

**‘N GEMEENSKAPSGERIGTE MODEL
VIR GELOOFVORMING VAN TIENERS
IN DIE VERBONDSGESIN
DEUR MIDDEL VAN SIMBOLE EN RITUELE**

deur

DIRK CORNELIS DE WET

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

Philosophiae Doctor

in die

Fakulteit Teologie,

Departement Praktiese Teologie.

Universiteit van Pretoria

PROMOTOR: PROF CJA VOS

Mei 2003

BEDANKINGS

Ek wil veral vir die mense wat onwetend tot hierdie navorsing bygedra het, bedank. Dit is my afgestorwe ouers en grootouers, jongmense buite kerkverband met wie ek sporadies ontmoetinge gehad het en mense sonder 'n werk of huis wat my die sterkste beïnvloed het om met die navorsing voort te gaan. My dankbaarheid teenoor hierdie mense sal eers iets vir hulle beteken wanneer die model wat in hierdie navorsing ontwikkel is, in gemeentes en gemeenskappe ingefaseer word. Dan kan daar werklik 'n ontmoeting plaasvind om hoopvol vorentoe te kyk.

Ek wil professor C.J.A. Vos as promotor bedank vir die belangstelling waarmee hy my in die navorsing gelei het. Met elke gesprek het professor Vos my die aanvoeling gegee dat ek met iets besonders besig is. Professor Vos se insigte in die praktiese teologie en gewilligheid om ook na my te luister het vertroue by my ingeboesem om met die navorsing voort te gaan. Hy het ook nie gekroom om vir my uit sy boekeskat te voorsien wat nie in biblioteke beskikbaar is nie. Dit het die navorsing ook 'n heel nuwe wending gegee.

My dank en waardering gaan ook aan me. Thea Heckroodt by die teologiese afdeling van die Merensky Akademiese Inligtingsdiens aan die Universiteit van Pretoria. Sy het stimulerende en rigtinggewende bydraes tot hierdie navorsing gelever en ure saam met my bestee in die vind van bronne, soms onder moeilike omstandighede. Haar welwillendheid sal ewig by my bly!

Die gemeente waarin ek tans as predikant dien, die NG Gemeente Boksburg-Suid, moet in besonder bedank word vir die geleentheid wat my gebied is om met hierdie navorsing te kon voortgaan. Dankie vir 'n geleentheid om my in die praktiese teologie te kon verdiep om daardeur ook 'n bydrae tot die kerk van Jesus Christus te kon maak. Nooit het u my in die afgelope jare daarin gestuit om ook studieverlof te neem om hierdie navorsing te doen nie. Ek weet dat die gemeente ook hierdeur skade gely het, maar ek glo dat daar 'n wonderlike tyd van gemeentebediening vorentoe lê. U het my, die gemeente en kerk in die breë gehelp om nie te stagneer nie, maar om bewus te word van die plek van die praktiese teologie in 'n postmoderne en multikulturele wêreld.

My eie gesin, my vrou se volgehoue gebede, was 'n groot inspirasie om deur die mistige dale van die navorsing te kon kom. Ek sien myself nie as 'n besondere gesinshoof nie, maar die hoop word uitgespreek dat hierdie studie ook in ons gesin 'n opbouende invloed gehad het en veral vorentoe nog sal hê. Ek kon tog deur die wasigheid van my eie vaderskap iewers die lig sien wat al hoe helderder begin skyn het. Verla wil ek aan my vrou, Uysaline, dankie sê dat sy saam met my hierdie navorsing deurworstel het. Dankie vir die geduld en uithou vermoë om al die jare te bly hoop dat die studies ook 'n voorlopige einde sal hê. Ek glo dat as hierdie navorsing nie in ons eie huwelik- en gesinslewe 'n verskil kan maak nie, dit ook nie in ander gesinne moontlik sal wees nie.

Ek wil al voorafgaande dank ook tot God rig en die eer aan Hom bring vir die duidelike leiding deur sy Heilige Gees en almal wat Hy oor my pad as hulp gestuur het. Die

wyses hoe dit soms gebeur het, kan nie in woorde beskryf word nie. Dit was vir my werklik 'n nuwe ontmoeting tussen hemel en aarde en tussen teorie en praktyk!

OPSOMMING

Vergelyk diagram 1: *'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin, gemeente en gemeenskap* en diagram 2: *Die siklus van geloofsbemiddeling*. Die gesin is die belangrikste bousisteem in die kerk, die gemeenskap en die hele wêreld. Die gesin is ook die wiegie en selfs die baarmoeder van die simboliese weg in godsdienstige opvoeding. Basies alle gesinne woon in 'n gemeenskap waar interaksies plaasvind.

Tieners verlaat die kerk omdat daar nie genoegsame opwindende aktiwiteite in die gemeenskap is om in te deel as transformasieproses vir 'n beter lewe nie. Vir daardie rede beklemtoon die paradigma in hierdie navorsing 'n gebeurtenisgedrewe tiener- en gesinsbediening in die gemeenskap. Dit beteken nie 'n programgedrewe bediening nie, maar 'n bediening wat prosesse, persone en verhoudings aksentueer. Geloofsvorming kan nie 'n plek buite die verhoudings van persone vind nie. Verhoudings is die sleutelbegrip vir verstaan en die mees natuurlike vorm van verhoudings word in die gesin gevind.

Om 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel vir hierdie doel te ontwikkel, laat die navorsing die klem meer op praktisering as teoretisering val, alhoewel die voortdurende dialoog tussen hierdie twee faktore in die praktiese teologie van uiterste belang is. Beter verhoudings in die gesin, gemeente en die gemeenskap vra beter kommunikasie. Vir hierdie rede is simbole en rituele 'n belangrike deel van die hele proses van tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid. 'n Kritiese ingesteldheid teenoor vals boodskappe deur die media moet ons tot die moontlikheid lei om dieselfde elektroniese toerusting aan te wend om Christus te proklameer.

God tree in die lewens van individue en groepe op, maar het die gesin beplan as die belangrikste eenheid vir geloofsinteraksie alhoewel Hy deur enige ander sisteem of geloof sy herskeppende raak kan verrig. Geen godsdiens kan sonder 'n god wees nie en geen godsdiens kan sonder persone wees nie en alle persone is binne die een of ander vorm van 'n gesin gebore en het 'n Godgegewe behoefte om deel van 'n groep te wees selfs al word hulle deur families en die gemeenskap verwerp. Die geloofsgemeenskap lewe nooit in 'n vakuum nie - dit is altyd te midde van 'n kulturele werklikheid wat 'n kragtige invloed het. Die geloof van hiérdie gemeenskap is ingebed in die konteks van simbole, rituele en verhale. Om met praktiese teologie besig te wees, met hierdie paradigma in gedagte, word 'n drievoudige eksegese verlang: 'n eksegese van die Woord, 'n eksegese van die kultuur en 'n eksegese van die self en die gemeenskap.

Die versterking van die innerlike lewe van die kerk en sy verhouding met die onmiddellike omgewing behoort die eerste prioriteit vir die leiers van die kerk te wees. Kerke het 'n verbondsverantwoordelikheid om mense te help om sterk en gesonde families te ontwikkel en te onderhou.

Sleutel terme:

Praktiese Teologie; Die krisis in die kerk; Tieners; Gesin; Gemeenskapsgerigtheid; Kommunikasie; Simbole; Rituele; Kultuur; 'n Model vir tiener- en gesinsbediening.

SUMMARY

Compare diagram 1: *‘n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap*” and diagram 2: *“Die siklus van geloofsbemiddeling”*. The family is the most important building system in the church, the society and the whole world. The family is also the cradle and even the womb of the symbolic way in religious education. Almost all families stay in a community where interactions of faith take place.

Teenagers leave the church because there are not enough exciting activities in the community to be part of a transformation process for a better life. For that reason the paradigm in this research emphasises an event-driven teenage and family ministry within the community. That means a ministry that accentuates processes, people and relations. Faith development cannot find a place outside the relationship of human beings. Relationship is the password to understanding and the most natural form of relationship is the family. The covenantal family is the most important building system in the church, the society and the whole world.

To develop a model for teenage and family ministry for this purpose, the research will emphasise practicing more than theorising, although the dialogue between these two factors in practical theology is of utmost importance. Better relationships within the family, congregation and the community needs better communication. For that reason symbols and rituals are a necessary part of the whole process of teenage and family ministry which is community-directed.

God acts within the lives of individuals and groups, but planned the family as the most important unit for interaction. No religion can be without a God and no religion can be without people. All people are born into one or another kind of family and have a God-given need to be part of a group even when ostracised by families or the society. The community of faith never lives in a vacuum - it is always in the midst of cultural reality which is a powerful influence. The faith of this community is embedded in the context of symbols, rituals and narratives. To be busy with practical theology, with this paradigm in mind, needs a threefold exegesis: an exegesis of the Bible, an exegesis of the culture, and an exegesis of the self and the community.

Strengthening the inner life of churches and their relation to their immediate communities should be the first priority of the leaders of churches. Churches have a covenant responsibility to help people develop and sustain strong and healthy families.

Key terms:

Practical Theology; The crisis in the church; Teenagers; Family; Community-directed; Communication; Symbols; Rituals; Culture; A model for teenage and family ministry.

INHOUDSOPGAWE

	BEDANKINGS	ii
	OPSOMMING	iv
	SUMMARY	vi
	LYS VAN DIAGRAMME	xii
1	HOOFSTUK EEN: AKTUALITEIT	1
2	HOOFSTUK TWEE: PRAKTIESE TEOLOGIE	3
2.1	Praktiese teologie as gemeenskapsgebeure	3
2.2	Die situasie van die praktiese teologie	4
2.3	Die sewe poort in die prakties-teologiese navorsing	9
2.4	Praktiese teologie as krisiswetenskap	12
2.5	Die gesin as 'n belangrike hermeneutiese ruimte	14
2.6	Die ervaringswêreld as belangrike komponent vir geloofsvorming	17
2.7	'n Teologie vir tiener- en gesinbediening	23
3	HOOFSTUK DRIE: NAVORSINGSPLAN EN –METODOLOGIE	27
3.1	Die navorsingplan	27
3.2	Interpretasiemodel vir 'n navorsingsvoorstel	27
3.3	Die metodologie van 'n empiries-analitiese handelingswetenskap	28
3.4	Inter- of intradissiplinêre navorsing	32
3.5	Teorievorming	34
4	HOOFSTUK VIER: PROBLEEM- EN DOELSTELLING	36
4.1	Modernisering	38
4.2	Vreemde invloede in die samelewing	42
4.3	Die gesinskrisis	44
4.3.1	Kwesbaarheid van die moderne gesin	45
4.3.2	Disfunksionele gesinne	46
4.3.3	Disintegreerende gesinne	47
4.3.4	Isolering en individualisme	48
4.3.5	Magtelose en probleemouers	49
4.3.6	Die manlike problematiek	50
4.3.7	Die problematiek rondom huwelik en egskeiding	51
4.4	Die jeugbediening in 'n krisis	52
4.4.1	Die negatiewe invloed van fragmentering	53

4.4.2	Die basis van jeugbediening is in gedrang	54
4.4.3	Belangstelling in die kerk onder tieners kwyn	55
4.5	Die krisis van opvoeding en geloofsvorming	56
4.6	Die kerk in 'n krisis	57
5	HOOFSTUK VYF: MOTIVERING EN HIPOTESEVORMING	61
5.1	Verbond en vaderskap	61
5.2	Energiepunte in die communitas-tyd	62
5.3	'n Geleentheid vir gesinsbediening	63
5.4	God se plan met die gesin	65
5.5	Gesinsbediening as die wese van gemeentebediening	67
5.6	'n Nuwe era in jeugbediening	68
5.7	Hipotesevorming: 'n Nuwe benadering vir geloofsvorming	69
6	HOOFSTUK SES: GELOFSBEMIDDELING AS KOMMUNIKATIEWE HANDELING	72
6.1	'n Diensbare kommunikasiewetenskap om tot verstaan te kom	72
6.2	'n Kommunikasiemodel	75
6.2.1	Belangrikheid van doeltreffende kommunikasie	76
6.2.2	Elemente van kommunikasiemodelle	78
6.2.3	Dialogiese kommunikasieteorie	82
6.2.4	Kommunikasiekategorieë	84
6.3	Bydraes oor kommunikasie deur ander dissiplines	85
6.4	Geloof in praktyk	87
6.5	Invloede wat geloofskommunikasie versteur	89
6.6	Opvoedingsverbondenheid tussen ouer en tiener	90
6.7	Die doel van geloofsbemiddeling	91
6.8	Geloofsbemiddeling in 'n multikulturele situasie	93
6.8.1	Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks	95
6.8.2	Die prosesse wat die groei van geloof beïnvloed	96
6.8.3	Geloofsbemiddeling as 'n konkrete proses in 'n geloofs- gemeenskap	97
6.8.4	Geloofsbemiddeling wat tot handeling lei	102
6.8.5	Geloofsbemiddeling deur gesinne	102
6.9	Geloofsbemiddeling deur skeppingsopenbaringe	105
6.10	Kommunikasie en visuele persepsie	106
6.11	Geloofsbemiddeling deur middel van rituele	107
6.11.1	Rituele: Relevante definisies en aantekeninge	108
6.11.2	Die aanleer van Christelike rituele	109
6.11.3	Verskillende soorte rituele en die indeling daarvan	111
6.11.4	Riglyne vir die ontwikkeling van terapeutiese rituele	111
6.11.5	Betekenis en funksionaliteit van rituele	112

6.12	Geloofsbemiddeling deur middel van simbole	116
6.12.1	Simbole: Relevante definisies en aantekeninge	117
6.12.2	Simbole as “woorde” met krag	121
6.12.3	Mens-wees vra simboliese denke	124
6.12.4	Die funksionering van simbole	125
6.12.5	Die nut van simbole in oorgangstye	127
6.12.6	Bybelse simbole en rituele as hulpmiddels by geloofs- Bemiddeling	129
6.12.7	Geloofsbemiddeling deur middel van simbole	131
6.13	'n Hermeneuties-kommunikatiewe model	134
6.13.1	Pneumatologie en Christologie	135
6.13.2	Bydraes vir 'n beter geloofsbemiddeling	136
6.13.3	Kognitiewe kennis alleen is onvoldoende	139
6.13.4	Stimulering vir geloofsbemiddeling	139
6.13.5	God as Immanuel in die postmoderne konteks	141
6.13.6	Teks en konteks	142
7	HOOFSTUK SEWE: DIE GESIN	144
6.14	'n Internasionale beskouing van die gesin	144
6.15	Die teologie van die gesin	146
6.16	Persepsies van die gesin	147
6.17	Die basiese gesinstipes	149
7.4.1	Die kern- of nukleëre gesin	149
7.4.2	Die poligamiese gesin	151
7.4.3	Die uitgebreide gesin	151
7.4.4	Die enkelouergesin	151
7.4.5	Stieffamilies	152
6.18	Die verbondsgesin	152
6.18.1	Gesin as verbondsisteem	152
6.18.2	Ouers se posisie in die verbondsgesin	154
6.18.3	Tieners se posisie in die verbondsgesin	157
6.18.4	Grootouers se posisie in die verbondsgesin	160
6.19	Die postmoderne gesin	161
6.19.1	Die postmoderne gesin as restrukturende gesin	162
6.19.2	Godsbeskouing in die postmoderne gesin	162
6.19.3	Diversiteit in die postmoderne gesin	164
6.19.4	Die postmoderne ouer	165
6.19.5	Die millenniumgenerasie	166
7	HOOFSTUK AG: GESINSBEDIENING	171
7.1	Gesinsbediening: 'n Ou en Nuwe Testamentiese gesigspunte	175
7.1.1	'n Definisie van die gesin	175

7.1.2	God as Vader en die vaders van God	175
7.1.3	Die gemeente as diensbare huishouding van God	176
7.1.4	God se huishouding bokant bloedverwantskap verhef	180
7.1.5	“Teenstrydighede” in die Bybel oor die gesin	181
7.1.6	Die instellings van God vir familieskap	182
7.1.7	Verhoudings in die gesin	184
7.1.8	Opvoedingsituasie in die Bybel	188
7.1.9	Die taak van die gesin	189
7.2	Wat onder gesinsbediening verstaan word	190
7.2.1	Die aard van die gemeente	191
7.2.2	Die benadering wat gevolg gaan word	191
7.2.3	Gesinstipes wat ingesluit word	192
7.2.4	Die bepaling van die teikengroep	193
7.2.5	Gesinsbediening is gemeentebediening	193
7.3	Doel en voordele van gesinsbediening	194
7.3.1	Gesinslede kom tot beter insig oor die gesin	194
7.3.2	'n Nuwe waardering vir die huisgesin van God word ontwikkel	195
7.3.3	Gesinsbediening bou gesonde gesinne	195
7.3.4	Gesinsbediening bekamp negatiewe invloede	199
7.3.5	Gesinsbediening bied geleentheid vir geloofservaring	200
7.3.6	Gesinsbediening bevorder inklusiwiteit	201
7.3.7	Gesinsbediening as geestelike versorging	202
7.3.8	Gesinsbediening ontwikkel geestelike leiers en gawes	203
7.3.9	Gesinsbediening wortel in die verbondsmatige	204
7.3.10	Gesinsbediening smee verbintnisse in die gemeenskap	204
7.3.11	Gesinsbediening stimuleer rolvervulling in die gesin	207
7.4	Gesinsbediening is tienerbediening	209
8.4.1.	Teologiese besinning oor tienerbediening	210
8.4.2.	Die basiese vraag oor tienerbediening	212
8.4.3.	Die behoeftes van tieners	214
8.4.4.	'n Filosofie vir tiener- en gesinsbediening	216
8.4.5.	Kulturele veranderinge vra 'n nuwe tienerbedieningsmodel	218
8.4.6.	'n Christelike tiener-subkultuur	220
8	HOOFSTUK NEGE: 'N MODEL VIR TIENER- EN GESINS-BEDIENING MET 'N GEMEENSKAPSGERIGTHEID	224
8.1	Die huidige situasie van gesinsbediening	224
8.1.1	Negatiewe gesigspunte	224
8.1.2	Positiewe momente in die huidige gemeentebediening	227
8.2	Die huidige situasie van jeugbediening	230
8.2.1	Knelpunte by die jeugbedieningsmodelle	230
8.2.2	Betekenisvolle jeugbedieningsmodelle	231
8.2.3	Die problematiek rondom jeugbediening 'n groepe	233
8.2.4	Die voordele van jeugbediening in groepe	234
8.3	Paradigmaverandering	238

8.4	'n Gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening	241
8.4.1	'n Prakties-teologiese motivering	241
8.4.2	Bereidheid tot diensbaarheid	242
8.4.3	Die verhouding tussen kerk en gemeenskap	243
8.4.4	Verskillende gemeentemodelle	246
8.4.5	Strategieë en ou denkrigtings om te oordink	249
8.4.6	Die missionêre benadering	252
8.4.7	Gemeentelike uitreiking na die gemeenskap	253
8.4.8	Die gemeenskap vereis 'n groter sigbaarheid van die kerk	254
8.4.9	Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid	258
8.4.10	Gemeenskapsgerigtheid stimuleer gemeentegroei	264
8.5	Geloofsbemiddeling in die gemeenskap	265
8.5.1	Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap	265
8.5.2	Faktore wat tot geloofshandeling lei	267
8.5.3	Die rolspelers vir geloofsbemiddeling in die gemeenskap	276
8.6	Wat van die gesinsbedieningsmodel verwag kan word	280
8.7	Hoe die doel met gesinsbediening bereik kan word	281
8.7.1	Neem die ekologie van die gesin in aanmerking	281
8.7.2	Fokus om 'n ontmoetingspunt tussen die goddelike en sekulêre	281
8.7.3	Fokus op die transformasie van die kultuur	283
8.7.4	'n Transformasiemodel vir kulturele verandering	286
8.7.5	Fokus op 'n gesonde gemeenskap	288
8.7.6	Fokus op die ontwikkeling van waardes	289
8.8	'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel	291
8.9	Drie perspektiewe vir 'n gesinsbedieningsmodel	298
8.9.1	Die terapeutiese perspektief	298
8.9.2	Die nukleêre perspektief	299
8.9.3	Die gemeente-as-gesin-perspektief	299
8.10	Strategieë vir 'n tiener- en gesinsbediening	303
8.10.1	Modellering teenoor programmering	303
8.10.2	Dade teenoor woorde	304
8.10.3	Groepe teenoor individue	304
8.11	Die vyf komponente van 'n tienerbedieningsmodel	305
8.12	Die opsies om tiener- en gesinsbediening te integreer	306
8.12.1	'n Gesinsvriendelike en gesinsgesentreerde jeugbediening	306
8.12.2	'n Tienergesentreerde gesinsbediening	308
8.13	Die vyf vlakke van gesinsbediening	309
8.14	Die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel	310
8.14.1	Modelle	310
8.14.2	Vier beginsels vir die formulering van 'n gesinsbedieningsmodel	311
8.14.3	Die behoeftes, gawes en talente van tieners	312
8.15	Die struktuur van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel	312
8.15.1	Die induktiewe opvoedingsmetodiek	312
8.15.2	'n Holistiese benadering	313
8.15.3	Jeugbediening met 'n metamorfiese karakter	313
8.15.4	Tienerbediening in 'n nie-bedreigende omgewing	315

8.16	'n Konseptuele model	316
8.16.1	Ondersteuningskomponente	316
8.16.2	'n Model vir die beplanningsfase	317
8.17	Koppel tiener- en gesinsbediening met gemeenskap	328
9.17.1	Koppel gemeentebedieninge aan gemeenskap	328
9.17.2	Koppel met gemeenskap deur middel van berading	329
9.17.3	'n Koppelingsmodel	332
9.17.4	Programme vir koppeling van gemeente aan gemeenskap	335
9.18	Die infasering van die model	336
9.19	Die evaluering van die model	337
9.19.1	'n Siklies-empiriese proses	337
9.19.2	Bekendmaking van resultate aan gemeente	340
9.19.3	Langtermynvisualisering	340
9.20	'n Terug- en vooruitskoue	341
9.20.1	Algemene beskouinge	341
9.20.2	Spesifieke beskouinge	341
	BIBLIOGRAFIE	344

DIAGRAMME 1 tot 90**WERKSBLAAIE & VRAELYSTE****DIAGRAMME**

Tussen hakies, agter die beskrywing van die diagram, word verwys na paragrawe waar dieselfde diagram ook voorkom.

No.	Par.	Diagram	Bl.
-----	------	---------	-----

OPSOMMING

1		'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap (vgl 5.7, 7.5.3, 9.3, 9.10)	ii, iii
2		Die siklus van geloofsbemiddeling (vgl 9.18)	ii, iii

HOOFSTUK EEN: INLEIDING	1
--------------------------------	---

HOOFSTUK TWEE: PRAKTIESE TEOLOGIE	3
--	---

3	2.2	Die situasie van die praktiese teologie met die klem op godsdiens en samelewing (vgl 2.6)	4
4	2.2	Differensiasie volgens handelingsvelde (vgl 2.3, 3.3)	4
(18)	2.2	Samewerking tussen kerk, staat en markplein (4.2, 9.3, 9.4.5 en 9.15.2)	4 & 8
5	2.3	Die sewe poorte in prakties-teologiese navorsing	9

6	2.3	'n Interpretasiemodel vir die navorsingsvoorstel (vgl 3.2)	9
(4)	2.3	Differensiasie volgens handelingsvelde (vgl 3.3 en 2.2)	11
7	2.6	Interdissiplinêre verhouding tussen teologie en die sosiale wetenskappe	18
8	2.6	Teologiese en sosiaal-wetenskaplike refleksie	18
(3)	2.6	Die situasie van die praktiese teologie met die klem op godsdiens en samelewing (vgl 2.2)	22
HOOFSTUK DRIE: NAVORSINGSMETODOLOGIE			27
9	3.1	Navorsingsmetodologie	27
10	3.1	Verskillende vlakke van die navorsingsprogram (vgl 9.18)	27
11	3.1	Die navorsingsplan	27
(25)	3.1	Motivering en hipotesevorming (vgl 5.7)	27
(6)	3.2	'n Interpretasiemodel vir die navorsingsvoorstel (vgl 2.3)	27
12	3.3	Die vyf fases in die empiriese siklus (vgl 9.19.1)	29
13	3.3	Die metodologie van die praktiese teologie	29
(4)	3.3	Differensiasie volgens handelingsvelde (vgl 2.2)	30
14	3.4	Deduksie: Teorie-, model- en hipotesevorming (vgl 5.7)	33
HOOFSTUK VIER: PROBLEEMSTELLING			36
15	4	Probleemstelling	36
16	4	Die probleem- en doelstelling: Waarom en waaroor?	38
(67)	4.1	Die wisselwerking tussen teorie en praktyk (vgl 8.4.2, 9.5.2, 9.7.1 en 9.19.1)	38
17	4.2	Die twee basiese invloedse van die gesin (vgl 9.7.1)	42
18	4.2	Samewerking tussen kerk, staat en markplein (vgl 2.2, 9.3, 9.4.5 en 9.15.2)	43
19	4.2	'n Konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening (vgl 9.16 en 9.16.2)	44
20	4.3.7	Ekokaart (vgl 9.10.3)	52
HOOFSTUK VYF: MOTIVERING			61
21	5.1	'n Motivering vir die navorsing: Wie en wat?	61
22	5.2	Victor Turner se voorstelling van 'n sosiale drama	63
23	5.2	Arbuckle se gewysigde Turner-model	63
24	5.2	Vier energiepunte	63
25	5.3	Motivering en hipotesevorming (vgl 3.1 en 5.7)	64
26	5.4	God se plan met die verbondsgesin (vgl 7.5.2)	65
27	5.7	'n Nuwe benadering vir geloofsvorming aan tieners	69
28	5.7	Leer deur ervaring (vgl 9.5.2)	69
(1)	5.7	'n Paradigmaskuif van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap (vgl Opsomming, 7.5.3, 9.3 en 9.10)	70
(25)	5.7	Motivering en hipotesevorming (vgl 5.2)	70

(27)	5.7	'n Nuwe benadering vir geloofsvorming by tieners	70
(28)	5.7	Leer deur ervaring (vgl 9.5.2)	70
(14)	5.7	Deduksie: Teorie-, model- en hipotesevorming (vgl 3.4)	70

HOOFSTUK SES: GELOFSBEMIDDELING AS KOMMUNIKATIEWE HANDELING 72

29	6.1	Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling (vgl 9.5.2)	74
30	6.1	Diensbare kommunikasie vir 'n nuwe gemeenskap	75
31	6.2.2	Liniêre kommunikasie	78
32	6.2.2	Sirkulêre kommunikasie (vgl 9.5.2 en 9.10.2)	78
33	6.2.2	Interaksionele simboolkommunikasie	79
34	6.2.2	Kommunikasieprosesse soos deur Lasswell voorgestel	80
35	6.2.2	Kommunikasiemodel van Jakobson	80
(68)	6.2.2	Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling (vgl 8.1.3, 6.8.4, 8.1.4 en 9.5.2)	82
36	6.2.3	Die dialogiese kommunikasieteorie	82
37	6.2.4	Interpersoonlike kommunikasie (vgl 9.10.1)	84
38	6.5	Betekenisverlies by geloofsbemiddeling	90
39	6.8.1	Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks (vgl 6.8.3 en 6.9)	95
(39)	6.8.3	Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks (vgl 6.8.1 en 6.9)	99
40	6.8.4	Geloof as affektiewe proses	102
41	6.8.4	Geloof as kognitiewe proses	102
42	6.8.4	Geloof as konatiewe proses	102
43	6.8.4	Geloof as komprehensiewe proses	102
(68)	6.8.4	Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling	102
(39)	6.9	Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks (vgl 6.8.1 en 6.8.3)	106
44	6.9	Verbale en nie-verbale openbaring (vgl 9.16.2)	106
45	6.11	Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling (vgl 6.11.3 en 9.10.3)	107
(45)	6.11.3	Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling (vgl 6.11)	110
46	6.11.5	Die funksiedriehoek van die ritueel	113
47	6.11.5	Rituele in die liminale fase	114
48	6.12.1	Die onderskeiding tussen simbool en teken	118
49	6.12.5	Die liminale fase by ritualisering	128
50	6.12.6	Dekodering van die teks deur middel van simbole en rituele	130
51	6.13.	Die teks in die post-moderne konteks (vgl 9.8)	135

HOOFSTUK SEWE: DIE GESIN **144**

(26)	7.5.2	God se plan met die gesin (vgl 5.4)	154
(1)	7.5.3	'n Paradigmaskuif van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap (Vgl Opsomming, 5.7, 9.3 en 9.10)	159

HOOFSTUK AG: GESINSBEDIENING	171
52 8 Basiese vrae en antwoorde oor gesinsbediening	171
(68) 8.1.4 Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling (vgl 9.5.2)	181
53 8.2.2 Die lewensverloop van 'n gesin	192
54 8.2.2 Stages of the family life cycle (vgl 9.10.3)	192
55 8.2.5 Die integrasie van bedieninge	193
(69) 8.3.3 Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling (vgl 9.5.1, 9.6 en 9.11)	197
56 8.4 Vrae oor geloofsbemiddeling aan tieners	209
(65) 8.4.2 Die vier basiese leerstyle (vgl 9.5.2)	213
(67) 8.4.2 Die wisselwerking tussen teorie en praktyk (vgl 4.1, 9.5.2, 9.7.1 en 9.19.1)	213
57 8.4.3 Maslow se behoeftehiërargie	214
58 8.4.5 Die kragte van 'n jeugkultuur	219
HOOFSTUK 9: 'n MODEL VIR TIENER- EN GESINSBEDIENING	224
59 9.1.2 Verskillende vorme van gesinsbediening	227
60 9.2.2 Die ekosisteem van die tiener	233
(1) 9.3 'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap (vgl Opsomming, 5.7, 7.5.3, 9.3 en 9.10)	238
(18) 9.3 Samewerking tussen kerk, staat en markplein (vgl 4.2 en 9.4.5 9.15.2)	238
61 9.3 'n Tiener- en gesinsbedieningsmodel	238
62 9.4.4 Verskillende gemeentemodelle	246
(18) 9.4.5 Samewerking tussen kerk, staat en markplein (vgl 4.2, 9.3 en 9.15.2)	251
63 9.5.1 Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap (9.15.3)	265
(69) 9.5.1 Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling (vgl 8.3.3, 9.6 en 9.11)	266
(28) 9.5.2 Leer deur ervaring (vgl 5.7)	269
64 9.5.2 Geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele	270
65 9.5.2 Die vier basiese leerstyle (vgl 8.4.2)	273
66 9.5.2 Die vier interaktiewe veranderlikes	274
67 9.5.2 Die wisselwerking tussen teorie en praktyk (vgl 4.1, 8.4.2, 9.7.1 en 9.19.1)	275
(29) 9.5.2 Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling (vgl 6.1)	275
68 9.5.2 Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling (vgl 8.1.4)	275
(32) 9.5.2 Sirkulêre kommunikasie (vgl 6.2.2 en 9.10.2)	276
69 9.6 Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling (vgl 8.3.3, 9.5.1, 9.6 en 9.11)	280
(17) 9.7.1 Die twee basiese invloedsefeer van die gesin (vgl 4.2)	281
70 9.7.1 Die invloedsefeer van tieners	281

(67)	9.7.1	Die wisselwerking tussen teorie en praktyk (vgl 8.4.2, 9.5.2 en 9.19.1)	281
71	9.7.3	Dimensies van kruis-kulturele kommunikasie (vgl 9.17.3)	286
72	9.8	'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel	291
(51)	9.8	Die teks in die post-moderne konteks (vgl 6.13)	292
(72)	9.8	'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel	292
73	9.9.3	Interaktiewe geloofsbemiddeling (vgl 9.11)	300
(1)	9.10	'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap (vgl opsomming, 5.7, 7.5 7.5.3, 9.3 en 9.10)	303
(37)	9.10.1	Interpersoonlike kommunikasie (vgl 6.2.4)	303
(32)	9.10.2	Sirkulêre kommunikasie (vgl 6.2.2)	304
(54)	9.10.3	Stages of the family life cycle (vgl 8.2.2)	304
(20)	9.10.3	Ekokaart (vgl 4.3.7)	305
(45)	9.10.3	Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling (vgl 6.10, 6.11 en 6.11.3)	305
74	9.11	Die komponente van 'n tienerbedieningsmodel	305
(69)	9.11	Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling (vgl 8.3.3, 9.5.2 en 9.6)	306
(73)	9.11	Interaktiewe geloofsbemiddeling	306
(18)	9.15.2	Samewerking tussen kerk, staat en markplein (vgl 4.2, 9.3, 9.4.5)	313
75	9.15.2	'n Holistiese benadering vir 'n tienerbedieningsmodel (9.15.3)	313
(75)	9.15.2	'n Holistiese benadering vir 'n tienerbedieningsmodel (9.15.2)	313
(63)	9.15.3	Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap (vgl 9.5.1)	314
(19)	9.16	'n Konsepuele model vir tiener- en gesinsbediening (vgl 4.2)	316
76	9.16.1	'n Geloofsbedieningstruktuur vir tiener- en gesinsbediening	316
(44)	9.16.2	Verbale en nie-verbale openbring (vgl 6.9)	316
77	9.16.2	'n Konsepuele model vir die beplanningsfase van gesinsbediening	317
78	9.16.2	Vyf bedieningsvlakke vir die plaaslike gemeente	317
79	9.16.2	Prioriteite vir die gemeente	323
(19)	9.16.2	'n Konsepuele model vir tiener- en gesinsbediening (vgl 4.2 en 19.16)	323
80	9.16.2	Die seisoene van die kerklike jaar	328
81	9.17.1	Koppeling van gemeentebedieninge aan gemeenskap	328
82	9.17.2	Die tregtermodel	329
(71)	9.17.3	Dimensies van kruis-kulturele kommunikasie (vgl 9.7.3)	332
83	9.17.3	Koppelingsmodel vir 'n ontmoetingspunt tussen kerk en wêreld	332
84	9.17.3	Die vyf vlakke om na die gemeenskap uit te reik	332
85	9.17.4	Programme om gemeente aan gemeenskap te koppel	335
(2)	9.18	Die siklus van geloofsbemiddeling (vgl Opsomming)	336
(10)	9.18	Verskillende vlakke van die navorsingsprogram (vgl 3)	336
86	9.19	Hoe om as gesin met gesinsbediening te begin	337
(12)	9.19.1	Die vyf fases in die empiriese siklus (vgl 3.1)	337

87	9.19.1	Evaluering: Waar en wanneer?	338
88	9.19.1	Die wetenskaplike siklus	339
(67)	9.19.1	Die wisselwerking tussen teorie en praktyk (vgl 4.1, 8.4.2, 9.5.2, 9.7.1)	339
89	9.19.1	Induksie: Hoe en waarheen?	339
90	9.19.1	Inhoudsanalise	340
(89)	9.19.1	Induksie: Hoe en waarheen?	340

WERKSBLAAIE

1	9.16.2 (6)	Aksieplan Een – Werksblad	323
(1)	9.16.2 (6)	Aksieplan Een – Werksblad	324
2	9.16.2 (6)	Aksieblad Twee – Werksblad	324
3	9.16.2 (6)	Aksieblad Drie – Werksblad	324
(2)	9.16.2 (9)	Aksieplan Twee – Werksblad	326
(3)	9.16.2 (6)	Aksieplan Drie – Werksblad	324
(1)	9.18	Aksieplan Een – Werksblad	337
(2)	9.18	Aksieplan Twee- Werksblad	337
(3)	9.18	Aksieplan Drie – Werkblad	337

VRAELYSTE

1	9.16.2	Vrae vir die vyf bedieningsvlakke in die plaaslike gemeente	317
2	9.16.2	Sleutelvrae by die aanvang van 'n tiener- en gesinsbediening	324
3	9.19.1	Die oorsigvraelys	338
(1)	9.19.1	Vrae vir die vyf bedieningsvlakke in die plaaslike gemeente	338

1 HOOFSTUK EEN: AKTUALITEIT

In hierdie navorsing word aandag geskenk aan die ontwikkeling van 'n model vir geloofsvorming van die tiener deur middel van simbole en rituele in die verbondsgesin as 'n hermeneuties-pneumatologiese benadering. Die navorsing fokus op tieners omdat dit 'n lewensfase is waarin daar besondere vormingsprosesse plaasvind wat onder andere 'n soeke na eie identiteit, selfstandigheid en geestelike verdieping en volwassewording insluit.

Die verdwyning van die jeug uit die kerk, veral na belydenis van geloof word in 'n ernstige lig beskou. Hierdie studieveld wek wye belangstelling en daar word op verskillende maniere pogings aangewend om die tieners vir die kerk te behou en die afgedwaalde en kerklose tieners vir die koninkryk van God terug te wen. Driel en Kole ([1983]:41) kom reeds in 1982 tot die volgende gevolgtrekking: “... *de religiositeit van jongeren gaat over het algemeen en steeds massaler de buitenkerkelijke en onkerkelijke kant op. Jongeren zoeken: de beleving van gemeenskap, waarachtigheid en verstaanbaarheid in de taal, echtheid van de kerkmensen*”. Volgens hierdie navorsing van Driel en Kole is daar weerstand teen die geïnstansionaliseerde kerk omdat hierdie verwagtings selde voorkom. Driel en Kole ([1983]:41) sê: “*Het gaat dan ook niet om de weglopende jeugd als materialistisch, heidens en ongelovig te karakteriseren. Veeleer zijn de z.g. ongelovigen zoekers, pelgrims op weg naar een ander land, in het voetspoor van nieuwe profeten. Het jeugdpastoraat moet hier zijn kansen grijpen*”.

'n Model moet derhalwe ontwikkel word om die jeug op hul pelgrimsreis in die gemeenskap te ontmoet waar hulle 'n verskil wil en kan maak. 'n Praktiese model moet ontwerp word wat oop is vir aanpassing in die bepaalde situasie van 'n gemeente en gemeenskap. In die model moet veral op die bemagtiging van die tiener gefokus word om in die gesin, gemeente en gemeenskap diens in die koninkryk van God te lewer wat tot geloofsvorming lei. Die verbond van God word as uitgangspunt gebruik om die verhoudingsmatige geloofsbemiddelingsproses op koers te hou. Dit vra 'n besondere insig van kommunikasie deur middel van simbole en rituele wat as kommunikatiewe handeling gedefinieer word om geloof binne 'n pluralistiese gemeenskap te bemiddel. Hall (1998:66-70) meen dat die pluraliteit in die samelewing as normale konteks vir geloofsbemiddeling gesien moet word. Hall (1998:68) beweer: “*It belongs to the normal situation of the church in the world, then, that it represents one faith alternative among many*”. Die invloedssfeer in gemeenskap wat tot geloofsvorming en -bemiddeling kan bydra en dit ook kan teenwerk, moet in die model verreken word. Die model wil geestelike leiers en gesinslede stimuleer om deur geloofsbemiddeling in gesinne tot die geestelike heil in gemeentes en die gemeenskap by te dra. Dit vereis 'n holistiese benadering tot geloofsbemiddeling deur middel van verskillende vakdissiplines se medewerking om op koers te bly en die mikpunt van hierdie navorsing te bereik. Heitink (Ongepubliseerde lesing 2000:1) het tydens sy besoek in Suid-Afrika verwys na die navorser se persoonlikheid en veelsydigheid wat 'n belangrike rol in die navorsing speel: “*Het gaat immers om een combinatie van geesteswetenschappelijk en sociaal-wetenschappelijk onderzoek. In deze combinatie heb je altijd te maken met wijsgerig vooronderstellingen en binnen de theologie komen alle vakken er aan te pas*”.

Die vakke in my opleiding as onderwyser en later as predikant, naamlik volkekunde, geografie, sosiologie, sielkunde, opvoedkunde en spesialisasie in kategese kan as aanvullend tot die navorsing oor tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid beskou word. Hierdie studierigtings het my gehelp om mense op verskillende maniere waar te neem en te benader. Daarom kan daar met Barton (2001:ix) saamgestem word: *“They gave me some insight into society and culture and the complex interrelationship between culture, belief and sacred texts. They also laid the foundation for my ongoing curiosity regarding the social and symbolic dimensions of human being”*.

Heitink (Ongepubliseerde lesing 2000:1) praat van *“de weg van de onderzoeker”*. Hierdie weg het berge en dale. Soms het die navorsers 'n inspirerende vergesig, maar die volgende oomblik kan hy weer in 'n diep mistige dal beland met 'n vraag of hierdie weg nog verder kan gaan. Die visie en motivering vir hierdie weg of navorsing, soos in die titel geformuleer, kom uit verskillende wetenskaplike denkrigtings na vore en het nie te make met 'n vae veronderstelling nie. Dit sluit egter nie enige mistige dal op die pad vorentoe uit nie. Daar is 'n bepaalde teologiese kompas, teleskoop, mikroskoop en padkaart nodig om hierdie weg te volg en binne die wetenskaplike kontoere te bly. Daar moet gefokus word op die postmoderne konteks van die tiener, die verbondsgesin en die plaaslike gemeenskap, maar terselfdertyd sal hierdie ondersoek ook 'n bepaalde toekomsgerigtheid insluit om relevant te bly. Die groot uitdaging met geloofsbemiddeling aan die tiener lê op die terrein van die visuele, ervarende en die tot handeling kom. Dit beteken om Jesus Christus in mense se lewens te sien, te hoor en aan te voel om daardeur tot geloofshandeling te kom.

2 HOOFSTUK TWEE: PRAKTIESE TEOLOGIE

2.1 Praktiese teologie as gemeenskapsgebeure

Van der Ven (1993:34) is van mening: “... *if theology in general is to be understood as a practical science, then practical theology can be nothing else than the application of this theology*”. In hierdie navorsing word die klem in besonder gelê op dit wat in die gemeenskap moet gebeur deur middel van die bestaande institute. Anderson (2001:21) beweer: “*Theology is not simply something to be known; theology is something lived and experienced by a particular community*”. In hierdie sin word die praktiese teologie in hierdie navorsing benader. Praktiese teologie vereis 'n spesifieke verstaan van die aard van teologie: “*It demands that the theologian hold the practitioner accountable to the truth of God’s revelation in history and that the practitioner hold the theologian accountable to the truth of God’s reconciliation in humanity*” (Anderson 2001:23-24). As teologiese wetenskap is die praktiese teologie verbonde aan die teologie as geheel (Heitink 1993:108). As handelingswetenskap ontleen dit sy paradigma en metodologie van die menswetenskappe, die sosiale wetenskappe en nie van die geesteswetenskappe nie. Heitink (1993:124) verwys na H. Schelsky (1963) vir 'n omskrywing van die handelingswetenskap. Vakke soos ekonomie, sosiologie, politieke wetenskappe en psigologie is gebore uit die praktiese filosofie, beter bekend as etiek. Pedagogiek en kulturele antropologie het ook die geesteswetenskappe verlaat en by die sosiale wetenskappe aangesluit. Tog het die geesteswetenskappe 'n rol te speel in die homiletiek, liturgiek en veral die pastoraat. Müller (1991:92) verwys na die ontdekking van die raakpunt tussen die menslike verhaal en die verhaal van God as pastorale taak van die kerk. “*Maar hierdie menslike verhaal kan nooit in isolasie verstaan word nie. Elke mens se verhaal is ingeweef in 'n netwerk van sisteme*” (Müller 1991:93).

Botman (2000:36) beweer: “*The political changes in South Africa have had a direct impact on the country’s theologies and specifically its public theologies. Public theologies are always sensitive to shifting political, cultural, and economic realities*”. Bosch (1991:378) meen dat die plaaslike kerk herondek moet word en dat geen plaaslike kerk met 'n houding van gesag teenoor ander plaaslike kerke moet staan nie. “*The fundamentally innovative feature of the new development was the discovery that the universal church actually finds its true existence in the local churches; that these, and not the universal church, are the pristine expression of church; ...*” (Bosch 1991:380). In die Suid-Afrikaanse konteks is daar in sommige kerke en teologiese kringe vroeë gevra oor die rol van die kerk in 'n krisis. Hierdie vroeë is veral gevra rondom verdrukking en apartheid. Het die teologie 'n bydrae te maak? In 1980 het 'n groep Suid-Afrikaanse teoloë bymekaar gekom om 'n teologie te vind vir konflik en verdrukking (vgl Kaufmann 2001:19).

Die teologiese uitgangspunt in hierdie navorsing is om kennis te neem van die verskillende sieninge rondom kerk-wees, maar dat die kerk eers kerk is wanneer dit lokaal binne die plaaslike gemeenskap met 'n duidelike prakties-teologiese gemeenskapsgerigtheid funksioneer sonder om binne politieke of ekonomiese situasies te verander tot iets wat nie eie is aan die liggaam van Christus nie. Die identiteit van die kerk van Jesus Christus moet nie in hierdie proses verlore gaan nie.

2.2 Die situasie van die praktiese teologie

Vir eeue lank was die praktiese teologie 'n aanhangsel van die dogmatiese teologie. Sedert die opkoms van die sosiale wetenskappe en die bydrae wat die opvoedkunde en didaktiek tot geloofsopvoeding gemaak het asook die aandag wat die kommunikasiewetenskap en retoriek in die homiletiek begin geniet het, het praktiese teologie in 'n selfstandige wetenskap ontwikkel. Die algemene hermeneutiek het ook 'n bydrae tot die wetenskaplike bestudering van die erediens en prediking gemaak (vgl Dingemans 1996:36-38).

Die meegaande diagram 3: *Die situasie van die praktiese teologie met die klem op godsdiens en samelewing*, vat die hele verloop van Heitink (1993:24) se beredenering van die praktiese teologie saam. Hierdie diagram word ook gebruik om die praktyk-teoretiese deel van die praktiese teologie uit te sonder wat vir die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel van belang is, naamlik godsdiens en samelewing (vgl diagram 4: *Differensiasie volgens handelingsvelde* waarmee Heitink, 1993:238, die eenheid en differensiasie tussen die handelingsvelde in die praktyk-teoretiese deel van die praktiese teologie aandui). Daar is 'n wisselwerking tussen gesinne en die gemeenskap wat die struktuur van die gesin bepaal – gesinne reflekteer dus die etos en tradisies van die gemeenskap (vgl Anderson 2001:250). Heitink (1993:277) meen: *“Het derde handelingsveld, dat we binnen de praktische theologie kunnen onderscheiden, is dat van christelijke presentie in de sameleving. Men spreekt hier wel van een vorm van publiek christendom, dat ondanks het moderniseringsproces, nog altijd in de samenleving aanwezig is. Het gaat hier om het minst ontwikkelde van de drie handelingsvelden”*. Die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel, laat die klem val op 'n inklusiewe jeugbediening (vgl Nel 1998) binne die gemeenskap deur middel van die kerk, staat en markplein (vgl diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*). Die verwaarlosing van hierdie handelingsveld kan verbind word met die amp van die gewone lidmaat, ook binne die arbeidsveld, wat nie effektief benut word nie. Heitink (1993:290) praat in hierdie sin van *“laikale”* ampte afgelei van *“laikos”*, lid van die volk (*“laos”*). Tieners, soos deur navorsing bevind, (vgl paragraaf 2.7 (3)), verdwyn onder andere uit die kerk omdat daar te min geleentehede geskep word om as Christene in die samelewing betrokke te raak.

Die krisis in die huidige tyd is onbetrokkenheid of verlies aan samewerking tussen die kerk en ander plaaslike institute waar werkendes en jongmense hulself bevind. *“In het Europese Waarden Onderzoek van 1990 blijkt dat 53% van de Nederlandse jongeren niet als lid bij een kerk is aangesloten”* (Janssen: 2003:4). Die kerk sal dus vanuit twee rigtings na die bemiddeling van geloof moet kyk: (1) vanuit die bestaande struktuur en teologie van die kerk, wat goed onderweg is, maar veral (2) vanuit gemeenskapstrukture en die *“teologie”* van die sekulêre wêreld. Met die *“teologie”* van die sekulêre wêreld word bedoel, hoe mense in die algemeen, in besonder jongmense, oor kerk en godsdiens vanuit 'n meer sekulêre perspektief nadink. Janssen (2003:5) verwys na die pessimistiese voorspelling van die hedendaagse sosioloë en historici wat ernstig opgeneem moet word: *“Zij beschouwen de neergang van de kerk als de laatste fase in een steeds verder gaand proces van secularisatie. ... Er is weinig van haar invloed over, of men nu kijkt naar wetenschap, politiek, sociale kwesties, het leven van alledag, of dat men denkt aan zaken betreffende leven en dood”*. Die drie terreine in die teologie wat derhalwe ernstig aandag

verdien, is evangelistiek, diakoniek en die vergete ampte, maar wel binne die konteks van 'n gemeenskapsgerigtheid wat meer insluit as maatskaplike werk. Dit is die essensie van hierdie navorsing.

Die model vir tiener- en gesinsbediening fokus op diensbaarheid in die samelewing veral met die oog op die genoemde rede waarom tieners die kerk verlaat en die afname in die vermoë om die Christelike geloof in die gemeenskap te bemiddel. Alhoewel Driel en Kole ([1983]:44) sê: *“Dienstbaarheid (diakonaat) krijgt in deze tijd eindelijk de waardering die ze verdient. Jongeren vinden in daadwerkelijke dienstbaarheid mogelijkheden om een aantal van hun idealen te realiseren”*, word dit egter in Westerse lande sterk betwyfel met verwysing na die reeds genoemde navorsing. Dingemans (2000:267) met verwysing na die kerk as gemeenskapskerk wat 'n sterk diakonale karakter moet hê, meen: *“Daar ligt de eerste uitdaging voor kerk en theologie in onze tijd. Terwijl kerken nog steeds kissebissen over hun oude geloofsbelijdenissen, staan er grote groepen berooide en ontheemde mense aan de poorten van onze kerken”*. Te Velde (1993:85) beweer: *“De Here is de God van de gemeenschap en Hij maakt Zichzelf in woord en daad bekend als de grote Helper van mense in nood”*. God se verlossing raak nie slegs die siel of geestelike behoeftes nie, maar die hele mens, insluitend sy liggaam, materieel en sosiaal.

Heitink (1993:278) sê dat in ons tyd moet ons kanstateer dat talle brûe tussen kerk en samelewing opgeblaas is en dat baie afhang van die diens van individuele Christene met 'n persoonlike verbindtenis binne organisasies en bewegings. Heitink sê verder dat ons nog altyd die weerstand teen vorme van kerklike Christendom proe wat gekenmerk word deur imperialistiese beheersing in plaas van altruïstiese diens. Heitink (1993:278-279) meen dat dit benadruk moet word dat dit om 'n beskeie diens gaan waarvoor die begrip “verteenwoordig” gebruik word en wat van 'n Christen verwag word, is “om daar te wees in sy Naam”. Smit (1995:18 en 25) meen dat die kerk tans midde-in 'n tyd van ingrypende en omvangryke verandering is en daarom moet die klem op leierskap geplaas word. Volgens Burger (1995:40-45) speel presensie in die sin van deel wees van, dáár wees by, lief wees vir en entoesiasies wees oor, 'n primêre rol in leierskap in hierdie tydperk van verandering in die kerk. Deur in die gemeenskap betrokke te wees kan visionering, fasilitering en energering as bykomende begeleidingselemente opnuut 'n rol speel. Die potensiaal onder jongmense en in die amp van die gewone lidmate is ast'ware die enigste boumateriaal vir die herstel van hierdie brûe. Smit (1995:30) verwys na hierdie begeleidingselemente as taak van leiers in die geloofsgemeenskap soos volg: (1) God moet in opregte liefde by mense verteenwoordig word (presensie); (2) mense moet gehelp word om vanuit die werklikheid van die opstanding te dink en te leef (visionering); (3) prosesse en strukture moet ontwikkel word wat bedieninge in die wêreld kan bevorder (fasilitering) en (4) die energie in die geloofsgemeenskap moet ontsluit word (energering). Dingemans (2000:118) meen: *“Dat vraagt dus van de kerkelijke theologie een drievoudige dialoog: met de rationaliteit van de wetenschap, met de christelijke traditie, zoals die is overgeleverd binnen de kerk en met het sociaal belang (cui bono?) voor mens en samenleving”*.

Met ververwysing na Berkhof sê Heitink (1993:279) dat die oudste model dié van die teokrasie is, 'n vorm van samelewing waarvan die kultiese, etiese en juridiese dimensies deur die doel dat God met sy volk is, beheers word. Heitink verwys na Israel as 'n Bybelse voorbeeld en beweer toe die kerk staatskerk geword het, het die

teokrasie 'n nuwe kans gekry. Heitink (1993:279) verwys verder na Kuyper wat die staatskerk as uitgedien beskou en dat die kerstening van die volkslewe langs ander weë bereik moet word. Vanweë die ontkerstening van die staat en die betreurenswaardige toestand van die kerk kies Kuyper 'n afgegrensde belynde kerk. Heitink (1993:279) verwys na Berkhof wat van mening is dat hierdie toestand in die gereformeerde wêreld tot “ideologiese outomatisme” lei. Die onderskeid tussen kerk as instituut en organisme open die weg na die daarstelling van Christelike organisasies op die terrein van die kerk, staat en maatskappy. Volgens Heitink (1993:279) maak hierdie modelle dit duidelik dat 'n mens die verhouding van Christendom en samelewing vanuit verskillende “teologiese maatskappybeelde” kan invul. Dit staan in noue verhouding tot “kerkbeelde”. In die nuwe situasie loop die verbindingslyne tussen godsdiens en samelewing nie via die kerk as instituut nie, maar via individuele Christene. Hierop word gefokus in die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel.

Die keuse wat mense maak, het volgens Heitink (1993:281) gevolge vir die wyse hoe mense as Christene binne die publieke domein hul plek inneem en veral in die Amerikaanse literatuur word aandag gegee aan tema's soos “*public philosophy*” en “*public church*”. Met publiek word bedoel die forum of die arena waar sake van algemene belang beslis word. Publiek het 'n breër betekenis as politiek. Binne die pluralisme van die verskillende lewensoriëntasies word gesoek na die gemeenskaplike.

Die probleme in die samelewing, sê Heitink (1993:281), het so groot geword, dat die lewering van 'n bydrae aan die gemeenskap een van die eerste take is vir 'n prakties-teologiese diakonologie in samewerking met die etiek. Christene mag die publieke domein nie aan ander nie-Christelike magte oorlaat nie. Vanuit hierdie perspektief mag 'n herwaardering van die besondere pastoraat plaasvind wat afspeel in hospitale en ander instellings, in die psigiatrie, in geregtelike inrigtings, in die weermag en besighede. Baie sielkundiges sit in eensame poste.

Omdat die begrip “gemeenskapsgerigtheid” 'n breë term is, maar die wese van hierdie navorsing is, word na vier terreine in die diakonologie verwys wat volgens Heitink (1993:283-286) aandag nodig het omdat dit van belang is binne die sosiale, politieke en ekonomiese sektore van die maatskaplike lewe:

1. Die arbeidsvraagstuk: Daar is in ons samelewing 'n groeiende kloof tussen werkendes en nie-werkendes wat saamhang met werkloosheid en die toename van 'n groot aantal mense wat van 'n pensioen afhanklik is. Betaalde arbeid word skaarser, onder andere as gevolg van outomatisering en die vraag na 'n eerliker verdeling ook tussen mans en vroue en die verskillende rasse in die land. Die sektor van vrywillige werk het in 'n kort tyd geweldig uitgebrei. Die kerk is 'n groot leweransier in vrywilliges, nie alleen vir sy eie werk nie, maar ook vir die sekulêre wêreld. Dit word betreur dat arbeidsbediening, waardeur die kerk in die arbeidswêreld verteenwoordig word, binne die protestantse kerke weens finansies ingekort moes word.

2. Gelyke behandeling: Gelyke behandeling in Suid-Afrika het sterk na vore getree, veral wat mans en vroue en die onderskeiding tussen die swart en wit landsburgers betref. Heitink (1993:284) sê dat gelyke behandeling ook te doen het met die posisie

van homoseksueles en lesbiese vroue in die samelewing. So is dit vir 'n homoseksuele predikant moeilik om as predikant 'n plek te vind. Gelyke behandeling raak mense van 'n ander ras en godsdiens in ons multikulturele samelewing. Daar is ook diskriminasie op grond van ouderdom.

3. Kerk en politiek: Heitink (1993:285) sê kernwapens en kerkasiel vir vlugtelinge laat 'n mens beseft dat in hierdie spanningsveld tussen kerk en politiek 'n belangrike ondersoekveld vir praktiese teologie lê.

4. Morele verantwoordelikheid: Heitink (1993:286) verwys ook na die persoonlike morele verantwoordelikheid as bydrae tot die publieke moraal. Dit raak die ordening van sosiale bande en in samehang hiermee die terrein van die wetgewing wat direk te make het met waardes en norme. Ook op die voorafgaande terreine arbeid, gelyke behandeling en politiek het ons met morele vraagstukke te doen. Dit lê egter veral op die gebied van sosiale etiek. By morele verantwoordelikheid gaan dit om persoonlike etiek. Ons dink hier aan medies-etiese vraagstukke soos aborsie en euthanasia. God wil nie lyding hê nie en dit vra vir 'n praktyk teen lyding.

Dingemans (1996:127-130) dui drie dimensies aan waarbinne die praktiese teologie funksioneer om die praxis van die gemeenskap te verbeter. (1) Die huidige kerklike praktyk of kulturele situasie moet geanaliseer word deur die sosiale werklikheid van die kerk, geloofsgemeenskappe, gemeenskappe en individue deur middel van die sosiale wetenskappe, geskiedenis en antropologie te bestudeer. (2) Vanuit hierdie verkenning word 'n hermeneutiese gesprek met die Christelike tradisie gevoer rondom 'n normatiewe besinning vir die huidige praxis. (3) Op grond van hierdie verkenning en hermeneutiese gesprek word deur middel van wetenskaplike verantwoorde strategieë met die gemeente en gemeentelêde omgegaan om konflikte te hanteer, die gemeente te vorm, vir die toekoms te beplan, ensovoorts. Dingemans (2000:270-271) gebruik 'n diagram, 'n spiraal wat vanuit die samelewing na die gemeente verloop om die aktuele selfverstaan van die kerk deur middel van 'n hermeneutiese proses tot uitdrukking te bring. Laeyendecker (1988:23) beweer: *“De verdringing van kerk en godsdienst uit politiek, ekonomie en wetenskap – dat wil zeggen uit die maatschappelijke sektoren die het sterkst het gezicht van de moderne samenleving bepalen – noodzaakte de kerk haar relatie tot de maatschappij opnieuw te definiëren”*.

Heitink (1993:287-291) verwys na die evangelistiek, diakoniek en die vergete ampte as die verskillende vakgebiede wat by die handelingsveld, godsdiens en samelewing, ter sprake is. Hierdie drie vakgebiede hanteer die ontmoetingsarea van die Christendom en samelewing binne die politieke arena of domein.:

1. Evangelistiek: Hierdie vak word meestal nie tot die praktiese teologie gereken nie, maar tot die missiologie. In baie gevalle lei hierdie vak 'n kwynende bestaan sedert die tradisionele evangelisasiewerk in die vorm van straatprediking, lektuurverspreiding en opwekkingsbyeenkomste byna oral begin verdwyn het. Ons kan dus met Verkuyl saamstem dat evangelistiek sonder twyfel tot die praktiese teologie behoort.

Heitink (1993:287) verwys na drie werksterreine waarvoor praktykteorieë ontwikkel kan word: (1) kommunikasie tussen die gemeente en die onmiddellike omgewing; (2)

massamedia soos die pers, radio, televisie en (3) stedelike sending wat binne die ekumene ontwikkel het met die bedoeling om nuwe vorme van Christelike sending te verken in die konteks van die moderne samelewing. 'n Weg word gesoek om jongmense wat die kerk "verlaat" het in die plaaslike projekte in te sluit om vandaar die pad na die kerk terug te vind. Benson (1997:105-106) verwys na verskillende inisiatiewe in die V.S.A. wat daarop ingestel is om die jeug te ontwikkel.: *"Each initiative has a slightly different emphasis and brings different groups together around different needs"*.

2. Diakoniek: Heitink (1993:289) sê onder diakoniek, in onderskeiding van diakonologie, verstaan ons die teorievorming met betrekking tot die diakonale handeling vanuit die kerk. Tot kort gelede het die armoedevraagstuk hierin 'n sentrale plek ingeneem. Diakoniek beteken eenvoudig armsorg. Deur die koms van sosiale wetgewing verloor die kerk na die Tweede Wêreldoorlog sy taak op die gebied van armsorg en kan hy hom nou meer toespits op die armoedevraagstuk in wêreldverband. In die diakonaat gaan dit om barmhartigheid en geregtigheid. Daar is drie diensterreine te onderskei: gemeentediakonaat, samelewingsdiakonaat en wêrelddiakonaat. Die opkoms van die gemeentediakonaat hang saam met die ekklesiologiese wending: van amp na gemeente.

Die gemeentediakonaat word van die samelewingsdiakonaat onderskei. Hier word gefokus op die nood in die gemeente se omgewing. Gesondheidsorg, maatskaplike dienste, welsynswerk en die psigiatrisiese hulpverlening is hier van belang. Die samelewing as geheel word al hoe meer onherbergaam. Heitink (1993:289) sê dat die wêreld primêr derde-wêreld is. Die wêreld is primêr derde wêreld, maar ook die vierde wêreld in Europa en die tweede wêreld van die voormalige Oosblok val hieronder. Wêrelddiakonaat kry vorm in konkrete projekte. Sulke projekte is tans besig om in die Suid-Afrikaanse samelewing te ontwikkel vanweë die toename in armoede, soos die Mandella Kinderfonds en kleiner plaaslike projekte om die gemeenskap op te bou byvoorbeeld Popup in Pretoria en The Fountain in Boksburg. Dit is nodig om hier te onderskei tussen gemeenskapswerk, wat as maatskaplike werk beskou word, en gemeenskapsontwikkeling wat 'n omvattende begrip is en 'n multidissiplinêre benadering vereis. Binne die Afrika-konteks is die een-tot-een-pastoraat-benadering vreemd. *"Die klem val meer op die dienende gemeenskap van die gelowiges (Njenga 1989:26-23) en minder op die rol van die pastor alleen. ...Die versterking en verryking van die gemeenskap is dus in Afrika veral 'n pastorale taak. 'n Eko-hermeneutiese pastoraat in Afrika beteken dat daar nie maar getroos en bemoedig kan word op die individuele vlak nie"* (Müller 1991:95). Louw (2002:339) vra: *"How should pastoral ministry understand the care of human souls within the demands set by the main role players in postmodernity – economy, technology, and telecommunications?"* Hierdie rolspelers is deel van die indeling – kerk, staat en markplein (vgl diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*) binne 'n gemeenskapsgerigte benadering vir tiener- en gesinsbediening wat voortdurend die wêreld verander en herinterpreteer (Cole-Turner 2001:139).

3. Vergete ampte: Heitink (1993:290) verwys na Kraemer oor die plek en roeping van die gewone lidmaat. Daarmee word bedoel die priesterskap van alle gelowiges wat deur inklusiewe handeling te toegerus word om hul taak in die samelewing te vervul. Vanuit die kerk kan met die beroepswêreld in gesprek getree word oor die waardes en norme aldaar en hoe inhoud gegee kan word aan Christen-wees (vgl

Benson 1997:207-223 – “*The roles of all sectors in the community*”). Beroepe soos leraars, dokters, verpleegsters, soldate, sakemense, wetenskaplikes is hier ter sprake. Gemeentelede moet dus die nodige toerusting ontvang vir bestuurswerk in uiteenlopende organisasies binne die samelewing waar op 'n bepaalde gebied vorm en inhoud aan die maatskaplike lewe gegee word, byvoorbeeld skoolbesture, jeugorganisasies, sportverenigings en politieke partye. In Suid-Afrika is die deur van regeringskant vir die kerk en ander instansies in die samelewing deur middel van wykskomitees in metropole oopgemaak om direkte insprake vir 'n beter bedeling in die samelewing te kan maak.

Heitink (1993:292) maak 'n opmerking wat teleurstellend mag klink, maar wat ook 'n sterk motivering vir hierdie navorsing is, naamlik dat die terrein godsdienste en samelewing die mees verwaarloosde terrein binne die praktiese teologie is. Tog blyk dit dat 'n prakties-teologiese diakonologie baie aanwysinge bevat om die vraag wat hier bestaan onder die oog te kry. Die vakgebiede evangelistiek en diakoniek vra na versterking.

2.3 Sewe poorte in die prakties-teologiese navorsing

Heitink (Ongepubliseerde lesing 2000) verwys na sewe belangrike faktore vir navorsing in praktiese teologie, wat hy die sewe poorte in prakties-teologiese navorsing noem. Hierdie sewe poorte word kortliks aan die woord gestel wat as kontoere vir hierdie navorsing dien (vgl diagram 5: *Die sewe poorte in prakties-teologiese navorsing*).

1. 'n Veelsydige navorser: Prakties-teologiese navorsing sluit in geesteswetenskaplike en sosiaal-wetenskaplike navorsing. In die metodologie kan daar tussen die hermeneutiese, empiriese en strategiese onderskeid gemaak word, maar aldrie het uiteindelik met die terrein van teorievorming te doen. Daarom is navorsing in praktiese teologie seker een van die moeilikste terreine van ondersoek in die teologie.

2. Die navorsingvoorstel: Die ondersoekvoorstel moet goed deurdink word met die vraag: wat wil ek ondersoek? Navorsing beteken allereers 'n soeke na dit wat jy nie weet nie. Baie navorsing is bloot 'n opsomming van wat reeds bekend is en daarom dra dit nie iets nuuts by nie. Die volgende vrae moet volgens Heitink (1993:159) in hierdie soeke gevra en beantwoord word: (1) Wie ondersoek wat? (2) Wat beweeg die navorser om die ondersoek te doen? (3) Waarom word die ondersoek gedoen? (4) Waarvoor gaan hierdie ondersoek? (5) Waar vind die ondersoek plaas? (6) Wanneer gaan die ondersoek gedoen word? (7) Hoe word die ondersoek gedoen? (8) Waarheen lei hierdie ondersoek? (vgl diagram 6: *'n Interpretasiemodel vir die navorsingvoorstel*). Let op na die interaksie tussen die verskillende vrae en die beweeging wat by die navorser self begin.

3. Persoonlike faktore: Waartoe is die navorser werklik in staat? Die vraag het eerstens betrekking op die duur van die ondersoek. 'n Ondersoek behoort nie langer as vier tot vyf jaar te neem nie anders raak die materiaal verouderd en moet dit weer herskryf word. Watter teologiese kennis word veronderstel? Hierdie ondersoek het met mense en strukture te doen en daarom is 'n passie vir beide nodig.

4. Die doel- en vraagstelling: Die doelstelling op sy eie gesien, is soms te vaag en die vraagstelling kan aan die ander kant weer te ruim wees. Heitink verwys na die werking van 'n fuik. Hoe fuik jy 'n onderwerp sodat dit vir navorsing vatbaar is? 'n Onderskeid moet tussen probleemstelling, doelstelling en vraagstelling gemaak word. Probleemstelling is 'n ruim begrip. Die probleemstelling wys gewoonlik op die spanningsveld tussen die normatiewe idee en die feitelike ervaring. Om die doelstelling te bereik is kennis nodig. Die resultaat daarvan word in die vraagstelling gevind.

5. Handelingsnavorsing: Die navorsing het ten doel om die praktyk te verbeter. Om daarby uit te kom moet die strategiese perspektief van die begin af in die vraagstelling opgeneem word. Dit beteken dat 'n beskrywende en verklarende ondersoek te gering is om 'n ondersoek 'n prakties-teologiese ondersoek te maak. Dit is wel 'n empiriese ondersoek, maar bly binne die grense van 'n sosiaal-maatskaplike ondersoek. 'n Prakties-teologiese ondersoek vra: (1) 'n hermeneuties-interpretatief-teoretiese kader waarbinne die normatiewe vrae funksioneer en (2) 'n gerigtheid op die mediale handelinge, handelinge wat menslike en godsdienstige handelinge bevorder. Dit word die strategiese perspektief genoem.

Die ondersoekmetode kan 'n kwantitatiewe data-versameling wees wat uit vraelyste bestaan wat soms die ondersoek in die raamwerk van die ondersoeker indwing. Die navorsing kan ook met 'n kwalitatiewe benadering begin wat met oop vrae werk om tot ontdekkings te kom wat nie noodwendig deur die navorser voorsien word nie en wat tot stimulering vir die ondersoek kan lei. Tog pleit Heitink dat beide metodes benut moet word. Hierdie navorsing begin nie met 'n omvattende empiriese ondersoek nie, maar steun op relevante ondersoeke wat reeds op internasionale vlak gedoen is. Die empiriese ondersoek vorm wel 'n belangrike deel van hierdie navorsing na die toepassing van die model wat in hoofstuk nege aan die orde kom. Die toepassing van die tiener- en gesinsbedieningsmodel moet voortdurend empiries ondersoek word om die nodige aanpassings aan die model te kan maak om relevant te bly.

6. 'n Hermeneutiese perspektief: (Vergelyk paragraaf 6.13: *'n Hermeneuties-kommunikatiewe model*)

7. 'n Navorsingsprogram: Vir die skryf van 'n navorsingsprogram word die ontwikkeling van 'n bepaalde visie vereis waarbinne verskillende ondersoeke 'n plek kan vind. Heitink (Ongepubliseerde lesing: 2000) sê: *“Zo 'n programma zal zich zowel richten op individuen, als op de kerk, als op de samenleving”*. Dit beteken dat alle vakgebiede van die praktiese teologie 'n rol daarin sal speel. In die navorsing oor die verskillende handelingsvelde van die praktiese teologie maak die navorser kennis met die mikro, meso en makro situasies. Deur die proses van differensiasie in die samelewing het hierdie sfere in 'n sekere sin geskeie geraak. In die mikro-wêreld van die individu het 'n proses van individualisering plaasgevind. *“Zoals er in het publieke domein sprake is van secularisering, is er in het privé-domein sprake van individualisering”* (Heitink 1999:72). In die makro-wêreld van die publieke domein het na die skeiding van kerk en staat 'n proses van outonomie, verselfstandiging, noem dit sekularisasie in die betekenis van verwêreldliking, ontstaan. In die meso-wêreld het in baie gevalle die verhoudings van die individu met die wêreld en met die publieke domein verlore gegaan. Dit lei tot die verkerkliking van die Christendom. Die

Christendom ken individuele, sosiale en publieke gestaltes. Die kerk het uit die individuele en publieke wêreld geëmigreer en homself teruggetrek in 'n houding van verdediging (vgl Heitink 1993:93-94). Dingemans (2000:227) beweer: “... veel mensen in West-Europa zijn van mening, dat kerkelijke instituten volstrekt uit tijd zijn en dat de morele kracht van het christendom ... niet groter is dan die van andere strominge en ideologieën”. Aan die een kant het die kerk hom in 'n verdedigende houding teruggetrek en aan die ander kant het die lidmate die kerk begin verlaat.

Dit is belangrik om hierdie insigte ter sprake te bring omdat daar by die beskrywing en verklaring van situasies 'n bepaalde kulturele voorverstaan is. Dit maak 'n verskil of daar deur die bril van die sekularisasieparadigma of deur die emigrasieparadigma na die wêreld gekyk word. In die eerste geval sien 'n mens net agteruitgang. In die tweede geval is daar sprake van 'n onomkeerbare proses. Dit is moontlik om die wêreld van die individu te herwin. Dit is moontlik om in die publieke wêreldvorme van die Christelikheid terug te kry. Hier speel die handelingsperspektief 'n belangrike rol. Binne hierdie navorsing is die uitgangspunt om die tiener en sy gesin tot handeling te bring deur gemeenskapsgerig te raak waar die kerk irrelevant begin raak het en die nood al groter word. Die paradigmaskuif wat voorgestel word, begin by 'n persoonlike verbintenis by die tiener en die gesin wat dan in die gemeente en gemeenskap 'n invloed het (vgl Burger 1991:20 – Verbintenis, visie, gemeenskap en diens). Dit beweeg van teoretisering na praktisering en van programme na persone en prosesse. 'n Poging word dus aangewend om die klem meer op die individuele en publieke Christen te laat val veral met die oog op die herwinning van die amp van die gelowige wat tans as vergete amp beskou kan word. Die volgende tabel onderskei geloofsvorming via 'n antropologiese, ekklesiologiese en diakonologiese benadering (vgl Heitink 1993:94 en diagram 4: *Differensiasie volgens handelingsvelde*).

PERSOONLIKE LEWE	KERKLIKE LEWE	MAATSKAPLIKE LEWE
Op mikro-vlak	Op meso-vlak	Op makro-vlak
T.o.v. die individu	T.o.v. die groep	T.o.v. die samelewing
Via 'n antropologiese benadering	Via 'n ekklesiologiese benadering	Via 'n diakonologiese benadering
Op die weg van bewuswording	Op die weg van kommunikatiewe handeling	Op die weg van maatskaplike aksie
Gerig op die individuele Christendom	Gerig op die kerklike Christendom	Gerig op die publieke Christendom

Dingemans (1996:147) gebruik die volgende indeling vir die interaksievelde en aktiwiteite van die praktiese teologie. Dit word hier saam met Heitink se tabulering gebruik om die verskillende konkrete bedieninge in die drie lewe van die individu, gemeente en samelewing duideliker te stel.:

Aktiwiteite	Velden		
	Sameleving	Enkeling	Kerk
<i>Communikasi</i>	Media, uitwisseling	Bezoek, overleg	Preek, gesprek
<i>Leren</i>	Voorlichting	Catechese	Leerhuis
<i>Beleving</i>	Goodwill	Meditatie	Liturgie, gebed
<i>Zorg</i>	Samenwerking	Omzien	Kringen
<i>Dienst</i>	Gerechtigheid, vrede	Hulp	Dienstbetoon
<i>Ideologiekritiek</i>	Profetie	Kritiek	Oproep

2.4 Praktiese teologie as krisiswetenskap

Dingemans (1996:40) verwys na die vroeëre benadering van die teologie wat die klem op die bestudering van tekste laat val het asook die bestudering van die geskiedenis van die Christendom en ander godsdienste. Later het die geesteswetenskaplike en sosiaal-wetenskaplike vakke bygekome soos dit in die psigologie en sosiologie bestudeer word. Teen hierdie agtergrond word die praktiese teologie as handelingswetenskap gesien: “... die de *praktijk van het kerkelijk handelen (door ambtsdragers en gemeenteleden, maar ook via instituties en gebruiken) en van de wijze waarop godsdienst doorwerkt en gestalte krijgt in de samenleving en bij individuele gelovigen bestudeert*”. Hier word die klem eerder op menslike handelinge geplaas as die bestudering van tekste. Daarom word in die praktiese teologie meer gebruik gemaak van 'n empiriese sosiaal-wetenskaplike metode soos dit in die psigologie en sosiologie ontwikkel het. Dingemans (2000:258) verwys na die brugboufunksie van die kerk in die gemeenskap: “*De christelijke gemeenschap staat tussen de overgeleverde traditie (bewaarfunctie, conserverend) en de uitdaging van de vragen en behoeften van de moderne samenleving (vernieuwing, progressie)*”.

Heitink (1993:13) verwys na die vinnige ontwikkeling wat die praktiese teologie sedert die einde van die sestigerjare ondergaan het. Praktiese teologie is nou 'n selfstandige deel van teologiebeoefening en word ook in Nederland, Duitsland en die VSA gevolg. Volgens Dingemans (1996:36) was dit veral in Amerika waar die nuwe psigologiese wetenskappe in die werk van die pastor as berading ter sprake gekom het en die inhoudelike van die praktiese teologie verander het. Heitink (1993:14) vermeld dat die nuwe paradigma “praktiese teologie as handelingswetenskap” saamhang met die verandering wat in die sestigerjare in die teologie plaasgevind het. Dié tyd word gekenmerk aan 'n ernstige gesagskrisis in die Westerse sameleving. Die tradisionele gesag van ouers, onderwysers, politici, geestelike en kerklike leiers word nie langer as formele gesag aanvaar nie. Ook die gesag van die Bybel, amp en leer kom onder bespreking. Die erediensbywoning neem af en nuwe groeperinge en bewegings kom tot stand omdat die kerk blykbaar nie die geestelike behoeftes voldoende aanspreek nie. Een van die redes vir die verdwyning van jongmense uit die kerk, hou verband met die min geleentheid vir jongmense om in die gemeenskap betrokke te raak (vgl Prins 2000a:24 in paragraaf 2.7 (3)). Hierdie internasionale behoefte onder jongmense om in die gemeenskap betrokke te raak, wat ook in Suid-Afrika waargeneem is, sal in die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel verreken moet word. Heitink (1993:14) meen teen hierdie agtergrond is dit begryplik dat die praktiese teologie as 'n krisiswetenskap getipeer kan word. Sosiale veranderinge

vind plaas en die kerk neem in relevansie af. Weens onsekerhede is 'n teologiese futurologie nodig om 'n weg na die toekoms te baan. Hierdie futurologiesgerigte teologie kan nie in die isolasie van 'n gesin of gemeente beoefen word nie. Dit moet met 'n individu- en gemeenskapsgerigte benadering beoefen word. Dit is in die samelewing waar die sosiale veranderinge vinniger plaasvind as in 'n Christelike gesin of gemeente. In die gesin en die gemeente word die waardes van die Bybel nog in 'n mate nagestreef. Wanneer die kerklike aktiwiteite die samelewing uitsluit, kan daar nie werklik holisties en toekomsgerig gedink word nie en sal die kerk in die toekoms al hoe minder relevant word en soos 'n geïsoleerde Cumran-gemeenskap uitsterf en net geskifte nalaat.

Die praktiese teologie beweeg volgens Heitink (1993:14) in die hedendaagse krisis van die kerk en geloof voortdurend tussen aanpassing en vernuwing. Sommige sien hierin 'n bedreiging van die status quo. Ander sien 'n krisis weer as 'n nuwe geleentheid en spoor aan tot 'n praktiese bydrae wat ook deur hierdie navorsing beoog word. Dingemans (1996:206) meen: *“In een theologische bezinning op het geloof van individuele mensen moeten ook de ‘traditionele’ woorden van verzoening en vernieuwing, van hoop en verwachting, van opstanding en inspiratie, van wijsheid en zingeving klinken. Daar klopt immers het hart van het christelijk geloof!”* Die ontwikkeling van 'n model vir geloofsbemiddeling deur gesinne aan gesinne in die samelewing is 'n geleentheid om die gesinne van die samelewing wat kerkloos of kerkloos geword het weer hoop vir die toekoms te gee.

Heitink (1993:14) sê dat kerk en geloof deur die sogenaamde modernisme beïnvloed word. Binne die Protestantse kerke lei dit tot 'n stryd tussen die ortodokse en vrysinnige Christene wat uitloop op kerkskeuring. Dit was ook in Nederland die geval met die Gereformeerde Kerke wat die modernisme met mag en mening afgekeur het, terwyl die Nederlandse Hervormde Kerk hierdie ontwikkeling in eie geleedere wil integreer.

Gemeentes en hul gesinne kan dus nie bloot modernisme of eerder postmodernisme (vgl paragrawe 4.1 en 7.6) probeer uitsluit nie, maar is deel daarvan en kan ook nie op 'n ortodokse of 'n tradisioneel-uitgediende wyse binne hierdie moderne konteks geloof probeer bemiddel nie. Die gaping tussen die verstaan van die Bybel en die verstaan van die samelewing het reeds so wyd en gespanne geword dat die brugbou tussen die Bybelse boodskap en die samelewing al hoe moeiliker sal word indien daar nie 'n drastiese paradigmatuif in kerkwees plaasvind nie. In die ontwikkeling van die model vir geloofsbemiddeling met 'n gemeenskapsgerigtheid sal die oorsake en hantering van hierdie gaping deeglik aangespreek moet word. Volgens Witte (2001:76-77) wil dit voorkom asof die beïnvloeding vanuit die sekulêre samelewing tans sterker funksioneer as vanuit die geestelike invloedssfeer: *“... globalization has brought to this century two devastating world wars, unprecedented political machination, environmental degradation, and commercial exploitation, and the increasingly acute threat of a global nuclear or biological holocaust”*. Cahill (2000:4) verwys na hierdie gevaar: *“... an underrated fact is that the transformative process will necessarily go both ways. ... Just as the Christian family can change cultural norms, so can family membership change Christian ideals. ... The proposal of a ‘new familism,’ or even a ‘critical familism,’ is not unproblematic for Christian ethics”*. Dit laat ons opnuut kyk na die opbou van die gesin as 'n belangrike hermeneutiese ruimte.

2.5 Die gesin as 'n belangrike hermeneutiese ruimte

Volgens Dingemans (1996:45) is daar praktiese teoloë wat probleme het met die streng handelingswetenskaplike opvatting van die praktiese teologie, veral met die gerigtheid op die 'uiterlike' handeling van mense. Dingemans meen dat dit die gevolg is van 'n eensydige gebruikmaking van kwantitatiewe metodes (vgl paragraaf 9.19.1 (3) Fokusgroepe) . *“Als men de (religieuse) praxis wil veranderen of zelfs verbeteren, heeft het geen zin om alleen de ‘handelingen’ of het ‘gedrag’ van mense op te sporen zonder de achterliggende intenties, want dan weet men nog niet, hoe met het ‘theologisch normatieve’ kan laten inwerken op het handelen”* (Dingemans 1996:45). Die gedagtegang en interpretasie van die mens word deur God in diens geneem. God tree in die wêreld van die denkende en handelende mens deur sy Gees in. Volgens Pieterse (1993:5) *“... kan 'n praktiese teologie as handelingswetenskap binne die paradigma of denkmodel van 'n kommunikatiewe handelingsteorie, kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie slegs verstaan vanuit 'n voorgegewe sin, naamlik die werklikheid en die praxis van God. God neem alle inisiatief”*. Kommunikatiewe handeling is 'n ontmoetingsgebeure tussen gelowiges onderling en gelowiges in verhouding met God. Hierdie gebeure vind plaas binne die konteks van 'n gesin en gemeenskap deur middel van bepaalde gedagtegange, interpretasies, woorde en dae. So kom geloof tot gestalte en handeling. *“Kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie druk dus die totale omgang, verhoudinge, reaksie en optrede in woorde en daad tussen gelowiges uit”* (Pieterse 1993:7)

'n Tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid vereis 'n sosiaal-kulturele opvatting van die praktiese teologie. Om geloof binne hierdie netwerk van interpretasies te bemiddel, vra nie in die eerste plek kwantifiseerbare inligting oor die werklikheid nie, maar eerder inligting oor die samehang van betekenis en interpretasies wat ontstaan uit die wisselwerking tussen visie en realiteit en wat op 'n kwalitatiewe wyse bekom moet word soos in gesinne of fokusgroepe. Die praktiese teoloog bevind hom met 'n eie geskiedenis en interpretasieraamwerk as gespreksgenoot midde in die ondersoekveld, nie alleen om duidelikheid vir die geloofsgemeenskap te kry nie, maar ook watter waarde hy self aan waardes en norme van die ondersoekveld heg. Praktiese teologie is dus ondenkbaar sonder 'n induktiewe benadering om die denke agter die handeling te probeer verstaan wat 'n voorvereiste vir die hermeneutiese interpretasiewetenskap is om geloof so te kan bemiddel dat dit tot handeling sal lei (vgl Dingemans 1996:51).

Heitink (1993:187) meen binne die praktiese teologie staan die hermeneutiese vraag sentraal. Op hierdie wyse word die werklikheid van God en die werklikheid van die mens op ervaringsniveau met mekaar verbind. Dit bring ons by die pneumatologiese uitgangspunt van 'n teologiese handelingsteorie. In die nuwe teologie, waar die vraag van die bemiddeling van die tradisie tot die kernvraag behoort, neem die refleksie op die werk van die Gees 'n sentrale plek in, waar met name teruggegryp word na die Johannese en Pauliniese geskrifte. Die Gees, as eersteling, is die eskatologiese gawe (Rom.8:23) van God tot vernuwung van die skepping. Die Gees open 'n nuwe bestaanswyse (2 Kor.5:16) wat gekenmerk word deur vryheid (2 Kor.3:17). Die verstaan van die werk van die Gees het konsekwensies vir die handeling. God se handeling maak die menslike handeling nie oorbodig nie, maar moontlik. Die Gees

getuig saam met ons gees dat ons kinders van God is - (Rom.8:16) (vgl Heitink 1993:187-188). Dingemans (2000:551) meen: *“Men moet daar wel bij bedenken, dat de Geest of de invloed van God nooit in een pure vorm te vinden is: de Geest van God mengt zich altijd met onze geest”*.

Wanneer oor hermeneutiek binne gesinsverband nagedink word, val die klem op dialoog. Die gesin is 'n Godgegewe hermeneutiese ruimte waar dialoog tussen God en mens plaasvind. Alhoewel die Gees nouliks enige nuwe struktuur skep waardeur Hy werk, het die Gees volgens Dingemans (2000:555) “hulpmiddele” nodig om te herskep: *“Eén van die hulpmiddelen is de geloofsgemeenskap. De geloofsgemeenschap is een van de media waardoor de Wirkungsgeschiede van God in onze wereld verdergaat”*. Die gesin as sodanige hulpmiddel of hermeneutiese ruimte het in 'n sekere sin in die ampte van kerkraadslede en predikante opgegaan en het die amp van die lidmaat wat ook die kinders insluit, vergete laat raak. Dingemans (1987:129) sê: *“... dat de kerkelijke structuur en de ambtelijke functies vanuit de Heilige Geest worden beargumenteerd. Christus is de Heer van de kerk en de kerk kan niet over Hem ‘beschikken’. Maar Hij regeert de kerk door de werking van de Heilige Geest. En dat betekent, dat er meer menselijke ruimte komt te zitten tussen Christus en de kerk”*. Dit dui op 'n medewerking tussen mens en God binne die verbondsrelasie. Elke gesinslid moet dus bewus gemaak word van sy of haar hermeneutiese verantwoordelikheid binne die pneumatologiese ruimte. Die gesin, gemeente en kerke onderling vorm dus 'n netwerk binne die samelewing. Die een kan nie in afsondering van die ander oorleef nie. Dingemans (1987:131) sê: *“Je bent geen christen op je zelf; je bent ook geen gemeente op jezelf. Christenen en gemeenten zijn onderdelen van een groter geheel”*. Dit is teenstrydig met die huidige tendens binne huwelike, gesinne en gemeentes waar die verstaan van die teks nie binne hierdie pneumatologies-hermeneutiese ruimte beoefen of bemiddel word nie, maar bloot oppervlakkig op 'n individuele basis gelees en selde werklik oordink word. Browning (1997:289) beweer: *“Hermeneutic theory concerns how humans gain understanding of texts, but it can also clarify the process of achieving understanding in marriage and family ... When applied to family formation, it means that a dialogue must begin, and perpetually rework, the psychohistorical inheritance of the husband and wife”*. Nel (1998:20) sê die gesin het 'n unieke hermeneutiese funksie in die Bybel en so ook in die postmoderne tyd: *“Jy sou in hierdie verband kon sê dat kinders ouers het ‘om tot verstaan te kom’”*. Nel (1998:21) is ook van mening dat God en sy handeling op die mees natuurlike wyse aan huisgenote binne gesinsverband geïnterpreteer kan word. Dit is binne hierdie natuurlike en hermeneutiese ruimte dat geloofsbemiddeling aan tieners op die mees spontane wyse kan plaasvind.

Omdat in hierdie navorsing nie net 'n gesinsbedieningsmodel vir die tradisionele nukleêre gesin ontwikkel word nie, moet tieners wat nie in sodanige gesin opgroei nie ook in berekening gehou word. Enige huishouding is God se huishouding. Nel (1998:21) beweer: *“Duisende kinders word nie meer in tradisionele gesinne groot nie, is deel van enkelouergesinne, kom uit gebroke huise. Duisende word nie binne enige gesinsverband groot nie”*.

God wat binne verhoudings werk, dui daarop dat die gesin 'n hermeneuties-pneumatologiese ruimte is. Nel (1998:21) meen: *“Sy verbondsmatige handeling met mense onderstreep dit. En ouers en kinders is die mees ‘natuurlike’ voorkoms van hierdie verhoudings”*. Nel (1998:22) beweer verder: *“Hier speel deurleefde en*

gedeelde geloof in Hom 'n deurslaggewende rol in die tot insig kom van die volgende geslag". Tieners is aangewese op ouers se deelname, ander geloofwaardige verhoudings met volwasse asook die gesin as hermeneutiese ruimte waarbinne geloofsbemiddeling spontaan kan plaasvind. Browning en Reed (1998:258) beweer: *"The family is widely acknowledge as a central context for religious life and worship in all the great world religions"*.

Die boeke van die Pentateug wil onderrig gee en in Deuteronomium word onderrig eksplisiet as tema gestel. Volgens Den Dulk (1998:197) funksioneer Deuteronomium as die refleksiewe duim aan die hand van die Pentateug: *"Hier word nagedacht over de praktische zin en de ethische strekking van alles wat in die vorige boeken aan de orde is geweest"*. Dearman (1992:145) meen: *"One should not overlook the premium that Deuteronomy attaches to the family and individual religious practices,..."*. Geloofsbemiddeling deur ouers aan kinders is nie net 'n formele huisgodsdiensteleentheid nie, maar volgens Deuteronomium 6 'n lewens- en leerproses wat nie van plek of tyd afhanklik is nie, maar van verhoudings. Senter III (2001:17) beweer: *"Relationship is the password to understanding, and the most natural form of relationship is the biological or custodial family. God is indeed the God of households. In a unique way he is known within the hermeneutic sphere of the family. Here a lived and shared faith in God plays a crucial role in the understanding of him by the next generation"*. Die vader as gesinshoof en verteenwoordiger van God sal binne die ontwikkeling van die gesinsbedienings-model as geloofsbemiddelaar besondere aandag moet ontvang. Knijn (1995:4) beweer: *"Fathers have always been involved in the upbringing of their children in adolescence and in their teens, ... In this age group, the authority of the father seems to have lost ground"*. Om weer die Bybel te kan opneem, soos byvoorbeeld by die huisaltaar, moet die vader bewus wees van die leiding deur die Heilige Gees. Benson (1997:186) meen: *"Developing creative approaches to educating and supporting fathers can be a pivotal strategy for enhancing parent education"*.

God gee die hermeneutiese funksie aan die gesin omdat in hierdie klein netwerk van intieme verhoudings reeds 'n dialogiese kommunikatiewe struktuur bestaan. Volgens Den Dulk (1998:203) word die hoorders van die woorde sprekers gemaak: *"Hun hele persoonlike, dagelijks leven wordt daarbij betrokken. Zij worden er niet slechts verstandelijk, maar ook lichamelijk aan herinnerd, doordat hun hand wordt aangezet om deze woorden daadwerkelijk te doen en hun ogen gericht worden op de uitwerking ervan"*.

Die hermeneutiese beginsels in hierdie navorsing is simboliek en rituele met die gepaardgaande metafore (vgl paragrawe 6.11. en 6.12.) Dingemans (2000:165) meen: *"We kunnen over God slechts in metaforen spreken en metaforen kunnen gedeeltelijk aangeven wie of hoe God is, maar ze verbergen de betekenis ook evezeer"*. Deuteronomium 6:6-7 kan as 'n voorbeeld genoem word. Die deurkosyne van elke huishouding kan 'n heel nuwe, of vergete betekenis vir die inwoners van daardie huis terugkry. Den Dulk (1998:205) verwys na ons posisie vandag en sê: *"... dat wij slechts kunnen beginnen waar de tekst van het Sjema eindigt"*. Die opstaan en gaan slaap kan met 'n Goddelike roep begin en afgesluit word. Dingemans (2000:169) meen: *"In de context van de bijbel blijkt, dat het wezenlijk voor God is, dat hij/zij mensen roept"*. Die klem val op 'n hermeneutiek wat die diep kleurvolle geloofsinhoude en -waarhede van die Bybel vir tieners so oopsluit dat hulle God se

roepstem sal hoor en hoopvol en toekomsgerig kan lewe (vgl Jes 41:9 en 43:1). Die hermeneutiese avontuur word verruklik as God se openbaringswerk onder leiding van die Heilige Gees gade geslaan word. God het sy Gees gegee om die oë van ons verstand oop te maak (Ef.1:18). Hoe kan hermeneutiek anders beoefen word as dit nie 'n pneumatologiese vertrekpunt het nie? Benson (1988:20) sê: *“The Spirit helps us remember that we are part of a kinship that goes back four thousand years, to the mothers and fathers of the tribe. The contemporary church seems to have denied this great gift”*.

Browning en andere (1997:308) maak die volgende opmerkinge oor die belangrikheid van die gesin as die belangrikste ruimte vir geloofsbemiddeling: *“One of the most important learnings from our interviews was just how crucial home-based worship is for the transmission of faith and family traditions”*. Browning en andere (1997:308) verwys na die godsdiensbeoefening van drie meelewende gesinne, wat saam met hul kinders gebid het, die Bybel gelees het, hul geloof, morele verbintenisse, sieninge van seks, huwelik en gesin met mekaar bespreek het, en 'n diep gelowige gesin wat geen soortgelyke daadwerklike besprekings of aktiwiteite met hul vier seuns gehad het nie. Die gevolg was dat die vier seuns nie hul ouers se godsdienstige verbintenis gevolg het nie. Wat hier van waarde is, is dat die wisselwerking tussen die samekoms van gelowiges by die tempel en die huiskerk dwarsdeur die Christelike geskiedenis 'n konstante tendens was en nog steeds belangrik is. Browning en andere (1997:308) beweer dat: *“When home and public worship became differentiated, special efforts were needed to make home the scene of the little church .... The intimacies of home life are the first arena for living out the sacrament of baptism, a sacrament conferred by the priests and magistrates of the church”*.

2.6 Die ervaringswêreld as belangrike komponent vir geloofsvorming

Bulckens (1994:107) meen: *“Een van de voornaamste voorwaarden nu om vandaag een christelijk leven aan te durven en aan te kunnen is die geloofservaring zelf.... Geloofsoverdracht bij wijze van ‘indoctrinatie’, via inprenting van een geloofsleer, maakt vandaag weinig kans. Meer kans daarentegen biedt het aanreiken van modellen van geloofservaringen, van mogelijkheden daartoe”*. Die volgende stelling van Driel en Kole ([1983]:54) sluit hierby aan: *“Geloofservaring, in de christelijke kontekst, vraagt naar de ervaarbare wereld in het licht van het evangelie van Jezus Christus. Dan is geloofservaring niet alleen bestaansverheldering, maar ook actieve bestaansvernieuwing”*. Die uitgangspunt in hierdie navorsing is geloofsbemiddeling deur middel van ervaring wat tot geloofshandeling lei. Bulckens (1994:95-134) bespreek die moontlikheid om God vandag ervaarbaar ter sprake te bring met verwysing na die leerproses van die gelowige. Dit moet verstaan word in die lig dat geloof ten diepste die vrug van die Heilige Gees is, met ander woorde genadewerk in ontmoeting met God. Dingemans (2000:565) meen: *“Het eerste wat men van de geloofsgemeenschap kan zeggen, is dat ze bestaat uit mensen die geroepen (klêtoi) zijn. ... Door de gemeenschap met Christus worden ze ingeschakeld in het werk van de Geest”*. Bulckens (1994:95) is van mening dat die meeste mense nie God as naby beleef nie, want ons lewe in 'n skeptiese wêreld. Net deur na al die ellende in die wêreld te kyk, lei mense tot twyfel in God. Tog gebeur daar ook mooi dinge wat die geloof in God weer laat opvlam. Wat in hierdie navorsing beklemtoon word, is geloof as Goddelike aktiwiteit in en deur die mens in sy totale bestaan en handeling, geloof as persoonlike ervaring en geloof as 'n sosiaal-ekkesiale aktiwiteit. Vervolgens word

enkele opmerkings gemaak om die belang van religieuse ervarings en geloofservarings in die geloofsvorming van tieners te beklemtoon.

Christen-gesinne is verteenwoordigers van God vanuit die kerksisteem binne die staat- en besigheidsisteem. Met ander woorde daar is Christen-gelowiges elke dag binne die staatsdiens, besigheidsektor wat deur hul handel en wandel, met of sonder woorde, verbaal en nie-verbaal, die Christelike geloofsinhoud in hierdie sektore bewustelike en onbewustelike bemiddel. Hierdie drie sisteme kan as subkulture binne die gemeenskap beskou word wat in 'n interaktiewe verhouding met mekaar staan. Derhalwe kan van 'n kerklike, politieke en besigheidskultuur gepraat word. Elkeen van hierdie kulture bevat 'n eie verskeidenheid binne die gemeenskap. Saam is dit 'n netwerk waarbinne geloof bemiddel kan word wat tot 'n nuwe geloofshandeling kan lei. Die vraag om te vra, is in watter mate en tot watter vlak geloof sodanig bemiddel kan word? Heitink (1993:265) haal Kuhnke soos volg met betrekking tot die huisgemeente se invloed in die gemeenskap aan: *“Zo 'n huisgemeente is een betrekkelijk kleine groep, met een 'grosse Interaktionshäufigkeit, persönlicher Kontakt, affektive Beziehungen, gemeinsame Zielvorstellungen und Normen, differenzierte Rollen und Solidarität gegenüber der Umwelt”*. In die nuwe Suid-Afrikaanse konteks bestaan die hoop dat al hoe minder onderskeid gemaak sal word tussen *“Jood en Griek, slaaf of vry, man of vrou”* (Gal 3:28) en dat die eenheid in Christus in 'n interaktiewe verhouding tussen kerk, staat en markplein meer gestalte sal aanneem en tot 'n nuwe praxis sal lei. Binne hierdie benadering word 'n keuse gemaak vir 'n interdisciplinêre asook 'n intradisciplinêre ondersoek waar eersgenoemde dui op 'n verhouding tussen die teologie en die sosiale wetenskappe en laasgenoemde vereis dat teologie self empiries word (vgl Van der Ven 1993:97-112). *“... waarbij de verschillende wetenschappen binne een systeem-theoretische aanpak, waarbij de verschillende wetenschappen met hun eigen invalshoek, hun eigen methodologieën en onderzoekrichting zo goed mogelijk tot hun recht komen en met elkaar in gesprek worden gebracht”* (Dingemans 1991a:21). Dingemans verwys hiermee na die model van Zeffass wat vanuit die bestaande praxis na die teologiese en sosiaal-wetenskaplike invloede kyk waaruit 'n prakties-teologiese teorievorming ontstaan wat in 'n nuwe praxis uitmond. Die kritiese punt in hierdie skema is die verbinding tussen die teologiese en die sosiaal-wetenskaplike refleksie (vgl Dingemans 1991a:21 en Zeffass se diagram, diagram 7: *Interdisciplinêre verhouding tussen teologie en die sosiale wetenskappe*).

Bons-Storm (1989:63) beklemtoon die tweesydigte taak van die pastor met betrekking tot die (1) ervaringswêreld van die mens en (2) die bemiddeling van God se Woord en noem dit die eerste en tweede hermeneutiese prosesse wat hy volledig in sy boek in hoofstukke 6 en 7 bespreek. Dingemans (1991a:21) verwys ook na Bons-Storm wat Zeffass se model aanvul deur die navorser (X) ook daarin in te sluit wat tot teologiese en sosiaal-wetenskaplike beslissings kom wat in die hermeneutiese sirkelgang verantwoord moet word: *“De beide reflectie-cirkels worden dus voortdurend doorlopen bij de analyse van de praxis, bij de toetsing van de praxis en bij de planning van nieuwe praxis”*. Dingemans (1991a:22) meen: *“Daarom kan men beter het uitgangspunt voor onderzoek en planning zoeken in de gemeenschap ...”*. Dingemans verduidelik die model aan die hand van 'n diagram (vgl diagram 8: *Teologiese en sosiaal-wetenskaplike refleksie*). Die navorser begin sy werk in solidariteit met die geloofsgemeenskap en met die praxis (1), waarbinne reeds vele teologiese en sosiaal-wetenskaplike refleksie plaasgevind het. Die bestaande

teologiese beslissings wat aan praxis (1) ten grondslag lê, word in die teologiese sirkelgang (2) getoets. Die sosiaal-wetenskaplike beslissings wat ook aan die praxis vorm gegee het, word binne die sosiaal-wetenskaplike refleksie (3) getoets. Dingemans (1991a:22) sê: *“De onderzoeker begint niet in een vacuüm, maar in een bestaande – te verbeteren! – praxis, die resultaat is van theologische en sociaal-wetenschappelijke reflectie van het verleden”*. Dit bring die ondersoek voor 'n keuse hoe hierdie verskillende dissiplines in die praktiese teologie bymekaar gebring gaan word en van watter dissiplines gepraat word. Om 'n keuse te kan maak verwys Dingemans (1991a:22-23) na die volgende teoloë: Kuiper kies 'n komplementêre benadering waar die sosiale wetenskappe in die analise-fase die voortou neem en die teologie wat by die beplanningsfase die toon aanvoer. Van der Ven (1993:89 en 101-112) kies 'n intradissiplinêre benadering wat op 'n bevrydingsteologie en emansipasie-pedagogiek neerkom waar die teologie die botoon voer.: *“The intradisciplinary model therefore does what theology has always done throughout its history: to take up and critically assimilate new methods and techniques developed in other areas of science, with a view to their theological development by theologians themselves”* (Van der Ven 1993:89). Dingemans (1996:134) met verwysing na Nipkow (1975:35) meen dat van twee konvergerende benaderinge gepraat kan word: *“... dat wil zeggen, dat de theologische lijnen van denken ongeveer parallel lopen met de algemene filosofische en sociaal-wetenschappelijke kijk op de werkelijkheid”*. Dit lyk baie soos Van der Ven se model, hoewel Nipkow eklektieser van die verskillende sosiaal-wetenskaplike teorieë gebruik maak. Nipkow se teologie laat meer ruimte vir die leerlinge om self tot 'n keuse te kom binne 'n gemeenskaplike leerproses oor geloof en die uitleef daarvan.

Om 'n keuse vir hierdie navorsing te maak, is die uitgangspunt dat geloofsvorming by tieners binne die konkrete situasie van die gesin en gemeenskap deur middel van simboliek en rituele groter effek het as die meer monologiese styl wat tans in die kerk gehandhaaf word. Die keuse word gemaak vir 'n wisselwerking tussen praktyk en teorie en tussen God en mens. Dit dui op 'n dialogies-hermeneutiese model wat situasiegebonde is. Hierdie benadering vereis 'n sosiaal-wetenskaplike analise van die situasie en watter leerteorieë of geloofsbemiddelingsmetodologie gebruik gaan word. Die uniekheid van hierdie benadering is geleë in die ontmoetingspunt van geloofsbemiddelingsproses, naamlik tussen die menslike, sosiaal-wetenskaplike, en die Goddelike of pneumatologiese. Dit is die benadering wat Dingemans (1991a) volg en verder uitwerk vir die kategetiese en kerklike vormingswerk in die samelewing.

Bulckens (1994:96) meen: *“In het geloof worden het verstand, het gemoed en de wil van de mens door Gods genade aangeraakt”*. Wanneer Jesus Christus vir Tomas vermaan: *“Gelukkig is dié wat nie gesien het nie en tog glo”* (Joh 20:29), dui dit op geloofinstemming wat nie tot stand kom op grond van intellektuele insig alleen nie, maar speel die konatiwe en affektiewe prosesse ook 'n belangrike rol. Bulckens (1994:97) verwys met die volgende stelling na Aubert: *“Ondanks zijn redelijke inhoud komt het geloof meer voort uit de affectieve krachten dan uit het verstand van de mens, werkt het gelooflicht meer langs de weg van de wil dan langs de weg van het intellect”*. Wanneer 'n persoon deur God deur middel van 'n gebeure of woord aangeraak word, moet dit beskou word as 'n geskenk van God uit liefde om tot oorgawe te lei. Bulckens (1994:97) verwys na W. Veldhuis wat meen: *“De mens gaat geloven omdat hij het wil. Het wilsbesluit komt voort uit een voorafgaand gevoel van*

sympathie: een welbehagen, een aangetrokken worden, een innerlijke dynamiek om ja te zeggen”.

Geloofservaring is 'n ontmoetingservaring met God en mense. So 'n ervaring of ontmoeting moet die hele mens aanspreek in al sy verhoudinge en dimensies van mens-wees. *“De ontmoeting met God loopt uit op een nieuwe ontmoeting met zichzelf en de anderen”* (Bulckens 1994:98). Hierdie ontmoeting en persoonlike geloofservaring kan nie soos teoretiese insigte aan iemand oorgedra word nie. Bulckens (1994:98) is van mening dat: *“Wat voor de communicatie van diepe natuurbelevingen of muzikale ervaringen geldt, namelijk dat men onvermijdelijk een beroep moet doen op soortgelijke ervaringen bij andere mensen om elkaar hierbij te kunnen verstaan, geldt nog meer voor ‘Geestelijke’ ervaringen”*. Dit is in hierdie ervaringswêreld van die gelowige dat simboliek en rituele 'n onvermydelik en kragtige rol kan speel. Volgens Karecki (1997:602) vind rituele nie op die diskursiewe vlak plaas nie: *“In fact, wordy explanations hinder the power of ritual from being unleashed. ... Since ritual works on the trans-rational level it generates wholeness because it engages the whole person and in that active engagement through myth and symbol, gesture and movement transformation occurs”*.

Geloof wat deur God gegee word en in die mens deur die Heilige Gees bewerk word, kry ook gestalte in die menslike psige (vgl Bulckens 1994:98), waar dit ook die kognitiewe, affektiewe en konatiewe kragte aanspreek. Bulckens (1994:98) meen dat daar geen geloof sonder ervaring kan wees nie, maar tog is daar meer aan, naamlik die ontmoeting tussen God en mens het ook 'n sosiaal-ekklesiale dimensie. Die kerkgemeenskap vorm die sosiale milieu waarbinne geloof bemiddel en gevorm word. Hierdie sosiaal-ekklesiale dimensie moet deel word van die totale gemeenskap. Die gemeenskap roep na oortuigende en waarneembare geloofservarings om tot geloof en geloofsvorming te kom. So roep die tiener ook meer na geloofservarings as na metodieke of programme per se. Die tiener roep na openbarings van God wat ervaar kan word, wat met gebeurtenisse plaasvind. Jesus se bediening was vol gebeurtenisse om mense deur ervarings van hierdie gebeurtenisse tot geloof te lei. Geloofservarings word binne eredienste, kategetiese onderrig en jeugaksies op 'n meer “kunsmatige” vlak voorgestel. Volgens Prins (2000b:90) het slegs 43% tieners in 'n empiriese ondersoek aangedui dat hulle warmte en liefde in die erediens ervaar. Volgens Bulckens (1994:102) toon verskillende ondersoekes deur die wêreld heen 'n geleidelike kwantitatiewe en kwalitatiewe vermindering van gelowige uitings van jonk en oud. Dit beteken dat deelname aan kerklike aktiwiteite minder word soos die betekenis van die kerk minder word. Die geloofsinhoud verander van meer transendent na meer immanent en gevolglik speel geloof al hoe minder 'n rol in die samelewing en word die kerk dáár meer irrelevant. Dit bied aan hierdie navorsing en die kerk 'n besondere uitdaging om aandag te skenk aan geloofservarings binne die samelewing. Cahill (2000:4) is van mening dat: *“Every individual’s self-understanding, character, and integration into social roles are achieved through participation in the institutions of civil society, not just by one-to-one or small-scale interpersonal relationships, much less by the lone individual’s experience, introspection, or choice”*. Een van die belangrikste aktiwiteite wat in die kerk en samelewing moet plaasvind, is religieuse sosialisasie. Bulckens (1994:102) beskryf religieuse sosialisasie soos volg: *“Voor de geloofsgemeenschap is religieuze socialisatie het proces waardoor nieuwe individuen in een georganiseerde christelijke levenswijze ingepast worden en waarin*

men hen de godsdientige tradities van de geloofsgemeenskap leert". Hiermee bedoel Bulckens dat religieuse sosialisasie 'n mens tot lid van van die kerkgemeenskap transformeer. Deur interaksie met ander verkry 'n mens 'n religieuse identiteit. Daarom moet gelowige tieners binne die gemeenskap met ander omgaan om hul tot religieuse identiteit te lei, maar deur dit te doen, word hul eie geloof verdiep en gevorm deur die blootstelling aan en ervaring van ander en wat derhalwe tot 'n nuwe identiteit gelei word. Hierdie oorskakeling van 'n konserwatiewe, repressiewe sosialisasie na 'n partisiperende sosialisasie geskied volgens Bulckens (1994:103) nie sonder moeite nie: *"Talrijke religieuze socialistoren en socialisanten zijn immers in de hedendaagse geseulariseerde, pluralistiese en postmoderne sameleving zelf in een crisis geraakt. De uitgedunde geloofsgemeenskap vormt geen hecht en standvastig geheel meer, en vele geloofsopvoeders zijn erg onzeker geworden"*. Daarom vind ons dat al hoe meer jongmense en volwassenes hul eie weg inslaan rondom waardes, houding en insigte (vgl Dekker 2000:73-87 in paragraaf 4.6).

Om tieners tot geloofshandelinge te lei, verg meer as verbale oordrag van geloofsinhoude. Dit vra 'n wetenskaplike nadenke oor geloofshandelinge. Heitink (1993:14) verwys na Furet wat die begrip "handelingswetenskap" begin gebruik het en onder sy leiding het 'n instituut vir praktiese teologie gevolg, om 'n prakties-teologiese ondersoekinstituut te wees. Heitink (1993:18) definieer praktiese teologie as 'n handelingswetenskap waaronder verstaan word die empiries-georiënteerde teologiese teorie van die bemiddeling van die Christelike geloof, praxis een, in die praxis van die moderne samelewing, praxis twee. Dit is nodig om te weet wat die praxis twee van die praktiese teologie is. Dingemans (1996:16-32) verwys na vyf verskillende benadering om iets van praxis twee te begryp: (1) *Amptelike praktiese teologie*: Die ampspraktyk van die predikant kan as praxis beskou word wat onder andere homiletiek, kategetiek en pastoraat insluit. Die ampspraktyk van die predikant kan in 'n eenrigtingverkeer opgaan indien die analise van die empiriese situasie van die gemeente of gemeenskap buite rekening gelaat word. (2) *Ekklesiologiese praktiese teologie*: Die lidmate van die gemeente as geloofsgemeenskap het as getuies van die evangelie 'n groot aantal interne en eksterne funksies. In hierdie navorsing word die klem veral gelê op die eksterne funksies, naamlik die betrokkenheid van die gemeente in die gemeenskap deur middel van evangelistiek, diakoniek en ampswerk van die gewone lidmaat (vgl Ef 4:11-130. Dit kan vanselfsprekend nie sonder die deeglike funksionering van die interne funksies, byvoorbeeld erediens, lering, pastoraat en diakonaat plaasvind nie. (3) *Kritiese praktiese teologie*: *"De laatste tijd gaan er steeds meer stemmen op om het materiële object van het vak praktische theologie niet te beperken tot de functies van die christelike gemeente. De gemeente is niet langer meer de enige 'overslagplaats' van het evangelie"* (Dingemans 1996:27). Dit gaan oor die deurwerking van die evangelie na die hele kultuur van die gemeenskap. Hierdie gedagtegang word met nadruk in hierdie navorsing gevolg. (4) *Bevrydingsteologie*: Hierdie teologie ontstaan midde in die praktyk van die armes en onderdrukte, nie as 'n wetenskap of 'n amptelike kerklike teologie nie, *"... maar als stem en reflectie van het volk, de 'praxis popular' ... [D]e 'Iglesia popular'"* (Dingemans 1996:28). Die doel van hierdie teologie is 'n fundamentele verandering van die hele samelewing. Hierdie navorsing, gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid, wil hier 'n bydrae lewer: *"Niet van buiten af, maar van binnen uit: de politieke praxis wordt beskouwd als een locus theologicus"* (Dingemans 1996:27-28). Dit gaan hier oor die ontwikkeling van 'n

teologie in perspektief van God se belofte van vrede en geregtigheid. (5) *Praktiese teologie van die subjek*: Teenoor die een pool van die praktiese teologie, die opbou van die gemeenskap, staan die ander pool, naamlik aandag wat aan die enkeling geskenk moet word (vgl diagram 3: *Die situasie van die praktiese teologie met die klem op godsdienste en samelewing*). Heitink (1993) begin die indeling van die handelingsvelde met mens en godsdienste en volg dit op met kerk en geloof en laastens godsdienste en samelewing. Die gedagte is dat hierdie drie handelingsvelde mekaar moet aanvul. Die individu word wat hy is deur die gemeente en gemeenskap waarin hy of sy woonagtig is. Dingemans (1996:31) verwys na Henning Luther (1992) wat klem lê op die individuele en fragmentariese van die geloof. Hy gee boustene vir 'n praktiese teologie van die subjek waardeur die mens self subjek word van sy eie teologie. Mense moet in die moderne praktiese teologie self hul weg kan bepaal.

Vir die formulering van 'n definisie vir praktiese teologie is die verstaan van 'n tweërlei praxisbegrip nodig. Praktiese teologie fokus op die bemiddeling van die Christelike geloof. Hierdie bemiddeling hang saam met die kern van die Christelike geloofsoortuiging: die koms van God na die mens in sy wêreld. God se handelinge deur bemiddeling van die menslike handeling, vorm die teologiese swaartepunt van die praktiese teologie. Anderson (2001:26) definieer praktiese teologie met verwysing na Heitink se beskrywing van praxis een en praxis twee soos volg: *“At its simplest, practical theology is critical reflection on the actions of the church in the light of the gospel and Christian tradition”*.

Omdat in hierdie navorsing 'n tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid bepleit word, word verlang dat die geloofsbemiddeling binne die praxis van die postmoderne samelewing of publieke leefruimte as 'n noodwendigheid moet plaasvind. Dit is in hierdie publieke leefruimte, die makro-vlak, waar die kerk op 'n sigbare wyse geloof moet bemiddel om 'n kommunikatiewe handelingsteoretiese gestalte te kan aanneem.

Volgens Heitink (1993:18) word die gesprek oor die praxis van die moderne samelewing in 'n beskrywende en verklarende sin bedoel. Die samelewing kan beskryf en verklaar word as 'n praxis, 'n terrein van handeling, waarin mense en groepe gemotiveer word deur eie ideale en gedryf word deur uiteenlopende belange, om bepaalde keuses te maak en doelstellings na te jaag. Dit gebeur in die leefwêreld van mense, in hulle onderlinge verhoudings, in die huwelik en gesin, by die werkplek, in die politiek, ekonomie en in maatskaplike verband. Die strategie is dus om die bestaande raakpunte van kerk, staat en markplein na te vors en te benut om die huidige meer na binne gerigte tiener- en gesinsbediening 'n meer prominente en na buite gerigte geloofsbemiddelingsaksent te gee. In hierdie verband word na Dingemans (1991a:16) verwys: *“Praktiese teologie is ... in die eerste plaats analyse van die bestaande situasie: wat gebeur er presies? ... In die tweede plaats soek die praktiese teologie na die in die praxis geïnvesteerde norme: waar is die praxis op gerig? ... En vervolgens toets die praktiese teologie die geïnvesteerde norme aan die geïntendeerde norme: Is datgene, wat men feitelijk doet ook wat men bedoelt te doen?”*

Volgens Heitink (1993:18) kan praxis twee vir praxis een bevorderlik wees, maar dit kan ook op 'n gespanne voet met mekaar staan. Die praxis van die samelewing is eeue lank beïnvloed deur die Christelike tradisie. Ook is die Christelike tradisie eeue

lank beïnvloed deur die ontwikkelinge binne die samelewing. Alhoewel die praktiese teologie hom altyd op praxis een rig, is daar altyd die onderliggende verhouding met praxis twee wat soms gespanne kan raak en wat ook binne hierdie navorsing en die toepassing van die tiener- en gesinsbedieningsmodel ervaar kan word.

Oor 'n praktiese teologie wat as uitgangspunt die ervaringswêreld van die mense en die situasie van die kerk en samelewing kies, word volgens Heitink (1993:18) egter wel deeglik gekenmerk deur 'n wyse van teorievorming wat die empiriese gegewens ernstig opneem. Van daaruit word gedink en met die oog daarop word die teorie ontwikkel. Hierdie wyse van teologievorming word onderskei van 'n eksegetiese, historiese en filosofiese benadering.

Hendriks (1992:155) meen: *“Dit is korrek en klink baie vroom om te sê dat 'n gemeente sy doelstellings in die Skrif moet vind”*. Volgens Hendriks (1992:155) het teologie nie net met die studie van die Bybel te doen nie, maar *“Dit gaan in die teologie oor die koms van God na die wêreld, om die verbondsbetrokkenheid van God by hierdie wêreld, sy mense en hulle nood”*. Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid vra dus om die wêreld waarin ons leef te ondersoek en 'n gemeenskapsgerigte teologie te ontwikkel vir die huidige nood wat vinnig toeneem (vgl Hendriks 1992:29-35 - die transformasiemodel, in paragraaf 9.7.4).

Vir die ontwikkeling en toepassing van 'n model met 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening, sal die empiriese gegewens van ander navorsing in hierdie verband en reeds toegepaste modelle ondersoek en verreken moet word. Daarom sal die evaluering van die model in die praktyk van belang wees om 'n voortbestaan te geniet, maar om ook die spanning tussen praxis een en twee te verminder. Volgens Dingemans (1991a:17) neig die praktiese teologie altyd na 'n vernuwende praxis. By die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid staan die volgende drie komponente van Dingemans (1991a:17) sentraal: *“... analyse van de praxis, toetsing aan de immanente normen en verbetering van de praxis maken de praktische theologie tot praktische theologie”*.

2.7 'n Teologie vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid

'n Teologie vir geloofsbemiddeling aan tieners binne die verbondsgesin met 'n gemeenskapsgerigtheid word vanuit die voorafgaande denksisteen en die gemeenskap as kulturele leefruimte, wat die verbondsgesin se eie kultuur insluit, oordink. Een van die probleme vir so 'n benadering, is dat die leefruimte van tieners in 'n wyer verband as dié van gesin self reeds baie verwilderd geraak het. Dit is 'n verwysing na die huidige krisis in die gesin en jeugbediening asook Spreuke 29:18: *“Waar die wil van die Here nie bekend gemaak word nie, verwilder 'n volk; ...”*. Volgens Nel (1998:9) moet die teologie vir jeugbediening van 'n omvattende aard wees: *“Die teologie en die samelewing roep wêreldwyd reeds vir meer as 'n eeu om 'n radikale verandering in hierdie paradigma”*.

1. 'n Teologie vanuit 'n Bybelse oogpunt: Nel (1998:10-13) meen God is op 'n besondere wyse by die gee van kinders betrokke en Hy skakel jongmense in sy koninkryk se werksaamhede en godsdiensoefening in.: *“Hulle is dialogies by hierdie gebeure betrokke en nie slegs maar as ontvangers van inligting nie”*. Nel

(1998:12) verwys ook na Dawid wat waarskynlik in sy middel tienerjare was toe Hy op 'n unieke wyse in God se handeling met Israel ingeskakel is.

2. 'n Teologie vanuit die verbondsmatige: Volgens Nel (1998:16) wortel die jeugbediening in die verbond van God: *“Om met jeugbediening besig te wees, is niks anders nie as om in die Naam van hierdie God met hulle besig te wees”*. Om tieners in die verbondsgesin te bedien, beteken om die verwondheid van soveel tieners en gesinne in verbondenheid met God tot heil te lei. Daarom sal die basiese funksionering van gesinne en die veranderende lewensiklus deeglik verken moet word as gevolg van dramatiese veranderinge in die afgelope dekades weens veranderende rolle, hoë egskeidingsyfer, ensovoorts (vgl Carter en McGoldrick 1999:8-10).

3. 'n Teologie vanuit die tiener se denkraamwerk: Prins (2000a:24) verwys na navorsing wat in die VSA en Suid-Afrika onder 2000 en 331 jongmense onderskeidelik gedoen is en wat aantoon dat die verdwyning van jongmense uit die kerk verband hou met te min geleenthede om as Christene in die samelewing betrokke te raak. Volgens Borgman (1997:1) vra die jeug: *“Where in the world is God?”*. Daar is ongeveer een biljoen tieners in die wêreld, 25 % van die wêreld se populasie (vgl Borgman 1997:3). Borgman (1997:4) is van mening dat: *“In terms of world missions, young people form the largest, most crucial, and most dynamic ‘unreached people group’ in the world”*. Dit is dus ook nie vreemd dat jongmense wat wel aan 'n kerk behoort dit verlaat nie, want in hierdie ouderdomsfase wil hulle graag behoort en 'n verskil maak deur 'n bydrae in die lewe te maak, maar hul gawes, talente en vermoëns word onderbenut. Tieners is nie net die hoop van die toekoms nie, maar hulle is ook die sleutel tot die huidige ontwikkel in die gemeenskap. Die stemme van jongmense word basies net gehoor as hulle deur middel van 'n kwantitatiewe navorsingsondersoek in die drukgang beland om te antwoord op dit wat aan hulle gevra word. 'n Kwalitatiewe ondersoek, soos fokusgroepe, wat komplimenterend saam met 'n kwantitatiewe ondersoek gebruik kan word, sal 'n duideliker antwoord na vore laat kom wat die wesenlike problematiek in die kerk is. Die formulering van 'n tiener- en gesinsteologie is dus aangewese op bydraes wat uit ondersoeke kom wat meer kwalitatief van aard is. Sisteme soos die gesin, skole, kerke en selfs nasionale sisteme kan soveel meer baat as daar net onbevange en sonder inhibisies by die jeug na hulle geluister kan word hoe hulle werklik voel. Borgman (1997:7) doen 'n oproep dat: *“... we should listen to theological questions and issues raised by adolescents themselves”*.

4. 'n Teologie vanuit 'n multikulturele konteks: Hines en andere (1999:69) meen: *“Culture interacts with the family life cycle at every stage. Families differ in their definition of ‘family’; in their definition of the timing of life cycle phases and the tasks appropriate at each phase; and in their traditions, rituals, and seremonies to mark life cycle transitions”*. 'n Teologie moet ontwikkel word wat te doen het met tieners wat volwassenes vra om hulle te help om die waarheid en vermoëns te ontdek wat hulle vir die lewe binne hierdie lewensiklus nodig het. Die teologie vir 'n jeugbediening kan op twee maniere 'n aanvang neem, naamlik by die teoretiese of by die praktiese. Omdat tieners van sosialisering hou en binne verskillende kulture sosialiseer, het 'n veelseggende begrip soos *“edutainment”* (vgl Hebbard 1995:186) na vore gekom. Met betrekking tot 'n multikulturele en globaliserende situasie sal moontlik 'n breër begrip ontwikkel moet word om die geloofsbemiddelingsproses te beskryf,

byvoorbeeld “*socio-cultural-edutainment*”. Die keuse vir die formulering van 'n jeugbedieningsteologie binne hierdie navorsing is om vanuit praxis twee, waar die huidige jeugkultuur ook deur die kultuur binne die gemeenskap beïnvloed word, praxis een of teologievorming gestalte te gee.

Borgman (1997:8) verwys na die gevangenisskap van teoloë binne die denkraam van bekerings en hul eie oorlewing. Dit bring mee dat 'n holistiese uitkyk na die gebeure in die totale wêreld uit die oog verloor word. Hy praat daarvan as 'n “*narrow theology*”. Borgman (1997:8) sien die oplossing vir hierdie soort teologie soos volg: “*The corrective for narrow theology, in my own and many other lives, has been urban and global experiences. Cross-cultural involvement challenges previous biases and securities*”. Die algemene en toenemende neiging by ouers is oorbeskerming van hul kinders (vgl Friel en Friel 2001:10-12). Borgman (1997:9) meen: “*Narrow theologies are often intracultural and see little need to move beyond their own safe and comfortable compound*”. Miskien het die Nederduitse Gereformeerde Kerk te lank 'n “*tribal theology*” vir jeugbediening beoefen (vgl Borgman 1997:9). Solank die jeugbediening binne die verband (“*tribe*”) van die Nederduitse Gereformeerde Kerk se struktuur en aksies bly, is daar nog 'n mate van funksionaliteit ter sprake, maar sodra die jeug van hierdie “*tribe*” in die groter wêreld inbeweeg, word dit disfunksioneel en word soos Borgman (1997:9) beweer: “*... a scandal of offence for many outside the faith*”. Die teologie wat vir tiener- en gesinsbediening ontwikkel moet word, is 'n omvattende teologie in die sin dat elke pseudospesie in die menslike kultuur bereik sal word, die binne die gemeenskap, maar wat nog nie deel van die “*tribe*” is nie. “*Theology begins with God’s perspective and work; it continues with our translation and application*” (Borgman 1997:10). 'n Breë teologie rus nie in dogmatiese voldaanheid nie en is ook nie besig om in onsekerheid rond te dobber nie. Borgman (1997:10) verwys in hierdie verband na Jesus Christus: “*Jesus knew the human situation of his time, and during storms or around a death he would say something like: ‘Fear not ... believe in me’*” (vgl Jes 43).

5. 'n Teologie vanuit 'n sosiale krisis: Die tiener- en gesinskrisis is 'n kerkkrisis, maar ook 'n gemeenskapskrisis. Die teologie kom na vore uit 'n krisis- of sosiale situasie. Die huidige tiener-, gesin- en gemeenskapskrisis is die geboorteplek vir 'n teologie vir tiener- en gesinsbediening. Die jeugkultuur openbaar 'n sosiale krisis. “*To understand the world of youth is to feel the cutting edge of cultural change*” (Borgman 1997:13). 'n Teologie vir tienerbediening begin dus by die tiener self binne sy kulturele leefruimte waar daar met God en homself geworstel of miskien nie meer geworstel word nie! Borgman (1997:14) meen: “*The one who does theology - and this is particularly evident in theological reflection from the perspective of young people - must do a threefold exegesis: an exegesis of the Word, an exegesis of the culture, and an exegesis of self and the community*”.

6. 'n Teologie vanuit bepaalde behoeftes: Borgman (1997:15) dui teologiese behoeftes aan wat na aanleiding van die volgende vrae na vore gekom het: Hoe kan teologie binne die jeugkultuur beoefen word? Wat het die globale teologiese dialoog met jeugbediening te doen? Watter bydraes maak jeugleiers tot die jeugteologie? Die teologiese behoeftes wat na vore gekom het, is: (1) 'n Teologie vir groei en ontwikkeling, (2) om die sensitiwiteit vir egosentriese en etnosentriese invloede in alle sisteme van teologie te vermeerder, (3) om die noodsaaklikheid van 'n drievoudige interpretasie te ondersteun: die eksegese van die Woord, kultuur, die self en die

gemeenskap, (4) om die persoonlike en Christosentriese aard van bediening en die evangelie opnuut te bevestig, (5) 'n balans tussen individuele en gemeenskaplike aangeleenthede, tussen relasionele spiritualiteit en sosiale geregtigheid te vind en (6) om 'n nuwe teologiese reflektoring oor profeties-kulturele analises te ontwikkel.

Volgens Borgman (1997:15) vereis die ontwikkeling van 'n teologie oor Christelike omgee vir jongmense en die aanspreek van genoemde behoeftes duidelikheid oor die volgende aspekte: (1) hoe jongmense opgroei in jeug- en dominante kulture en jeugsubkulture; (2) 'n Christelike perspektief oor populêre, jeug en dominante kulture moet geformuleer word; (3) die ontwikkeling van 'n verstandhouding van diens aan, saam en deur die jeug en (4) groei in die waardering van die professie vir jeugbediening. Hierdie verkenning, reflektoring en formulering, vra 'n induktiewe metode binne die gemeenskap waar die nood van tieners rondom 'n soeke na eie identiteit en betrokkenheid by diens in ontmoeting gaan met die nood van die ander noodlydendes binne dieselfde gemeenskap. In hierdie ontmoetingsproses tussen tieners en God en tieners onderling asook met hul geestelike leiers wat tot 'n spontane reflektoring van ervarings lei, kan 'n nuwe teologie ontwikkel. Bons-Storm (1989:92) noem dit hermeneutiese avontuur: *“Een pastorale ontmoeting speelt zich af in een gedeeld nu, waar twee levensverhalen elkaar raken”*. Die herinneringe van die verlede en die toekomsantisipasie word in die hede byeengebring om tot die verstaan daarvan te kom (vgl Bons-Storm 1989:25).

Volgens Borgman (1997:62) is die algemene vraag van geleerdes en predikante binne die kulturele wêreld: *“What in the world is going on?”* Hierdie soort vraag lewe op die lippe van baie mense in Suid-Afrika, maar miskien veral onder volwassenes, wanneer die kulturele wêreld van tieners aanskou word.

Teen die agtergrond van enkele opmerkinge oor (1) die huidige situasie van die praktiese teologie, (2) praktiese teologie as gemeenskapsgebeure en (3) as krisiswetenskap, (4) die gesin as 'n belangrike hermeneutiese ruimte, (5) die belangrikheid van 'n ervaringswêreld vir die geloofsvorming by tieners en (6) 'n teologie vir tiener- en gesinsbediening ten opsigte van die hantering van die huidige probleemsituasie in die gesin, gemeente en gemeenskap en (7) geloofsbemiddeling in hierdie koninkryksisteme, word in die volgende hoofstuk aandag geskenk aan 'n metodologie vir hierdie navorsing.

3 HOOFSTUK DRIE: NAVORSINGSPLAN EN -METODOLOGIE

3.1 Die navorsingsplan

Die navorsingsplan kan in drie hoofkategorieë verdeel word: (1) 'n interdisiplinêre studie oor praktiese teologie en die problematiek rondom geloofsvorming by tieners, (2) 'n teologie vir die model wat navorsing oor kommunikasie, geloofsbemiddeling, simbole, rituele, die tiener, gesin, gesinsbediening en die gemeenskap, insluit en (3) die ontwikkeling van 'n model (vgl diagram 9: *Navorsingsplan en -metodologie*). Die diagram neem die vorm van 'n wiel aan om die verloop en voortwenteling van navorsingsproses uit te beeld. Die navorsingsplan word gesteun deur bepaalde prakties-teologiese beskouinge met geloofsbemiddeling en –vorming deur middel van geloofservaring as 'n belangrike uitgangspunt (vgl diagram 10: *Verskillende vlakke van die navorsingsprogram* wat by paragraaf 9.18 ter sprake kom). Diagram 10 gee 'n geheelbeeld van (1) die beplanningsfase, (2) die uitvoeringsfase wat die infaseringsfases insluit en (3) die evaluering van die model nadat dit vir 'n bepaalde tydperk in 'n gemeente ingefaseer is.

Die hele verloop van die navorsing word in diagram 11: *Die navorsingsplan*, saamgevat deur sleutelbegrippe aan elke hoofstuk toe te ken. Hierdie sleutelbegrippe word kortliks soos volg aangedui: (1) *Aktualiteit*: Inleidende gedagtes oor die navorsing en navorser word gegee. (2) *Praktiese teologie*: Die navorsing word gerig deur die mees resente insigte oor praktiese teologie. (3) *Die navorsingsmetodologie*: 'n Interdisiplinêre benadering word gevolg. (4) *Probleem- en doelstelling*: Die huidige problematiek rondom die geloofslêwe en geloofsvorming van tieners en hul gesinne word nagevors om by die doel van hierdie navorsing te kan kom. (5) *Die motivering en hipotesevorming*: (vgl diagram 25: *Motivering en hipotesevorming*). (6) *Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling*: Hierdie navorsing handel primêr oor geloofsbemiddeling en derhalwe word verskillende kommunikasiemodelle en die effektiwiteit daarvan ondersoek. (7) *Die gesin*: Die uitgangspunt is geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin, maar met 'n gemeenskapsgerigtheid omdat elke gelowige gesin ook 'n missionêre taak het. (8) *Gesinsbediening*: Die formulering van die gesinsbedieningsmodel word voorafgegaan deur 'n studie oor gesinsbediening vanuit verskillende perspektiewe. (9) *'n Model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid*: Die ontwikkeling van die model is die hoofdoel van die navorsing.

3.2 Interpretasiemodel vir 'n navorsingsvoorstel

Die navorsing beweeg tussen die twee pole van motivering en verwagting. Die interaksie tussen die verskillende navorsingsvrae (vgl diagram 6: *'n Interpretasiemodel vir die navorsingvoorstel*) dui op 'n verweefdheid van verskillende faktore en dissiplines binne die navorsing. Die antwoorde op die vrae vorm 'n komplekse netwerk binne die praktiese teologie. Aan die hand van Heitink (1993:159) se interpretasiemodel vir die deurdenking van 'n navorsingsvoorstel word navorsingsvrae gevra om die ondersoek op koers te hou (1) Die eerste vraag handel oor die navorser en sy motivering vir die navorsing. Waarom word die tiener, die gesin en gemeenskap met al die kulturele en sosiale verskynsels gekies ten opsigte van geloofsbemiddeling? (2) By die tweede vraag is die intensionele van die handeling ter sprake, naamlik geloofsvorming by die tiener. Dit dui primêr op die

hermeneutiese betekenis van die teks, die Bybel, vir die tiener. Dit vereis ook die verkenning van die konteks, die breë gemeenskap waarin tieners en gesinne lewe, waar die teks moet spreek. (3) Die derde vraag wil weet waarheen die navorsing op weg is en hoe gaan die ondersoek gedoen word. Die instrumentele aspek van die handeling kom onder die soeklig – die interdisiplinêre netwerk van ondersoek wat uit verskillende dissiplines bestaan, word deel van die navorsingsprogram. (4) Die hoofsaak is om te weet waar en wanneer die navorsing gaan plaasvind. Hoe lyk die empiriese kontoere waarbinne die navorsing gaan plaasvind? Hierdie kontoere word in die onderwerp van die navorsing geformuleer: 'n Gemeenskapsgerigte model vir die geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele.

3.3 Die metodologie van 'n empiries-analitiese handelingswetenskap

Wanneer daar na die hele terrein van praktiese teologie verwys word, dui Dingemans (1996:41) drie teoretiese opvattinge aan wat die basis vorm: (1) empiries-analitiese benadering, (2) die hermeneutiese georiënteerde praktiese teologie en (3) die meer politiek-teologiese benadering. Aangesien in hierdie navorsing klem gelê word op gemeenskapsgerigtheid en omdat die praktiese teologie sy wetenskaplike status grootliks te danke het aan die opkoms van die sosiale wetenskappe, word 'n keuse gemaak vir praktiese teologie as 'n handelingswetenskap: “... *die de praktijk van het handelen van kerken en gelovigen onderzoekt met gebruikmaking van de methoden, de theoretische kaders en de resultaten van de sociale wetenschappen*” (Dingemans 1996:42). Die term empiries-analitiese word saam met handelingswetenskap gebruik omdat die praktiese teologie die religieuse praxis ondersoek met die metodes van die sosiale wetenskappe. Van der Ven (1993:8) verwys na 'n formulering wat reeds in 1913 deur G.B. Smith gemaak is: “... *departments of practical theology all over the world functioning as laboratories for empirical-theological measurement and experimentation*”. In hierdie navorsing sal na verskillende aspekte in die lewe van tieners verwys word en hoe hulle in verhouding staan tot wat die kerk en teologie vir hulle bied. Dit moet ondersoek word en sodoende moet daar tot verstaan gekom word en die nodige veranderinge aangebring word om geloof aan tieners te bemiddel.

Heitink (1993:159) meen dat ons in die praktiese teologie met drie begrippe te make het: begryp, verklaar en verander: “*Begrijpen en verklaren zijn bij Ricoeur de beide brandpunten van een hermeneutische cirkel*”. Dingemans (1996:63) sluit by hierdie drie begrippe aan en verwys ook in hierdie verband na Van Kessel wat die terme “sien”, “oordeel” en “handeling” gebruik en meen dat die praktiese teologie in die rigting beweeg van (1) beskrywing en analise van die probleme, (2) evaluering en soeke na die motiewe en die normatiewe visie wat daaragter geleë is en (3) voorstelle vir die verbetering van die praxis. Dit beteken dat wie hom met die Christelike handeling besig hou, sal altyd met 'n analise van die situasie begin om dit te kan begryp en te verklaar. Wat is die probleem by tieners, in gesinne en die gemeenskap en wat het daartoe aanleiding gegee en hoe kan die situasie verbeter word?

Vir die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel staan ons voor die direkte objek van die praktiese teologie, naamlik verandering wat gerig is op die ontwikkeling van metodes. Dingemans (1996:69) verwys na hierdie metodes as

agogiese teorieë en verduidelik dit soos volg.: In die pedagogiek gaan dit om die begeleiding van kinders in die opvoedingsproses. In die meer algemene agologie gaan dit om die begeleiding van leerprosesse van volwassenes en die begeleiding van veranderingsprosesse in organisasies, verenigings, werkgemeenskappe, woonbuurte, ensovoorts. Vir geloofsbemiddeling aan tieners en hul geloofsvorming in die gemeenskap, moet veranderinge en verbeteringe in genoemde sektore van die samelewing in 'n ernstige lig beskou word. Anderson (2001:198) verwys soos volg na die agogiese moment: *“This ‘agogic moment,’ or what I prefer to call a ‘growth process’ is a human and personal encounter, whether ordinary or extraordinary, that releases a motive power that generates change”*. Vir die praktiese teoloog gaan dit in die praktiese teologie om transformasie en verbetering van die huidige praktyk: *“... en soms zelfs om ‘interventie’ – op grond van de analyse van de situasie, de achterliggende motieven en de theologische visie van de geloofsgemeenskap”* (Dingemans 1996:68). God maak voorsiening vir die agogiese ruimte in gesinne en die gemeenskap: *“Uit die een wat geroep is, groei die geheel van die kahal jahve, die ekklesia van die Here”* (Nel 1998:23). In hierdie agogiese ruimte is daar voortdurende kulturele, ekonomiese en politieke veranderinge aan die gang en moet die praktiese teologie besig bly om nuwe strategieë uit te werk om geloof te bemiddel.

Hierdie veranderinge moet begryp en verklaar word. Heitink (1993:195) voer aan dat dit tot die ontwikkeling van die strategiese perspektief binne die handelingswetenskap lei. Insig in die verhouding tussen begryp, verstaan en verander is hiervoor van groot belang. Heitink (1993:160-161) gee die volgende uiteensetting van hierdie drie begrippe: (1) Die perspektief van begryp (verstaan) staan sentraal in die hermeneutiese interpretasieteorie wat primêr op tekste gerig is, maar in die menswetenskappe gerig is op die verstaan van handeling. (2) Die perspektief van verklaring staan sentraal in die empiriese benadering binne die menswetenskappe. Deur toetsing met behulp van die empiriese siklus word aan die wetenskap wat die doeltreffendheid van die menslike handeling ondersoek 'n voldoende wetenskaplike basis gegee (vgl diagram 12: *Die vyf fases in die empiriese siklus* en Van der Ven, 1998:119-156). (3) Die perspektief van verandering is van 'n ander orde as die vorige twee. Vir 'n fundamenteel-teoretiese grondslag word teruggegryp na die dinamiek van begryp en verklaar wat beide 'n krag tot verandering besit. *“Het perlocutieve karakter van een handeling, vergelijkbaar met de kracht van het taalgebruik en de bij het verklaren verworven inzichten in menselijk gedrag en sociale verschijnselen, bieden in samenhang aanwijzingen voor het ontwikkelen van methoden voor gespreksvoering, leerprocessen en vormen van opbouwwerk”* (Heitink 1993:161). Dit beteken dat die strategiese perspektief voortdurend in samehang met die hermeneutiese en die empiriese perspektief ontwikkel moet word (vgl diagram 13: *Die metodologie van die praktiese teologie*). Heitink (1993:162) is van mening dat die drie sirkels met die verskillende doelstellings van die vak korrespondeer: (1) die interpretasie van menslike handeling in die lig van die Christelike tradisie (die hermeneutiese perspektief), (2) die analisering van die handeling ten opsigte van die feitelike en potensiele (die empiriese perspektief) en (3) die ontwikkeling van handelingsmodelle en strategieë vir die verskillende handelingsvelde (die strategiese perspektief) word gemene noemers in die ontwikkeling van 'n model vir die geloofsvorming van tieners. Die ontwikkeling van 'n handelingsmodel en strategie kom in hoofstuk nege van hierdie navorsing ter sprake.

Volgens Heitink (1993:195) is die praktiese teologie as teorie van die bemiddeling van die Christelike geloof in die praxis van die moderne samelewing, kragtens sy

aard gerig op verandering, langs die prosesmatige weg van begeleiding en beïnvloeding. Die strategiese perspektief verbind die “wie doen wat” primêr met die “hoe” en “waarheen”. Dit kom tot uitdrukking in 'n lewensverband, die kerk, waarbinne mense van vroeg in hul lewe begelei word en aangespoor word om die geloof toe te eien en daaruit te leef. Die Christelike geloof gaan daarvan uit dat mense kan verander en dat die samelewing vernuwe kan word vanuit die eskatologiese perspektief van God se Koninkryk. Vir die ontwikkeling van 'n model in hierdie navorsing word gefokus op die verandering van onderdrukkende strukture wat daartoe aanleiding sal gee dat daar in 'n noue verband met die staat en markplein gewerk moet word. Hierdie veranderinge sal by individue, in groepe en binne sisteme moet plaasvind, met ander woorde op die vlak van die persoonlike, kerklike en maatskaplike lewe (vgl Heitink 1993:94 en diagram 4: *Differensiasie volgens handelingsvelde* & Dingemans 1996:147 – interaksievelde en aktiwiteite in paragraaf 2.3 (7)).

Dit bring hierdie navorsing by die keuse van 'n strategie om 'n model te ontwikkel wat tot opbouwende verandering sal lei. Laeyendecker en Van Stegeren (1982:78) meen: *“De micro-strategieën richten zich op de individuen en met name op hun gedrag en houdingen in de verwachting en overtuiging dat dit zal leiden tot verandering van de sociale gehelen”*. In die algemeen kan dit wel gestel word dat die makro-strategieë op verandering in die sosiale sisteem gerig is, maar slegs as daar gelyktydig met 'n groot aantal individue tegelyk gewerk word (vgl Laeyendecker & van Stegeren 1982:88). Hierdie twee strategieë moet mekaar aanvul omdat veranderinge in houding en gedrag gestabiliseer moet word deur verandering van die sosiale sisteem (vgl Laeyendecker & van Stegeren 1982:97). Heitink (1993:203-205) verwys ook na Laeyendecker en Van Stegeren wat hierdie strategieë op 'n sistematiese wyse hanteer. Hulle onderskei tussen rasioneel-empiriese strategieë, normatief-reëdukatiewe strategieë en magsstrategieë. Die gebruik van rasioneel-empiriese strategieë berus op die veronderstelling dat mense bereid is om hul gedrag te verander as hulle insien dat dit nodig is. Hierdie strategie gebruik dus verskillende oortuigende maniere om tot die punt te kom. Dit is 'n eensydige manier en moes daarom aangevul word met die normatief-reëdukatiewe strategie. Die mens as sosiale wese deel opvattinge met andere en word sodoende deur die omringende kultuur gevorm. Die opvatting in hierdie strategie het met sosialisering en internalisering te doen. In die analise van probleme word aan die magsstrategie 'n ruim plek gegee. Laeyendecker en Van Stegeren gebruik vir hierdie strategie begrippe soos “dwang”, “inwilliging”, “stabilisering” en/of “reaksie”. Hierdie strategie probeer druk uitoeven op die bestaande orde om dit in stand te hou. Heitink (1993:205) meen: *“De drie typen strategieën vullen elkaar aan en veronderstellen elkaar. Vanuit een christelijke visie op de samenleving zullen christenen zich geroepen voelen om aan bepaalde acties deel te nemen. De kerk kan hier al dan niet invloed op uitoefen.*

Die probleem rondom opbouwende verandering word gevind in die handhawing van die tradisie veral in 'n kommunitasfase, waar politieke verandering ook kerklike verandering noodsaak terwyl daar 'n sterk terugrype na die bekende is. Dit moet veral gesien word in die lig van die huidige proses van globalisering deur wetenskaplik-tegnologiese magte: *“globalization involves the universalization of the influence of these authorities and regencies as they developed in the West”* (Stackhouse & Browning 2001:2). *“... globalization may be defined simply as the*

compression of the world” (Stackhouse en Paris 2000:53). Dolamo (1999:38) beweer: *“Globalization has to do with interaction among people of the world. ... Present globalization is based on monopolies sustained by the dominant nations. ... We see globalization not as transhistorical reality, but as a matter of social forces, the balance of which can be changed”*. Louw (2002:340) meen: *“The global economy has become the new paradigm for characterizing culture. Economics is the new religion, which sets, with the aid of electronics and technology, the pace, norm, and values of humans in the megapolis of the global village. ... Culture is losing its regional, national, and particular features. It is becoming more and more a commodity of international communication”*. Die kerk staan midde in hierdie proses van globalisering asook inkrimping deur middel van die tegnologie en daarom sal die praktiese teologie die hermeneutiese strategieë voortdurend moet hersien om enigsins pastoraal effektief te kan bly. Die kerk se gemeenskapsgerigtheid saam met die gedagte van 'n kritiese metode om pastoraal besig te wees, moet nie alleen vanuit 'n Bybelskritiese oogpunt beskou en beoordeel word nie, maar ook vanuit 'n ideologieskritiese oogpunt. Die model wat dus vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid ontwikkel moet word, moet behalwe 'n Bybelse ook 'n besondere kontekstuele benadering insluit. Hierdie benadering moet dus al die fasette van die staat en markplein, naamlik politiek, ekonomie, kultuur en kommunikasie verreken wat 'n beïnvloedende rol op die individu en sisteme speel, wat veral die gesin as sisteem insluit. De Jongh van Arkel (1991:71) meen dat 'n benadering in die praktiese teologie wat van sisteme en ekosisteme praat, moenie sondermeer na die gesin as 'n sisteem verwys nie: *“... die gesin is nie noodwendig 'n sisteem nie, maar sou 'n sisteem kon wees. Gewoonlik is dit eerder die familie wat 'n sisteem vorm, met dien verstande dat alle betekenisvolle persone ook daarby ingesluit kan word”*. Vir 'n handelingswetenskap is dit dus nodig om alle handeling in die kerk, staat en markplein in ag te neem om 'n prakties-teologiese strategie te ontwikkel vir geloofsbemiddeling en –vorming. Vrae moet gevra word. Waarvoor en vir wie is die huidige praktiese teologie effektief? Maak die huidige praktiese teologie enigsins 'n verskil ten opsigte van die staat en markplein wat die plaaslike gemeenskap insluit waarin tieners en gesinne leef? Bevorder die praktiese teologie byvoorbeeld die ekonomie of word dit aan ekonome oorgelaat? *“... op welke wijze dient een geloofsgemeenschap (of een individuele gelovige) de bevrijding van onderdrukten, armen, minderheden, twijfelaars, onzekeren en gedepriveerden?* (Dingemans 1996:77). Die uitdaging deur die huidige sosio-ekonomiese aan die pastoraal-hermeneutiese verlang kritiese aandag. Oënskynlik lyk dit of Mammon 'n sterker invloed op die individu het as God. Die magstryd, oorloë, geldwaarde, ensovoorts is besig om die beeld van God te verwring. *“Through prayers God is hijacked for selfish materialistic needs. Religion is then viewed as an investment to bypass tragedy; God becomes the brilliant Stockholder, Director or Manager who safeguards the aspirations of an affluent society and imperialistic Christendom”* (Louw 2002:344). Met hierdie agtergrond sal 'n inter- en intradissiplinêre benadering met meer omsigtigheid gehanteer moet word om 'n eensydige beïnvloeding vanuit teologiesering aan die een kant en globalisering aan die ander kant te verhoed.

3.4 Inter- of intradissiplinêre navorsing

Van der Ven (1994:33) dui twee primêre fases aan waarin teoloë opereer: *“In the first phase the theologian works together with the social scientist in order to get enough relevant, reliable and valid emperical informantion with regard to the topic conserved. In the second phase the theologian starts to reflect on those empirical research results from a theological point of view”*.

Van der Ven (1994:34) verwys na die geskiedenis van teologie as 'n voorbeeld van intradissiplinêre navorsing wat neerkom op die leen van konsepte, metodes en tegnieke van een wetenskap deur die ander en die integrasie daarvan. Dingemans (1996:61) verwys na Van der Ven wat die ontwikkelingsgang binne die praktiese teologie soos volg skets: *“... na die periode van toegepaste teologie of monodisciplinariteit, waarbij men de kerkleer of de bijbel rechtstreeks probeerde aan te wende voor de praktijk van het kerkelijke of religieuze handelen, opende het Handbuch der Pastoral Theologie (1964-1972) binne de rooms-katholieke pastoraaltheologie het pad voor de sosiale wetenschappen”*. Van der Ven praat hiervan as multidissiplinariteit (vgl Van der Ven 1993:93-97), maar dit bied nie werklik ruimte vir diskussie nie. Van der Ven noem die derde stadium van die verhouding tussen teologie en die sosiale wetenskappe interdissiplinariteit. *“The difference between multidisciplinary and interdisciplinary is that the second concept, unlike the first, stresses the interaction, i.e. reciprocity, between theology and the social sciences”* (Van Der Ven 1993:97). Dit bied ruimte vir diskussie tussen beide dissiplines. Volgens Van der Ven (1993:100) het hierdie gesprek nog nie werklik begin nie, moontlik omdat teoloë dikwels van verkeerde of verouderde idees van die sosiale wetenskappe gebruik maak of omdat die sosiale wetenskaplikes moontlik nie in teologie geïnteresseerd is nie. Daarom stel Van der Ven 'n vierde vorm van verhouding voor, naamlik intradissiplinariteit (Van der Ven 1993:101 ev). Dit beteken dat teoloë hulself moet ingrawe in die werk van sosiale wetenskappe (vgl Dingemans 1996:61). Vir die formulering van 'n model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid, is daar nouliks 'n ander uitweg as om 'n intra-dissiplinêre koers te volg omdat die infasering van die bedieningsmodel 'n empiriese ondersoek vereis om relevant te kan bly. Dit maak die taak van praktiese teologie amper oneindig moeilik, maar laat die teologie op hierdie wyse toe om ander wetenskappe tot voordeel van die koninkryk van God te benut. Intradissiplinêre prosesse word in alle wetenskaplike velde gevind en kan daarom nie deur die praktiese teologie geïgnoreer word nie. Gemeenskapsgerigtheid noodsaak die praktiese teologie om in diskussie met ander dissiplines te gaan wat in die gemeenskap betrokke is. Die beskouing dat die kerk irrelevant of onsigbaar (vgl Benson 1988:14-19) in die samelewing geword het, kan te wyte wees aan 'n onvoldoende intradissiplinêre ingesteldheid tussen tersake dissiplines, veral tussen die praktiese teologie as handelingswetenskap aan die een kant en die geesteswetenskappe aan die ander kant.

Volgens Dingemans (1996:62) onderskei die meeste praktiese teoloë tans drie soorte navorsingsmetodes: (1) die analiserende beskrywing van die prakties-teologiese situasie; (2) navorsing oor die normatiewe (teologiese, etiese en sosiaal-wetenskaplik) gesigspunte en (3) die ontwikkeling van veranderingstrategieë op grond van die beskrywende en normatiewe uitgangspunte. Dingemans (1996:63)

meen wie hom met die praxis van die Christelike handeling besig hou, sal altyd met 'n analise van die situasie begin. Dit help om die probleem vas te stel en by 'n hipotese uit te kom teen die agtergrond van reeds bestaande teorieë. Met die aanvang van hierdie navorsing is daar gesoek na 'n kort omskrywing wat 'n besliste verskil in die praktiese teologie met betrekking tot tieners sal maak. Uit empiriese navorsing wat deur myself en ander navorsers gedoen is, het dit duidelik geword dat die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel vanuit die konteks moet geskied. Daarom sal die analisering van die ekologie van die konteks waarin die model toegepas word 'n primêre rol speel. Dit beteken dat die model op 'n bepaalde wyse geformuleer moet word sodat dit vatbaar is vir aanpassings omdat daar 'n ekologiese verskeidenheid van gemeenskap tot gemeenskap bestaan.

Alhoewel daar met die aanvang van hierdie navorsing oorweging geskenk is aan 'n empiriese ondersoek, het dit met die verloop van die navorsing al hoe duideliker geword dat die navorsing wat reeds in resente tyd oor tieners- en gesinsbediening gedoen is, voldoende riglyne en teorieë bied vir die ontwikkeling van 'n toepaslike model in die postmoderne tyd. Die uitgangspunt is om 'n model te ontwikkel wat aan evaluering onderwerp moet word nadat dit vir 'n bepaalde tyd in gemeentes ingefaseer is. Dit is van belang om die mees resente empiriese ondersoeke met betrekking tot tieners, hul gesinne asook die haalbaarheid van gesinsbediening in hierdie navorsing te verreken om 'n praktiese gesin- en gemeenskapsgerigte tienerbediening te ontwikkel wat onderhewig aan evaluering benut moet word (vgl paragraaf 9.19). Die infasering van die model vereis daarom empiriese navorsing en verkieslik 'n kombinasie van die kwantitatiewe en kwalitatiewe metodes. Dingemans (1991a:16) sê: *“De praktiese teologie is per definitie situasioneel bepaald ... Praktiese teologie is - naar onze opvatting - in de eerste plaats analyse van de bestaande situasie: wat gebeur er presies?”*. Om te kan ontdek wat presies in die situasie gebeur, moet die gedagtegang van die persone in die situasie na vore gebring of op 'n manier ontlok word wat nie altyd deur vrae gedoen kan word nie. Bepaalde vooropgestelde vrae soos in 'n vraelys kan kosbare inligting weerhou en daarom word die gebruik van fokusgroepe voorgestel (vgl paragraaf 9.19.1 (3)).

Om by die teoretisering, hipotesevorming en uiteindelijke ontwikkeling van 'n model vir tiener- en gesinsbediening uit te kom, vra 'n interdisiplinêre asook 'n intradisiplinêre ondersoek (vgl diagram 14: *Deduksie: Teorie-, model- en hipotesevorming*). In hierdie ondersoekproses vind voortdurende konseptualisering en definiëring plaas waar die verskillende konsepte gelys en met mekaar in verband gebring word met betrekking tot die bemiddeling van geloof deur middel van simbole en rituele binne die verbondsgesin met 'n gemeenskapsgerigtheid. Uit hierdie navorsingsproses word teorie gevorm en dit lei tot die uiteindelijke vorming van die model vir gesinsbediening. Hierdie konsepte of veranderlikes en die verhoudings tussen die konsepte asook verskillende navorsingseenhede onderskryf die hipotese dat geloofsvorming as kommunikatiewe handeling ook waarneembaar en derhalwe meetbaar en evalueerbaar kan wees. Dit skep die moontlikheid dat die model voortdurend empiriese gemeet en aangepas kan word om weer in die praktyk getoets kan te kan word.

In hierdie ondersoek sal ook noodwendig aandag geskenk word aan die Christelike tradisie wat volgens Dingemans (1996:66-67) nie meer noodwendig eers deur Bybelse of Christelike gesigspunte via eksegetiese, dogmatiese beslissinge of kerklike

uitsprake vasgestel word nie: *“Tegenwoordig confronteren de meeste praktisch teologen het resultaat van hun analyse van de praxis met de bijbelse inspiratie, de dogmatiek en/of kerkelijke uitspraken”*. Die praktiese teologie het die taak om die hermeneuties-kommunikatiewe praxis vir die bemiddeling van geloofsinhoude te verbeter en te toets. Dit sluit in die hantering van kommunikasie-stoornisse en die skep van nuwe kanale of media vir geloofsbemiddeling.

'n Volgende metodologiese benadering volgens Dingemans (1996:68) handel oor veranderingstrategieë wat oor transformasie en verbetering van die huidige praktyk gaan. Soms gaan dit selfs oor intervensie op grond van die analise van die situasie, die onderliggende motiewe en die teologiese visie van die geloofsgemeenskap. Vir die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid lê die doel in wat Dingemans (1996:68) maatskaplike en kerklike relevansie noem, in die formulering van aanbevelings vir 'n beter gemeenskap. Dingemans (2000:567) verwys na die Algemene Sinode van die Hervormde Kerk in 1988 waar daar gesoek is na 'n nuwe posisie van die kerk in 'n gesekulariseerde samelewing. Drie redes word vir die soeke gegee: (1) verswakking van die kerk se posisie as gevolg van die indringing van sekularisasie, (2) die owerheid het verander en so-ook die verhouding tussen kerk en owerheid en (3) die gemeenskap bevind hom al hoe meer in 'n wêreldomvattende samehang en daarom kan daar van *“mondialisering”* gepraat word. Dit beteken dat wêreldwye sending, wêrelddiakonaat en ontwikkelingsamewerking die toon aangee en dat die klem verskuif moet word van die sogenaamd 'profetiese' waar die owerheid en die volk die waarheid voorhou na diens van die onderlinge gemeenskap deur leiding te gee aan dialoog in die gemeente (vgl Dingemans 2000:568). Dit beïnvloed en ondersteun die formulering en teorievorming van 'n geloofsvomingsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid direk en omvattend en plaas tiener- en gesinsbediening sentraal in die praktiese teologie.

3.5 Teorievorming

Die praktyk van jeugbediening begin by teorievorming wat daarna soos 'n spiraal of wisselwerking tussen teorie en praktyk verloop (vgl Heitink 1993:151). Die wydte van hierdie teorievorming is onbepaald, maar tog is dit nodig vir afgrensing ter wille van 'n model vir tiener- en gesinsbediening in die plaaslike gemeente. Boran noem die volgende faktore van belang binne hierdie reikwydte van jeugbediening:

A global vision presupposes a theory or philosophy of youth ministry that interlocks the different parts: sexuality, affection, relationships, spirituality, biblical formation, theological formation, critical awareness, action, formation through action, systematic follow-up, organizational structures, coordination committees, stages of faith development, the history of youth ministry, youth culture, social problems, models youth ministry, psychological factors in motivation, courses, seminars, encounters, retreats, assemblies, mass rallies, small group ministry, pastoral planning, and social commitment.

(Boran 1996:6)

Binne hierdie reikwydte moet hierdie navorsing nie verstrengel raak nie en uiteindelik uitkom by 'n praktiese voorstel vir tiener- en gesinsbediening. Daarom is dit nodig om

te begin waar die eintlike probleem rondom geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin, gemeente en gemeenskap voorkom. So ver vasgestel kon word, het die probleem met geloofservaring by geloofsbemiddeling en geloofsvorming te doen.

In hoofstuk vier sal meer lig gewerp word op die probleem wat aangespreek moet word binne die huidige situasie van globalisering, modernisering, rasionalisering, sekularisering en differensiasie wat tot 'n afname in die godsdienstigheid en geloofsvorming van tieners, gesinne en gemeenskappe lei.

4 HOOFSTUK VIER: PROBLEEM- EN DOELSTELLING

Hierdie ondersoek het nodig geword omdat die probleem om geloof aan tieners te bemiddel wêreldwyd toeneem. Geloof in God is dus die direkte objek wat in hierdie navorsing in die brandpunt staan. Daarom sal 'n antwoord vir die probleem in die hermeneuties-kommunikatiewe praxis gesoek moet word. Van der Ven (1993:119) meen: “... *faith in God, as hermeneutic-communicative praxis, is the direct object of empirical-theological research, and God the indirect one*”. Hierdie stelling veronderstel verskillende probleme wat nie almal tegelyk aangespreek kan word nie: “*For example, the plurality of contemporary interpretations of fundamental metaphors and symbols of the Christian tradition, as held by various groups, might be one object of investigation*” (Van der Ven 1993:119). In hierdie hoofstuk word na die probleme verwys wat die geloofsbemiddeling bemoeilik en die krag en betekenis van simbole en rituele as noodsaaklikheid in die geloofsbemiddelingsproses derhalwe laat afneem.

Gesinne woon binne 'n gemeenskap en om na die oorsaak van die problematiek binne gesinne te soek, moet die gemeenskap as geheel ondersoek word. Cahill (2000:7) sê: “*Though many commentators have argued that the troubles of families are caused largely by the decline of civil society, family vulnerability is due at least as much to the kinds of civil institutions our society fosters*”. Die paradigma dat die kerk, staat en gemeenskap saam na 'n oplossing vir tiener- en gesinsbediening moet soek, vra dat die institute binne die gemeenskap wat gesinne kan bou, weer opnuut gestimuleer moet word om kragte saam te snoer (vgl Benson 1997:207-223). Cahill (2000:7) beweer: “*The institutions of civil society are not simply local entities, in which neighborly interactions are insulated from the megasystems of market and state, nor are they necessarily benign. The problem is to frame the question of civil society within criteria of justice that relate the more comprehensive realms of human association to the more local forms, such as family, neighborhood, church or synagogue, school, commercial or shopping district, workplace, local politics ...*”. Volgens Cahill (2000:7) kan die waardes wat in die groter sferes dominant is slegs effek hê in die mate waarin dit deur die plaaslike institute na die kleiner genoemde sisteme, soos die gesin, herlei word.

(Vergelyk diagram 15: *Probleemstelling* vir 'n kort oorsig oor die problematiek in die kerk.) Modernisering, rasionalisering, sekularisering en differensiasie het daartoe bygedra dat godsdienstige beoefening afgeneem het. Dit het die Godsbeeld, tradisionele godsdienst en mensbeeld direk beïnvloed. Nuwe vorme van Christelike godsdienst het binne die multi-kulturele samelewing ontwikkel waar 'n godsdienstige pluraliteit bestaan. Die kerkkrisis het verskillende vorme aangeneem wat uit verskillende teenstrydige keuses selfs in gesinne bestaan. Dit het gelei tot gesinskrisisse op alle denkbare terreine om die gesin en jeug in 'n disfunksionele en disintegreerende situasie te laat. Omdat die verbond en onderlinge verhoudings in die gesin as belangrike konsepte uitstaan, is die problematiek rondom intimiteit binne gesinne, die gemeente en gemeenskap ter sake. Dawn (1995:27) meen: “*Our culture's loss of intimacy has led to serious consequences. One is that many people desperately turn to genital intimacy because their needs for social intercourse are never met*”. Die probleem is dat gesinslede in hul fisiese teenwoordigheid, psigies afwesig is. Gesinne kyk op televisie na gesprekke of tonele oor intimiteit sonder om self intimiteit

praktiese teologie uit die postmodernisme na vore gekom: (1) “... *postmodernism is felt in the celebration of diversity. ... (2) [A] celebration of diversity leads to a demand for tolerance. ... (3) [T]he social implications of modernism included an expanding secularism, for to foster the freedom of human reason, the binding force of ecclesiastical authority had to be broken*”. Dit het gelei tot vertroue in die menslike rede om sosiale probleme te hanteer en reg te stel. Hier beweeg die praktiese teoloog op dun ys om die diversiteit so in die praktiese teologie te verreken dat God selfs minder as 'n deus ex machina beskou kan word, veral met die oog op die verwysing na ekonomie as die nuwe godsdiens in die huidige tyd van globalisering waar die ekonomie, tegnologie en telekommunikasie hoof rolspelers geword het (vgl Louw 2002:339-340).

Reid, Newbigin & Pullinger (1996:14) verwys na moderniteit as 'n beweging en dat dit 'n manier is om na die wêreld te kyk: “*It is an amalgam of intellectual ideas with social forces*”. Die sosiale magte is talryk, byvoorbeeld kapitalisme, verstedeliking, tegnologie en telekommunikasie. Reid en andere (1996:19) meen dat die hoofsaak van moderniteit vir die kerk geleë is in die beskouing dat God irrelevant is. Ons leef in gemeenskappe wat sodanig gekonstrueer word wat dui op onafhanklikheid van God: “*Worldliness is not to be estimated by particular actions, rather it is a theological fact. ... As modernity confronts the Church, there is a constant danger of a subtle reshaping of the Gospel of Christ*”. Vryheid in die moderne wêreld beteken die onafhanklikheid en die regte van die individu. Die gevaar bestaan dus dat die Bybel ook dienooreenkomstig vertolk word.

Die volgende bydraes van verskillende teoloë is van belang omdat die voorstel van 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbedieningsmodel in 'n direkte verhouding met die sosiale problematiek en sekularisering van godsdiens staan. Geloofsbemiddeling kan nie los of geïsoleer van die sekulêre invloede en die rasionaliseringsprosesse beoefen word nie. Prins (1997:39) verwys na die Aufklärung wat objektiwiteit as vereiste vir kennis gestel het en dat die subjektiwiteit van kennis ook nou beklemtoon word.: “*Dit beteken dan ook dat kennis inherent pluralisties is. Hierdie nuwe verstaan van rasionaliteit het ook reeds 'n bepaalde uitwerking op die kerklike lewe en praktyk*”. Met die ontwikkeling van 'n model vir geloofsbemiddeling sal die rol wat ervaring in die proses van verstaan speel beklemtoon moet word. Volgens Prins (1997:39) oordeel die jeug dat die samelewing affektief arm is: “*In die geloofslêwe kry dit dan 'n besondere toespitsing, want die geloof is uiteraard nie 'n rasionele saak nie*”. Babin (1991:30) meen: “*The churchgoing tradition bears less and less weight, and most young people who go to church now go because they are looking for something beyond – radicality, meaning and love, a sense of purity, and even enthusiasm and mystical experience*”. Prins (1997:39) meen dat die verskerpte beklemtoning van die affektiewe die jongmense se geloofsbeleving op drie wyses raak: (1) Jongmense se konsep van God word verander van God as Skepper, Heer en Regter na God as vriend en metgesel. (2) Dit verander die jongmense se lojaliteit aan die kerk. (3) Dit kan daartoe lei dat die Bybel minder belangrik word. Bruggemann (2000:39) beweer: “*The community of faith, of course, never lives in a vacuum. It is always in the midst of cultural reality that is thick and dense and powerful*”. In die model vir tiener- en gesinsbediening moet dus aandag geskenk word aan hierdie beklemtoning van die affektiewe en die beïnvloeding van en deur die kultuur in die gemeenskap. Die diversiteit en pluraliteit in die postmodernisme is besig om vaste beginsels en waarhede te verdring (vgl Prins 1997:40).

met mekaar te beoefen. Dawn (1995:27) sê: *“Technological factors that reduce skills of intimacy keep many from knowing how to relate to their family and friends”*.

Hierdie verlies aan intimiteit in gesinne en die gemeenskap beïnvloed die kerk as verbonds- of liefdesgemeenskap direk. Lidmate sien nie meer die sin in om in die gemeenskap na ander in liefde uit te reik nie, as dit nie in die gesin self voorkom nie. Dawn (1995:28) sê: *“Living far apart from each other, members of a congregation do not hold each other as their primary community”*. Gesinslede en lidmate is miskien bewus van sekere feite van mekaar, maar 'n bewustheid van die diepere dimensies en behoeftes van individuele lede se lewens is baie vaag en daarom is dit moeilik om met mekaar die ter saaklike te deel. Dit klink na 'n kontradiksie om van 'n gemeenskapsgerigte gesinsbediening te praat as baie gesinne onderling nie 'n intieme verhouding beoefen nie. Die gemeenskapsgerigtheid plaas die gesinslede in 'n situasie om opnuut en objektief na verhoudings te kyk en tot selfontdekking te kom dat daar iewers 'n probleem in hul gesinsbeoefening is.

Hierdie navorsing gaan uit van die veronderstelling dat tienerbediening gesinsbediening is en dat gesinsbediening 'n noodsaaklikheid is om die tiener deur middel van hul ouers te kan bedien. In die afgelope paar dekades is 'n jeugbediening beoefen wat in 'n sekere sin geïsoleerd van die gesin plaasgevind het. Die problematiek lê nie soseer in die geïsoleerde bediening wat plaasgevind het nie of die programme wat gebruik is nie, maar in die verwaarlosing van gesinsbediening as die belangrikste fenomeen in die totale gemeentebediening wat dus ook jeugbediening insluit. Terwyl jeugbediening in die afgelope dekades voortgegaan het, het die materiële verantwoordelikhede op die skouers van ouers al hoe swaarder begin druk met die gevolg dat al hoe minder aandag aan hul kinders se geestelike behoeftes gegee is. De Vries (1994:18) beweer: *“Our culture has put an incredible amount of emotional weight on the shoulders of the nuclear family, a weight which I believe families were never intended to bear alone”*. Die resultaat van hierdie las op ouers se skouers is dat die jeugbediening nadelig geraak is omdat ouers die belangrikste opvoedingsvennote is. Volgens Browning en andere (1997:48-49) is daar goeie programme vir gesinsbediening wat egter nie benut word nie: *“On the whole, neither conservatives nor liberals, religious or political, were doing the sociological analysis, theological reconstruction, or practical programming required to address the complexity of the issues facing American families, and when they were, they lacked a public voice to make these efforts known”*.

Coleman (1998:35) verwys na 'n probleem in die Amerikaanse konteks wat tans in Suid-Afrika ook 'n probleem vir geloofsbemiddeling skeep, veral in die onbereikte dele van die gemeenskap: *“Fear is playing an important role in our society: fear of change, fear of anyone who is different, fear of more recent immigrants who are taking ‘our’ jobs. Fear of ‘outsiders’ who come in and disturb our community”*. Dit is 'n kernprobleem van hierdie navorsing en wat die probleem groter maak, stel Coleman (1998:36) soos volg: *“Too many of us stand on the sideline and give the perception that we have very little to contribute to the formation of values within our society”*. Die voorstel wat Coleman (1998:35-36) vir hierdie probleem maak, is 'n vernuwings- en transformasie in die teologie deur terug te keer na Bybelse beelde en verhale soos die in Daniël; Psalm 127:1-2, 33:16-22; Jakobus 4:1-7; 1 Joh 4:7-20, naamlik God se liefdevolle versorging en die mens se afhanklikheid van God.

Dit wil voorkom, met die oog op die huidige situasie binne gesinne, dat 'n intensiewe bediening van die gesin by baie kerke om genoemde redes nie werklik gerealiseer het nie. Diagram 16: *Die probleem- en doelstelling: Waarom en waaroor?* help om 'n beeld te vorm van wat die situasie en leemte is wat deur hierdie navorsing aangespreek moet word. By die probleemstelling is daar twee faktore, die knelpunte en vraagstuk waartussen die navorsing sy verloop kry. Die knelpunte verwys na die effektiewe benutting van simbole en rituele in tiener- en gesinsbediening en veral met die oog op 'n gemeenskapsgerigte bediening. Die wenslike word teenoor die feitelike gestel. Dit bring die navorsing by die eintlike vraagstuk, die leemte in die proses van geloofsbeoefening. Een van die leemtes van geloofsbeoefening aan tieners, is die afwesigheid van praktiese ervaring van geloof in die gemeenskap. Om by 'n haalbare model vir tiener- en gesinsbediening uit te kom, moet kritiese vrae gevra en beantwoord word. Enkele van hierdie vrae kom in diagram 16 voor. Dit skep 'n bewustheid van die steurnisse om geloof te kommunikeer. Die navorsing het ten doel om hierdie kommunikasiesteurnisse te verminder, in besonder binne die praxis van die gesin as basiese sisteem vir die beoefening en uitleef van geloof. Die doelstelling van hierdie navorsing is om die kommunikasieprobleme vir geloofsbeoefening aan tieners te probeer verstaan en om dit te oorbrug.

4.1 Modernisering, rasionalisering, sekularisering en postmodernisering

De Villiers (1999:18) meen: *“Modernisering kan omskryf word as die sosiale ontwikkeling wat gekenmerk word deur die strewing om probleme uitsluitlik met behulp van die rede op te los”*. Anderson (2001:15-22) bespreek moderniteit aan die hand van die verhouding tussen teorie en praktyk (vgl Heitink 1993:151, diagram 67: *Wisselwerking tussen teorie en praktyk* in paragraaf 9.5.2 (4) – Interaktiewe veranderlikes). Hierdie verhouding staan in die sentrum van die diskussie oor die aard van praktiese teologie. *“Behind the massive work of Karl Barth lies the dynamic interrelation between theory and praxis”* (Anderson 2001:14). Om dus iets van moderniteit te verstaan, moet die proses onder die soeklig kom waardeur die onderskeiding tussen teorie en praktyk na vore gekom het. Dit neem ons na die sogenaamde premoderne tyd voor die Verligting in Europa toe 'n filosofiese en teologiese beskouing van die werklikheid deur middel van sakrament en mite bemiddel is (vgl Anderson 2001:15). Die moderne beskouing van die werklikheid het by die Verligting in die agtiende eeu 'n aanvang geneem, maar die basis daarvan is reeds in die Renaissance gelê. *“The precise genealogy of the term modern is contested, but it first appeared in the 1930s, used, among others, by Arnold Toynbee. ... In this modern period, theory continued to dominate practice, with epistemological and hermeneutical models laying the foundation for practical theology”* (Anderson 2001:15-16). Anderson (2001:16) verwys soos volg na die kritiese filosofie van Kant (1724-1804): *“For Kant, the real world was the nominal, which is not subject to the determination that knowledge presupposes and thus cannot be known as a ‘thing-in-itself (ding an sich)’*”. Volgens Anderson (2001:17) was Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) bereid: *“... to abandon a theistic world view where God was merely a ‘working hypothesis,’ a deus ex machina to which people could turn as an explanation for evil and as a defender of the good. In this view, theology had no object for its reflection other than the personal reality of God revealed through concrete human social relations – Jesus Christ existing as community (gemeinde)”*. Bonhoeffer is die voorloper van die praktiese teologie en postmodernisme. Volgens Anderson (2001:20) het verskeie implikasies vir die

Dekker (2000:54-57) verwys na pluralisering en kulturele pluraliteit wat onontkombare godsdienstige pluraliteit tot gevolg het. Pluralisering is 'n toenemende verskynsel in die samelewing en beïnvloed die kultuur en derhalwe kulturele verandering wat ook die godsdiens raak. Hierdie verskynsel is nie iets wat net op die samelewing betrekking het nie, maar ook op die individu wat dus gevolge vir groepe en kerke het. Die samelewing bestaan uit 'n groot verskeidenheid strominge waarna later in hierdie hoofstuk verwys word. Hierdie verskeidenheid het op kulturele en lewensbeskoulike gebied met die toenemende migrasie verder uitgebrei sodat ons nou van 'n multi-kulturele samelewing moet praat. Binne so 'n samelewing kom die individu te staan voor die feit om keuses te maak om sy eie lewe in te rig, want die verskeidenheid is te groot om binne een lewe geïnkorporeer te word. Die algemene, uitstaande of sentrale kulturele norme binne die samelewing word deur kulturele pluraliteit verswelg. Individue neem aan verskillende groepe binne die samelewing deel en in 'n proses van subjektivering, brei die verskille en verskeidenheid in die samelewing verder uit. Hiermee saam gaan ook die keuse-vryheid van die individu en dit laat op die individuele vlak 'n kulturele pluraliteit ontstaan. Daarom is mense besig om hul eie lewens te ontwerp en hul eie wêreld op te bou. Dus kan verwag word dat bestaande godsdienstige sisteme nie sonder meer aanvaar sal word nie. Individue besluit dus self wat hulle wil glo of nie. Dekker (2000:56) meen: *“Men spreekt dan wel over ‘geloven à la carte’ of over ‘koud buffet geloof’. Extreem gesproken kan men zelfs zeggen dat ieder mens zijn of haar eigen godsdienst heeft ...”*. Dekker (2000:56) is van mening dat ons onself binne 'n kultuur van ont-ideologisering bevind waarin geen groot verhale meer bestaan om met mekaar te deel nie en omdat dit in die kerk oor gemeenskaplike verhale gaan, moet die toenemende pluralisering as 'n ernstige bedreiging vir die kerk gesien word.

Heitink (1993:48-49) verwys na die sosiale wetenskappe wat die bewussyn van die mens ingrypend beïnvloed. Heitink sê mense en groepe word geëtiketteer volgens bepaalde uiterlike kenmerke en eienskappe. Die statistiek bring dit na vore in persentasies, waar die meerderheid as normaal geld en die minderheid as afwykend beskou word. So word probleme opgelos, maar ook nuwes geskep. Modernisering beteken dus nie altyd vernuwing en verbetering nie. Volgens Heitink (1993:49) het die modernisering van die samelewing ingrypende gevolge vir geloofsvorming en die kerk. 'n Veranderende wêreld het nie alleen konsekwensies vir die mensbeeld nie, maar het ook 'n invloed op die ontwikkeling van die Godsbeeld. Die wêreldbeeld is voordurend besig om te verander. Heitink (1993:50) sê dat elke maatskappy na 'n wêreldbeeld vra as 'n integreerende en inspirerende idee van waaruit die mens leef en handel: *“Religie heeft lange tijd deze functie vervuld. Naarmate er een samenleving ontstaat waarin kennis op waarneming berust, zal de traditionele religie geleidelijk verdwijnen”*. 'n Geloofsbemiddelingsmodel moet ontwerp word waarin geloof ook op grond van ervaring berus en nie omdat dit tradisioneel of intellektueel gehandhaaf is nie.

Van der Ven (1993:21) beweer dat modernisering gepaard gaan met rasionalisering van die samelewing: *“Modernism demands a scientific approach, for otherwise the Christian faith and theology will be dismissed out of hand by academics ... In modern society, in the long term, Christian faith itself depends on the scientific and academic status of theology. A Modern interpretation of the gospel is therefore also a scientific interpretation”*. Met rasionalisering van die samelewing word bedoel die kognitief-

instrumentele rasionaliteit. Dit is 'n denke in terme van middel en doel, om prosesse so goed moontlik te beheer. Die vraag word gevra wat die korste weg is om 'n doel na te strewe of te bereik. Die nuttigheidsdenke werk uiteraard ook deur in die private wêreld. Prins (1997:40) beweer: “*Veral die jeug is minder produkgerig en meer prosesgerig. Wat van belang is, is nie die resultate of ideale wat bereik word nie, maar hoe die proses verloop het*”. Indien dit dan waar is dat die jeug tans geneig is om hulle tot ander te keer (vgl Prins 1997:40), is 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbedieningsmodel van wesenlike belang. In so 'n model moet daar dus ruimte geskep word om deur ander, binne verhoudings aanvaar te word.

Sekularisasie hang nou saam met differensiasie en rasionalisasie. Dekker (1987:107) meen “*Handelend over godsdienst en samenleving en de functies van godsdienst in de samenleving, kan men nauwelijks om de term secularisatie heen*”. Volgens Dekker (1987:107) word die term “sekularisasie” verskillend gebruik en daarom is daar ook verskillende opvatting rondom die voorkoming van sekularisasie. Om sekularisasie te omskryf, maak Dekker (1987:109) van dié begrip in drieërlei sin gebruik: (1) vermindering van die mens se godsdienstigheid: vermindering in kerklike aktiwiteite en kerklike simboliek in die openbare lewe en afname in gebed, (2) beperking van die reikwydte van die godsdiens: meer sektore in die samelewing raak onafhanklik ten opsigte van die godsdiens en kerklike lewe waar laasgenoemde op 'n meer persoonlike vlak beoefen word, en (3) aanpassing van die godsdiens: godsdiens word inhoudelik aangepas by die ontwikkeling in die samelewing.

Tracy (2000: 241) beweer: “*The new, participatory technologies of the global communications network are changing many social-scientific readings of our situation*”. Tracy (2000:243) stel voor dat 'n groter betrokkenheid van die teologie in die natuur en kosmos nodig is in terme van manifestasie en proklamasie as religieuse uitdrukking in verhouding met God: “*Religion as manifestation signifies radical participation of any person in the cosmos and in the divine reality. ... In religion as proclamation ... a sense of God’s transcendent power is also a source of the divine disclosure, which occurs principally in history, not nature*”. Daar is baie godsdiensige tradisies wat nooit hul deelname in die natuur en kosmos verloor het nie en wat bloot heidens getipeer is. Wanneer die praktiese teologie gemeenskapsgerig raak, sal daar opnuut oor die verhouding tussen mens en natuur nagedink moet word omdat daar binne die gemeenskap as gevolg van die tegnologie 'n gaping tussen mens, die natuur en God as Skepper daarvan geskep word. Tracy (2000:244-245) meen: “*It is promising for a contemporary theology directed to this new sense of radical participation, just as Reformed covenantal theologies are, in my judgement, the most promising proclamation-oriented syntheses for Christian ethical responsibility in our globalized situation*”. Die mens as mikrokosmos se deelname in die makrokosmos word beklemtoon deur die horison van deelname op makro-vlak wyer te beskou as bloot maatskaplike betrokkenheid (vgl Heitink 1993:94). Hierdie deelname in die makrokosmos moet gesien word in die lig van die skeppingsopdrag van God, 'n verhouding tussen God, kosmos en mens: “*Heers oor die vis in die see, oor die voëls in die lug, oor al die diere van die aarde, ook oor die diere wat op die aarde kruip*” (Gen 1:28). Met die koms van moderniteit het die verhouding God-mens-skepping totaal verander. “*Each element in modernity was increasingly on its own. Cosmos became nature, and science adopted a dominating attitude toward nature (often encouraged by a reading of Genesis!)*” (Tracy 2000:247). Dit is duidelik dat die moderne sekulêre self van die mens meer outonoom en geïsoleerd geraak het van

Browning en andere (1997:320) is van mening dat: *“Churches should do more to address what we have called ‘the male problematic’”*. Uitsprake rondom die vaders se afwesigheid byvoorbeeld, is al so algemeen dat dit niks meer doen as om vaders al hoe meer antagonisties teenoor die gesin en die lewe as geheel te maak nie. As dit as uitgangspunt geneem word om die vader se rol in die gesin te hersien en te verbeter, raak dit beslis nie net die vader nie, maar die hele sosiale gemeenskap asook die arbeidsmag. Daar is beskikbare bronne om vir mans leiding te gee om hul spesifieke plek as man, eggenoot en vader in te neem. Thomas (1996:105) verwys na 'n boek van Steve Farrar as so 'n bron, *“Point Man”*, waarvan ongeveer een miljoen kopieë reeds verkoop is.: *“I had never read such to-the-point, practical advice and instruction on being a godly man, husband and father”*.

Indien 'n model vir vaders en seuns voorgestel word, moet dit ook van so 'n aard wees dat dit op 'n gereelde basis beoefen kan word met inagneming van die besige daaglikse skedule van baie vaders en seuns. Vaders en seuns kan byvoorbeeld saam werk aan 'n veldtog teen tienerswangerskappe, die mishandeling van vroue, pornografie of veldtogte soos om werkloos by te staan en tuine van bejaardes te help versorg. Die verantwoordelikheid wat die kerk met betrekking tot die gemeenskap het, word saamgevat in die dienskneggestalte wat Jesus Christus bepleit het. Browning en andere (1997:322) meen: *“Strengthening the inner life of churches and their relation to their immediate communities should be our first priority. Churches have a covenant responsibility to help people form and sustain strong families”*.

4.3.7 Die problematiek rondom huwelik en egskeding

Die kerk het 'n groot taak ten opsigte van die voorkoming en hantering van egskedings. Browning en andere (1997:318-319) stel vier strategieë voor aan die plaaslike gemeente om egskeding aan te spreek: (1) Voorkoming is beter as genesing. Daarmee word bedoel dat ekstensiewe huweliksvoorbereiding van uiterste belang is. (2) 'n Gemeente-gebaseerde huweliksberading is nodig en hierdie berading moet teologiese en natuurlike redes aanbied waarom huweliksberading belangrik is om egskeding te voorkom. (3) Daar moet 'n passie vir die begeleiding van geskedis bestaan. (4) Daar moet op nasionale vlak saamgewerk word oor die wetgewing rondom egskeding. Browning en andere (1997:332) sê: *“Divorce laws should be revised and the churches should lend a helping hand with the task”*. Ons weet almal dat daar leemtes bestaan rondom die wetgewing en pastorale hantering van huwelike wat dreig om te ontbind en wat reeds ontbind het.

Om hierdie probleem van egskeding te benader, vra teologiese, wetlike en ekonomiese nadenke, maar ook 'n filosofiese, politiese, psigologiese, sosiologiese en antropologiese nadenke is 'n dringendheid. Daar moet dus 'n paradigmatuif in die denke van die postmoderne mens oor die huwelik plaasvind. Die vraag is egter hoe? Dit is nie 'n taak vir slegs een of twee instansies soos FAMSA (Family and Marriage Society of South Africa) en CMR (Christelike Maatskaplike Raad) of vakdisiplines soos die geesteswetenskappe nie. Die kerk het 'n belangrike rol om te speel, naamlik om vanuit 'n Bybelse perspektief die huwelik as 'n instelling van God te benader, maar om ook die invloed van globalisering op die huwelik en gesin te ondersoek. Van Leeuwen (2000:211) is van mening dat *“... the global reach of modernity has posed similar challenges to gender and family relations in both more- and less-industrialised*

enige radikale deelname in die kosmos en in verhouding met God. *“These pre-modern resources, kept alive in the theological traditions as powerful senses, in sacrament, ritual, art, and the use of the Muses in much theology, should now be retrieved anew for a postmodern hermeneutics of religion as participation ...”* (Tracy 2000:247). Die kerk het geen ander keuse en opdrag as om in die samelewing sigbaar en relevant te word. Dit vereis betrokkenheid in die makrokosmos wat die ekonomie, telekommunikasie en tegnologie insluit. Louw (2002:350) stel dit soos volg: *“In this global civil society a public church must become relevant and visible by means of servant ethics”* (vgl Benson 1988:43-164, modelle vir meer kerklike sigbaarheid in die samelewing, paragrawe 9.2.2 en 9.4.8).

4.2 Vreemde invloede in die samelewing

In die lig van die voorafgaande kan van twee basiese invloedsefers, die godsdienstige en die sekulêre invloedsefers, gepraat word (vgl diagram 17: *Die twee basiese invloedsefers van die gesin*, wat aantoon dat die gesin tussen hierdie twee invloedsefers gebou of gebreek kan word). Diagram 17 toon, in aansluiting met die wesenseienskap van die mens om godsdienst te beoefen, dat daar 'n opbouende en voortwentelende spiraal tussen hierdie invloedsefers kan bestaan. Die mate waarmee hierdie invloedsefers funksioneer of toegelaat word om invloed op die gesin uit te oefen, sal ook bepaal in watter mate die gesin gebou word, stagneer of verbreek. Om by 'n model uit te kom wat die problematiek binne gesinsverband aanspreek, moet daar na die oorsaak van die problematiek gekyk word. Die model vir gesinsbediening moet dus die oorsaak van en nie net die simptome van die problematiek hanteer nie. Enkele oorsake van die problematiek in gesinne word vervolgens bespreek wat in aanmerking geneem moet word by die ontwikkeling van 'n model vir tiener- en gesinsbediening.

Jacobs (1987:34) meen: *“Die ouer, predikant en onderwyser moet die kind bewus maak van die vernietigende krag van bestaande negatiewe wêreld- en lewensbeskouings, en moet die Christelike lewens- en wêreldbeskouing uitdra om hierdie negatiewe ideologieë teen te staan”*. Jacobs (1987:32-33) meen die huidige kultuurrevolusie wil tradisionele kultuurgroepe vernietig om plek te maak vir wêreldburgerskap. Dit beteken dat taal, godsdienst en tradisies prysgegee moet word en dat die kind losgemaak moet word van sy kulturele ankers. In plek van die kulturele ankers word ander praktyke in die gemeenskap aangebied wat 'n strydige uitwerking op die Christelike opvoeding het en die kind se oordeelsvermoë versteur om korrekte keuse te maak. In hierdie drukgang van besluitneming tussen al die geestelike en wêreldse aanbiedinge asook die algemene spanningsfaktor in die gemeenskap en 'n poging om 'n eie identiteit te vorm, word al hoe meer kinders op jonger ouderdomme vir dwelmverslawing behandel.

Volgens Robertson (2000:53) is die toekoms vir godsdienst en kultuur in die algemeen nie so donker as wat dit soms voorgestel word nie. Robertson (2000:60) meen dat globalisering wel die tradisionele kultuur bedreig: *“This can be summarized in one word: relativization. Relativization refers to the challenge of coexisting with other – often very different and perhaps antagonistic – cultures. ... This relativization has been largely responsible for what has come to be called ‘fundamentalism’”*. In die Suid-Afrikaanse konteks is 'n multikulturele samelewing reeds sterk gevestig wat vir Christelike geloofsbemiddeling 'n probleem kan wees. Dit is nodig om tussen

multikulturaliteit en multikulturalisme te onderskei om vas te stel waar die probleem met kultuurbeoefening geleë is. Robertson (2000:62) beweer: *“Multiculturalism refers to the existence within a nationstate of a plurality of cultures, which are often sustained by so-called ethnic groups. (Sometimes the word ‘polyethnicity’ is used instead of ‘multiculturality.’) ‘Multiculturalism,’ on the other hand, refers to the commitment to the supposed virtues of a plurality of coexisting cultures – an emphasis on the value of heterogeneity as opposed to homogeneity”*. Die problematiek rondom kultuur vir die Christelike godsdiens kan binne die multikulturalisme gevind word wat aan die een kant vir politieke gewin gebruik word, maar aan die ander kant ook tot verdeling in kulturele groepe in die samelewing kan lei waarna as kulturele oorlog verwys word (vgl Robertson 2000:62). *“Culture wars’ are frequently the result of the relativization of cultures (including religious doctrine and ritual), traditions, and identities”* (Robertson 2000:62-63). Omdat dit vir die kerk nodig geword het om opnuut binne die gemeenskap en kosmos plek in te neem waar dit irrelevant begin word het, lê die uitdaging vir die praktiese teologie in 'n hoë mate op die terrein van die relativisering van kulture, leerstellings, rituele, tradisies en identiteite.

Die gesin en elke gesinslid afsonderlik moet tot die besef gelei word dat elkeen 'n spesifieke en unieke funksie in die gesin, gemeente en samelewing het om die Christelike godsdiens en kultuur met gehoorsaamheid aan Gods Woord te hanteer. Die ideologiese en geestelike verwarring in die samelewing is genoeg rede tot bekommernis, maar dit is ook 'n motivering om met Christelike waardes in die samelewing 'n positiewe en opbouende invloed te kan hê. Tieners moet na aanleiding van 'n wêreldwye behoefteuitspraak deur jongmense self binne die ondersteuningsraamwerk van 'n gesin en ander leiers geleer word om Christelike waardes binne die gemeente en gemeenskap te kommunikeer.

Omdat hierdie vreemde invloede uit verskillende rigtings deur verskillende kanale die gesin binnedring, moet hierdie kanale geïdentifiseer word. Dit is dus nodig om die sekulêre wêreld voortdurend te ondersoek vir die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel vir geloofsbemiddeling (vgl Stackhouse & Paris 2000:231-254 – *“Public theology, hope, and the mass media: Can the Muses stil inspire?”* en Stackhouse & Browning 2001:37-75 – *“The teaching ministry in a multicultural world”*). Dit vra dat die kerk, staat en markplein as vennote sal saamwerk (vgl diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*). Die diagram dui verskillende raakpunte of terreine van oorvleueling (A, B, C en D) aan waar hierdie drie vennote iets in gemeen het. Terrein (D), die gemeenskaplike beginpunt, moet gesoek, ondersoek en benut word om geloof binne die sekulêre wêreld te bemiddel.

Strommen en Hardel (2000:12) se konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening is vir die doel van hierdie navorsing aangepas om vier pilare uit te beeld wat die gemeente en gesin kan ondersteun om geloofswaardes in die multikulturele situasie oor te dra, naamlik: (1) versterking van gesinsverhoudings, (2) geloofsgesentreerde Christelike opvoeding, (3) om die gemeente as gesin te beskou en (4) die skep van 'n Christelike jeug-subkultuur. Hierdie model word in meer besonderhede in paragraaf 9.16 bespreek (vgl diagram 19: *'n Konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening*).

4.3 Die gesin in 'n krisis

Volgens Cahill (2000:49) het die krisis in die gesin reeds vroeg begin weens eensydige beklemtoninge: “... *the link between the family and the formation of Christian community that did exist in the early house churches weakened as homes ceased to function as formal places of worship for the Christian assembly in the second century*”. In die eerste vier eeue is daar volgens Cahill (2000:49) min aandag deur die kerkvaderskrywers aan die gesin gegee en het die klem meer op maagdelikheid, kuisheid en die gevare van seks geval.

'n Deeglike bestudering van die krisis in die gesin lei tot die verstaan van die krisis in jeugbediening asook die gemeenskap. Die huidige statistiek is oortuigend genoeg dat die meeste gesinne in 'n krisis verkeer. Egskeiding, afbreek van die tradisionele rolle van ouers, 'n magteloosheid om effektiewe ouers te wees, die verdwyning van godsdiensbeoefening in gesinne, gemak en selfsug, industrialisasie en sekularisasie is tekens en ook bydraende faktore tot die krisis in gesinne en die gemeenskap as geheel (vgl Carter en McGolrick 1999:13-14). Peters (1996:2) meen: “*Essential to this understanding of family breakup and a growing systematic neglect of children is the element of choice. Choice - along with its sister values such as freedom, autonomy, individuality, responsibility, self-actualization - is a symbol of the triumph of the liberal ideals that guide our Enlightenment society*”.

Volgens Bisschoff (1996:145) blyk dit dat daar gemiddeld 261 pare vir elke 100 Nederduitse Gereformeerde Gemeentes is wat saamwoon (2.61 pare per gemeente). In die eerste navraag in 1989 het 227 pare in elke 100 gemeentes saamgewoon wat gedaal het na 218 pare in 1993 en in 'n ondersoek daarna weer 'n styging toon. In enkel-ouer-gesinne is vaders slegs in 20.81% gevalle die hoof van die gesin. Groot stygings in die getal kinders in enkel-ouer-gesinne kom voor en dit het 'n geweldige implikasie vir gesinsbediening. Wat gesinsbediening in hierdie tipe gesinne bemoeilik, is dat die kinders tussen die verskillende ouers rondbeweeg. Teen hierdie agtergrond meen Nel (1998:21): “*Duisende kinders word nie meer in tradisionele gesinne groot nie, is deel van enkelouergesinne, kom uit gebroke huise. Duisende word nie binne enige gesinsverband gebore nie. Hierdie feite moet in jeugbediening ten volle verreken word*”.

Browning en andere (1997:50) meen die diagnosering van 'n probleem is netso belangrik as die voorskrif van die geneesmiddel en gee die volgende vier verduidelikings vir die krisis in die gesin: (1) Die veranderende kulturele waardes, veral die toename van individualisme; (2) veranderende ekonomiese patrone; (3) sielkundige oorsake soos gebrekkige sosialisering vir 'n normale gesinslewe, onvoldoende kommunikasiebekwaamhede en (4) die patriargale ingesteldheid wat afneem. Dit moet in gedagte gehou word dat hierdie faktore met mekaar in interaksie verkeer. Browning en andere (1997:50) beweer: “*Their interaction has produced the postmodern context for family formation and maintenance - a context involving a new fourfold democratization of marriage and families, what we call the democratization of intimacy, word, value formation, and parenting*”. Oplossings in die model vir gesinsbediening moet derhalwe die godsdienskulturele, ekonomiese, sielkundige en patriargale aspekte van die gesinskrisis aanspreek (vgl Browning et al 1997:50).

Elshtain (1990:259-260) beweer dat die gesinsdebat in twee kampe verdeel. (1) Die een kamp is van mening dat die Westerse bekawing gedoem is as daar nie spoedig iets aan die krisis in die gesin gedoen word nie. (2) Die ander mening is dat alles tog

nie so sleg lyk nie en dat die meeste mense nog steeds in 'n gesin opgroei. Elshtain (1990:260) verwys na ernstige steurnisse wat in die weg van gesinne kom staan om normaal te funksioneer: *“These obstacles stem in part from the economic and political trends of our time. But above all, they stem from fears and dislocations that are essentially moral and cultural. The evidence of human sorrow, confusion, and tragedy created by these combined forces is simply too ominous to ignore”*.

Latten (1999:25) verwys na 'n opname wat in Nederland gedoen is: *“Societal changes, like individualisation, women’s liberation, dejuvenation and migration, have had important consequences for the family types in which children are raised. Moreover, family changes are not over yet, but will continue into the future”*. Latten (1999:41) gee die volgende beeld van die demografiese toekoms van die gesin in Nederland: *“Kinderen worden schaarser; meer kinderen zullen enig kind blijven; meer jonge kinderen zullen grijzende ouders hebben; vaker zullen kinderen van allochtone afkomst zijn; meer kinderen zullen opgroeien bij niet gehuwde ouders; meer kinderen zullen scheiding van ouders meemaken; meer kinderen zullen ouders met grotere leeftijdsvershillen hebben, en een aantal kinderen zal met twee moeders of twee vaders leven”*. Spruijt, De Goede en Van der Valk (1999:86) se bevinding sluit hierby aan: *“Gezinnen zijn niet meer zo stabiel als een halve eeuw geleden”*. Spruijt en andere (1999:86) verwys na die talle egskedings en die wat saamwoon. Hulle verwys na navorsing wat vanaf 1991 tot 1996 gedoen is en wat aantoon dat kinders met twee biologiese ouers die beste ontwikkel. Die vraag wat egter gestel word, is of dit vir kinders beter is om in 'n gesin op te groei waar daar baie rusie is en of dit beter sou wees om in 'n gesin op te groei waar egskedding plaasgevind het om die rusie te “beëindig”? Carter en McGoldrick (1999:10) meen dat die tradisionele konsep van 'n gesin vervang moet word met 'n uitgebreide definisie.

Vervolgens word spesifieke oorsake en gevolge van gesinskrisisse in meer besonderhede aan die hand van verskillende begrippe soos kwesbaarheid, disfunksie, individualisme, egskedding en magteloosheid by ouers aan die orde gestel.

4.3.1 Kwesbaarheid van die moderne gesin

Die industriële rewolusie, met die industriële arbeid en verstedeliking wat dit meegebring het, het die samelewingstruktuur en ook die stabiele gesinstruktuur ingrypend verander. Die struktuur van die gesin is hierdeur gewysig. Pretorius (1987:22-25) wys daarop dat die kerngesin verwyderd en geïsoleerd geraak het van die uitgebreide gesin en as 'n afsonderlike eenheid begin funksioneer het en kwesbaar geword het as gevolg van ekonomiese en sosiale agteruitgang en die emosionele lading daarvan asook roldifferensiasie wat dit meegebring het wat die ouers meer van kinders verwyder het. Anderson (1994:67-78) voel dat industrialisasie nie alleen hiervoor verantwoordelik gehou kan word nie omdat die nuwe gesinsvorme 'n produk van die twintigste eeu en wel na 1945 is.

Verwarring oor gesinsrolle bied 'n verdere uitdaging aan gesinsbediening. Die pa en ma begin al hoe meer oor hul regte en magte in die teenwoordigheid van kinders verskil. Dit kan die kinders verwar oor wat die eintlike rol van 'n vader of moeder is. Sell (1995:43) meen: *“Without the constraints of the traditional submission of the*

wife, and often without newer guidelines in place, striving for power may dominate the husband and wife relationships”.

Pretorius (1987:23) meen omdat gesinne moeiliker sosialiseer, is daar 'n losser onderlinge verhouding. Voortdurende veranderinge in die samelewingstruktuur skep verwarring en werk belemmerend in op die opvoeding. Die sosiaal-maatskaplike oriëntering word al hoe moeiliker, byvoorbeeld die drastiese sosiale emansipasie, rol-onsekerheid, 'n ingewikkelde sosiale lewe, sosiale onstabiliteit en gebrekkige kommunikasie. Dit lei tot 'n identiteitskrisis by die jeug. Die kwesbaarheid van die gesin het tot 'n algemene ontaarding van die gesinslewe aanleiding gegee. Benson (1997:2-3) verwys na 'n paar gevolge hiervan: *“Age segregation, which separate adults from the lives of children and vice versa. Mistrust, which undermines relationships between youth and adults, adults and other adults, institutions and residents. Fragmented, ill-equipped, and isolated socializing systems. A normative climate that emphasizes privacy and civic desengagement rather than a shared vision and commitment. The isolation of families”.* Strydom (1995) het navorsing gedoen oor die selfkonsep van die adolessente seuns in gesinne met 'n psigies-afwesige vader. Die psigies-afwesige vader lei tot krisisaftemings in gesinne wat wel fisies teenwoordig is, maar geen noemenswaardige verhouding met die kinders beoefen nie.

4.3.2 Disfunksionele gesinne

Hugo (1985:142) beweer dat die geïndustrialiseerde samelewing 'n groter heterogeniteit en verskeidenheid bring, maar terselfdertyd meer teenstrydigheid en verwarring skep veral ten opsigte van normatiewe beginsels. Dit het die neiging om bestaande Christelike waardes, norme, tradisies en gewoontes minder belangrik te maak. Pretorius (1987:26) meen dat die onrusbarende toename in sosiaal-patologiese verskynsels soos kindermishandeling, alkoholisme, dwelmverslawing, selfmoord, gesinsmoord, misdaad, egskeiding, gesinsverbokkeling, buite-egtelike seksualiteit, geweld, aggressiwiteit en depressiwiteit die geestelike volksgesondheid van ons samelewing nie in 'n goeie lig stel nie.

Die moderne gesin word toenemend vrysinnig en die Christelike beginsels en geloof word nie meer doelgerig aan kinders oorgedra nie. Kinders word dikwels alleen gelaat om die norme en waardes vir hul lewe vas te stel. Dit maak van die kind 'n maklike slagoffer van die verwêreldliking van die samelewing. Dit maak die ouer al hoe meer feilbaar om kinders na volwassenheid te lei. Vir baie ouers het dit 'n onhanteerbare situasie geword. Hall (1994:15) beweer: *“All families have both functional and dysfunctional aspects. Even during crises, some parts of the family may function extremely effectively, no matter how stressful those problem conditions”.* Hall (1994:15) sê deur gesinne na te vors wat hierdie moeilike situasies oorleef, kan daar weg beweeg word van 'n passiewe aanvaarding of aanpassing by eksterne druk na 'n betrokkenheid in aktiewe samewerking om konflik te neutraliseer of te minimaliseer.

Die genoemde probleme is algemeen bekend en genoeg rede om opnuut oor gemeentebediening na te dink, veral om gesinne te versterk om hierdie moeilike situasies te oorleef. Baie van die probleme wat in 'n gesin bestaan, word gewoonlik binne die volgende geslag van dieselfde gesin herhaal (vgl Sell 1995:46). Volgens

Sell (1995:47) word disfunksionele gesinne gewoonlik deur 'n problematiese persoon in die gesin veroorsaak.: *“What happens in such families is that the system itself is damaging. Unhealthy, unspoken rules govern it: ‘Don’t trust, don’t feel, don’t talk’. A codependent pattern emerges as the family tries to cope with the severely troubled person”*.

4.3.3 Disintegrerende gesinne

Volgens Van Leeuwen (2000:206) het die egskedingsrevolusie ongeveer dertig jaar gelede tydens industrialisasie begin en het die sosiale wetenskaplikes heelwat informasie om die verloop van egskedings te evalueer.: *“On average, both the children of divorce and those of never-married parents show more antisocial behavior toward peers and adults, more depression, and more learning problems than children from intact homes”*. Verder is ook vasgestel dat hierdie kinders ook meer geneig is om die skool te verlaat en tienerouers te word wat sonder werk is (vgl Van Leeuwen 2000:206).

Peters (1996:4) verwys na navorsing van twee sosioloë, David Popenoe en Robert Bellah aan verskillende universiteite, wat met mekaar saamstem dat daar 'n duidelike verband tussen die opbreek van gesinne en 'n sekere stel kulturele waardes is. Daar word spesifiek verwys na die waardes van die Verligting naamlik die individuele keuse en die najaag van selfvervulling. Peters (1996:5) meen omdat dit individualistiese waardes is en 'n gesin 'n groep mense is, is die gevolgtrekking dat hierdie waardes die gesinslewe en die stabiliteit daarvan sal ondermyn. David Popenoe is van mening dat die gesin soos dit al die jare bestaan het, besig is om te verdwyn. Popenoe is van mening dat die gesin besig is om sy sosiale krag en funksies te verloor asook sy invloed met betrekking tot gedrag en meningsvorming (vgl Peters 1996:5). Vir Hendriks (1992:96) hang gesinsverbrokkeling saam met 'n verskuiwing in die kultuurwaardes van die moderne samelewing: *“Ten diepste word die gesinsverbrokkeling aangevuur vanuit 'n suksesmoraal (wenmotief, prestasiedruk). Agter die suksesmoraal staan die ek-mentaliteit. Dit is heeltemal in botsing met 'n diensmoraal (offer-ingesteldheid) en 'n ons-mentaliteit”*.

Die redes vir gesinsverbrokkeling is menigvuldig, maar iets kan net verbrokkel as dit nie heg saamgestel is nie. Peters (1996:17-18) verwys na 'n analise wat hieroor gemaak is en sê dat egskeding nie met die ekonomie te make het nie, maar met kultuur. Hy stel dit soos volg: *“The root cause is in the values that we as a society hold. We no longer value marriage with sufficiently high regard. Rather, we place our primacy values on choice and happiness for the individual. Individual choice in the pursuit of individual happiness has become the de facto summum bonum”*. Gesinsbediening het 'n groot verantwoordelikheid om nie maar net egskeding of gesinsverbrokkeling te hanteer nie, maar om dit te voorkom.

Raubenheimer (1997:52-53) meen: *“Die gesinsisteem in SA, soos in baie ander lande in die wêreld, is egter onder enorme druk. Verhoogde ekonomiese druk, saam met veranderinge in die waardesisteem en moraliteit ten opsigte van egskeding, seksualiteit en die huwelik, plaas die huwelik en gesinsisteem onder toenemende druk”*. (Vgl paragraaf 4.3.6 – Die manlike problematiek, as 'n verdere aspek by disintegrerende gesinne)

4.3.4 Isolering en individualisme

Dingemans (2000:63) beweer dat individualisme 'n direkte gevolg van migrasie is. Dit is 'n verskynsel wat al hoe meer in Suid-Afrika na vore kom. Porter (1995:13) sê dat veranderende praktyke in die gesinne veranderende sosiale, kulturele en morele waardes reflekteer. Vir Porter is dit nie belangrik om net na die veranderinge te kyk nie, maar om ook te vra waarom dit plaasvind. Porter (1995:14) sê: *“I suggest that the most significant change within families over the last three decades is a change from shared community values to an absorption of the cultural emphasis on individualism”*. Porter bedoel dat 'n individu die meeste aspekte van die lewe slegs in verhouding met homself sien. Selfbelang is een van die prioriteite van so 'n persoon. 'n Individualis ignoreer nie noodwendig ander nie, maar verwag dat omgee van ander moet kom. Porter (1995:14) meen dat die beklemtoning van die individu ook tot positiewe veranderinge in die gesin gelei het, soos persoonlike vervulling, selfontwikkeling en individuele regte, maar dit gaan meesal met selfsug en eiebelang gepaard (vgl Nel 1998:34-40 in paragraaf 8.4.3 (6) oor narcisme by die jeug). Daarom raak individualisme die gesin negatief as dit die gesin se bewegings domineer.

Volgens Browning en andere (1997:58) is individualisme die resultaat van belangrike bewegings wat in die moderne geskiedenis plaasgevind het. Daar is min twyfel oor die feit dat die Westerse samelewings sedert die Verligting in die greep gekom het van individuele regte en die vervulling daarvan. Individualisme kan teruggevind word tot by die Protestantse Reformasie, die Renaissance, die Joodse en vroeë Christelike geloof, naamlik dat die mens die beeld van God reflekteer. Bellah en andere (1996:142) het in hul navorsing oor individualisme vier tradisies uitgesonder: *“Every one of the four traditions we have singled out is in a profound sense individualistic”*. Die argument wat hulle opper, is dat die Amerikaners uit 'n versteurde tradisie geleef het en dit het hulle tot 'n ekspressiewe individualisme in hulle intieme verhoudings gelei en 'n nuttigheidsindividualisme het in die beroepslewe ontstaan. Hulle pleit vir 'n waardeverandering en wegbeweg van individualisme, 'n hergeboorte van verbintenis en 'n nuwe waardering vir die belangrikheid van instellings soos die huwelik en gesin.

Die toename in geweld in Suid-Afrika dra by tot vereensaming, verlies aan identiteit, persoonlike emosionele probleme, kleiner en minder toegeruste gesinne met minder volwasse voorbeelde vir kinders, groter geleentheid vir mishandeling binne gesinne en meer stres vir almal. De Vries (1994:40) sê: *“Without question, the most damaging isolation that teenagers in our culture experience is from their own families”*. Die mens is nie geskape om in isolasie te bestaan nie. Geen kleingroep in die gemeente, jeuggroepe ingesluit, asook 'n gesin kan in isolasie bestaan of oorleef nie. Dit moet ten minste altyd as deel van die totale gemeentelike bediening beskou word. Die verskillende gemeentebedieninge kan ook nie onafhanklik van mekaar funksioneer nie (vgl Nel 1998:83-85 – Verweefdheid van bedieninge). De Vries (1994:41) meen: *“... for many teenagers, the place they are the most segregated from the world of the adults is their church”*. Die skoolklasse wat al hoe meer kinders akkomodeer, veral in stedelike gebiede en met 'n onderwyserstekort soos in Suid-Afrika, verhinder kinders al hoe meer om met onderwysers verhoudings te bou of persoonlike gesprekke te voer.

Volwassenes het vir te lank die standpunt gehuldig dat dwelms, seks en alkohol die grootste probleem by tieners is. Dit is slegs simptome van 'n baie groter probleem. Die probleem van die jeug is die afwesigheid van sinvolle verhoudings. Die Kerkbode (2002:5) verwys na Jeanette de Klerk, 'n opvoedkundige van Stellenbosch, wat beweer dat byna vier miljoen kinders in Suid-Afrika met dwelms eksperimenteer en dat tienerselfmoorde in Suid-Afrika van die hoogste in die wêreld is. De Klerk meen dat tieners positiewe rolmodelle dringend nodig het en dat ouers baie meer betrokke moet raak by aksies en projekte om kinders se selfbeeld te bou, omdat kinders met 'n sterk selfbeeld nie so maklik aan groepsdruk toegee nie (vgl De Vries 1993:49 wat na die film *“The breakfast club”* verwys as 'n tipiese voorbeeld.). Omdat tieners minder dialoog met volwassenes het, is die deur vir die media en ander middele oop om 'n baie groter rol in die vorming van jongmense se waardes te speel. Reid en ander (1996:36) sê: *“The churches have become marginalised in a society where TV has become the altar around which family and community gather”*. Reid en ander (1996:36-37) sê dat die televisie vier mites kommunikeer wat die Bybelse openbaring omkeer, naamlik: *“The survival of the fittest”*, *“Big is beautiful”*, *“Happiness is being rich”* en *“Progress is what matters”*. Tracy (2000:253) beweer: *“New experiments in media (especially film and television) do attempt to let auratic, saturated, sacred images speak for themselves and thereby generate new tension and meaning as they work with and against every other image in new constellation of images ...”*.

Ouers moet daarom bewus gemaak word van die belangrike rol wat hulle speel om hul kinders na volwassenheid te lei deur hul tieners te help om krities oor waardes en norme na te dink wat uit verskillende oorde na hulle kom. Die jeugkultuur en portuurgroep, soos baie kerklike jeuggroepe, is strukture waarbinne tieners soms “wees” gelaat word. Die portuurgroep isoleer hulle in 'n lewensfase waarin hulle na stabiliteit soek wat deur die volwasse kultuur gebied moet word. Die model wat in hierdie navorsing na vore moet kom, moet die struktuur uitspel waarbinne jongmense tot geestelike volwassenheid gelei kan word. De Vries (1994:56) sê hieroor: *“The isolation of teenagers from the world of adults has severely hindered the processes that lead teenagers to mature adulthood. The structures that carry young people to adulthood must become the focus of youth ministry for the next generation”*. Dit lyk soms of baie aktiwiteite wat in die kerk plaasvind nie altyd deeglik oordink word nie. Clark (1997:24) beweer: *“The modern church has been described as an octopus without a brain, a collection of arms acting independently with no central processing unit coordinating their actions”*.

4.3.5 Magtelose en probleemouers

Magteloosheid van ouers kom veral voor wanneer hul kinders tieners word. *“Dit is belangrik om te onthou dat 'n deel van die moeilikheid nie met die tiener te doen het nie, maar met die ouer se eie pynlike ontwikkelingsfase. Terwyl jou kinders deur die adolessente fase beweeg, is jy self in die middeljarefase”* (Müller 2002:66). De Villiers (1996:27) meen: *“Een ding is seker: ons leef in 'n tyd en 'n wêreld waarin die onsekerhede rondom ouerskap skerp toegeneem het”*. De Villiers (1996:27) noem drie faktore wat tot hierdie onsekerheid bydra: (1) *“Ons leef in 'n tyd waarin die instelling van die gesin, soos dit in die Westerse tradisie vorm aangeneem het, al meer onder skoot kom.* (2) *Die omstandighede waarin ouers vandag hul kinders moet grootmaak, het moeiliker geword.* (3) *Die keusemoontlikhede van egpare met betrekking tot ouerskap het soveel meer geword”*. Die geweldige hoeveelheid

publikasies en programme wat uit verskillende skrywers se penne vir tieners en gesinne kom, is moontlik 'n aanduiding dat baie ouers ernstig na leiding soek. Sell (1995:44) verwys na 'n prominente gesinsdeskundige, Urie Bronfenbrenner, wat baie van die blaam voor die deur van die gemeenskap lê wat nie toesien dat daar voldoende ontspanningsplekke vir gesinne is nie.

Behalwe eksterne faktore wat ouers tot mageloosheid lei, is daar ook interne faktore. Volgens Pretorius (1992:44) is *dominante* ouers 'n algemene verskynsel en word egter vererger deur onkunde oor opvoedingsmetodes. As gevolg van frustrasie wat hieroor ontstaan, word 'n aggressiewe of dominerende houding ingeneem. Dit is vir tieners met dominante ouers moeilik om 'n eie identiteit te vorm, want 'n dominante ouer is eintlik besig om sy eie identiteit op die tiener af te forseer. Veral tieners kan weens ontoereikende behoeftevervulling tot impulsiewe of anti-sosiale gedrag neig. Ooremosionele ouers se kinders tree gewoonlik ook baie emosioneel op. Hierdie emosionele optrede is net 'n simptoem van 'n onvermoë of 'n gevoel dat die opvoedingsverantwoordelikheid saam met die ander spanninge van die gewone lewe te veeleisend is (vgl Pretorius 1992:36). Dit lei noodwendig tot die verwaarlosing van die hele gesin. Geestelike en sielkundige verwaarlosing kom veral voor by ouers met 'n baie vol lewensprogram of as gevolg van onkundigheid. Hierdie soort verwaarlosing dra op 'n subtiele wyse by tot destruktiwiteit binne die gesin en raak dus al die basiese behoeftes van die kind (vgl Le Roux 1992:8). De Vries (1994:93) meen: *“Today’s parents have become victims of their own schedules. They feel helpless - no longer in control of their own priorities”*.

4.3.6 Die manlike of vaderproblematiek

Volgens Peters (1996:19-20) het disintegrasie van gesinne ook met die problematiek by die manlike geslag te doen.: *“The male problematic, as Don Browning identifies it, is the widespread tendency for men to father children and then fail to shoulder sufficient responsibility to support them. The male problematic is defined as biological procreation without social responsibility”*. Stoneberg (1998:71) meen die manlike probleem het gedeeltelik ontstaan deur 'n breuk wat tussen manlikheid en vaderskap gekom het: *“The overarching task for the twenty-first century is to reconnect manhood and fatherhood in the lives of Western men”*. Stoneberg verwys ook na die tydperk toe Westerse vaders op familieplase gewerk het en verantwoordelik was vir die opvoeding en sosialisering van hul kinders. Die konsep van vaderskap en manlikheid was deeglik geïntegreer, maar met die koms van die industriële rewolusie is mans skielik van die gesin na die fabriek verskuif wat 'n radikale verandering in mans se verhouding met hulle gesinne en veral kinders gebring het. (Vergelyk ook Louw se vyf dimensies van vaderskap in paragraaf 8.1.2).

Palkovitz (1996:310) verwys na die vorige twee dekades wat gekenmerk is deur 'n skielike uitgebreide fokus op vaders en vaderskap. Die vraag is egter waarvan moet die vaderskap herstel word en tot watter mate? Volgens Smart (2000:100) is daar in Brittanje 'n groeiende debat oor vaderskap en spesifiek met betrekking tot die rol van vaders na egskeiding. Smart (2000:100) meen: *“This has been conceived in terms of either a failure in fatherhood, in which it has been argued that men have not adjusted to a new role, or as a crisis in fatherhood, in which it is argued that men no longer seem necessary to the family”*.

nations. These include the breakdown of economic cooperation between sexes and generations, and the increasing institutionalization of marriage as seen in rising rates of divorce, temporary cohabitation, out-of-wedlock childbearing, male migration, and family desertion, and the growing acceptance of homosexuality as an alternative lifestyle". Van Leeuwen (2000:212-219) verwys na drie mededingende modelle vir die een-en-twintigste eeu vanuit 'n wêreldlike perspektief: (1) *"Restoring a hierarchy of separate gendered spheres;* (2) *The model of functional equality between the sexes* en (3) *The social-partnership model"*.

Volgens Browning en andere (1997:328) moet die gesinsekologie verbeter word deur huweliks- en gesinsopvoeding. Volgens Müller (1991:93) word die term ekologie eers na 1920 as metafoor in die studie van menslike wetenskappe gebruik. Gesinne kan hul eie gesinsekologie met 'n ekokaart ondersoek en die invloede daarvan op hul geestelike lewe, goed of sleg, bespreek (vgl Müller 1996:156-157 en diagram 20: *Ekokaart*).

Suid-Afrika soek ook persone soos Margaret Andrews, na wie Browning en andere (1997:329) verwys. Sy is 'n huweliksopvoedkundige spesialis, wat 'n nasionale strategie vir huweliksopvoeding vir Australië voorstel. Sy het in Julie 1994 aan die Universiteit van Melbourne haar voorstel onder die titel *"Developing a National Strategy of Marriage and Family Education"* voorgelê. Sy maak 'n duidelike en nuwe onderskeiding tussen huweliksopvoeding en huweliksberading. Haar voorstel het primêr te doen met huweliksopvoeding en bekwaamhede binne die samelewing soos konflikhantering en meer toegeruste ouers. Dit gaan nie net oor huweliksopvoeding vir persone binne die huwelik nie, maar ook vir tieners en persone wat reeds 'n geruime tyd in die huwelik verbind is.

4.4. Die jeugbediening in 'n krisis

Na 'n verkenning van die problematiek in die gesin, kan verstaan word dat die krisis in die jeugbediening nie in die eerste plek met oneffektiewe jeugbedieninge of programme te doen het nie, maar met 'n versteurde gesinsisteem waar die primêre geloofsbemiddeling moet plaasvind. Wanneer daar dus krisis in gesinne bestaan, het dit 'n direkte negatiewe invloed op die jeugbediening en die ander bedieninge in die gemeente en raak dit dus die gesondheid van die hele gemeente en gemeenskap.

Naudé (1999:45) sê: *"Ons doop nog wel, maar dis reeds so dat die aflegging van belydenis dikwels die afskeidsgeleentheid vir baie is om met die lisensie van 'n lidmaatsertifikaat die kerk te verlaat (om net terug te keer vir trou, miskien; en begrafnis, definitief)".* Prins (2000b:97) meen dat alhoewel geloofsoortuigings en identifisering met die geloofsgemeenskap 'n belangrike rol by tieners speel, is daar 'n gebrek aan kononia in groepe waarin tieners beweeg. Tieners voel ook in 'n groot mate negatief oor die atmosfeer in die eredienste en dat die prediking nie met die tiener se konkrete lewe verband hou nie.

Geloofsbemiddeling aan tieners is iets besonder en ook tog ook heel kompleks. Die besonderse ontplooi en ontwikkel in die samesyn met die tiener op weg na liggaamlike, psigiese en geestelike volwasseheid. Die komplekse het met die tiener se houding teenoor geloof in 'n ongeloofwaardige samelewing te doen. Gaan tieners

vorentoe al hoe meer of al hoe minder glo? Waar leer die tiener sy geloof? Wie is die skaar gelowiges wat tieners tot geloof lei? (vgl Heb.12:1). Hoe lyk die tiener se leerskool van geloof en waar is dit primêr geleë? Hoe moet die geloofstaal lyk, klink, ruik en voel waardeur die geloof aan die tiener bemiddel word?

Hoekom verloor ons die jeug vir die kerk? Die rede wat algemeen aangevoer word, is dat geloofsbemiddeling in die gesin besig is om heeltemal te verdwyn. God, die Bybel en godsdienstige sake vorm selde deel van die gesinne se gesprekke. 'n Onderzoek volgens Strommen & Hardel (2000:14) wat reeds in 1980 in die V.S.A. onder ag duisend adolessente gedoen is wie se ouers lidmate van gemeentes in elf verskillende Protestantse en Katolieke denominasies is, toon dat slegs 10% van die kerkgesinne geloof bespreek en dat 43% geloof nooit bespreek nie. Hierdie ondersoek is in 1986 en 1990 herhaal en die resultate is geensins beter nie. By laasgenoemde ondersoek het 56% gesê dat hulle nooit enige geestelike gesprek met hul vaders gehad het nie en 64% het aangetoon dat hulle as gesin basies nooit godsdienst beoefen nie. Alhoewel dit 'n buitelandse ondersoek is, weet ons ook dat daar in Suid-Afrika ook 'n soortgelyke tendens heers.

Volgens Bisschoff (1996:140-141) is dit duidelik dat die kerk se jeuggetalle besig is om af te neem. Redes vir afname behoort deeglik nagevors te word. Moontlik is die hoofrede die krimpende getal geboortes onder blankes. Daar was wel 'n groei in die getal kinders in die Junior Kerkjeugaksie vanaf 1981 tot 1989 en daarna het dit begin daal. Die getal het van 43.7% per gemeente in 1989 gedaal tot 30.76% in 1996. Die Senior Kerkjeugaksie het 'n hoogbloei in ongeveer 1985 beleef waarna dit begin daal het. Die laaste opname het getoon dat die bywoning 24.67% is terwyl dit by die vorige opnames van 1981 tot 1993, 33.89% was. Die Belydende Kerkjeugaksie se getal het gekrimp van 12.37% in 1989 tot 8.85%. Dit moet egter in gedagte gehou word dat die geboortesifer ook gedaal het. MacDowell (2000:XI) beweer: *“If I had to identify the core reason our young people are succumbing to the lure of a godless culture and lashing out with rage, I would say it is because they feel alone, disconnected, abandoned, and unsure of who they really are”*.

4.4.1 Die negatiewe invloed van fragmentering

Benson (1997:178) beweer: *“Many families, particularly in urban areas, have become disconnected from more traditional supports including extended family, cohesive neighborhood, congregation, or civic organizations”*. Dit is deels die gevolg van misdaad en ook wantroue in die polisie en ander beskermingsdienste. Binne die Suid-Afrikaanse konteks het fragmentering ook met 'n ekosisteem van isolasie te doen. Raubenheimer (1997:51) meen: *“Die segregasie en isolasie van die verlede het tot gevolg dat die jeug in baie opsigte vir mekaar vreedelinge is. Die sosiale afstand, rassevooroordele, onkunde, negatiewe stereotiperings, etikettering en agterdog dra daartoe by dat wit en swart jongmense mekaar nie net as ‘opposisie’ sien nie, maar selfs as ‘vyande’”*. Binne 'n multikulturele Suid-Afrika leef die verskillende kultuurgroepe in geïsoleerde wêrelde. Met die klem op gemeenskapsgerigtheid staan die kerk voor die uitdaging om in sodanige geïsoleerde situasie veel meer aandag aan verhoudinge te skenk.

Amper te veel jare het verby gegaan dat 'n geïntegreerde verbondsbediening nie die nodige aandag gekry het nie. Die gemeente word al hoe meer gefragmenteer in

verskillende bedieninge soos kleuterkerk, kinderkerk of kinderdienste, verskillende indelinge vir jeugaksies, kinderkampe, ouerkampe, ensovoorts. Dit is nodig vir spesialiteitsdienste aan bepaalde ouderdoms- en geslagsgroepering, maar kinders moet ook geleentheid kry vir interaksie oor die breë spektrum van die lede van die samelewing. God het sy verbond met sy volk gesluit om hulle in liefde en verbondenheid te lei. Dit is nodig om 'n duidelike Skriftuurlike uitklaring te gee dat jeugbediening en -ontwikkeling binne gesinsverband 'n Godgegewe opdrag is. Die jeugbediening wortel binne die verbondsmatige (vgl Nel 1998:16).

De Vries (1994:35) meen dat tieners in die moeilikheid is omdat die huidige kultuur hulle ontoegerus en verward die volwasse lewe met toenemende eise in 'n komplekse gemeenskap instuur: *"... this generation of kids enters the confusing battleground of adulthood armed with nothing more than vague and innocuous religious experiences"*. Prins (1997:41) beweer: *"Die gebrek aan 'n positiewe toekomsvisie het veral vir die jeug ernstige implikasies. Een van die sosiale legitimerings vir die bestaan van 'n 'afsonderlike' jeugfase, is die feit dat dit 'n voorbereiding is op die volwasse fase"*. Volgens Prins (2000b:93) is die jeug essensieel op die toekoms gerig terwyl daar in die huidige tyd wêreldwyd in die jeugfase 'n grondige pessimisme ervaar word.: *"Teenoor die vorige geslag, wat in die konteks van die modernisme nog oortuig was dat hulle die wêreld kon red, het die geslag van vandag in die konteks van die postmodernisme, daardie oortuiging laat vaar"*. Hierdie bevinding van Prins onder kerklike betrokke tieners roep luid na 'n weldeurdagte tiener- en gesinsbediening.

Dat tieners selfmoord pleeg en selfs hul gesinsgenote vermoor, dui op 'n ernstige problematiek in die samelewing. De Vries (1994:36) verwys in hierdie verband na navorsingsresultate wat dui op tieners wat deur volwassenes verwaarloos word en die geweldige hoeveel tyd wat tieners alleen moet deurbring. Strydom (1995:182) meen: *"Vaders moet kwalitatief in terme van hul tyd en aandag in hul kinders se lewens belê om sodoende positiewe dividende in hul kinders se lewe te waarborg"*.

4.4.2 Die basis van jeugbediening is in gedrang

Jesus eindig die bergpredikasie (Mat 7:24-27) met 'n gelykenis van twee huise. Ons kan aanvaar dat die twee huise waarna verwys word struktureel dieselfde was. Dit is nie die struktuur van die gebou self wat weerstand teen die storms kan bied nie, maar die fondament waarop die huise gebou is. Met 'n gesinsgebaseerde jeugbediening kom die fondasieplan, die heilsplan of verbondsplan van God vir tiener- en gesinsbediening ter sprake (vgl De Vries 1994:72). Die herwinning van die basis vir tienerbediening in die verbondsgesin is in hierdie navorsing van wesenlike belang, maar Benson (1997:179) meen: *"... dramatic changes in families and parents' view of their role have altered the family's ability to provide a foundation for young people"*. Dit het in 'n hoë mate met die verskillende gesinsamestellings te doen.

4.4.3 Belangstelling in die kerk onder tieners kwyn

Janssen (2003:4) verwys na die *Europese Waarden Ondersoek* van 1990 toe reeds 53%, die hoogste persentasie in Wes-Europa, van die Nederlandse jeug nie meer lidmaat van die kerk was nie.: *"In de komende jaren zullen de resultaten van dese*

wederzijdse vervreemding meer en meer zichtbaar worden in participatie en opinies. ... De pessimistiese voorspellings van hedendaagse sosiologen en historici moeten we echter serieuus nemen” (Janssen 2003:4-5).

Die navorsing van Prins (2000b:88-98) in die NG Kerk in Suid-Afrika dui na aanleiding van vyf spesifieke houdings van kerklik betrokke tieners die volgende aan: (1) Identifisering met die gemeente gaan vir die jeug in hoë mate saam met betrokkenheid in die gemeente, betekenisvolle verhoudings met die lede van die geloofsgemeenskap, veral met die predikant. Daar was 49% wat nie oortuig was dat die kerk hulle geleentheid tot praktiese diens bied nie. (2) In 'n groot mate is daar 'n negatiewe gevoel oor die atmosfeer in die eredienste en dat die prediking nie met die tiener se konkrete lewe verband hou nie. (3) Oor die algemeen is daar wel 'n positiewe houding teenoor die predikant en kategeet, veral onder seuns. (4) Die ondersoek toon 'n sterk negatiewe gevoel oor die toekoms. (5) Ongeveer 70% van die tieners voel baie positief oor hulself en het ook genoeg selfvertroue. Teenoor al die negatiewe gevolgtrekkings, is dit verblydend dat tieners nog positief oor hulself voel. Dit is 'n goeie aanknopingspunt vir die ontwikkeling van 'n model vir geloofsbemiddeling aan en met tieners (vgl die inklusiewe benadering van Nel 1998).

Hierdie navorsing fokus op tieners omdat dit spesifiek tieners is wat die meeste van hul kerkverband wegbreek waarin hulle opgegroeï het. Hulle doen dit veral terwyl hulle in die hoërskool is, maar die groot uittoeg vind net na openbare belydenis van geloof plaas. De Vries (1994:25) verwys na navorsing wat tot dieselfde gevolgtrekking gekom het: *“Research confirms that those youth who drop out of the church do so not when they leave for college, as is often assumed, but while they are still in high school”*. Tieners moet daarom vooraf deur gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid die geleentheid kry om uit hierdie gemaksones van 'n jeugprogram te beweeg om tot volwassenheid te groei.

Volgens Brink en Brink (1999:162) is jongmense nie in opstand teen die kerk nie: *“Die millennium-generasie is oor die algemeen minder opstandig as die sestigers, minder materialisties as die sewentigers en beskik oor 'n sterker spiritualiteit as albei”*. Belydenisklaskatkatkisanse wil nog steeds belydenis van geloof aflê, maar nie noodwendig hulself aan 'n bepaalde kerk verbind nie. Die kerk moet meer aandag aan die nuttigheid van die jeug skenk. Die krisis by die verbondstieners is dus nie 'n anti-godsdienstige gesindheid nie, maar 'n apatiese gevoel jeens die kerk. Dit lei onder andere daartoe dat geloof meer 'n persoonlike saak geword het (vgl ook die opmerkinge van Dekker (2000) in paragraaf 4.6 oor die privatisering van godsdienste).

4.5 Die krisis van opvoeding en geloofsbemiddeling

Janssen (2003:16) is van mening dat jongmense wel in godsdienste geïnteresseerd is.: *“Maar hun godsdienstigheid is fragiel en kwetsbaar”*. Janssen (2003:17) vra ook 'n belangrike vraag met betrekking tot die gemeenskapsgerigte uitgangspunt van hierdie navorsing: *“... hoe we de jonge mense kunnen helpen om hun diepe en waarachtige gevoelens in verband te brengen met de sosiale en religieuze realiteit. Hoe leggen we een relatie tussen levensverhaal en geschiedenis?”* Janssen (2003:17-19) noem 'n paar aspekte vir aandag by geloofsbemiddeling: (1) die gebrek aan godsdienstige kennis, (2) ontwikkeling van verhoudings tussen jong en ouer

persone en die predikant, (3) belangstelling wek en (4) die benutting van die skone kunste. McNabb en Mabry (1990:13) vra: *“Why aren't kids flocking to our youth groups and Sunday school classes, or holding rallies to demand more time for Bible study? Probably because they do not like our method of application”*. MacNabb en Mabry (1990:13) verwys ook na die algemene tendens van twaalf jaar kategeese waarna basies alle belangstelling vir die kerk verloor word.

Dawn (1995:23) is van mening dat: *“The loss of exposition must be a major concern for the church ...”*. Die kerk word dus gevra om na blootstelling vir die tiener in die gemeenskap te soek waar die kerk al hoe meer afwesig geraak het, teruggetrek het en opgegaan het in 'n geïsoleerde instituut. Blootstelling in die samelewing vra onder andere sosiologiese, antropologiese en opvoedkundige insigte. Pretorius (1990:57) verwys na drie opvoedingstyle waarvan sommige 'n negatiewe uitwerking op die tiener se opvoeding kan hê: (1) By die posisionele opvoedingstyl neem die ouer 'n outoritêre houding in en word gesag op mag gebaseer. (2) Wanneer die ouer se opvoeding persoongerig is en die kind se kindheid vir die ouer belangrik is, word gepraat van 'n personale opvoedingstyl. So 'n styl behoort positiewe gevolge te hê. (3) Die permissiewe opvoedingstyl dui op 'n oormatige aanvaardende houding jeens die kind.

Van Niekerk en Swanepoel (1990:136) meen dat ouers soms nie die vermoë het om die aard en gedrag van hul kind korrek te interpreteer nie. Pretorius (1990:241) beweer dat opvoedingsfoute ook ontstaan as gevolg die opvoeder wat die primêre behoeftes van die kind asook die natuurlike psigies-geestelike ontwikkelingsvlak van die kind verwaarloos. Friel en Friel (2000:20-107) verwys na sewe van die foute wat ouers kan maak in die opvoeding van hul kinders: (1) Oorbeskerm jou kind, (2) stel jou huwelik laaste, (3) druk jou kind in te veel aktiwiteite, (4) ignoreer jou emosionele of geestelike lewe, (5) wees jou kind se beste vriend - sommige vaders is “vriende” met hulle kinders omdat hulle nie die moed het om 'n ware vader te wees nie, (6) versuim om struktuur aan jou kind te gee - interne struktuur en dissipline word geleer deur eksterne struktuur te ervaar en (7) verwag van jou kind om jou drome waar te maak.

Die probleem van geloofsbemiddeling lê op die vlak van 'n eensydige benadering. In hierdie navorsing word nagedink oor die gebruik van simbole en rituele om geloof meer effektief te kommunikeer. Kreatiwiteit, verbeelding en die skeppende kunste soos dramatisering, sang en ander vorme van uitbeelding moet benut word. Dawn (1995:28) maak hierdie uitdaging groter: *“... the focus on technological training in schools has joined the media to destroy children's interest in the fine arts of instrumental and choral music, poetry, painting, drama and dance, church symbolism and liturgy”*.

'n Meer holistiese benadering word gesoek vir geloofsbemiddeling wat die sensoriese, visuele en geloofshandelinge deur middel van rituele en simbole insluit. Die geloofsbemiddeling moet dus al die behoeftes van die tiener aanspreek en nie net die verstandelik nie. Geloofsvorming en -bemiddeling in die kerk is huidiglik in 'n hoë mate beperk tot 'n klaskamersituasie soos by kategeese, 'n Bybelstudiegroep of ander vorme van kleingroepe. Wat van belang is by geloofsvorming is die ontdekking van 'n geloofsgemeenskap se waarde en die uitleef van geloof. *“n Liggaam wat nie asemhaal nie, is dood. So is die geloof wat nie tot daad kom nie, ook dood”* (Jak

2:26). Daar moet in die geloofsbemiddeling 'n nuwe asem ingeblaas word om daaraan lewe te gee en dit moet pneumatologies oordink word. Daarmee word bedoel dat programme en modelle op sigself nie die asem is nie. Dit bly steeds 'n middel tot 'n doel, maar die inaseming geskied in ontmoeting met God plaas. Dit is God se Gees wat beweging en kreatiwiteit gee en dryf. Dit is soos 'n simbool wat nie na homself verwys nie, maar na dit wat eintlik saak maak. So wys die mens as simbool en verteenwoordiger van God na Hom wat die asem van die lewe gee. Binne hierdie teologiese atmosfeer en kosmiese teater, kan geloofsbemiddeling dramatiese veranderinge ondergaan en handeling tot gevolg hê. Babin (1991:21) sê: “... *to understand is to participate. What counts is belonging, forming a part of the community, being grafted onto the societal structure*”. Hy verwys na Chaunu wat van deelnemende godsdiens as 'n lewenswyse praat (vgl Hoofstuk 6 oor geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling).

4.6 Die kerk in 'n krisis

Dekker (2000:9) is van mening dat die kerk vir 'n groot deel self verantwoordelik is vir die toestand in die kerk omdat die wêreld ingrypend verander het en die kerklike organisasie basies dieselfde gebly het en daarom meer en meer van die samelewing vervreemd raak en verloor dus na twee kante toe relevansie: “*Naar de wereld toe, omdat zij onvoldoende duidelijk kunnen maken wat hul betekenis is voor het leven en samenleven van de mensen. En naar veel gelovigen toe, voor wie binnen de kerken onvoldoende mogelijkheden zijn om hun geloofsleven gestalte te geven*”. Dekker (2000:19-37) beweer dat die kerk in Nederland besig is om te krimp en die erediensbywoning is besig om geleidelik af te neem. Ondersoeke met betrekking tot die kerklike lewe toon dat die betekenis van die kerk vir die persoonlike lewe van mense beperk is. Die meeste mense sal nie met hul geestelike probleme na 'n predikant gaan nie, maar eerder 'n vriend in dié verband nader. Die kerk in Nederland het ook 'n geringe waarde vir die samelewing as geheel. Daar het ook 'n skeiding tussen kerk en staat plaasgevind. Die kerk het met godsdienstigheid te make en indien minder mense in die kerklike aktiwiteite betrokke raak, is mense se godsdienstigheid ook derhalwe besig om af te neem. Dekker (2000:36) meen: “*Die situasie kan naar mijn gevoel zonder overdrijving een crisis-situasie genoemd worden*”.

Die beklemtoning van 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening word gebaseer op die feit dat die verhouding tussen kerk en samelewing in 'n groot mate verbreek is. Dekker (2000:60) sê: “*Het eerste groot 'manco' van het kerkelijk leven is dat de relatie tussen de kerken en de samenleving als geheel grotendeels verbroken is. Dat is overigens een zeer geleidelijke ontwikkeling geweest*”. In Suid-Afrika het die kerk vroeër 'n baie duideliker en sterker invloed in die samelewing uitgeoefen as tans. Voorbeelde wat genoem kan word, is die daarstelling van inrigtings van geboorte tot sterfte soos kinderskole, skole en ouerhuise.

Dekker (2000:73-87) vat enkele uitstaande probleme van die kerk rondom die volgende begrippe saam en stel moontlike oplossings voor (Dekker 2000:171-182) – bydraes van ander outeurs word bygewerk.:

1. Private lewe versus publieke lewe - verkerkliking en privatisering van die geloofslwe: Die kombinasie van verkerkliking en privatisering beteken dat die kerk

met die verloop van die tyd op 'n al hoe kleiner deel van die lewe van mense sal konsentreer. Soos reeds genoem, het die verhouding tussen die kerk en die samelewing aansienlik verswak. Benson (1997:11) meen *“Growing social mistrust fuels the privatization of personal and family life, with citizens disengaging from each other, from civic affairs, and from shared responsibility for the healthy nurture of the youngest generation”*. Wat die individu betref is die kerk nie langer besig om op publieke lewe van die individu te fokus nie, maar slegs op die private lewe wat 'n beperkte deel van die totale lewe is. Dit kan selfs in die kleredrag van kerkgangers gesien word, naamlik klere wat hulle in hul private lewe ook dra. Clapp (2000:18) verwys na H. Richard Niebuhr se boek *“Christ and culture”* en sê: *“After creating secularism, the church steadily but all too surely depoliticized and privatized the faith and mission of Jesus Christ”*. As oplossing moet die kerk in sy aktiwiteite op die totale lewe van die mens konsentreer, dus ook die lewe in die samelewing.

2. Lokaal versus bo-lokaal - enersyds 'n eksklusiewe gerigtheid op die lokale gemeente en andersyds die gerigtheid op lokale én bo-lokale vorme van kerk:

Met bo-lokaal word bedoel kerkvorme wat nie lokaal afgegrens is nie. Die lokale kerk konsentreer op die private lewe van mense en die bo-lokale vorme konsentreer meer op die samelewing. Die lokale kerk is besig om te vertrouos terwyl die bo-lokale kerk met die uitdagende kritiese funksie besig is. Die bo-lokale kerk het nie meer effek op die lewe van mense in die lokale kerk nie. Dekker (2000:77) beweer: *“Willen de kerken zich ook op de samenleving en op het leven van de mensen in de sameleving, dus kortweg op het publieke leven richten, dan zullen ze meer nadruk moeten leggen op de boven-lokale kerkvormen en op de relatie tussen het lokale kerkelijk leven en dat boven-lokale kerkelijk werk”*. As oplossing moet die afgegrensde kerklike vorm opgehef word sodat lidmate op 'n vrywillige basis kan inskakel waar hulle tuis voel.

3. Gebondenheid versus vryheid - in watter mate kan die kerk lidmate verpligtinge oplê?:

Hierdie dilemma bestaan as gevolg van die veranderende lewenshouding van mense en by name die individualiseringsproses. Mense staan op hul vryheidsreg om self te bepaal in watter mate hulle aan 'n bepaalde instelling verbind sal raak en die lewensbeskouing van dié instelling sal aanvaar. Dit waaraan mense hul sal verbind en die idees wat hulle sal aanneem, moet binne hul individuele lewenspatroon inpas. Die kerk het 'n gesistematiseerde lewensbeskouing en daarmee saam verpligtinge wat opgelê word. Dit is dus geen wonder dat die 'moderne' lewensbeskouing van mense bots met die lewenswyse wat die kerk voorstaan nie. Die kerk skryf selfs voor aan watter plaaslike gemeente lidmate mag behoort. Die dilemma is dat die kerk nie te veel druk op lidmate kan toepas nie omdat dit die drempel vir baie te hoog sal maak. Verbintenisvorming met 'n kerk het verander en die kerk sal dit in ag moet neem al gaan dit ook baie van die kerk vra rondom sy organisastoriese en ekklesiologie. Burger (1991:73) meen: *“Solank individue nie 'n vaste, kontroleerbare geloofsverbintenis (‘commitment’) aan die visie van die gemeente het nie, kan daar geen sprake wees van 'n lewende en effektief funksionele geloofsgemeenskap nie”*.

4. Homogeniteit versus heterogeniteit - die spanning tussen eenvormigheid en gemeenskaplikheid aan die eenkant en die verskeidenheid wat in die praktyk van die geloofsluwe voorkom:

Die spanning tussen eenvormigheid en verskeidenheid moet gesien word in die lig van die toenemende pluraliteit in die

samelewing in die algemeen en in die geloofslewe in besonder. Onder teoloë vind ons ook 'n groeiende heterogeniteit, 'n groeiende verskeidenheid in geloofsopvattinge. By die nagmaal, speel homogeniteit 'n rol. In die verskeidenheid moet daar iets wees wat mense bymekaar hou. Een faktor is dat mense nie eintlik met mekaar oor die verskille praat nie, want hulle is bang dat dit die verhoudinge kan aantast en breek. Die dilemma is dat die kerk aan die eenkant niemand wil wegwys nie en vir soveel mense moontlik van waarde wil wees, maar dat daar ook 'n behoefte bestaan om duidelikheid en sekerheid te bied. *“I consider the homogenization-versus-heterogenization dispute as the core feature of globalization. I have in my own work referred to this process as the universalization of particularism and the particularization of universalism”* (Robertson 2000:56). Om die saak te hanteer, moet die kerk nie binne 'n pluraliteit dieselfde homogeniteit as voorheen verwag nie en moet die verskeidenheid aanvaar word as 'n bestaande werklikheid. Die eenheid moet in die Christelike geloof gesien word.

5. Instituut versus individu - gaan dit primêr om die kerklike lewe of om die individuele lidmate?: Instituut versus individu het ook met baie van die ander genoemde probleme te make en kan met 'n vraag beskrywe word: is die lidmate daar vir die kerk of is die kerk daar vir die lidmate? Dikwels word gesê dat die kerk 'n Godgegewe instelling is waaraan die mense moet behoort, dit instand moet hou en waaraan gehoorsaamheid getoon moet word. Die kerk is dus 'n doel in sigself omdat dit in sigself betekenis het. Hierteenoor staan die houding van baie mense, veral jongmense, dat die kerk daar vir hulle is (Nel 1998:39 – “God-vir-my” ideologie). Wat die kerk vir hulle aanbied, moet vir hulle nuttig wees en inpas in hul lewensontwerp. Die kerk word in hierdie sin as 'n diensinstituut beskou waar nie die instituut nie, maar die individu sentraal staan. 'n Vaste vorm binne die kerk word beskou as 'n instelling deur kerklike hooggeplaasdes en is nie in ooreenstemming met 'n demokratiese samelewing en denke nie. Mense wil ook meedoen aan die vormgewing van die kerklike aktiwiteite wat by hul belewingswêreld pas. Die dilemma waarvoor die kerk dus staan, is om diens te lewer aan mense en daarom om soveel moontlik by die belewingswêreld van mense aan te sluit. *“The church is, by the gift and calling of the Spirit, a community of friends that reaches across geographical frontiers and national boundaries, across ethnic and tribal differences, across gender and class”* (Verhey 2001:133). Om hierdie dilemma te hanteer moet dit nie om die kerk self gaan nie, maar om die wêreld en die mens. Burger (1991:123) beweer: *“Geloof in Christus word gevestig en versterk nie net deur 'n intellektuele verstaan en instemming nie, maar deur selfverloënde dade van diens en liefde aan God, die naaste en hele wêreld”*. Die kerk is ingestel vir die mens en die mens is nie gemaak vir die kerk nie. Die kerk moet dus in die rigting van die mens dink en nie in die rigting van die kerk self nie. Dit gaan dus om die behoeftes van mense. Die kerk sal dus ook beter na sy lidmate moet luister.

6. Kontinuiteit versus verandering - die strewe na kontinuiteit en na verandering: Die vraag is of die kerk 'n vaste gegewene is wat min of meer onveranderlik is en wat dus deur mense gehandhaaf moet word en of die kerk in ander omstandighede en tye ook mag verander en selfs moet verander - die handhawing van die tradisie aldan nie. Dit dui op 'n spanningsveld tussen dogma en die vormgewing van die kerk. Dit gaan dus nie net om 'n vraag of dit goed is om te verander nie, maar of dit nie tog verstandig is om te verander nie. Dit beteken die inbou van veranderlikheid in die kerklike organisasie om die kerk soepel te hou.

Sommige soek in die kerk rus, sekerheid en geborgenheid en dit word gevind in 'n kerk waaraan mense vanaf hul jeug gewoon geraak het. Ander het weer 'n behoefte aan verandering en dit kan die wat rus en geborgenheid soek weer afstoot. As gevolg van 'n toename in migrasie woon, werk en ontspan 'n groter verskeidenheid mense uit verskillende kulture saam. Janssen (2003:6) beweer "*Mensen leven hun leven als een veelvoudig 'zelf', dat zich door flexibele culturele omgevingen beweegt. ... In alle domeinen van het leven is flexibiliteit een vereiste*". Globalisering het gekom om te verander en letterlik beteken dit: "*... a quantification: what was particular shall become universal, what existed only regionally shall be present throughout the world*" (Moltmann 2001:189). Om die probleem op te los, sal die kerk ruimte moet skep vir die verskillende situasies waarin groepe mense hulself bevind. Die kerk sal bewus moet word van die noodsaak van verandering. Dit vra 'n bewustheid van die relatiewiteit van die kerklike vorme. Etiese sake staan sentraal in hierdie benadering. Met verwysing na die "*Universal Ethics Project*" (UNESCO) en die ooreenstemming wat daar bereik is, meen Kim (2000:92) dat die metodologie om die etiek te hanteer twee benaderings insluit: "*The ethical values and principles that would form the core of universal ethics, ... should be indentified by both empirical and reflective approaches*".

Wat motiveer geestelike leiers om nog voort te gaan met hul werk in die kerk en gemeenskap? Die rede vir voortgang met geloofsbemiddeling aan tieners word vervolgens verwoord.

5 HOOFSTUK VYF: MOTIVERING EN HIPOTESEVORMING

5.1 Verbond en vaderskap

Teen die agtergrond van die huidige beskouing in die praktiese teologie en die problematiek in gesinne, binne of buite kerkverband, word daar vervolgens enkele redes as motivering vir hierdie navorsing bespreek. Die motivering vir geloofsbemiddeling aan tieners word op Jesus Christus se bedieningsmetodiek gebaseer wat simbole, rituele en metafore insluit om die huidige krisis in gesinne en die gemeenskap te hanteer (vgl diagram 21: *'n Motivering vir die navorsing: Wie en wat?*). Die vraag oor die wie en wat dui op die geloofsbemiddelaar en die toepaslike geloofsbemiddelingsmetodologie in die huidige situasie. So 'n benadering sluit kreatiewe denke as 'n noodsaaklikheid in.

Die belangrikste motivering vir hierdie navorsing word binne die verbondsverhouding van God met die mens gevind. God is 'n God van verhoudings. Daarom is dit in hierdie navorsing belangrik om vanuit die verbond van God koers te kry en aandag te skenk aan die onderlinge verbondenheid van die gesin en geloofsgemeenskap. Deut 6:6-7 kan in hierdie opsig as 'n goue draad dwarsdeur hierdie navorsing beskou word. *“One should not overlook the premium that Deuteronomy attaches to the family and individual religious practices, recording a number of non-priestly, individual practices not mentioned elsewhere in the Pentateuch”* (Dearman 1992:145, vgl Den Dulk 1998:205 in paragraaf 6.8.4). Daar moet 'n nuwe waardering vir vaders gekweek word en vaders moet 'n nuwe ingesteldheid jeens kinders ontwikkel. *“Elia sal vaders en kinders met mekaar versoen sodat Ek nie hoef te kom en die land heeltemal vernietig nie”* (Mal 4:6). Dit vereis egter 'n interdisiplinêre perspektief van vaderskap omdat vaderskap in die afgelope dekades redelik verander het. Knijn (1995:17) beweer: *Changes in fatherhood should not be seen as a temporary choice made by a number of individual fathers. They form part of a historical process aimed at finding a new balance between and within all the ... elements of fatherhood”*.

Die gesin is die plek waar modellering, bemoediging en aanmoediging op 'n kreatiewe wyse deur middel van simbole en rituele moet plaasvind. Ongelukkig het gesinne hul gesag en vermoë om kinders te vorm te maklik aan ander instansies soos kategeese, jeugaksies en skole oorgelaat. In die model vir gesinsbediening moet die verskillende opvoeders van tieners weer bewus gemaak word van 'n gemeenskaplike opvoedingsstelsel binne die gemeenskap. Dit beteken onder andere die herwinning van die pa as hoof van die huis - as dié een wat die Godgegewe verantwoordelikheid het om die opvoeding van die kind te hanteer. Die klem val op die verbondenheid van God met die mens en sy almag om die verwondheid van die gesin, gemeente en gemeenskap aan te raak en tot genesing te lei. Ouers leef binne die invloedssfeer van 'n gemeente en gemeenskap en moet bewus bly van hul rol om vanuit 'n Christelike waardesisteen kinders in hul geloofsvorming te begelei. Ouers het ook 'n rol te speel in die lewens van hul kinders se vriende, die gemeente en gemeenskap. Die amper monologiese beïnvloedingsproses vanuit die gemeenskap na die gesin moet met 'n dialogiese beïnvloedingsproses begroet word. 'n Gesonde gemeente of gemeenskap huisves gesonde gesinne. 'n Gemeente of gemeenskap is dus so gesond soos wat die gesinne is. Benson (1997:103) met verwysing na 'n Amerikaanse presidentsverkiezingsveldtog in 1996 beweer: *“... the African wisdom that ‘it takes a whole village to raise a child’ was coopted by campaign spinmeisters*

into pithy sound bites designed to polarise the electorate". Die Afrika-wysheid *"it takes a village"* is een van die sentrale gedagtes as motivering vir hierdie navorsing.

In die huidige *communitas*-tyd in Suid-Afrika moet die verskillende opvoedingsvennote in die gemeenskap bewus gemaak word van die posisie wat elkeen moet inneem in die opvoedingsproses van ouers en hul kinders. Met opvoedingsvennote word die kerk, die staat en besigheidsektor of markplein bedoel. Die huidige regering in Suid-Afrika rig deur die nuwe plaaslike regeringstrategie 'n uitnodiging na verskillende opvoedingsvennote in die samelewing om deel te wees van die transformasieproses vir 'n beter sosio-ekonomiese bedeling. Die staat vra die kerk en markplein om deel te wees van die proses na herstel in die samelewing. Hess (1998:137) sê: *"Many of our communities of faith are losing their children and youth. ... This loss does not have to be. Children and youth who are invited to shape the future of our communities will sit at the table with us. Yes, they will squirm and flout traditions as they sit with us. But that's their job - and it's an important one. How else are we going to have our eyes opened?"*

Daar is 'n sterk bewuswording dat die morele waardes binne die gemeenskap en gesin tans vinnig deur afbrekende invloede verdring word. Die verskillende leiers in die samelewing word tans daartoe verbind en gedring om die gesin te versterk en die kerk moet hierin die leiding neem om die Bybelse beginsels en waardes na die samelewing oor te dra. Sodoende word beginsels en filosofieë wat strydig met Bybelse beginsels is, nie sonder keerwalle toegelaat om gesinne en gemeenskappe te oorspoel nie. God gee in sy Woord duidelik riglyne en strukture of keerwalle vir die gesin en die samelewing. God definieer die gesinskonsepte en die doel van die gesin duidelik.

As early Christianity, the Protestant Reformation, and revivalism in the nineteenth century helped construct new understandings of families - ones that simultaneously elevated the responsibilities of fathers, increased the dignity of women and motherhood, enhanced married life as a vocation, emphasized the importance of marital permanence, and proclaimed that families and marriage were subordinate to the kingdom or realm of God - we must pray for a similar religiocultural revolution in our time.

(Browning et al 1997:25)

Om oor 'n nuwe benadering tot gesinwees na te dink, moet dit relevant wees vir 'n gemeenskap waar armoede by baie gesinne die aanleidende faktor tot gesinsverbrokkeling is. Browning en andere (1997:25) is van mening: *"This new family revolution will be less pious in tone, less under the auspices of confessing churches, more interdisciplinary and interprofessional, more at the grassroots level, and more dialogical than these earlier revolutions"*.

5.2 Energiepunte in die *communitas*-tyd

Die probleem in 'n tydperk van veranderinge, soos tans in Suid-Afrika ervaar word, is dat vele mense net na die verandering staar sonder om dit in bepaalde rigting tot voordeel van almal te help stuur. In hierdie oorgangstyd het die kerk 'n geleentheid om deel van die infrastruktuur van 'n beter bedeling vir almal in die land te wees. Vir

die motivering van 'n tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid, word na die energiepunte van die communitas-tyd verwys. Om hierdie energiepunte te verstaan en te benut, verwys Burger (1995:29-34) na Victor Turner se voorstelling van die communitas-tyd asook na die aanpassings wat Gerald Arbuckle aan hierdie voorstelling gemaak het (vgl diagram 22: *Victor Turner se voorstelling van 'n sosiale drama* en diagram 23: *Arbuckle se Gewysigde Turner-model* en diagram 24: *Vier energiepunte*).

Suid-Afrika is tans binne 'n sosiale “drama” waar die afbreekmoment van 'n vorige bedeling in 'n sekere sin in 1994 met die algemene verkiesing plaasgevind het en die krisis daarvan nog intens beleef word. Hierdie navorsing wil aandag gee aan 'n herrangskikkingsfase of communitasfase op weg na 'n nuwe societas. Suid-Afrika verkeer tans tussen twee societas: (1) waar eenmaal 'n “stabiele” gemeenskap was en (2) 'n nuwe societas waarbinne die evangelie stabiliteit moet bring.

Die ooreenkomste of raakpunte tussen die energiepunte en die Skriftuurlike riglyne om deur die laagtes van sekere lewensomstandighede vorentoe te kan beweeg, is van belang. Hierdie energiepunte en die geloofsbemiddelingsproses aan tieners binne die verbondsgesin met 'n gemeenskapsgerigtheid kan in die communitas-tyd met mekaar gekoppel word om meer doelgerig en spesifiek met die evangelie om te gaan om geestelike leiers en gesinne deur hierdie fase asook die herintegrasietyd op weg na 'n nuwe gemeenskap en gemeentebediening te begelei. Hierdie energiepunte is van belang in die geloofsbemiddelingsproses van tieners en hul gesinne. Burger (1995:31) vat hierdie energiepunte soos volg saam: (1) Daar is 'n nuwe soeke na verdiepte verhoudings. (2) 'n Selfondersoekende inkeringsproses vind plaas - in godsdienstige terme sou 'n mens dit 'n verdiepte spiritualiteit noem. (3) Die kreatiewe invloed van grens- of drempelervarings word beleef. (4) 'n Refleksieproses kom na vore wat tot 'n nuwe verstaan van jou selfverstaan, van die wêreld en van die sin van die lewe lei.

5.3 'n Geleentheid vir gesinsbediening

Die geleentheid om in hierdie oorgangsfase gesinne op te bou moet aangegryp word, nie omdat daar net meer krisisse as voorheen is nie, maar omdat ouers weens moedeloosheid meer gereed en ontvanklik is om gehelp te word om hulle kinders geestelik op te voed. De Vries (1994:98) sê: “... *the climate is ripe for parents to become increasingly involved in programs that can equip them in the spiritual formation of their children*”. Ouers voel nie net hulpeloos oor hul kinders nie, maar oor hulself en die lewe as geheel. Vir baie ouers is dit wel baie moeilik om tieners te hanteer, maar hulle gaan ook tans self deur 'n identiteitskrisis en veral na die 1994 verkiesing in Suid-Afrika is dit in besonder moeilik vir ouers om al die eise na te kom. Alhoewel die nukleêre gesin 'n groot rol in die Christelike opvoeding van tieners kan speel, bly dit onrealisties om dit skielik van alle ouers en gesinne te verwag. Geestelike leiers en jeugleiers sal ouers moet begelei om begeleiers in hul eie gesinne te word. Daar lê 'n tyd van harde werk en groot opwinding voor om ouers op 'n praktiese wyse bewus te maak van God se plan vir die kerk deur middel van die verbondsgesin. Ouers sal gehelp moet word om 'n model te ontwikkel waardeur hulle die Christelike geloof kan bemiddel (vgl paragrawe 9.16.1 en 9.17.2). Gesinslede moet geleer word om saam tot geestelike handeling te kom (vgl De Vries 1994:98).

Die oplossing om die gesin in die huidige omstandighede te laat funksioneer lê veral op die vlak om gesonde verhoudings te bou. Die gesin mag in 'n krisis verkeer, maar dit beteken nie dat die kind, die Christelike geloof, met dié badwater uitgegooi moet word nie. Die gesin kan net vir die gesin en samelewing belangrik wees as dit vir die geestelike leiers in die kerk prioriteit is. Ouers moet dus toegerus word. Kinders sal moet aanvaar om ander mentors in hul lewens toe te laat omdat afwesige ouers 'n wêreldwye verskynsel is. Hier kan verwys word na die kind in die ou Israel wat almal se kind was. Benson (1997:xv) met verwysing na sy boek, meen: *“All Kids Are Our Kids is targeted to all who seek to bring about positive change for the sake of children and adolescents in our society”*. Die gemeenskap het verantwoordelikheid aanvaar vir elke kind in sy gebied. Miskien word daar te veel net op die nukleêre gesin gefokus en word die waarde van die uitgebreide geestelike gesin as “groot skare geloofsgetuies” uit die oog verloor, veral hoe dit in 'n postmoderne tyd op 'n gemeenskapsgerigte wyse herstruktureer kan word (vgl Heb 12:1). Die sterkerwordende individualistiese ingesteldheid is die teenpool van hierdie skare geloofsgetuies. Dit is nie nodig dat enkel-ouer-gesinne binne 'n samelewing swaar moet kry as daar 'n skare is wat graag vir sulke gesinne 'n uitgebreide familie wil wees nie. 'n Nuwe bewuswording van hierdie skare is binne die gesinne, gemeente en gemeenskap nodig en kan alleen plaasvind as die kerk deur sy gesinne en tieners meer sigbaar en in die gestalte van 'n dienskneg in die samelewing optree.

Victor Turner se voorstelling van 'n sosiale drama (vgl paragraaf 5.2) word met hierdie navorsing se paradigma gekombineer, naamlik dat die kerk, staat en markplein in hierdie herrangskikkingsfase al die Christene moet help om hul posisies in te neem. Die klem val veral op die vaders om weg te beweeg van 'n gefragmenteerde gesinsbediening en gemeenskap na 'n verbondsmatige gemeenskap deur middel van 'n gemeenskapsgerigte gesinsbediening (vgl diagram 25: *Motivering en hipotesevorming*). Die kerk is midde in 'n oorbruggingstydperk in Suid-Afrika wat primêr oor verhoudingsbou, geloofservaring en 'n nuwe begrip vir die huidige situasie gaan. Die op weg wees na 'n nuwe societas vereis maksimum onderlinge deelname van die kerk, staat en markplein en oordeelkundige benutting van die bestaande bronne van hierdie instansies. Daarmee word bedoel dat daar wel oorleuelingspunte is waar die een instansie vir die ander van hulp kan wees soos in diagram 25 aangedui word. Binne elke gemeente is daar lidmate in die staatsdiens en in die besigheidsektor wat die onderlinge deelname kan laat realiseer (vgl Benson 1997:207-223).

Blykbaar is daar meer faktore wat die gesin nie laat funksioneer nie, as wat daar is om dit wel te laat funksioneer. Daarom moet daar spesifieke aandag aan toerusting van gesinne en ouers gebied word. Benson (1997:184) meen *“The goal of providing family support is to empower families to build their own strengths and resources, not to make them dependent on a service organization or professional”*. Ondersteuning aan gesinne moet dus die potensiaal van gesinne na vore bring en ontwikkel. Silva en Smart (2000:5) motiveer die voortbestaan van die gesin soos volg: *“... contrary to those interpretations that insist that family links are being weakened, families remain a crucial relational entity playing a fundamental part in the intimate life of and connections between individuals”*.

5.4 God se plan met die gesin

In Bybelse sin is die ouers die belangrikste jeugbedienaars in die hele gemeente en gemeenskap. Thomas (1996:72) beweer: *“From both a pragmatic and biblical point of view, if we empower parents by teaching them how to effectively train their children, we will be doing the most significant ministry possible to children and youth”*. Die daaglikse lewe moet as die leerskool gesien word (vgl Deut 11:19-21). Naudé (1999:43) meen na aanleiding van Genesis 12, Deuteronomium 5-6 en Josua 24 dat God se liefde meesal in die gesin of uitgebreide familie gebundel word soos dit blyk uit die verbond met Abraham, die wet aan Moses en die vernuwing met Josua. Die verbondstekens in die Ou en Nuwe Testament kan as familietekens beskou word, die uitgebreide familie ingesluit (vgl Naudé 1999:43-44). God se plan vir die gesin om 'n nuwe begin te maak word in Josua 24 uiteengesit (vgl Naudé 1999:51-57): (1) Bring die leiers, naamlik die familiehoofde, regters en ampsdraers, bymekaar in die teenwoordigheid van God – Jos 24:1. (2) Die regte agenda moet bepaal word, naamlik om die verhaal van God se goedheid te vertel – Jos 24:2-13 (vgl ook Müller 1996:19-34 – narratiewe betrokkenheid as verstaan). (3) Die familielede moet opgeroep word om eerbiedig voor God te lewe wat 'n omdraai weg van die sondige wêreld beteken – Jos 24:14. (4) Verwysingspunte moet geskep word, naamlik gesinne wat die voorbeeld stel om nagevolg te word – Jos 24:15. (5) Die gevolge moet aangedui word as God se plan met die gesin nie gevolg word nie – Jos 24:20. (6) Skep 'n ritueel van vernuwing met getuies daarby om die keuse wat gemaak word vas te lê – Jos 24:15-16, 26 (vgl Den Dulk 1998:205 – Deut 6:6-8 en Marais en ander 2001: *Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei* asook Müller 2002:70-71 in paragraaf 6.11.2).

Die gesin het 'n roeping van God ontvang om binne die gemeente en gemeenskap en vandaar na die res van die wêreld die boodskap van die evangelie uit te dra (vgl diagram 26: *God se plan met die verbondsgesin*). Kornelius en sy gesin word as voorbeeld geneem wat die armes gehelp het en gereeld aandag aan sy eie en sy gesin se verhouding met God geskenk het. Wanneer verskillend gesinne dit begin doen, ontstaan daar 'n huisgesin van God (Ef 2:19-22) of uitgebreide geestelike familie. Hierdie huisgesin van God het die opdrag om ook na die belange van die gemeenskap om te sien (vgl Jer 29:7). So word jong seuns en dogters ook geroep om die boodskap van versoening verder uit te dra (1 Tim 2:1-2) totdat die laaste opdrag van Jesus Christus (Mat 28:19-20) in al die uithoeke van elke individu se lewe, die van die gesin, gemeente, gemeenskap en die res van die wêreld uitgevoer sal word (vgl Heitink 1993:94 (7) in paragraaf 2.3).

Die volgende aanhalings van Caemmerer is steeds relevant, ten spyte van die feit dat dit dertig jaar gelede geskryf is, om God se plan vir die gesin in die Bybel weer op te roep. Caemmerer (1971:5-6) sê: *“As Christian families pattern their homes and lives after God’s design for the family, true harmony, joy, and peace will reign in the home. The home is strengthened when we understand how God has designed key relationships to work together. Knowing that God’s desire for fathers is to have their children’s hearts and for their children’s hearts to be turned to them, strengthens families, and protects children from the false philosophies of today’s society”*. Een van die bekendste openbaringe van God se passie vir die gesin, kom in Deuteronomium 6:6-9 voor (vgl Den Dulk 1998:205). Dit is die karakter wat gesinsbediening moet aanneem. In 'n poging om 'n model vir gesinsbediening te

ontwikkel, kan gevallestudies van gesinne in die Bybel nagegaan word. Caemmerer (1971:5-6) verwys na sulke gevallestudies waar sommige gesinne die plan van God gevolg het en ander wat daarin misluk het: *“Hence the Scriptures are helpful, from beginning to end, with suggestions for carrying out God’s plan for the family. Throughout the Scriptures we read not simply accounts of family life but also a diagnosis of that life as lived with or without God”*. Vanaf die skepping was gesinne belangrik en het dit ook misluk. Noag en sy gesin was 'n liefdevolle, gelowige en godsdienstige gesin. Wat het hulle bymekaar, gelowig en godvresend gehou? Caemmerer (1971:6) verwys na God se plan in Gen 13:12; 14; 19; 26; 32; 33 en 34, dat die aartsvaders hul rein moes hou van die besoedeling van die goddelose mense en sê voorts: *“In strong portraits painted of the patriarchs stand out the love for children (Gen 35; 46) and the veneration for parents (Gen.45:3-19)”*.

Caemmerer (1971:7) verwys na die ballingskap en terugkeer waar Israel en Juda teen die toorn van God deur profete gewaarsku word. Tydens hierdie rebelsheid en goddeloosheid van die volk het die gesinsbande verswak (vgl Jer.9:14 en Amos 2:4). Hierdie verval was 'n duidelike aanduiding dat God weer gesoek moes word (Miga 7:6-7).

In die Nuwe Testament word die koestering van die Christelike geloof nog sterker beklemtoon veral as daar gelet word op die sakrament en die bediening daarvan aan gesinslede in huise (Hand 2:46; 5:42; 12:12). Hoewel die sakrament nie meer in gesinne bedien word nie, moet op 'n ander wyse na liefdesbetoning in die postmoderne konteks gekyk word. Browning en andere (1997:271-305) beklemtoon, na aanleiding van navorsing deur hulself gedoen, gemeenskaplikheid in die gesin en familie asook selfopoffering as 'n Nuwe Testamentiese vorm om uitdrukking aan liefde te gee. Die vraag wat beantwoord moet word, is wat met gemeenskaplikheid en selfopoffering bedoel word – veral in 'n postmoderne konteks. Dit is begryplik dat gemeenskaplikheid meer aanvaarbaar in 'n globaliserende postmoderne tyd sal wees as selfopoffering. God se plan vir die gesin is om hulself en die gemeenskap te versorg (vgl Mat 25:35-36) en dit vra beide gemeenskaplikheid en selfopoffering. Paris (2001:201) meen: *“... community is constituted when persons come together for the purpose of creating, preserving, and enhancing the necessary conditions for their common life”*. Browning en andere (1997:271) dui vier temas aan vir 'n praktiese teologie vir die gesin om God se plan ten uitvoer te bring: *“... (1) the centrality of equal regard in a Christian view of love, (2) the legitimate place of self-sacrifice in the service of mutuality, (3) the need for a life-cycle perspective on discerning the meaning of equal regard in families, and (4) the subordination of families to the larger common good, whether seen as the common good of civil society or the kingdom of God”*. Paulus beklemtoon ook die belangrikheid van gesonde gesinne vir ouderlinge en diakens (1 Tim 3:1-13; Tit 1:5-7) wat as voorbeelde moet dien vir 'n gesonde gemeenskap.

Al hoe meer stemme gaan op dat daar 'n meer doeltreffende model vir gesinsbediening ontwikkel moet word. Fields (1998:25) sê: *“I pray that some courageous churches in the twenty-first century will give us new models for youth and family ministry. I challenge you to begin integrating your youth ministry, the church, and the family in a more effective manner. I believe the biggest change will be in attitude rather than in direction or program components”*. Houdingsverandering vind oor 'n onbepaalde tyd plaas omdat dit 'n lewensproses is.

Word daar na die huidige gemeentegroei gekyk, nie getalgewys nie, maar wat gesinsbediening betref, dan word opgemerk dat die gesin nie werklik ernstig opgeneem word nie. Van die mees resente opnames in die Nederduitse Gereformeerde Kerk dui aan dat die meeste gemeentes nie met 'n sinvolle en doelgerigte gesinsbediening besig is nie (vgl Bischoff 1996:31). In die Oranje-Vrystaat, Wes-Kaap, Noord-Transvaal en Noord-Kaap funksioneer sodanige aksies en programme wel in 'n meerderheid van die gemeentes. In die meeste gevalle (80.2%) is die Vrouediens vir sodanige aksies of programme verantwoordelik. By hierdie 1996 opname in die Nederduitse Gereformeerde Kerk meld twee derdes van die leraars dat hulle in die gemeente met die sogenaamde tradisionele bedieningspatroon besig is. 'n Derde beskou die tradisionele bedieningspatroon as 'n eie keuse (vgl Bischoff 1996:85-86). Die vraag word gevra of hierdie tradisionele bedieningspatroon werklik die gesin sentraal stel ten opsigte van 'n inklusiewe bediening wat ook die gemeenskap se heil en welsyn insluit? Dit wil tog voorkom, as gevolg van vae aanduidinge oor gesinsbediening en die huidige problematiek in gesinne en onder tieners dat gesinsbediening besondere aandag nodig het en dat 'n nuwe bedieningspatroon moontlik in die meeste gemeentes verwelkom sal word.

5.5 Gesinsbediening as die wese van gemeentebediening

Dit is nie nodig om 'n uitgerekte motivering vir gesinsbediening te definieer nie, aangesien daar aan die een kant 'n hele aantal navorsers is wat gesinsbediening as die essensie van jeug- en gemeentebediening beskou en aan die ander kant sit die meerderheid geestelike leiers met hul hande in die hare oor die huidige negatiewe situasie in gemeentes en sommige weet nie presies wat met gesinsbediening bedoel word nie, behalwe om die tradisionele huisbesoek met 'n Bybelvers en gebed te af te handel. Clark (1997:25) verwys na Charles Sell wat sê dat gesinsbediening nie as iets bykomstig gesien moet word nie, maar dat dit 'n geïntegreerde deel van die kerklike lewe is. Die Christelike kerk het 'n opdrag van God om die gesinne te versorg en dit het ook 'n baie sterk invloed in die Westerse wêreld gehad, maar hierdie invloed is besig om vinnig af te neem of kan nie tred hou met die negatiewe invloede wat uit verskillende oorde kom nie.

Browning (1997:1) is van mening dat die kerk 'n goeie rede het om gesinne te bedien en om ook in die openbaar oor gesinne te debateer: *“Judaism and Christianity have been formative influences on families in Western societies. Their influence over the centuries has touched legal, economic, and cultural understandings of families. For the most part, this influence has been both crucial and positive, although Christianity has had its negative impact as well”*. Sedert die aanvanklike beïnvloeding van gesinne deur die Christelike kerk, het die gesin in sy wese dramaties verander en het daar 'n hele variasie van gesinsamestellings ontwikkel. Aanvanklik het die gesin uit 'n broodwinnende vader en 'n huishoudende moeder bestaan. Browning (1997:1) sê dat die gesinsvorm in die afgelope meer as vyftig jaar besig is om te verander: *“Although we recognize that variations will exist, we argue that the new postindustrial ideal should be the egalitarian family in which husband and wife participate relatively equally in paid work as well as in childcare and other domestic responsibilities”*.

Die problematiek rondom die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel word groter en meer kompleks omdat die gesin op verskillende wyses in die samelewing en deur die media blootgelê word. Die gesin moet dus benader word as erg “besoedelde” of

sagter gestel, beïnvloede sisteem. Browning (1997:2) stel dit soos volg: *“Family issues are not private issues; they have quickly become the great public issues of our time”*. Browning (1997:2) glo dat daar 'n teologiese mandaat en ernstige sosiologiese behoefte is dat die kerk die saak van die gesin moet hanteer: *“It is theologically, politically, and strategically important for both church and society to make the creation of a new family ethic central to their agendas. Many public leaders are asking churches and synagogues to make the creation and support of this new family central to their tasks”*. Hierdie taak is groot en dit blyk ook duidelik uit die geweldige hoeveelheid kapitaal wat in sommige lande aan gesins- en jeugnavorsing bestee word. Browning (1997:2) meen: *“Renewing families is one of society’s most urgent and crucial tasks”*. Daarvoor is 'n diepgaande studie nodig wat fokus op die relevante faktore wat die gesin beïnvloed en hoe dit die verhoudings binne die gesinsverband bevorder of nadelig raak. Wanneer navorsing wat reeds oor gesinne en die jeug gedoen is in ag geneem word, kom dit voor dat die gesin in 'n hoë mate aan die magte vanuit die omgewing uitgelewer is. Dit is miskien ook die rede waarom daar in baie gesinne 'n magtelose gevoel bestaan oor die hantering van gesinsprobleme. Dit is noodsaaklik vir die kerk om die geloofsbemiddelende gesinskultuur terug te win.

This requires an analysis of the power relations between husband, wife, children; and surrounding economic and governmental institutions so that hidden blocks and resistances to a realized equal regard can be uncovered and corrected. A critical familism and marriage culture also require an analysis and restructuring of the ecology of supports for families so that extended family, church, civil society, government, and market can be helpful to the conjugal couple and their children; it also requires, in turn, that families themselves contribute to the common good.

(Browning 1997:2)

5.6 'n Nuwe era in jeugbediening

De Vries (1994:31-32) verwys na 'n *“National Youth Workers Convention”* waar beweer is dat die huidige jeug anders is as die jeug in enige vorige geslag (vgl paragraaf 7.6.5 - Die millenniumgenerasie). Alle tegnieke, strategieë, filosofieë waaraan ons gewoon was om die jeug mee te bedien, is nie meer werklik funksioneel nie. Indien die huidige wankelmoedige strukture vir jeugbediening nie spoedig hersien word nie, sal die stroom jongmense wat die kerk verlaat groter word. Navorsingsverslae en roepstemme uit verskillende oorde dien as motivering dat daar met oorgawe aan 'n model gewerk moet word vir geloofsbemiddeling wat op tieners gefokus is en wat op ander tye as Sondae kan plaasvind. De Vries (1994:32) beweer: *“The answer to the crisis in youth ministry does not lie in infusing our tired structures with life. We need an entirely new way of looking at youth ministry”*.

Die motivering vir hierdie navorsing is gebore uit 'n geïnteresseerdheid hoe die evangelie in 'n moderne wêreld met baie kykers en min “hoorders” en handeling meer effektief gekommunikeer kan word deur middel van simbole en rituele. Die klem val op visuele en direkte ervaring wat rituele of handeling insluit. Geloofsbemiddeling moet as 'n feesmaal vol kleur, geur, smaak, geselskap en handeling gesien word. Die aptyt vir die geloofskos het verlore geraak omdat die

kleurvolle dimensies daarvan onder 'n dik verbale sous toegegooi is. Dit verhoed die verstaan (vertering) daarvan en lei tot allerlei godsdienskrampe en spasmas in die vorm van geloofsverwarring en ongelof. Die hoofsaak is om tieners deur 'n geloofsbemiddeling met kleurvolle skakeringe, soos modellering, dramatisering, rituele en versimbolisering tot handeling te lei. Nel (1998:103) meen: *“Jeug wat die dimensie van hoop en opgewondenheid in Christelike identiteitsvinding ontdek het, raak met entoesiasme betrokke by die identiteitsvinding van medejeug”*.

Senter III (1992:21) meen dat daar in die jeugbediening siklusse van ongeveer vyftig jaar ontdek is waarin 'n bepaalde strategie gevolg word. Sedert die negentiger jare gaan daar al hoe meer stemme op vir 'n totale nuwe benadering in die jeugbediening. Die kerk bevind hom nou in 'n nuwe era of siklus vir jeugbediening. Senter III (1992:14) is van mening dat daar 'n fundamentele wegbreek van die wyse van jeugbediening gaan kom waaraan ons vir 'n hele aantal jare gewoond was. Baie gemeentes sal nog met die bestaande programme voortgaan, maar dit sal al hoe minder effektief word. Daar is reeds 'n groot hoeveelheid programme uitgewerk om die jeug te bedien of te ontwikkel en so-ook huweliksverrykings- en ander gemeentelike kursusse, maar modelle, bronne en praktiese idees hoe om ouers en kinders saam geestelik op te bou, is min (vgl Fields 1998:251). Daarom word in die volgende paragraaf 'n belangrike element tot die motivering en hipotesevorming van hierdie navorsing bygevoeg.

5.7 Hipotesevorming: 'n Nuwe benadering vir geloofsvorming

'n Nuwe benadering vir geloofsvorming by tieners toon aan dat direkte en indirekte geloofservarings deur middel van betrokkenheid in die gemeenskap en Bybelsgefundeerde gebruik van simbole en rituele meer doeltreffend is as blote steun op verbale geloofsvorming in eredienste, kategetiese en jeugaksies met 'n geringe bywerking van oudio-visuele hulpmiddels (vgl diagram 27: *'n Nuwe benadering vir geloofsvorming by tieners*). Dié stelling word gebaseer op navorsing wat gedoen is oor die effektiwiteit van verskillende leermetodes (vgl diagram 28: *Leer deur ervaring*, McNabb en Mabry 1990:42) wat aandui dat leer deur direkte ervaring 'n 85% effektiwiteit toon teenoor die 5-10% van verbale aktiwiteite. Hierdie direkte ervaring was deel van Jesus Christus se toerusting van sy dissipels. Direkte en indirekte ervaring met simbole en rituele vorm ook deel van onder andere die EE-III-opleidingsprogram wat deur talle gemeentes gebruik word en wat ook 'n Jeug-EE-III-opleidingsprogram beskikbaar het. EE staan vir Evangelisasie Ekspansie. Evangelisasie vind op 'n persoonlike vlak plaas om die groeiende wêreldbevolking te bereik. III verwys na drie aspekte van bediening – evangelisasie, dissipelmaking en kerklike groei (vgl Kennedy 1993). Armstrong (1979:17) het 'n opleidingsprogram, P.R.O.O.F. (*“Probing Responsibly Our Own Faith*) ontwikkel: *“Its purpose is to offer what I believe is a viable alternative to some of the popular, but in the opinion of some pastors questionable, evangelistic methods in use today”*. Armstrong (1979:18) is van mening dat 'n evangelisasieopleidingsmodel met 'n ondersoek na die wesenlike van geloof sal begin asook 'n ervaring van die werklikheid van geloof wat met mekaar gedeel word.

'n Gemeenskapsgerigte geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele word in hierdie navorsing meer effektief beskou as 'n uitsluitlik verbale benadering binne 'n beperkte ervaringsruimte van 'n lokaal iewers in 'n huis,

kerkgebou of koffiekamer. Selfs al is 'n mees moderne kerkgebou of jeuglokaal of koffiekamer wat uiters jeugvriendelik is ter sprake, is die effektiwiteit van geloofsvorming nie daarin geleë nie. Die behoefte van tieners is wel om in groepe te verkeer, maar om deur hierdie groepe binne die gemeenskap deel te neem aan besluite en die praktiese uitvoering van geloofsopdragte wat tot 'n beter samelewing vir almal kan lei. Verskillende metodieke is reeds gebruik om tieners gelowig te laat kommunikeer, maar die klem het meesal slegs op geloofskommunikasie binne 'n bepaalde groep jongmense geval. Geloofsvorming met en deur tieners aan tieners en volwassenes binne die gemeenskap waarby volwassenes, veral die tieners se ouers betrokke is, het nie die nodige of voldoende aandag geniet nie. Dit het die geloofsbemiddelingsproses in die gesin, gemeente en gemeenskap vertraag en selfs in sommige gemeentes heeltemal beëindig. Meer spesifieke inligting vir 'n meer holistiese benadering vir geloofsvorming by tieners kom in hoofstuk ses (vgl paragrawe 6.9, 6.12.1 (8)), hoofstuk ag (vgl paragrawe 8.3.5, 8.3.6 tot 8.3.11 en 8.4.3) en veral in die hele hoofstuk nege (vgl paragraaf 9.5.2 (5)) voor.

Babin (1991:45) het aan tieners gevra wat hulle interesseer. Uit hul reaksie was dit duidelik: *“They need to be alone in the fields to think, to be called on to listen to the depths of their being, to feel their passions and the spirit of revolt rise up inside them, ... to hear more than the sound of transistors and to see more than the advertisements ...”*. Indien tieners toegelaat word om in die gemeenskap betrokke te raak, kan hulle ook self tot die ontdekking van God se audio-visuele taal in die gemeenskap kom. Dit beteken dat hulle sal hoor en sien hoe God deur die situasie in die gemeenskap met hulle praat en hoe hulle daarop kan reageer met die geloofsinhoud van die Bybel. Volgens Malina (1993a:172-172) gaan geloofsbemiddeling onder andere oor betrokke raak in 'n groep waar die boodskap van die Bybel bemiddel moet word: *“In-group members are to be supported at all times and at all costs”*. Hier kan na die gelykenisse, deel word van ander groepe, *“in-group”* (Jesus van Nasaret wat na Kapernaum beweeg om te bedien) en ander konkrete gebeurtenisse in die Bybel rondom Jesus verwys word: *“In the Gospel story, we find that Jesus’ in-group standing led to quick response to his plea for faction formation from five locals, or at least locals with in-group connections”*. (Malina 1993:91). In hierdie navorsing word 'n dringende oproep gedoen vir geloofsvorming by tieners binne 'n meer natuurlike, *“in-group”*-situasie.

Vir die formulering van 'n hipotese vir hierdie navorsing, word na die tema van hierdie navorsing, enkele diagramme en 'n kort samevattende formulering verwys:

- * Die onderwerp van hierdie navorsing: *'n Gemeenskapsgerigte model vir die geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele.*
- * Diagram 1: *'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en van gesin na gemeenskap as “in-group”.*
- * Diagram 25: *Motivering en hipotesevorming*
- * Diagram 27: *'n Nuwe benadering vir geloofsvorming by tieners*
- * Diagram 28: *Leer deur ervaring*
- * Diagram 14: *Deduksie: Teorie-, model- en hipotesevorming*

'n Kort omskrywing van die hipotese lui soos volg: Geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele vra 'n paradigmaskuif binne

jeugbediening wat meer praktyk-, gesin-, verhouding- en gemeenskapsgeoriënteerd is as die huidige geprogrammeerde en geïnstitutionaliseerde benadering van jeugbediening. Hierdie paradigmaskuif is nodig om vanaf 'n gefragmenteerde en geïsoleerde jeugbedieningsituasie weg te beweeg na direkte en indirekte geloofservaringe binne die groter gemeenskap waar die kerklike betrokkenheid en insprake amper heeltemal verdwyn het en uitsluitlik in die hande van die staat en besigheidsektor gelaat word. Deur induksie en deduksie, waarneming en refleksie, kan tieners geleer word om self tot 'n konsepvorming te kom hoe om deur middel van ervaringe soos uitbeelding van geloofsinhoude deur middel van dramatisering en die skeppende kunste, wat simbole en rituele insluit, tot geloof te kom en ander tot geloof te lei.

In hoofstuk ses, word aandag geskenk aan geloofsbemiddeling as 'n kommunikatiewe handeling en konkrete proses in diens van die koninkryk van God. Verskillende modelle, kommunikasiekategorieë en verskillende dissiplines se navorsing oor kommunikasie word ondersoek. Die motivering vir hierdie hoofstuk lê in geloofsbemiddeling in praktyk – die wisselwerking tussen teks en konteks. Die ouer en kind se opvoedingsverbondenheid in hierdie geloofsbemiddelingsproses staan sentraal en hoe om dit stimulerend deur middel van rituele en simbole te doen. Die multi-kulturele konteks word ook in ag geneem. Hierdie benadering vra 'n besondere hermeneutiese benadering om geloofsbemiddeling tot handeling te lei en hierdie weg van teks tot praktyk of geloofshandeling kan alleen deur die pneumatologie geopen word en dan kom die christologie en antropologie ook in beweging.

6 HOOFSTUK SES: GELOFSBEMIDDELING AS KOMMUNIKATIEWE HANDELING

6.1 'n Diensbare kommunikasiewetenskap om tot verstaan te kom

Kruger (1993:115) beweer dat die mense van die Ou Nabye Ooste baiekeer van simboliese handeling gebruik maak om hulleself verstaanbaar te maak: *“Die mense van die Ou Nabye Ooste, waarvan die Ou Testament 'n integrale deel was, was baie ekspressief in die kommunikasie van hulle gedagtes en emosies”*. Van Leeuwen (2002:67) beweer: *“... verstaanbaarheid staat bij protestanten hoog in het vaandel. Ze verwijzen graag naar Paulus: hoe kan men ‘amen’ zeggen op wat men niet verstaat (1 Korintiërs 14)?”* 'n Diensbare kommunikasiewetenskap sluit in die nadenke oor taalgebruik in die vorm van metafore en simbole. Vos (2001:137-139) dui drie funksies van 'n metafoer aan: (1) Metafore skep taalspanning omdat dit die saak en beeld in 'n komplekse spanning plaas waar die ooreenkomste asook die verskille erken word, Vos (2001:137) verwys byvoorbeeld na *God en rots*, Ps 18:3. Daar is 'n verband tussen *God* en *rots*, maar *God* is nie 'n *rots* nie. Dit dui op 'n paradoks tussen *dit is* en *dit is ook nie*. Stander (2000:171) verwys na enkel redes waarom *rots* tot so 'n belangrike simbool ontwikkel het, naamlik stede wat in rotsagtige gebiede gebou is teen vyandige invalle en rotse as waterbronne in die woestyn (vgl Eks 17:6). (2) *“Die proses van metaforiese vervanging vestig die aandag op twee realiteite wat op een of ander manier met mekaar verband hou”* (Vos 2001:138). Vos verwys onder andere na *God as son*, Ps 84:12. *“In die voorbeeld word die aardse werklikheid representatief vir God se werklikheid ... Die son is vir die aarde lewegewend. ... [D]at God vir die wat in opregtheid leef, die bron van lewe is”* (Vos 2001:138). (3) Die metafoer het ook 'n kognitiewe funksie wat beteken dat nuwe inligting tot stand kom op grond van bestaande kennis. Vos (2001:139) verwys na *God as skild*, Ps 84, as voorbeeld van bestaande kennis hoe 'n skild werk en wat dui op *God se beskerming teen gevaar*. (4) Die metafoer as netwerk dui op die voorkoms van talle metafore deur 'n hele geskrif. Bronswijk (1987:9) meen: *“Symbolen, beeldende kunst en liturgie hebben elkaar steeds wederzijds beïnvloed. ... Er was altijd een wisselwerking tussen expressie en theologie”*.

In geloofsbemiddeling aan tieners sal metafore, simbole, rituele en beeldende kuns noukeurig en keurig gekies moet word wat binne hul eie subkultuur en verstaansraamwerk reeds 'n tuiste gevind het en kan vind. Dit moet veral beskou word in die lig van die beelde wat tieners van Jesus het. Navorsing wat in Suid-Afrika onder 538 graad 11 leerders in Johannesburg en Pretoria gedoen is, dui ses verskillende beskouinge van Jesus aan (vgl Pieterse, Dreyer en Van der Ven 1999:81-85). *“The fact that these youths feel very positively about images of Jesus that emphasise his humanity is food for theological thought in the context in which we live. The fact that they cherish diverse images of Jesus, apparently without much strain, is likewise food for theological reflection on this issue. It will also have implications for the church’s practical ministry”* (Pieterse, Dreyer en Van der Ven 1999:85). Hierdie implikasie lê veral op die vlak van die hermeneutiek en die benutting van stylfigure, simbole, rituele, elektroniese media en dramatisering by geloofsbemiddeling aan tieners deur middel van die verskillende mediakulture wat wissel van verbaal tot multi-sintuiglik (vgl Janse van Rensburg & Prins 1997:297-299).

Van Leeuwen (2002:70) dui die onderskeiding tussen metaforiese en simboliese taal soos volg aan: *“Een ‘levende’ metafoor vernieuwt de taal. Maar de taal kent ook ‘oude aardlagen’ (Oosterhuis): symbolische betekenissen, onder de oppervlakte verscholen”*. Die uitdrukingskrag lê nie soos by metafore hoofsaaklik in die woorde nie, maar in die werklikheid self (vgl paragraaf 6.12.7 – Geloofsbemiddeling deur middel van simbole).

Geloofsbemiddeling vra naas 'n studie van die hermeneutiek ook insig in die kommunikasiewetenskap wat in die moderne tyd ontstaan het as gevolg van moderne tegnieke om boodskappe oor te dra (vgl Dingemans 1991:137). Hierdie kommunikasiewetenskap word vir geloofsbemiddeling benut en word sodoende vir die teologie diensbaar. Die kernbegrip wat hier ter sprake is, is die kodesistiem wat gebruik word om die boodskap oor te sein. Dit lei tot sekere reaksies by die ontvanger van die boodskap. Die wyse waarop die ontvanger gestimuleer word en die intensiteit daarvan lei tot 'n bepaalde handeling. Binne 'n pluralistiese samelewing sal die kerk 'n sekere openheid moet handhaaf. Prins (1997:43) meen: *“Dit beteken die erkenning dat jou eie kerk nie al die antwoorde presies reg het nie en dat jou antwoorde en die aanbieding daarvan die jongmens dalk minder aanspreek as dié van 'n ander. ... Die evangelie, asook die jeug, vereis dat die kerk nie vaag raak oor wat hy aanbied en onseker word in die wyse van sy aanbieding nie”*.

Pieterse (1993:172) verwys na H.D. Bastian: *“Bastian (1968) het 'n pleidooi gelewer dat die praktiese teologie in sy besinning oor die handeling van die kerk op die hoofmotiewe in die nuwe benadering moet konsentreer, naamlik teorie en praxis. 'n Wetenskaplike beskrywing oor die verhouding tussen teorie en praxis is nodig vir verdere teoretisering in die vak”*. Vir die bemiddeling van geloof aan gesinne en tieners, moet daar oor 'n diensbare kommunikasiewetenskap nagedink en beoefen word. Daarom moet daar vanuit 'n teologiese “model” van kerklike kommunikasie en ook vanuit algemene kommunikasiemodelle 'n diensbare kommunikasiewetenskap ontwikkel word wat gesins- en gemeenskapsvriendelik is.

Binne die kommunikasiekunde word verskillende begrippe gebruik om meer oor die kommunikasieproses mee te deel: (1) sintaktiek is 'n studie oor tekens as kodes wat die sigbare en hoorbare draers van boodskappe is; (2) semantiek bestudeer tekens wat as simbole gesien word; (3) pragmatiek is die studie van tekenverkeer in beweging waar die dinamiek van die kommunikasieproses en die reëls en wette wat die proses beheer en beïnvloed, ondersoek word, met ander woorde die “hoe” van kommunikasie (vgl Kurz se mening oor pragmatiek en simboliek by paragraaf 6.12.1). Die voorafgaande kommunikasievlakke en die inligting wat dit verskaf, is van belang in die daarstelling van 'n kommunikasiestruktuur vir geloofsbemiddeling en hoe die proses van geloofsbemiddeling kan verloop. (4) Die uitgangspunt sou dan 'n soort kerklike semiotiek wees, 'n teorie van die kerklike aktiwiteit op verskillende vlakke met verskillende gebruike van tekens. Semiotiek is van belang vir die gemeenskapsgerigtheid van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel. Semiotiek kan omskryf word as die wetenskap wat die proses van betekenisgewing in die kommunikasie bestudeer deur alle kulturele prosesse, byvoorbeeld die gemeente as proses en as simbool, te ondersoek waarin die betekenisgewing by die waarnemer berus binne die konteks of sisteem waarin die gebeure of tekens plaasvind.

Müller (1996:4) is van mening: *“Wanneer kommunikatiewe handeling in die praktiese teologie bestudeer word, maar met 'n definitiewe en doelgerigte narratiewe perspektief, is die benadering veel meer inklusief en verwys dit na die totale ekosisteem waarbinne die kommunikasieprosesse verloop”*. Müller (1996:5) definieer die praktiese teologie derhalwe soos volg: *“Praktiese teologie is die sistematies-gestruktureerde, voortgaande hermeneutiese proses, waardeur gepoog word om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christengeloofs-gemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe”*.

In hierdie navorsing word die gemeenskap of ekosisteem van die tiener en sy gesin sentraal gestel. Hierdie ekosisteem bestaan uit verskillende verhale van kerklikes en nie-kerklikes wat by die verhaal van God se heilshandeling met die mens uitgebring moet word. Geloofsbemiddeling word dus in hierdie lig 'n vermenging van verskillende kommunikasiëgebeurtenisse, Christelik en nie-Christelik, wat uiteindelik tot die een verhaal van versoening tussen God en mens moet lei. As uitgangspunt word geneem dat die probleem nie by geloof of die geloofshandeling geleë is nie, maar hoe geloof bemiddel word om tot geloofshandeling te kom.

Dingemans (1991:137) meen: *“De moderne communicatiewetenskap is ontstaan in het kader van de techniek, of preciezer gezegd: ten behoeve van de constructie van technisch-artificiële kanalen (telegraaf, telefoon, radio, televisie)*. Pieterse (1993:142-157) bespreek die belangrikste kommunikasiëteorieë binne 'n prakties-teologiese perspektief: *“Wanneer 'n mens die veld van kommunikasiëteorieë aangaande intermenslike kommunikasie begin verken, kom jy gou agter dat daar geen eenvormige kommunikasiëteorie bestaan nie”*. Pieterse verwys na Van Schoor se kommunikasie-drieluik en Dingemans se benadering wat in paragraaf 6.2.2 meer volledig bespreek word. Pieterse (1993:149-152) gee ook 'n algemene skets van spesifieke kommunikasiëteorieë: (1) Die meganistiese benadering wat 'n liniëre kommunikasie is wat die klem op die kanaal of boodskapoordrag laat val. (2) Die psigologiese benadering beklemtoon die ontvanger se interpretasie van die boodskap in die kommunikasieproses. (3) Die interaksionistiese benadering bestudeer die interaksie tussen twee of meer deelnemers in die kommunikasiëgebeure (vgl paragraaf 6.2.2). (4) Die transaksionele benadering is 'n uitbouing van die interaksionistiese of dialogiese benadering waar die deling van betekenis beklemtoon word. (5) Die pragmatiese benadering beklemtoon nie slegs die verhouding nie, maar die totale kommunikasieproses met die klem op proses. (6) Die eksistensiële en hermeneutiese benadering beklemtoon die rol wat gedeelde betekenis in die bepaling van die mens se kwaliteit van bestaan speel. Pieterse (1993:151) verwys na Heidegger se hermeneutiese benadering wat in die eksistensiële benadering ingebed is.

Geloofsbemiddeling vind deur verskillende kanale plaas (vgl diagram 29: *Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling*). Dit sluit die twee kontekste of praxisse waarin die geloofswaarhede bemiddel word in, die Bybelse en die postmoderne konteks. Binne hierdie kontekste word unieke ekosisteme gevind waarin geloof bemiddel is en ook tans bemiddel moet word. Die kanale loop na die wese van die mens deur die kognitiewe (inhoudelike), die affektiewe (ervarende) en die konatiewe (wilshandelende). Hierdie kanale kan verruim word deur die gebruik van simbole en rituele. Binne hierdie kanale kan daar verskillende hindernisse bestaan wat weerstand teen die geloofsinhoud bied om by die ontvanger uit te kom.

Hierdie hindernisse moet binne die ekosisteem van elke ontvanger vasgestel word. Die weerstand binne die bemiddelingsproses of die kanale waardeur die geloofsbemiddeling sy verloop na die ontvanger moet kry, moet verreken word.

Vir die ontwikkeling van 'n model om binne 'n geïnstitusioneerde en individualistiese konteks geloof te bemiddel, moet die klem op diensbare kommunikasie val (vgl diagram 30: *Diensbare kommunikasie vir 'n nuwe gemeenskap*). Dit dui op die verbondsmatige of verhoudingsmatige wat onder andere binne 'n dialogiese, liniêre, sirkulêre, interaksionele, interpersoonlike, teologiese, sosiologiese en antropologiese denkraamwerk gevind kan word. Binne hierdie denksisteem kan van geloof in teorie na die geloof in praktyk beweeg word. Dit vra 'n vernuwing in teologie, hermeneutiek en kommunikasie as gevolg van kontekstuele veranderinge, 'n multikulturele situasie en nuwe verhoudings wat tussen mense onderling en mense en God ontstaan. Dit is die weg van 'n ou gemeenskap na 'n nuwe gemeenskap of societas. Die diensbaarheidsfaktor van kommunikasie is binne hierdie navorsing van groot belang. Tieners en ouers moet deur diensbaarheids-handelinge tot geloofsbemiddeling in die gemeenskap beweeg word wat in gemeenskapsprojekte gestalte vind. Dit is 'n kommunikatiewe handelingswyse wat deur die totale wese van die bemiddelaar na die totale wese van die bemiddelde loop. Dit bring hierdie diskussie by 'n moontlike kommunikasiemodel.

6.2. 'n Kommunikasiemodel

Geloofsbemiddeling aan tieners vra kennis van tieners se denkwysse. Knippenberg (2000:55) is van mening dat die inhoudelike van jongmense se gebede iets van hul godsdienstigheid openbaar. Behalwe die skielike fisiese veranderinge by tieners, vind daar ook 'n duidelike transformasie in hul denkwysse plaas: *“These powerful, qualitative changes in cognitive capabilities result in an enhancement in scope and breadth of thinking, reasoning, and problem solving”* (Sapp 1991:72). Sapp (1991:72) verwys na Elkind (1984) wat meen dat die kognitiewe veranderinge selfs meer opvallend en verreikend is as die fisiese. Sapp (1991:72) beweer: *“These new mental powers are the perceptual filter that bring about a transformation in the way adolescents react to their new physical appearance”*. Dit is dus wenslik om vanuit die tiener se denkraamwerk 'n model vir tiener- en gesinsbediening te ontwikkel wat tot geloofsverbintenisse en -handelinge sal lei. Sapp (1991:72) stel dit soos volg: *“Understanding the changes in adolescent thinking abilities is integral to the broader understanding of adolescent functioning in the related areas of personality development, identity development, moral reasoning, and religious commitment”*. Sapp (1991:89) met verwysing na Piaget (1972) en Elkind (1984) meen: *“... that adolescents' enhanced cognitive capabilities set the stage for a profound change in their personal religious development. These capabilities are manifested in the adolescents' capability to generate theories, to grasp abstract relationships, and to comprehend the underlying reasons for them”*.

Dit is dus verstaanbaar in die lig van denominasionele verskille in die teologie asook die geweldige sosiale druk waaronder tieners gebuk gaan, dat daar verwarring ontstaan wat in mislukkinge kan uitloop. Wat met versigtigheid gehanteer moet word, is die mate van ooreenstemming tussen die persoonlike godsdiens van die tiener en die vereistes wat die geïnstitusioneerde godsdiens stel. Indien daar 'n onduidelike ooreenstemming tussen persoonlike en geïnstitusioneerde godsdiens is, sal dit tot

twyfel en verwerping van die geïnstusionaliseerde godsdiens lei. *“More young people appear to be retaining a personal religion while rejecting institutional religion (Conger 1977), and fewer young people today, as compared with twenty years ago, view themselves as religious”* (Sapp 1991:90).

6.2.1 Belangrikheid van doeltreffende kommunikasie

Neff (1991:162-176) verduidelik die definiëring van kommunikasie aan die hand van oorvleuelende sirkels wat persone verteenwoordig. Hierdie oorvleueling vind in 'n mindere of meerdere mate plaas afhangende van vele faktore, soos byvoorbeeld die onderwerp wat bespreek word, die betrokke persone wat met mekaar in gesprek is en die metode wat gebruik word om die informasie oor te dra. Tussen ouers en tieners kan groot ooreenstemming wees wanneer voorhuwelikse seks bespreek word, maar wanneer misbruik van alkohol bespreek word, kan daar minder eenstemmigheid bestaan. Ouers sê soms dat daar geen kommunikasie tussen hulle en hul tienerkinders bestaan nie, tog bestaan daar nie werklik so-iets soos geen kommunikasie nie. Wat ouers eintlik met geen kommunikasie bedoel, is dat daar nie verbaal met mekaar omgegaan word nie. Nie-verbaal vind daar soms in sulke "stil" situasies duideliker kommunikasie plaas as wanneer daar verbaal met mekaar gekommunikeer word.

In dieselfde asem moet ook na die verskillende sones van elke persoon verwys word wat 'n direkte invloed op kommunikasie het en wat sterk by tieners voorkom, veral die individuele en intieme sone waarin min persone welkom is. Hierdie sones funksioneer verskillend binne die onderskeie kulture. Die ander sones is die persoonlike sone - waarin geen intimiteit toegelaat word nie, soos die sosiale sone wat deur besigheidsmense gebruik word en die publieke sone wat in publieke vergaderings voorkom. Laasgenoemde is van belang wanneer die lede van die kerk, staat en markplein met mekaar kommunikeer.

Erasmus, Bowler en Goliath (1996:1) noem die volgende redes vir doeltreffende kommunikasie: om inligting te bekom, te verskaf of uit te ruil, om gesonde verhoudinge te skep of te behou, om ander te oortuig om dieselfde te dink en op te tree, om besluite te neem oor wat gedink en gedoen moet word en om idees aan ander tot uitdrukking te bring.

Neff (1991:169) beweer: *“While the exchange of information is an important aspect of communication, it is not the sum and substance of the process”*. Neff (1991:169) verwys na verskillende navorsers wat met mekaar ooreenstem dat kommunikasie basies twee elemente het: (1) informasie en (2) die verhoudingsaspek van die handeling. Die meeste ouers en persone wat geloof bemiddel en voel dat hulle nie sinvol oorkom nie, het vergeet dat kommunikasie nie net met informasie te doen het nie, maar ook met 'n verhouding wat die informasie tot handeling laat oorgaan. Pieterse (1988:93) verwys na die elementêre simmetriese kommunikasiestruktuur vir 'n meer geslaagde kommunikasie. Elkeen in die gesprek moet gelyke kanse hê om in die kommunikasieproses as ontvanger en sender deel te neem.

Alhoewel daar reeds in 'n groot mate rus in die metodologiese stryd oor kommunikasie aangebreek het, word die vraag oor die effektiwiteit van geloofsbemiddeling nie minder belangrik nie. In hierdie navorsing word gevra: In

watter mate word tieners tot geloofshandeling gestimuleer deur die huidige algemene verbale bemiddelingsmetodologie? 'n Belangrike bydrae word deur Jürgen Habermas gemaak, wat na kommunikasie as kommunikatiewe handeling verwys. Dit gee 'n praktiese koers aan die nadenke oor kommunikasie. Om geloof aan tieners te bemiddel en hul daardeur self tot geloofsbemiddelaars te lei, stel sekere vereistes. Habermas (1984:177) stel vier voorwaardes waaraan 'n ideale gespreksituasie moet voldoen: *“Ideale Sprechsituationen müssen zunächst zwei triviale Bedingungen erfüllen:*

- (1) Die diskussie moet sonder handelingsdruk gevoer word, anders ontbreek die ruimte vir 'n ongestoorde uitwisseling van argumente.
- (2) Alle gespreksgenote moet die gelyke geleentheid hê om verklarings, bewerings, bevels en regverdigings op te stel, die geldingsaanspraak daarvan te problematiseer, te begrond of te weerlê.

Habermas (1984:178) meen: *“Die Freisetzung des Diskurses von Handlungszwängen ist nämlich nur im Kontext reinen kommunikativen Handelns möglich”.*

- (3) Tot die diskussie moet slegs sprekers toegelaat word wat gelyke geleentheid het om representatiewe spreekhandelinge aan te wend, dit wil sê hulle instellings, gevoel en wense tot uitdrukking te bring.
- (4) Tot die diskussie word net sprekers toegelaat wat die gelyke geleentheid het om regulatiewe spreekhandelinge uit te voer, dit wil sê om te beveel, om hulle te verset, om te verbied om beloftes te maak, om rekenskap te gee en te vra.

(Vos 1996:5, vgl ook Habermas 1984:177 -178)

Die geskrewe Woord moet dus so aan tieners bemiddel word dat dit tot vrymoedigheid sal lei om te reflekteer en tot sinvolle handeling te kom. Simboliek moet in geloofsbemiddeling as kanaal dien om die woord tot handeling te bring. Die diep kleurvolle uitdrukkings en waarhede van die Bybel moet aksie oproep. Die tiener moet in die verbeelding en simbolisering van die Bybel deur rituele die gestalte van 'n handelende Jesus Christus opmerk.

... kommunikatiewe handeling is in die Naam van God. Die intensie is in hierdie geval om die jeug te help om te word wat hulle geskep en geroep is om te wees: mense wat weer in die handeling van God ingeskakel word in diens van die kommunikasie van die evangelie en die gekome en komende Ryk van God in die samelewing. Wat hier van belang is, is dat jeugbediening vra na 'n goed ontwikkelde teologiese kommunikasieteorie, 'n prakties-teologiese perspektief op die ekklesiologie, die antropologie en die agogiek. In die jeugbediening gaan dit om komprehensiewe, intensionele en gedifferensiëerde kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie.

(Nel 1998:4-5)

6.2.2 Elemente van kommunikasiemodelle

Volgens Erasmus en andere (1996:4-5) bestaan die elemente van kommunikasiemodelle uit 'n sender, kodering, 'n boodskap, 'n ontvanger, dekodering, kanaal of medium, terugvoering en steurnisse. Dingemans (1991b:141-152) onderskei op grond van die aard van kommunikasie tussen drie soorte kommunikasie: (1) liniêre kommunikasie, (2) sirkulêre kommunikasie en (3) interaksionele simboolkommunikasie. Om die liniêre kommunikasie te verduidelik verwys Dingemans na C. Shannon en W. Weaver se diagram: Liniêre kommunikasie (vgl diagram 31: *Liniêre kommunikasie*). Die sender (S) kodeer 'n gedagte of saak (M1) vanuit 'n eie verwysingsraamwerk tot 'n boodskap (M2) en versend dit deur 'n kanaal (C) na die hoorder (R) wat die boodskap dekodeer (M3) en interpreteer binne 'n eie verwysingsraamwerk. Hierdie proses kan versteur (N) word. Om geloof dus effektief te bemiddel moet daar ooreenkomste tussen die sender en hoorder met betrekking tot die taal of simboliek wees. Hoe minder die ooreenkomste is hoe minder sal die hoorder die sender verstaan.

Men kan vanuit dit kommunikasiemodelle vrae na die validiteit van die overlevering van bybelse tekste (tekst-kritiesse ondersoek), na die tekentaal, waarin die boodskap is vervat (linguïstiesse en literair-kritiesse ondersoek van die bybel), na die boodskap van die skrywers, voorsover die tekste die oorspronklike bedoeling laten reconstrueer (historiesse-kritiesse en semantiesse ondersoek) en na die overleveringsgeskiedenis van die boodskap in die (westerse) kultuur (ideeën- en dogmengeskiedenis).

(Dingemans 1991:143)

Dingemans (1991b:143) meen omdat die ontvangers en hul kulturele sisteem al hoe verder van die oorspronklike teks en kultuur verwyder word, moet die teks verklaar en uitgelê word. Hierdie afstand (die lengte van die kanaal) moes met die verloop van tyd al hoe meer oorbrug word. Veral die kulturele verwysingsraamwerk en die tekensisteem van die senders (α) en van die ontvanger (β) verskuif steeds verder uitmekaar, sodat die postmoderne hoorders dit moeilik vind om die boodskap van lank gelede, ook in die kodering van die verre verlede, te verstaan. Dit is ook die bedoeling van geloofsbemiddeling deur middel van bekende simbole en rituele om die gaping tussen die Bybelse konteks en die postmoderne konteks nouer te maak. Deur middel van dramatisering, musiek en skeppende kunste word die betekenis van die Bybelse tekste opgevang en oorgedra in 'n moderne verwysingsraamwerk.

Omdat geloofsbemiddeling ook tot handeling of reaksie moet lei, is dit van belang om ook kennis te neem van wat Dingemans (1991b:144-146) sirkulêre kommunikasie noem (vgl diagram 32: *Sirkulêre kommunikasie*, wat aan Fauconnier ontleen word). Met verwysing na die fokusgroepmetodiek om gesprekke te stimuleer, wat 'n kwalitatiewe navorsingsmetode is, beklemtoon die sirkulêre kommunikasie die dialogiese kommunikasiesisteem. Die sender begin die gesprek en die hoorder reageer waarop die sender weer reageer, ensovoorts. Op hierdie wyse word daar nader aan die verstaan van die teks beweeg. Die onderwerp is in hierdie geval nie altyd van uiterste belang nie, maar die soeke na gemeenskaplikheid, belangstelling en gevoelens. In sirkulêre kommunikasie verwissel sender (S) en ontvanger (R) voortdurend rolle. Hulle is beurtelings spreker en luisteraar. Die oorspronklike

gedagte en die interpretasie daarvan verander sodat die twee gespreksgenote mekaar al hoe meer verstaan om tot 'n gemeenskaplike insig oor die saak te kan kom. Hierdie metode is veral van belang in 'n multi-kulturele situasie om tot gemeenskaplike handeling te kom.

Die derde kommunikasiemodel waarna Dingemans (1991b:147-152) verwys, is interaksionele simboolkommunikasie (vgl diagram 33: *Interaksionele simboolkommunikasie*). Interaksionele simboolkommunikasie kan ook indirekte kommunikasie genoem word. Hierdie manier van kommunikasie veronderstel dat daar 'n verbintenis van die hoorder en die spreker met 'n bepaalde saak is waaroor hulle saam wil gesels. Dit word ook die ABX-kommunikasiesisteam genoem. Spreker A en die hoorder B is in die gesprek gerig op saak X. Die vraag is of die kommunikeerders A en B mekaar oor saak X reg verstaan. Tussen die sprekers vind 'n uitruiling van tekens en simbole plaas. A en B probeer vir mekaar informasie oor X gee om gevoelens en oordele oor X oor te dra. Beide A en B maak van simbole gebruik om die saak waaroor dit gaan te verwoord. Die tekens of simbole waarborg egter nie die korrekte oordra van betekenis nie, maar dit ontlok betekenis by die hoorder uit en roep betekenisgewing op. Die gebruik van tekens en simbole is gewoonlik ingebed in 'n bepaalde kultuur en dit veronderstel dat daar deur sulke middele tot die verstaan van bedoelinge en gevoelens gekom kan word. Die werklikheid word op 'n eie en intersubjektiewe manier geken. Daarom is die gerigtheid op X deur A en B tog van mekaar te onderskei vanweë 'n intersubjektieweite wat by beide aanwesig is. Sodra daar dus na die gemeenskap met vele kulturele kante uitgereik word, veronderstel dit dat daar ook gewaak moet word vir misverstande in die oordrag van informasie soos by geloofsbemiddeling.

Vos (1996:178) lewer kritiese kommentaar oor Dingemans se interaksionele simboolkommunikasie omdat hy van mening is dat die begrip “simbool” wat in Dingemans se model gebruik word nie die preek in al sy dimensies kan omvat nie.: *“In die literatuur het die woord ‘simbool’ buitendien ‘n bepaalde betekeniswaarde .... Deur die hele kommunikasieproses onder ‘n simboolsisteam te probeer tuisbring, word die onderskeid tussen simbole en metafore nie genoeg in ag geneem nie”*.

Volgens Van Schoor (1988:4-5) het die mededeling en vertolking van boodskappe die struktuur van 'n drieluik. 'n Drieluik bestaan uit twee syluik en 'n middelste luik wat gewoonlik die grootste is. Die luik is met skarniere aanmekaar vasgeheg sodat die luik aan die kante kan toevou oor die middelste luik. In kommunikasie is die twee syluik die mededeler en die vertolker en die middelste luik die boodskap. Elke individu is op die een of ander manier 'n mededeler en vertolker van boodskappe. Wanneer ek iemand groet en na sy welstand verneem, is ek 'n mededeler. My groet is die boodskap en die manier waarop die vertolker my groet beantwoord, is sy vertolking van my boodskap. Dit sal daarop dui of die vertolker die groet aanvaar, of die twee luik oor die middelste luik, die groet, toevou.

Daar moet egter gewaak word teen die wanbegrip dat die mensdom ingedeel kan word in mededelers en vertolkers. Geen mens is ooit uitsluitend mededeler of vertolker nie. Om 'n mededeler te wees, is om tydelik 'n bepaalde rol in die samelewing te vervul en dieselfde geld vir die posisie van die vertolker. So 'n stelling is 'n ooreenvoudiging, want ons beset gewoonlik albei rolle: jy deel mee en is op dieselfde moment ook vertolkend gerig op jou deelgenote in die boodskapverkeer. In

'n gesprek is die spreker baie bedag op die uitdrukkings op die gesig van die luisternaar en vertolk hy voortdurend sy gesigsuitdrukkings.

In die ontwikkeling van die gesinsbedieningsmodel word gekonsentreer op die oordragmiddels van die geloofsinhoud en op die hindernisse wat die bemiddeling van geloof teenwerk. Vos (1996:10) beweer: *“Daar het 'n gaping ontstaan tussen die funksies van religie soos dit blyk uit die vertolking van die Woord in kerk en teologie enersyds en dit wat moderne mense dink en ervaar en nodig het vir hulle bestaan”*. Vos is van mening dat jongmense nie meer die religieuse gemeenskap nodig het om sosiaal te kan funksioneer nie. Dit plaas hierdie navorsing voor die uitdaging om vanuit die huidige sosialiseringprosesse van tieners en hul ouers 'n gesinsbedieningsmodel te ontwikkel wat geloof kan bemiddel. Omdat daar baie steurnisse in enige bemiddelingsproses, geestelik van aard of nie, bestaan, moet 'n deeglike studie daarvan gemaak word om die gaping tussen die Woord, kerk en teologie aan die eenkant en die postmoderne mens aan die ander kant nie nog wyer te laat word nie.

Die persone (sender en ontvanger), boodskap (bepaalde inhoud), media (kommunikasiemiddele) en ander elemente betrokke by die oordra van 'n boodskap word in die volgende diagramme uitgebeeld.: Diagram 34: *Kommunikasieprosesse soos deur Lasswell voorgestel* en diagram 35: *Kommunikasiemodel van Jakobson* (vgl Erasmus, Bowler en Goliath 1996:3). Alhoewel hierdie diagramme die kommunikasieproses op 'n eenvoudige wys probeer voorstel, is die ingewikkeldheid van kommunikasie primêr geleë in die voorverstaan en verstaan van die gespreksinhoud deur beide sender en ontvanger. Die diagramme kan ook as basismodel saam met dié van Dingemans (1991b:141-12) vir die bemiddeling van geloof gebruik word. Die kommunikasiemodel van Jakobson verreken die steurniselement. Erasmus en andere (1996:33-40) verwys na steurnisse wat by geloofsbemiddeling in gedagte gehou moet word. Dit word vir die doel van hierdie navorsing direk met geloofsbemiddeling aan tieners gekoppel: (1) Fisiese steurnisse sluit in enige geraas of demping in klank wat by tieners op intensiewe wyses voorkom, veral musiek. (2) Fisiologiese steurnisse kan swak gesondheid behels, maar dit kan ook die skielike fisiese ontwikkeling van tieners insluit. (3) Psigologiese steurnisse kom in 'n hoë mate by tieners voor, naamlik woede, depressie, vrees, senuweeagtigheid, verveeldheid en wantroue. (4) Perseptuele steurnisse soos agtergrond, kultuur, geslag, persoonlikheid, opvoeding, belange en behoeftes speel ook 'n besliste rol by die geloofsvorming van tieners. (5) Semantiese steurnisse het met die betekenis van woorde en die verkeerde verstaan daarvan te doen soos wanneer verskillende betekenis aan 'n spesifieke woord of uitdrukking geheg word. (6) In die huidige situasie in Suid-Afrika kom interkulturele steurnisse en groot kultuurverskille geredelik voor. (7) Verskansing of opsetlike vermyding van 'n gesprek as gevolg van vrees vir iets wat jy verkeerd gedoen het, kom ook algemeen by tieners voor.

Van der Ven (1993:53-59) bespreek 'n aantal beperkinge of stoornisse in kommunikasie. Die mislukking in geloofsvorming by tieners het in 'n hoë mate te doen met blokkasies tussen die bemiddelaar en die bemiddelde van die geloofsinhoud: *“... there are times when communication falls short of its objectives”* (Van der Ven 1993:53). Van der Ven bespreek die kommunikasiebeperkinge rondom die (1) persone betrokke, naamlik die sender en ontvanger, (2) die taal van die

sender en ontvanger in hul interaksie, (3) die verhouding tussen sender en ontvanger asook (4) die beperkinge wat deur die konteks veroorsaak word.:

(1) Die persone betrokke in die geloofsvormingsproses maak soms afleidings as gevolg van swak konsentrasie of onvoldoende kennis van die spesifieke onderwerp ter sprake. Mense maak foute en dit is moeilik om dit altyd te erken: *“Even more important is the fact that they are also capable of deception – either consciously or unconsciously”* (Van der Ven 1993:53). Die persoon wat geloof bemiddel se persoonlikheid kan die bemiddelingsproses ook nadelig beïnvloed.

(2) Misverstand en misleiding is inherent in die taal wat gebruik word by interaksie tussen gespreksgenote. Van der Ven (1993:54) onderskei tussen twee aspekte van taalgebruik wat tot misverstand kan lei en dit is (a) spraakhandeling en (b) taalsimbole. Wat die spraakhandeling betref moet gelet word op die verskille tussen spraakhandeling ten opsigte van waardes en norme in die objektiewe wêreld en kommunikasie op die vlak van persoonlike gevoelens in die subjektiewe wêreld. Wat taalsimbole as steurnis betref, onderskei Van der Ven (1993:54) tussen drie aspekte: (i) die semantiese wat dui op die verhouding tussen die simbool en werklikheid; (ii) die sintaktiese wat met die inhoud van die konsep van die simbool binne die groter simboliese konteks te doen het en (iii) die pragmatiese aspek wat die verhouding tussen taal en handeling in die konteks aandui.

(3) Dit bring Van der Ven se betoog by die beperkinge wat inherent in die verhouding tussen sender en ontvanger aanwesig is. Van der Ven (1993:55) bepaal hom hier tot die “ek”-, “jy”- en “ons”-verhouding. Die beperkinge in die kommunikasie kom voor as gevolg van 'n selfbeeld wat bestaan wat Van der Ven (1993:55) die *“ego-image”* en die *“alter-image”* noem. Beide het met die dialektiek tussen “ek” en “my” te doen: *“Through the process of self-evaluation ... these images of self may be placed in a good or a bad light”*.

(4) Van der Ven (1993:57) sê dat kommunikasie in 'n onvolmaakte wêreld plaasvind. Hierdie onvolmaaktheid is nie iets wat net by die sender, ontvanger of in die taal en interaksie van sender en ontvanger geleë is nie, maar kom ook in 'n kontekstuele netwerk voor. Hierdie konteks kan volgens Van der Ven (1993:57-59) in verskillende faktore verdeel word: (a) Die demografiese faktore kan as die belangrikste invloed op kommunikasie gesien word. In 'n verstedelikende situasie word godsdiens al hoe meer as privaat beskou. (b) Ekonomiese faktore soos gelyke ekonomiese voorregte, aanbod en aanvraag asook belegging en beloning kan genoem word. Hierdie faktore speel nie noodwendig 'n openlike rol in kommunikasie nie. (c) Politieke faktore kan nie maklik gestuit word as daar na geloofsbemiddeling oorgegaan word nie. Politieke faktore het te make met 'n sosiale orde en verhoudings en plaas soms beperkinge op kommunikasie. (d) Van der Ven (1993:59) meen: *“From a cultural point of view, social order and unity are not governed by the economic and political factors of exchange and power, but rather by a consensus between the members and groups of which the society is composed”*. Kulturele faktore wat bepaalde opvattinge, waardes, rolle en funksies insluit, bepaal naas godsdiens die handeling wat plaasvind.

Erasmus en andere (1996:38) noem 'n paar maniere om hierdie interaksiesteurnisse te voorkom: Praat waar moontlik van aangesig tot aangesig. Probeer so veel

moontlik te wete kom watter verskillende steurnisse daar is wat met kommunikasie kan inmeng. Wees altyd sensitief oor iemand anders se agtergrond. Gebruik direkte, ondubbelsinnige en eenvoudige taal. Herhaal die boodskap mondelings of skriftelik om seker te maak dat dit korrek verstaan word. Vermy subjektiewe, emosionele taal. Bou 'n vertrouensverhouding tussen geloofsbemiddelaar en die ontvanger op. Wees onbevooroordeeld en ontvanklik vir voorstelle. Waak teen 'n verdedigende houding en wees 'n goeie luisteraar.

Om geloof in die konteks van die totale gemeenskap te bemiddel, vra 'n groter sensitiwiteit vir steurnisse, want dit lei tot die onhoorbaarheid van die Woord. Daarom moet daar genoeg tyd bestee word aan die bou van onderlinge verhoudinge en die waarneming van die gemeenskapstaal wat gebruik word. Dit sluit die gebruik van simbole en rituele in wat nie noodwendig binne die verskillende sosiologiese vlakke van die gemeenskap dieselfde betekenis het nie. Die kulturele verskeidenheid soos rituele, simbole, begrippe en tiensersleng in die tiensersubkultuur (vgl Davies 1991:22-24 in paragraaf 6.2.4 (5)) kan een van die belangrikste steurnisse wees indien dit nie in ag geneem en verstaan word nie, want dit kan dialogiese kommunikasie verhinder. Daar is dus nie 'n eenvoudige manier om geloof aan tiensers te bemiddel nie. Vir tiensers kan sirkulêre kommunikasie moontlik die beste wees omdat die onderwerp nie so belangrik is as die gemeenskaplikheid, belangstelling en gevoelens nie (vgl diagram 68: *Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling* in paragraaf 9.5.2 (5)).

6.2.3 Dialogiese kommunikasieteorie

Dialogiese kommunikasie is 'n gesprek wat as 'n proses beskou moet word wat binne 'n bepaalde situasie troos en hoop moet bring met 'n spesifieke doel – 'n ontmoeting met God (vgl diagram 36: *Die dialogiese kommunikasieteorie*, 'n samevatting van Pieterse in Vos en Pieterse (1997:19-27) se uiteensetting van 'n dialogiese kommunikasieteorie). Die vorm waarin hierdie dialoog geskied moet oop wees en die inhoud daarvan is die Woord van God. Vos en Pieterse (1997:19) maak die opmerking dat verskeie denkers deur die eeue heen die gesprek as die wesenlike element van alle menslike kommunikasie uitgesonder het. Dit vorm die grondstruktuur van intermenslike kommunikasie. Gesien in die lig van Lasswell en Jakobson se modelle is die beklemtoning van dialoog en veral die terugvoering van die ontvanger wat die boodskap dekodeer van groot belang. Dit bepaal of daar werklike dialoog plaasgevind het en in watter mate die steurnisse dit verhinder het en die metodes om steurnisse te voorkom werklik benut is.

Binne die verbondsgesin is dialoog of gesprek die sleutel om tot verbondenheid te lei. Pieterse in Vos en Pieterse (1997:21) meen: “*Gesprek is vir verbondsmense 'n houding en 'n verhouding met medebroers en -susters*”. Hierdie houding en verhouding kom op verskillende maniere in die gesprek of stilgesprek tot uiting. Met laasgenoemde word die talle ander maniere van gesprekvoering bedoel, wat op nie-verbale vlak geskied (vgl die verskillende kommunikasiekategorieë by paragraaf 6.2.4). Die dekodering van boodskappe vind soms op 'n nie-verbale vlak plaas en veral in die intieme verhouding van die gesin, maar ook in 'n multi-kulturele gemeenskap. Dit dui daarop dat kommunikasie 'n proses is wat nie eindig wanneer daar nie woorde uitgespreek word nie. Die gesprek gaan ook in stiltes voort wanneer daar byvoorbeeld oor God nagedink word of tydens stilgebed. Pieterse in Vos en Pieterse (1997:22) verwys na Berkhof (1973:476-484) en Heyns (1978:127-137) met

betrekking tot die mees fundamentele insigte van 'n teologiese antropologie: (1) Die mens staan in verhouding tot God omdat God as skepper van die mens in verhouding met die mens staan. (2) Menswees as geskapene deur God beteken saamwees met God en medemens. (3) Die mens staan ook in verhouding met homself. *“Menswees is nie net oopwees vir die A(a)nder nie, maar is ook selfwees en selfbly. Trouens, die openheid na buite veronderstel iemand wat oop is en wat homself in liefde kan gee”* (Heyns 1978:134). (4) Die mens staan ook in 'n besondere verhouding tot die natuur (vgl Gen 1:26, 28 en 2:15) – die een is van die ander afhanklik. (5) Die mens staan ook in verhouding met die kultuur *“... anders kan Gods bestemming met die natuur nie verwesenlik word nie”* (Heyns 1978:137). Anderson (2001:255) meen: *“Human beings are defined by the social structures of their behavior as well as by the ritual forms of their culture”*. (6) Die mens staan ook in verhouding tot die strukture in die gemeenskap wat behalwe die persoonlike verhouding as bópersoonlike verhoudinge onderskei kan word. Binne hierdie verhoudings vind die kommunikasieproses verbaal en nie-verbaal plaas. Sommige verhoudinge is meer van verbale kommunikasie afhanklik, maar in die meeste van hierdie verhoudinge is nie-verbale kommunikasie moontlik.

Vir die bespreking van 'n gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid, is die kommunikasiesituasie en verhoudinge waarin elke gesinslid staan van uiterste belang. Omdat die tiener nie werklik afhanklik is van religieuse situasies om te sosialiseer nie, moet daar wyer oor die kommunikasiesituasie gedink word. Vir tieners kan dit baie ideaal wees as gelowiges op 'n informele en sosialiserende manier kommunikeer. Dit is vir hulle 'n ruimte van bevryding, 'n pastorale konteks wat op genesing en verlossing dui. Hebbard (1995:186) gebruik die begrip *“edutainment”* en bedoel daarmee dat humor, drama, media en sang kragtige media vir kommunikasie is.

Die doel van 'n gesinsbedieningsmodel is om gesinslede en lede van die gemeenskap opnuut bewus te maak van geleenthede en maniere om in 'n ontmoeting met God en mekaar te gaan. Dit is die uiteindelijke doel van dialogiese kommunikasie binne die raamwerk van teologiese kommunikatiewe handeling. Louw (1999:121-122) verwys na die bepaalde posisie wat elke gesinslid moet inneem. Binne hierdie posisionering van gesinslede moet die doel van dialogiese kommunikasie raakgesien word. Die posisie in die gesin het 'n direkte invloed op die gesprek of dialoog wat plaasvind. Wanneer die posisies van gesinslede nie respekteer word nie of misbruik word, is die gesprek tot monologie gedoem: *“Gesprek beteken dat alle deelnemers 'n geleentheid het om 'n mededeling te maak en so mededeler te word, en dat hulle nie slegs die ontvanger van boodskappe of betekenis is nie”* (Vos en Pieters 1997:26).

Geloofsbemiddeling aan tieners kan meer effektief binne die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele geskied. Dit beteken dat die Bybelse boodskap van die evangelie van Jesus Christus binne hierdie verbondsmatige situasie asook binne die ruimer konteks van die samelewing wat die ekologie van die gesin insluit, bemiddel moet word. Pieterse in Vos en Pieterse (1997:27) meen: *“Die Skrif met die evangeliebodskap is in hierdie kommunikasieteorie in beginsel oop vir 'n korporatiewe of gemeenskaplike interpretasie”*. Dit moet egter wyer gesien word as die gemeentelede binne 'n eredienssituasie. Dit moet ook die korporatiewe genesing

van die gemeenskap insluit waar die korporatiewe pyn deur die verlossingsboodskap van die evangelie aangeraak moet word (vgl Hebbard 1995:76-77).

6.2.4 Kommunikasiekategorieë

Behalwe kommunikasie-elemente moet kommunikasie-kategorieë of maniere van kommunikasie by geloofsbemiddeling in ag geneem word. Elke kommunikasie-kategorie het 'n eiesoortige bydrae te lewer tot geloofsbemiddeling. Met verwysing na Erasmus en andere (1996:5-20) word die volgende kommunikasiekategorieë onder die aandag gebring:

1. Intrapersoonlike kommunikasie: Intrapersoonlike kommunikasie vind binne die denke van die mens self plaas. Dit sluit in die skryf van 'n dagboek, beplanning van 'n aanbieding, nadink oor gebeure, dagdromery.

2. Interpersoonlike kommunikasie: Interpersoonlike kommunikasie vind tussen persone in gesprekke, vergaderings en onderhoude plaas. Interpersoonlike kommunikasie word in (a) verbale en (b) nie-verbale kommunikasie verdeel. (Vergelyk diagram 37: *Interpersoonlike kommunikasie* - Erasmus en andere 1996:8). Die bemiddeling van geloof is 'n interpersoonlike of verhoudingsmatige proses en verloop dialogies tussen God en mens asook mense onderling.

(a) Verbale kommunikasie: Verbale kommunikasie bestaan uit direkte en indirekte mondelinge en skriftelike kommunikasie.

(b) Nie-verbale kommunikasie: Ratclif en Davies (1991:165) verwys na Albert Mehrabian se verslag wat sê as 'n verbale en nie-verbale boodskap nie korrespondeer nie, sal 93% van die mense op nie-verbale riglyne vertrou. Dit dui op die besondere trefkrag van nie-verbale kommunikasie omdat dit met soveel meer dimensies van mens-wees te doen het. Erasmus en andere (1996:10 ev) onderskei tussen verskillende tipes nie-verbale kommunikasie wat ook semiologie genoem word:

* **Visuele semiologie:** Visuele semiologie bestaan uit liggaamsbewegings, grafieke of voorkoms. Dit sluit die volgende in: *kinesiek* soos gesigsuitdrukking, gebare en houding; *prosemiek* wat 'n studie van afstand, ruimte of kontak in menslike kommunikasie is, byvoorbeeld die intieme sone, die persoonlike sone, die sosiale sone en openbare sone; *grafiese voorstellings* wat simbole, grafiese tekens, illustrasies, grafieke en lettertipes insluit; *kleur* wat in betekenis van kultuur tot kultuur kan verskil; *algemene voorkoms* soos netheid, haarstyl, klere sê baie oor die persoon se houding, selfvertroue, status, waardes en ambisie.

* **Akoestiese semiologie:** Akoestiese semiologie bestaan uit verskillende soorte klanke. *Paralinguistiek* is 'n studie van die toonhoogte, tempo, ritme, intensiteit en aksent van die stem. *Akoestiese semiologie* sluit verder tussenklanke (embolofrasia), musiek en selfs stilte in.

* **Takesiek:** Takesiek is kommunikasie deur aanraking. 'n Arm word op iemand se skouer geplaas om hom te troos. 'n Klop word op die rug gegee vir aanmoediging.

lemand se hand of arm word aangeraak om aandag te trek. 'n Drukkie word gegee om liefde te toon. 'n Stoot, slaan of klap word gegee om aggressie of woede te toon.

3. Ekstrapersoonlike kommunikasie: Kommunikasie wat tussen 'n persoon en 'n dier of voorwerp plaasvind, byvoorbeeld jy voel lus om op jou rekenaar te skree omdat hy nie doen wat jy verlang nie.

4. Massakommunikasie: Massakommunikasie vind tussen 'n sender en 'n groot aantal mense plaas wat mekaar nie ken nie en word gewoonlik deur die massamedia soos televisie, radio, koerante, boeke en rekenaars oorgedra.

5. Patiese kommunikasie: Dit is die gebruik van woorde om gevoel eerder as betekenis oor te dra, byvoorbeeld: “Goeiemôre! Hoe gaan dit?”

In die geloofsbemiddelingsproses kom al hierdie kategorieë wel voor, maar miskien vind die nie-verbale kommunikasie meer onbewustelik plaas en daarom word die waarde daarvan soms onderskat. Daar is egter redes om dit nie te onderskat nie, veral as daar na die bediening van Jesus Christus gekyk word (vgl paragraaf 6.12.6).

Davies (1991:22) sê: *“Contemporary adolescent subculture depends upon channels of communication for survival. The necessary conduit is provided through the mass media. Without such visual and verbal linkage, it is doubtful if the youth culture would be maintained”*. Tienersleng is 'n unieke vorm van kommunikasie. Alhoewel tieners dieselfde terme, idiome, simbole en rituele as volwassenes gebruik, het dit nie altyd dieselfde betekenis nie. Dit bemoeilik die koderingsproses in kommunikasie om tot 'n verwagte dekodering en geloofshandeling deur tieners te lei. Navorsing oor tienersleng is nodig vir effektiewe geloofsbemiddeling. Min navorsing is oor tienersleng gedoen. Davis (1991:23-24) verwys na Sebald (1984:250-252), 'n jeugspesialis, wat wel hieroor navorsing gedoen het.

6.3. Bydraes oor kommunikasie deur ander dissiplines

Dingemans (1996:26) sê dat die geloofsgemeenskap nie los van hul sosiale en kulturele konteks staan nie en dit vra 'n breë sosiaal-wetenskaplike ondersoek van godsdienssosioloë, godsdienspsigoloë en kulturele antropoloë. Die godsdienssosioloë bestudeer die deurwerking en gestaltgewing van die evangelie in die gemeenskap. Die kulturele antropoloë bestudeer die totale veld van vormgewing van die evangelie in die kultuur. Die godsdienspsigologie bestudeer die wyse hoe mense die evangelie in hul lewens integreer (vgl Dingemans 1996:137).

1. Sosiologiese benadering: Omdat hierdie navorsing ook gemeenskapsgerig is, is die godsdienssosiologie 'n belangrike element in hierdie studie. Die Bybel het sy ontstaan binne 'n sosiologiese sisteem gekry en daarom is die religieuse teks in 'n bepaalde verhouding aan dié gemeenskap gekoppel. Die bestudering van die Bybel vra kennis so ver moontlik van die sosiale situasie waarbinne die Bybel sy ontstaan gekry het. Dingemans (2000:62) verwys na gekompartimentaliseerde, burokratiese en onpersoonlike samelewing en sê: *“Onze pluriforme, multiculturele en multireligieuse samenleving vraagt om een nieuwe doordenking van de relatie tot de werkelijkheid en dus ook van de wijze waarop het christelijk geloof kijkt naar de eigen cultuur en naar andere godsdiensten”*. Montague (1997:137) beweer: *“In recent*

decades the social sciences have contributed considerably to our understanding of the world in which the Bible took place. ... It focuses on values, social structures and conventions common in the culture in which the biblical author lived". 'n Deeglike kennis van die postmoderne gemeenskap is nodig waarin die geloofswaarhede bemiddel moet plaasvind. Die praktiese teologie sal dus van die sosiologiese interpretasies gebruik moet maak. Morgan en Barton (1988:148) sê: *"It is evidently possible to describe a religion in social-scientific terms and at the same time to practise it"*. Tracy (2000:232-233) meen: *"... without a critical social theory, the linkage between debates on reason or rationality in theology (e.g., on faith and reason) and between debates on modernity (and postmodernity) are difficult if not impossible"*.

In die algemeen verbreed die sosiologiese benadering die eksegetiese ondernemingsgees en verskaf daaraan positiewe aspekte. Kennis van sosiologiese data wat help om die ekonomie, kulturele en religieuse funksionering van die Bybelse wêreld te verstaan, is onontbeerlik vir historiese beoordeling. Daar bestaan wel spanning tussen sosiologie en teologie. Tidball (1983:17) meen: *"The root of the tensions which exist between a sociological interpretation of behavior and a theological interpretation of the same behavior usually lies in the imperialist claims which each discipline makes"*. Sosiologie en teologie moet dus in die vinnig-veranderende wêreld al hoe meer 'n geopende houding teenoor mekaar se bevindinge inneem.

2. Kultureel-antropologiese benadering: Naas die sosiologiese benadering sal ook van 'n kultureel-antropologiese benadering gebruik gemaak moet word. Hierdie twee dissiplines staan in 'n noue verhouding met mekaar. Veral waar die gemeente met 'n gemeenskapsgerigtheid werk, sal die antropologiese insigte van die mens met wie gewerk word, help om die teks in die spesifieke antropologiese milieu te bemiddel. Stackhouse (2000:39) sê: *"... those who focus on how societies and cultures work in a more analytical, structural, or functional way, especially in the twin disciplines of sociology and anthropology, give helpful perspectives on how things work in a society, ..."*.

Terwyl die sosiologiese benadering die ekonomiese en institusionele aspekte bestudeer, is die antropologiese benadering geïnteresseerd in wye verskeidenheid van ander aspekte soos dit deur die taal, kuns, godsdiens gereflekteer word, ook klere, ornamentele, viering, dans, mites, legendes en alles wat met etnografie te doen het, word deel van die belangstellingsveld. Deur dit in aanmerking te neem, kan die simboliese en rituele meer effektief, doelgerig en korrek aangewend word om die geloofsinhoud tot verstaan te bring.

Vir Porter (1995:11) is die gesin *"... a cultural construct, reproducing traditional, social, religious, political, and cultural values"*. Porter sê dat hierdie waardes na vore kom deur vieringe, alledaagse sleurgang, taal, rituele, familietradisies en breër kulturele interaksie. Kulturele weë sluit in opvoeding, godsdienstige instellings, kulturele feeste, handwerk, kuns, dans, musiek, films, drama en biblioteke. Hierdie kulturele goedere bied vir geloofsbemiddeling in die samelewing 'n groot verskeidendheid bemiddelingswyses.

3. Sielkundige en psigo-analitiese benadering: Die sielkunde en sosiologie bied vir die praktiese teologie meet-instrumente om op 'n empiriese wyse die effektiwiteit van geloofsbemiddeling te meet en aan te pas. Meer hieroor word in hoofstuk nege, paragraaf 9.19 vermeld. Naas die empiriese metodeke, hou die sielkunde hom ook besig met psigo-analise.

Die moderne uitbreiding van sielkundige navorsing oor die dinamiese strukture van die onderbewuste bied nuwe moontlikhede vir die interpretasie van antieke geskrifte, insluitend die Bybel. Dit het egter al tot vurige debatering gelei en vrae is gevra hoe daar te werk gegaan kan word om deur middel van sielkundige en psigo-analitiese navorsing tot 'n dieper verstaan van die heilige Skrif 'n bydrae gemaak kan word. Sielkundige en psigo-analitiese studies het wel 'n verrykende bydrae te lewer tot eksegese in terme van die beter verstaan van lewenservarings en gedragse norme. Die religieuse staan in 'n spanningsverhouding met die onbewustheid. Dit speel 'n beduidende rol in die regte oriëntering van die menslike drange.

6.4   Geloof in praktyk

Dingemans (1996:16-32) gee 'n bondige en duidelike uiteensetting oor die vraag na die praxis van die praktiese teologie (vgl paragraaf 2.6 asook Pieterse 1993:172 in paragraaf 6.1) Met geloof in praktyk word bedoel geloofsverbintenis wat tot geloofshandeling lei. Burger (1991:73) meen: *“Dit gaan in die woord ‘geloofsverbintenis’ om die daad-kant van geloof. Daar word tradisioneel onderskei tussen twee kante van geloof, naamlik die inhoud-kant (genoem die fides quae) en die daad-kant (fides qua)”*.

Wanneer daar in hierdie navorsing nagedink word oor geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin, is dit omdat die motief van 'n vaste geloofsverbintenis so sentraal in die hele Bybel en verbondsteologie staan. Hierdie sentrale plek van geloof as daad in die Bybel beklemtoon ook die belangrikheid van geloofservaring by tieners in die geloof- of verbondsgemeenskap, in besonder die gesin, maar ook binne die gemeenskap as eko-sisteem van die gesin.

Volgens Heitink (1993:164) is die verhouding van teorie en praxis op bemiddeling aangewese, 'n woord wat enersyds wederkerigheid uitdruk en andersyds verwys na mense en instansies wat as intermedieër hierdie bemiddelende rol op hulself neem. Burger (1991:77) meen: *“Die kerk moet sy bediening aan die geloofsgemeenskap intensioneel rig op die geloofsformasie (geloofsopbou) van mense; meer geleenthede skep vir publieke geloofsbelydenis en belydenisvernuwing; ruimte maak vir geloofskontrolering en voortdurend soek na geloofsverbreding en –verdieping by al sy lidmate”*. Anderson (2001:48) beweer: *“When we speak of praxis, we are referring to a practical form of knowledge that generates actions through which the church community lives out its beliefs (holistic, theory-laden action)”*. Die ontwikkeling en infasering van die gesinsbedieningsmodel vereis die verrekening van die gedifferensieerde situasie van geloofsbemiddeling in die praktyk om die geloofsinhoud in die gemeenskap so te bemiddel dat dit tot handeling of aksie sal oorgaan.

Er vindt bemiddeling plaas in het gezin, tussen ouders en kinderen;
in de school tussen leerkrachten en leerlingen; in groepswerk en

volwasseneneducatie; in emancipatoire netwerke; in een kerkelike gemeenskap, tussen amtsdragere en gemeenteliden en tussen gemeenteliden onderling; in de samenleving via individuen en instanties, binne de groepsverbanden van het maatschappelijk middenveld, via organisaties en vorme van dienstverlening, in openbare discussies via de media, in politieke en maatschappelijke sektore.

(Heitink 1993:165)

'n Goeie voorbeeld hiervan is volgens Heitink (1993:165) die ekklesiologie van H. Berkhof wat sê dat die kerk die bemiddelende beweging tussen Christus en die mense is en soos die instituut Christus na die gemeente toe bemiddel, so bemiddel die gemeente op sy beurt Christus na die wêreld toe. Alles en almal staan in diens van Christus. Die kerk-syn is dus nie staties nie, maar 'n voortdurende beweging, 'n bruggebeure waar praxis een na praxis twee vra. Heitink (1993:165) sê dat dit hoë eise aan die metode wat vir hierdie bemiddeling gebruik word, stel en dat die doel van die kommunikatiewe handeling nie alle middele heilig nie. Prins (1997:43) meen: *“Die wyse waarop jongmense hulle keuse maak, dwing die kerk ook om sy aanbod vandag op ‘n ander manier te doen. Geloofswaarhede en geloofslawe moet nie outokraties van bo af meegedeel word nie, maar deur middel van dialogiese kommunikasie. Dit wat die kerk aan sy jeug wil bied, moet as ‘n egte aanbod aangebied word. Dit beteken dat die jongmens se vryheid om ‘n keuse te maak, erken word”*.

Praxis twee is nie slegs die dekor waarteen praxis een homself afspeel nie, maar vorm die konteks van die geleefde lewe, waarin mense, gelowig of nie, as akteurs verantwoordelikheid dra vir hul eie lewe, vir dié van ander en vir die samelewing as geheel. Daar kan 'n heilsame werking van praxis een uitgaan na praxis twee wanneer die kerk en sy lede deelneem aan die kommunikatiewe handeling in uiteenlopende lewensverbande. Dit beteken dat Christene vanuit hul geloofsoortuiging verantwoordelikheid aanvaar vir ontwikkeling in die samelewing (vgl Heitink 1993:164).

Die dekor van praxis twee is besig om vinnig te verander en Osmer (2001:49) meen: *“Virtually all interpreters of globalization point to the need for new forms of education that can equip coming generations to respond to the challenges which globalization poses to the human community”*. Die praktiese teologie sal indringend aandag moet gee aan die bemiddeling van geloof aan tieners in 'n multikulturele wêreld wat deur globalisering teweeggebring word, waarvan tieners moontlik meer deel is as die teoloë wat praktiese teologie beoefen omdat tieners daarin opgroei en niks anders ken nie. Van der Ven, Dreyer & Pieterse (1997:878) het 'n ondersoek onder Suid-Afrikaanse jeug gedoen oor hul geloof in God en hul verhouding tot hul godsdienssosialisering en praxis en het bevind: *“... the most important elements in religious socialization are to be found in the realm of observational learning, that is the parent’s religious saliency and belief in God, and in the realm of experiential learning, that is religious transfer”*. Geloofsbemiddeling aan tieners in die verbondsgesin met 'n gemeenskapsgerigtheid in 'n Suid-Afrika wat besig is om deur 'n oorgangsfase te beweeg in 'n postmoderne tyd en globalisering, stel hoë eise aan die praktiese teoloog, ouers en jeugleiers.

6.5 Invloede wat geloofsbemiddeling versteur

Ons beleef die huidige oorgangsperiode in Suid-Afrika na 'n nuwe bedeling nog intens (vgl paragraaf 5.2, Energiepunte in die kommunikasie-tyd). Die effek van 'n oorgangsperiode moet in die geloofsvorming verreken word. Van Schoor (1988:1) verwys na die geskiedenis van kommunikasiekunde waar veral in die oorgangstye van die Westerse beskawing vroeë gepra is en kritiek deur persone soos Sokrates en Plato oor die retoriek gelewer is wat 'n belangrike rol in die opvoeding en demokrasie van die stadstaat gespeel het. Van Schoor sê dat Plato daarmee die grondslag van die kritiese kommunikasiekunde gelê het. Van Schoor verwys ook na die vierde eeu van ons jaartelling met die val van die Romeinse Ryk toe Augustinus ook vroeë oor kommunikasie gepra het na sy bekering en die klassieke dialoog gebruik het om geloof aan die massa oor te dra. Van Schoor (1988:1) verwys in die verband na Kierkegaard: *“En in die middel van die negentiende eeu het Kierkegaard met sy eksistensiële begrip van kommunikasie die massakommunikasie bevraagteken wat weldra die twintigste eeu sou oorheers. Die kritiek van Kierkegaard was die voorloper van die vroeë wat vandag oor die sin van kommunikasie gepra word”*.

Dawn (1995:20) meen: *“Primarily we must comprehend that television has changed the way our culture perceives reality. Postman demonstrates that the technological process culminating in the television age began when telegraphy robbed from us relevance, power, and coherence”*. In 'n era waarin kommunikasiemiddele astronomies toeneem, moet die vraag gepra word of die kerk met geloofsbemiddeling in voeling bly met die mens wat van hierdie middele gebruik maak en daardeur kommunikatief beïnvloed word. Dawn (1995:21) verwys na die groot hoeveelheid informasie wat elke dag oor mense spoel, maar wat nie tot betekenisvolle handeling lei nie en sê met verwysing na Postman: *“Because we cannot do anything about the abundance of irrelevant information that we receive, television has dramatically altered the information-action ratio”*.

Jakobson en Dingemans se modelle in paragraaf 6.2.2 verwys spesifiek na die geraas of steurnisse wat die oordra van die boodskap nadelig beïnvloed. Tieners stel hulself in 'n hoë mate bloot aan 'n groot hoeveelheid informasie wat nie tot handeling lei nie en net passief aangehoor word. In watter mate tree hierdie stroom inligting as steurnis op vir geloofsbemiddeling aan tieners? Die sukses van geloofsbemiddeling kan gemeet word deur ondersoek in te stel in watter mate die sender en hoorder die boodskap dieselfde vertolk en of dit tot effektiewe en die verwagte geloofshandeling lei. Dawn (1995:21), en seker elkeen wat met geloofsbemiddeling besig is, worstel met die feit dat geloofsbemiddeling tans tot weinige handeling lei: *“In my naivete I believed that most people put truth into practice, that we all seek coherence between what we know and how we live, that knowledge leads to integrity of character and life. Now it seems indisputable to me that television has habituated its watchers to a low information-action ratio, that people are accustomed to ‘learning’ good ideas (even from sermons) and then doing nothing about them”*.

Daar is dus sterk invloede aanwesig wat mense se denke beïnvloed en hoe daar oor die waarheid gedink word en wat werklik waarheid is. Dawn (1995:24) is van mening dat: *“Television’s influence on our culture’s perception of thinking and truth is one of the drastic changes in the social fabric that have evolved with the onset of the*

technological milieu". Die hoeveelheid "waarhede" het meer geword en 'n keuse moet tussen hierdie "waarhede" gemaak word om as waardes te dien. Dit skep ernstige probleme om teen hierdie agtergrond van die evangelie as waarheid te praat of om dit te probeer bemiddel. Gelowiges en nie-gelowiges word al hoe meer bewus van worstelinge binne die kerk oor wat waar en nie waar is nie en aanvaar daarom nie meer soos vroeër die woordverkondiging van predikante voor die voet as waar nie. Die Jesus-seminaar het reeds binne teologiese kringe groot opskudding veroorsaak (vgl Müller 2002:8).

Behalwe teologiese verwarring, dui Deist en Burden (1980:115) aan hoe weinig daar van die oorspronklike teks by die hoorder uitkom net as gevolg van eksegetiese prosesse (vgl diagram 38: *Betekenisverlies by geloofsbemiddeling*). Die lyne in die diagram wat afwaarts loop en al hoe minder word, stel die betekenisverlies voor soos dit deur die verskillende eksegetiese metodes en prosesse beweeg totdat daar iets van die oorspronklike teks by die postmoderne hoorder uitkom. Aan hierdie verskraalde boodskap gee die hoorder ook nog 'n eie interpretasie. Daar kan dus met reg gevra word met hoeveel suiwerheid en versteuring gaan die bemiddeling van die geloofswaarhede gepaard? Hoe moet daar bemiddel word sodat die boodskap so suiwer as moontlik en met die minste verliese by die hoorder of vertolker uitkom? Simbole en ook rituele kan maklik foutiewelik gebruik of vertolk word. Daarom moet daar met die nodige versigtigheid met die Bybelse simbole omgegaan word. "A fool sees not the same tree a wise man does", het die bekende digter William Blake gesê. Hierdie uitspraak is in baie opsigte 'n raak gesegde oor die wesensaard van visuele geletterdheid. Om die evangelie aan tieners of die millennium-generasie (vgl paragraaf 7.6.5) of enige ander persoon in die postmoderne tyd te bemiddel, vra dat dit met die nodige wysheid en kundigheid gedoen sal word.

6.6 Opvoedingsverbondenheid tussen ouer en tiener

Van Rensburg, Kilian en Landman (1981:169) sê: "Verhouding dui op 'n ontmoetingsverhouding waarin die gerelationeerdes (in verhouding) voor die opgawe gestel word om hulle op 'n bepaalde wyse tot mekaar te verhou (in verhouding te tree). Die aard van hierdie verhouding word deur die wyse van hulle gesitueerdheid bepaal".

Volgens Alberts (1990:11 ev) is die suksesvolle opvoedingsverhouding drieledig van aard: Dit moet 'n (1) *vertrouensverhouding*, (2) *begripsverhouding* en (3) *gesagsverhouding* kweek en koester. As daar by een van die drie opvoedingsverhoudinge 'n leemte ontstaan, word aldrie nadelig geraak en die opvoedingsproses geskaad. Die begrip "verhouding" is afgelei van die Latynse woord "*relatum*", wat beteken: "om te dra", "te ondersteun" of "om met ander te kommunikeer, om hom te bevoordeel deur bemoeienis met hom te maak". Die ouer is in die opvoedingsproses met die kind besig tot die kind se eie voordeel, maar dit is onmoontlik sonder 'n innige verhouding. 'n Opvoedingsverhouding is eers werklik ter sprake wanneer die opvoeder en opvoedeling met mekaar in vertroue, met begrip en gesag kommunikeer wat die opvoedingsverloop verseker (vgl Pretorius 1990:14). Die opvoedingsverhouding kan ook as 'n opvoedingsverbondenheid tussen ouer en kind beskou word. Die opvoedingshandeling spruit hieruit voort (vgl Zorgman 1980:10).

6.7 Die doel van geloofsbemiddeling

Geloofsvorming is 'n dinamiese handeling tussen God en mense en daaruit voortvloeiend 'n handeling tussen die skepsele van God. Dit sluit in geestelike, sosiale en interaktiewe prosesse. Dit vra die verrekening van die hele mens met sy emosionele, kognitiewe, affektiewe, linker- en regterbreinaktiwiteite met geen oorbeklemtoning van die een of die ander nie. Geloofsvorming vra dus 'n ruimte waarbinne al hierdie elemente van menswees benut kan word. Hierdie ruimte vereis 'n totale geopendheid en oorgegewendheid waardeur 'n ontmoetingsgebeure kan plaasvind. Geloofsvorming as skeppende en herskeppende aksie van God kan vergelyk word met 'n kunstenaar wat onbevange en ongesteurd die medium waarmee gewerk word, opneem om te laat gebeur wat moet gebeur. In kerklike kommunikasie en geloofsvorming, moet al die verskillende media deeglik benut word om die ware vorming of restourasie te laat plaasvind. In besonder is dit van toepassing vir tieners wat ingestel is op eksplorاسie en eksperimentering. Daar moet 'n ware ontmoeting tussen God, die Skepper en die mens as geskapene plaasvind. Die hand van die Skepper moet by die krake van die skepsel uitkom om dit te restoureer. By die skepping was dit 'n monologiese handeling, maar by die herskepping is dit 'n dialogiese handeling.

Pieterse in Vos en Pieterse (1997:24) meen: *“n Ware ontmoeting tussen subjekte is 'n voorwaarde vir dialoog en intermenslike verhoudinge wat daaruit kan groei”*. Die doel van geloofsbemiddeling is 'n ontmoeting tussen God as Kunstenaar en die mens as kunstige weefsel. Hierdie ontmoeting vereis vertroue in die bemiddelings- of restourasieproses. As proses, dui dit op 'n voortdurende handeling. Hoe meer die mens met God kontak maak en in Hom vertrou, hoe meer kom hy agter hoe betroubaar God is om die heil (restourasie) te bewerk. In hierdie onderlinge verhouding of persoonlike ontmoeting kan 'n dialogiese kommunikasie van heil plaasvind. Hierdie verhoudings, insigte en waarhede wat handelend gekommunikeer word, vorm en herskep en hierdie proses word geloofsvorming genoem.

Die kunstenaar soek 'n vrye lewensruimte om te skep. In hierdie vrye lewensruimte vind daar oorreding plaas deur die wisselwerking van gedagtes op gelyke voet en op 'n basis van vryheid om nuwe idees te aanvaar of nie (vgl Vos en Pieterse 1997:25). 'n Gereelde ware ontmoeting lei tot die ontwikkeling van onderlinge begrip. As daar só gekommunikeer word, skep dit ruimte vir 'n bevryding van die mens – 'n bevryding deur die bemiddeling van die evangelieboodskap om die oorspronklike skepping na die beeld van God weer na vore te laat kom wat deur baie ideologieë, filosofieë en teologieë verberg geraak het.

In hierdie navorsing is dit belangrik om duidelikheid oor kommunikasie en wat daaronder verstaan word, te verkry omdat swak of verskraalde kommunikasie as die wortel van alle kommunikatiewe kwaad beskou kan word. Om te vra wat onder kommunikasie verstaan word, beteken dat daar gesoek en ondersoek moet word. Van Schoor (1988:1) meen: *“Daar is 'n breë en smal weg in die kommunikasiekunde. Op die breë weg lê die kennis mooi en blink en gerieflik voor die hand, maar op die smal weg wat ons inslaan, lê duwweltjies van onsekerheid wat 'n mens verplig om versigtig vorentoe te beweeg”*. Met hierdie waarskuwing kan daar wel gewaag word om geloof deur middel van Bybelse simbole en rituele aan tieners binne die

leefruimte van die gesin te bemiddel met 'n rimpelende effek na die samelewing en die uithoeke van hierdie wêreld. Louw (1989:69) meen: *“Die Christelike gesin is nie ‘n na-binne-gerigte opgeslotenheid op sigself nie. Wat vir die gemeente in 1 Pet 4:10 geld, geld ook vir die gesin ...”*.

Die kerk is die konteks waarbinne die gesin se spiritualiteit gehanteer moet word. Sonder hierdie konteks sal die kulturele heidense verering van die nukleêre gesin beslis weer versterk word. De Vries (1994:122) beweer: *“Only in the church will young people move from the idealistic pseudo-faith of individualistic Christianity into the real world of following Christ alongside other imperfect people”*. Tieners het 'n groter geloofsgemeenskap soos die gemeente nodig, maar ook 'n meer intieme geloofsgemeenskap soos die gesin om tot geloofsvorming te kom. Die kategeesklas kan byvoorbeeld nie as plaasvervanger van die gesin as klein intieme geloofsgroep beskou word nie. Louw (1989:94) meen: *“Die gesin is die plek waar Skrifkennis en verbondskennis geïntegreer word tot ‘n lewenstyl wat Christus-gesentreerd is”*. De Vries (1994:125-126) meen: *“If our youth ministries are going to have lasting impact, we must move away from our traditional model of placing highly programmed youth activities at the heart of our work. Instead, we must give a central place to the more significant ministry of connecting young people to their own ‘great cloud of witnesses’”*. Hiervoor het God die gesin as intieme geloofsgemeenskap bestem om die geloofsinhoud van die Woord van God deel van hul lewens te maak, dit te beoefen en vandaar dit in die gemeente en gemeenskap uit te leef.

Neff (1991:171-173) gee die volgende mikpunte vir geloofsbemiddeling aan tieners:

1. Maksimaliseer kommunikasie tussen tieners en God: *“In other words the ministry serves to increase the shared understanding or shared meaning between participants and God”* (Neff 1991:171).

2. Maksimaliseer kommunikasie tussen tieners en ouers: *“In the case of teenagers, the goal of Christian education is expanded to include assisting in the development of shared meanings between young people and their parents”* (Neff 1991:171).

3. Voorsien 'n Christelike omgewing vir die proses van volwassewording: *“The teen years are the time when young people move out of complementary relationships with most adults and seek their own points of view and positions on issues”* (Neff 1991:171).

4. Wees bewus van potensiële probleme: Om die voorafgaande mikpunte na te streef lei nie noodwendig tot 'n suksesvolle bediening aan tieners nie. Die probleem lê by die insluiting van al die betrokke vennote in geloofsbemiddeling. Neff (1991:171) meen dat: *“... in the real world of the Christian education professional there are at least three participants, or triadic communication”*. Dit bemoelijk geloofsbemiddeling al is die omstandighede hoe ideaal. 'n Jeugwerker kan byvoorbeeld 'n wonderlike verhouding met die tieners hê, maar deur die ouers uit te sluit, miskien nie doelbewus nie, kan hy geen goeie verhouding met die ouers hê nie. Hier kan talle voorbeelde van sulke drietalte genoem word. Die drietal wat die verskillende vennote verteenwoordig kan deur drie sirkels uitgebeeld word wat met mekaar moet oorvleuel voor daar sprake van kommunikasie kan wees. Die punt van

oorvleueling moet gesoek word om almal se betrokkenheid by geloofsbemiddeling maksimaal te benut.

Neff (1991:173-175) noem ook 'n paar faktore hoe om hierdie mikpunte te bereik:

1. Modelling: Kommunikasie is meer effektief as dit gemodelleer word. Neff (1991:174) beweer dat: *“This modelling process is most effective when it is consistently exemplified before both the teens of the church and their parents”*. Omdat kommunikasie nie noodwendig verbaal is nie, kom al die ander vorme van kommunikasie wat reeds in hierdie hoofstuk bespreek is ter sprake met die klem op simbole en rituele.

2. Besikbaarheid: Omdat kommunikasie en verhoudings hand aan hand gaan, konsentreer die geloofsbemiddelaar op 'n bediening van beskikbaarheid. Net om beskikbaar te wees om te doen wat tieners wil doen, laat hulle voel dat die geloofsbemiddelaar vir hulle omgee en deel van hulle lewens wil wees.

3. Hulp om te kommunikeer: Omdat kommunikasie weens verskeie redes in gesinne afgeneem het, is dit nodig om gesinne te help om weer te kommunikeer. Neff (1991:175) beweer: *“Seminars on listening or on nonverbal communication can be conducted on the local church level as ongoing programs, or as a special weekend ministry”*. Neff (1991:175) stel voor dat kommunikasie gefasiliteer moet word, want ironies genoeg het baie van die programme in die gemeente die geneigdheid om kommunikasie in die gesinne met tieners te minimaliseer. Neff (1991:175) verwys na 'n voorbeeld: *“For instance, those ministries which demand a great deal of parental time for church administration may need to be evaluated as to their real mission”*. Neff (1991:175) verwys ook na die spesiale dienste van die gemeente wat basies net op volwassenes toegespits is alhoewel tieners welkom is, maar van die programme spreek nie hul belangstelling of behoeftes aan nie.

Geloofsbemiddeling het dus ten doel om die tiener en sy ouers nader aan God en nader aan mekaar te bring om 'n hegte, sterk en gesonde geloofseenheid te vorm wat binne die gemeenskap 'n opboudende rol kan speel. Die ontmoetingsproses staan sentraal in hierdie verhoudingsmatige in die verbondsgesin waar geloofsbemiddeling en –vorming moet plaasvind.

6.8 Geloofsbemiddeling in 'n multi-kulturele situasie

Die hindernisse om geloof te bemiddel het meer geword as die middele. Die negatiewe uitwerking van die hindernisse in geloofsbemiddeling moet nie onderskat word nie en daarom moet die middele vir geloofsbemiddeling dringend aandag kry om vas te stel waarom die huidige middele nie meer doeltreffend is of doeltreffend genoeg aangewend word om die kommunikasiesteurnisse teen te werk nie.

Histories verskuif die Bybelse konteks waarin die Woord van God na die mens gekom het al verder van die daaglikse konteks waarin die geloofsinhoud bemiddel moet word. Maar die God van die Woord is nog steeds Immanuel binne die konteks van die postmoderne mens. Daar moet egter na weë gesoek word om geloof binne die huidige komplekse netwerk van kommunikasie en talle steurnisse al hoe duideliker te bemiddel. In dié tipe bemiddeling moet die mens God se teenwoordigheid ervaar om tot verstaan van die blye boodskap te kan kom. Omdat

geloofsbemiddeling 'n proses is, is bewuswording en ervaring iets wat deur verskillende vlakke moet beweeg. Heitink (1993:190) praat van interpretering as 'n sirkulêre proses. Die hermeneutiese sirkel van verstaan, verstaanbaar maak en tot verstaan kom, het betrekking op 'n ingewikkelde proses, waarin verskillende beïnvloedbare faktore is wat onderskei kan word. Allereers moet rekening gehou word met die voorverstaan, wat bepaal word deur historiese, sosiologiese en psigologiese faktore. Hoe mense die woorde van die Bybel verstaan en in 'n konkrete situasie toepas, word bepaal deur hul historiese konteks, deur die "*Wirkungsgeschichte*" van die tradisievorming binne die groep waartoe dit behoort en deur hul eie persoon. Vos (1996:12) verwys ook na die drie momente of vlakke van Heitink (1993:190) wat onderskei kan word in die koms van God in sy Woord na die mens:

1. Verstaan (begryp): Hieronder word verstaan 'n hermeneutiese proses waarin die ontsyfering van die historiese betekenis van die teks plaasvind. Dit kan as 'n fase voor bemiddeling van geloof aan die postmoderne mens beskou word omdat die kontras tussen die historiese konteks en verstaan van die teks in daardie tyd en die postmoderne konteks en wyse van die huidige verstaan daarvan te groot is om tot verstaan te kom.

2. Verstaanbaar maak (verklaar): Vir die gesinsbedieningsmodel is een van die grootste uitdagings om die boodskap van die Bybel vanuit 'n vervreemde konteks oor te dra na die verwerde konteks van die postmoderne tyd. Die gesin se konteks en ekologie waarbinne die geloof bemiddel moet word, verskil soms drasties van gesin tot gesin. Die gesinsbedieningsmodel moet dus aanpasbaar wees vir hierdie verskille wat soms skerp kulturele verskille insluit vanweë die toenemende aantal gesinsvorme en samestellinge veral binne dieselfde samelewing wat drasties van die vorige bedeling in Suid-Afrika verskil. Die verstaanbaar maak moet dus meer gevoelig wees vir elke individu binne die gesin waar daar selfs drastiese gapings tussen gesinslede kan bestaan vanweë verskillende religieuse en kulturele belewinge. Dit maak die oorbrugging van die tydsafstand in geloofsbemiddeling ingewikkeld. Hart (2000:310) in sy bespreking van die probleme rondom die verstaan van die teks verwys ook na die probleem rondom komplekse verhoudings van die mens self en onderskei drie vlakke om dit te benader: "... *our own personhood, our experience of the world, and the ways in which language functions with respect to these*".

3. Tot verstaan kom (toe-eien): Teen die agtergrond van wat reeds gesê is oor die verskeidenheid binne gesinne en wat vinnig meer word, sal die toe-eïening van die Bybelse boodskap al hoe meer met 'n kritiese ingesteldheid plaasvind. Waarheid is vir die postmoderne generasie 'n relatiewe begrip. Die toeëiening van geloofswaarhede vind plaas binne 'n verskeidenheid van moontlikhede en nie meer binne 'n samelewing waar 'n meer univormige geloofsbeoefening plaasvind nie. Die geloofsverskeidenheid kan nie bloot teengewerk word om die toeëiening van 'n bepaalde geloofswaarheid makliker of moontlik te maak nie. Geloofsbemiddeling moet al die kommunikasiekategorieë in die bemiddelingsproses verreken om die geloofswaarhede te kan verhelder om tot geloofshandeling te kom. Dit is eers wanneer kommunikasie tot handeling kom, dat daar sprake van tot verstaan kom of toeëiening van geloof is.

6.8.1 Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks

Om die geloof aan tieners te bemiddel, is 'n komplekse fenomeen (vgl diagram 39: *Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks*). Jeugbediening vra 'n holistiese benadering. Sommige tieners moet leer dat die Christelike geloof nie 'n abstrakte leerstelling of misterieuse godsdiens is wat slegs binne die ou Bybelse konteks verstaan kan word nie, maar 'n praktiese dimensie van die lewe is wat alle ander lewensdimensies direk en konkreet raak. Geloof is dus iets meer as 'n verbale belydenis. Dit is 'n liefdes- en geloofsverhouding met God wat toelaat dat daar met Hom kontak gemaak mag word. Geloof is 'n geskenk van God (Joh 15:16), maar vra ook iets van die tiener. Dit maak 'n krag in die tiener los wat van God kom (vgl Boran 1996:18-19). Boran (1996:19-22) gee drie perspektiewe oor geloof by tieners:

1. Geloof wat ontvang word: Geloof wat ontvang word, kom vanuit die omgewing waar die tiener lewe, naamlik die gesin en gemeenskap. Tieners glo hoofsaaklik vanweë die invloed en druk van ander en min persoonlike besluite word geneem. Ongelukkig bly die meeste volwasse Christene by hierdie stadium en word “kulturele Christene”. In die verlede was hierdie soort geloof algemeen en vir kerklike strukture was dit die enigste modus wat ter sprake was. Hierdie soort geloof is nie meer in staat om die veranderende omgewing teen te staan nie. “Kulturele Christene” wankel onder die druk van 'n nuwe en pluralistiese kultuur wat alle gelowe bevraagteken.

Dit is egter nie 'n negatiewe stadium in geloofsvorming nie. Dit word alleen negatief wanneer geloofsvorming by hierdie stadium stagneer. Op hierdie moment in die jong persoon se lewe is sentimente en betekenisvolle ervarings belangriker as intellektuele redenasies. Die hart is belangriker as die kop. God bewerk geloof op 'n inkarnerende wyse deur middel van verskillende media. Elke stadium word op die vorige gebou. Daarom moet hierdie stadium nie van minder belang beskou word nie. Dit kan as 'n basis dien vir die meer diepgewortelde geloof wat later kom. Baie tieners het weens verskeie redes nie die basis van geloof wat ontvang is nie. 'n Jeuggroep is dikwels vir baie tieners die eerste kontak met die kerk. Baie tieners het nooit met gemeentelidery gepraat of in 'n gemeente gedeel nie. Dit verduidelik die toenemende probleem om tieners in 'n proses betrokke te kry wat tot bekering lei (vgl Boran 1996:20-21). Die verstaan van hierdie bevraagtekeningsfase is belangrik vir effektiewe tienerbediening. 'n Onvermoë om dit te verstaan kan hierdie gesonde oorgang van 'n tiener na 'n stadium van meer volwasse lewe laat misluk. Die stadium van “geloof ontvang” is belangrik gedurende die vroeë adolessensie. Dit kan ook die metodologie bepaal wat in jeugbediening gebruik word (vgl Boran 1996:21).

2. Toeëiening van geloof: By geloof wat toegeëien word, neem tieners self verantwoordelik vir hul geloof, handeling en lewenstyl. Dit is 'n stap vorentoe in geloofsgroei vanaf geloof wat ontvang word en wat afhanklik is van die outoriteit van die gemeente. Om saam met die stroom te gaan is nie meer ter sprake in hierdie stadium van geloofsvorming nie. Dit is nie meer langer moontlik om in die groep weg te kruip nie. Die tiener moet nou 'n persoonlike respons gee vir Jesus Christus se uitnodiging om Hom te volg.

'n Meer persoonlike geloof kom na vore vanuit die vorige bevraagtekende en kritiese geloof wat ontvang word. Dit kan 'n traumatiese tydperk vir tieners wees om van 'n fase met vrae, vertwyfeling en konflik te beweeg na 'n persoonlike oortuiging wat as

'n sinvolle lewe beskou kan word. Op hierdie stadium is die kopgodsdien netso belangrik as die hartgodsdien. Geloof moet dus sosiaal-relevant wees. Geloof word gesien as die vorming van die mens in totaliteit en nie net as iets wat die menslikheid beperk of begrens nie. Soekende geloof is 'n intellektuele godsdien wat die hartgodsdien predomineer. Die intellek begin soek vir die regverdiging van geloof. Die persoon probeer om oortuigings te ontdek wat sin maak om voor te leef en te sterf (vgl Boran 1996:21).

3. Geloofsvorming as proses: Geloofsvorming is 'n lewenslange proses. Die tiener- en gesinsbedieningsmodel moet die gemeente tussen teorie en praktyk deur al die lewensprosesse in geloofsvorming na volwassenheid laat beweeg. Dit is 'n kommunikatiewe proses tussen mense en God asook tussen mense onderling. Dit is 'n wordingsproses van dit wat jy reeds in Jesus Christus is en in die lewe hierna gaan wees.

Hierdie lewenslange geloofsvormingsproses bestaan uit verhoudings. Elke individu het 'n persoon en God nodig om in 'n geloofsverhouding te kan staan. God het die mens geskape om in verhoudings te staan, want slegs so kan God se karakter uitgebeeld word. Jesus Christus het deur sy lewe op aarde getoon hoe die menslike wesens in verhouding met mekaar as sosiale en geestelike wesens moet leef. Geloofsvorming is dus 'n geestelike en sosiale proses. Dit is die skaar van gelowiges rondom jou wat jou kan bou of breek. In hierdie navorsing is reeds by die probleemstelling aandag gegee aan die faktore wat geloofsontwikkeling of geloofsbemiddeling nadelig kan beïnvloed of stuit. Daarom is dit van belang om in die ontwikkeling van 'n model vir tiener- en gesinsbediening aandag te skenk aan die faktore wat geloofsbemiddeling en geloofsvorming stimuleer.

6.8.2 Die prosesse wat die groei van geloof beïnvloed

Richards (1983:76-80) verwys na vyf prosesse wat die groei van geloof beïnvloed. Dit is prosesse wat (1) die behoort aan 'n gesonde geloofsgemeenskap kommunikeer, (2) deelname aan 'n gesonde geloofsgemeenskap behels, (3) lede van die geloofsgemeenskap help om modelle vir mekaar te wees, (4) Bybelse riglyne verskaf om die lewe te kan interpreteer en (5) die uitoefening van persoonlike keuses aanmoedig. Brink en andere (2001:14-15) verwys ook na hierdie vyf prosesse en voeg 'n sesde een by, naamlik prosesse waarbinne die verskillende generasies bewus kan word van die belangrike bydraes wat hulle in die geloofsvorming van die ander generasies kan lewer en daarom in verhouding met mekaar moet lewe. Dit kan as inter-generasionele prosesse beskrywe word. Brink en andere (2001:45) sê dat kinders se geloof binne 'n geloofsgemeenskap deur prosesse gevorm word...

- * waardeur kinders liefde en geborgenheid ervaar,
- * waardeur kinders geleentheid kry om self deel te neem,
- * waardeur kinders kans kry om ander na te volg,
- * waardeur kinders 'n voorbeeld vir ander kan wees,
- * waardeur kinders leer om die Bybel vir 'n sinvolle lewe te gebruik,
- * waardeur kinders bemagtig word om keuses uit te oefen,
- * waarbinne die generasies van mekaar leer,
- * om geloofsvisie te vorm,
- * om aan God en aan mekaar deur liefde en deelname verbind te word en

* om aan mekaar en die wêreld diens te lewer.

Hierdie prosesse is van belang binne die bedieningskonteks van die gesin ten opsigte van elke gesinslid. Dit dek die basiese uitgangspunt van 'n gesin wat in die samelewing 'n verskil kan maak. Dit begin by die ervaring van liefde en geborgenheid waarna jongmense en die samelewing luid roep.

Burger (1991:20) bespreek die basiese teorie oor die dinamika van 'n geloofsgemeenskap: *“Dié teorie kom kortliks daarop neer dat ‘n gemeente reg funksioneer, ... indien vier prosesse tegelyk en in ewewig effektief in beweging gehou kan word”*. Hierdie vier prosesse van 'n gemeente se dinamika is: (1) 'n Gedeelde visie op die koninkryk van God; (2) 'n vaste geloofsverbintenis aan dié visie; (3) 'n sorgende gemeenskapslewe en (4) 'n sterk georiënteerdheid op dae wat van Christelike diens spreek (vgl Burger 1991:21).

Die toenemende geloofstwyfel en uitbeweeg uit die Christelike kerk, nie net onder tieners nie, moet nie net aan sekularisasie en globalisering toegedig word nie. Wanneer daar na die geloofsbemiddelingstrategieë of –modelle gekyk word en die kritiese beoordeling daarvan, word bemark dat 'n gemeenskapsgerigte benadering om geloof te bemiddel nie werklik realiseer nie. Die huidige tendens vir geloofsbemiddeling aan tieners bestaan nog steeds slegs binne strukture soos die erediens, kategese en jeugaksies. Te min of geen aandag word aan die tiener se eko-sisteem geskenk as geloofsbemiddelingsisteem. Dit het daartoe bygedra dat die kerk irrelevant in die gemeenskap geword het. Geloofsbemiddeling moet die tiener se totale menswees en lewensruimte insluit. Tieners is slegs vir 'n kort tydjie in die geloofsbemiddelingsituasie of –sisteem van die gesin, kategese, jeugaksie en portuurgroep waarna hy die breër samelewing betree. Dan moes hy reeds geleer het hoe om in die samelewing sy geloof uit te leef en nie net binne die kleiner en meer beskermde geloofsvormende eenhede nie. Tieners groei in 'n globaliserende samelewing op waar die stem van die kerk al hoe stiller word en die stem van die ekonomie, tegnologie en verskillende sekulêre wetenskappe al hoe duideliker gehoor word. Wanneer Beukes (1993:36-39) jeugmodelle krities bespreek en na Müller (1990:117-126) verwys wat Louw (1984:140-146) en Raubenheimer (1988:77-88) se modelle afwys, beweeg hy self nie verder as erediens, kategese, pastoraat en jeugaksies nie. Alhoewel Beukes na die missionêre gerigtheid van die kerk en evangelisasie as belangrike komponent binne die prediking, kategese, pastoraat en jeugaksie verwys, gee hy geen duidelike riglyne hoe die kerk meer relevant in die gemeenskap kan raak nie.

6.8.3 Geloofsbemiddeling as 'n konkrete proses in 'n geloofsgemeenskap

Teen die agtergrond van geloofsvertwyfeling en die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel word 'n besondere insig in die hermeneutiek vereis, omdat die gesinsbedieningsmodel die bemiddeling van die Christelike geloof aan gesinslede onderling en spesifiek aan die tiener binne die postmoderne gemeenskap ten doel het. Met die betekenisverlies van die Bybelse teks en konteks, vanweë verskillende faktore soos eksegetiese en hermeneutiese metodes, intersubjektiviteit, steurnisse, eie interpretasies moet die konkrete ervaring van die teks nuut oordink word om tot geloofshandeling te kan kom.

Die bemiddelingsproses om geloof konkreet te ervaar, word verinnig met die inkorporering van simbole en rituele. Dit beteken om van die visualisering van geloof bewus te word en dit ook handelend tot uitdrukking te laat kom. Dit is miskien gewaagd om van latente geloof te praat, maar dit is slegs 'n manier om te sê dat nie almal wat glo werklik die daad by die geloof voeg nie. Oor 'n baie lang tyd het 'n hoofsaaklik kognitiewe ingesteldheid by geloofsbemiddeling gewerk, maar is beslis nie meer so effektief of affektief nie. Die millenniumgenerasie vra 'n meer holistiese benadering vir geloofsbemiddeling. Daarmee word bedoel die verrekening van alle bemiddelingskomponente soos die visuele, tasbare, reukbare, hoorbare en beweegbare as geloofservarende momente. Geloofsbemiddeling as 'n holistiese proses vra die erkenning van die biologiese, antropologiese, sosiologiese, psigologiese, ekonomiese en teologiese komponente van die mens.

Om te praat van geloof wat sin moet maak, klink meer na sien is glo, eerder as om te glo in die dinge wat ek nie sien nie. Die postmoderne mens wil godsdiens meer konkreet beleef tussen die talle ander belewensse van die daaglikse lewe wat gekonkretiseer word. Die sterk steun op die verbale om geloof te bemiddel het met die koms van 'n nuwe kommunikasiemedie, die visuele, drasties verander. God se teenwoordigheid lê nie net in die naam Immanuel nie, maar in die ervaring van God se teenwoordigheid as Immanuel. Sou daar nie binne 'n bemiddelingsmodel met erns aandag aan die ervaring van God se teenwoordigheid geskenk word nie, sal die verduistering van sy heilige teenwoordigheid al hoe meer plaasvind soos dit reeds met die gesag van die Bybel gebeur het. Dingemans (2000:100-101) beweer: *“Van deze godsverduistering krijgen, in onze tijd, meestal de emancipatie, de selfstandig wording van de mens, de Verlichting en de opkomst van techniek en economie, de schuld ... We leven niet alleen in een crisis van de kerk of de godsdienst of de theologie, maar in een ‘crisis van de cultuur’ ...”*. Oor geloof in God meen Strommen en Hardel (2000:73) dat die huidige kultuur, in kontras met dié van vorige geslagte, nie meer godsdienstige geloof ondersteun en aanmoedig nie. Dit is eerder besig om godsdiens te ondermyn. Godsdiens het eerder iets geword om teengestaan te word. Benaminge vir vakansieseisoene soos Kersfeestyd word verander na Desembervakansie of -seisoen om die Christelike inhoud of verbintenis te verwyder. Strommen en Hardel (2000:74) sê ten spyte van die huidige kultuur wat nie geloofsluwe ondersteun nie, is godsdiens besig om deur middel van die koerante onder die publiek se aandag te kom. Daar is ook verskeie geestelike programme wat godsdiens beklemtoon. Robertson (2000:60) meen die bedreiging van die tradisionele kultuur deur globalisering kan met die term “relativering” saamgevat word: *“Globalization brings cultures into closer contact and thus often leads to the sense that ‘one’s own’ culture is under threat”*.

Vos (1996:9) met verwysing na Rossouw (1981:19) sê: *“Die Christelike teologie het die taak om die Christelike tradisie oor te lewer. Dit beteken dat hy die Woord van God hoorbaar en verstaanbaar moet maak. As hermeneutiese term dui verstaan op die ervaring en toeëiening van sin. Sin is die manier waarop gegewens hulle belang, hulle waarde of relevansie toon vir die mens in sy konkrete situasie”*. Die teologie het die taak om die Woord van God binne hierdie kulturele veranderinge en krisis duidelik te laat klink. Globalisering van kulture moenie as 'n skrikaanjaende term of gebeure beskou word nie. Robertson (2000:53) beweer: *“... the future for religion and culture generally is bright, even though one finds a widespread view that so-called traditional religions and indigenous cultures are under great threat by globalization”*.

Hierdie bedreiging sal gewis vir die kerk al hoe groter word as die Christelike tradisie en die Woord van God al hoe stiller in die gemeenskap word. Tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid het dus die taak om die Christelike tradisie en geloof midde in die globaliserende wêreld oor te dra.

In praktyk is die antieke Bybelse konteks en teks, histories gesproke, besig om al hoe verder van die postmoderne konteks en “teks” verwyder te raak, maar deur 'n aktuele selfverstaan van die kerk deur middel van 'n hermeneutiese proses binne die postmoderne konteks kan die probleem oorbrug word. *“Dat doen ze door herhaaldelijk de situatie te analyseren en te interpreteren, hun eigen mogelijkheden (potenties én beperkthede) onder ogen te zien en voortdurend te luisteren naar de traditie”* (Dingemans 2000:270 en vgl paragraaf 9.19 – Evaluering van model en diagram 39: *Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks*). Croatto (1987:14) sê: *“Without this common milieu – linguistic, cultural, social, geographical, and so on, or as many other dimensions as human reality may be said to have – language remains polesmous”*.

Om tot geloof te kom deur middel van geloofsbemiddeling vra na godsdienstige rituele wat dieselfde funksie het as die alledaagse rituele in 'n multikulturele wêreld. Vos (2001:141) meen: *“Dit bring ook menslike emosies en ervaringe tot uitdrukking. Voorts skep dit kanale vir emosies, dit het sosiale funksies, dit bepaal mense by hulle verantwoordelikhede en bied 'n perspektief daarop”*. Naas die ritueel moet die waarde van simbole in 'n sekere sin herwin word (vgl Farley 1996:1-2 in paragraaf 6.12.2) om die band tussen die werklikheid van die postmoderne tyd en die werklikheid van God te vernuwe. Om die kontekstuele en die teks van die Bybelse tyd in verband te bring met die postmoderne konteks, en omgekeerd, moet die hermeneutiese 'n ekosistemiese benadering insluit (vgl Müller 1991:93). Sodoende kom die pastoraat voor die deur van die *“living human web”* te staan wat meer behels as die geestelike versorging (cura animarum) van mense. Etiek en pastorale versorging moet as onafskeidbare entiteite beskou word. Die dienaar-etiek moet sentraal staan om die kerk te help om as alternatiewe gemeenskap te funksioneer. *“Pastoral care to the living human web needs Christian organizations which can set up alternative structures of communication and public control of the mass media, through mechanisms linked with civil society independently of the state, ‘telecoms’ and broadcasting corporations* (vgl Louw 2002:346-349). Die kerk, alle lidmate, moet sy plek in die samelewing volledig inneem en nie tevrede wees met predikante in studeerkamers, op preekstoele of by vinnige huisbesoeke nie.

In die antieke tyd het die Israeliete die deur- of uittog uit Egipte in herinnering geroep met die oog op die pad wat nog voorlê (vgl Deut 2:7). Dearman (1992:150) meen: *“Deuteronomy defines a state in theological terms and is, therefore, a political document. ... [S]ome scholars have proposed that Deuteronomy is more specifically a plan for national reform or a type of theocratic restoration, ...”*. Met die verloop van tyd het die huidige deurtog, kommunikasiefase in Suid-Afrika, verwyderd geraak van die deurtog, kommunikasiefase van die Israeliete, wat met die kragtige daad van God gepaard gegaan het. Wanneer taal as sisteem van tekens of simbole met grammatikale wette en sintaks van spraak as gebeure onderskei word, moet verwag word dat korrekte taaluitleg en hermeneutiek sonder gebeurtenisse of ervaringe weinig betekenis binne die postmoderne tyd sal hê. Dit is veral van toepassing by tieners wat ervaring- of gebeurtenisgeoriënteerd is. Dit sal dus nodig wees om van

gebeure na die teks te beweeg om die teks te verstaan en nie maar net deur middel van die teks na gebeure te verwys nie, veral nie na die historiese gebeure van duisende jare gelede nie. Die boodskap van die historiese Bybelse gebeure word eers vir die postmoderne mens sinvol as dit aan meer resente gebeure gekoppel word. Die Bybelse teks en konteks moet dus vanuit die huidige konteks binne die samelewing en die verstaan en benutting van die woord, simboliek en rituele as gebeure benader word. Dit verg 'n deeglike verkenning van die antieke en postmoderne kontekstuele en kommunikatiewe prosesse. Die gebeurtenisse en verhale van die Bybel verbleek en verdwyn soms onder die stortvloed van postmoderne informasie en gebeurtenisse. Die hermeneutiese taak van die praktiese teologie is om die inhoud van die Bybel wat onder die sediment van verskillende filosofiese strominge versink geraak het, weer met 'n nuwe paradigma uit te haal.

Gebeurtenisse en rituele gee geboorte en betekenis aan woorde en simbole. Daarom word in hierdie navorsing gesoek na 'n model wat op gebeurtenisse afgestem is om aan die woorde van die Bybel meer praktiese betekenis te gee. Geloofsbemiddeling in hierdie sin is dus gebeurtenisgeoriënteerd, kommunikatief-handelend, en vra dus sisteme waarin daar reeds gebeurtenisse, handeling of rituele plaasvind waarby aansluiting gevind kan word om die Woord van God en die simboliek daarin tot verstaan te bring. Die afstand van die antieke en postmoderne woordgebeure moet op hierdie wyse oorbrug word. Dingemans (2000:258) meen die Christelike kerk het 'n brugfunksie tussen mense wat geborgenheid soek en die lang tradisie van 'n rigtinggewende boodskap van die Bybel: *“De christelike gemeenskap staat tussen de overgeleverde traditie (bewaarfunctie, conserverend) en de uitdaging van de vragen en behoeften van de moderne samenleving (vernieuwing, progressie)”*. Soos die Israeliete aan die vorige gebeurtenisse herinner is, moet die huidige geslag ook weer herinner word aan die historiese en meer resente gebeurtenisse om God se heerskappy te beklemtoon. Vanweë 'n tydsgevoel moet pogings aangewend word om dit tot beleving te bring. Twee aspekte van die moderne kommunikasie wat vandag al hoe meer by geloofsbemiddeling ter sprake kom, kan byvoorbeeld in drama gekombineer word om gebeurtenis van die verlede op te roep wat tot geloof en geloofsvorming gelei het. Hierdie twee aspekte is (1) 'n multisintuïelike kommunikasie wat meer as een sintuig gelyktydig betrek en (2) die narratiewe wat tans weer herontdek word (vgl Janse van Rensburg & Prins 1997:293). Deur die multisintuïelike kommunikasiemedium van die tiener in die postmoderne tyd saam met die kommunikasiemedium van die Bybelse leefwêreld, die narratiewe, te kombineer, kan hierdie twee wêreldes bymekaar gebring word om die tiener tot geloof en geloofsvorming te lei (vgl Janse van Rensburg & Prins 1997:296).

Klein, Blomberg & Hubbard (1993:12-20) bespreek hermeneutiese uitdagings rondom die probleem van die verskillende afstande tussen die Bybelse en moderne tyd, naamlik die tyd wat verloop het, kulturele, geografiese en taalafstand. Dit blyk dat afstand een van die grootste probleme is wat oorbrug moet word om geloof te bemiddel. Die twee wêreldes waarin die Bybel geskryf is en dié waarin dit vandag verstaan moet word, verskil drasties. Daar is ook nie voldoende informasie van die Bybelse konteks om vanuit daardie konteks die teks beter te verstaan vir toepassing in die huidige konteks nie. Ook die afstand tussen die gebeure en die neerskrywe daarvan moet in ag geneem word. Kultureel is daar ook gebruike, gelowe, praktyke, simboliese en idiomatiese uitdrukkings wat nie veel sin maak vir die moderne mens nie. Die taalafstand is seker een van die hoofprobleme vir baie moderne mense se

interpretasie van die Bybel omdat hulle nie die Hebreeus, Aramees of Grieks ken wat in daardie tyd gebruik is nie. Klein en andere (1993:16) sê: *“The distances between the various biblical worlds and our own require objective historical study if we are to understand those and what people wrote in the Bible”*.

Dit moenie uit die oog verloor word dat die woorde van die Woord deur God self op die harte en in die gedagtes van mense geskryf word nie (vgl Jer 31:33 en 2 Kor 3:3). Dit bly God se heilige Woord wat nie slegs deur die verskillende historiese en rasionele metodes van interpretasies tot verstaan gebring kan word nie. Pieterse (1993:135) sê: *“Die werk van die Gees is, in die verbreiding van die evangelie na die hemelvaart van Jesus Christus, ook wesenlik kommunikatief”*. Hermeneutiek is ten diepste pneumatologies van aard (vgl paragraaf 6.13.1). Die oorbrugging van hierdie afstand tussen die huidige en die Bybelse konteks, maar veral van die menslike begrip van die Woord van God en wat God met sy Woord aan die mens bedoel, bly van die leiding van die God self afhanklik, naamlik sy Gees wat Hy uitgestort het om die mens te begelei. Paulus bid dat God deur sy Gees wysheid sal gee en Hom so sal openbaar dat Hy geken sal word (Ef 1:17-18). *“Dit verkondig ons ook, nie met geleerde woorde wat die menslike wysheid ons leer nie, maar met woorde wat die Gees ons leer”* (1 Kor 2:13). Dit is egter 'n moeiliker taak as om bloot praktiese wenke te gee vir 'n meer doeltreffende kommunikasie soos die volgende wenke van Erasmus en andere (1996:6-7): Hou die tipe persoonlikheid van die persoon met wie jy gaan onderhandel in gedagte en bly bewus van die verwysingsraamwerk van mense. Dit verwys na die wyse hoe mense oor ander mense en die wêreld dink en voel. Alles wat jy sê of skryf moet sin maak. Hou altyd jou emosies in bedwang.

Kommunikasie wat tot handeling wil lei, moet op die werklike lewe fokus en die bemiddelaar moet soms meer met daede as met woorde spreek. Dan sal die hoorder begin doen wat die bemiddelaar doen. Franciscus van Assisi het gesê dat daar voortgegaan moet word om die evangelie te preek, indien nodig, met woorde.

'n Preek is dikwels monologies, maar kommunikasie wat tot handeling lei, is dialogies of interaksioneel. Dit vra kennis van die hoorder se kultuur, taal en verwysingsraamwerk. Dit vra 'n persoonlike gesprek in plaas van massakommunikasie. Dit is nie net informatief nie maar 'n stimulasie tot aksie. Die inhoud van die kommunikasie bestaan nie uit geykte woorde of uitdrukkings soos *“God het jou lief”* nie, maar verwys na praktiese voorbeelde soos die verlore seun en die barmhartige Samaritaan. Dit nooi uit tot persoonlike ontdekkings en handel nie oor wat vertel word nie, maar wat self ontdek word. Jesus het sy volgelinge tot ontdekking gelei. Hy het nie by die bergrede gestop met sy kommunikatiewe handeling nie. Pieterse en Vos (1991:4) meen: *“Kommunikasie hang af van die vraag of die deelnemers 'n gemeenskaplike verwysingsveld het”*. Dit sluit in 'n verstaanbare taal met 'n kennis van die begrippe wat gebruik word en 'n ervaringsveld wat vir almal bekend is. Die vind van 'n gemeenskaplike verwysingsveld is een van die probleme waarmee in hierdie navorsing geworstel word waar die klem op gemeenskapsgerigtheid val. Dit is moontlik ook een van verskeie redes waarom die kerk in die gemeenskap nie meer met dieselfde verstaanbaarheid spreek as voorheen toe die kerk meer prominent in die gemeenskap gedien het. Die kerklike taal en die gemeenskapstaal het vir mekaar vreemd geword. Om in die gemeenskap geloof te bemiddel, sal 'n studie van

gemeenskapstaal vereis om tot verstaan van mekaar en die geloofsinhoud van die Bybel te kom (vgl tienersleng in paragraaf 6.2.4 (5)).

6.8.4 Geloofsbemiddeling wat tot handeling lei

Den Dulk (1998:205) gee vyf aanwysings uit Deut 6:6-8 hoe met die teks om te gaan sodat dit tot handeling sal lei. (1) Die teks moet nie net as objek van ondersoek opgeneem word nie, maar ook as onderwysende subjek hanteer word. (2) Die leerling word uitgenooi om self leraar te word: “*Jy moet dit inskerp by jou kinders...*” (Deut 6:7). (3) In die gesprek word ‘n verband geweef tussen die verhaal van God en die verhaal van mense (vgl Müller 1996: *Om tot verhaal te kom* en Marais 2001: *Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei*). (4) Die gesprek het ‘n etiese strekking. Die verband tussen die woorde van Moses en die mens se eie verhaal het praktiese betekenis: “*Jy moet dit as herinneringsteken vasbind aan jou hande...*” (Deut 6:8). (5) Die woorde wat gehoor word, in die hart bewaar word en in die gesprek aan die orde kom, moet ook ‘n sigbare werklikheid (“...en dit moet as ‘n voorhoofsband tussen jou oë wees.” O.V.) word – tot handeling kom.

In die volgende vier diagramme word uitdrukking aan geloof as ‘n komprehensiewe proses gegee: diagram 40: *Geloof as affektiewe proses*, diagram 41: *Geloof as kognitiewe proses*, diagram 42: *Geloof as konatiewe proses* en diagram 43: *Geloof as komprehensiewe proses*. Die mens ontwikkel op grond van God se genadegawes, sy liefde vir sondears en sy betroubaarheid ‘n passie vir mense en ‘n behoefte om verhoudings te bou (vgl diagram 40). Binne hierdie verhoudings vind ‘n verstandelike verbintenis plaas deur die aanleer van geloofswaarhede onder leiding van die Heilige Gees (vgl diagram 41). Met ‘n passie in die hart vir mense en ‘n verstandelike verbintenis met die Woord as die waarheid word ‘n wilsbesluit tot handeling geneem. Die affektiewe en kognitiewe verbintenisse lei tot geloofshandeling in gehoorsaamheid aan die visie en missie wat God in sy Woord en deur die werking van sy Gees aan mense as verteenwoordigers in sy koninkryk gee (vgl diagram 42). Geloof wat tot handeling kom, as verlangde verwagting van geloofsbemiddeling aan tieners, sluit dus die affektiewe, kognitiewe en konatiewe geloofsprosesse in en word daarom as ‘n komprehensiewe geloofsproses beskou (vgl diagram 43 en diagram 68: *Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling*).

Dit is nie ‘n eenvoudige saak om lewende geloof te beskryf nie omdat dit met die totale wese van die mens te doen het soos reeds deur middel van die affektiewe, kognitiewe en affektiewe dimensies van die mens verduidelik is. Strommen en Hardel (2000:74) sê dat geloof kompleks en dinamies is: “... *a vibrant faith permeates every facet of our existence, manifesting itself in what we trust, value, and do*” (Strommen en Hardel 2000:75). Geloof betrek die emosionele lewe, het te doen met kognitiewe verbintenisse in die denke en dit lei tot geloofshandeling.

6.8.5 Geloofsbemiddeling deur gesinne

Volgens Strommen en Hardel (2000:81-98) kan die gesin op die volgende vier maniere ‘n bydrae lewer om geloof te bemiddel:

1. Deur evangelie-georiënteerde ouers te word: Evangelie-georiënteerde ouers ontwikkel 'n noue gesinsverhouding met God. Kinders van sulke gesinne is ook meer geneig om geloof en waardes te aanvaar.

2. Deur morele waardes te kommunikeer: Strommen en Hardel (2000:85) beweer dat waardes kragtig deur ouers oorgedra word. Kinders kan ook sterk deur hul maats en portuurgroepe beïnvloed word, maar dit sal slegs dominerend funksioneer as hul verhouding met hul ouers nie na wense is nie. Ouers wat wel vir hul kinders omgee is die belangrikste kommunikeerders van waardes in hul kinders se lewens. Die algemene waardes wat ouers in hul kinders se lewens verlang, is omgee vir die gesin, goed doen aan ander, beskerming van die swakkes, betoning van vrygewigheid en medelye, om beloftes na te kom en om nie vergoeding vir goeie dade hoog te ag nie. Hierdie waardes word bereik deur 'n etiek van verantwoordelike liefde, omgee vir ander en 'n persoonlike geloof. Strommen en Hardel (2000:88) vra hulself af hoe hierdie waardes deur ouers gekommunikeer kan word? Dit kan deur geesverwante verhoudings, modellering, verbale mededeling, die geskrewe woord, induksie en 'n beleefde benadering gedoen word. Benson (1997:181-182) gee verskillende idees hoe 'n gesin met op- en inbou van waardes kan begin. Alhoewel daar geen bepaalde orde vir hierdie stappe voorgestel word nie, kan die volgende voorstel van Benson (1997:182) 'n moontlike beginpunt wees: *“Developing a family mission statement that focuses on building assets, then using it as a guide for family decisions and priorities”*. Benson (1997:184-189) bespreek ook vier strategieë om gesinne toe te rus, veral ouers, om met 'n waardeboustelsel in die gesinne te begin: (1) ondersteuning aan ouers, (2) opvoeding van ouers, (3) die voorsiening van geleenthede vir gesinne om saam te wees en (4) inisiatiewe van die plaaslike gemeenskapsorganisasies.

3. Betrokkenheid in dienslewering: Alhoewel tieners van aksie, avontuur en om 'n verskil in die lewe te maak, hou, bly dit nog steeds vir die plaaslike gemeente moeilik om hulle tot diensbaarheid te lei en te aktiveer. Dit het ten dele te doen met die prestasiegedrewe samelewing waarin eer, geld en lof aan mense 'n baie sentrale plek inneem. Strommen en Hardel (2002:94) stel dit soos volg: *“According to the Gospels, the disciples' thinking was becoming more like that of the Pharisees, who loved prestige, honor, money, and the praise of men”*. Dit is in hierdie opsig dat Jesus ook sy dissipels aangespreek het: *“Dit verseker Ek julle: as julle nie verander en soos kindertjies word nie, sal julle beslis nie in die koninkryk van die hemel kom nie. Wie homself gering ag soos hierdie kindjie, hy is die belangrikste in die koninkryk van die hemel”* (Mat 18:3-4). Jesus het sy dissipels toegerus en uitgestuur om deur diens in hul geloof versterk te word en 'n lojaliteit teenoor ander te beoefen.

In die gesinsbedieningsmodel moet die klem op geloofsbeoefening en -versterking deur diens in die gesin, gemeente en samelewing geplaas word. Strommen en Hardel (2000:94) maak die volgende opmerking wat genoemde paradigma onderskryf: *“If a preoccupation with status and position can destroy faith, humble service apparently can restore it. The giving of one's life in service to others, and ultimately to Christ, is faith enhancing”*.

Een van die vier basiese leerstyle, praktiese leerders, gebruik diens as uitgangspunt (vgl paragraaf 9.5.2 (3)). Dienslewering hoef nie met 'n kursus voorafgegaan te word nie. Die sop en toebroodjies op 'n koue wintersaand aan die haweloses op die

sypaadjie bevat genoeg ervaring, leermateriaal en 'n heroorweging om aan die gesin se prioriteite te begin werk. Indien gesinne slegs gewoontes rondom dienslewering ontwikkel, betaan die moontlikheid baie sterk dat tieners se basiese behoeftes rondom kerkwees en hul geestelike lewe bevredig sal word. Vergelyk paragraaf 9.5.1 (6), die tien eienskappe van 'n jeug wat 'n verbintenis in hul geestelike lewe aangegaan het.

Die passie vir diens in die samelewing moet binne die gesin gebore word. Iemand in die gesin moet met dienslewering begin en die kans is goed dat die res van die gesin op een of ander stadium daarby betrokke sal raak. Louw (1989:90-94) onderskei sewe basiese gesinsfunksies waaraan geen bepaalde orde van belangrikheid gegee word nie, maar die affektiewe funksie, naamlik erkenning, warmte, nabyheid en aanvaarding is sekerlik een van die belangrikste funksies om met dienslewering in en deur 'n gesin te begin. Die ander funksies wat Louw bespreek wat direk met die kind se opvoeding in verband staan, is die sosialiseringfunksie waardeur kinders leer dat hulle verhoudingswesens is, die opvoedingsfunksie om kinders te lei tot selfstandige keuses, die vormingsfunksie om die kind se persoonlikheid en karakter te vorm en die godsdienstige funksie wat in die volgende paragraaf bespreek word. Vir dienslewering deur die gesin is 'n gesonde gesinsamestelling en funksies nodig.

4. Geloofsmededeling in die huis: Wat in die voorafgaande paragrafe reeds oor geloof wat tot handeling moet kom, bespreek is, word bondig en prakties in Deut 6:4-9 saamgevat as die kern van geloofsbemiddeling in gesinsverband (vgl Den Dulk 1998:205 in paragraaf 6.8.4). Met gesag wat van God kom (vgl Rom 13:1, 1 Tess 4:2, Tit 2:14, 1 Tim 3:4), word vaders, moeders of ander geestelike leiers bemaagtig om as God se verteenwoordigers geloofswaarhede deur middel van simboliese handeling te bemiddel (vgl Marais en ander 2001: *Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei*).

Die kerk het nagelaat om ouers toe te rus om die geloof aan die volgende geslag te bemiddel. Ouers steun op eredienste, kategeese en godsdiensoonderrig op skole en beskou dit as voldoende vir hul kinders se geestelike opvoeding. Louw (1989:94) beweer dat baie van die gesinsfunksies, onder andere godsdienstige funksies al hoe meer deur buite-instansies oorgeneem word: *“Eintlik het slegs die affektiewe funksie oorgebly”*. Strommen en Hardel (2000:97) bevestig hierdie aanname soos volg: *“Though Christian parents, too, have felt an obligation to pass the faith on to their children and their children’s children, it has not been emphasized as a parental responsibility. When asked, only 7 percent of Christian education coordinators in six major Protestant denominations said their church emphasized helping parents promote faith in their children”*. Strommen en Hardel (2000:97) verwys na navorsing wat aantoon dat 67% van die moeders en 43% van die vaders geloof aan die volgende geslag bemiddel. Volgens Strommen en Hardel (2000:97) bevind slegs 5% van die jeug hulle op 'n gereelde basis in 'n geestelike gesprek met hul vaders en 12% het 'n ervaring van gesprekke met hul moeders oor geloofsake. Dit beklemtoon die noodsaaklikheid om deeglike aandag aan gesinsbediening te skenk. Die navorsing van De Wet (1981:29) toon 'n beduidende verband aan tussen meeleving van ouers en kinders in die gemeente. Die gesinne wat hul geestelike lewe tuis beoefen om hul geloof binne gesinsverband te versterk, is ook die gesinne wat in die

gemeente betrokke is. Dit korrespondeer met navorsing waarna Strommen en Hardel (2000:98) soos volg verwys:

BETROKKENHEID VAN TWEE JEUGGROEPE		
Jeugbetrokkenheid	Jeug wie se ouers nooit uitdrukking aan geloof gee nie.	Jeug wie se ouers dikwels uitdrukking aan geloof gee.
Deelname in die kerk	28%	46%
Verbind aan geloof	18%	37%
Diens aan ander	12%	29%
Algehele gemiddelde	19%	37%

Janssen (2003:3) meen: *“De eens zo onbetwisbare vitaliteit van het godsdienstige toont tekenen van verval. De massa is óf bijgelovig geworden of lichtgelovig, óf zelfs onverschillig voor religie”.*

6.9 Geloofsbemiddeling deur skeppingsopenbaringe

De Vries (1994:137) verwys na C.S. Lewis (1947:51) wat meen dat daar 'n aansienlike hoeveelheid mense is wat in 'n Christengemeenskap opgroei sonder noemenswaardige geestelike ervarings, maar wat byvoorbeeld deur die lees van sterrekundige literatuur tot die besef kom hoe min die mens van die werklikheid weet en wat as gevolg daarvan godsdienste verwaarloos en selfs verwerp. So 'n persoon kan byvoorbeeld deur na die sterre te kyk, soos die digter van Psalm 8, weer in verwondering kom oor die grootheid en uniekheid van die skepping en wat tot 'n bewuswording van God as Skepper daarvan kan lei. Psalm 8 begin met 'n loflied oor die openbaring van God deur die bekendmaking van sy Naam, Jahwe en dan word die skeppingsopenbaring van God deur kinders en suigelinge besing, *“JHWHs Zuwendung zu den Kleinen”* (verse 2-3) asook deur ander, *“JHWHs Zuwendung zum Menschen”* (verse 4-9), (vgl Hossfeld & Zenger 1993:77 en ook Ps 19:2; 66:3; 89:6 en 104:24). Geloofsbemiddeling vra soms meer na 'n visuele bewuswording van die grootheid van God as die verbale mededeling daarvan. Croatto (1987:76) sê: *“It is important to notice that God’s revelation in events, and not only in transmitted words, helps us to an in-depth understanding of biblical tradition”.*

Wanneer in hierdie navorsing van 'n paradigmaskuif gepraat word, dan is dit om die tieners gebeurtenisgedrewe te maak in plaas daarvan om hulle vanaf die kansel of in die kategeseklas tot aksie te probeer dryf. Geloofsbemiddeling en –vorming vra naas 'n verbale openbaring van God ook 'n visuele openbaring. Oor die algemeen word meer van verbale geloofsbemiddeling gebruik gemaak, alhoewel dit 'n beperktheid bevat. Hierdie beperktheid dwing die soekende mens na ander metodes van geloofsbemiddeling. Daarom wend sommige hul tot die Oosterse godsdienstige praktyke wat meer gebeurtenisgedrewe is. Dingemans (2000:67) beweer: *“Kranten en televisie besteden relatief veel aandacht aan Oosterse mystiek en meditatie. Yoga, concentratie- en meditatieoefeningen zijn duidelijk in de mode”* (vgl Janssen 2003:3)

Die bemiddeling van geloof kan dus meer doeltreffend wees as die breë spektrum bemiddelingsmedia benut word wat naas die verbale ook simbole en rituele insluit. Dit beteken nie dat die gereformeerde tradisie, *“sola Scriptura”* van minder belang

geag word nie. Dit bly nog steeds “*sola*” omdat daar net een “*Scriptura*” is, maar wat nie net uit woorde as simbole bestaan nie, maar ryk is aan simboliek en rituele om die dieper dimensies van die woorde na vore te bring. Dit beteken dat simbole en rituele in diens van die Woord staan en nie daarsonder moet funksioneer nie. Pieterse (1988:21) sê: “*Kommunikasie waarin een persoon 'n boodskap (inhoud) aan 'n ander deur gesproke woorde oordra, word vergesel van die nie-verbale uitdrukkinge van die gesig en die liggaam, gesindhede, egtheid of onegtheid, woede of vriendelikheid, ens.*” God openbaar Homself deur sy Woord en skepping en wil dat geloofsbemiddeling binne hierdie twee openbaringsvorme die verskeidenheid binne die simboliese en rituele sal benut (vgl diagram 39: *Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks* en diagram 44: *Verbale en nie-verbale openbaring*). Daar moet 'n weg of brug gevind word om die teks, ten spyte van 'n taal- en kultuurafstand aan die tiener en sy gesin asook die gemeenskap te bemiddel. Dit moet hoorbaar, ervaarbaar en verstaanbaar wees om tot 'n ontmoetingsgebeure te lei. Geloofsbemiddeling en -vorming in die verbondsgesin, vereis 'n begeleidingsmetodiek aan ouer en kind. In gesinsverband kan die handelinge of rituele meer prakties en sinvol geskied as byvoorbeeld in 'n erediens of by kategese. In die erediens is die neiging nog steeds in die moderne tyd, met baie kommunikasietegnieke en –tegnologie, om in 'n vorm van verbalisme gevange te bly. Die moderne mens is blootgestel aan nuwer kommunikasietegnieke en raak al hoe meer daardeur gerig en ook kragtig beïnvloed.

Om die tiener se geloof te kan vorm, moet hierdie kommunikasiemetodes in die geloofsbemiddelingsproses geïntegreer word om 'n meer holistiese benadering te volg wat die kognitiewe - die aanhoor van die Woord, ook te laat oorgaan in 'n wilsbesluit - die konatiewe, om by die handelende of affektiewe van geloof uit te kom. Binne gesinsverband kom die nie-verbale kommunikasie in elk geval met die verloop van tyd al hoe meer voor. Die gesinslede verstaan mekaar met verloop van tyd al hoe beter met al hoe minder woorde. Voorbeelde soos lyftaal deur middel van gesigsuitdrukkinge en liggaamshoudings kan genoem word. Dit is veral nuttig om dit wat soms nie in woorde gesê kan word nie tot uitdrukking te bring soos stilgebed as 'n begin vir 'n gesin wat voorheen nooit saam gebid het nie. Kniel as ritueel kan byvoorbeeld benut word om 'n sterker uitdrukking te gee aan die gebedsgebeure as 'n gebaar van afhanklikheid van God. 'n Multi-sintuiglike benadering deur middel van 'n breë spektrum bemiddelingsmedia met die klem op 'n visuele bewuswording van God se grootheid sal heelwat meer aandag in die kerk moet geniet om die geloofsinhoud meer hoorbaar, ervaarbaar en verstaanbaar te maak.

6.10 Kommunikasie en visuele persepsie

Die verskraling van die Bybelse boodskap is deels geleë in die onderbenutting van die sintuiglike waarneming by die bemiddeling van geloof. Menigmaal word die sintuiglike begrawe onder verbale of is die oorbenuitig van die verbale die rede vir 'n onderbenutting van die nie-verbale. In dieselfde asem kan gesê word dat die linkerbrein ten koste van die regterbrein gebruik word.

Geloofsbemiddeling se effektiwiteit neem toe soos die benutting van sintuie in kommunikasie toeneem. Dit wil voorkom of die kerk vir die bemiddeling van geloof die breë spektrum van perseptuele waarneming wel onderbenut. Die mens het 'n hele aantal sintuie om tot geloof te kom waarvan sommige by geloofsbemiddeling

wetend en onwetend buite rekening gelaat word. Gouws en Snyman (1994:1) voer aan: “*Om te kan sien, kan beskou word as die mens se primêre perseptuele instrument. Visuele persepsie vorm bykans altyd die primêre grondslag van ons verstaan van die wêreld. Daarbenewens is visuele persepsie ook 'n belangrike onderdeel van die mens se algehele soeke na sin en betekenis. Om die rede is dit nodig om die visuele proses in 'n ruimer konteks te beskou, en wel as vermoë van die mens as patroonsoekende betekenisemaker*”. Van geboorte af tot en met die dood ervaar 'n mens die werklikheid deur middel van die sintuiglike waarneming. Vervolgens word na verskillende beelde by waarneming verwys (vgl Fourie 1983:7): (1) Die kosmiese beeld: Die materiële werklikheid bestaan onafhanklik van die mens en is nie afhanklik van waarneming nie. Die mens se waarneming van die kosmiese laat egter 'n onuitwisbare indruk op sy gees en denke. (2) Die mentale beeld: Die beelde wat in die onderbewussyn versamel word en wat in hul totaliteit die mens se psigiese werklikheidsbeeld vorm, staan as mentale beelde bekend. Dit is daardie beelde wat die mens in sy geestes- en gedagte-wêreld vorm oor sy ervarings en belewenis van sy werklikheid en van 'n kollektiewe werklikheid. (3) Die simboliese beeld: Die simboliese beeld word onderskei van kosmiese en mentale beelde omdat dit nie natuurlike beelde is nie, maar tot stand kom op grond van die doelbewuste en berekende bedoeling van 'n mededeler. Dit word gekenmerk aan die gebruik van kodes (tegnieke) met die bedoeling om 'n bepaalde boodskap (betekenis) op 'n bepaalde wyse oor te dra. Die klem val op berekendheid in terme van die keuses by beide die mededeler en die ontvanger.

Gouws en Snyman (1994:6) meen: “*Visuele geletterdheid is die vermoë om al die eienskappe van visuele taal te kan verstaan en te kan gebruik om sodoende die samehang in visuele tekste te kan uitlees, oftewel, die vermoë om visuele boodskappe te kan dekodeer*”. Hierdie stelling impliseer dat dit moontlik is om al die eienskappe van visuele taal te kan verstaan, wat sterk betwyfel word. Hoe meer 'n mens bewus word van die kompleksiteit van die medianetwerk en steurnisse waardeur boodskappe oorgesein word, met behulp van woorde, simbole en rituele teen die agtergrond van individuele kosmiese, mentale en simboliese persepsies hoe meer begrip is daar dat boodskappe foutief gekodeer en gedekodeer kan word. Daarom kan die onkundige benutting van al die faktore wat 'n rol in kommunikasie speel 'n verdraaiing van die Bybel by geloofsbemiddeling teweegbring. Dit vermaan geloofsbemiddelaars tot uiterste versigtigheid in hul omgang met simbole en rituele, veral in 'n multikulturele situasie soos in Suid-Afrika.

6.11 Geloofsbemiddeling deur middel van rituele

Voor daar oor geloofsbemiddeling deur middel van simbole nagedink kan word, moet geloofsbemiddeling deur middel van rituele aan die orde kom omdat rituele tot die gebruik van simbole lei (vgl diagram 45: *Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling*). Rituele word deur simbole aangevul om tot sinvolle belewenis te kom. Rituele word as sinvolle handeling ervaar in situasies wat soms persoonlik is soos by huweliksluiting, tydens siekte, Kersfeesviering, verjaardae, ensovoorts. Die konteks waarin die rituele plaasvind bepaal of die funksie daarvan effektief sal wees aldan nie. Nie alle kontekste het eweveel met krisis of verhoudingsherstel te doen nie. Sommige groeperinge van mense soek eerder na selfidentifisering, soos tieners, wat nie gepla is oor veranderinge of die stabilisering van 'n samelewing nie. Hulle soek juis verandering. Persone wat pas tot bekering gekom het, sal weer 'n behoefte

aan rituele rondom godsdienstige verdieping hê. 'n Groot deel van die burgers van Suid-Afrika sal weer vra vir rituele om die politieke oorgangstyd meer gelowig te kan hanteer. Watter konteks of ritueel ook ter sprake is, dit moet die funksie hê om tot 'n beter leefwyse te lei wat neerkom op die dien van liggaam, siel en gees. Dit kan sosiale, godsdienstige of persoonlike rituele insluit. Dit moenie inhoudloos wees of slegs 'n uiterlike vertoon bevat nie. Joubert (1994:80) is van mening dat rituele en seremonies soos die doop en die nagmaal in die twintigste eeuse Christendom in 'n groot mate hul vermoë om te kommunikeer verloor het en bloot uiterlike gebruike ter wille van die tradisie geword het.: *“... die verskillende wyses waarop genoemde rituele en seremonies bedien word, het vandag dikwels belangriker geword as die performatiewe en kommunikatiewe krag daarvan”* (Joubert 1994:80). Die betekenis van die brood en wyn as simbole by die nagmaalsviering word duideliker deur die manier waarop dit aangewend word. 'n Klein stukkie brood wat amper onsigbaar tussen die vingers van die bedienaar van die nagmaal gebreek word, spreek met minder impak as die breek van 'n groot brood ten aanskoue van al die nagmaalgangers. Die breek en uitdeel van brood deur lidmate aan mekaar met die byvoeging of herhaling van die instellingswoorde vorm 'n rituele handeling met dieper tref- en oordragskrag van die verbondsmaal as gemeenskapsmaal as die blote neem en eet daarvan op 'n individuele basis. Die tot handeling kom by die gebruik van simbole by die nagmaalviering en veral daarna in die dienskneggestalte in die daaglikse lewe, is 'n stap nader aan die verstaan van die geloofsinhoud en historiese gebeure van die verlossende genade van Jesus Christus as Offerlam. (Vgl Aerts 2002 in paragraaf 9.5.2 (3) - Ervaringsleer)

6.11.1 Rituele: Relevante definisies en aantekeninge

Barnard (2001:9) meen: *“Onder ‘ritueel’ verstaan wij ... een al dan niet religieuze symboolhandeling, met een min of meer herkenbaar en herhaalbaar patroon en verloop”*. Menken-Bekius (1998:18) onderskei drie probleemvelde wat 'n rol by die definiëring van 'n ritueel speel: *“... de veronderstelde relatie tussen de rituelen die mensen uitvoeren en hun beliefs. ... de veronderstelde verhouding tussen doen en denken, met betrekking tot rituelen. Een derde veld kan worden aangegeven met de woorden cultuur en identiteit”*. Menken-Bekius (1998:26) se werksdefinisie lui soos volg: *“Rituelen zijn vanselfsprekende, eenmalige of herhaalde, veelal symbolische handelingen, veelal vergezeld van bijbehorende formules en teksten, waarin de mens lichamelijk en interactief betrokken is op een werkelijkheid, die in het ritueel present wordt gesteld”*.

Volgens Wegman (1991:44) is die belangrikste miskien: *“... dat we door de samenhang van symbolen in het ritueel onze innerlijke gevoelens, overtuigingen, de zingeving die wij aan het menselijke bestaan geven, tot uitdrukking kunnen brengen. ... Wat de antropologie ons omtrent rituelen leert, geldt ook voor de christelijke. In dit opzicht verandert de christelijke religie de mens niet, maar bouwt zij verder op datgene wat des mensen is”*.

Volgens Van der Westhuizen (1993:15) word veral Turner se definisie van 'n ritueel in die antropologie aanvaar.: *“By ‘ritual’ I mean prescribed formal behavior for occasions not given over to technological routine, having reference to beliefs in mystical beings or powers. The symbol is the smallest unit of ritual which still retains the specific properties of ritual behavior; it is the ultimate unit of specific structure in a*

ritual context” (Turner 1967:19). Turner het sy waarneming van simbole gedoen deur die waarneming van voorwerpe, aktiwiteite, verhoudings, gebeure, gebare en ruimtelike eenhede in rituele situasies. Turner beskou simbole as 'n noodsaaklike deel van sosiale prosesse. Die struktuur en eienskappe van rituele simbole kan afgelei word van die eksterne vorm en waarneembare kenmerke, interpretasies van spesialiste en leke asook vanuit die konteks wat hoofsaaklik deur antropoloë uitgewerk word (Turner 1967:19-20).

Met verwysing na die verskillende definisies van rituele sê Müller (1993:2-3) is daar sekere sentrale begrippe wat telkens na vore kom: Dit is simboliese handelingte waarby woorde en dade 'n rol speel. Rituele het met kommunikasie te doen. Dit is simboliese kommunikatiewe handelingte. Rituele as kommunikasie gee 'n antwoord op 'n bepaalde gebeurtenis aan 'n bepaalde persoon of gemeenskap, aan vorige of toekomstige geslagte, ten diepste aan God. Dit dui op formele en gestruktureerde handelingte. 'n Religieuse element is meesal betrokke, alhoewel nie altyd nie.

Die sinvolheid van rituele is geleë in die bydrae wat dit maak tot 'n beter begrip van die geloofsinhoud. Rituele, soos simbole, dien die Woord en Woordverkondiging en kan nooit as 'n selfstandige wyse van geloofsbemiddeling beskou word nie. Rituele is dus deel van die tot handeling kom van die geloofsinhoud wat ter sprake is, beide by die geloofsbemiddelaar en geloofsbemiddelde. Die eenstemmigheid oor die gebruik van rituele by die geloofsbemiddelaar en geloofsbemiddelde dui op die mate waarin geloofsbemiddeling geslaag het en ook in watter mate geloofshandelingte sal kontinueer. Die benutting van rituele deur verskillende dissiplines veral teologie, antropologie en sosiologie kan verbeter deur middel van 'n duidelike gestruktureerde netwerk van samewerking sonder dat een van dié wetenskappe hul eie identiteit hoef prys te gee.

6.11.2 Die aanleer van Christelike rituele

Gesinne moet rituele en tradisies van die Christelike gemeenskap asook gesinsimbole aanleer. Rituele en tradisies van die Christelike gemeenskap moet met die alledaagse lewe in die huis verbind word. Simbole en gebruike van die Christelike geloof was nog altyd belangrik om die Christelike verhale met die Christelike gemeentes en gesinne te verbind (vgl Deut 6:7, 20-21). Gesinstradisies soos daaglikse roetine, vieringe en gesinsverhale gee duidelik uitdrukking oor wat die gesinne glo en wat hul waardes is. Verskillende geleenthede soos tafelgebede, gebed voor slapenstyd, Kersboom, verjaardag of doopviering kan almal die goeie nuus van Jesus Christus kommunikeer. As oupa vir sy kleinkind vertel hoe goed God vir hom was, word dit later 'n gesinsverhaal en kan die kleinkind ook daarmee identifiseer. Oupa se storie word ook met die kleinkind se storie verbind. Die rituele, tradisies en gedragspatrone van die gesin is belangrik vir die geloofsvorming van die kind, reeds vanaf geboorte (vgl Strommen en Hardel 2000:150-151). Gesinne kan ook die beste gedefinieer word na aanleiding van die verhaal van die gesin en die verhaal is deurspek van simboliese en rituele handelingte, bewustelik of onbewustelik. Müller (2002:15) meen: *“In gesinne leef daar verhale oor wie hulle is, waar hulle vandaan kom en waarheen hulle op pad is. Wanneer hulle hierdie verhale met mekaar deel, is hulle tegelyk ook besig om hulle gesin te vorm of te konstrueer”*. Indien gesinne gehelp word om tot verstaan te kom in watter mate rituele ook 'n terapeutiese funksie in die gesin het, sal daar ook 'n nuwe hoop geskep word vir

gesinne en die hantering van elkeen se behoeftes. Müller (2002:70-71) verwys na 'n film *“Angela’s ashes”* wat handel oor die grootword van 'n seun en hoe die Roomse godsdienstige rituele hierdie seun deur sy stormagtige tienerjare begelei het. Müller sê (2002:71) dat dié verhaal hom laat beseef het dat die Christelike rituele moontlik 'n groter behoudende invloed op kinders se ontwikkeling het as wat daar algemeen gedink word: *“Al voel ons as ouers hoe onbekwaam en bang, al beskik ons almal nie oor die vermoë om ingewikkelde teologiese gesprekke met ons kinders aan te knoop nie, kan ons almal dit regkry om sekere Christelike gewoontes in ons huise te vestig en in stand te hou. Die kerk moet ouers ook hierin begelei”*.

Die bestaande familiegewoontes kan met geloofsinhoude ingeklee of verryk word. Dit sal egter sinvol wees om gesinne te begelei om tuis aan die hand van die kerklike jaar en eie familieverwante feeste Bybelse verhale aan gesinsverhale te koppel (vgl Marais en ander 2001: *Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei* & Marais 1999: *Leesrooster vir lidmate, gebaseer op die kerklike jaar*). Die begeleidingsmateriaal en persone wat die begeleiding van gesinne waarneem, moet gesinne die geleentheid bied om kreatief met rituele om te gaan.

6.11.3 Verskillende soorte rituele en die indeling daarvan

Müller (1993:3-4) onderskei rituele in die volgende kategorieë (vgl diagram 45: *Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling*):

1. **Oorgangsrituele:** Byvoorbeeld huweliksluiting, geboorte, volwassewording en dood.
2. **Genesingsrituele:** Grün (2000:148) meen dat die salwing van die sieke twee betekenis het: (1) intensiewe gebed vir geestelike en liggaamlike genesing en (2) die aanvaarding van siekte as 'n weg van transformasie en voorbereiding vir sterwe (Vgl Jak 5:14). Volgens Veenhof (1990:60) is daar by die Reformasie geen herwaardering vir genesingsdienste nie. Die evangeliese leer is egter genoegsaam met wondere bevestig dat dit nie meer vandag van belang is nie.
3. **Verwisselings- en intensifiseringsrituele:** Groetrituele by aankoms en vertrek en verwisseling van seisoene waarvan die kerklike feesdae ook deel uitmaak.
4. **Gesinsrituele:** Familiefeeste soos godsdienstige feeste en openbare vakansiedae, gesinstradisies soos verjaarsdae en ander herdenkings, geroetineerde patrone soos maaltye, slaaptye, naweek-aktiwiteite en maniere van groet.
5. **Terapeutiese rituele:** Om gees en liggaam, woord en aksie, logika en drama bymekaar te hou. Dit gaan alles oor die intrapsigiese behoefte om ambivalente emosies bymekaar te hou.

Van der Westhuizen (1993:16) deel rituele soos volg in:

1. **Eenmalige rituele:** Intrek in 'n nuwe huis en begrafnis.
2. **Herhalende rituele:** Etenstye, meditasie en gebed asook verjaardagvierings is hier tipiese voorbeelde van herhalende rituele.
3. **Sosiale rituele:** Gesins- en skoolreünies, wittebrood en die viering van vadersdag is voorbeelde.
4. **Godsdienstige rituele:** Die doop, Joodse Bar Mitzvah, eredienste, bidure en nagmaal kan hier genoem word.

5. Persoonlike rituele: Voorbereiding vir slaap, vir seksuele gemeenskap of om afskeid te neem, is tipiese persoonlike rituele.

Vir 'n gemeenskapsgerigte benadering is 'n grafiese voorstelling van die indeling van rituele meer sinvol as 'n kategoriale indeling. As uitgangspunt word veronderstel dat praktiese teologie, sosiologie, psigologie en antropologie in die gemeenskap vennote is in die benutting van rituele. Hierdie vennote word deur vier sirkels voorgestel wat mekaar gedeeltelik oorvleuel en wat gemeenskaplike punte aandui, maar ook ruimte laat vir elke dissipline se eie identiteit en werkzaamheid in die gemeenskap. Omdat rituele slegs betekenisvol is as daar deelname is, sluit dit ook die kognitiewe, affektiewe en konatiewe dimensies van menswees in. Die effektiwiteit van die ritueel word dus bepaal in watter mate die genoemde dissiplines saam kan besin en in watter mate die dimensies van menswees verreken word. Daar sal egter gewaak moet word teen te veel verbalisering en te min simbolisering wanneer 'n diskoers oor rituele tussen genoemde dissiplines aangegaan word. Die doel is om deur middel van rituele die maksimum bydrae tot algemene karaktervorming en geloofsvorming van tieners en ander lede van die gemeenskap by te dra. Daarom kan alle moontlike indelings, soos die van Müller (1993:3-4) en Van der Westhuizen (1993:16) plek vind in die grafiese voorstelling om tot geloofsbemiddeling by te dra. Rituele het die taak om die gemeenskap tot *communitas* te lei. *Communitas* is 'n gebeurtenis wat die gemeenskap in 'n sosiale verhouding byeenbring met die hulp van rituele. Vanuit 'n geloofsoogpunt word die teologiese, sosiologiese, psigologiese, antropologiese en pedagogiese momente van die mens binne die ritueel verreken om tot geloofsgemeenskap en geloofsbeleving te kom. Dit veronderstel en beklemtoon 'n gemeenskapsgerigte model vir die geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van rituele en simbole.

6.11.4 Riglyne vir die ontwikkeling van terapeutiese rituele

Carter en McGoldrick (1999:212-213) bespreek sewe riglyne vir die ontwikkeling van terapeutiese rituele.: (1) Terapeutiese rituele is deel van 'n groter terapeutiese proses en word gebaseer op beplanning, versigtige gebruik en 'n goeie verhouding tussen terapeut en die gesin. (2) Die terapeut probeer om geskikte simbole en simboliese handeling vir die gesin te vind. (3) Die terapeut ontwerp die ritueel en maak van die gesin se insette gebruik ten opsigte van waar en wanneer dit moet plaasvind. (4) Die terapeut skenk aandag aan veranderinge om kontradiksies in te sluit soos in plaas van om vas te hou ook te laat gaan. (5) Die terapeut neem 'n versigtige houding in om sekere aspekte van die rituele deur die gesin te laat ontwerp om sodoende die verbeelding te fasiliteer wat tot oplossings kan lei. (6) Terapeutiese rituele vir idiosinkratiese lewensfasegebeurtenisse maak sterk gebruik van normatiewe rituele. (7) Die terapeut bly oop vir die gesin se ontwikkeling van rituele, insluitend die keuse om nie die ritueel ten uitvoer te bring nie.

Terapeutiese rituele moet as proses gesien word om individue en veral lede van gesinne te laat saamwerk aan die bestaande probleem. Dit herstel intieme verhoudings en lei tot selfterapie deur gesinslede met gesinslede wat selfstandigheid en balans in die gesin meebring. Van belang is die kommunikatiewe handeling wat deur hierdie prosesmatige geaktiveer word.

Imber-Black (1999:202) beweer: *“Every culture makes rituals. Anchoring us with the past and where each of us comes from, while simultaneously moving us into the future, rituals capture and express the duality of continuity and change, constancy and transformation, required for families and cultures”*. Dit is dus ondenkbaar om enigsins 'n poging in terapie aan te wend sonder die bystand van simbole en rituele om die gebeure van 'n bepaalde lewensiklus, soos verlies deur sterfte, effektief te begelei. Die talle kruise en blomme wat langs paaie na motorongelukke geplaas word, kan as voorbeeld dien vir die behoefte aan die simboliese hantering van bepaalde gebeurtenisse.

6.11.5 Betekenis en funksionaliteit van rituele

Grün (2000) het 'n interessante indeling van rituele gemaak om die konkrete funksie van rituele in die daaglikse lewe te verduidelik: (1) psigologiese rituele, (2) persoonlike rituele, (3) familierituele, (4) rituele wat tot gemeenskaplikheid en orde lei, (5) nuwe rituele, (6) kerklike rituele en (7) die uitwerking van Christelike rituele. Vir hierdie navorsing word slegs enkele gedagtes rondom die oorgangsrituele, rituele om met mekaar om te gaan, familierituele, rituele in jeuggroepe en die uitwerking van Christelike rituele vermeld. Met oorgangsrituele bedoel Grün (2000:32-33) die losmaak van jongmense van hul ouers deur sekere inisiasierituele. Dit lê in die psige van die mens om van die vader- en moederverbinding losgemaak te word. Grün (2000:40-42) meen dat rituele aangewend kan word om 'n eie identiteit te vind. Veral mense met onsekerheid ontdek deur rituele wie hulle is en kom so tot stabiliteit. Dit is veral van belang by jongmense en spesifiek dié met 'n depressiewe houding. In die rituele kan 'n duidelike gedragspatroon van mense ten opsigte van mekaar raakgesien word. Dit gee begrip vir mekaar en gee 'n heilsame vorm aan die omgang met mekaar. Dit gee vir jou 'n gevoel van deel wees van 'n bepaalde groep. Vir hierdie navorsing is dit veral van belang om mense in die samelewing deur middel van rituele, handeling, verskillende aktiwiteite weer die groepsgevoel en veral van gelowiges te laat ervaar. Daar is egter vele rituele wat binne die gemeenskap benut kan word om verhoudings te bou, veral die “begroetingsritueel” (vgl Grün 2000:42).

Vir jongmense met baie seer is dit veral sinvol om by 'n handeling uit te kom om die wonde te deurleef. Hendriks (2003:27) stel voor dat in die ontwikkeling van jeugwerk moet daar in die jeugpastoraat 'n gespreksmodel ontwikkel word om na verskillende aspekte van die jeug te luister: waarmee is hulle besig, waarvan hou hulle en waarvan nie, wat is vir hulle belangrik en met watter verwagting leef hulle? Hierdie vrae moet gevra word teen die agtergrond dat tieners wel in geloof belang stel, *“... maar alleen als je wat van het geloof ervaren kunt. Juist in dat opzicht hadden zij in kerkdiensten niets te zoeken. ... ‘We beleven er niets, het gaat niet over ons. De kerk is er voor ouderen’. Selfs jeugddiensten voldeden niet”* (Hendriks 2003:32). Dit is nie altyd wenslik om jongmense met hul verlede of hul kerkbywoning te konfronteer nie en dit is soms beter om deur kreatiwiteit die seer te verwerk. Daarom moet die tiener midde in die proses van die ontwikkeling van tiener- en gesinsbediening asook tienerpastoraat staan. Die betrokkenheid by en in verhouding staan met 'n aktiwiteit waaraan die tiener self vorm kan gee, is reeds 'n terapeutiese proses wat met talle handeling en rituele gepaard gaan. Grün (2000:64) sê: *“Het is niet de bedoeling dat men het leven een kunstmatige vroomheid geeft”*. Dit gaan eerder oor wat vir die spesifieke persoon sinvol is en wat vir hom goed sal wees. Rituele in jeuggroepe het

'n besondere waarde en bespaar baie energie vir jeugleiers. Waar daar geen rituele bestaan nie, groei lede van groepe nie na mekaar toe nie (vgl Grün 2000:98-99).

Gesinne het almal basiese rituele wat uitgevoer word en waardeur verhoudings gebou word en probleme verwerk word. Dit is ook nodig dat gesinne bewus gemaak moet word van die verskillende moontlike rituele, maar ook van die waarde van die rituele wat reeds in elke gesin plaasvind, wat soms onbewustelik uitgevoer word en sodoende die diepere waarde verloor.

Soos met Christelike simbole en die benutting daarvan, het die bron van simbole, naamlik rituele, ook al meer op die agtergrond begin skuif. Dit het gebeur ten spyte van die dinamiese uitwerking wat Christelike rituele het. Daar is talle Christelike rituele wat hier genoem kan word soos feeste, kreatiewe rituele wat verbeeldingskrag vra, rituele wat die estetika na vore bring en die heerlikheid van God beklemtoon, rituele wat orde in die lewe bring, onderlinge verbondenheid smee en genesing bring. Hierdeur word sin in die lewe gebring, maar dit vra spesifieke aandag en beklemtoning asook op- en uitbouing.

Menken-Bekius (1998:40) verwys na die nuttigheid van rituele deur van 'n funksiedriehoek van die ritueel te praat. Daar is drie pole waaromheen al die funksies van rituele groepeer (vgl diagram 46: *Die funksiedriehoek van die ritueel*). Hierdie drie pole is altyd op die een of ander wyse by rituele betrokke, naamlik A: die individu, B: die groep en C: die simboliese betekenissisteem. By elkeen van hierdie pole is daar ook bepaalde funksiegroeperinge, naamlik A: psigo-higiëniese, B: sosiale en C: noëtiese funksies. Menken-Bekius (1998:41) sê: *“Met dit geheel aan interactiepatrone staat ‘de mens’ in de grotere context van de hem omringende cultuur (culturen). Wanneer we de functieclusters koppelen aan deze drie polen, dan zien we drie lijnen waarlangs de drie polen elkaar wederzijds beïnvloeden”*.

Volgens Menken-Bekius (1998:42-70) kan die drie groeperinge van die funksies van rituele soos volg beskrywe word:

A: Die sosiale funksie: Een van die funksies wat die ritueel het, is dat dit die mens van geboorte tot die graf deur middel van posisie (status), wat hy of sy in die samelewing beklee, begelei. Dit sluit onder ander in die geboorte-rituele, skool toe gaan, puberteit, toetrede tot die arbeidsmark, huweliksluiting en aftrede. Die betekenis van sulke rituele neem toe namate die verskille in klas of stand in 'n samelewing groter word. Menken-Bekius (1998:44-45) verwys na die teorie van Durkheim wat op die volgende drie komponente neerkom: (1) Dit is 'n kausale teorie oor die wyse hoe daar deur middel van rituele “religieuse” (sosiaal-kulturele simboliese) kollektiewe voorstellinge en gevoelens na vore gebring, versterk en vernuwe word. (2) Die teorie verskaf 'n bepaalde interpretasie van hierdie voorstellinge en praktyke. Die interpretasie is gerig op die opspoor van die sosiale verhoudinge binne 'n samelewing. (3) Die teorie het betrekking op die konsekwensies van religieuse voorstellinge en etiese praktyke. Die individue word deur die opvoeding van rituele in hul sosiale natuur versterk. Sodoende vernuwe die groep sy eenheid en gevoelens van sosiale kohesie.

Vir hierdie navorsing met 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening en in besonder met betrekking tot 'n oorgangsfase, ook hier in Suid-Afrika, word ook na

Turner se *communitas*-konsep verwys. Menken-Bekius (1998:47) verwys na Turner (1977) se gebruik en uitbouing op A. van Gennep se model. Turner lê die klem op die middelste fase van Van Gennep se model – die sentrale fase waarin die eintlike oorgang plaasvind. Menken-Bekius (1998:47) beweer: *“Een van de belangrijkste in de hele dynamiek van overgangsrituelen is de spontane communitas, die geboren wordt onder mense die zich als lotgenoten in een liminale situasie bevinden, dat wil zeggen vertoeven in een grensgebied dat gekenmerkt word door de woorden ‘betwixt and between’”*. (Vergelyk diagram 47: *Rituele in die liminale fase* volgens E. Leach, 1976 en Van der Hart, 1990:89, wat ietwat anders deur myself voorgestel word). Die woord “status” dui in hierdie diagram op 'n bepaalde toestand, byvoorbeeld status A kan na adolessensie of 'n getroude vrou verwys en status B kan weer na volwassenheid en 'n weduwee verwys. Menken-Bekius (1998:49) verwys na die liminale periode wat dikwels ryk is aan simbole en rituele wat vastigheid bied in 'n onseker en spanningsvolle tydperk. Die oorgangsperiode word gekenmerk deur afskeidsrituele van die vorige *societas*, grensgebiedrituele om hulp te verleen om deur die liminale periode te kan kom en die verenigende rituele of post-liminale rituele om binne die nuwe *societas* van hulp te wees om te groepeer. Vir die bemiddeling van geloof binne gesinsverband met 'n gemeenskapsgerigtheid, is die benutting van verenigende rituele van uiterste belang.

B: Die noëtiese funksie: Menken-Bekius (1998:51) sê: *“Bij de noëtische functie moeten we onderscheiden tussen het wat, de substantiële inhoud van de voorstellingen en cognities die mensen hebben bij de rituelen die zij uitvoeren en het hoe van deze functie”*. Die hoe-vraag het te doen met die wyse hoe met behulp van rituele tradisionele of nuwe kennis oorgedra, verwerf of ingestel word. Menken-Bekius (1998:52) sê oor die wat-vraag van 'n ritueel kan slegs situasie- en tradisiegegewys gepraat word. Menken-Bekius (1998:52) verwys na Jennings se siening hoe kennis deur rituele verwerf word: (1) Rituele is 'n manier om iets te wete te kom. (2) Rituele help by die oordra van kennis en die vind van 'n eie respons daarop. (3) Rituele leer wat rituele is. Menken-Bekius (1998:53) meen dat Jennings se betoog rondom drie punte draai: (1) Rituele kennis word verwerf deur die liggaam. Die hand weet eers wat hy moet doen en daarna kom die besef daarvan tot die verstand. (2) Die rituele kennis word nie deur studie, oordenking of waarneming verwerf nie, maar deur aksie en in aksie. (3) Rituele kennis word verwerf deurdat dit 'n verandering bring in dit wat te wete gekom moet word. Hierdie uitgangspunt dui op kennisverwerwig deur betrokkenheid. Dit is die kern van geloofsbemiddeling met 'n gemeenskapsgerigtheid. Die tiener moet tot ontdekking kom van wat hy moet weet in en deur aksie. Die tiener raak besig met godsdienstige take en kom eers later tot die besef waarmee hy besig is. Die algemene uitgangspunt is om eers 'n deeglike kursus vir evangelisasie aan te bied, maar rituele kennis word nie opgedoen deur afsondering of kursusse nie, maar deur betrokkenheid. Alhoewel dit ietwat maklik en miskien oordrewe deur Babin (1991:154) gestel word, maar tog waarheid inhou, sê hy: *“Do you want to set up a group? Arouse emotion! Create understanding by sharing. Run, dance, make music! Symbolic language does just that”*.

C: Die psigo-higiëniese funksie: Menken-Bekius (1998:56) sê: *“In een overzichtartikel over het theoretische concept van ritueel in de psychologie constateert B. Boudewijnse (1996) dat er in de psychologie geen debat over rituelen wordt gevoerd, zoals dat in de antropologie het geval is”*. Psigologiese uitsprake oor die funksie van rituele is altyd gebaseer op bepaalde mensbeelde en dus op

ideaalbeelde van wat “gesond” en “ongesond”, wat “normale gedrag” en wat “afwykende gedrag” is.

Mensbeelden werken onmiddellik deur in de psichologiese waardering van rituelen en de beskrywing van de funksies. En vandaar vinden ze weer hun weg naar pastoraal-theologiese skole, met gevolg dat terwyl de ene pastor warm loop vir die werke met rituelen soos dat in die gedragsterapie is ontwikkel (Nieuwkoop 1986), die ander waarskuw dat zulk gebruik overdrewe verwagtinge kan wek en een soort magies denke kan bevorderen.

(Menken-Bekius 1998:57)

Daar bestaan dus gevare deur van simbole en rituele by geloofsbemiddel gebruik te maak, naamlik dat dit die gedagtegang in 'n verkeerde denkrigting kan stuur. Menken-Bekius (1998:70) sê: “*In die funksiedriehoek vinden we een instrument om nader mee te bepaal welke soort beroepsbeoefenaar in welke situasie de aangewese persoon is om leiding te gee aan een ritueel*”. Rituele kan op verskillende maniere help om die lewe te orden. Ons moet egter daarvan bewus bly dat met rituele in 'n positiewe of negatiewe sin 'n vorm van mag of invloed in die lewe van die individu uitgeoefen word. Rituele vorm een spesifieke wyse van kennisverwerwing oor wie ek is en hoe dit in die wêreld lyk. Hierdie kennis word in rituele oorgedra en word langs die weg van die liggaamlike interaksie tussen die deelnemers en die werklikheid verwerf wat in die ritueel teenwoordig gestel word. Rituele het 'n belangrike funksie in die psigiese huishouding. Dit dien daar spesifieke intra- en inter-persoonlike belangte. Heitink (1990:129) sê dat die ritueel die enkeling help om te besef dat hy nie in sy voor- of teenspoed aan homself oorgelaat is nie, “... *maar staat in een tradisie en zich gedragen mag weten door een gemeenskap. Rituelen zijn er op gericht om de voortgang van het leven mogelijk te maken*”.

Müller (1996:189-190) vat die funksionaliteit van rituele in sewe punte saam:

1. *'n Bevrydende en kanalisierende funksie*: Emosies wat met 'n krisissituasie gepaard gaan, word deur rituele gekanaliseer.
2. *'n Bemiddelende funksie tot die verlede*: Dit herinner mense aan hul herkoms en gee op grond daarvan hoop vir die toekoms.
3. *'n Etiese funksie*: Die uitvoer van die ritueel veroorsaak 'n heroriëntasie tot die wesenlike lewenswaardes.
4. *'n Beswerende funksie*: Deur die ritueel word die ware kwaad besweer en bely op 'n tasbare wys dat dit nie die laaste woord het nie.
5. *'n Ekspressiewe funksie*: Dit is 'n noodsaaklike uitdrukking van die self en gevoelens.
6. *'n Verdigtingsfunksie*: Die verlede en die toekoms word in die ritueel verdig tot die hede en so ingehaal, binne bereik gebring en beheersbaar gemaak.
7. *'n Sosiale funksie*: In die ritueel word na ander uitgereik met 'n oproep om saam te kommunikeer. Die ritueel help om die individu te red van disfunksionele isolasie soos by rouSMART.

Van der Westhuizen (1993:18-21) vestig die aandag op die volgende funksies van rituele: (1) Rituele skep stabiliteit en hanteer veranderinge. Van der Westhuizen

verwys na Laird wat beweer dat rituele kontinuiteit, orde en stabiliteit aan die gesin verskaf deur die rolverwagtings van gesinslede te klassifiseer; grense tussen gesinslede en tussen gesin en omgewing af te baken. Die gesin se historiese en kulturele tradisie word hierdeur uitgedruk. Deur rituele kommunikeer die gesin aan homself, oor homself en word integreerende gesinstemas gereflekteer. As analogiese en metaforiese kommunikasie spreek rituele tot die nie-verbale deel van die self en bied 'n nuwe manier van organisering en integrering van gesinsverhoudings. (2) Rituele dra by tot die vorming, behoud en verhoging van die gesin en individuele lede se selfidentiteit en selfbeeld. (3) Rituele help om spanning te verminder. Die gesinslede van die hersaamgestelde gesinne word deur 'n ritueel die geleentheid gebied om op 'n bepaalde tyd en plek bymekaar te wees. (4) Rituele help met die verwerking van ernstige verliese. (5) Simbole en rituele gee uitdrukking aan emosies wat nie maklik beskryf kan word nie. (6) Rituele kan van hulp wees om die verlede, hede en toekoms met mekaar te verbind. Vergelyk wat reeds hieroor in die liminale periode deur Menken-Bekius genoem is.

6.12 Geloofsbemiddeling deur middel van simbole

Ter inleiding word 'n paar gedagtegange oor simbole uit verskillende nasionaliteit gegee, onder andere uit Frankryk, Duitsland, Nederland en Suid-Afrika.

Babin (1991:168) verwys na die gesin as die wiegie en selfs die baarmoeder waarin die simboliek vir godsdienstige opvoeding gebore word: *“For Christians, it is the first and the most powerful awakener of faith. It is the community cell in which the child is able to hear for the first time the message of Jesus and the call to his kingdom”*. Streib (1991:11) sê: *“Faith is embedded in the context of symbols, metaphors and narratives. Faith means interpretation and being-interpreted. As Paul Ricoeur points out, faith and self-understanding derive from interaction with texts and contexts, faith derives from ‘listening,’ from ‘hearkening.’ Being introduced to faith means being introduced to understanding the symbolic world”*. Dingemans (1996:91) meen egter dat dit in die normatieweit van die Christelike geloof nooit om abstrakte leerstellings gaan nie, maar die verhouding wat 'n mens met die normatiewe verhale het. Dit gaan dus nie by die gebruik van simbole om mense in kontak met die goddelike te bring nie, maar om handelingsimbole. Die brood en wyn is op sigself nie verteenwoordigend van Christus nie. Die handeling om die brood en wyn uit te deel, te neem en te eet, maak die mens van die goddelike bewus. Simbole vra rituele om geloof te bemiddel.

Müller (1990:23-25) sê dat die teologie met simbole werk omdat dit vanuit die onsigbare na die sigbare beweeg. Die konsep van die simbool is veelsydig en nie eenvoudig om te harmoniseer nie. Kortliks kan die geestelik-historiese situasie waarin die Christen homself vandag bevind soos volg geskets word: Die Christen lewe in 'n pluralistiese wêreld en word met ander wêreldbeskouing en godsdienste gekonfronteer. Die Christen bevind hom dus in die geselskap van 'n sekulêre wêreld. Müller (1990:78) sê: *“Die Symbolwirklichkeit als ‘vermittelndes Feld’ zwischen Transzendentelem und Kategorialem ruft die Bedeutung der menschlichen Einbildungskraft als der Mitte der Sinnlichkeit und Geistigkeit in Erinnerung”*. Müller sê voorts dat die hoogste kennis van die geestelike mens wat hy in homself kan vind, word verpersoonlik en vind plaas in prente, woorde, klanke en gebare.

Omdat geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele 'n sentrale element in hierdie navorsing is, word 'n motivering vir die gebruik daarvan wel bespreek, maar om duplisering te vermy word hier na die navorsing van Hanekom (1995) verwys. Hanekom (1995:174) sê die geleentheid waar simbole en rituele gebruik kan word, kan beter benut en selfs herwin word. Dit is geleentheid soos by die doop, nagmaal, die huisaltaar, huiskategese, jeugsubkulture en enige ander geleentheid waar geloofsbemiddeling beoefen word. Dawn (1995:270) sê: *“The value of symbols in the worship space is that they hint at more that can be seen. ... What symbols denote, however, must be taught, and churches must find new ways to involve the uninitiated in the delight and mystery of their meaning”*.

Vervolgens word definisies en kort aantekeninge oor simbole uit verskillende tydperke en binne verskillende verbande gegee. Kurz (1980:65) het 'n verskynsel van terughoudendheid onder verskillende vakdissiplines rondom die begrip “simbool” gevind: *“In der gegenwärtigen literaturwissenschaftlichen Diskussion herrscht ein auffallende Zurückhaltung gegenüber dem Begriff des Symbols, ganz im Unterschied zu anderen Disziplinen wie Psychoanalyse, Theologie, Ethnologie, Lernpsychologie und Soziologie”*. In 'n globaliserende wêreld met kulturele vermenging kan verwag word dat hierdie dissiplines al hoe nader aan dieselfde verstaan van simbole en rituele sal kom en moontlik meer in vennootskap kan gaan rondom 'n wetenskaplike navorsing oor hierdie kommunikasie-elemente.

6.12.1 Simbole: Relevante definisies en aantekeninge

Die volgende beskrywings of definisies van simbole word vermeld spesifiek met betrekking tot konsepte en uitdrukkings wat in hierdie navorsing ter sprake kom, soos rituele, Bybelse beelde, simbole as wese van die mens, om tot begrip en verstaan te kom, simbole en kultuur, probleme rondom die gebruik van simbole, herkoms van simbole, simbole met betrekking tot God en mens, simbole as hermeneutiese en kommunikatiewe fenomeen, ensovoorts.

1. 'n Eie definisie - Simbole en rituele: 'n Simbool is die versimbolisering van 'n ritueel wat deur handeling betekenis gee aan 'n bepaalde saak. Simbole word uit rituele gebore. Simboliek is die sigbare en kommunikatiewe voorstelling van Bybelse waarhede soos uitgedruk in bekende historiese of natuurkundige beelde waarna die Bybel heenwys.

2. Simbole en psigo-analise: Eliade (1961:12) beweer: *“Symbolic thinking ... is consubstantial with human existence, it comes before language and discursive reason”*.

3. Simbole verhelder: Toynbee (1976:53) meen 'n simbool is nie gelyk aan dit wat gesimboliseer word nie, maar word gereproduseer deur dit waarna dit verwys, naamlik die woorde, die handeling of ritueel. Die toets waardeur 'n simbool sal voortleef aldan nie is die verheldering wat dit oor 'n onderwerp of saak bring.

4. Deur simbole word die onverstaanbare begryp: Jung (1978:20-21) sê: *“As the mind explores the symbol, it is led to ideas that lie beyond the grasp of reason. Because there are innumerable things beyond the range of human understanding, we constantly use symbolic terms”*.

5. Simbole en kultuur: Augé (1979:36) beweer: *“The connection between culture and symbol is the only one that would make it possible to close the circle...”*. Augé meen dat elke kultuur 'n eie simboliese samestelling het. Maar die vraag wat Augé vra, is in watter mate stem al hierdie simboliese samestellings van die verskillende kulture ooreen met 'n sentrale simboliese tema? Dit is 'n uiters relevante vraag in 'n gesinsbedieningsmodel wat gemeenskapgerig is in 'n multikulturele tydperk.

6. Kentekens van simbole: Paul Tillich (1964:196-197) verwys na vier kentekens van simbole: (1) die *“Uneigentlichkeit”* wat die grondliggende kenteken is, naamlik dat die handeling wat op die simbool gerig is, nie altyd van die simbool afgelei kan word nie as dit nie versimboliseer word nie; (2) die *“Anschaulichkeit”* op sigself bevat min betekenis; (3) die *“Selbstmächtigkeit”* dui op die inherente mag wat die simbool het; (4) die *“Anerkanntheit”* dui op die simbool wat sosiaal ingebed is en gedra word.

7. Simbole word gebore en nie geskep nie: Biezais (1979:XX1) verwys na Fawcett wat meen dat simbole nie geskep word nie, maar uit lewensituasies gebore word. Simbole ontstaan nie soos tekens as 'n resultaat van menslike kreatiwiteit en verbeelding nie.

8. Simbole is nie tekens nie: Biezais (1979:XXIII) beweer : *“... das Zeichen ist ein Hilfsmittel, ein Arbeitsrequisit, sowohl im täglichen Leben als auch in der wissenschaftlichen Arbeit, um die Orientierung und die Kommunikation innerhalb einer Gruppe zu erleichtern”*. Biezais (1979:XXIV) verwys na 'n uitbeelding van Royce om die onderskeid tussen simbole en tekens aan te toon (vgl diagram 48: *Die onderskeiding tussen simbool en teken*). Let op dat tekens meer met wetenskaplike teorieë, die eksperimentele en die abstrahering van die mens se lewe te make het terwyl simbole op die mens se betrokkenheid in die universum fokus en met metaforiese patrone werk wat 'n eksistensiële waarde het. Hierdie diagram toon 'n holistiese siening van al die dimensies van mens-wees wat in 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel aandag moet geniet, byvoorbeeld die godsdienstige, die persoonlikheid, leer, sielkunde, psigo-analise en waarneming. Tekens word slegs kragtig, veral in 'n religieuse konteks, as dit met 'n simbool geassosieer word. Dit is dus van wesenlike belang dat daar 'n duidelike onderskeid tussen simbool en tekens getref moet word.

9. Afbeelding van God en mens: Hultgård (1979:111) verwys na die verbod van die tora op die afbeelding van God en menslike figure. Die verbod op die afbeelding van die mens is geneem uit die tweede gebod van die tien gebooe. Gen 1:26-27 sê dat die mens volgens die beeld van God gemaak is. Tog kan die afbeelding van 'n mens nie gelyk gestel word aan 'n afbeelding van God nie, want die mens is deur God geskep om Hom te versimboliseer en te verteenwoordig.

10. Simbole as hermeneutiese fenomeen: Kurz (1980:65) sê: *“Das Symbol ist kein semiotisches, es ist ein hermeneutisches Phänomen. Bei sprachlichen Zeichen deute ich nicht den signifiant, um den signifié zy verstehen”*.

11. Simboliek en pragmatiek: Kurz (1980:73) beweer: *“Das symbolische Verstehen setzt dieses pragmatische Verstehen voraus. Symbolische Verstehensprozeduren wenden wir dann an, wenn wir den Eindruck haben, dass mit der pragmatischen Bedeutung noch nicht alles erfasst ist, wenn sich noch eine*

zusätzliche Bedeutung aufdrängt”. Kurz (1980:75) meen: *“Das Symbol hält eine Balance zwischen Bindung an das pragmatische Kontinuum und einer relativen Eigenständigkeit”*.

12. Simboliek en die struktuur van kultuur: Foster en Brandes (1980:371) meen: *“... in order to understand the meaning of symbolism and the nature of cognitive structure of culture, it is necessary to uncover the covert semantic arrangements that govern its forms. This can only be done comparatively, through examination and analysis of behavioral schemata and behavioral products.”*

13. Simbole en visie, verbeelding en verstaan: Dillistone (1986:13) sê na aanleiding van 'n hele aantal definisies van 'n simbool: *“Taking these various writers together, we find widespread agreement that the symbol is a powerful instrument to extend our vision, to stimulate our imagination and to deepen our understanding”*.

14. Godsdienst as simboliese kommunikasie: Jetter (1986:140-141 en 143) beweer: *“Der Gottesdienst hat die Struktur darstellenden Handelns, wie immer man ihn theologisch definieren mag. ... Der Gottesdienst ist symbolische Kommunikation in einer eigens veranstalteten Situation”*. Jetter gee 'n heel insiggewende en oorkoepelende beskrywing van simbole en rituele vanuit 'n teologiese en antropologiese gesigspunt.

15. Simboliese taal is soms gekompliseerd: Bronswijk (1987:8-9) beweer: *“Zelden zijn ze maar voor één uitleg vatbaar. Want met symbolen worden meestal abstracte, ingewikkelde gedachten kernachtig en geconcentreerd uitgelegd. ... Symbolen, beelden kunst en liturgie hebben elkaar steeds wederzijds beïnvloed.*

16. Uitdrukking, gedeelde bewussyn, kulturele impak en kennis: Cooke (1990:275 ev) noem vier gebruike van 'n simbool, naamlik (1) om oordele, houding en emosies tot uitdrukking te bring, (2) om gedeelde bewussyn bo die vlak van taal te kommunikeer, (3) dit het 'n kulturele impak en (4) dit dra tot kennis by.

17. Simbole setel in verhoudings: Bourdieu (1991:170) meen simbole: *“... is defined in and through a given relation between those who exercise power and those who submit to it, i.e. in the very structure of the field in which belief is produced and reproduced”*.

18. Die simbool as samebindende faktor: De Chapeaurouge (1991:2-3) haal interessante uitsprake oor simbole uit die geskiedenis aan, byvoorbeeld Filippo Beroaldo (1508) beskryf die Christelike simbool as 'n samebindende (*“Zusammentragen”*) faktor.

19. Normatiwiteit, bekoring en feilbaarheid van simbole: Farley (1996:3) gebruik die terme *“deep symbols”* en sê dat dit ten minste vier kenmerke het: normatiwiteit, bekoring, feilbaarheid en setel in meesterverhale (vgl paragraaf 6.12.2).

20. Jesus Christus as simbool van God: Haight (1999:14) beweer: *“In the light of these two premises, that all faith and revelation are historically mediated, and that symbols can be divided into conscious and concrete symbols, we can state in a*

straightforward way the place of Jesus Christ in the Christian religion: for Christians, Jesus is the concrete symbol of God”.

21. Presentatiewe simbole: Barnard (2001:115-116) meen die presentatiewe simbole het betrekking op die nie-verbale en is verbonde aan 'n materiële bestaan wat met die sintuie soos die visuele, ouditiewe, smaak, reuk en tassin waargeneem kan word. Dit kan enige eenvoudige voorwerp of besitting van iemand wees wat 'n gebeurtenis of persoon oproep. Representatiewe simbole speel veral in die Christelike liturgie 'n belangrike rol waar simbole en ritule byvoorbeeld by die doop en nagmaal bymekaar gebring word.

22. Ritualiteit gedra deur teken, simbool, rite en mite: Paul Post (2001:34-35) beweer: *“Een symbol is een teken met een meerwaarde. Elk symbol is een teken, maar niet elk teken een symbol.”* Post (2001:34-35) noem drie dimensies wat die veelvoudige waarde van simbole bepaal: (1) Simbole veronderstel betrokkenheid of deelname (συμβάλλειν = saambring). (2) 'n Teken word 'n simbool vanweë ikonisiteit, byvoorbeeld water. (3) Simbole word bepaal deur samekomste en kulturele kodes. 'n Rite is 'n handeling waarin simbole verteenwoordig word. 'n Ritueel is dus 'n simboolhandeling deur woord en gebaar. Die rite is die taal van die simbole en simbole vorm die boustene van die mite.

23. Simbool as gebonde taal: Van Leeuwen (2002:70) meen simbole lê verskuil om in die taal met krag deur te breek: *“De zeggingskracht schuilt niet zozeer in de woorden, als wel in krachten in de werkelijkheid zélf, die kennelijk tot ‘zegging’ moeten komen”.* Die simbool is dus aan iets gebonde wat die taal voorafgaan.

Die eenheid van 'n groep mense, soos al die kulturele waardes, moet simbolies tot uitdrukking kom. Mense se aandag word maklik deur 'n simbool getrek. Dit is 'n gemeenskaplike manier van kommunikeer en 'n algemene manier van verstaan. Alle kommunikasie, of dit deur 'n taal of ander media geskied, maak van simbole gebruik. Dit is moeilik om 'n gemeenskap in te dink sonder enige simbole. By hierdie simbole moet aansluiting gevind word tydens geloofsbemiddeling. Sleutelterme wat by die gebruik van simbole in gedagte gehou moet word, is die oorsprong daarvan, dat simbole rituele vra, die eenvoud daarvan, dat dit verhelderend is en verhoudings smee, hermeneutiese waarde het, dat dit visueel is, taal tot uitdrukking bring, in die kunste voorkom, dat dit mag en krag het en geloofshandeling stimuleer. Hierdie sleutelterme kan soos volg saamgevat word: Alhoewel nuwe simbole voortdurend uit rituele gebore word, het simbole in die algemeen 'n oergeskiedenis omdat die oertaal uit baie simbole bestaan het soos die tekens en tekeninge wat tot vandag in grotte en grafte bewaar gebly het. Simbole is in diens van 'n taal. In die taalgebeure het dit die funksie om te verhelder, maar dit vereis dat simbole so eenvoudig as moontlik gehou sal word. Omdat simbole in diens van woorde staan, het dit ook die hermeneutiese funksie om tot verstaan van die inhoud van begrippe te kom en daardeur tot verstaan van God en mens te kom. Op hierdie wyse dra simbole by tot die bou van verhoudings en die ontwikkeling van die kulturele lewe van die mens. Dit verskerp visie en gee mag en krag aan woorde om tot handeling te kom wat in 'n sekere sin ook intellektuele aksie genoem kan word.

6.12.2 Simbole as “woorde” met krag

Farley (1996) praat van diep simbole om aan te dui dat simbole uitdrukking gee aan die krag of gesag van woorde. Hy gee 'n beskrywing van die karakter en moontlikheid van diep simbole in die postmoderne gemeenskap. Hy is veral besorg oor die mate waarin die gebruik van simbole in die kontemporêre postmoderne gemeenskap reeds verdwyn het terwyl dit so 'n noodsaaklike normatiewe taal van die kultuur is. Die problematiek in die samelewing kan aan die verliese van simbole wat eenmaal kragtig gewerk het, gekoppel word. Dit is dus nodig om na te dink oor geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele om die geloofsinhoud van die Bybel opnuut na vore te laat kom. Strauss (1995:88) meen: *“In ‘n tyd van sekularisme en materialisme in die breedste sin van die woord – waarin dit al hoe moeiliker word om God werklik te ontmoet – is dit dringend noodsaaklik dat besin sal word watter waarde liturgiese simboliek kan hê om mense te lei tot ‘n ware ontmoeting met God in die erediens”*. Pieterse in Vos en Pieterse (1997:125) beweer: *“Die kommunikatiewe krag van simbole lê daarin opgesluit dat dit na wêreld verwyd wat buite ons sigbare werklikheid bestaan”*.

1. Die kleur en krag van simbole en rituele: Babin (1991:145) meen: *“Art and beauty are not specialties or compartments separate from the communication of faith; they are an essential dimension of it. This is particularly true today”*. Die kleur en krag van simboliek en die rituele in die Bybel wat verlore gegaan het, moet herwin word om die geloofsinhoud in die praxis van die postmoderne konteks te verhelder. *“Words of power, that is, deep and enduring symbols that shape the values of a society and guide the life of faith, morality, and action, are subject to powerful forces of discreditation and even disenchantment. This thesis applies not only to certain selected deep symbols but to the very idea of deep symbols. If this is so, we must either find ways to recover their power or live without them”* (Farley 1996:1-2).

Hoe vernuwend daar ook na die Bybel gekyk word, daarin gesoek word en daarvoor geskryf word, kan daar nog steeds sterk standpunt ingeneem word dat die simbole en rituele van die Bybel nie werklik verdwyn het nie. Farley (1996:13) verwys in dié verband na Delbanco wat beweer dat selfs vir die sekulêre liberaliste het godsdienstige metafore nie heeltemal verdwyn nie. Hulle is nog steeds daar om uitdrukking te gee, maar is meesal slegs spraaktegniek. Bronswijk (1987:9) meen: *“Symbolen, beelden kunst en liturgie hebben elkaar steeds wederzijds beïnvloed”*. Dit word opgemerk in die versierings, liedere en feeste in kerke.

2. Simbole se historiese relatiewiteit: Een eienskap van simbole is hul historiese relatiewiteit - hul noodsaaklike verbinding met spesifieke mense en kulture. *“De wortels van de christelijke simboliek gaan ver terug in de oergeschiedenis. We komen er elemente tegen uit de oude Indo-Germaanse en Semitische voorstellingswereld”* (Bronswijk 1987:9). Omdat simbole relatief is, is hulle ook vatbaar vir verandering, en hulle kan selfs afsterwe. In die mate waarin simbole funksioneer om mense se kulturele voortgang te handhaaf, is dit moeilik om simbole bloot te vernietig. Tog dra dit geen waarborg van oorlewing nie. Die simbole van tradisionele gemeenskappe is wel blootgestel aan transformasie as gevolg van kulturele inmenging en historiese uitsterwing. Die saamgroepeer van mense, die einde van historiese tydperke en die invloed van nuwe charismatiese leiers het 'n einde gemaak aan sekere woorde wat mag gehad het en is ander woorde ingebring met mag. Wanneer mense kultureel saamgroepeer, sal simbole in 'n nuwe gedaante

oorleef of verdwyn. Dit kan ons reeds in die Suid-Afrikaanse multi-kulturele situasie waarneem en ook al hoe meer in die toekoms verwag.

3. Simbole word gebore en sterwe: As gesê kan word dat 'n simbool mag het, kan ook na 'n simbool verwys word as iets wat lewe. Dit word gebore uit rituele en kan ook verouder en selfs sterwe. As simbole uiteindelik sterwe, is een van die redes dat daar niemand is wat die simbool lewe kan gee nie. In die geval van die Woord van God is dit nie die mens wat daaraan lewe gee nie, maar God self. In hierdie sin verwys Johannes (Joh 1:1-4) na Jesus Christus: *“In die begin was die Woord daar, en die Woord was by God, en die Woord was self God. ... In Hom was daar lewe, en dié lewe was die lig vir die mense. ... [D]ie duisternis kon dit nie uitdoof nie”*. Sonder twyfel sal die woorde, simbole en rituele van die Woord van God bly lewe omdat Hy lewe.

Strauss (1995:87) beweer: *“... ‘n rede vir die simboolarmoede in die gereformeerde liturgiese tradisie is die feit dat die universele Christelike kerk, nie net die gereformeerdes nie, gekapituleer het voor die Aufklärung se neiging tot sogenaamde wetenskaplike objektiwiteit en intellektuele kommunikasie. Dit het gelei tot die geringskatting van die mens se behoefte om sy gevoelens ook simbolies uit te druk”*. Simbole begin kwyn as die inhoud wat met die simbool geassosieer word, hul betowering begin verloor. Mense mag nog praat van die gesag van die Bybel, maar bedoel iets heeltemal anders, naamlik dat die Bybel bruikbaar, terapeuties of mooi is. “Teologie” word weggelaat as iets wat net aan akademici behoort. “Gesag” is iets wat opgegee moet word ten einde vry te kan wees. “Tradisie” moet deur 'n kognitiewe sisteem van moderne instellings vervang word (vgl Farley 1996:15-16). Dillistone (1986:219) beweer: *“Symbolism cannot live with literalism. Yet it can also be claimed that humans, without symbolism, cannot truly live. If a symbol is to retain its vitality it must be constantly re-adapted and re-interpreted within fresh contexts”*

Die veroudering van simbole is 'n teken van 'n proses wat in die samelewing aan die gang is, ten goede of ten kwade. Postmoderne of gevorderde industriële samelewings is die produk van 'n diep kulturele revolusie wat eeue gelede begin het en nog steeds aan die gang is. Christene leef in gemeenskappe met 'n toename van verskillende godsdienstige gelowe, etniese tradisies en sosiale houdings. Die ervaring van hierdie oorgang is nooit kalm of pynloos nie. Historiese oorgangstye is periodes van onstabieleit, onsekerheid en onrus (vgl Farley 1996:17 en ook die bespreking van die liminale fase in paragrawe 6.11.5. en 6.12.4). Daar steek meer agter die veroudering van simbole as 'n sosiale omwenteling. Sou daar dan wel gesê word dat die tyd van Bybelse simbole verby is, is dit 'n uitspraak vanuit die mens se innerlike wat verander het. Die waarde en lewe wat God daaraan gegee het, bly onveranderlik. Farley (1996:21) sê: *“And if the words of power do atrophy, it suggests that something is eroding the interhuman itself, stealing away its reality. That which ‘rots from within’ is not simply the power of expression but relation itself.”*

4. Simbole funksioneer binne verhoudings: Die rede waarom die Bybel opnuut weer in die gesin herontdek kan word, is vanweë die besondere verhoudings in 'n gesin, goed of sleg. Dit is in so 'n relasionele situasie waar simbole veral meer waarde het as tussen vreemdelinge, want dit is waar dit tot betekenisvolle handeling kan kom of geritualiseer kan word. Haight (1999:200) beweer 'n belangrike dimensie van simboliese kommunikasie bestaan in die feit dat dit deelname vra. Bourdieu

(1991:164) meen: *“For symbolic power is that invisible power which can be exercised only with the complicity of those who do not want to know that they are subject to it or even that they themselves exercise it”*. Die simbool se lewe lê in die ritualisering daarvan in groepe. Eers as die geloof wat in woorde of ander simbole beskryf word tot gemeenskaplike handeling oorgaan, kan van lewende simbole gepraat word. Simbole moet dus handeling stimuleer. Farley (1996:21) sê: *“... it is evident that the words of power arise in connection with this primordial sphere of relation. To eliminate the relations that bond human beings to each other would also erase obligation, tradition, authority, and the ‘thou shalt nots’, that arise with these things”*.

5. Simbole in die postmoderne samelewing: Wat is die status van diep simbole in die postmoderne samelewing? As sekere simbole se funksie verminder, is dit ook nie altyd sleg nie. Is die postmoderne mens nie miskien ook postsimbolies nie en selfs post-Christelike nie? Die diep politieke simbole van die verlede is te besmet met rasisme, kolonialisme en seksistiese elemente om te kan herstel en benut te word. 'n Samelewing sonder simbole lei tot kultuurlose, mediagedrewe, verbruikersgeoriënteerde samelewing. Diep simbole hou wel aan om die taal van ten minste sommige gemeenskappe te bemagtig. Dit lyk of die postmoderne nie die matriks van diep simbole, die sfeer van verhouding en die intermenslike ophef het nie (vgl Farley 1996:23). Diep simbole verskaf die waardes waardeur 'n gemeenskap homself verstaan en waarmee dit na 'n doel mik. Soos mense in 'n gemeenskap opgroei, word hulle bewussyn met hierdie simbole geslyp. Dit gee krag aan die persone wat daaruit lewe asook vir die gemeenskap wat dit in verhale en rituele huisves. Stander (2000:11) met verwysing na die derde millennium wat geweldig visueel ingestel is, beweer: *“Die sterk beklemtoning van die visuele in die moderne wêreld maak dat ook Christene ‘n groter behoefte het om hul boodskap deur middel van simbole of tekens uit te dra”*.

6. Kenmerke van diep simbole: 'n Diep simbool kan tot uitdrukking kom in 'n primêre term soos "verbond" of dit kan gekoppel wees aan 'n verskeidenheid van terme. Grammatikaal gesproke is 'n diep simbool meer 'n imperatief as 'n naamwoord. 'n Diep simbool gee uitdrukking aan die historiese gedetermineerdheid van 'n gemeenskap. Die gemeenskap se besondere karakter, tradisie en situasie is die lokus van diep simbole. Dit beteken dat diep simbole histories is en as sodanig het hulle betrekking op 'n spesifieke gemeenskap en is veranderbaar. Diep simbole het volgens Farley (1996:6-7) ten minste die volgende vier kenmerke: (1) Normatief: Dit het die intensie om die gemeenskap na 'n beter bedeling te lei. (2) Betowerend: Vanuit diep simbole spring nuwe, magtige metafore en konsepte na vore. (3) Feilbaar: Diep simbole is feilbaar omdat dit sy mag onder andere kry uit die gemeenskap of die tydperk waarin dit na vore kom. (4) Simbole lokaliseer in 'n meestersverhaal. Hierdie kenmerke word as belangrike komponente in hierdie navorsing oor tieners, gesinne en die gemeenskap waarin hulle woon, beskou.

7. 'n Woord aan geestelike leiers: Farley rig die volgende vermaning aan geestelike leiers om nie langer toe te laat dat gesinne Jesus Christus saam met die sogenaamde “stowwerige” Bybel wegbêre nie.

The desymbolized society may not be our fate, but it certainly is our environment. ... Pastors, teachers, students, lay leaders, and church members all risk the health of the church when they take the words

of power for granted. ... The mainline churches have already had a lesson in that risk. From the mid-1960's to the present, they lost a good part of the coming generation of their young. For some reason that generation, perhaps the first postmodern generation, could not enter the ecclesial collective unconscious, could not hear the grand narrative and the words of power. That loss should get our attention and summon us to a task, the reenchantment of the deep symbols where the absent God can somehow again be heard.

(Farley 1996:27-28)

8. Simbole lei tot ontmoeting: Baie van die samelewing se probleme het dus te make met die verloor van die samelewing se kragtige simbole. Dit versterk die gedagte dat geloofsbemiddeling aan tieners die benutting van simbole en rituele dringend nodig het. Die inbou van waardes by kinders, veral nog voor die tienerjare, is van kardinale belang. Die wyse hoe waardes ingebou word, is ewe belangrik. Die metaforiese taal wat hieruit na vore kom, kan die tiener help om die onbekende in terme van die bekende te verstaan. Simbole tree soos vensters op waardeur na die onbekende gekyk kan word om tot die verstaan daarvan te kom. Wanneer dit met rituele gepaard gaan, word tieners tot ontmoeting met God gelei en tot geloofshandeling in hul daaglikse lewe gestimuleer en geaktiveer. Dit bring die alledaagse rituele en godsdienstige rituele, wat dieselfde funksie het, nader aan mekaar en word godsdiens al hoe minder as 'n private saak gesien en al hoe meer as 'n gemeenskaplike saak binne die geloofshandeling van die geloofsgemeenskap beoefen. Op hierdie wyse word die verbondsverhouding tussen God en mens sigbaar in die gemeenskaplike lewe en word die gemeenskap tot verbondenheid uit hul verwondheid gelei. Dit moet gesien word in die lig dat simbole en rituele die intensie het om tot genesing, versoening en 'n beter bedeling te lei. Om hierdie gedagtegang tot verwesenliking te lei, moet 'n aanknopingspunt in die mens se gedagte-wêreld gevind word wat wemel van simbole.

6.12.3 Menswees vra simboliese denke

1. Die mens dink deur middel van simbole: Om dus mense daartoe te kan lei om weer diep na te dink, beteken om weer simbolies te praat en te lewe. *“That was Jesus’ language, and it is the dominant language of the media today. ...That was Jesus’ method with his disciples”* (Babin 1991:146). Die werklikheid kan nie van die simboliese geskei word nie (vgl Joh 6:26-27). Die werklikheid kom juis met meer diepte na vore sodra dit versimboliseer word. Die mens kan alleen in terme van simbole dink en alleen van enige ondervinding sin maak deur simbole. Daarom word die simboliese en rituele langs mekaar ingespan om tot die verstaan van die Bybelse inhoud te kom en geloof tot beweging te bring. Dillistone (1986:vii) sê: *“Man’s simian chatter becomes noble as it becomes symbolic. Facts of existence are simply facts, no more than ‘cracklings’ of an inexhaustible garrulity until they become symbols”*.

2. Die lewe word bepaal deur die misterie daaragter: Die betekenis van die lewe kom deur simbole tot uiting. Baldock (1990:1) verwys na Nicolas Berdyaeff wat meen dat die betekenis, belangrikheid en waarde van die lewe deur die misterie daaragter bepaal word, deur 'n oneindigheid wat nie gerasionaliseer kan word nie, maar slegs deur mites en simbole tot uitdrukking kan kom. Babin (1991:154) beweer: *“The ambiguous language is essential to the life of the churches. A church – or any society*

– *that does not give a place of honor to the discovery images and poems, to popular forms of expression, and to music and symbolic ambiguity is bound to oppress rather than liberate our minds*”.

3. Die kulturele lewe van die mens vra simbole: Die eenheid van 'n groep, soos al sy kulturele waardes, moet simbolies uitgedruk word. Benson (1997:120) meen: *“For many youth, there is considerable strength in the traditions, symbols, and values of their cultural heritage”*. Die simbool is 'n bepaalde fokus van belangstelling, 'n middel tot kommunikasie en 'n algemene basis van verstaan. Alle kommunikasie, of deur taal of ander wyses, maak gebruik van simbole. Die samelewing kan nie maklik sonder hulle bestaan nie (vgl Dillistone 1986:7). Daar is 'n dialektiese interaksie tussen die sosiale lewe as 'n geheel en spesialiteits-gemeenskappe daarbinne (vgl Dillistone 1986:110). Aan die een kant is simboliese vorme nodig vir die onderhouding van die algemene gesondheid en geordende bestaan van die hele gemeenskap. Aan die ander kant is daar simboliese vorme nodig om 'n gevoel te kweek vir die onbekende probleme in die individuele en gemeenskaplike lewe (vgl Dillistone 1986:111).

4. Die nodigheid van simbole in die sosiale lewe en spesialiteits-gemeenskappe: Twee van Victor Turner se boeke dui op sy belangstelling in simboliese vorme, naamlik *“The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual”* (1967) en *“The Ritual Process: Structure and anti-structure”* (1969). Hierdie boeke handel oor die funksie van simbole in die ordening van die sosiale lewe. Osmer (2001:48) is van mening: *“... that religion potentially plays an important, positive role in national and global civil societies, mediating virtues and practices important to democratic polity and the pre-political society”*. In 'n gemeenskapsgeoriënteerde tiener- en gesinsbediening deur middel van simbole en rituele gaan dit primêr oor geloofsvorming en orde in die verbondsgesin, maar daardeur kom daar ook orde in die gemeenskap. Post (2001:33) beweer: *“Riten en symbolen worden vaak in uiteenlopende situaties instrumenteel ingezet voor genezing, heling of verzorging van geest en lichaam”*. Simbole en rituele, met verwysing na die toename in Suid-Afrikaanse kunstefeeste, kom ook al hoe meer na vore in die alledaagse lewe. Volgens Dillistone (1986:110) is daar twee aspekte wat in gedagte gehou moet word: *“The establishment of roles and regulations making ordinary social existence possible and the emergence of communal groups, sharing common convictions and ambitions, and organizing themselves in ways different from those of the larger society”*.

6.12.4 Die funksionering van simbole

1. Riglyne vir die gebruik van simbole: Kommunikasie met simbole is nie sonder probleme nie. Omdat sommige simbole kragtig kan funksioneer en ander minder kragtig of soms geensins nie asook die wete dat binne elke simbool 'n samebundeling van emosies in 'n meerdere of mindere mate teenwoordig is, kan alle simbole nie op dieselfde vlak gehanteer word nie. Daar is sekere vereistes vir die gebruik van simbole. Strauss (1995:90-91) bespreek enkele voorwaardes vir sinvolle gebruik van simbole wat ook in die volgende samevatting voorkom:

- * Simbole mag nooit 'n doel op sigself wees nie.
- * Simbole moet verwys na die heilsdade in en deur Jesus Christus.

- * Simbole moet getrou aan die kultuur, tradisie en beleweniswêreld van die gemeente wees.
- * Simbole moet ongekultsteld, natuurlik, eenvoudig en tog kunstig wees.
- * Simbole moet die mens in sy diepste wese ontroer.
- * Die uitgangspunt rondom die verstaan van simbole moet die Skrif wees.
- * Simbole moet teen die agtergrond van lidmate se kultuur gehanteer word.
- * Die gebruik van simbole en rituele moet nie lidmate ongemaklik laat voel nie.
- * Dis die oorheersende kultuur wat die gebruik van simbole en rituele bepaal.
- * Simbole kan hul betekenis en waarde verloor en 'n beperkte gebruikstyd hê.

2. Simbole bemiddel geloof: Met hierdie navorsing word gepoog om opnuut by die voete van Jesus Christus te gaan sit en uit die Woord en skepping die stem van God duideliker te hoor. Babin (1991:146) verwys na Jesus se taalgebruik as simbolies van aard en dat dit vandag die dominante taal van die media is: *“It adds modulation to abstract words. It is the best way of putting thought on show. ... It is the oldest method of all, used in all religions. It is still the method used today on pilgrimages, in camps, and in group education”*. Die grondbeginsels van Jesus se metodiek moet weer opnuut bedink en benut word. Hy het nie net vir ons 'n opdrag gegee nie, maar ook die gawes, talente en middele om dit uit te voer. Ons is sy verteenwoordigers op aarde en kan ook daarom sy leermeesterskleed aantrek om die brood van die lewe aan ander uit te deel. Daarvoor het Jesus se volgelingen metodieke en gesag ontvang.

Die dieper en misterieuse geestelike ervarings kan weer herleef met die hulp van 'n transendentale aksie of metodiek. Simbole kan verstaan word as die woordlose taal wat gebore word uit rituele. Soos gesinslede mekaar al hoe beter leer ken, word die nie-verbale ook al hoe belangriker. Die Skepper praat in 'n hoë mate met sy skepsele deur middel van simbole en rituele. As die skepsel nie hierdie taal en handeling verstaan nie, verloor hy kontak met die Skepper. God het sy Seun na hierdie wêreld gestuur om aan die mens te openbaar hoe hierdie taal klink en hoe God handel. Jung (1964:21) wat meen dat ons deur simbole tot die bonatuurlike toegang kry: *“As the mind explores the symbol. It is led to ideas that lie beyond the grasp of reason”*.

3. Enkele gesigspunte vir die benutting van simbole:

* **Simbole lei tot kragtige handeling of rituele:** Soos reeds bespreek, is die optrede, gedrag of handeling van mense onlosmaaklik verbonde aan die simboliese. Mense gee uitdrukking aan hul gevoelens deur simbole en rituele. Bepaalde simbole het dus die neiging om mense te groepeer en daarteenoor om mense wat nie met die bepaalde simbole kan identifiseer nie, weg te dryf. Simbole kan dus kragtiger funksioneer as blote slagspreuke of woorde op plakate. Deur simbole bloot te ignoreer of te verwaarloos, kan 'n nadelige uitwerking op die samelewing hê.

* **Simbole stimuleer die denke, regter- en linkere brein:** Simbole stimuleer die denke, veral die regterbreinaktiwiteit. Die regterbreinaktiwiteit word gekoppel aan die emosionele lewe. Vloe of foto's van vyande wat verbrand, waarop getrap of geskeur word, dui alles op die visualisering en ritualisering van wat in die emosionele wêreld van die handelende mens aangaan. Dit het ook gedurende die gerugte van 'n oorlog in 2003 in Irak asook tydens die oorlogvoering selfs wêreldwyd sigbaar

geword. Dit bly egter riskant om regterbreinaktiwiteit bo linkerbreinaktiwiteit te verhef, selfs ook in die betoog rondom 'n beter geloofsbemiddelingstrategie deur middel van simbole en rituele. Simbole en rituele is so nou ineen verweef dat kommunikatiewe handeling haas ondenkbaar is sonder simbole. Die Bybel kan gelees en verbaal bespreek word sonder enige handeling of rituele. Dit lei tot 'n siening dat die kerk dood is.

* Sonder die funksionering van simbole en rituele is daar ook geen kulturele lewe nie: Geen kultuur kan bestaan sonder handeling nie. Wanneer simbole uit die kultuur weggeneem word, word die kulturele lewe ernstig aangetas – in die mate dat dit sy voortbestaan selfs kan verloor. Simbole bring die betekenis en lewe van 'n kultuur na vore. Daarom word in hierdie navorsing gesoek na 'n meer gebalanseerde funksionering van die linker- en regterbreinfunksies.

As daar dan 'n besondere rede gesoek moet word vir die beskrywing wat tieners en volwassenes dikwels van die kerk gee, naamlik “droog” of “dood”, is die rede dikwels te vinde in die verliese wat die kerk op die terrein van simbole en rituele ly. Hierdie verliese het nie in die eerste plek met die verdwyning van skilderye, kruise, gekleurde vensters, waterfonteine, togas ensovoorts te doen nie, maar met wat in die diepste wese van mense aan die gang is. Die droogheid het ook te doen met die inkleding van die geloofsbemiddelingsproses. As die simboliese in die erediens verskraal en selfs verdwyn, kan daar nie verwag word dat dit binne die kategorie, jeugaksies en huisgesinne beter sal gaan nie.

6.12.5 Die nut van simbole in oorgangstye

Pentikäinen (1979:156) verwys na Victor W. Turner wat Arnold van Gennep se idee oor liminale rites verder ontwikkel het.: *“Turner’s way of analysis is mainly symbolic and process oriented”*. Volgens Turner (1973:93) kom oorgangsrituele in alle gemeenskappe voor: *“... but tend to reach their maximal expressing in small-scale, relatively stable and cyclical societies, where change is bound up with biological and meteorological rhythms and recurrences rather than with technological innovations”*. In die afgelope dekade het Suid-Afrika beleef hoe minderheidsgroepe skerp gereageer het ten opsigte van politieke veranderinge en dit versimboliseer en geritualiseer het. Turner (1973:95) beweer: *“The subject of passage ritual is, in the liminal period, structurally, if not physically, ‘invisible’”*. Turner sê dit op grond van die feit dat mense in sulke tye net sien wat hulle wil of wat hulle verwag om te sien omdat hulle so gekondisioneer word. Turner (1985:159) lewer die volgende kritiek op Van Gennep se model: *“Indeed, van Gennep sometimes called the three stages ‘preliminal, liminal and postliminal,’ indicating that importance. But he never followed up the implications of his discovery of the liminal beyond mentioning that when individuals or groups are in a liminal state of suspension, separated from their previous condition, and not yet incorporated into their new one, they present a threat to themselves and to the entire group, requiring their segregation from quotidian life in a milieu hedged around by ritual interdictions”*.

Die simbolisme wat aan 'n liminale *persona* gekoppel word, is kompleks en ongewoon: *“They give an outward and visible form to an inward and conceptual process”* (Turner 1973:96). Uitdrukkings deur simbole en rituele moenie op die oog af beoordeel word nie. Eers as die kultuur van die persone wat die simbole en rituele

gebruik bekend word, kan iets daarvan verstaan word. Turner (1972:8) beweer: *“People come together to perform ritual in terms of beliefs so powerfully held that they overcome all the forces that under other circumstances divide them from one another and set them at odds”*. Mense kan deur simbole en rituele bo die grense van die normale sosiale struktuur met waardes, norme en verpligtinge uit beweeg. Daarom is dit ondenkbaar om in die Christendom hierdie “krag” in simbole en rituele bloot te ignoreer en net aan die politici en aktiviste oor te laat om boodskappe deur die hele wêreld te stuur (vgl diagram 49: *Die liminale fase by ritualisering*). Die diagram beeld die drie fases in die oorgangstyd uit. Die marginale stadium begin met rites van skeiding en eindig met rites van byeenbring wat nuwe statusverhoudings aan die gemeenskap bekend maak (vgl ook Menken-Bekius (1998:47) in paragraaf 6.11.5).

Turner (1973:93-110) het in sy ondersoek na rituele en simbole 'n teorie ontwerp oor die oorgangstye van die individu en gemeenskappe. Hy noem so 'n oorgangstyd 'n fase van liminaliteit (drempelbestaan) – *“Betwixt and between”*. Die vaste reëls en ordes van die vorige fase het verval. In die liminale fase is daar 'n gebrek aan vaste reëls en orde. Mense moet nuwe reëls en strukture in 'n nuwe fase van hulle lewe ontwikkel. In so 'n fase is daar groot behoefte aan simbole. In so 'n tyd van identiteitsoeke, onsekerheid en ongeborgenheid soos wat die lidmate van die reformatoriese Afrikaanse kerke nou beleef, is die waarde van simbole baie belangrik. Die onsigbare word sigbaar geteken.

In 'n oorgangstyd is die waarde van simbole belangrik, want dit vul die kognitiewe verstaan van die evangelie aan met 'n emosionele, estetiese en gemoedservaring. Simbole wek die denke en lei ook tot verstaan. Simbole en rituele word onder andere gebruik met die oog op die emosionele kant, beleweniskant en geheimeniskant van God. Dit betrek die mens kognitiewe, affektiewe en konatiewe.

'n Mens se eksistensiële moontlikhede en nood word simbolies uitgedruk. Dit gee inhoud en kleur aan die lewe in die algemeen. In 'n individualistiese Westerse wêreld, bring simbole mense nie net nader aan mekaar nie, maar ook nader aan God. Simbole kan weer samesyn bring waar 'n koue front van apatiese houdings oor die kerk beweeg het as gevolg van 'n armoede in simbole en rituele. Simbole kan die saaklikheid uit geloofsbemiddeling haal wat een van die redes is waarom die kerk as koud of droog beskryf word. Simbole stel die mens in staat om geloof te sien, te ruik, te voel en te leef (vgl Jak.2:14-26). Die gebruik van simbole en rituele help om te verstaan wat Christene glo.

Pieterse in Vos en Pieterse (1997:122-123) verwys na Ricoeur se bydrae oor simbole en sê dat ons pas maar eers begin het om erns te maak met simbole: *“Ricoeur sien die simbool as gewortel in die psigiese, kosmiese en taalmatige dimensies.”* Ricoeur (1971:17) beweer: *“Diese drei Dimensionen – die kosmische, onirische und poetische – des Symbols sind in jedem echten Symbol da; der reflexive Betracht der Symbole, den wir später prüfen werden ... is nur in Rückbindung an diese drei Funktionen des Symbols zu begreifen”*. Pieterse in Vos en Pieterse (1997:124) verwys ook na Biehl se siening dat simbole nie net die denke wek nie, maar ook tot verstaan lei. Die semantiese geladenheid van simbole is so ryk dat dit nie maklik uitgeput kan word nie. Dillistone (1986:129) sê in Ricoeur se filosofie word simbool en interpretasie onlosmaaklik aan mekaar verbind. Behalwe in streng tegniese

kontekste kan woorde twee of meer betekenis hê. Volgens sy beskouing is die verhewe taak van die interpreteerder om bo die letterlike uit te styg om verborge betekenis te verhelder. Dit is sekondêre en verrykte betekenis, betekenis wat waarskynlik slegs op 'n simboliese wyse tot uitdrukking kan kom. Dit is deur die ontdekking van simboliese betekenis dat die self oopgestel word vir 'n nuwe dimensie van bestaan. Om simbole te interpreteer en simboliese betekenis te ontdek, is om oor te gaan in 'n hoër en voller lewe.

6.12.6 Bybelse simbole en rituele as hulpmiddels by geloofsbemiddeling

Geloofsbemiddeling met verruklikheid vereis 'n deeglike kennis van die Bybelse simboliek en rituele. Sou die vertolking van Bybelse simbole en rituele op 'n impulsiewe wyse geskied, kan dit die Bybelse boodskap ernstige skaad. Dit beteken om die woorde in die Bybel sonder 'n kultureel-taalkundige verwysingsraamwerk met betrekking tot die simboliek en rituele daaragter te gebruik. Barnard (2002:15) meen dat simbole, rituele en metafore in die kultuur en liturgie 'n belangrike rol speel, maar: *“Wie daarop wil reflektêre en dus na teorieën soek, sal stuit op een veelheid van wetenskaplike menings, die elkaar dikwyls aanvul maar soms ook tensespreken”*.

Die jeugwerker of ouer is as bemiddelaar of sender gerig op die ontvanger of vertolker, wat in hierdie navorsing die tiener is. *“Wat hy meedeel en sy bedoeling daarmee moet hy dus met 'n handeling uitvoer. Dit is nie voldoende om net vas te stel wat 'n mededeler met 'n boodskap bedoel nie, daar moet ook bepaal word hoe die mededeler die boodskap bekend stel en hoe hy dit aan die ontvanger oordra sodat dit vertolk kan word”* (Van Schoor 1988:5). Wanneer die ouer of jeugwerker besig is om die boodskap van die evangelie oor te dra, is die vertolker, die tiener, besig om die boodskap te vertolk deur op verskillende aspekte te let bo en behalwe die woorde wat hy hoor. Die lyftaal, gesigsuitdrukkings, handgebare, stemtoon en ook nog die eietydse simbole en handeling of rituele waarmee die boodskap oorgedra word kan die vertolker help of mislei om die betekenis van die Skrif te verstaan. *“Die vertolker verstaan die boodskap in 'n mededeling in die mate wat hy in staat is om die mededeling na te boots”* (Van Schoor 1988:7) of te ritualiseer. Die hoorder gee eers 'n vertolking aan dit wat hy gehoor het en handel dan daarvolgens. Die vertolking is nie altyd 'n bewustelike proses nie. Terugvoering en veral handeling by geloofsbemiddeling is belangrik omdat dit ook die effektiwiteit daarvan aantoon. Geloofsbemiddeling behoort nooit by die bemiddelde te eindig nie. Indien dit wel gebeur, was die geloofsbemiddeling nie effektief nie of sekere sturnisse het die boodskap verhinder. *“Let daarop dat ons hier met twee boodskappe te doen het. Die boodskap wat aanvanklik meegedeel is en die boodskap wat deur die ontvanger vertolk en verander is en nou meegedeel word aan die oorspronklike mededeler wat dit op sy beurt moet vertolk”* (Van Schoor 1988:8-9). In paragraaf 6.2.2 is reeds na hierdie verloop in kommunikasie as sirkulêre kommunikasie verwys.

Om so op die letter van die Skrifwoord te konsentreer, dat dit selfs belangriker word as die Gewer daarvan, bring doodsheid. Die Skrifwoord kom tot lewe binne die simboliese en rituele sisteem van die Bybel onder leiding van die Heilige Gees. God koppel die natuurlike deur middel van die simboliese aan die bonatuurlike. Barnard (2002:15) beweer: *“Wij leven in een gesloten domein, dat in en door het symbool wordt opengebroken”*. Deur die simboliese word daar na die dinge gegryp wat nie

werklik met die oog gesien kan word nie en alleen deur geloof aanvaar kan word. Daarom maak leerstellings op sigself vir min tieners sin. Morgan en Barton (1988:32) meen: *“Doctrines make sense only in the context of a functioning religion or total system of symbols”*.

By die interpretasie van die Bybel kan en moet die ander wetenskappe ook 'n rol speel. Die hermeneutiese moet ook die uitleg van ander dissiplines met betrekking tot hoe mense tot verstaan kom in aanmerking neem. Morgan en Barton (1988:160) beweer: *“The task of interpreting the symbolic language of the Bible is the most immediately obvious theological task awaiting biblical scholars. Any system of thought and practice that is largely concerned with the interpretation of symbols, as is psychoanalysis, is bound to be suggestive in respect of method, and to interact with theology in content. The human sciences are near neighbours to theology. Good relations are desirable”*.

(Vergelyk diagram 50: *Dekodering van die teks deur middel van simbole en rituele*). In hierdie diagram word verwys na God as gesimboliseerde en die Bybel as simboliserende of gekodeerde teks wat deur middel van simbole en rituele aan die tiener gedekodeer of bemiddel word om tot kommunikatiewe handeling te lei. Die lewe van Jesus Christus op aarde, sy bediening en optrede het aan die gekodeerde Bybelse teks 'n besondere dimensie van dekodeering gegee deur die gebruik van die bepaalde simbole en rituele wat aan die mense in die konteks waarin Hy opgetree het bekend was. Wanneer simbole by jeugbyeenkomste en in 'n erediens gebruik word, moet dit vir die hoorders of kykers relevant of bekend wees? Dit is dus nodig dat 'n ondersoek gedoen moet word om vas te stel watter simbole nog in 'n multi-kulturele samelewing relevant is. Kan ons onself voorstel wat die Ou Testamentiese profesie, Psalms of die pentateug sonder die simbool van die verbond sou gewees het? Die meeste postmoderne samelewings is multi-kultureel waarin oorblyfsels van godsdienstige en etniese tradisies op 'n manier oorleef het. Om met die nodige versigtigheid simbole en rituele te gebruik moet daar voortdurend die vraag gevra word watter bydrae simbole en rituele tot die dekodeering van die teks kan lewer? Dit sal verhoed dat die gebruik van simbole en rituele geforseerd of wetmaties gebruik word. Post (2001:33) meen: *“Bij nader toezien worden de termen ‘rite’ en ‘symbool’ bij deze opvallende populariteit en belangstelling vaak enigszins intuïtief of ook wel slordig gehanteerd. Men geeft zich vaak geen rekenschap van de precieze lading van de concepten”*.

'n Belangrike begrip om as uitgangspunt by die benutting van simbole te gebruik, is om die etimologiese oorsprong van die woord “simbool” in Grieks in ag te neem: *συμβάλλω* wat beteken om bymekaar te bring. *“In een religieuze context betekent dat: het bij elkaar brengen van het menselijke en het goddelijke domein”* (Barnard 2002:15). Hierdie begrip is van strategiese belang in die hele betoog rondom die afstand tussen tekste, kontekste en kulture wat verhinder dat die menslike en goddelike domein nader aan mekaar gebring kan word en dat eerder die teendeel beleef word. Hierdie bymekaar bring van domeine moet ook binne die konteks van 'n duidelike kosmologiese betrokkenheid beskou word (Vgl Post 2001:34-35 in paragraaf 6.12.1 (22)).

Post (2001:39) meen: *“Ritualiteit is ten volle afhankelijk van de context. Eigenlijk moet hier consequent in het meervoud gesproken worden van contexten. Er zijn de*

culturele contexten, van ekonomie, van politiek, landschap ook. ... de antropologiese contexten van liggaam, gebare en spreke, tyd- en ruimte-ervaring". Om dus rituele en simbole in geloofsbemiddeling aan tieners te benut, moet hulle die kodes van 'n besondere kultuur aanleer. Hierdie kodes word deur opvoeding en rituele aangeleer. In die huidige Suid-Afrikaanse samelewing, maar ook gesien in die lig van globalisering, is daar vinnige veranderinge aan die gang en "is er de voortdurende opdrag van inkulturasie van die rituele" (Post 2001:9). Dit is nie nodig dat rituele voortdurend by 'n veranderende omgewing hoef aan te pas nie. Dit moet by geloofsbemiddeling en waardevorming in die gemeenskap 'n rol speel om teen die kontekstuele verwickeling stelling in te neem om die Christendom te proklameer. Post (2001:39-40) meen dat daar 'n probleem bestaan dat die konteks versplinterd en verspreid raak oor verskillende sektore en deekulture wat elk sy eie kodes het wat vir buitestaanders nie verstaanbaar is nie. Dit bring die algemeenheid van rituele op die rantjie van voortbestaan. In die huidige gefragmenteerde situasie in die kerk waar elke ouderdomsgroep met 'n eie repertoire van rituele werk, skep dit probleme waar die ouer geslag geloof aan die jonger geslag wil bemiddel sonder 'n deeglike kennis van die kodes in 'n tienersubkultuur.

6.12.7 Die doel met geloofsbemiddeling deur middel van simbole

1. 'n Praktiese bemiddeling van geloof deur middel van simbole: In hierdie navorsing word daar gesoek na praktiese maniere vir geloofsvorming. Die uitgangspunt is dat geloofsvorming deur middel van simbole en rituele meer effektief is as die blote gebruik van verbale metodes. Klem word gelê op die gebruik van rituele by pastoraat wat deur die gesin self van toepassing gemaak kan word om die hermeneutiese ruimte, naamlik die gesin, beter vir geloofsbemiddeling te benut. Die kompleksiteit van die gesin moet nagevors word om vir simbole en rituele 'n plek in te ruim om binne hierdie komplekse sisteem geloofsvorming op die mees eenvoudigste wyse te laat plaasvind.

2. Geloofsbemiddeling deur simbole is 'n kommunikatiewe handelingsproses: Geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele kan 'n avontuur en 'n kommunikatiewe handelingsproses wees wat die woorde van die Bybel in geloofsdade laat oorgaan. Geloofsbemiddeling op hierdie wyse is 'n verhoudingsmatige proses. Dit roep tot aktiwiteit en deelname en verhoudings. Dis ook een van die redes waarom in hierdie navorsing spesifiek op tieners gefokus word. Hierdie lewensperiode vra die smee en uitbou van verhoudings wat relevant en vol aksie is. Sou 'n mens dan in hierdie lewensfase die boodskap van die Bybel op 'n besondere manier kon oordra wat stimulerend of aktiverend is, kan dit die res van die tiener se lewe dramatiese verander. Deur die geloofswaarhede van die Bybel op 'n meer verrykende wyse te herwin, kan tieners ook weer vir die kerk herwin en gewen word.

3. Geloofsbemiddeling deur middel van simbole as taalhandelings: (Vgl Van Leeuwen 2002:70 in paragraaf 6.1) Die doel van hierdie studie is om geloof so tot tieners te kommunikeer dat hulle daardeur tot geloof en ook tot dieper geloofsoortuiging kan kom om sodoende te kan word wat hulle reeds in Jesus Christus is (vgl Nel 1998:22). Die klem val op die bemiddeling van geloof deur middel van simbole en rituele binne die kleingroep, waar die gesin die vernaamste kleingroep in die gemeente is, met 'n gemeenskapsgerigtheid. Dit bring binne hierdie

besondere situasie die verskillende taalhandelinge op 'n praktiese wyse bymekaar wat nie meer net op die verbale aangewese is nie. Van Leeuwen (2002:73) meen: *“Taal komt pas in het gebruik tot leven”*. Die term “water” kry sy betekenis eers in 'n konkrete verband – as natuurkundige element of in 'n gedig. Mense leef in taal en daarom in en deur tekens en tekensisteme wat ten grondslag van taal lê, maar ook ten grondslag van die hele bestaan van die mens. Dit gaan gepaard met die klem op 'n semiologiese benadering van die praktiese teologie vanuit die feit dat alle sosiale handelinge in hulle wese simbolies is. Firet (1987:34) sê: *“Niet alleen in teksten vastgelegde taalhandelinge, niet alleen naar vaste regels voltrokken ‘simbolische’ handelinge kunnen zich aan ons presenteren als object van verstaan - op alle sociale handelinge is een semiologische benadering toepasbaar. Dit betreft ook die handelinge, die als zodanig niet de strekking hebben, iets te verstaan te geven”*. In dié handeling sit 'n dieper werklikheidsvorm wat hermeneuties verstaan moet word soos daar met 'n teks of taal te werk gegaan word (vgl Firet 1987:33). Morgan en Barton (1988:32) sê: *“Doctrines make sense only in the context of a functioning religion or total system of symbols”*.

4. Ware geloof het nie simbole nodig nie, maar tog is dit beskikbaar: Baldoch (1990:ix-x) is van mening dat die universele aard van die Christendom wat op verskillende vlakke deur 'n rykdom van simboliek deursypel, het gekom om baie dinge vir baie mense te beteken. Baldoch sê alhoewel geloof in sy suiwerste vorm nie simbole nodig het nie, is dit altyd daar vir geloofsoriëntering as daarin gefaal word: *“They are so unobstrusive and yet so evocative that faith requires no explanation of them and yet they still work invisibly and of their own accord, beyond the mind of man. When man’s faith falters, ... he understandably seeks meaning for his existence in the material world which is his natural habitat, and it is here that symbols may be of use in redirecting man consciously or unconsciously back towards the higher planes of his existence”*.

5. Simbole help om die verbondsverhouding tot uitdrukking te bring: Simbole kan tot 'n geloofsontmoeting lei en wanneer simbole geritualiseer word, kom die geloofsontmoeting tot 'n dieper uitdrukking. Hierdie geloofsuitdrukking kan alleen in 'n verbondsverhouding plaasvind. Die teologie kan dus op 'n nuwe wyse deur middel van simbole beskrywe word. Dillistone (1986:2) beweer dat geen teologiese filosoof van die twintigste eeu het die simbool so sentraal gestel vir 'n interpretasie van God in verhouding met die wêreld en mensdom soos Paul Tillich nie: *“A symbol was for him the supreme means by which humans could speak of God and of his actions”*. Hierdie God-in-relasie-tot-die-wêreld moet ook gesien word in die lig van gelowiges se handelinge wat God binne die gemeenskap openbaar, met woorde indien nodig. Tillich (1964:241) sê: *“Das Religionsgeschichte zeigt eine fast endlose Zahl von Symbolen. Das erweckt den Eindruck, als sei die Geschichte der Religion eine chaotische Masse von Produkten ungezügelter menschlicher Phantasie”*. (Vgl ook paragraaf 6.12.1 (6) – die vier kentekens wat Tillich vir simbole gee) Die grondliggende kenmerk van simbole is die *“Uneigentlichkeit”* – oneienlikheid. Die verbondsverhouding tussen mense en God word nie per se in die simbole gesien nie, byvoorbeeld in die brood en wyn as sodanig nie, maar wanneer dit versimboliseer word – geritualiseer word. Deur die eet en drink word iets van die verbondswerklikheid tot uitdrukking gebring. Volgens Tillich (1964:196) het die aanskoulikheid nie veel waarde om tot sin te kom nie. Tog het die simbool *“... eine ihm selbst innewohnende Macht ...”* wat van die onmag van tekens onderskei moet

word. Tekens kan maklik vervang word, maar simbole as “*Notwendigkeit*” kan nie maklik vervang word om uitdrukking aan verhoudings te gee nie.

6. Die implikasies van simbole vir die jeugbediening: Soos reeds genoem is dit belangrik om met die nodige versigtigheid simbole te gebruik veral by geloofsbemiddeling aan tieners omdat hulle simboolgedrewe is. Hanekom (1994:116) se navorsing oor die benutting van simbole en rituele vir geloofsvorming lei tot die volgende gevolgtrekkings:

- * 'n Deeglike herevaluering van bestaande rituele en simbole ten opsigte van sinvolheid en om die kommunikasiewaarde daarvan te herontdek, is nodig.
- * Belydenisaflegging as oorgangsritueel kan beter benut word.
- * Gebruik van eenvoudige voorwerpe soos kerse kan kragtige simbole skep.
- * Die gebruik van kort stukkie drama tydens eredienste.
- * Die gebruik van sekulêre rolprente om debatte rondom rede en emosie te voer.
- * Speletjies om aanvoeling en aptyt vir rituele en simbole te kweek.
- * Groter kreatiwiteit rondom name en kentekens vir jeugaksies.
- * Simboliese taal in die prediking, byvoorbeeld die gebruik van naratiewe prediking.

Tieners kyk meer na die lyftaal as om te luister na wat gesê word. Die nie-verbale taal is gewoonlik belangriker as die verbale taal, nie maar net omdat die visuele kommunikasie 'n al hoe groter rol in die samelewing speel nie, maar dit gaan eerder oor 'n bepaalde ingesteldheid van tieners om te luister, met of sonder visuele middele. Die belangrikste visuele middel vir geloofsbemiddeling is die ouer self. Visuele kommunikasie is van groot waarde vir geloofsbemiddeling aan tieners. Daarom is visuele geletterdheid van belang in geloofsbemiddeling. Om te kan sien is die meeste mense se primêre perseptuele instrument. Visuele persepsie vorm bykans altyd die primêre grondslag van ons verstaan van die wêreld. Visuele persepsie is ook 'n belangrike onderdeel van die mens se algehele soeke na sin en betekenis. Dit is volgens De la Rey (1992:28) 'n algemene feit dat video's en films 'n baie groot rol in tieners se lewens speel. Dit sluit ook die televisie in wat veral deur tieners benut word. Ons leef in 'n wonderlike tyd om van hierdie visuele media gebruik te maak om die evangelie aan die tiener en ander lidmate oor te dra soos video-projektors.

In die gesin as kleingroep kan simbole en rituele benut word sodat taal, geloof en handeling bymekaar gebring kan word sodat dit nie meer bloot om die produseer van woorde en sinne gaan nie, maar om taalhandelinge (vgl Furet 1987:36). Mense leef in taal en daarom in en deur simbole en simboolsisteme wat ten grondslag van taal, maar ook van die hele bestaan van die mens lê. Simbole, woorde is ook simbole, kan baie kompleks wees en dit maak die interpretasie van die simbole so belangrik (vgl Du Toit 1987:154 ev). In dié handeling sit 'n dieper werklikheidsvorm wat hermeneuties verstaan moet word soos daar met 'n teks en taal te werk gegaan word.

Tieners gebruik bewustelik en onbewustelik simbole om na betekenis in hul lewe te soek. Dit kom op verskillende besittings van hulle voor soos op T-hemde, skooltasse, in slaapkamers en op notaboekies. Bybelse simbole is deur God gebruik en deur Jesus Christus lewe gegee en kan derhalwe nie uitgewis word nie. Sy Woord is ewig en waar en so ook die simbole wat in die Bybel voorkom. Stander (2000:11) sê: “*Die*

sterk beklemtoning van die visuele in die moderne wêreld maak dat ook Christene 'n groter behoefte het om hul boodskap deur middel van simbole of tekens uit te dra". Stander (2000:12-13) beweer dat die Christene van die vroegste eeue af reeds gepoog het om kennis oor God in simbole vas te vang: *"Daarom het hulle mistiese en geestelike betekenisse aan alledaagse voorwerpe toegeken. So is simbole gebruik om diep geestelike waarhede aan ander te kommunikeer"*. Dit kan dus onomwonde gestel word dat die mens se ervaring van God nie buite menslike interaksie kan plaasvind nie.

6.13 'n Hermeneuties-kommunikatiewe model

Vir 'n hermeneuties-kommunikatiewe model is 'n onderskeiding tussen 'n voorhermeneutiese en 'n hermeneutiese benadering nodig. Soms word 'n reglynige en biblisistiese benadering gevolg wat op 'n eenrigtingverkeer tussen teks en konteks neerkom. Heitink (Ongepubliseerde referaat: 2000) het in sy referaat gesê: *"Zo 'n onderzoek wordt pas hermeneutisch, wanneer men bepaalde bijbelwoorden plaatst binne hul culturele context, vervolgens die context vergelijkt met onze context en zich van daaruit afvraagt wat de betekenis van zo 'n bijbelwoord in onze situatie kan zijn"*. Heitink (Ongepubliseerde referaat: 2000) meen die waarheid en die sekerheidsmaatreëls by die interpretasie van die waarheid is van belang.

1. Waarheid: In elke situasie moet opnuut na die waarheid gevra word. Die waarheid is verhoudingsmatig van aard en word in 'n konkrete situasie aangetref. Dit gaan dus in die hermeneutiek om 'n proses om die waarheid te vind. Hermeneutiek wil die kloof tussen tradisie en ervaring oorbrug. Almal is aan subjektiewe interpretasie uitgelewer. Die hermeneutiese sirkel van voorverstaan, waarneming, ervaring, interpretasie, gesprek, singewing en handeling kan nie heeltemal in stappe of reëls uitgedruk word nie.

2. Sekerheidsmaatreëls: Sekerheidsmaatreëls is om die volgende redes nodig in die hermeneutiek: (a) Eerstens dui die begrip intersubjektiviteit op hoe mense deur eeue heen oor geloof in gesprek getree het. Tog weet ons dat elke geloofsuitspraak vir herinterpretasie vatbaar is. (b) Die tweede saak waarteen die hermeneutikus moet waak, is die oppervlakkige korrelasieteorie, die Bybelse term "regverdiging" kan tot uitdrukking kom in 'n houding van aanvaarding, maar dit kan nie omgedraai word deur te sê aanvaarding is regverdiging nie. Die evangelie is bevryding, maar nie alle bevryding is evangelie nie! (c) 'n Derde veiligheidsmeganisme is hermeneutiese modelle soos die vaderhuismodel, die eksodusmodel en die ballingskapmodel wat verskillende ervaringsmodelle is wat binne dieselfde kultuur aangetref kan word en waar elkeen 'n eie legitimititeit het. Deur dit alles moet vertrou word dat die Heilige Gees die hermeneutikus in die waarheid sal lei. Hermeneutiek is ten diepste pneumatologies van aard. *"In de praktijk van gemeente en gelovigen is de Heilige Geest werkzaam"* (Dingemans 1996:83). Die sekerheid dat die Gees die hermeneutikus reg sal lei, word dwarsdeur die Ou en Nuwe Testament gevind. *"Zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament is de Geest van God een aanduiding van Gods invloed op belangrijke gebeurtenissen en vooral op mensen die God in zijn dienst neemt en vernieuwt en verandert"* (Dingemans 2000:143-144).

(Vergelyk diagram 51: *Die teks in die postmoderne konteks*). Vrae in die hermeneutiek word gevra soos waarom het die teks nie meer aantrekkingskrag nie

en hoe kan die teks deur middel van die hermeneutiese proses herwin word? Is die antwoord in 'n hermeneutiese brug tussen die Bybelse en postmoderne konteks geleë wat uit rituele, simbole, dramatisering, ervaring en gemeenskapsgerigtheid bestaan? God se Woord in mensetaal is vol uniekheid. Hierdie unieke boodskap moet in die postmoderne konteks oorgedra, gekommunikeer of bemiddel word. Die tradisionele huisaltaar het basies heeltemal verdwyn. Die tieners se Bybelkennis het drasties agteruit gegaan. Baie kategete maak nie eens meer 'n Bybel in die kategeselokaal oop nie, maar bied lesse uitsluitlik deur middel van handboeke aan.

3. Hermeneutiek as teologiese vraagstuk: Die hermeneutiese kwessie is volgens Heitink (1993:175) moontlik die ingrypendste teologiese vraagstuk van die moderne tyd en verwys na die Reformasie waarna belangrike ontwikkelinge plaasgevind, wat in 'n hoë mate die wyse waarop die Skrif tans verstaan word, bepaal. Heitink (1993:175) meen omdat uitleg nie op willekeur mag berus nie, moet daar reëls vasgestel word wat die verstaan van die teks dien. Langsamerhand groei die insig dat 'Gods Woord' die gestalte van 'mensewoord' aangeneem het. Die struktuuranalise gaan uit van die idee dat taaluitleg 'n bepaalde struktuur vertoon. Die begrip struktuur sien op die samehangende wete van die taalsisteem. Die woord 'teks' is verwant aan 'tekstiel', 'n weefsel met 'n groot aantal draade in verskillende kleure. Die teks sal nie verstaan word as daar net op die afsonderlike draadjies gekonsentreer word nie. Die begrip hermeneutiek het in die huidige tyd verbreed, van die eksegeese na die teologie as geheel (vgl Heitink 1993:175).

'n Gevaar bestaan om met 'n voor-hermeneutiese perspektief die Bybel te benader. Dit is om wat in die Bybel staan direk te verbind met die huidige situasie om sodoende die breë gaping tussen die verlede en die hede te misken. So 'n ondersoek word eers hermeneuties wanneer bepaalde Bybelse woorde binne hul konteks geplaas word en dan daardie konteks te vergelyk met die huidige konteks en daarna vanuit laasgenoemde konteks te vra wat die betekenis van so 'n Bybelse woord in die huidige tyd beteken. Dit is egter hierdie kompleksiteit tussen Bybelse konteks en postmoderne konteks wat in gedagte gehou moet word wanneer geloofsbemiddeling aan die tiener plaasvind.

6.13.1 Pneumatologie en Christologie

Geloofsbemiddeling moet beweging of handeling tot gevolg hê. Dit moet tot 'n ontmoeting met Christus lei en Christus moet 'n daaglikse werklikheid wees. Die geestelike moet in die daaglikse ingewef word soos die verskillende draade in weefwerk. Die inslag en deurslag moet dui op die gees van die mens wat verweef raak met die Gees van God, waar die Gees van God die hoofdraad van die geestelike weefwerk in elke mens en hermeneutiese proses is. Dit heg alles in die lewe sinvol saam en hou dit in stand. Vos in Pieterse en Vos (1991:1) meen: *“Die Pneumatologie het immers 'n kommunikatiewe aard”*. Van Ruler (1969:181) praat van 'n teonome wederkerigheid: *“... het is de Geest die het alles doet en geeft, die bijvoorbeeld onze wil vrijmaakt, zó dat we een vrije wil krijgen”*. Die Gees en die mens kom in hierdie wederkerige verhouding tot handeling en lewer ten aanskoue van ander 'n sigbaarwording van die geloofsinhoud. Dingemans (2000:506) sluit hom aan by diegene wat van 'n pneumachistologie praat: *“Gods Geest woont en werkt in de geschiedenis door middel van allerlei mensen (profeten, heiligen, gelovigen),*

maar op een heel bijzondere en unieke wijze in de mens Jezus, die we daarom de Christus noemen”.

Die volgende stelling van Vos in Pieterse en Vos (1991:6) is van wesenlike belang in hierdie navorsing is: *“Deur die daad van vertolking waardeur die Gees aan die geloofsgemeenskap 'n kreatiewe vryheid gee, vind die Woord 'n neerslag in die konkrete leefwêreld. Die konkretisering van die woord bring mee dat daar nie net oor die koninkryk gedroom word nie, maar dat die waardes van die koninkryk vir elke lewensituasie geldig is”.* Vos in Pieterse en Vos (1991:7) beskryf die teologie as 'n netwerk van ragfyn drade en sê dat die pneumatologie 'n hegte en hegtende deel daarvan is en nie maar net 'n moment in die teologiese gebeure is nie: *“Dit is 'n plek op die spinnerak: sodra 'n teoloog op maar één draadje daarvan neerstryk, roer die hele teologiese struktuur. As 'n teoloog gevolglik die Pneumatologie aanraak, kom die Christologie én die antropologie in beweging. In dié beweging kom dit aan die lig dat die Heilige Gees die mens aan die heil wat Christus verwerf, laat deel kry”.*

Om by 'n praktiese gesinsbedieningsmodel uit te kom, vra 'n pneumatologies-hermeneutiese benadering. God wat sy Woord deur die Gees aan die mens gegee het en ook sy Woord deur Jesus Christus vlees laat word het, wil nie toelaat dat hierdie gee en vleeswording van sy Woord tot 'n mite vervaag soos dit soms ook duidelik in teoloë se uitsprake oor sekere Bybelgedeeltes gehoor word nie. Die Woord moet onder leiding van die Heilige Gees weer opnuut ingeklee word in skakeringe wat alleen deur God tot beter verstaan voorgestel kan word. Vos (1996:11) beweer dat: *“Met die oog op egte spiritualiteit is 'n kritiese hermeneutiek nodig. Dit vra 'n vertolking van God se Woord vir hierdie tyd wat modeme mense kan aanspreek, indien hulle bereid is om hulle hele bewuste en onbewuste bestaan op die spel te plaas”.* Dingemans (2000:274) meen dat die kerk mense in 'n gesekulariseerde wêreld moet help om die betekenis van die bronne van die Christelike geloof vanuit ons situasie te verstaan.

6.13.2 Bydraes vir 'n beter geloofsbemiddeling

Volgens Jeanrond (1991:64) kan Hans-Georg Gadamer *“... be regarded as the chief spokesperson of philosophical hermeneutics in this century”.* Jeanrond (1991:65) is van mening dat Gadamer wat die fenomenologiese tradisie volg se benadering tot die hermeneutiek 'n filosofiese beklemtoning het en dat hy nie 'n metodologie vir die hermeneutiek wil skryf nie: *“In fact, his hermeneutics has a definite anti-methodological nature. ... [H]ermeneutics is interested in promoting human understanding and human selfunderstanding and as such it must be understood as 'practical philosophy”.* Vir Gadamer gaan dit om 'n gebeure wanneer daar tot verstaan gekom word. Vir hierdie navorsing is gebeurtenisse, praxis een in 'n sekere sin belangriker as die teoretisering daarvan of die filosofie daaragter. Binne hierdie gebeurtenisse kom die mens tot selfverstaan. Anders as Gadamer moet hierdie navorsing voortdurend bewus bly van die steurnisse wat 'n sterk invloed uitoefen op selfverstaan en ook die verstaan van die teks. Daarmee word bedoel dat die selfverstaan en verstaan van die teks geminimaliseer word en selfs tot noodlottighede kan lei.

Vos (1996:15) meen Gadamer werk met drie konsepte wat hy vervleg - die teks, die horison en die konteks.: *“Gadamer bou die 'historische Differenz' tussen teks en*

verklaarder konsekwent uit. ... Die term ‘Wirkungsgeschichte’ maak dit duidelik dat geen teks suiwer outonoom na ons toe kom nie”. Gadamer (1975:284) beweer dat daar min hermeneutiese vordering in die van die tradisionele begrip van die hermeneutiek is: “*Wenn wir aus der für unsere hermeneutische Situation im ganzen bestimmenden historischen Distanz eine historische Erscheinung so verstehen suchen, unterliegen wir immer bereits den Wirkungen der Wirkungsgeschichte*”. Dingemans (1996:48) beweer: “*In die teksten ligt – als in een collectief geheugen – de oorsprong en het verleden van die geloofsgemeenschappen opgetast als richtingbepalende interpretatie en herinterpretatie*”. Om op grond van die teks 'n boodskap deur te gee, vra 'n teorie wat die interpretasie van tekste ernstig opneem. Dit vind 'n mens by denkers soos Hans-Georg Gadamer en Paul Ricoeur (vgl Dingemans 1996:48). Gadamer (1975:285) meen dat die “*Wirkungsgeschichtliches Bewußtsein*” allereers 'n bewussyn van die hermeneutiese situasie is. Dit maak die praktiese teologie in 'n gemeenskapsgerigtheid meer interessant, naamlik om die hermeneutiese situasie van die Bybelse konteks en die hermeneutiese situasie van die postmoderne en selfs post-Christelike konteks bymekaar te bring.

Anderson (2001:88) praat van twee horisonne, wat nie aan mekaar opgedring moet word in die verstaan van die teks nie: “*The first-century horizon, which is the occasion for the Scripture text in the New Testament, cannot be fused with our contemporary horizon to make revelation dependent on our self understanding .... This would confuse hermeneutics with revealed truth itself. Nor should we attempt to push our contemporary horizon back into the first century, ...*”. Om met geloofsbemiddeling 'n gemeenskapsgerigte posisie in te neem, kom die geloofsbemiddelaar te staan voor die problematiek van 'n multi-kulturele situasie waarin die Bybel vanuit 'n eie persoonlike interpretasie en selfverstaan met vae spore van die tradisie gebruik word. Vos (1996:21) meen dat daar in die geloofsgemeenskap se teksomgang ook met die “*Wirkungsgeschichte*” en interpretasiegeskiedenis van tekste rekening gehou moet word: “*Die Wirkungsgeschichte is vasgelê in tradisies wat op 'n geloofsgemeenskap inwerk. Hoorders hoor met die ore van hulle tradisie*”. Dit kan gewoon as 'n ernstige steurnis beskou word as die tradisie in die gemeenskap waar die evangelie bemiddel moet word, nie meer 'n duidelike bestaan het nie of nie meer werklik relevant is nie.

In die samelewing ontmoet ons 'n ingewikkelde of miskien verwarrende selfverstaan en uitleg van bestaan. Volgens Jeanrond (1991:72) dring Paul Ricoeur daarop aan dat beide verstaan en verduideliking noodsaaklike stappe in elke hermeneutiese handeling is. Hermeneutiek is ten diepste bestaansuitleg. Om Ricoeur se hermenetiek beter te verstaan kan dit soos volg volgens Jeanrond (1991:73) teenoor Schleiermacher gestel word: “*While Schleiermacher wanted to understand the mind behind the text ... Ricoeur wishes to understand the meaning and the reference of the text itself in always new communicative contents*”. Sedert Schleiermacher moet Ricoeur erken word as iemand wat die behoefte aan ernstige taalkundige prosedures herontdek het. White (1991:312) beweer dat Ricoeur 'n tekstuele antropologie ontwikkel het, waar die vraag, “*Wat beteken dit om mens te wees?*” vanuit die wêreld van die teks beantwoord word.

Sonder om afbreek te doen aan hierdie benadering, speel die kontekstuele so 'n beduidende invloed op die hoorder van die teks, dat die teks alleen verdring of vervaag word deur die kompleksiteit en selfs onverstaanbaarheid van die konteks vir

menige burgers van die gemeenskap. Geloofsbemiddeling teen hierdie agtergrond binne die gemeenskap sonder 'n duidelike Christelike tradisie vind uiters moeilik plaas. Om geloof dus binne sodanig samelewing te bemiddel sonder 'n duidelike Christelike tradisie, skyn 'n onbegonne taak te wees, veral as dit as 'n onafgehandelde saak beskou word binne 'n gewoon Christelike konteks. Vos (1996:23) beweer: *“Teksuitleg is nie 'n proses wat ons afhandel of 'n ontwikkelingsfase wat ons ontgroeï nie. Die opgaaf van voortgaande uitleg impliseer dat betekenis ons bly ontwyk en dat die verstaansproses nooit afgesluit word nie. Ons bestaan bly ten diepste verborge”*. Om dus tot verstaan en selfverstaan binne 'n postmoderne konteks te kom sonder sterk Christelik-tradisionele beïnvloeding skep 'n probleem. Daarom kan daar met die volgende stelling van Vos (1996:23) met verwysing na Ricoeur (1974:6-24) saamgestem word: *“Voortgaande uitleg beteken dat 'n finale hermeneutiese metode wat verstaan verseker, nie haalbaar is nie. Die droom van die ontwikkeling van 'n hermeneutiese ontologie kan nie verwerklik word nie. Om toegang tot (teks-)betekenis te kry, beteken nie dat alles oor die teks klaar gesê is nie. ... Vir die daaglikse funksionering van ons lewe is ons afhanklik van verstaanbare, regstreekse toeganklike en oop tekste”*. Die toegedekte teks kan ook weer ontdek word deur die bedekking daarvan af te haal wat onder die simboliese en rituele verskuil lê. Vos (1996:24) verwys na White en Van Buuren wat sê dat Paul Ricoeur homself binne 'n hermeneuties-fenomenologiese tradisie bevind waar nadenke en interpretasie voorop staan en dat hy verbeelding, droom, metafoor en verhaal gebruik om die verstaansproses 'n skeppende gebeure te maak.

Ten spyte van 'n vervreemding van die Christelike tradisie binne die samelewing, bly dit nog steeds moontlik om die teks binne 'n teksvervreemding te laat spreek. Volgens Vos (1996:25) het Ricoeur in die hermeneutiek aan die lees en verstaan van die Bybel 'n besonder dimensie gegee: *“Hy konsentreer op die uitdaging om die teks ten spyte van kulturele afstand en teksvervreemding te laat spreek”*. Hierdie benadering is 'n belangrike deel van die rekonstruksie van die brug wat tussen die kerk en gemeenskap “opgeblaas” is.

Binne hierdie navorsing word gesoek na 'n metodologie om binne die byna onherroeplike verdwyning van 'n skaar van gelowiges, geloof te bemiddel. Die postmoderne mens is baie skepties oor uitsprake, vergelyk ook die beskrywing van die millenniumgenerasie in paragraaf 7.6.5 asook Dekker (2000:161) wat sê dat mense nie ekstra aandag aan die boodskap van die kerk skenk net omdat dit van die kerk kom nie. Daardie tyd is egter verby. *“Toch zijn er ook denkwegen in onze moderne cultuur aanwezig, die er op uit zijn de verschillende tradities en individuele standpunten met elkaar te ‘verknopen’ tot nieuwe ‘netwerken’, die niet zozeer van bovenaf ontworpen zijn, maar van onderop ontstaan”* (Dingemans 2000:74). White (1991:320) meen: *“Ricoeur’s hermeneutic expresses the hope, or the ‘wager’ to use his term, that by following the direction of symbolic thought we will understand better and be better situated in being”* (Vgl Burger 1995:27-30 en paragraaf 6.12.5 – Die nut van simbole in oorgangstye).

6.13.3 Kognitiewe kennis alleen is onvoldoende

Om geloof aan die tiener in die postmoderne gesin te bemiddel waarin geloofshandelinge om verskeie redes vervaag geraak het, kan verwag word dat die afstand tussen teks en konteks groot sal wees. 'n Metodologie om geloof te middel wat hierdie afstand kan oorbrug of te vernou, is nodig. Vos (1996:10) sê: *“Mense het*

nou eenmaal 'n religie nodig om die misteries van en die transendente ingrype in die lewe te probeer verstaan. Indien iemand maar weinig 'geloof besit', dan was daar nog altyd die gemeenskap wat etiese binding in die religieuse ritusse gebied het. Maar die situasie het totaal verander". Tog bly die kerk verantwoordelik vir die etiese. Hauerwas (2001:111) meen dat die kerk nie sosiale etiek het nie, maar is sosiale etiek. Daarmee word bedoel dat die kerk se primêre taak nie is om polities relevant of maatskaplik nuttig te wees nie, maar om getrou te wees in die uitleef van die morele in die samelewing om dit te transformeer.

Geloofsbemiddeling aan tieners met 'n gemeenskapsgerigtheid sluit vanselfsprekend 'n sterk sosialiseringskomponent in. Volgens Vos (1996:10), soos reeds by paragraaf 6.2.2 genoem, het jongmense nie meer die religieuse gemeenskap nodig om te sosialiseer nie. Dit verminder die invloed wat godsdiens in die lewe van jongmense gehad het en jongmense neem besluite op grond van waarhede wat vir hulle diensbaar is. Dit sluit nie persoonlike geloof uit nie, maar dit is nie meer so sigbaar in hulle lewens nie. Dit staan direk in verband met 'n minder sigbare kerk in die samelewing (vgl paragraaf 9.4.8 waar die sigbare en onsigbare kerk in meer besonderhede bespreek word. Vos (1996:10-11) beweer: *"Vir talle ander mense bied die Christelike geloof geen godsdienstige en selfs sosiale kontrole meer nie. Hulle het totaal vervreemd van die geloof geraak. ... In die gevalle baat kognitiewe kennis van die geloof nie meer nie. Kennis het alleen waarde as 'n mens betekenis daaraan kan ontleen en waar hierdie kennis sinvol funksioneer in die alledaagse lewe"*. Sou dit wel waar wees, moet daar dus in hierdie tyd meer op die konatiewe en affektiewe kennis van geloof gesteun word.

Binne die gemeenskap waar jongmense op 'n ander wyses geleer word om tot selfverstaan te kom en die religieuse nie meer 'n belangrike rol speel nie, moet daar vanuit die konteks van die gemeenskap oor geloofsbemiddeling gedink en beplan word, want dit is waar jongmens se waardes gevorm en uitgelewe word.

6.13.4 Stimulering vir geloofsbemiddeling

Die gesinsbedieningsmodel wil praktiese stimulant aanbied om geloofshandelinge te aktiveer. Die Woord moet dus nie net verbaal geles word om tot verstaan te kom van wat God se wil is nie, maar God se wil moet ook in die wilshandelinge van die mens duidelik gesien en ervaar word. Dit vereis egter 'n wilsbesluit. Die tiener as gesinslid moet tot die neem van 'n besluit gestimuleer word. Daarvoor moet in die konkrete situasies gesoek word, want die abstrakte het God geabstraheer en godsdiens minder relevant gemaak. Die bedieningsmodel wil die simboliese benut om bo die abstrakte, glo in dit wat ek nie sien nie, uit te beweeg deur middel van rituele of handelinge. Wat is die stimulerende, aktiverende en voedende aspekte van geloofsbemiddeling wat in die konkrete postmoderne wêreld wel effektief is? Janse van Rensburg en Prins (1997:293) beweer dat daar twee aspekte van die moderne kommunikasie is wat stimulerend kan werk: (1) multi-sintuiglike kommunikasie en (2) die narratiewe benadering omdat die jeug 'n affiniteit vir stories het: *"Hierdie affiniteit word gereflekteer in die tipe stof wat hulle op televisie kyk, die rolprente wat hulle trek ..."*. Hierdie twee stimulerende benaderings in geloofsbemiddeling word in drama gekombineer: *"Drama is niks anders as 'n multi-sintuiglike storie nie"* (Janse van Rensburg en Prins 1997:293).

Verhoudings is vir tieners uiters belangrik en hulle soek binne die konteks van 'n minder afhanklikheid van religieuse sosialisering onbewustelik na 'n dieper verhouding met God en omgang met gelowiges en die praktiese uitlewing daarvan soos reeds bevestig is deur talle ondersoeke onder jongmens waarom hulle die kerk verlaat. Benson (1997:92-93) verwys ook na een van die belangrike veranderings wat moet plaasvind om tot handeling te kom en dit is van programgeoriënteerdheid na verhoudinggeoriënteerdheid. Vos (1996:11) sê: *“Spiritualiteit beteken om in die kultiese bestaan en in die sosiale lewe God se Woord te verstaan, te ervaar en te aanvaar”*. Hierin moet die belangrikheid van 'n gemeenskapsgerigte geloofsbemiddeling gesien word waar die tiener binne die kulturele lewe van die samelewing bemiddel word en ook self tot geloofsbemiddelaar ontwikkel. Vos (2001:142) verwys ook na die ontmoeting van die gelowige met God in die godsdienstige ritueel en simbool. Dit vorm een van die belangrike bene van hierdie navorsing om geloof aan tieners te bemiddel. Die gesin moet geleer word om in die daaglikse lewe op 'n sosialisierende wyse, byvoorbeeld deur middel van *“edutainment”* (vgl Hebbard 1995:186) 'n geloofsverhouding en ontmoeting met mekaar en God te ervaar.

Hierdie ontmoeting en geloofservaring moet uitgebrei word in 'n makrokosmologiese sin en deelname. Geloofsbemiddeling het in 'n sekere sin gevange geraak binne bepaalde strukture of metodieke en het ook derhalwe plekgebonde geraak. 'n Nuwe belangstelling in die natuur, wat deur die mens versorg moet word (vgl Gen 1:26), kom al hoe sterker na vore. Tracy (2000:243) beweer: *“Ecological science, in my judgement, is ahead of most other postmodern cultural thought ...”*. In die praktiese teologie, by name die pastoraalteologie, is daar ook ontwikkelinge aan die gang om meer ekologies en kosmologies betrokke te raak by die versorging van die mens. Dit kan as een van die mees interessante dimensies van die praktiese teologie word om veral die jeug opnuut na die kerk se betrokkenheid in wêreld te laat kyk en tot deelname te stimuleer. Tracy (2000:243) verwys na twee basiese vorme van religieuse uitdrukking, wanneer gedink word aan deelname van die mensdom in die kosmos, naamlik manifestasie en proklamasie: *“Religion as manifestation signifies radical participation of any person in the cosmos and in the divine reality. ... In religion as proclamation there is a new sense of distance between God and human beings and a powerful interruption of the once powerful, indeed radical, sense of belonging to or radical participation in the cosmos”*. Die tiener moet ruimte gebied word om met maksimale deelname in die kosmos Jesus Christus te proklameer. Dit kan 'n positiewe omwenteling en ommeswaai in die totale jeugbediening tot gevolg hê. Dit kan die jongmens opnuut na God se teenwoordigheid in die kosmos laat kyk wat tot 'n nuwe moment in geloofsbemiddeling en geloofsvorming kan lei.

Om met 'n musikale noot jongmense te stimuleer in 'n moderne samelewing, sonder om net iets nuuts met musiek te probeer, kan verwys word na Studio Elim in Tilburg wat daarin geslaag het om jongmense in aanraking te bring met Christelike spiritualiteit. *“Zij doet dat door in en om ‘Studio Elim’, de opnamestudio van de Elim-gemeente, jongeren en jong-volwassenen aan te spreken in hul religieus-zijn, zonder ze te vervreemden van de cultuur waarin se leven”* (Van der Woerd 2003:60). Die vernaamste elemente van stimulering ter sprake, is gasvryheid en ondersteuning. Studio Elim wat 'n moderne opnamestudio is, wil ook weë soek om die religieuse kultuur uitdrukkingsvorme in die mediawêreld te gee (Van der Woerd 2003:61) (Vgl paragraaf 9.5.2 Faktore wat tot geloofshandelinge lei (3) Ervaringsleer)

6.13.5 God as Immanuel in die postmoderne konteks

God moet as Immanuel in die gelowige vir die gelowige, maar veral vir die ongelowige of die afgedwaalde of verdwaalde in sy eie konteks sigbaar word. Dit kan met sekerheid gesê word dat die teologie vir menige teorie sonder praktyk geword het. Praxis een kom nie voldoende by praxis twee uit nie, terwyl teologie die weg van 'n spiraal tussen die teorie en praxis moet volg om relevant te kan bly (vgl Heitink 1993:148-152). Myns insiens het die teologie en teorie so verinnig geword dat dit vir gelowiges irrelevant begin word het en vir ongelowiges 'n getuie is van 'n afwesige God of 'n God wat nie meer tot handeling kan kom nie. Tog meen Tracy (2000:246) *“The proclamation-oriented monotheistic traditions did change but did not break this sense of felt synthesis and relation among God, self, and cosmos and of a radical participation of the self in the cosmos and in God”*. God openbaar Homself deur sy Woord en skepping en die veronderstelling is om nie die een bo die ander te verhef nie of om die een openbaringsvorm ten koste van die ander na te laat nie. In watter mate het die kerk skeppingsvervreemd geraak in sy verbale teologisering en daardeur God op 'n afstand geplaas?

Van der Ven (1993:41) beweer: *“Hermeneutic-communicative praxis occupies a preeminent position within practical theological praxis as a whole ... [H]ermeneutic-communicative refers to the verbal and nonverbal interpretation of written and spoken texts and their verbal and nonverbal communication”*. Om die woord aan elkeen in die gemeenskap te bring, moet dit vanuit 'n hermeneuties-kommunikatiewe perspektief verstaan kan word. God wil Homself binne die konkrete situasie van die mens openbaar soos Hy dit reeds op verskillende maniere reeds gedoen het en in besonder deur Jesus Christus (vgl paragraaf 6.8.1 - Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks (3) Geloofsvorming as proses). Op die vraag of diakonie, wat in hierdie navorsing ten opsigte van 'n gemeenskapsgerigtheid van belang is, ook in terme van hermeneuties-kommunikatiewe praxis geformuleer kan word, reageer Van der Ven (1993:43) soos volg: *“It is obvious that diacony relating to spiritual suffering has to do primarily with hermeneutic-communicative work”*.

Vos (1996:12) verstaan hermeneutiek saam met Heitink (1993:18) as: *“... die refleksie op die proses van die koms van God in sy Woord na die mens in sy situasie, waarin drie momente onderskei kan word: die verstaan (begryp), die verstaanbaar maak (verklaar) en die tot verstaan kom (toe-eien)”*. Die hermeneutiek vir 'n gemeenskapsgerigte geloofsbemiddeling aan tieners en deur hulle aan die burgers van die gemeenskap *“... handel oor die verstaan van die Woord, die verstaanbaar maak daarvan binne die eie kultuur en die tot verstaan kom van die mens vir wie die heil bedoel is”* (Vos 1996:12).

6.13.6 Teks en konteks

In hierdie navorsing is 'n soeke na 'n metodologie om die teks duideliker binne die postmoderne konteks te bemiddel. Wat die taak van kommunikasie of geloofsbemiddeling so moeilik maak is die diversiteit in die gemeenskap. Schweiker (2000:117) beweer: *“Contemporary societies under the pressure of modernization and globalization are internally pluralistic. By ‘pluralistic’ one means that they are*

culturally diverse and socially differentiated”. Dit beteken om ook al die steurnisse van ander norme uit ander dissiplines en kulture wat by die mens inspeel in berekening te neem. Van der Ven (1993:49) meen: *“Pluralism and conflict of interpretations occur at many levels, ...: inter- and intragenerative, inter- and intra-institutional, inter- and intracultural, inter- and intrasocial, and inter- and intrapersonal”*. Van der Ven (1993:49) beweer daar is fundamenteel slegs twee oplossings vir hierdie probleem: (1) elimineer pluralisme en konflik en (2) maak pluralisme en konflik die voorwerp van kommunikasie. Die sin van die teks word derhalwe al hoe meer binne hierdie toenemende versteuring gemeet vir oorweging of toeëiening. Die sender moet dus al hoe meer daarteen waak dat hierdie steurnisse nie al hoe meer deel van sy uitsending word nie sodat die boodskap al hoe onduideliker by die ontvanger uitkom nie. Dit beteken dat die sin van die teks ook al hoe meer verwarrend sal inwerk op die ontvanger wat die sin van die teks deur reflektoring en handeling aan ander moet bemiddel. Dink hier aan die telefoonspeletjie waar 'n boodskap in iemand se oor gefluister word en die verwronge boodskap wat by die laaste deelnemer in die ry of kring uitkom! Geloofsbemiddeling wat dit nie in aanmerking neem nie, is besig om meer verwarring te veroorsaak as om geloof en hoop te bemiddel. Vos (1996:13) sê: *“Die ontdekking van die sin van die teks vir die persoonlike en gemeenskapslewe hier en nou kom nie deur die aanwending van 'n reeds bestaande betekenis tot stand nie. Dit gaan om die versmelting van twee horisonne: enersyds die religieuse teks as normatiewe komponent en andersyds die huidige situasie waarin die geloofsverstaan van mense in die hede sy neerslag in verbale en nie-verbale gestaltes vind”*.

Soos reeds by die probleemstelling genoem is, is daar 'n veelvoudigheid binne die konteks waarin die geloof bemiddel moet word *“... wat deur demografiese, ekonomiese, politieke, kulturele en psigiese faktore gevorm word”* sê Vos (1996:13). Die volgende kan as riglyn gebruik word om van teks na konteks te beweeg in die geloofsbemiddelingsproses en -situasie met sy veelkantigheid:

Om die Bybel te verstaan, moet veral die simboliek verstaan word. As die simboliek van die uitdrukkings of woorde nie begryp word nie, kan dit tot misleidende vertolking en handeling lei. Die teks is geskryf om in die postmoderne konteks verstaan en benut te word en dit vra 'n besondere hermeneutiese omgang met die teks binne hierdie bepaalde konteks om nie die oorspronklike inhoud verlore te laat gaan nie. Die historiese agtergrond van die konteks waarin die teks geskryf is, moet binne die hermeneutiese proses verreken word. Die Christelike geloof is gebaseer op 'n historiese feit dat Jesus Christus gebore, gesterf en opgestaan het. Die wyse hoe en aan wie hierdie feite neergeskryf is, vertel iets meer as net die woorde self.

Die postmoderne tyd en veral millenniumgenerasie vra “logika” rondom die interpretasie van die Bybel en wat sonder die kennis van die konteks en historiese agtergrond die teks lees om tot verstaan te kom. Dit moet gesien word teen die agtergrond van geloof wat meer 'n persoonlike saak geword het en nie noodwendig in gemeenskap met ander beleef word nie. Hierdie soort logika lei ook tot bepaalde gevolgtrekkings. By die bemiddeling van geloof sal daar heel dikwels onder tieners vrae na vore kom oor feite wat vir hulle na teenstrydighede lyk. Wanneer die teks aan 'n verkeerde genre gekoppel word waarin die teks geskryf is, is die res van die interpretasie ook in gedrang. Naas die simboliek bevind die hermeneutikus hom hier op 'n gevaarlike weg om te bewandel met baie afdraaipaadjies. Die geloofsbemiddelaar moet dus bewus bly van sy afhanklikheid van die Heilige Gees.

Die Gees van God het die woorde van die Woord vir mense gegee. Daarom is die pneumatologiese en hermeneutiese onafskeidbaar om tot die regte verstaan van die Bybel en bemiddeling daarvan te kom.

Die doel met geloofsbemiddeling kan wees om effektief te wees, veral in die krisissituasie van die kerk en verlies aan tieners. Van der Ven (1993:52) beskou die aspek van effektiwiteit as kompleks rondom die vraag of dit net effektiewe kommunikasie is wat as kommunikasie beskou kan word: "*Communication may be considered successful if an exchange of interpretations occurs*". Die suksesvolheid van kommunikasie het ook te doen met die beperkinge by die sender en ontvanger van die boodskap, byvoorbeeld die taalgebruik en verhouding van die sender en ontvanger (vgl Van der Ven 1993:53).

7

HOOFSTUK SEWE: DIE GESIN

“So sterk voel God oor die gesin dat Hy Homself familiaal noem. ... Een van die sterkste bekendmakings van Israel se God, Jahwe, is dat Hy vernoem is as die Familiegod: die God van Abraham, Isak en Jakob. Later word dié name 'n metafoor vir die hele volk as familie van God” (Naudé 1999:43). Hendriks (1992:95) meen: “Die gesin is God se mikro-gemeente, in 'n sekere sin die belangrikste gemeente!”.

Volgens Strommen en Hardel (2000:15) kom daar twee basiese konsepte in die Bybel vir gesinne voor. (1) Verhoudings: Verhoudings nie net in die sin as kollektiewe eenheid nie, maar verhoudings tussen ouers en kinders. (2) Prioriteite: Die gesinslewe is 'n tydelike deel van die ewige koninkryk van God en daarom kom die koninkryk van God eerste en in die tweede plek die gesinslewe. 'n Model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid fokus derhalwe op die opbou van onderlinge verhoudings en die uitbou van die koninkryk van God.

Silva en Smart (1999:3) haal Tony Blair, eerste minister van Engeland soos volg aan uit “*The Guardian*” van 1 Oktober 1997:

We cannot say we want a strong and secure society when we ignore its very foundations: family life. This is not about preaching to individuals about their private lives. It is addressing a huge social problem. Attitudes have changed. The world has changed, ... Nearly 100,000 teenage pregnancies every year; elderly parents with whom families cannot cope; children growing up without role models they can respect and learn from; more and deeper poverty; more crime; more truancy; more neglect of educational opportunities, and above all more unhappiness. Every area of this government's policy will be scrutinized to see how it affects family life. Every policy examined, every initiative tested, and every avenue explored to see how we strengthen our families.

(Silva en Smart 1999:3)

Alhoewel hierdie aanhaling goed op die oor klink en ook miskien so bedoel is, is Barton (2001:9) van mening dat die gesin in politieke debatte op verskillende maniere gebruik word.: “*It is not surprising ... to find that ... the family often becomes a political tool serving the interests of a larger agenda*”. Barton verwys na hierdie soort gebruik by konserwatiewes om die *status quo* te handhaaf, die liberales wil daardeur individuele regte beskerm, by die fundamentaliste is die gesin 'n bolwerk teen die morele dubbelsinnigheid van sekulêre moderniteit en vir die feministe is dit 'n instrument van die patriargale onderdrukking van die vrou.

Teen die agtergrond van hierdie verskillende beskouinge en gebruike van die gesin in politieke debatte vra om 'n meer internasionale beskrywing van die gesin vir hierdie navorsing.

7.1 'n Internasionale beskouing van die gesin

Drie dekades gelede definieer Steyn en Breedts (1977:27) die gesin soos volg: “... die gesin verwys in die meeste gevalle, en by uitstek in die Westerse samelewing, na

daardie groep mense wat gevorm word deur die twee volwassenes van die teenoorgestelde geslag wat 'n goedgekeurde geslagtelike verhouding het, en die afhanklike kinders wat uit hierdie verhouding gebore word". Tog is Steyn en andere (1977:28) reeds bewus van die feit dat die begrip "gesin" nie net na die biologiese groepering van ouers en hul kinders verwys nie, maar ook na 'n stel maatskaplik gedefinieerde posisies is. Meer resente navorsing en 'n Protestantse perspektief van die gesin, gee die hoop dat die tradisionele of nukleêre gesin nie heeltemal verlore gegaan het nie:

The family in its essence is the culmination of marriage between man and woman as marked by the birth (or adoption) of a child in covenant love. The bringing of children into the world and their socialization through highly personal love are the main functions of the family, the essential fruit of marriage, the seal of a couple's union, and the opportunity for profound moral growth through motherhood and fatherhood. The interweaving of this ideal form of the family over several generations creates the extended family with grandparents, whose unique teaching function should always be valued.

(Post 1997:21)

Porter (1995:9) beweer: *"To understand the present context of families is to acknowledge rapid social and cultural change right across the globe"*. Barna (1995:65) sê: *"Several years ago, we discovered that a majority of adults now define family to be any and all individuals whom they deeply care for or who deeply care about them"*. Volgens Barna (1995:65) aanvaar twee uit elke drie tieners hierdie siening as die mees akkurate definisie van 'n gesin. Tog is daar egter 'n voorwaarde aan verbonde om deel van die gesin te word *"... in our achievement-oriented society, there are no more free rides - if you want to be part of the family, you have to earn that right"* (Barna 1995:65).

Benson (1997:179) beweer: *"... dramatic changes in families and parents' view of their role have altered the family's ability to provide a foundation for young people"*. 'n Sekulêre perspektief van die gesin blyk in Amerika 'n dominerende siening van die gesin te wees, naamlik dat 'n gesin uit 'n verskeidenheid van gesinsamestellings bestaan. Volgens Witte (1998:31) definieer die Amerikaanse wet die gesin soos volg: *"American law today defines the family as a married couple - or a widow, widower, or divorce - cohabiting with one or more natural children, adopted children, or stepchildren. It defines marriage as a monogamous, heterosexual union properly contracted between a fit man and woman of the age of consent"*.

Carter en McGoldrick (1999:10) beweer dat gesinne baie vorme aanneem: *"... multigenerational extended families of three or four generations, gay or lesbian couples and children, remarried families with shifting membership of children who belong to several households, single-parent families, families consisting of brothers and/or sisters or aunts and nieces, unmarried partners and their children and possibly a parent or an unmarried sibling of one"*. Die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel sal al hierdie veranderende faktore in gedagte moet hou en ook aanpasbaar wees vir verdere verwikkelinge en ander vorme van gesinne wat na vore sal kom. *"This family will need new preparations, new skills, new religious and communal supports, and a new theory of authority"* (Browning 1997:1).

Allen, Fine en Demo (2000:1) meen: “... a family is characterized by two or more persons related by birth, marriage, adoption, or choice”. Verder stem die definiering van 'n gesin deur Allen en andere ooreen met die beskouing van Barna waar hulle die klem ook op sosio-emosionele bande en voortdurende verantwoordelikhede plaas, veral waar een of twee lede van ander afhanklik is vir ondersteuning en versorging. Allen en andere (2000:1) beweer: “By adding diversity to family, we recognize that there are different types of families who use a multitude of ways to meet their needs for reproduction, cohabitation, nurturance, economic cooperation, affection, protection, and meaning”.

Hierdie intensiewe studie van gesinsdiversiteit van Allen en andere, werp lig op heelwat kontroversiële stellings en vrae oor gesinne in die postmoderne tyd wat aktueel en relevant in die Suid-Afrikaanse konteks is soos die wettiging van gay-gesinne ensovoorts. Voorheen is daar onderskeid getref tussen kinders gebore binne en buite die huwelik en dié wat aangeneem is. Vandag geniet alle kinders eweveel beskerming onder die wet. Dit word ook al hoe meer aanvaar dat die voorhuwelikse bevrugting genoeg gronde is vir 'n huweliksluiting met die minimum formaliteite. Teen hierdie agtergrond moet daar toekomstgerig gekyk word om 'n gesinsbedieningsmodel te formuleer. Van Leeuwen (2000:211-219) verwys na enkele kompeterende modelle vanuit 'n wêreldperspektief: “Restoring a hierarchy of separate gendered spheres ...The model of functional equality between the sexes ...The social-partnership model”.

Hoe al die ander dissiplines oor die samestelling van gesinne vanuit 'n sosiologies-kulturele oogpunt dink, is sekerlik ter sake, maar vanuit 'n Bybelse oogpunt beskou, bly die model vir hierdie navorsing 'n nukleêre gesin, met die opsie om alle ander vorme van gesinne in die gemeenskap pastoraal so te begelei dat Jesus Christus as die komende Bruidegom van die bruid, die kerk, verkondig sal word (vgl Matt 25:1-13).

7.2 Die teologie van die gesin

Met enkele kerklike asook sekulêre perspektiewe van die tradisionele en moderne gesin, moet daar ook teologies oor die gesin besin word. Omdat die gesin so sentraal in die samelewing staan en regerings ook aandag skenk aan beleidsformulering met betrekking tot die gesin en in besonder met betrekking tot kinders, moet die navorsing van ander dissiplines ook erkenning geniet soos sosiologie, antropologie en psigologie. As daar nie met meer erns met die teologie van gesinsbediening omgegaan word nie, sal die teoloë en Christen-ouers hulself in 'n al hoe moeiliker en meer magtelose situasie bevind. Post (1998:22) meen: “Over the last two decades, Protestant theologians have indeed tended to set aside any concern with the New Testament vision of the form of the family”. Hy verwys na John Patton en Brian H. Childs se studie en siening van vormlose gesinne. Hulle is van mening dat daar geen ideale vorm vir die Christen-gesin is waarna gestrewe kan word nie. Daar is wel 'n normatiewe funksie, naamlik omgee. Post (1998:22) beweer egter: “Formlessness is one response to a tradition of marriage and family that is plagued by patriarchy and injustice. But such plagues do not mean that the two-parent family form can be rejected, for without it children will in general suffer, and an essential element of New Testament Christianity will be lost”.

Hoe moeilik die soeke na 'n gesinsteologie of 'n gesinsbedieningsmodel mag wees, mag dit nooit in die eerste plek slegs aan ander dissiplines oorgelaat word om oplossings vir die huidige gesinsproblematiek te soek en te vind nie. God het die mens geskape en in 'n gesinsverband geplaas. Hy het 'n besliste antwoord vir die problematiek binne die gesin. Indien teoloë reeds besig is om vormloosheid in gesinne as aanvaarbaar te beskou, stuit dit die pogings om 'n nuwe waardering vir die gesin vanuit 'n Bybelse perspektief te koester. Die inklusiewe aard van jeugbediening wat tans sterk bepleit word, (vgl Nel:1998), sal dan moontlik nog binne kerklike kringe bespreek word, maar nie werklik binne 'n vormlose bestaan van gesinne gerealiseer kan word nie, aangesien tieners na 'n vaste basis soek om 'n eie identiteit te vorm.

Die praktiese teologie moet dus 'n duidelike standpunt oor die gesin inneem sodat ander dissiplines nie al hoe meer gesien sal word as die enigstes met 'n antwoord vir die gesinsproblematiek nie. Daar moet 'n nuwe waardering en etiek vir die gesin vanuit 'n verbondsperspektief gekweek word om gesinne te leer om die waardes en norme van die Bybel in die daaglikse lewe op 'n sosialiserende of ander wyse, byvoorbeeld “*edutainment*”, by die gesin en tiener te kweek (vgl Hebbard 1995:186).

A socially responsive Protestantism should construct a new ethics of marriage and family that, informed by gender equality, addresses the issue of what spouses owe each other, their children, and outsiders near and far. In such a Christianity, family becomes a central concern of the church, but never so as to exclude or burden those who are called to singleness and never so as to tolerate patriarchal abuses. Practically, the church cannot succeed unless families support its beliefs and values; by the same token, families need the support of the fellowship of believers lest they become insular and exclusionary.
(Post 1998:23)

Daar is gemeentes wat wel pogings aanwend om die patriargale leierskap van die vader in die gesin te beklemtoon, maar voer 'n stryd teen feminisme en ander filosofieë en regstellende aksies om geen onderskeid tussen geslagte te maak nie. Hierdie denkrigtings wil ook die teologie met betrekking tot gesinne in so 'n mate bepaal dat die teologie ast'ware aan ander dissiplines ondergeskik gestel word.

7.3 Persepsies van die gesin

Dit is duidelik dat daar al hoe meer verskillende persepsies van die gesin ontstaan met die toename in die verskeidenheid van gesinsamestellings (vgl paragraaf 7.1). Verkeerde persepsies van 'n gesin kan onderlinge verhoudinge binne die gesin nadelig beïnvloed. Dit is dus nodig om te weet wat die algemene persepsie onder ouers en tieners van gesinne is. Dit mag so wees dat baie persone, miskien veral tieners, negatiewe persepsies van gesinne het omdat daar so baie gesinsverbrokkeling in die samelewing is, maar dit mag nie tot 'n rede verhef word waarom die nukleêre gesin uitgedien sal raak nie. Ten spyte van hierdie sieninge moet die enorme simboliese potensiaal van die gesin nie onderskat word nie (vgl Barton 2001:8). Persepsies van gesinne, negatief of positief, moet as 'n uitdaging beskou word om met meer vertroue in en gehoorsaamheid aan God gesinsbediening

te ontwikkel as 'n teenvoeter vir gesinsverbrokkeling. God sou nooit die gesin ingestel het en dwarsdeur die Skrif hoog ag as Hy voorsien het dat dit iewers in die toekoms uitgedien sou raak nie. Word gesinne werklik minder belangrik of is dit slegs besig om in vorm te verander? Hierdie vraag word volgens Browning (1997:30) sedert die begin van die 1990's voortdurend gevra en voorheen het sosiale wetenskaplikes en kulturele liberales geglo dat gesinne bloot besig is om te verander en dat die nuwe vorm netso goed is en selfs beter kan wees as die ou gesinsvorm: *“Religious, cultural, and political conservatives, however, believed that most family changes were harmful. But within a very few years liberal political and cultural opinion makers had moved away from the idea that family changes were benign to an new concern over family disruption”*.

Om 'n gesinsbedieningsmodel te formuleer waarin verskillende perspektiewe van die gesin verreken moet word, maak die taak aansienlik moeiliker as om bloot die tradisionele en nukleêre gesin in gedagte te hou. Wat is dus die algemene persepsie van 'n hegte gesin? 'n Vader en moeder wat kinders binne die verbondsliefde verwek en opvoed is 'n Protestantse persepsie van 'n gesin. Dit is nie noodwendig die algemene persepsie van 'n gesin nie vanweë die groot verskeidenheid van gesinsamestellings en kinders wat binne hierdie verskeidenheid opgevoed word en dit nie noodwendig as 'n abnormale gesinsamestelling beskou nie. Vir die meeste gaan dit nie oor wat reg of verkeerd is nie, maar wat die beste in hul situasie werk. Die kulturele en ekonomiese dominansie speel 'n groot rol in die perseptuele veranderinge rondom gesinne. Van Leeuwen (2000:208) gee 'n kort historiese oorsig van veranderinge in die Westerse wêreld en beweer: *“... there has been a definite – and needed – return in Western social thought to a hermeneutics of trust regarding marriage as a positive social institution”*. Wat die nie-Westerse gemeenskappe betref, beweer Van Leeuwen (2000:208-211) dat die minder geïndustrialiseerde bevolkings in 'n gevaarlike situasie tussen pre-moderne, moderne en postmoderne wêreldmagte verkeer. As gevolg van 'n bewustheid rondom ekonomiese groei en migrasie van veral mans vir 'n beter inkomste, het ander vorme van verhoudings na vore gekom – gewoonlik heteroseksueel, maar in stedelike gebiede het homoseksuele verhoudings toegeneem en het kortstondige seksuele verhoudings tot die AIDS-epidemie bygedra. Dit het die geslags- en familieverhoudings verander. Die algemene persepsie van 'n gesin is dus moeilik bepaalbaar en wissel van situasie tot situasie en moontlik van gesin tot gesin. Daar word dus in hierdie navorsing veronderstel dat die persepsies van gesinne veelvoudig is.

Vir die doel van hierdie navorsing, is dit nodig om die klem op die ouers en tieners se persepsie van die gesin te laat val. Die verwagting is dat ouers en tieners se persepsie van die gesin moontlik drasties kan verskil vanweë die selfgenoegsaamheid van ouers binne die raamwerk van afwesigheid as gevolg van die beroepslewe en tieners wat alleen tuis is of wat elders 'n tuiste vind om hul behoeftes te bevredig en wat blootgestel word aan die persepsie wat die media oor gesinne oordra. Alhoewel tieners in hierdie situasie opgroei, is die behoefte aan 'n vader en moeder 'n sterk ingebore aangeleentheid en is daar dus geen ware substituuat vir ouers nie. Ouers kyk moontlik meer deur die bril van lewenstandaard na die gesin en tieners deur die bril van verhoudings, liefde, omgee en aanvaarding.

Om by die kern van gesinsbediening uit te kom as 'n bediening deur en met gesinslede, moet iets van die ouers en tieners se persepsie van mekaar begryp

word. Hoe ouer en tiener mekaar waarneem en oor mekaar voel, sal ook bepaal in watter mate daar met mekaar bemoeienis aangegaan sal word. Wanneer tieners nie respek vir hul ouers het nie, sal ouers se pogings om die gesin op te bou nie aanvaarbaar wees nie.

Cross-culturally, the prevailing, internalized sanctions include anxiety, shame, and guilt. ... Social approval, equally available to all human beings, is experienced in the positive correlatives of this trio: as sense of security, a grant of honor, and a sense of innocence. ... We consider it essential to understand the pivotal role of honor and shame as they relate to one of the most important stereotypes in antiquity, namely, gender and cultural definitions of male and female.

Malina en Neyrey (1996:176)

Ouers en tieners se lewenswyse soos hulle deur plaaslike en wêreldmagte beïnvloed word asook 'n behoefte aan sekuriteit, eer en onskuld, bepaal dus die persepsie wat hulle van mekaar het. Martinson en Martinson (1998:66) beweer: *“Children whose parents treat them with respect learn to respect themselves. The more parents value a child’s uniqueness and elicit that child’s gifts, the greater value and confidence the child finds in himself or herself”*

7.4 Die basiese gesinstipes

Die toename in verskillende gesinstipes is 'n aanduiding dat daar tans in gesinne komplekse verwickelinge aan die gang is.

7.4.1 Die kern- of nukleêre gesin:

1. Wat tieners van dag tot dag van ouers leer: (Vgl Den Dulk 1998:205 – Deut 6:6-8 in paragrafe 6.8.4 en Marais en ander 2001: *Sewe familiegewoontes wat geloof laat* groei in paragrafe 6.11.2 asook Müller 2002:70-71 in paragraaf 6.11.2). Hierdie Bybelse uitgangspunt wat in 'n praktiese werksdokument verwerk is teen die agtergrond van die benutting van simbole en rituele, is hier ter sprake.

2. Die beduidende verband tussen gesonde gesinsbande en die positiewe sosiale gedrag van tieners: Volgens De Vries (1994:80) toon navorsing herhaaldelik dat daar 'n beduidende verband tussen gesonde gesinsbande en positiewe sosiale gedrag by tieners bestaan. De Vries verwys in hierdie opsig na Merton en Irene Strommen se adolessent-ouer-ondersoek waarby 8,156 jongmense en 10,467 ouers betrek is. *“They discovered that the strength of the relationship between parents and their teenagers fortifies teenagers with the courage to make wise choices. The study discovered that teenagers from close families were the least likely to be involved in high-risk behavior”* (vgl Strommen en Hardel 2000:14 in paragraaf 4.4.). Strommen en Hardel (2000:37) beweer: *“Healthy relationships within families can be developed and strengthened in four ways, each contributing to the formation of committed children and youth: parental harmony, effective communication, wise parental control, parental nurturing”*.

3. Wanneer tieners se talente en gawes deur hul ouers raakgesien word: Alle mense floreer wanneer belangstelling in hulle doen en late getoon word – wanneer hulle eer en sekuriteit beleef (vgl Malina en Neyrey 1996:176). De Vries (1994:82)

meen: *“In God’s eyes, all the teenagers we work with are valuable and gifted. But if their family discounts those gifts, those young people may have difficulty believing us when we acknowledge them”*. De Vries (1994:82) beweer: *“Bob Laurent, in his study of why teenagers feel alienated from the church, found a strong connection between problems at home and adolescents who felt acutely alienated from the church”*. Tieners wil ervaar dat hul gawes, talente en vermoëns al hoe meer sin in die samelewing maak soos hulle opgroei en daarom moet daar aanpassings in die gesin gemaak word. Preto (1999:274) sê: *“The adaptations in family structure and organization that are required to handle the tasks of adolescence are so basic that the family itself is transformed from a unit that protects and nurtures young children to one that is a preparation center for the adolescent’s entrance into the world of adult responsibilities and commitments”*.

4. Die gesin as laboratorium vir die tiener se geloofsbemiddeling: Die tiener se geloof kan netsoveel indien nie meer rondom die etenstafel gevorm word as vanaf die preekstoel. De Vries (1994:83) verwys na Edward Hayes (1979:17) wat sê dat die eerste altaar waar primitiewe mense aanbid het, was die vuurherd. Hierdie oop vuur het in die middel van die huis gebrand. Die volgende altaar was die gesinstafel waar etes geniet is en belangrike gebeurtenisse in die persoonlike lewe en in die gesinslewe in herinnering geroep is. Die priesters van hierdie eerste rituele was die vaders en moeders van die gesinne. Volgens Perdue (1997:172) het die meeste opvoeding in die Antieke Israel binne die huishouding met verbale oordrag plaasgevind wat huishoudlike take, sosiale gewoontes en godsdienstige tradisie ingesluit het. Die klein kinders en dogters is deur die moeder (vgl Spr 1:8; 6:20) onderrig en die vaders was veronderstel om die seuns se opvoeding waar te neem, veral in hul tienerjare (Eks 10:2, Deut 4:9, 6:7, Spr 6:20).

De Vries (1994:84) verwys na ‘n studie oor die bemiddeling van godsdienstige waardes deur ouers aan hul tieners: *“Even though the teenagers as a whole were slightly less traditional than their parents, the teenagers’ values did, in fact parallel the values of their parents”*. Die studie sluit af met: *“Youth tend ... to resemble their parents in religious values held ... and even the independence of adolescence cannot usually obliterate these values completely”*. De Vries (1994:84) verwys ook na ‘n studie in 1990 in Protestantse gemeentes wat aandui dat die belangrikste faktor in ‘n tiener se geestelike volwassewording die vlak van die gesin se godsdienstigheid is. Daarmee word bedoel hoe gereeld ‘n adollesent met moeder en vader oor geloof gesels en in watter mate beide ouers saam met hul kinders betrokke is by pogings, formeel of informeel, om ander mense van hulp te wees. Strommen en Hardel (2000:97) het bevind dat slegs 5% van die jeug hulle op ‘n gereelde basis in ‘n geestelike gesprek met hul vaders bevind en 12% het ‘n ervaring van gesprekke met hul moeders oor geloofsake. De Vries (1994:85) verwys na Jonathan Edwards wat reeds 200 jaar gelede bevestig het hoe belangrik dit is dat vaders en moeders toegerus moet word om ‘n aktiewe rol in die geestelike opvoeding van hul kinders te speel en dit deur middel van gesprek en huisgodsdienst en omgeprojekte. Benson (1997:187-188) beklemtoon drie aspekte in hierdie opsig: (1) saam leer, (2) saam dien en (3) saam fees vier en ontspan. Strommen en Hardel (2000:150) meen: *“... a Christian education program should provide training for adults in the rituals and traditions of the Christian community and should teach them how to create family symbols and traditions of faith for the home”*.

5. Die belangrike rol van ouers in jeugbediening: Jeugwerkers werk baie hard om die jeugbediening aan die gang te hou terwyl hulle van die belangrikste kragbronne vir jeugbediening soms nalaat, naamlik die gawes, talente en vermoëns van die tieners en hulle ouers. De Vries (1994:86) sê: *“Parents, simply by the way they raise their children, will either empower our ministries or sabotage them. Parents play a role second only to that of the Holy Spirit in building the spiritual foundation of their children’s lives”*. Benson (1997:181) beweer: *“Asset building affirms parents’ important role in their children’s lives. ... [I]t motivates them to stay actively involved in their children’s lives ...”*. Strommen en Hardel (2000:232-235) verwys na Benson (1997) en die geweldige verskille tussen kinders in graad ses tot twaalf by wie waardes ingeskerp is en die by wie dit minimaal plaasgevind het. Die nasionale persentasie vir vrywillige diens in die VSA is 37%, maar wanneer die maksimale aantal waardes by kinders ingebou word, styg hierdie syfer na 75%. Waar waardes by kinders ingebou word, kan skoolprobleme tot ‘n minimum van selfs 2% beperk word.

7.4.2 Die poligamiese gesin: Steyn en Breedt (1977:35) meen dat die poligamiese gesin uit twee of meer kerngesinne bestaan wat deur gelyktydige meervoudige huwelike aan mekaar gekoppel is, en waar een van die eggenote dus ‘n gemeenskaplike lid van meerdere kerngesinne is.

7.4.3 Die uitgebreide gesin: Steyn en Breedt (1977:35) beweer dat die uitgebreide of *“extended”* gesinstipe ontstaan waar twee of meer kerngesinne aan mekaar gekoppel word deur die uitbreiding van die ouer-kind-verhouding. So word in die patriargale verwantskapsisteem gevind dat die seuns met hul vroue en kinders by hul ouers inwoon en saam dus so ‘n uitgebreide gesinstipe op die patrilineêre lyn vorm. De Vries (1994:116) sê: *“An extended Christian family is a community of believers who affirm and encourage growth toward Christian maturity. Although having a set of peers who affirm one’s Christian faith is important, teenagers particularly need adults who can help provide a consistent, lifelong structure of Christian maturity. ... Only the church and the family can provide Christian nurture from birth to old age and even death”*. Taylor (2000:239) beweer ‘n ondersoek wat deur Billingsley (1968; 1992) onder Afrika-Amerikaanse families gedoen is, het 32 verskillende soorte nukleêre en uitgebreide families ontdek. Isolاسie van gesinne en ‘n algemene individualistiese geneigdheid en die toename in verskillende soorte nukleêre en uitgebreide gesinne wek kommer ten opsigte van die hantering daarvan in gesinsbediening. Pretorius (1987:22) het voorsien dat gesinne al hoe meer van die uitgebreide gesinne geïsoleerd raak. Migrasie en die beroepslewe as gevolg van ‘n ekonomiese paradigma van groei en ontwikkeling het die uitgebreide gesinstelsel verskraal wat verder deur individualisme direk geraak word (vgl Latten 1999:25).

7.4.4 Die enkelouergesin: Geen enkele definisie van ‘n gesin kan die volle kompleksiteit daarvan insluit nie. Omdat enkelgesinne aansienlik varieer ten opsigte van geslag, ras en etnisiteit, opvoeding, huwelikstatus, ouderdom en lewensoreenkomste, kan nouliks aan ‘n definisie vir ‘n enkelgesin gedink word (vgl Amato 2000:159). In die samestelling van ‘n model vir gesinsbediening moet daar met die nodige versigtigheid met enkelouergesinne omgegaan word omdat dit soms meer kompleks van aard is en spesiale aandag verlang. Of daar nog steeds ‘n sterk stigma rondom enkelouergesinne bestaan, sal sekerlik van samelewing tot samelewing wissel. Dit is nie wenslik om enkelouergesinne of ander

gesinsamestellings as iets abnormaals te beskou nie. Afsonderlike hantering word deur sommige met die term “melaatsheid” vertolk. Enkelouers het nie noodwendig die behoefte om saam met ander enkelouers alleen binne 'n gesinsverrykingsprogram ingesluit te word nie. Dit moet ook aanvaar word dat sommige gesinne met beide ouers aanwesig soms swakker vaar in die opvoeding van kinders as enkelouers. Post (1998:21) sê: *“Some single parents struggle courageously and do succeed in raising children of character and accomplishment in spite of the obstacles, while some married couples are neglectful and abusive toward their children. ... Christians must be cautious not to stigmatize or stereotype the children of single-parent households, anyone of whom may contribute more to society than many who enjoyed a responsive mother and father”*.

7.4.5 Stieffamilies: Om gesinsbediening by die stieffamilieverband te beoefen, is 'n moeilike uitdaging vanweë die kompleksiteit daarvan. Arnold (1998:142) sê: *“Stepfamilies are more numerous and more complex than the 'normal' nuclear family. A variety of authors note approximately seventy-two different ways of becoming a stepfamily and approximately sixteen different types of stepfamily households”*. Hetherington en Stanley-Hagan (2000:178) meen: *“Regardless of structure, stepfamily formation offers unique challenges to family members. Unlike couples in first marriages, couples in stepfamilies work to establish positive and strong marital relationships in the presence of children”*. Hierdie gesinne sal spesiale aandag in die gesinsbedieningsmodel moet kry om verhoudings en waardes te bou.

7.5 Die verbondsgesin

Alhoewel die Bybel geen spesifieke gesinsbedieningsmodel beskrywe nie gee dit wel 'n basis vir 'n gesinsbedieningsmodel. Hierdie basis moet op so 'n wyse binne die postmoderne konteks geïntegreer word dat dit tot 'n gelowige leefwyse kan lei. Nel (1998:14) meen: *“uit die Bybel is dit duidelik: God het die mens geskep en het Hom vir altyd aan hierdie eiendom van Hom verbind”*. Die Bybel maak ons van die verlore goedere bewus om 'n gelowige leefwyse te leef al het *“... die mens ook al weerbarstig die Skeppershand deur eeue heen probeer wegklap, ...”* (Nel 1998:14). Die klem val veral op die hermeneutiese en pneumatologiese in hierdie soeke en teruggaan op die pad waar die verlore, verwaarloosde en selfs vergete middele vir geloofsbemiddeling genadiglik nog wag om teruggevind of herwin te word. Dit sluit die skatkis van simbole en rituele in.

7.5.1 Gesin as verbondsisteem

Müller (1996:47) beweer: *“Hoewel die verbond 'n fundamenteel reformatoriese en veral gereformeerde teologiese konsep is, is dit skynbaar eers later op huwelik en gesin van toepassing gemaak”*. Die wet en verbond van God gee aan die gesin sy ware karakter, naamlik onderlinge verbondenheid om die verwondheid te verhoed of teen te werk. *“Hierdie gebooi wat ek jou vandag gegee het, moet in jou gedagtes bly. Jy moet dit inskerp by jou kinders en met hulle daarvoor praat as jy in jou huis is en as jy op pad is, as jy gaan slaap en as jy opstaan”* (Deut 6:6-7). Die gesinslewe moet spreek van 'n innige verhouding met God wat ook in die onderlinge verhouding van die gesinslede realiseer. Müller (1996:48) meen: *“Die verbondsbenadering bied heelwat moontlikhede vir die formulering van 'n teologie vir huwelik, seks en gesin”*. Van der Walt (1983:220) sê: *“Die gesin se saamwees kry in die lig van hierdie*

verbond 'n besondere betekenis en verantwoordelikheid". Die gesinsband is net soos die huwelik met 'n doel daar. Van der Walt (1983:221) sê: *"As Paulus in 1 Kor 7 oor die huwelik praat, hoor jy dat huwelik nie ter wille van die huwelik daar is nie, maar om mense vir hulle dienswerk bekwaam te maak. Die gesin is nie ter wille van die gesin daar nie, maar om as gesin mekaar vir hulle diens in die koninkryk toe te rus"*.

In gesinsbediening, waar die gesin as 'n verhoudingsnetwerk binne kontekste gesien word, praat Louw (1999:125-127) van 'n verbondsparadigma as teologiese basisteorie vir gesinsbediening wat uit vier dinamiese komponente bestaan: (1) die bindende komponent van uitverkiesing en roeping deur God; (2) die verlossende komponent van heil en genade; (3) die kennis- en gesagskomponent van wysheid en (4) die intimiteitskomponent van liefde (agape). Louw sê dat die verbondsisteem deur uitverkiesing, genade, wysheid en liefde as teologiese pole bepaal word:

1. Uitverkiesing: Ouerskap is nie bloot 'n biologiese aangeleentheid waar die mens 'n keuse maak nie, maar waar God die ouer tot ouerskap roep. Dit gee binne die verbondsisteem vir gesinsbediening vastigheid, toewyding en kontinuïteit. Louw (1999:125) sê: *"'n Mens kan sê, eleksie as 'n verwysing na die trou van God is die teologiese kohesiefaktor vir gesinsdinamika"*.

2. Genade: Gesinslede moenie mekaar in terme van foute of tekortkominge en sonde evalueer nie, maar in terme van moontlikhede. Louw (1999:126) sê: *"Genade verteenwoordig dan die dimensie van openheid, soepelheid en aanpasbaarheid binne die gesinsisteem"*. Müller (1996:49) meen: *"Christus het bevry van die sondebande en daarom hoef ons nie in ons verhoudinge langer deur sonde gedikteer te word nie"*.

3. Wysheid: Louw (1999:126) meen dat wysheid die unieke faktor van gesag en kennis verteenwoordig. *"Hierdie gesagsfaktor en ken-beginsel beteken prakties in 'n verbondsisteem dat gesinslede deur hul roeping (eleksie) en deur hul openheid (genade) mekaar deur die wysheid dien (diakonia)"*. Louw verwys na die gesin as 'n mini-gemeente waardeur God se Vaderskap tot uitdrukking kom. Louw (1999:126) sê verder: *"Die uitwerking van hierdie diensfaktor op die gesinsisteem in 'n gesinsbedieningsmodel is dat die gesin 'n liturgiese leefruimte is waarbinne ouerskap 'n priesterlike dimensie van diens verkry"*. Vir die Christen is dienslewering 'n bestaanswyse. *"Die gemeente loop as leerlinge agter die Diakonos aan"* (Nel 1998:72) en dit beteken elke gesin in die gemeente.

4. Liefde: Louw (1999:126) beweer dat liefde die faktor van samehorigheid en intimiteit verteenwoordig. Met *"intimiteit"* word onvoorwaardelike aanvaarding bedoel sonder 'n angs vir verwerping. Dit snoer gesinslede saam wat die gevoel van nabyheid en behoort aan 'n gesinsisteem verleen. Saamsnoer beteken koinonia in die gesin en daarvoor het die gesin Jesus Christus nodig (Nel 1998:71). Louw (1999:126) meen: *"Liefde skep ook 'n etiese faktor van wedersydse verantwoordelikheid vir mekaar, asook 'n pastorale faktor: Wedersydse sorg, omgee en hulp aan mekaar"*. Barna (1995:108) verwys na 'n aantal reëls wat tieners definieer en rig en een daarvan is: *"Personal relationships count. Institutions don't"*. Die uitgangspunt in hierdie navorsing is onder andere 'n gehoorsaamheid aan die roeping van God om dit wat genadiglik binne 'n gemeente as gesin tot stand gebring is, ook binne die gemeenskap as uitgebreide gesin buite kerkverband tot stand te

bring om daardeur die buitekerklikes deel van die liggaam van Jesus Christus te maak. Dit wil voorkom asof gesinne al hoe meer ter wille van hulself bestaan, terwyl die gesin as verbondstelsel 'n duidelike opdrag het om hierdie verbondenheid binne die verwondheid van die samelewing in te dra om daar sout en lig te wees. Die samelewing word dus nie volgens foute geëvalueer nie, maar volgens moontlikhede. Dit is die poort na diakonia binne die samelewing. Op hierdie wyse kan die samelewing bewus word van God as Vader en wat deur sy liefde (*agape*) nabyheid in die samelewing kan bring vir wedersydse sorg.

7.5.2 Ouers se posisie in die verbondsgesin

Ongeag allerlei programme en hulpmiddele wat vir ouers ontwerp is om hulle te help met hul kinders se geloofsbemiddeling en -vorming, begin geloofsoordrag by die ouers self met of sonder die nodige toerusting. Die gesin bly die belangrikste geloofsbemiddelingsstelsel in die gemeente vanwaar die verlossingsboodskap uitgedra moet word (vgl diagram 26: *God se plan met die verbondsgesin*). Ouers is ongeag hul toegerustheid die primêre geloofsbemiddelaars van kinders. Martinson en Martinson (1998:69) sê: *“Families are one of God’s communities where the story of God’s truth and love creates the knowledge, the experience, and the life of faith. Parents can tell God’s story and be instruments of God’s Spirit. They can help children integrate God’s story with the child’s life through regular sharing of the parents’ own faith journey”*.

Die ingesteldheid waarmee byvoorbeeld geloftes, ooreenkomste, kontrakte en belydenisse soms in die kerk gehanteer word, wek nie by kinders die idee dat hierdie verbintenisse met die Verbondsgod gesluit word nie. Peters (1996:32) beweer: *“Choosing for children might take the form of a covenant. Ordinarily we associate our culture of individualism and choice with contracts, not covenants. We freely enter into contracts and stipulate the rules to which we will abide. When abiding by the contract rules no longer seems mutually beneficial, we try to break the contract”*. Daarteenoor moet ouers en veral vaders opnuut bewus word van die heiligheid van die Verbondsgod asook sy verbond met die mensdom. Die vaders se verantwoordelikheid binne die gesin is 'n verbondsverantwoordelikheid. Dit moet met heiligheid en respek gehanteer word om kinders ook bewus te maak van die heilige Verbondsgod. Peters (1996:32) verwys na die vryheid van keuse wat ouers het en wat almal deur God geroep is om geloofsbedienaars vir hul kinders te wees, maar die reëls is heilig en kom van God. Peters meen toewyding aan kinders is 'n goddelike geordende geleentheid vir ouers. Die feit dat ouers 'n keuse het om hierdie roeping te aanvaar of nie, gee 'n element van aanneming in elke volwasse verhouding met 'n kind, selfs al dra die kind die volwassene se gene.

Volgens Garbarino (1985:241) is daar ook ander faktore en persone wat tieners vorm alhoewel die gesin die belangrikste invloed is: *“Parents do not determine what their adolescents will become ... For all its importance, the family microsystem is not all-determining, and parents cannot always predict the effects of their actions. Peers, the community, the times in which we live and the temperament of the individual play big roles. Having said all that, we still say that in childhood no other microsystem has greater influence on development than the family”*. Die situasie en die probleme van die moderne gesin in 'n gesekulariseerde wêreld speel wel negatief in op hierdie

siening. Daarom sal daar met geduld aan 'n gesinsbedieningsmodel die geleentheid gebied moet word om 'n tuiste binne 'n verwoorde en verwonde kultuur te vind.

Die kuns vir ouerskap is volgens Martinson en Martinson (1998:67) geleë in die begrippe: bevestiging, konfrontering, opbeuring, leiding, luister en dissiplinerig. Kortliks beteken dit dat ouers kinders se teenwoordigheid, belangrikheid, uniekheid en waarde sal aanvaar en bevestig. Nel (1998:109) meen: “Soos wat kinders gawes aan ouers is, is ouers gawes aan kinders. Deur ouers heen word kinders van gelowiges ingelyf in die weg van Jahve met sy mense. ... In die personaliseringsproses van kinders is ouers primêre bemiddelaars van die heil wat deur die Verbondsmiddelaar bewerk is.” Volgens Louw (1987:102) word dit vandag algemeen aanvaar dat doeltreffende ouers persone behoort te wees wat hulle geroepe ag om opvoedingswerk te verrig. Die Christen-ouer moet meer duidelikheid verkry oor die betekenis van geroepenheid. Christen-ouers moet probeer om tot begrip van opvoeding as Goddelike opdrag te kom. As opvoeder sal ouers verantwoording moet doen teenoor God teenoor wie die verbondsbelofte afgelê is. Met die wete dat ouers deur God aangespreek word, is die Christen-ouers kennelik bewus van die Goddelike opdrag om op te voed. Dit beteken dat die ouer as geroepene verplig is om toereikende opvoedingskennis te verwerf (vgl Louw 1987:102). As volwasse Christene, erken die ouers God as die oorsprong van alle gesag (Gen.1:1), maar moet ook besef dat hulle in 'n gesagsposisie teenoor hulle kinders geplaas is (vgl Mat 18:11 en Joh 19:10-11). Die Skrif eis van die gelowige om hierdie gesag te erken en te gehoorsaam (1 Pet.2:13) (vgl Louw 1987:102).

Volgens Nel (1998:110) is Senter III korrek wanneer hy sê dat die invloed van jongmense se familie op hul waardesistiem sterker funksioneer as die invloed van die jeugwerker. Benson (1997:52-53 – “Assets as building blocks”) bou sy hele betoog vir die opbou van die gesin, gemeente en gemeenskap op die inbou van waardes by kinders. Nel (1998:110) verwys soos De Vries (1994:80) na 'n studie van Merton en Irene Strommen wat onder 8,156 adolessente en 10,467 ouers gedoen is en waar bevind is dat adolessente die persoonlike oortuiging van hul ouers oor die belangrikheid van godsdiens deel. Die meerderheid adolessente sê dat godsdiens een van die belangrikste invloede in hul lewens is. Stoneberg (1998:72) verwys ook na verskillende studies wat aandui dat kinders wie se vaders in lewens betrokke is meer sosiaal bekwaam is, meer deernis vir ander het en kan ook makliker rigting in die lewe kry en met meer volharding probleme oplos. Peters beweer dat die teendeel ook waar is, naamlik dwelmmisbruik en jeugoortredings indien ouers afwesig is: “*The nurturing of fathers often takes the form of providing structure that is consistent and dependable. The nurturing of sons by their fathers appears to be crucial to creating functional adult men with secure masculine identities*”.

Van Jaarsveld (1983:15) beweer die invloedrykste teorieë oor die rol van die vader, sien die vader as die gesagsdraer en dat gesag en mag slegs vrees inboesem indien dit nie met liefde gepaard gaan en daardeur versag word nie. Van Jaarsveld verwys na Lynn se verwysing na verskeie ondersoekte wat bevind het dat kinders van outokratiese, streng vaders neig om skolasties swak gemotiveerd te wees. 'n Gebalanseerde uitoefening van gesag deur die vader is belangrik om aan die kind voldoende leiding te gee en frustrasie te verminder. Van Jaarsveld (1983:16) meen: “*Die emosionele verhouding van die vader met sy kind het twee motiveringsbronne: die vader se identifikasie met sy kind en die vader se identifikasie met sy eie vader*”.

Alhoewel die postmoderne vader redelik afwesig is, bly hy nog steeds onlosmaaklik verbind aan sy vaderlike opvoedingstaak en verantwoordelikhede. Dit is hierdie vaderbeeld wat die kind gebruik om iets van die hemelse Vader te verstaan. Dit kan die kind se geloofsvorming stimuleer of ernstig benadeel (vgl paragraaf 8.1.2: God as Vader en die vaders van God). Palkovitz (1996:310) meen: *“The past two decades have been characterized by a rapidly expanding focus on fathers and fatherhood in both the social sciences and popular culture”*.

Van Jaarsveld (1983:18) verwys na die moderne tydgees waarin baie kragte bestaan wat vaderskap nadelig raak: (1) Die vader se afwesigheid en afsydigheid weens beroepseise, (2) fragmentasie van die gesin weens afsonderlike belangstellings, (3) kennisontploffing en die vinnige veranderinge wat plaasvind, (4) veranderinge in die aard van geslagsrolle, die veranderinge in die aard van geslagsrolle weens die vrou se toenemende posisie in die beroepswêreld en onderwys en (5) toenemende egskedings. Strommen en Hardel (2000:41-42) beweer: *“Fathers thinking they have not succeeded in the work world are especially sensitive to how they are regarded as a parent”*. Skuldgevoelens by vaders moet gehanteer word en vaderskap moet in gesinne herwin word. Dit vereis Bybelse insigte as basis vir vaderskap, alhoewel vaderskap in die postmoderne tyd nie vas gestruktureer is nie (vgl Palkovitz 1996:312-325 se bespreking van verskillende insigte oor vaderskap en rolle van vaders). Palkovitz (1996:324) beweer: *“... we are not likely to see major shifts in the conduct of fatherhood until we see broad-based changes in our underlying culture. ... [W]e need much more than a restructuring of what is prescribed as paternal roles, ... [C]hange of a truly significant magnitude occurs only when individual men and women come to an understanding of who they are before God, and in relating to God ... find all other relationships transformed”*.

Conradie (1983:20) sê dit word in 'n groot mate erken dat 'n kind binne die eerste vyf jaar van sy lewe meer as 90% leer van wat hy ooit in sy lewe sal leer. In hierdie eerste vyf jaar is dit merendeels die moeder wat die direkte opvoeding hanteer, veral ook die geestelike opvoeding, maar tog speel die vader nog steeds 'n baie belangrike rol as gesagsfiguur. Nel (1998:114) verwys na Strommen wat bevind het dat die meeste kinders en jongmense tog die voorbeeld van hul ouers volg of dit goed of sleg is. Strommen en Hardel (2000:48-49) verwys na ondersoeke wat deur *Research Institute* in 1960 en 1992 gedoen is en die vraag wat aan adolessente gevra is oor waar hulle hulp sou gaan soek. Hul eerste keuse was 'n ouer of voog. Tieners het volgens Strommen en Hardel (2000:50) positief gereageer op 'n video *“Learning the language of faith in the home”* en gesê dat hulle dit ook in hul eie gesinne verlang.

Elke gemeente en ouer behoort deur veral laasgenoemde opmerkings gemotiveer te word tot 'n effektiewe benutting van ouers in jeugbediening. Ouers is deur die verbond van God geroep tot hierdie vennootskap. Vader- en moederskap kan alleen teruggevind en teruggewin word binne die verbondskap en verwantskap wat God daar gestel het. 'n Gemeente is die versameling van ouers wat in vennootskap as familie van God mekaar dien, gesinne opbou en as verbondsgesinne na die gemeenskap en wêreld uitreik. Wat die tieners vra, is dat aan hulle liefde betoon sal word, dat hulle ernstig opgeneem en gelei sal word deur rolmodelle vir hulle te wees en saam met hulle in die koninkryk diens diens lewer. Hierin moet ouers die leiding neem, want dit is tieners se persoonlike keuse. Een van die belangrikste take wat

ouers het en elkeen wat met kinders werk, is om waardes in hul kinders se lewens in te bou om tot volwassenheid te ontwikkel en selfstandige besluite te neem.

7.5.3 Tieners se posisie in die verbondsgesin

1. Verbondstieners wil die verbondsgemeenskap ervaar: Tieners wat binne 'n verbondsgesin opgroei, wil ervaar dat hulle deel van God se volk is. Van geboorte af bestaan die behoefte om te behoort en deel te wees van 'n intieme gemeenskap. Binne hierdie verbondsgemeenskap is dit die ouers wat as volwasse lede van die verbondsgemeenskap leiding gee. Die tiener wil beleef hoe die Bybel sy daaglikse lewe raak en keuses gemaak word vir die korrekte verhouding met God.

2. Ouers kán vir hul tieners verbondsouers wees: Die meeste ouers is onder normale omstandighede daartoe instaat om saam met hul kinders die mees basiese behoeftes in die gesin te hanteer. Ons voorgeslagte het dit gedoen, soms onder moeiliker omstandighede en met minder hulpmiddels en toerusting. Hyde (1991:139) sê: *“Parental religious values have a strong bearing on adolescent church attitudes. They are far more important than socio-economic factors, the type of school attended, the years of formal religious training, either in Sunday school or parochial school, or religious education programs”*. Benson (1997:180) meen: *“The asset-building framework reminds parents of the bottom line in their childrearing”*.

3. Verbondstieners soek na ‘n geloofslewe: Tieners word geken aan die soeke, bevraagtekening, ondersoek en verbintnisse aangaan ten opsigte van geloof en lewe. Geloof word 'n werkwoord en 'n besitting. Fases van refleksie, verwerping, twyfel en kritiese evaluering kom voor en moet in terme van die redelikheid van geloof hanteer word. Dit is 'n tyd van vinnige verandering, herrangskikking van wêreldbeskouinge en bekering. Daar kan derhalwe van gepersonaliseerde geloof in vroeë adolessensie gepraat word. Davies (1991:17) sê: *“The simplest and most common ways to measure adolescent religiousness are the level of interest/importance the teenagers attaches to religion and the frequency of attendance at worship”*. Eersgenoemde het met 'n ingesteldheid teenoor God en geloof te doen en laasgenoemde met die aktiwiteite van die spesifieke gemeente.

4. Die morele en godsdienstige ontwikkeling van die verbondstieners: Adolessensie is volgens Jensen (1985) 'n tydperk wat gekenmerk word deur 'n intense belangstelling in die onderskeiding tussen reg en verkeerd. Nuwe kragte van morele beredenering raak in hierdie fase werksaam. Gedurende die tienerjare speel morele waardes en godsdienstige ontwikkeling 'n sentrale rol in die persoonlikheidsontplooiing en Louw (1989:92) meen dat dit moeilik van seksualiteit en liggaamsbeleving losgemaak kan word: *“Die kind het nie net ‘n liggaam nie, hy is sy liggaam”*. Janssen (2003:18) meen dat kennis vir jongmense nodig is, maar vir geestelike ontwikkeling is dit buitengewoon belangrik dat daar 'n persoonlike verhouding tussen hulle en volwassenes, byvoorbeeld ouderlinge en predikante sal bestaan. Preto (1999:282) beweer: *“Recent studies find that teenagers who feel close to their families were the least likely to engage in any of the risky behaviors, that were studied, which included smoking marijuana or cigarettes, drinking, and having sex, ...”*. Ouers moet hieruit aflei dat hul kinders se morele en godsdienstige ontwikkeling as verbondskinders in die eerste plek in die sentrum van die verbondsgesin plaasvind.

5. Verbondstieners vasgevang tussen twee lewensfasas van geloofsvorming:

Tieners kan soms optree asof hulle kleuters is en soms soos volwassenes. Dit kan volwassenes oneindig frustrer. Dit lyk of tieners tussen die kinder- en volwassenelewe vasgevang word. Hulle het kinderbehoefte maar ook die behoefte aan volwassenheid wat vir bevrediging vra. Daarom is dit ouers se plig om te wete te kom wat die primêre behoeftes van tieners is en hoe om dit tussen hierdie twee pole van behoeftes aan te spreek om hulle tot Christelike volwassenheid te lei. De Vries (1994:132) sê: *“Teenagers have a paradoxical task in faith development. On the one hand, they need continuity with tradition, a faith community to be nurtured in. But on the other hand, they need to step away from their inherited tradition and develop a faith of their own .... These two tasks often seem to work against each other. But unless we address both of these needs, our youth ministries will be limited in their longterm effectiveness”*. Preto (1999:274) met verwysing na tieners se sosiale konteks en die ontwikkeling van 'n geslagsidentiteit vereis 'n verandering van die gesinsisteam gedurende adolessensie om die adolessent van kindwees na volwassenheid te lei. Gedurende hierdie tydperk speel rituele 'n uiters belangrike rol (vgl Imber Black 1999:204-205 – *“Contemporary life cycle transitions”*).

6. Verbondstieners en kerklike aktiwiteite: Dit sou nie heeltemal korrek wees om te beweer dat kinders na nagklubs gaan omdat hulle dit bo kerklike byeenkomste verkies nie. Die kerklike ontmoetingspunte het so afgekoel, dat tieners daar koud kry. Pieterse (1988:18) verwys na Fiet wat sê dat mense nie meer die lewende gebeure van 'n ontmoeting met Christus in die handeling van die kerk ervaar nie. Burns (1988:124) meen dat jeug jeuggroepe bywoon omdat hulle daar liefde ontvang en aanvaar word.: *“The majority of students came because of a sense of community”*. Die verbondstieners wil in 'n verbondenheid met oud en jonk by verskillende en ook afsonderlike geleenthede die verbondsgemeenskap ervaar. Dit kan geestelike sosialisering in die verbondsgemeenskap genoem word.

7. Geestelike sosialisering: Tieners hou van sosiale byeenkomste. Burns (1988:124) sê: *“Religious socialization consists of the accumulated experiences that bring the students to the exact place they are in their spiritual life. Religious socialization is accomplished through family, friends, church, community, and other shared experiences”*. Die vroeë Christene het samekomste gereël wat bestaan het uit gebed, gemeenskap, kos, onderrig, erediens en diens (vgl Hand 2:42). Dit bevat die basiese elemente vir tieners se behoeftes. Die doel met jeugbediening is om innige gemeenskap met God en met mekaar te beoefen. Dit gaan dus nie maar net om die jongmens se geestelike behoeftes by 'n jeugbeweging nie, maar om al hul behoeftes. Burns (1988:125) sê: *“Good religious socialization in youth ministry is developing a whole-person approach. In order for a person to be growing spiritually he must be dealing with other areas of his life as well. A good youth group will have a healthy balance of physical, mental, social, emotional, and spiritual activities”*. Vrae wat gevra moet word by die organiseer van jeugwerk, is: (1) Is daar ware gemeenskap en ondersteuning in die jeuggroep? (2) Word die totale persoon bedien? (3) Wat kan gedoen word om 'n dieper verbintenis tot gemeenskap binne die groep te bevorder? (Vgl ook die betekenis van die begrip *“edutainment”* wat Hebbard (1995:186) gebruik – paragraaf 9.4.9 (4))

8. Kontekste vir sosialisering: Louw (1989:91) meen: *“Die gesin is die kleinste sosiale eenheid waar gesonde en konstruktiewe medemenslikheidsverhoudinge geskep kan word”*. Brannen (1999:156-157) verwys na drie paradigmas ten opsigte van die sosialisering van kinders: (1) binne gesinne, (2) binne organisasies of ander institusionele instellings en (3) die kinders as 'n sosiale kategorie wat geïndividualiseerde sosiale akteurs is en hul eie identiteit vorm. Brannen sê (1999:157): *“Childhood needs to be understood in relation to all three paradigms and in relation to the interplay between children’s agency, adults’ obligations to children, and the contexts and constraints of adult- and child-dominated institutions”*. In die verhoudings met jouself en met ander en veral in spesifieke groepe, word 'n persoonlike identiteit gevorm. Hart (2000:312) sê: *“We each identify with many such smaller communities: the nuclear family, the tribe, a football club, a political party, the church, some professional guild, or whatever”*. Sell (1995:45) verwys ook na die gesin as die belangrikste konteks in die sosialiseringsproses: *“Though school teachers and day care personnel contribute to this socialization process, the family is still the major player in this process. If the home fails its children, it fails society”*. Hierdie uitspraak verwys na die kern van hierdie navorsing om deur middel tieners en hul ouers die gemeenskap met Christelike waardes op te bou.

9. Modelle vir verhoudingsbou: (Vgl Deut 6:7 en die beskouing van Den Dulk (1998:205) in paragraaf 6.8.4). Burns (1988:126) sê dat daar 'n groot aantal modelle is om verhoudings onder jongmense te bou, maar die model wat goed werk, is die van Lyman Coleman. Hierdie model bestaan uit 'n proses wat begin deur eenvoudige dinge met mekaar te deel en wat groei na 'n persoonlike verstaan van mekaar en wedersydse vertroue in mekaar. Daar moet geleentheid geskep word om die lewensgeskiedenis met mekaar te deel (vgl Marais en andere (2001) – Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei in paragraaf 6.11.2) Daar moet 'n gevoel van sekerheid en warmte bestaan. As kinders gemaklik en aanvaarbaar voel, sal hulle werklik begin oopmaak. Dit lei jongmense daartoe om dieper sake met mekaar te deel. Dit is wanneer die vertroue so ver ontwikkel het dat die seer, vreugde, frustrasies, geloof en selfs twyfel met mekaar gedeel kan word wat soms baie tyd kan neem.

10. Minder programmering en meer intensionele hulp: Benson (1997:92-93) meen een van die kritiese kulturele skuiwe wat gemaak moet word by jeugbediening is van program-georiënteerdheid na verhoudingsgeoriënteerdheid waar wysheid oorgedra word *“...through wisdom modeled, articulated, practised by adults with children around them”*. In die paradigma in diagram 1: *‘n Paradigverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap*, word verwys na die beklemtoning van persone en prosesse teenoor programme. Daarmee word bedoel dat daar met versigtigheid geprogrammeer sal word en dat jongmense nie sal voel dat hulle eerder deel is van 'n program as van 'n groep nie. Dit sal hulle wegdryf van sulke aktiwiteite. De Vries (1994:138) sê: *“What is needed is a ministry that touches every teenager we are responsible for, ... This kind of ministry will focus less on programming and more on intentionally helping young people build connections with mature Christian adults in the church”*. Tieners moet ook die geleentheid kry om die uiterstes in die volwasse lewe te ervaar vanweë verskillende omstandighede – die wat 'n gebalanseerde Christelike lewenstyl handhaaf en die wat op straat beland het. Dit is tussen hierdie twee pole waar tieners hulself dikwels op emosionele vlak

bevind. Tieners moet na die noodlydendes van die samelewing geneem word om daar tot intensionele diensbaarheid gelei te word.

11. Geloofsbemiddeling met 'n gemeenskapsgerigtheid: Met 'n gemeenskapsgerigtheid in geloofsbemiddeling aan tieners, kom die geestelike leiers in kontak met al die geestelike komponente waarmee tieners soms reeds in kontak is. Binne hierdie gemeenskaplike gerigtheid bestaan ideale geleenthede om nie net tieners, ouers en hul gemeente betrokke te kry nie, maar om ook rondom 'n gemeenskaplike belang te verenig. In Suid-Afrika en in ander geteisterde lande of gebiede soos Zimbabwe en die Midde-Ooste is die tyd nou ryper as ooit voorheen om projekte in die samelewing te loots om mense wat al hoe armer word te ondersteun. Dit is nou die geleentheid vir geloofsvorming en uitleef van geloof in die noodsituasies van die gemeenskap. Wat nodig is, is om 'n model te ontwikkel wat holisties na hierdie hele bemiddelingsproses te kyk. Hendriks (1988:4) meen: *“De relatie kerk-samenleving, of meer toegespitst: kerk-politiek, is opnieuw in diskussie. De rust die, althans in Nederland, decennia lang op dit ‘front’ heeft bestaan, maakte plaats voor onrust”*. Hierdie onrus word in Suid-Afrika intens beleef en dit sou fataal wees om die tieners in hierdie situasie van hierdie onrus weg te probeer hou as hulle gelei en toegerus moet word om die onrus te hanteer.

7.5.4 Grootouers se posisie in die verbondsgesin

Omdat hierdie navorsing die bemiddeling van geloof deur middel van simbole insluit, word kortliks na grootouers verwys wat sekere waardes vir kinders versimboliseer. Die bewerige handskrif op 'n verjaardagkaartjie vertel meer as die woorde wat neergeskryf is of uitgespreek word. Dit praat van 'n simbool of voorbeeld van wat die tiener in hierdie wêreld tussen sy vriende en ander in die gemeenskap moet uitbeeld. 'n Model vir gesinsbediening sou dus onvolledig wees as die rol van grootouers nie ter sprake kom nie. Grootouers se rol word direk geraak deur die drastiese veranderinge wat in die gesin plaasgevind het. Anderson (1998:83) sê: *“In our contemporary society the mold for grandparenthood has been broken. Grandparents today are, on average, younger, more mobile, more active, and less involved in the day-to-day activities of their adult children and grandchildren”*. Verder het geografiese verskuiwings tussen platteland en stedelike gebiede, egskeidings en wetenskaplike teorieë oor opvoeding daartoe aanleiding gegee dat grootouers tans minder betrokke by gesinne is.

Anderson (1998:85-86) sê: *“What children need today are family icons, not cultural heroes”*. Anderson verwys na die gebruikersvriendelike ikone van 'n rekenaar om die begrip gesinsikone ten opsigte van grootouers te verduidelik. Anderson sê grootouers kan basies op dieselfde manier die verborge wysheid van die lewe gebruikersvriendelik maak.: *“Grandparents are the nearest that a child comes to experiencing a reality that stands outside of their daily life and yet is approachable and familiar. Parents are bound into the child’s small world as extensions of the child’s needs for survival and security. Grandparents move back and forth across that boundary, shedding their light upon the family and, at the same time, providing for the child a luminous icon extending into the past and pointing to the future”*. Grootouers sien nie die afstand tussen hul eie kinderlewe en dié van hul kleinkinders, tieners ingesluit, as 'n probleem nie. Hierdie ingesteldheid van grootouers voorkom dat tieners heeltemal kan wegbreek van die tradisionele invloed.

Toe Paulus Timoteus bemoedig het, het hy na Timoteus se geloof verwys wat ook in sy ouma en moeder was: *“Ek dink ook aan jou opregte geloof, dieselfde geloof wat al in jou ouma Lois en in jou ma Eunice was, en wat, daarvan is ek oortuig, ook in jou is”* (2 Tim 1:5). Deur die geloof van sy ouma moet Timoteus se geloof geïnspireer en bemoedig word. Anderson (1998:85) sê: *“Grandparents perform an important task because they are a repository of values and beliefs; they are living symbols of family continuity and stability; they are a source of unconditional love and acceptance; and they are mentors in the task of facing life and death with courage and faith”*. Grootouers het 'n belangrike taak as simbole, maar om dit wat hulle versimboliseer ook te ritualiseer en veral op 'n wyse dat hul kleinkinders daaraan kan deelneem. Anderson (1998:87) sê: *“This is a lifelong task. The benefits begin immediately, and the rewards accrue to the generations that follow”*.

Die ervaring van grootouers se geestelike insette is soms van meer waarde as 'n diskussie oor geloofsbemiddeling of die ontwikkeling van waardes of programme. Geestelike waardes wat oor 'n lang tydperk konsekwent ingebou word en standvastigheid meebring, vind in verhoudings, gebeurtenisse of prosesse plaas. Woorde speel wel 'n rol, maar geloofshandelinge, soos die van Christen-grootouers, tref soms dieper en is dus meer blywend as doelbewuste gesprekke oor waardes.

7.6 Die postmoderne gesin

Müller (1996:56-57) meen: *“Tans is dit asof ons in Suid-Afrika deur die ‘rapids’ beweeg en die postmodernisme plaas ongekende druk op alle sisteme, maar in besonder op die gesinssteem”*. Volgens Schulze (1998:10) word die term postmodernisme algemeen gebruik om die geestesklimate van die hedendaagse Westerse kultuur te tipeer. Schulze (1998:12) sê dat dié term reeds in 1870 vir die eerste keer gebruik is en het sedertdien al verskillende betekenisse gehad wat die definieëring daarvan bemoeilik. Volgens Schulze (1998:13) is daar oor enkele aspekte van postmodernisme eenstemmigheid: *“... dat dit hoort tot die Westerse kultuur; dat dit die veelheid van kulture in die ‘global village’ erken, en dat dit gevolglik die konteksgebonde en subjektiewe karakter van oordele (ook wetenskaplike oordele) handhaaf ...”*. Met verwysing na die Poolse sosioloog Zygmunt Bauman sê Koopman en Vosloo (2002:28) kan postmodernisme verskillende dinge vir verskillende mense beteken. Koopman en Vosloo (2002:29-30) noem 'n paar vereenvoudigde stellings oor wat die postmoderne lewenshouding kenmerk, wat van hulp is om die postmoderne gesin te probeer beskryf: 'n verlies aan kultuuroptimisme en 'n skeptisisme teenoor vooruitgang; klem op verweefdheid en netwerke; 'n groeiende agterdog teenoor kennis; bepleit 'n breër raamwerk van rasionaliteit; reproduksie en die eklektiese gebruik van woorde en beelde en 'n groeiende agterdog oor die subjek-objek-skeiding van die Verligting. Koopman en Vosloo (2002:30) verwys na Jean-Francois Lyotard se werk *The postmodern condition* waarin hy van *“the death of master-narratives”* praat. Oor die postmoderne lewensgevoel sê Koopman en Vosloo (2002:31) met verwysing na Zygmunt Bauman se gebruik van die metafoer van die pelgrim om verhelderend oor modernisme en postmodernisme te praat: *“Die lewe word eerder ervaar as 'n woestyn, waar voetspore gou weer toegewaaï word. Dit word moeilik om te onderskei of jy vorentoe marsjeer en of jy eindeloos in sirkels beweeg”*. Müller (2002:19) meen dat “postmodern” nie net op 'n nuwe tydvak dui nie, maar van 'n totale

paradigverskuiwing spreek: *“Hierdie begrip verwys na ‘n kentering in lewensbeskouing en wetenskap .... Die optimistiese hoop en positiewe lewensgevoel van die modernisme het nie aan die verwagtings voldoen nie. Postmodernisme bestaan uit ‘n diepgevoelde wantroue in die sogenaamde objektiewe waarhede as hoop vir die samelewing”*. Daarom is daar tans ‘n nuwe soeke na waarheid in die Bybel en ander godsdienste – ‘n soort waarheid wat vir die persoonlike lewe sin maak en werk.

Die tradisionele nukleêre gesin is nie besig om heeltemal te verdwyn nie, maar die invloed wat dit het is besig om drasties af te neem. Die postmoderne gesin word eerder deur publieke as godsdienstige norme gedryf. Diversiteit is eerder die reël as univormigheid. Die fisies en psigies afwesige pa en ma is 'n algemene verskynsel. Gesinne is delikate sisteme en breek maklik as die omgee en koestering nie na wense is nie. Die postmoderne gemeenskap as invloedseer van die gesin is in baie gevalle nie gesinsvriendelik nie. In hierdie verworping of verwonding van gesinne, het die persepsie van 'n normale gesinsverhouding of gesinskoestering vervaag en word die abnormale vir normaal aangesien soos lugspieëlings in 'n woestyn. Die veranderinge wat binne gesinne plaasvind weens politieke en ekonomiese invloede kan nie werklik deur gesinne self gestuit word nie. Dit moet op die een of ander wyse gehanteer word. Stilswyend loop gesinslede by mekaar verby met 'n hele klomp emosies sonder om dit werklik tot uiting te bring. Koopman en Vosloo (2002:32) verwys na 'n veelseggende aanhaling wat Bauman van Rilke maak in sy boek *“Life in fragments”*: *“The story of shattered life can be told only in bits and pieces”*. Die probleem vir gesinsbediening is geleë in die byeenbring of restrukturering van hierdie *“bits and pieces”*.

7.6.1 Die postmoderne gesin as restrukturende gesin

Peters (1996:5) verwys na Popenoe se navorsing in 'n hele aantal vooruitstrewende moderne gemeenskappe in Swede en die Verenigde State. In hierdie ondersoek is die hoofsaaklike bevinding dat die tradisionele gesin in industriële gebiede, wat uit 'n huwelik tussen man en vrou van baie jare met kinders bestaan en waar die man die primêre broodwinner is, skielik vervang is deur 'n post-nukleêre sisteem of nie-sisteem. Peters (1996:5) beweer: *“The difference between decline and disappearance is enormous, and Popenoe wants to say that the decline of the traditional nuclear family in no way indicates that it will disappear completely. Rather, he believes that its influence is waning while modern societies engage in the ongoing process of restructuring themselves”*.

7.6.2 Godsbeskouing in die postmoderne gesin

In hoofstuk 6, paragraaf 6.1, is reeds verwys na navorsing wat in Suid-Afrika onder tieners gedoen is oor hul beskouing van Jesus Christus. Godsbeskouing kry gestalte deur wat van God gesien, gehoor en ervaar word. Daarom kan in die postmoderne tyd met drastiese kulturele veranderinge en invloede vanuit ekonomiese en politieke oorde ook 'n verandering in 'n Godsbeskouing verwag word. Dit word deeglik bespreek in die twee volumes onder die gemeenskaplike titel: *“God and globalization”* onder redaksie van Stackhouse en Paris (2000) en Stackhouse en Browning (2001).

Ten aanvang van 'n bespreking oor hoe die moderne mens God beskou, moet die wesenlike verandering van die mens self aan die orde gestel word, naamlik hoe dink die mens en wat het sy denke beïnvloed. Binne 'n multikulturele samelewing met 'n radikale diversiteit moet uiteenlopende denkrigtings en religieuse uitdrukkingsvorme verwag word (vgl Tracy 2000:243-245 in paragraaf 4.1). Om die beskouing oor God te ondersoek word dus gekyk na die deelname van die mensdom in die kosmos en Christelike geloof in verhouding met God soos onderskei deur godsdiens as manifestasie en godsdiens as proklamasie (vgl Tracy 2000:243). Huidiglik wil dit voorkom of daar, as gevolg van die dramatiese ontwikkeling van die tegnologie en gepaardgaande wêreld-ekonomie 'n “verwydering” tussen skepsel en Skepper plaasgevind het en die Godsbeskouing ernstig geraak het. *“God withdrew from the synthesis into even greater transcendence and hiddenness. The self was largely deprived (in secular culture) of its former states as microcosmos and with only vague memories of its reality as imago Dei”* (Tracy 2000:247).

Elke gesin word oorstroom deur invloede en beginsels uit verskillende oorde. Dit beïnvloed nie alleen die gesinslede se godsbeskouing nie, maar ook hoe die gesin volgens hierdie verskillende beginsels op “koers” gehou word. Hierdie vermenging van sekulêre en godsdiensstige beginsels bring verwydering tussen gesinslede en God en dit verdof die Bybelse beeld van die gesin en die beeld van God in die individu.

In 'n ondersoek wat onder 538 graad 11 leerders in Suid-Afrika in Johannesburg en Pretoria gedoen is oor die beskouing van Jesus Christus, is die volgende bevind: *“... factor analysis confirmed the first three attitudes towards Jesus – the neo-orthodox, the dialectical and the liberation-theological attitudes. An interesting finding, however, was a combination of the liberal-theological, the secular-theological and the Jesuological attitudes in a single image of Jesus which we can sum up as ebionitism”* (Pieterse, Dreyer en Van der Ven 1999:82). Ebionitism dra die denkbeeld dat Jesus 'n gewone man was wat daartoe in staat was om die funksie van 'n verlosser te kon vervul. Dosetisme dra weer die denkbeeld dat Jesus nie werklik mens was nie, maar werklik God. Hierdie navorsing toon aan dat daar 'n verskeidenheid sieninge in die gedagtes van die jeug ten opsigte van Jesus Christus is.

Die vraag waarmee die praktiese teologie onder andere worstel in terme van belangrike paradigmaskuiwe in die afgelope dekades, wat te doen het met die eise van die hoof rolspelers in die postmoderniteit, naamlik ekonomie, tegnologie en telekommunikasie, is: *“... how do these affect spiritually, i.e. our human endeavor to come to terms with the meaning issue, the significance of our life, and appropriate interpretations of God (God-images) in terms of contemporary life issues?”* (Louw 2002:339).

Om dus met geloofsbemiddeling veral aan tieners besig te wees, vereis nie bloot enkele regstellings soos die benutting van simbole en rituele of projekte in die gemeenskap nie, maar 'n bewustheid van die fundamentele Godsbeskouing in die postmoderne gesin. Tiener- en gesinsbediening kan allermens bloot met regstellende aksies besig wees deur nuwe programme en modelle uit te dink. Daarom moet die diversiteit en Godsbeskouing in die postmoderne gesin ondersoek word vir 'n meer relevante geloofsbemiddelingsproses. In tye van onsekerheid, soos in baie wêrelddele en ook in Suid-Afrika, al is dit soms onder 'n beperkte deel van die

bevolking, is daar 'n nuwe behoefte aan verdiepte spiritualiteit en die ervaring van God as Immanuel.

7.6.3 Diversiteit in die postmoderne gesin

Dit is moeilik om van 'n tipiese gesin in die postmoderne tyd te praat. Die werk van Demo en andere (2000) *“Handbook of family diversity”* lewer 'n deeglike bydrae oor die diversiteit in die gesin. Allen en andere (2000:3) beweer diversiteit in gesinne kan met verskillende invalshoeke benader word, byvoorbeeld struktureel, sosio-ekonomies of prosesmatig soos intergeslagtelike verhoudings, huweliksverbintnisse en ouerlike gedrag: *“... we chose to be sensitive to the three major dimensions of social stratification that have been indentified in the literature – race, socioeconomic status, and gender”*. Die gesinstruktuur word breedweg gedefinieer in terme van huwelikstatus, seksuele oriëntasie en ouderdom. Coonz (2000:28) meen: *“... no one family form or arrangement can be understood or evaluated outside its particular socioeconomic context and relations with other families”*. Vir die navorsing oor tiener- en gesinsbediening binne 'n gemeenskap is hierdie gedagte van belang om 'n model te formuleer wat die sosio-ekonomiese konteks in berekening hou. Teachman (2000:33) sê: *“I believe that the changing economic basis of family life and the changes implied for the roles of men and women have altered the processes by which families form and dissolve”*. In die Suid-Afrikaanse konteks het hierdie veranderende ekonomiese basies gesinne reeds in vele opsigte nadelig geraak, veral wat rolle in gesinne rondom die generering van 'n inkomste betref. Osmer (2001:41-42) beweer: *“A research has documented repeatedly, increasingly large numbers of young people, leaving their villages to live in overcrowded cities which offer them limited prospects of meaningful participation in the global economy, are prime candidates for fundamentalistic religion and revolutionary ideology”*.

As gevolg van die groot hoeveelheid egskeidings en omdat baie na egskeiding enkel bly, is daar baie enkelopendes en word enkelouer huishoudings 'n meer alledaagse verskynsel. Al hoe meer vroue werk buite die huis en baie van hulle is moeders. Baie is deeltydse werkers of verdien 'n inkomste vanuit die huis (vgl Sell 1995:26-27). Al hoe meer paartjies woon saam en is betrokke in 'n buitehuwelikse seksuele lewe. In Amerika is daar volgens die 1990 sensus drie miljoen paartjies wat saamwoon. Dit is ongeveer vyf keer meer as die syfer in 1970. Hulle verteenwoordig 3% van die Amerikaanse huisgesinne. Saamwoon is 'n ander vorm van die gesin en vind om verskillende redes plaas. Paartjies leef in 'n verhoudingsfase, maar het nie eintlik die voorneme om in die huwelik te tree nie. Sommige lewe permanent saam as 'n alternatief vir die huwelik en ander gebruik saamwoon as 'n eksperimentele tyd om te kyk of die huwelik sal werk.

Wat die ouer-kind-verhouding in hierdie diversiteit in gesinne betref, beweer Peterson (2000:98): *“Research on how gender defines the meaning, structure, and interactions in parent-child relationships involves a mixture of traditional and more recent conceptions”*. Peterson (2000:100) is van mening dat toekomstige navorsing oor ouer-kind-verhoudings 'n meer diverse empiriese en metodologiese strategieë vereis as wat tans beskikbaar is. Die model wat in hierdie navorsing ontwikkel word, wil die ouer-kind-verhouding ontwikkel deur betrokkenheid in die gesin, gemeente en gemeenskap en om weg te breek van 'n neiging om in 'n individualistiese leefwyse op te gaan. *“... the Christian family should not be a haven of private separation from*

outsiders. Rodney Clapp rejects the public-private split typical of the modern bourgeois family, described as a 'haven in a heartless world'" (Post 1998:23).

7.6.4 Die postmoderne ouer

Alhoewel daar reeds deurgaans in hierdie navorsing vele opmerkings oor die postmoderne ouer gemaak is, word enkele kenmerke hier saamgevat. Om iets van die postmoderne ouer te verstaan, moet daar na die situasie in gesinne en die hantering daarvan gekyk word soos in die voorafgaande paragraaf reeds bespreek is. Die algemene beeld van ouers en die gesin as sisteem vir geloofsbemiddeling is redelik negatief. Hierdie beskouing van die ouer moet binne die konteks van 'n postmoderne samelewing verstaan word wat multikultureel saamgestel is met 'n verskeidenheid stelde waardes wat verwarrend kan wees en tot individuele keuses en die najaag van selfvervulling lei, die wenmotief beklemtoon en ook tot prestasiedruk en egskeiding lei (vgl Hendriks 1992:96 en Peters 1996:5). Hierdie beeld van die postmoderne ouer het gelukkig nie die potensiaal van ouerskap en geroepenheid deur God om ouers te wees totaal beëindig nie. Waar ouers gehelp word om waardes by hul kinders te bou, hoor 'n mens ouers die volgende sê: *"My kids have assets. We are building on strengths"* (Benson 1997:181).

Die mees opvallende kenmerk van die postmoderne ouer, is dat daar minder betrokkenheid by hul kinders se geestelike opvoeding is en dat daar oor die algemeen ook minder kontak met hul kinders is (vgl Benson 1997:2-3). In die VSA is reeds in 1980 aangedui dat 64% van die gesinne nooit meer huisgodsdienste hou nie (Strommen en Hardel 2000:14). Ouers is ook minder toegerus om kinders se opvoeding waar te neem (vgl Strommen en Hardel 2000:97-98). Dit het egter ook te doen met goedbedoelde instellings van die kerk soos kategese en jeugaksies wat by die ouers die indruk geskep het dat ander persone meer bekwaam is om hul kinders se geestelike opvoeding waar te neem.

Die postmoderne pa is beslis 'n meer afwesige pa as moontlik ooit voorheen. Daarom is daar minder geleentheid om met sy kinders te verkeer. Daar is verskillende redes waarom die pa meer afwesig is. Lamb (1995:148) meen om sake wat met afwesige vaders te doen het met mekaar in verband te bring, moet twee sake aangespreek word: (1) die verskille tussen kinderopvoeding met 'n teenwoordige pa en opvoeding in die afwesigheid van 'n pa en (2) groepsverskille tussen byvoorbeeld 'n 100 seuns wat sonder 'n pa opgegroeï het en 'n 100 seuns wat met 'n pa opgegroeï het, beteken nie dat alle kinders wat sonder 'n pa opgegroeï het, probleme sal ontwikkel nie. Om van 'n psigies-afwesige pa te praat, maak die saak meer kompleks. Dit is 'n pa wat wel sorg vir die ekonomiese aspekte van die gesin, maar nie werklik 'n verhouding met sy kind het nie en gevolglik nie 'n goeie identifikasiefiguur is nie. So 'n pa toon nie die nodige liefde, besorgdheid, belangstelling of ondersteuning aan sy kind nie. Talle byeenkomste in die huishouding geskied voor die televisie sonder noemenswaardige kommunikasie met mekaar (vgl Strydom 1995). As gevolg van veranderinge in geslagsrolle voel die vader bedreig en is sy selfbeeld besig om te kwyn en sy eiewaarde daal. Die probleem by die manlike geslag lê dus sterk op die vlak van die versorging van sy kinders (vgl Peters 1996:19-20) en veral met 'n rolverskuiwing van vaderskap na egskeiding (Smart 2000:100).

Dit blyk ongelukkig so te wees dat die rolverandering by die vaders of mans vinniger plaasvind as by vrouens. Rolverwarring en rolonsekerheid kom algemeen voor en dit gaan gepaard met 'n strewe na mag by beide man en vrou (vgl Sell 1995:43). Ouers lewe onder meer psigiese druk wat gekoppel kan word aan ekonomiese druk en algemene veranderinge in die samelewing (vgl Raubenheimer 1997:52-53). Ouers het slagoffers van hul eie skedule geword (vgl De Vries 1994:93) en in die proses ook disfunksioneel (vgl Hall 1994:15 en Sell 1995:47). Dit laat die postmoderne ouer met 'n skuldkompleks (vgl Sell 1995:46), 'n magtelose gevoel en onsekerheid (vgl De Villiers 1996:27). Dit dui op 'n spanningsvolle situasie by postmoderne ouers vanweë politieke situasies en verwarring (vgl Elshtain 1990:260). Dit val dus nie vreemd op die oor as daar dus van onstabiliteit by die postmoderne ouer gepraat word nie en dat daar dus meer egskedings sal plaasvind wat tot 'n toename in enkelouergesinne en saamgestelde gesinne lei nie (vgl Spruijt, De Goede en Van der Valk 1999:86 en Van Leeuwen 2000:204).

Isolasie van gesinne en 'n algemene individualistiese geneigdheid wek kommer. Pretorius (1987:22) het reeds vyftien jaar gelede aangedui dat gesinne al hoe meer van die uitgebreide gesinne geïsoleerd raak. Individualisme het direk te make met gemeenskapsveranderinge en migrasie (vgl Latten 1999:25).

7.6.5 Die millennium-generasie

Vir oriëntering word die kultuurverskuiwing in die afgelope 70 jaar hier kortliks bespreek deur dit in vier fases van ongeveer 18 jaar elk in te deel en 'n benaming aan die jongmense van daardie tydperke te gee (vgl Celek en Zander 1996:20): “Boosters” of ook “Builders” genoem, is gewortel in die tradisie: 1925-44; “Baby Boomers” gewortel in wat geag kan word: 1945-64; “Baby Busters” of ook generasie X wat na integriteit in godsdiens soek met 'n meer verdraagsaamheid teenoor ander godsdienste: 1965-80 en “Blasters” of Y-generasie by wie dissipline en geregtigheid van waarde is, is vanaf 1981 gebore. Brink en Brink (1999:19) noem hulle ook die millennium-generasie wat tussen 1980 en 2000 gebore is. Hierdie generasie gaan verbintenis aan met organisasies wat betekenisvolle gemeenskap en verhoudings aanmoedig. Gemeenskapsbeoefening weeg die swaarste en moraliteit miskien die swakste. Hulle hou van keuses en variasie. Grootte of volume is nie werklik ter sake nie. Hulle glo basies net in hulself en niks skok hulle werklik nie. Hulle is ingestel op groepsang en is stad- en gemeenskapsgeoriënteerd. In Suid-Afrika is daar reeds talle jongmense wat aanmeld vir gemeenskapsdiens (vgl Codrington en Robinson 2000: www.tomorrowtoday.biz/generations). Hierdie kultuurverskuiwing in fases van ongeveer 18 jaar beteken dat die jeugbediening tans besig is om uit die millennium-generasie-era te beweeg. Vir hierdie navorsing word die informasie van die millennium-generasie gebruik, omdat dit op die huidige tieners betrekking het.

Om geloof aan die millennium-generasie te bemiddel, vra 'n deeglike kennis van hoe hierdie generasie dink en wat hul verwysingsraamwerk behels.

1. Generasiegaping is eerder 'n kulturele gaping: Na my mening het die term “generasiegaping” 'n maklike kapstok geword waaraan die spanning en ongelukkigheid tussen ouer en tiener opgehang kan word. Die spreekwoordelike generasiegaping is nie toe te skryf aan blote ouderdomsverskille tussen geslagte nie, maar eerder aan kulturele verskille tussen verskillende geslagte. Koteskey (1991:42)

sê: *“Adolescence has been invented by our culture and handed to us. Although it has created problems of identity, sexuality, and work, these problems are not insurmountable. Youth ministers can help adolescents understand that the problems are not with teens but with their culture”*. McDowell (2000:XII) sê dat daar miskien in die geskiedenis geen generasie was wat in so 'n kort tydjie sulke skielike en ekstensiewe veranderinge gesien het as die huidige adolessente nie. McDowell (2000:XIII) verwys na George Barna wat van mening is dat die gaping tussen ouers en tieners in die afgelope jare wyer geword het. Die omvang van die generasiegaping stel 'n uitdaging aan die rol wat ouers in die sosialisering van hul kinders speel. Nie alleen behoort ouers 'n sosialiseringseffek op hul tieners te hê nie, maar behoort tieners ook 'n sosialisierende invloed op hul ouers te hê - die sogenaamde trurat sosialisering.

Strydom (1995:53) verwys na Oswald en Süss wat meen dat konflik met ouers nie noodwendig 'n negatiewe uitwerking op die gedrag en ontwikkeling van die adolessent het nie indien dit wel saamval met ondersteuning, vertrouwe en nabyheid. Depoortere (1994:46) beweer na aanleiding van resente navorsing: *“... jongeren verschillen wel van elkaar, maar ze verschillen helemaal niet zo opvallend van hun respectievelijke ouders. Er lijken vandaag vrij weinig generatiekloven te bestaan”*. Depoortere (1994:46) sê dat jongmense nie hiermee sal saamstem nie, maar uiteindelik gaan dit fundamenteel om dieselfde gevoelighede en waardesistiem binne 'n gesin. Depoortere (1994:46) verwys na Cromphout wat van mening is: *“... dat jongeren zich vandaag meestal vrij goed voelen thuis: ze appreciëren de ongedwongen sfeer, de kans tot praten; sommigen waarderen zelfs enige gezonde strengheid”*. Dit sal tieners eerder vir iemand anders as vir hulle ouers self sê.

Reischman en Reischman (2002:www.tacf.org/stf/1-6article1.html) verwys na Paulus se optrede om die inwoners van Atene te bereik (Hand 17:16-32). Paulus het die kennis van hulle gedagtegang en kultuur gebruik. Deur die gedagtegang en kultuur van die millennium-generasie te ken, kan hulle ook makliker bereik word. Hierdie inligting bied 'n rykdom aanknopingspunte om die tiener die kerk se aktiwiteite, te laat voel, proe, ruik en ervaar. Dit kommunikeer op 'n besondere wyse 'n persoonlike ontmoeting met Jesus Christus deur middel van simbole en rituele. Dit is nie van kerkgeboue of enige ander lokale afhanklik nie. Drane (2000:118) verwys na die bevinding van George Barna dat die persone wat tussen 1965 en 1983 gebore is, glo in wat hulle kan voel, proe, sien, hoor en kan aanraak en nie veel meer as dit nie. Drane sê dat hy dieselfde ondervind, maar wat is daar in die huidige vorm van die kerk om te voel, te proe, te sien, te hoor en aan te raak? Tog is daar uitsonderings (vgl Aerts 2002:148-151 in paragraaf 9.5.2 (3) – simbole en rituele).

Daar is tans baie nuwe en vreemde situasies in Suid-Afrika waarbinne tieners opgroei. Dit sluit in die opgroei in kruiskulturele woonbuurte of skole. Vir hulle is dit al hoe meer natuurlik om die skoolbanke met kinders van ander bevolkingsgroepe te deel, saam met hulle te leer, te speel, te sosialiseer en skoolkampe by te woon en selfs ook saam godsdienste te beoefen. So word godsdienstige en kulturele beginsels vermeng en is hulle gedagtegang nie meer so gereformeerd soos wat hulle in die gereformeerde tradisie gehanteer word nie. Dit is ook die rede waarom sommige preke en kategeeselesse nie meer veel sin maak nie.

2. Krities ingesteld: Tieners se kritiese ingesteldheid moet eerder as 'n gesonde houding gesien word om tot selfstandigheid binne die sisteem van 'n gesin asook die samelewing te ontwikkel (vgl De Vries 1994:137). Baie ouers is van mening dat 'n generasiegaping alles te make het met 'n stuk ongelukkigheid by tieners oor hulle ouers. Dit is egter nie in alle gevalle waar nie. Kritiese ingesteldheid by tieners is bloot 'n normale ontwikkelingsmeganisme om nie alles onnadenkend te aanvaar nie (vgl Brink en Brink 1999:20-22). Dit is eerder 'n selektiewe benadering tot die lewe om die bruikbare van die onbruikbare te skei. Daarvoor moet eerder dankbaarheid as bekommernis bestaan. *“Skepticism has become the psychological and emotional security system designed to shield them from dissatisfaction”* (Barna 1995:20).

3. Emosioneel onstabiel: By die probleemstelling van hierdie navorsing is verwys na die verskillende invloede wat gesinne onstabiel maak. Dit is in hierdie situasie en ook as gevolg van 'n eie verwardheid of koersloosheid dat die soektog na iets beters verskerp word. Ongelukkig lei hierdie verskerpte soeke nie altyd na iets beters nie. Die onstabiele leefwyse van die gesinne waarin tieners opgroei, het reeds hul vermoë om binne sekere grense meer doelgerig na iets meer opbouend te soek, nadelig geraak (vgl Brink en Brink 1999:22-23). Tieners verduur tans baie meer emosionele druk en reageer soms daarop met aggressie, 'n aanvallende houding of om die pyn met dwelms, seks of oorverdowende musiek te verlig. Oorverdowende musiek moet as 'n tipe terapie beskou word. Dit is 'n manier om al die lawaai in die samelewing met 'n eie geraas te blokeer.

4. Soekers na verskillende waarhede: Reg of verkeerd is dikwels nie 'n faktor in die groot soektog na rigting in die lewe van 'n tiener nie. Die verstand word meer ingespan as die morele. Barna (1995:113) beweer een van vyftien nuwe reëls om tieners te leer ken en wat hulle in die lewe rig: *“... is to accept the fact that there are no moral absolutes, and to live with it”*. Die wêreld verkondig verskillende waarhede en daarom kan elkeen 'n stel waarhede besit wat die persoonlike siening pas. Waarhede of onwaarhede is nie die hoofsaak nie. Wat van belang is, is of iets werklik werk of nie werk nie. Om keuses te maak word al hoe moeiliker soos die keuses in 'n vinnig ontwikkelende wêreld al hoe meer word. Soms word geen keuse werklik gemaak nie. Tieners soek rigting in 'n oënskylik koerslose wêreld. Hulle staan skepties teenoor die gesag van die volwassenes omdat daar al so baie leiersfigure teurstellend opgetree het. Wat dus vir die waarheid verkondig word, word sterk betwyfel. Daarom moet die siniese houding van tieners nie sommer bloot in 'n negatiewe lig gesien word nie.

5. Soekers na 'n geleentheid vir seks: Die blootstelling aan seksualiteit op televisie en ander stimulering deur die media wek die idee dat seks nie iets is wat vir die huwelik hoef te wag nie. Wanneer daar nie normale intieme verhoudings tussen ouers en kinders bestaan nie word daar na genitale verhoudings gesoek. Barna (1995:68) meen: *“Before they even graduate from high school. One-fifth of all students will have had at least four sex partners”*. Menige tieners besef terdeë dat die leemtes in 'n gesonde intieme verhoudingslewe nie met voorhuwelikse of tienerseks gevul kan word nie. Die bedreiging van vigs laat tieners moontlik tans anders na seks kyk.

6. Soekers met 'n alles-toelaatbare-houding: 'n Alles-toelaatbare-houding het wel ook voordele, maar die grusame en naak tonele, moorde en kru taal en vloekwoorde

waaraan tieners hulself op televisie blootstel, maak dat daar min gebeurtenisse is wat hulle werklik skok. Die tiener ontvang wel baie inligting, maar hulle is in sekere opsigte ook baie meer afgestomp as die vorige geslagte se tieners. Dit kan toegeskryf word aan 'n opvoeding waar kinders aan die eenkant geïnfantiliseer word, opgepiep word – alles word vir hulle gedoen en aan die anderkant word kinders in te veel aktiwiteite en blootstelling ingedruk (Vgl Friel en Friel 2000:20 en 41-42). Daar is baie ouers wat uitstekend vaar met hul kinders se opvoeding, maar *“Die keersy is ongelukkig dat baie ouers te veel toelaat”* (Brink en Brink 1999:33). Daar is so baie negatiewe dinge wat gebeur en omdat dit lyk asof niemand dit kan verander nie neem baie tieners die houding in om alles eerder maar toe te laat as om dit te stuit. Dit skep 'n gevoel van magteloosheid by ouers.

7. Tieners se toekomsvisie: Tieners is oor die algemeen nie veel oor die toekoms bekommerd nie. Hulle lewe nie vir die toekoms nie, maar vir die hede. Baie hoor in elk geval nie veel positiewe dinge in die gesprekke van volwassenes oor die toekoms nie. As tieners dus uitsigloos, passief of ongemotiveerd is, moet hulle nie summier daarvoor kwalik geneem word nie. Prins (1997:45) meen: *“n Negatiewe toekomsverwagting ontneem die jeug sy bron van lewensperspektief en dinamiek. Sulke negatiewe verwagtings word ook in verband gebring met die toenemende tendens tot selfmoord onder tieners”*. Volgens Pins (2000:98) is daar 'n sterk negatiewe gevoel oor die toekoms onder tieners in die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika. Die toekomsvisie wat hulle het, is vir hulle geskep. Die begrip wat hulle van werk of die beoefening van 'n bepaalde beroep in die toekoms het, is nie noodwendig om vooruit in die lewe te gaan nie. Dis eerder iets wat noodgedwonge gedoen moet word om geld te kry. Hulle belê dus eerder in ontspanning en vermaak om van die spanningsvolle lewensituasie weg te kom as in 'n lewenstaak wat spanning skep. Die ewige lewe is dus vir sommige tieners ook van minder belang. Hulle behoefte is 'n god wat betekenis kan gee aan hulle lewe. Jesus is meer 'n gelukbringer as 'n persoonlike Godheid. Dit gaan eerder om 'n eie beeld as om 'n Godsbeeld.

8. Is daar 'n oplossing?: Brink en Brink (1999:35) beweer: *“... die saak is glad nie hopeloos nie. Dit is God wat ons kinders vir ons gegee het, en Hy wat ons taak om hulle groot te maak, vir ons gegee het”*. Tog bly dit 'n uiters moeilike taak om millennium-kindere op te voed. Aan die een kant probeer tieners met 'n lewe vol eienaardighede 'n weg vind om iewers te kom en aan die ander kant is ouers besig om tieners se program so te laai om hulle besig en weg van die kwaad te hou dat hulle eendag hulle ouers kan verwyt omdat hulle nooit kans gehad het om kind te wees nie. Meesal gaan dit vir ouers om 'n gesonde beeld uit te stuur van 'n gebalanseerde lewe wat hul kind geniet terwyl hul kind eintlik van 'n vrye ruimte beroof word om 'n eie identiteit te ontwikkel. Tieners word so van geboorte af geprogrammeer dat hulle nie eens agterkom dat hulle kinderjare grootmensjare gemaak word nie.

Die ouers en tieners in die millennium-gesin in Suid-Afrika verskil drasties van mekaar omdat daar binne 'n kort periode groot politieke verskuiwings plaasgevind het wat ook die gemeenskap en woonbuurte direk raak (vgl Brink en Brink (1999:35). Die twee geslagte binne dieselfde gesin beleef derhalwe 'n groter generasie-gaping as moontlik ooit voorheen. Drane (2000:1) sê: *“In the past cultural change was usually a slow business, as one generation succeeded another and made its own minor*

adjustments to social habits and ways of thinking. But now change is neither subtle nor gradual: it is traumatic and immediate". Tog is dit nie 'n hopelose saak om wel aan hierdie millenniumgesinne aandag te gee nie – dit is 'n noodsaaklike aangeleentheid. Dit bly steeds 'n Godgegewe taak om hierdie tieners met meer deernis as ooit voorheen op te voed en te begelei.

Hierdie karaktertrekke van tieners en hul leefruimte binne die postmoderne konteks moet nie as 'n bedreiging vir geloofsbemiddeling gesien word nie, maar as 'n uitnodiging om geloof binne hierdie konteks en gedagtegang van tieners met die woorde van Paulus te bemiddel: *"Nou ja, wat julle aanbid sonder om daarvan kennis te hê, verkondig ek aan julle"* (Hand 17:23b).

Met 'n roeping deur God om binne 'n bepaalde Bybelsgefundeerde skema kinders te versorg en die wete dat die huidige situasie in gesinne nie rooskleurig lyk nie, word vervolgens aandag aan gesinsbediening gewy. Daar is voldoende oproepe en positiewe uitsprake dat die basiese gesinstipe, die nukleêre gesin, nie gedoem is nie. Ongeag wye uiteenlopende reaksies op die realiteite van die drastiese veranderinge in die gemeenskap en multikulturele verwarring, veral onder die tieners self, is die hoop geleë in 'n beskikking van God vir 'n beter bedeling in elke gesin. Die herwinning van die posisie van grootouer, ouer en kind as waardebouers in elkeen se lewe, werp vrugte af waar dit wel konstruktief aangepak word. Daar moet gewaak word teen 'n oordrewe klem op die postmoderne sodat die ontnugtering nie te groot sal wees as ontdek word dat ons eintlik in 'n post-Christelike tyd leef nie.

8 HOOFSTUK AG: GESINSBEDIENING

In hoofstuk ag word aandag geskenk aan gesinsbediening omdat daar, ten spyte van baie negatiewe uitsprake oor die gesin, die hoop in God bestaan wat die gesin as 'n besondere sisteem in sy koninkryk vir geloofsbemiddeling en geloofsvorming gegee het. Die hoop word versterk deur die verblydende reaksie van ouers wat jare afwesig was en terugkeer wanneer 'n gemeente in gehoorsaamheid aan sy roeping gesinsbediening bo-aan die prioriteitslys van gemeentelike aktiwiteite plaas. Browning en andere (1997:268) getuig hieroor soos volg: *“They want practical assistance and basic norms to support their fragile equilibria. ... There is little doubt that behind much of this ‘coming home to the church’ on the part of many families lies a rational-choice survival instinct. ... Churches should have the faith that through ‘meeting the needs of families’, these families will learn to generalize to others the social capital - the love and grace - first given to them through acts of charity done in the name of Christ”.*

Omdat tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid deur middel van simbole en rituele 'n komplekse bedieningsraamwerk en netwerk is, moet dit deurlopend met bepaalde vrae benader word (vgl diagram 52: *Basiese vrae en antwoorde oor gesinsbediening*). In diagram 52 word 'n paar basiese vrae en kort antwoorde gegee oor tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid. Hierdie vrae moet in hierdie bepaalde orde gevra en beantwoord word om aan die model struktuur te gee sodat die vraag oor die *waarheen* met gesinsbediening op die eerste vraag rondom die *waarom* 'n antwoord kan gee.

Volgens Hebbard (1995:13-14) is daar 'n behoefte aan pioniers op die terrein van gesinsbediening. Gesinsbediening is 'n redelike nuwe veld, veral met die bemagtiging van tieners in die gemeenskap. Dit is 'n veeleisend taak omdat die gemeenskap, veral huidiglik in Suid-Afrika, al hoe meer 'n heterogene en multi-kulturele vorm aanneem. Modelle vir só 'n bediening is min en sal met waagmoed, geduld en geloof ontwikkel moet word. Dit moet gedoen word deur persone wat die veranderingsprosesse in die plaaslike gemeente en gemeenskap noukeurig waarneem en verstaan. Gesinne, gemeentes en gemeenskappe vra na kreatiewe antwoorde vir talle probleme waarmee geworstel word.

Omdat hierdie bediening redelik nuut is, sal sommige geestelike leiers dit aanvanklik waarskynlik skepties benader en eerder op die suksesse van die tradisionele programme bly vertrou. Dit moet 'n innoverende gemeente wees wat so 'n bediening sal aanpak. Sulke gemeentes moet ook verseker wees van foute wat gemaak kan word en om kritiek te aanvaar wat altyd gepaard gaan met die werk van pioniers. Gesinsbediening sal binne elke gemeente anders lyk en ook deur elke geestelike leier op 'n eie unieke wyse hanteer word omdat gemeenskappe en gawes van geestelike leiers van mekaar verskil.

Om met die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid te kan begin, vra kennis van die tiener se psigiese, fisiese en geestelike ontwikkeling. Elke tiener moet 'n sekere weg volg om optimale groei te kan toon. Die kerk se taak is aan die een kant om die faktore wat optimale ontwikkeling stimuleer te versterk en aan die ander kant om die faktore wat groei verhinder te verminder of te verwyder.

In die samelewing waar nie veel ondersteuning vir gesinne gebied word nie moet 'n koers vir gesinne gevind, geformuleer en geïmplementeer word wat vir gesinne 'n realistiese alternatief bied en wat ouers kan ondersteun in die uitvoering van hul opvoedingstaak. Hierdie benadering moet in die lig van snelle veranderinge in die gemeenskap en gesinne beskou word en kan daarom nie 'n benadering wees wat slegs 'n tydelike antwoord vir gesinsbediening bied nie. Meyers (1997:1) is van mening dat die verstaan van gemeenskappe in die bestudering van gesinne geleë is: *“Yet, despite the great differences among families viewed cross-culturally, the very ubiquity of this social unit and the fact that it is the fundamental human collective mean that the study of the family should be an important part of any attempt to understand a particular society”*. Uit literatuurstudie is dit duidelik dat daar deur talle teoloë doelgerig nagedink word oor die herstel van die gesin as die belangrikste kleingroep of sisteem in die gemeente en samelewing (1) vir sosialisering (vgl Sell 1995:45), (2) vir die ontwikkeling van simbole (vgl Babin 1991:168), (3) as huiskerk vir die oordra van geloof (vgl Browning en andere 1997:308 asook Barton 2001:10-16) en (4) as God se belangrikste gemeenskap (Martinson en Martinson 1998:69). Daar bestaan nie net handboeke oor gesinsbediening nie, maar pogings word ook aangewend om modelle te ontwikkel vir gesinsbediening en in praktyk toe te pas en te evalueer.

Die gesin as kleinste verbondseenheid word as die beginpunt van geloofsbemiddeling aan tieners gesien en vandaar moet die geloofsbemiddeling na die res van die gemeente, gemeenskap en wêreld plaasvind. Die passie vir gesinsbediening om ander in die gemeente en gemeenskap te kan bedien, moet binne die gesinsverband saam met kinders gebore en ontwikkel word. Die ontwikkeling van 'n passie vir gesinsbediening moet met 'n mens- en Godgerigte wyse plaasvind omdat beide mens en God daarby betrokke is. Gesinsbediening is 'n hermeneuties-pneumatologiese kommunikatiewe handelingsproses. Hiermee word bedoel dat God deur middel van die gesin as belangrike verbondsisteem elke lid van die gesin deur sy Gees tot verstaan van hul verhouding met Hom en met mekaar wil lei. Dit wil Hy onder andere deur middel van simbole en rituele doen om tot geloofshandeling te kan kom. By die erediens word die gemeente as huisgesin van God gevoed om 'n gesinsbediening te ontwikkel en om saam fees te vier oor die herstel wat binne gesinne, die gemeente en samelewing plaasvind. Die belydenis om te glo in die gemeenskap van gelowiges word prakties beleef en nie net verbaal bely nie.

Geloofsvorming in gesinsverband vereis in die eerste plek 'n verbintenis en 'n wilsbesluit en nie slegs teoretiese kennis nie. Ouers het in die afgelope dekades gewoon geraak om vir die opvoeding, sosialisering en ontspanning van hul kinders hoofsaaklik op skole, kerke, die sportlui en vermaaklikheidsplekke te steun. Gesinsbediening en kinderopvoeding is 'n gemeenskapsaktiwiteit deur middel van die hulpbronne in die gemeenskap. Ouers moet geleer word om bestaande hulpbronne in die gemeenskap deel van die gesinsprogram te maak vir die maksimale ontwikkeling van kinders. 'n Nouer samewerking tussen maatskaplike werkers, sielkundiges, mediese deskundiges, opvoedkundiges en ander hulpbronne vir gesinne sal binne die model vir gesinsbediening verreken moet word. 'n Gemeente kan verskillende komponente vir gesinsbediening uit die bestaande bronne in die gemeenskap ontwikkel. Dit kan komponente soos die volgende wees: Peuter- of kleuteropvoeding, gesondheid, voeding, sosiale diens om ouers van

bestaande bronne bewus te maak, ouerbetrokkendheid om ouers se deelname aan programme te stimuleer en gemeenskapsbetrokkenheid om bestaande komponente of bronne in die opvoedingsproses te kombineer. De Vries (1994:14) verwys na die Afrikakultuur: *“The African saying puts it well, ‘It takes a village to raise a child’, and the first village for every human being is the family of origin. Therefore, our ministry must encourage and strengthen that original village with friendly, nonexploitive adults for youth to borrow in their growing up and for families to borrow, too”*. Hierdie stelling lei tot die vraag of die kerk se huidige gebroke verhouding met die samelewing weer herstel kan word sodat dit weer 'n rol in die samelewing kan speel?

Gesinsbediening is aangewese op alle hulpbronne en kragte beskikbaar om die gesin sowel as die uitgebreide gesin te bedien. Smith (1998:102) meen: *“Government can support religious institutions by providing resources and offering technical assistance to them in their delivery of services”*. 'n Nuwe waardering is nodig vir die insette wat familieledede en lidmate as deel van die uitgebreide familie in die gemeente in die opvoeding van kinders kan lewer. Smith (1998:102) met verwysing na Luk 2:21-40, meen: *“The extended family, according to the text, also plays a key role (the extended family being social and religious, not just biological)*. Heelwat insigte met betrekking tot die kerk as familie kan uit genoemde Skrifgedeelte gehaal word. 'n Jeugbediening se voortgang is nie in die eerste plek geleë in die formulering van programme nie, maar in 'n model waarin bestaande rolmodelle bewus gemaak word van hul verantwoordelikheid deur middel van die Godgegewe gawes en talente. De Vries (1994:18) meen: *“One of the secrets to a lasting ministry with teenagers is to find ways to undergird nuclear families with the rich support of the extended Christian family of the church”*.

Terwyl daar baie oor gesinsbediening nagevors en geskrywe word, is daar slegs 'n paar gesinsbedieningsmodelle wat benut kan word. Selfs die term “gesinsbediening” is nie vir almal duidelik nie. Die inhoudelike van 'n gesinsbedieningsmodel is kompleks en omvangryk. Dit vra 'n deeglike ondersoek hoe om die Christelike geloof aan gesinne te bemiddel asook die daarstelling van 'n praktiese model wat deur die maksimum gesinsvorme, benut kan word. Die ontwikkeling en instandhouding van so 'n model sal baie tyd in beslag neem, want dit sal voortdurend geëvalueer en aangepas moet word en sal nooit werklik 'n punt van voltooidheid of perfeksie bereik nie, want die veranderinge in gesinne en gemeenskappe is 'n voortdurende en toenemende proses.

Die tiener se geloofsvorming in gesinsverband vra meer aandag. Kategese, jeugaksies, eredienste en kampe moet as belangrike hulparms beskou word. Die afwesigheid van tieners na voltooiing van kategetiese onderrig en gereelde erediensbywoning vir baie jare, is een van die redes vir hierdie navorsing. Jeugaksies en -kampe in heelwat gemeentes is nie meer so effektief soos voorheen nie (vgl Bisschoff 1996:140-141). Dit het sedert 1985 'n afname begin toon. Tieners ervaar wel by kampe geestelike hoogtepunte en keer dikwels terug na 'n ouerhuis waar hierdie geestelike ervaring nie deur ouers of ander geestelike leiers voldoende opgevolg word nie. Gevolglik neem dié geestelike ervaring wat by 'n jeugkamp bereik is, na 'n tydperk weer af. Hierdie stelling word nie gemaak om alle huidige jeugbedieningsvorme in 'n negatiewe lig te stel nie, maar om die klem eerder op die verbondsgesin as die Godgegewe hermeneuties-pneumatologiese ruimte vir 'n aaneenlopende geloofsbemiddelingsproses te laat val en te ontwikkel. Die ander

forme van jeugbediening sal dienooreenkomstig aangepas moet word. Daarvoor word 'n dialogiese verhouding tussen bestaande jeugbedieninge en die verbondsgesin bepleit. Brienen (1985:15) meen dat geloofsopvoeding en kategese in die gesin moet begin (vgl Oudelaar-Bijlsma 2003:41-59 - Buurtkategese).

Dit is 'n groot uitdaging om 'n model te ontwikkel wat die huidige jeugbediening 'n nuwe momentum sal gee en nie net 'n samevoeging van ander modelle of programme sal wees nie. Hebbard (1995:147) sê: *“Do not duplicate – create!* Hebbard beveel 'n konseptuele raamwerk aan om te visualiseer wat gedoen moet word. Dit word in hoofstuk nege bespreek. Browning en andere (1997:5) vra 'n belangrike vraag om in gedagte te hou by die formulering van 'n gesinsbedieningsmodel: *“Does Christianity have a stake in the promotion of intact mother-father partnerships, or should it support all families, regardless of form, where genuine need exists? ... [I]s it the quality of family experience, rather than the form, that Christianity celebrates? ... Political parties divide, denominations split, and divisions arise between friends at dinner parties when such questions come to the fore”.*

Watter behoeftes is daar in gesinne en wat gaan in gesinsbediening die primêre rol speel om hierdie behoeftes te hanteer? Een van die uitstaande behoeftes in elke gesin, is 'n verhouding met God en met mekaar. Binne 'n samelewing wat meer multi-kultureel word, sal gesinsbediening nie net lidmaatgeoriënteerd kan wees nie, maar ook gemeenskapsgerig. Gesinsbediening sal alle vorme van gesinne moet insluit. Die gesinsbediening behels dus die opbou van gemeentegesinne om na alle gesinne in nood uit te reik. Doelwitte vir die gesin met 'n na binne- en na buite-gerigtheid sal vasgestel moet word. So 'n benadering sal verhoed dat 'n eensydige na binne gerigtheid gevolg word wat nie vir die maksimale geloofsvorming van die tiener, gemeentelike en gemeenskaps groei bevorderlik is nie. Gemeenskaps-vriendelikheid of –gerigtheid word as 'n belangrike komponent van die model gesien. As die uitbou na die gemeenskap te stadig vorder of stagneer, dan moet die oorsaak in die opbou van individuele gesinne in die gemeente gesoek word. Die op- en uitbouproses is die slagare na en van die hart van die gemeente. Opbou en uitbou werk dus komplementêrend op mekaar in. Die praktyk van die gemeente en gemeenskap bepaal die teorie en hierdie teorie moet in die praktyk toegepas word. Tussen die teorie en praktyk ontwikkel 'n spiraal wat die gesinsbedieningsproses momentum gee. Die model moet in 'n voortdurende ontwikkelende proses besig wees om in pas te bly met die veranderinge in die gemeenskap en die invloede daarvan op die gesin. Dit maak die model so interessant en binne elke gesin, gemeente en gemeenskap uniek.

'n Faktor wat in berekening gehou moet word, is dat godsdienis al hoe meer privaat beoefen word en nie noodwendig binne die tradisionele vorm van groepe soos in die afgelope dekades of in die Bybelse tyd plaasvind nie (vgl Van der Ven 1993:57-59; Dekker 2000:73-76; Clapp 2000:18; Eks 20:12; Deut 6:7 en Ef 6:4). In Suid-Afrika is daar wel tans om verskeie redes 'n geopenheid binne die staat- en besigheidsektore om die kerk toe te laat om saam na oplossings in die gemeenskap te soek. Volgens Die Kerkbode (2002:2) beoog die staatspresident, Thabo Mbeki, om in 2003 'n driedaagse bosberaad met Suid-Afrikaanse godsdienisleiers te hou: *“Die doel van die beraad is om vir godsdienisleiers en die regering geleentheid te bied om saam te*

besin oor watter soort Suid-Afrika hulle gaag wil hê". Dit het 28 en 29 April 2003 gerealiseer.

8.1 Gesinsbediening: Ou en Nuwe Testamentiese gesigspunte

Omdat die Bybel en die verbond van God as basis gebruik word om 'n model te ontwikkel, is dit nodig om die gesinslewe in die Ou en Nuwe Testamentiese tyd te ondersoek. Malina (1993a:3) verwys na Deuteronomium 21:18-21: *"Israelite traditions had some harsh lessons for the son who shamed his father (or mother)"*. Gesinsbediening en –interaksie in die Ou en Nuwe Testament steun sterk op die begrippe eer en skande. *"... all qualities revealed in children, whether positive or negative, are proverbially ascribed to their parents. For honor derives from the fact of birth"* (Malina 1993:3). Malina (1993a:3) verwys onder andere na die volgende Skrifgedeeltes as voorbeelde hiervan: Deut 23:2 - geboorte uit 'n ontoelaatbare geslagtelike gemeenskap; 2 Kon 9:22 - onrein en afgodsdienstige lewe; Eseg 16:44 - ooreenkomste van ma en dogter en Mat 11:27 - ooreenkomste van vader en seun.

8.1.1. 'n Definisie van die gesin

In die postmoderne tyd word dit moeiliker om die gesin te definieer aangesien die verskeidenheid van gesinsvorme drasties toegeneem het. Anderson (2001:252) beweer: *"Biblical theologians now realize that the Bible does not give us a definition of family intended for all cultures and societies"*. Meyers (1997:13) beweer: *"The units comprising the village mišpāhāh or kinship group, were the families of early Israel"*. Volgens Meyers (1997:13) is die begrip *"family household"* 'n meer bruikbare begrip vir die vroeë Israelitiese gesinne behalwe in die monargiese periode en later: *"... when domestic units were more varied in their spatial aspects and economic functions"*. Perdue (1997:177) verwys na die verskillende betekenis van die term *"mišpāhāh"*, wat gesin insluit, maar in die sin van 'n residensiële groep bestaande uit verskillende families, meer algemeen bekend as 'n familiegroep. Die Nuwe Testamentiese beskrywing van 'n gesin kan ook vir die postmoderne tyd geld, naamlik dat dit 'n huishouding is. Daar is nie noodwendig altyd 'n pa of ma in die postmoderne gesin nie, veral nie met die aanslag van die vigs-epidemie nie. Huidig is daar 'n toename in die saamwoon van verskillende persone in een huishouding. Volgens Sell (1995:74) is daar nie werklik in die Ou of Nuwe Testament 'n woord met dieselfde betekenis as gesin of familie soos dit in die moderne tyd gebruik word nie, *"...since it refers to everyone living in a house, including servants and various relatives. There is nevertheless, plenty of scriptural material for constructing a model of what the family should be"*.

8.1.2. God as Vader en die vaders vir God

Clark (1997:119) verwys na verskillende gedeeltes in die Bybel wat kenmerke van God se vaderskap weerspieël. Daardeur maak God die elemente van vaderskap aan aardse vaders bekend: soos omgee (1 Pet 5:7), raaksien van behoeftes (Fil 4:19), uitdeel van die goeie (Ps 112:10), waardering, versorging, betoning van respek aan kinders (Ps 95:7), om kinders te leer ken (Joh 2:25), vergifnis (Mat 26:28) en die aanleer van dissipline (Spr 3:11-12). Stoneberg (1998:72) verwys na Richard Louv se vyf dimensies van vaderskap wat met die voorafgaande Bybelgedeeltes verband hou: (1) generering van 'n inkomste, (2) versorging, (3) gemeenskapsbou, (4) om die

gesin te help om sy plek in die geskiedenis te vind en (5) om sy geestelike lewe met sy vrou en kinders te deel. Antropoloë het ook vyf funksies van vaders geïdentifiseer wat ooreenstemming toon, naamlik (1) voorsiening, (2) omgee, (3) beskerming, (4) skenking, en (5) vorming. Daar is 'n neiging om negatief oor die vaderskap te praat. Stoneberg (1998:74) meen: *“The imago of father in our society needs a reframing that is less destructive and negative. As older men hold younger men in their hearts and younger men respect older men, the imago of father will be healed and will become positive”*. Vaders kan weer vaders vir God word deur die eienskappe van God as vader in hulle lewens in te oefen, maar Hochschild (1995:227) meen die emosionele spanning in gesinne, by die werk, as gevolg van egskeiding en kapitalisme moet verminder word om vaders in hul vaderskap te ondersteun. Dit kan gedoen word deur 'n gesinsvriendelike beleid by die werksituasie en berading aan vaders. Hierdie benadering dui op die verbetering van interne en eksterne verhoudings, naamlik in die gesinslewe en in die sekulêre of beroepswêreld om spanningslading op vaders te verlig vir beter vaderskap.

8.1.3. Die gemeente as diensbare huishouding van God

1. Oikos: Vermeulen (2002:75) beweer: *“Die ‘oikos’ was ‘n kragtige sosiale én godsdienstige verskynsel van die antieke wêreld”*. Vermeulen (2002:76) meen: *“Die aktiwiteite van die tradisionele ‘oikos’ van die eerste-eeuse Mediterreense wêreld het ooglopend ooreengestem met die aktiwiteite van die vroeë kerk”*. Louw (1989:37) meen die begrip “οἶκος” lê op 'n ietwat ander vlak as die begrip “γενεα”: *“Oikos verwys na die groter familiegeheel en selfs ook na bepaalde stamme in Israel. Die term huis van Juda is hiervan ‘n voorbeeld”*. Die begrip “οἶκος” en “οἶκτα” kry in die Bybel ook 'n ruimer betekenis wanneer van die Israeliete as die mense van God gepraat word: *“Die Israelitiese gemeenskap word in ‘n sekere sin self God se huis en God se gebou”* (Louw 1989:37). Barton (2001:165) meen: *“Building communities which allow all people to attain their full humanity as children of God are central Christian concerns also. ... [T]rue community is a gift of divine grace ...”*. In 1 Tessalonisense 2:7-8 en 11-12 kom 'n aantal eienskappe voor van 'n gemeente wat as familie funksioneer, onder andere liefdevolheid, gehegtheid aan mekaar, om die evangelie met mekaar te deel, jou lewe aan hierdie familie te wy en as familie tot eer van God te lewe. Malina (1993a:71) verwys na die ooreenkomste tussen die Romeinse, Griekse en Israelitiese gesinstrukture: *“... what all these structures had in common was a gender division of labor”*. Malina (1993a:73) beweer: *Statements on the assessment of sons and daughters are not direct in the New Testament*. Die skerp onderskeiding tussen geslagte is opvallend: *“... no female birth announcements, ... God speaks with women only in a procreative context, ... the focal characters are essentially male, ... God is primarily referred to as male or in terms of male roles”* (Malina 1993:73).

2. Inspirerende aanbidding: Inspirerende aanbidding is feesvierende aanbidding met die klem ook op sang, musiek en dramatisering. Tieners let veral op hierdie aspekte van 'n gemeente en dit laat hulle besluit of hulle deel van die gemeente wil wees. Daar is tans spanning in gemeentes tussen die tradisionele aanbidding en die behoeftes van tieners soos kontemporêre musiek, besoekersvriendelikheid en informaliteit. Dit bly belangrik om deur die oë van die besoeker na die inkleding van die erediens te kyk. Die gemeentes wat die vinnigste groei toon, is dié wat ten minste een van hul eredienste kontemporêr inrig met 'n spesiale beklemtoning van

kontemporêre musiek (vgl Strommen & Hardel 2000:163). Die fragmentering van aanbiddingsgeleenthede deur kinders en volwassenes te skei dien geensins die gemeente as familie of huisgesin van God nie. Na aanleiding van verskillende ondersoeke oor die vorm van eredienste beweer Anderson (1998:261): *“These explorations are moving churches to think of corporate worship experiences not as adult oriented only but as church family oriented, where individual families participate creatively and meaningfully with equal regard for the contributions of parents and children of all ages”*. Aanbidding lei tot hegte familieskap – *“The family that prays together stays together”*. Dit word gereflekteer deur gebedsgroepe, gebedslyste, 'n gebedsagenda, gebedstye asook openbare gebedsgeleenthede. Gebed skep 'n vorm van vriendskap wat fundamenteel is vir 'n gemeenskap van gelowiges. Gebed bring ook 'n bewustheid na vore van God se teenwoordigheid, 'n afhanklikheid van God en wat die spesifieke nood in die samelewing is (vgl Strommen & Hardel 2000:176).

3. 'n Denkende atmosfeer: Die algemene uitgangspunt is dat almal op 'n dogmatiese wyse dieselfde moet dink en dus dieselfde opinies moet hê. 'n Situatie wat mense aanmoedig om saam te dink, brei onderlinge gemeenskap uit. Dit lei nie net tot wedersydse respek vir mekaar se sieninge nie, maar bevorder die ontdekking van dieper waarhede (vgl Strommen & Hardel 2000:172). Benson (1997:130-131) verwys na tien beginsels hoe om die jeug by beplanning van gemeenskapsbou in te sluit. Die eerste beginsel is moontlik die belangrikste van almal, naamlik om te begin by die gawes, talente, kennis en bekwaamhede van die jeug en nooit by hul behoeftes en probleme nie. Met die aanvang van tienskap, breek daar 'n natuurlike behoefte deur om abstrak te dink (vgl Prins 2000b:86), te eksperimenteer en 'n verskil in die samelewing te maak.

4. Sterk kommunikatiewe identiteit: In die evangelie volgens Johannes word treffende beelde van die Christelike gemeenskap geskilder. Barton (2001:167) beweer: *“Now it is accepted as a commonplace that one of the reasons for the distinctiveness of John is that it mirrors the experience of a predominantly Jewish Christian community radically estranged, not only from the wider society, but also from the society of the synagogue, even perhaps from the society of other Christian groups”*. Johannes bevat 'n indrukwekkende kommunikatiewe dimensie vir die omringende gemeenskap, nie net as 'n openbaring nie, maar veral in die sin van bevestiging en herbevestiging van God se volk (vgl Barton 2001:172-173). Die gemeente moet dus altyd sy eie besondere identiteit behou, nie om in afsondering van die gemeenskap te lewe nie, maar om God se genade deur Jesus Christus in die gemeenskap te kommunikeer. Die eenheid van God moet as die kommunikatiewe basis van die gemeente as gemeenskap dien. Hierdie eenheid in God moet op so 'n wyse beoefen word dat dit ander in die gemeenskap tot eenheid lei. Die een-tot-een gesprekke tussen Jesus en individue was met dié wat 'n verteenwoordigingstatus gehad het. Die tiener moet in die gesin hierdie een-tot-een gesprek tussen God en ouer beleef om self in hierdie gesprekmatige situasie gedring te word tot verteenwoordiger van God in die gemeenskap. Die Johannes-evangelie kan gebruik word om die aard van die Christengemeenskap prakties te beskryf, met die implikasie wat dit ook sosiaal vir die mens in die algemeen kan inhou (vgl Barton 2001:185). Van der Watt (2001:171) beweer: *“Die bewustheid van die familie as basiese sosiale struktuur word oral in die Evangelie aangetref, soos gesien kan word uit die gebruik van die terme soos voorvaders, vaders, broers of susters”*. Die meerderheid van verwysings in Johannes na aardse families het 'n teologiese

betekenis, naamlik kontrastering met die figuurlike hemelse familie (vgl Van der Watt 2001:175).

5. Uit- en innodigend: Die voorstel van 'n gemeenskapsgerigtheid in hierdie navorsing, dui op 'n uit- en innodigende kerk in die samelewing. Heitink (1999:67) meen: *“Onder kerk versta ik hier de sociale gestalte van het christelijk geloof”*. Heitink beweer nie dat die sosiale gestalte die enigste gestalte van die kerk is nie, maar dat dit ook 'n individuele gestalte het wat in individue se toewyding gestalte aanneem en dit het ook 'n publieke gestalte wat tot uitdrukking kom in 'n maatskaplike en politieke betrokkenheid rondom vraagstukke en nood van die samelewing. *“De kerk als sociale gestalte van geloof heeft haar greep op die private en publieke sector, op individuele religiositeit en op de publieke moraal, meer en meer verloren”* (vgl Heitink 1999:67). Strommen & Hardel (2000:157) maak die opmerking dat 'n gemeente ryklik geseën word waar die lidmate ander in hul huise innooi, en ook as begeleiers vir jongmense optree en 'n soort surrogaatfamilie vir eensame mense of disfunksionele gesinne word. Dit is kwaliteite wat Paulus ook veral uitgesonder het as hy aan die gemeente in Kolossense geskryf het (Kol 1:3-4). Tans is daar baie seer in heelwat gefragmenteerde gesinne. Al hoe minder jongmense ervaar 'n hegte gesinslewe en wat dit beteken om liefde te ontvang of te gee. In sulke gevalle kan die gesinne wat deel van die gesinsbedieningsnetwerk is die surrogaat- of uitgebreide familie vorm wat min ander instellings vir 'n kind of volwassene kan wees. Malina (1993a:90) beweer met verwysing na 1 Kor 9:19-23 ten opsigte van die regte en pligte van 'n apostel: *“... if one should wish to start up a group of any sort, one must look to one's in-group for recruits or one must become an in-group member of some other group or groups to find recruits”*.

6. Ervaring van gasvrye gemeenskap: Gemeentes waar waarneembare vriendskaps-verhoudings en 'n onderlinge verbondenheid aan Jesus Christus voorkom, het 'n groot aantrekkingskrag vir lidmate en nie-lidmate en bied 'n ideale atmosfeer vir geloofsbemiddeling en –vorming vir 'n groot persentasie van die inwoners van 'n gemeenskap. Die eenheid is geleë in die een God wat vir almal Vader is. Die twee belangrikste metafore in hierdie verband is Vader en kind. Burger (1997:130) meen: *“Tans is daar by baie mense 'n gevoel dat die beeld van die kerk as die familie of huisgesin van God in die Bybel 'n belangriker rol speel as wat tot hier toe erken is”*. *“Julle is dus nie meer ver van God af nie, nie bywoners nie, maar mede-burgers van die gelowiges en lede van die huisgesin van God”* (Ef 2:19). Die beskrywing van die term “huisgesin” verdien aandag. Dit is 'n plek van sorg, veiligheid, liefde en verantwoordelikheid (vgl Joh 13:34). Burger (1997:134) sê: *“Die Amerikaanse godsdienst-sosioloog Robert Wuthnow skryf dat die Westerse kerk van die 21ste eeu 'n plek sal moet wees wat aan mense 'n ervaring van gemeenskap ('community') bied. ... [B]loot op 'n sosiologiese vlak gesien, sê Wuthnow – sal kerke floreer wat dié behoefte verstaan en mense help om dit vir mekaar te doen”*. Die bedoeling is seker nie dat die begrip “floreer” sentraal sal staan in die huisgesin van God nie, maar lofliedere aan Hom binne sy huishouding.

'n Gasvrye atmosfeer is veral van belang vir vreemdelinge wat in die gemeente inkom, nie net vir lidmate wat van 'n ander area of gemeente kom nie, maar persone uit die onmiddellike omgewing wat graag deel van 'n kerk wil word. 'n Persoon wat vir die eerste keer in 'n bepaalde gemeente 'n erediens bywoon, sal reeds binne die eerste halfuur na aankoms by die kerkgebou weet of hy of sy welkom is. 'n Gasvrye

atmosfeer sluit onder andere selfs die afmerk van 'n parkeerarea vir besoekers. 'n Opregte vriendelike groet by die kerkdeur, die invul van persoonlike besonderhede en aanwysing van sitplekke vorm deel van 'n vriendelike atmosfeer tydens eredienste. 'n Gemeente met 'n gasvrye atmosfeer neem die belange van die kinders en hul gewoontes en talente in ag (vgl Strommen & Hardel 2000:159). Dit sluit egter ook die nagmaalviering vir dopelinge in. Daar kan moontlik geen groter ervaring vir kinders wees as om saam met hul ouers aan die tafel te gaan sit wat deur Jesus Christus self ingestel is nie (vgl Anderson en andere 1997:262 asook Vos 1999:9).

7. 'n Omgee-omgewing: 'n Gemeentelike gevoel vir familie-wees word gekweek wanneer gesinne as 'n ondersteuningsgroep byvoorbeeld na gesinne begin uitreik waar terminale siektes voorkom, wat 'n geliefde verloor het, wat die trauma van egskeding beleef, wat by dwelmverslawing en armoede betrokke is (vgl Strommen & Hardel 2000:174). Tieners kan gewoonlik vinnig 'n gemeente se atmosfeer definieer. Spanning wat deur onderlinge verdeling en magstryd veroorsaak word, dryf hulle weg, maar 'n atmosfeer van warmte, samehorigheid en lewenslustigheid trek hulle nader (vgl Prins 2000b:90-91). Alhoewel tieners ook op hul eie wil eksperimenteer en kansse wil vat, bly die verhouding tussen tieners en volwassenes belangrik, hoewel soms gespanne vanweë genoemde redes, om hulle te help om nie foute te maak nie (vgl Benson 1997:161). Hoe meer omgee-areas en aktiwiteite daar is, byvoorbeeld die gesin, kleingroepe en gemeenskapsprojekte, hoe beter is die kansse vir effektiewe geloofsvorming (vgl Strommen & Hardel 2000:169-170).

8. Diens en uitreikbediening: Benson (1997:149) beweer: *“We envision communities undertaking a major strategy under the umbrella of asset building that focuses on providing a cross-sector, multigenerational network of service opportunities in the community, combined with easily accessible systems through which individuals can tap into the opportunities”*. Betrokkenheid in diens en uitreik, skep 'n gevoel van familieskap. Veral as die jongmense en volwassenes saamwerk aan 'n sinvolle diens- of uitreikaksie kom die familieskap na binne en na buite in die gemeente sterk na vore. So 'n aksie het ten minste twee positiewe gevolge: (1) dit verbeter die lidmate se identifisering met die gemeente en (2) dit moedig groter geloof in beide die tiener en volwassenes aan (vgl Strommen & Hardel 2000:178-179). Die uitreikbediening laat die oë oopgaan vir potensiële familieledes in die gemeenskap buite kerkverband. As mense voel dat hulle deel is van iets groter as hulself, soos 'n sendinguitreikaksie met die oog op 'n uitgebreide familie, is hulle geneig om makliker saam te bind of te verenig binne die gemeente en gemeenskap (vgl Strommen & Hardel 2000:182). Met die oog op uitreik na arm mense is die temas en Skrifgedeeltes wat arm mense voortdurend ter sprake bring volgens Müller en Van Deventer (2001:92) se mening: *“... die herstel en vernuwing van God se gebroke beeld in die mens (Rom 8:29 ...); 'n nuwe lewe van gehoorsaamheid en verantwoordelikheid (Matt 5,6, en 7 ...); toekomsgerigte groei (Fil 3:21...); volharding en voleinding (Rom 6:12-15 ...)*. ... *“In hierdie verband speel die gesin en familie 'n wesenlike rol.”*

8.1.4. God se huishouding bokant bloedverwantskap verhef

Die behoefte aan 'n familie wat bo bloedverwantskap uitstyg, is deur Jesus Christus verkondig en uitgeleef. Baie van sy bloedfamilie het nie sy optredes gesteun nie. Johannes 7:2-5 kan as voorbeeld dien waar van sy broers nie in Hom geglo het nie. Terwyl Mat 12:46-50 weer spreek van ander lede van die samelewing wat nie bloedfamilie was nie, maar Hom gevolg het. Cahill (2000:29) met verwysing na Lukas 2:41-51 meen: *“The adolescent Jesus is depicted by Luke as acting in complete disregard for parental feelings ...”*. Jesus se optrede in die gemeenskap, reeds op 'n vroeë ouderdom, het mense aan die een kant laat besef dat Hy wel die Seun van God moet wees, maar dan het die assosiasie met sy menslikheid weer sterk deurgebreek, veral as ou manne na 'n jong seun moet luister. Jesus se uitsprake, ook oor familieskap, later in sy lewe het mense egter weer laat wonder of Hy werklik by sy verstand is en of daar nie 'n onrein gees in Hom ingevaar het nie (Mark 3:29-30). *“Even more strongly, Jesus dichotomizes discipleship and family by seeming to demand that family relations be completely repurified and abandoned”* (Cahill 2000:29). *“... Jesus' relationship to his family is portrayed primarily with a view to saying something about who Jesus was (and is) and what it means to become one of his followers”* (Barton 1998:233). Barton meen dit is 'n verrassing vir mense wat die Christendom spontaan aan gesinne met 'n sterk godsdienssin koppel om te verneem dat die evangelie volgens Markus Jesus se verhouding met sy familie deurspek met misverstande. Barton (1998:233) sê: *“... neither Jesus' mother nor his father is given any role in salvation history. ... Nor are they depicted as disciples ...”*. Cahill (2000:30) beweer met verwysing na Luk 15:11-32: *“Jesus uses familiar behavior patterns as a foil for his message about the reversal of standard social relationships”*.

Barton (1998:235) is van mening dat hierdie andersheid wat deur Jesus Christus gekom het op twee maniere verstaan moet word, naamlik (1) *“... there is the element of conflict. ... (2) the conflict focuses on the interrelated issues of identity and authority and the recognition of the same by the giving or withholding of 'honor' and 'faith'.* Volgens Barton het persoonlike identiteit in die tradisionele gemeenskap nie met “wie ek is” te doen nie, maar “aan wie ek behoort”. Die mees betekenisvolle groep om iemand se identiteit in die ou tyd te definieer was die uitgebreide familie. In hierdie verband is daar ook oor Jesus vrae gevra: *“Is hy dan nie 'n timmerman, 'n seun van Maria en die broer van Jakobus, Joses, Judas en Simon nie? En is dit dan nie sy susters wat hier by ons woon nie?”* (Mark 6:3). In 'n individualistiese postmoderne wêreld geskied identiteitsvorming rondom “wie ek is” plaas. Tieners het nie meer sulke sterk affiliasies met 'n bloedfamilie vir identiteitsvorming nie. Tog is dit ook vir tieners belangrik om aan 'n bepaalde groep te behoort wat in die meeste gevalle 'n portuurgroep is waarbinne hulle identiteit gevorm word. Die andersheid van Jesus se verhouding met sy familie en die andersheid van die Christen se identiteit en identiteitvinding moet gevind word in die mens se geskiedenis volgens die beeld van God. Die ware identiteit van die Christen is geleë in die imago Dei (vgl Gen 1:26) wat na vore kom in wedersydse liefde (vgl Browning en andere 1997:273), 'n God-self-kosmos sintese (vgl Tracy 2000:245).

'n Gesin is deel van die liefdesgemeenskap van gelowiges in die gemeente en die gemeente se sterkte of broosheid word bepaal deur wat in elke gesin gebou of gebreek word. Verhoudingsbou in gesinne is afhanklik van intieme onderlinge verhoudinge. Om 'n vader vir 'n gesin te wees, moet die verhouding met die hemelse Vader prioriteit geniet. In hierdie sin word die gesinslewe ondergeskik gestel aan die

huishouding van God. Louw (1989:38) beweer: *“Daarom absorbeer die Nuwe Testament die gesin binne die terapeutiese gemeenskap van die gemeente as God se groot huishouding en heiligdom”*. Die voortbestaan van die gesin is afhanklik van die insluiting in die huishouding van God. Jesus Christus het gesê: *“As iemand na My toe kom, kan hy nie my dissipel wees nie tensy hy afstand doen van sy eie vader en moeder en vrou en kinders, en broers en susters, ja, selfs van sy eie lewe”* (Luk 14:26). Die gesin is 'n stukkie koninkryk van God wat gekoester móét word (Mat.6:33), maar dit is 'n tydelike stukkie koninkryk en kan daarom nie bo God se huishouding of koninkryk verhef word nie (Matt 22:30).

Diagram 68: *Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling* dui aan dat die geloofsbemiddelaar eers God se verbondsverhouding moet aanvaar en tot verstaanshandeling moet kom om God as Vader op aarde te kan verteenwoordig. Dit is die heel belangrikste stap in enige vader se lewe veral waar dit om 'n vader-seun-verhouding gaan om vaderskap aan die volgende geslag oor te dra. Die vader se kinders moet tot die besef kom dat daar 'n ewige huishouding van God is wat deur Jesus Christus se bloed verbind is en dat die gesin waarin hulle opgroei daaraan ondergeskik gestel word. *“Of course when Jesus announces that his true brothers, sisters, and mother are those who do the will of God, he surely places his honor and that of his family in question (Mark 3:31-35;...)”* (Malina 1993:3). Louw (1989:38) meen: *“Dit is binne die *communio sanctorum* dat die verbondsgesin sy eintlike karakter as God se heiligdom terugvind. Die gesin is wesenlik in die Skrif nie bloot 'n kerngesin nie, maar 'n verbondsgesin”*. God se huishouding styg bo gewone bloedverwantskap uit deur die verbondsbloed van Jesus Christus.

8.1.5. “Teenstrydighede” in die Bybel oor die gesin

Die voorafgaande siening van die gesin en ander benaderinge in die Bybel oor die gesin word soms verkeerd geïnterpreteer en kan daarom nadelig wees vir die onderlinge verhoudings in gesinne. Sell (1995:73) sê: *“The New Testament, then, seems to portray two contradictory views of marriage and family. In part, the reason for this is that the statements are couched in three different contexts: creation, redemption, and eternity.”* Sell (1995:73) verwys na die volgende Skrifgedeeltes wat verband hou met die gesin: (1) In Gen 1:28 word die gesin en sy funksie in die koninkryk van God aan die skepping gekoppel wat op 'n gerigtheid na buite dui. (2) Die gesin, met die klem op die huweliksverhouding en versoeking, word ook binne die konteks van die gevalle wêreld geplaas wat tot verlossing gelei moet word om funksioneel binne God se koninkryk te kan optree (vgl 1 Kor.7:1-9). (3) Spesifieke gesinslede buite die huweliksverband word ook binne die raamwerk van God se verlossing, sy koninkryk en nuwe skepping geplaas (Mat. 19:12). Die gesin se plek binne die koninkryk van God word soms vergeet as daar van die veronderstelling uitgegaan word dat die gesin bloot in kompetisie met die wêreld is en nie as verlore gesin op pad na die ewige lewe is nie. Hierdie drie plasings van die gesin en gesinslede afsonderlik binne die skepping en binne en buite die huweliksverband op weg na die ewige lewe dui op die doel en beklemtoning van 'n sinvolle geloofsbemiddeling aan alle gesinslede en nie op teenstrydighede rondom die gesin as sodanig nie. Die Bybel het dus nie die taak om die gesin as sosiologiese eenheid te beskryf nie, maar binne die heilsplan en huishouding van God te plaas met 'n geroepenheid tot diensbaarheid.

8.1.6. Die instellings van God vir familieskap

1. Die huwelik: Beide die Ou en Nuwe Testament beklemtoon die Goddelike oorsprong van die huwelik. Gen 2:24 gee 'n gronddefinisie vir die huwelik: *“Daarom sal 'n man sy vader en moeder verlaat en saam met sy vrou lewe, en hulle sal een word”*. Met verwysing na Gen 2:24 beweer Frymer-Kensky (1996:55): *“The family, in particular the nuclear heterosexual pair-bond, has been established as the basic unit of society.”* Die volgende hoofstukke van Genesis getuig van 'n uitgebreide patriliniêre familie waar die patriarg meer as een vrou mag hê en die broers in noue kontak met mekaar en hul vader lewe. *“In recent debates whether homosexual behavior is sinful, Genesis 2:24 has been cited as evidence that the only sexual pattern acceptable to God is heterosexual monogamous marriage”* (Bellis 1998:202). Jesus Christus verwys ook na hierdie basiese formulering van die huwelik as Hy in Mat 19:8 sê dat die huwelik nie 'n instelling van Moses se wet of van die patriargale stelsel van die tyd van Moses was nie, maar deel is van God se opdrag en skepping. Die woorde *“dit was nie van die begin af so nie”* is 'n verwysing na die huwelik as instelling van God self. *“Hy antwoord hulle: ‘Dit is oor die hardheid van julle harte dat Moses julle toegelaat het om van julle vrouens te skei, maar dit was nie van die begin af so nie.’”* Sell (1995:75) wys daarop dat: *“The basic form of family created by God is the nuclear family, which gives the highest priority to the husband-wife relationship”*.

2. Die gesin: Purdue (1997:175) verwys na verskeie Ou Testamentiese Skrifgedeeltes wat op familieskap dui met 'n lineêre afkoms en 'n laterale uitbreiding (Gen 7:1,7; Eks 20:8-10; Jos 7:17 en Rig 6:27). Watter vorm die gesin ook tans aanneem, dit bly 'n opdrag van God dat kinders deur 'n man en vrou opgevoed moet word: *“The Protestant ideal of the family is shaped by the fact that children want and need a mother and a father in the context of a stable two-parent family”* (Post 1998:21). Sell (1995:77) sê: *“That children were only be born to married couples is clear from the fact that sex was to be practiced within a monogamous marriage, ...”*. Dit sou nie so vreemd gewees het as die opdrag in die Ou Testamentiese tyd tog sou lui dat kinders deur die uitgebreide familie of gemeenskap opgevoed moes word nie, want die volk van God was nomadies en behuising in afsondering en met privaatheid was nie algemeen nie. Daarom was 'n saamleefstyl die mees algemene opsie. Tog was dit steeds die opdrag van God dat ouers in hierdie soort leefstyl die opvoedingswerk moet verrig. Sell (1995:77) merk op: *“That ideally children are to be raised by their parents and not by the extended family, tribe, or community seems clear by the fact that one of the ten commandments was for children to honor their parents (Ex. 20: 12). Parents were commanded to teach their children about God (Deut. 6:7) (vgl Den Dulk 1998:205, paragraaf 6.8.4). Though the word ‘parents’ is not actually used, it seems clear that the teaching is to be done at home: ...”*. (Malina en Neyrey 1996:176) In die Nuwe Testamentiese tyd beklemtoon Paulus ook die geestelike opvoeding in die ouerhuis (vgl Ef 6:4). Dit beteken dus nie dat kinders net van hulle vaders geleer het nie (vgl Spr 1:8). Al die rolspelers in die gemeenskap bly dus deel van die opvoeding- of geloofsbemiddelingsproses.

3. Die uitgebreide familie: In die postmoderne tyd is daar 'n losser verhouding met die uitgebreide familie as in die vorige geslagte en in die tyd van die Antieke Israel (vgl Frymer-Kensky 1996:55-56): *“The Israelite villages were composed of small*

houses, with an estimated occupancy of 4.1 - 4.3 persons per house. ...These houses were arranged in clusters comprising the compound of the patriarchal family, the beyt ab, which was the constitutive social unit of the mishpahah". Geografiese verskuiwings, afstande en emigrasie het tot 'n minder hegte uitgebreide familie gelei. Sell (1995:78) meen: *"Theologically defining extended kin relationships is a crucial issue for modern times. Many people are angry with their parents and aggravated by other relatives. They deal with extended family by ignoring them. Relatives pose annoying questions and troubled emotions"*. Sell (1995:78) verwys ook na Bybelgedeeltes oor die uitgebreide familie, soos Gen 29:14; Rig 9:2; 2 Sam 5:1; 19:13; Neh 5:5 waar uitdrukkings soos *"gebeente en vlees van my vlees"*, *"bloedfamilie"* en *"ons ... is tog één"* voorkom. Lev 18:6-18 verwys na die belangrikheid van familie deur die toelaatbare seksuele verhoudings te vermeld vir die voortbestaan van die familie.

4. Kinders in die gesin: Volgens Steinberg (1998:195-196) het romanse wat tot 'n huweliksluiting aanleiding gegee het eers in die negentiende eeu na vore gekom. In kontras met hierdie meer resente perspektief van die huwelik, beskryf die verhale van Gen 12-50 'n paradigma van gesinne met ouers en kinders (vgl Frymer-Kensky 1996:55-56). *"The ancient ancestor founded the primordial household, from which all others issued (Genesis 12-50)"* (Perdue 1997:179). Hierdie dinamika van die Bybelse gesin kan as bron gebruik word om die uitdagings van die gesinslewe in die postmoderne tyd aan te spreek. Steinberg (1998:197) beweer dat 'n analise van hierdie hoofstukke in Genesis tot 'n ideologie lei wat alle lede in die gesin op 'n gelyke vlak plaas, 'n etiek wat deur bepaalde waardes bepaal word en wat nie onderhandelbaar is nie. Dit is ook 'n etiek vir persoonlike verantwoordelikheid en optredes asook die omgee vir alle lede van 'n gesin.

5. Die alternatiewe struktuur: Carter (1998:227) sê Matteus *"... urges disciples to live an alternative household pattern based on God's merciful saving presence, marked by more egalitarian relationships, and in contrast to the dominant hierarchical and patriarchal pattern"*. Carter (1998:224-227) verwys na Mat 19 en 20 om die verskillende elemente van die huishouding aan te toon: huwelik en egskeding (Mat 19:3-12); kinders en die heersers (Mat 19:13-15); welgesteldheid en die gesin (Mat 19:16-30); die gelykenis van die huishouer (Mat 20:1-16); diensknegte en baasskap (Mat 20:17-28) en die genesing van die blinde man (Mat 20:29-34). Vir die gesin kan hierdie Skrifgedeeltes tot 'n vrugbare Bybelstudie lei oor elkeen se posisie in die gesin (vgl paragrawe 8.3.11. en 9.8 oor gesinslede se posisies in die gesin). Die alternatiewe huishoudelike struktuur bestaan uit God se heerskappy oor die dissipels. In Mat 19 en 20 kom 'n alternatiewe struktuur vir die gesin of huishouding voor. Die mees algemene veronderstelling is dat hierdie gedeelte uitsluitlik oor 'n alternatiewe gesinstruktuur handel. Die huishoudings het uit vier elemente bestaan: die drie verhoudings van (1) man en vrou, (2) vader en kinders, (3) meester en slaaf en (4) die taak van die huishouding. Die huishouding was androsentries - manlik gesentreerd. Dit was patriargaal en hiërargies omdat die man, vader en meester oor die vrou, kinders en slawe geheers het. Die vrou was verantwoordelik vir die private lewe in die huishouding.

Burger (1997:134-138) verwys na die versorging van die familie wat gekoppel word aan die nuwe gebod van liefde (Joh 13:34) wat meer beteken as formele verantwoordelikheid. Dit beteken ook aanvaarding van mekaar soos broers en

susters, ten spyte van foute en tekortkominge (Rom 15:7). Dit gaan oor 'n verbintenisse wat gemaak moet word. Die term “mekaar” versorg en liefhê dui op wedersydse verantwoordelikheid (Rom 12:10, Ef 5:21, 1 Tess 5:11 en Gal 6:2). Reid (1998:248) meen: *“Disciples find a new family within the community of believers. They attain a lasting peace (Luke 24:36) by faithfully continuing Jesus’s mission of liberation for the oppressed and the practice of forgiving love (Luke 23:34)”*. Hierdie nuwe familie moet deur die inwoners van die gemeenskap in die Christendom gevind word. Daarom moet die Christendom se sigbaarheid en relevansie in die gemeenskap binne die gesinsbedieningsmodel verreken en uitgebou word.

8.1.7 Verhoudings in die gesin

1. Gesinsverhoudings as metafoer: Olson (1998:218-220) verwys na Hosea 1 tot 3 waar gesinsverhoudings as metafore vir die verhouding tussen God en die volk van die noordelike Israel gebruik word. Olson (1998:219) vra: *“The text of Hosea 1-3 uses an ancient, time-bound, and scandalous model of family relationships as a metaphor for the relationships of God and the people of God”*. Die metafore van Hosea 1 tot 3 dra 'n manlik-gedomineerde kultuur. Olson (1998:220) maak die volgende opmerking oor die manlike metafoer van God: *“The male metaphor of God as husband is balanced by images of God feeding and caring for children in Hosea 11; such images are typically more female than male images in ancient Israel’s culture”*. Wat Barton (2001:41-44) betref, is daar basies twee hermeneutiese benaderings om na die gesin in die Nuwe Testament te kyk: (1) *“... the use of philological and historical or social-scientific analysis to show how different the contemporary family is from the world of the family in the first century. ... (2) [T]o point up a ‘tension’ in the canonical texts between those which are ‘for’ the family and those which are ‘against’ it”*. Dit noop die hermeneutikus vir 'n ernstige filologiese en historiese ondersoek. Vos (2001:140) meen: *“In die Nuwe Testament speel die familievoorstelling, veral by Johannes ‘n sleutelrol. ... Die metaforiek wat op die familie gebou is, spruit uit die feit dat die familie oor die algemeen as die basiese sosiale struktuur in die antieke Mediterreense lewe beskou is”* (vgl Van der Watt 2001:157 se verwysing na die baie fisiese families in die Johannes-evangelie). Müller (1996:80) beweer: *“Die oorheersende metafoer waarmee gesinne beskryf is, naamlik sisteme, het nou plek gemaak vir ‘n ander siening waarvolgens gesinne beskryf word as interpreterende gemeenskappe ...”*.

2. Harmonie in die gesin: In 'n spanningsvolle postmoderne gesinslewe wat soms tot ernstige wanordelikhede kan lei, kan 'n gesin heelwat baat deur bewus te word van die harmonie wat soms in die skepping heers. Pace (1998:200) maak die opmerking na aanleiding van die skeppingsverhaal in Gen 1:26-28: *“Just as God created the first human beings in a universe of order and harmony, so too should the human beings create a world of harmony for their offsprings. This harmony comes from seeing the created world under the purpose of a divine will that created it in goodness”*. Gesinsvakansies kan sinvol benut word deur mekaar uit te daag wie die meeste harmonieuse gebeurtenisse in die skepping kan raaksien. Dit kan neergeskryf word om na die vakansie nabetraging te hou of om dit later weer in herinnering te roep wanneer disharmonie in die gesin dreig om na vore te kom.

3. Eer aan die ouers: Eerbetoning aan ouers het ook ernstig in die gedrang gekom met die toename in gesinsverbrotte. Tog is kinders geneig om ouers steeds te

eer selfs al misluk hulle ook dikwels, maar tieners wat selfs ouers vermoor, bly ontstellend. In die vroeë Christelike huis was dit veral die man wat eer moes verdien deur die lede van sy huishouding te beskerm teen die voortdurende bedreiging deur persone buite die familie (vgl Browning en ander 1997:141-142). “*Since its earliest days, Christianity has on several occasions been in tension with honor-shame cultural patterns in various parts of the Western world*” (Browning en andere 1997:143). Fretheim (1998:206) sê: “*Honoring gathers up all dealings with parents, especially respect, esteem, care, affection, and appreciation. Physical and verbal abuse issues are lifted up in Exodus 21:15, 17. No one specific behavior is commanded; rather, this is an open-ended, never-ending invitation to respond in any way that honours parents. It is notable that father and mother are equally to be honored ...*”. Fretheim verwys in dié verband na Lev 19:3: “*Elkeen van julle moet eerbied hê vir sy ma en sy pa ...*”. Dieselfde opdrag kom ook in Spr 1:8 voor: “*My seun, jy moet luister na die onderrig wat jou vader jou gee; moenie wat jou moeder jou leer, verontagsaam nie: ...*”. Respek bly steeds iets wat ook verdien moet word deur optredes.

Malina (1993a:1) meen 'n persoon se identiteit is afhanklik van om te behoort aan 'n familie en deur hulle aanvaar te word: “*... such belonging and acceptance depend on a person's adhering to the traditional rules of order by which Mediterranean families are organized and maintained. And those traditional rules of order are rooted in the complementary codes of honor and shame*”. Hierby vind Benson (1997) aansluiting in sy betoog om waardes in lewens in te bou om 'n gesonde gesin- en gemeenskapsituasie te ontwikkel. Binne so 'n ontwikkelende gemeenskap kan meer orde heers en eer vermeerder en die verleenthede verminder. Malina en Neyrey (1996) beweer: “*All societies require a degree of conformity, if only to maintain minimal social order. Cross-culturally, the prevailing, internalized sanctions include anxiety, shame, and guilt*”. (Vgl Malina 1993:3 in paragraaf 8.1 – Gesinsbediening in die Ou en Nuwe Testament)

4. Botsende gesinswaardes: In die postmoderne tyd kom al hoe meer botsende gesinswaardes voor omdat daar soveel beïnvloeding van gesinne uit verskillende denkrigtings of invloedsfere kom, in besonder uit die oord van die wêreld-ekonomie. Louw (2002:340) beweer: “*The global economy has become the new paradigm for characterizing culture. Economics is the new religion, which sets, ... the pace, norm, and values of humans...*”. Schweiker (2002:123) beweer: “*The ‘table of values’ in societies marked by corporate economies is focused decidedly on wealth and consumption*”. Dit skep in gesinne merkbare probleme en misverstande. Stackhouse (2000:10-11) beweer: “*... ethicists want to know, at the deeper levels of motivation and commitment, what sustains the values and norms when they are thwarted, violated, or denied by contrary forces, or when these values demand sacrifices contrary to the ordinary interests of those who hold them*”. Volgens Carlson (1998:214) dui Nabot se wingerd op sulke botsende gesinswaardes (vgl 1 Kon 21:1-16). Carlson (1998:216) stel die volgende vraag: “*In what ways might this scripture relate to our understandings of family? It might be tempting to claim that Naboth had family values while someone like Jezebel could not*”. Dit is nog steeds die neiging dat gesinne hul waardes bo dié stel met wie hulle nie so goed bevriend is nie. Isebel het familiewaardes gehad en was baie getrou daaraan. Volgens Carlson (1998:217) is dit miskien die probleem omdat Isebel familiewaardes uitsluitlik op die koninklike familie gesentreerd was: “*Both Jezebel and Naboth have family values. But the family values*

of Naboth extend beyond the family itself to include the past and the future and, most important of all, to include God. In this story from scripture family is a penultimate value under the auspices of God's ultimate values". Die aanleer van gemeenskaplike waardes in gesinne vorm ook 'n sentrale deel in die model vir tiener- en gesinsbediening, veral met die oog op die vermindering van konflik by tieners (vgl Benson 1997:56-58).

5. Gesinskonflik: In aansluiting by die vorige paragraaf, word gedagtes oor gesinskonflik genoem wat Reid (1998:246) "*Family conflict generated by Jesus' proclamation of the kingdom of God*" noem: "*There is an old adage: 'never discuss politics of religion at family gatherings.' The saying captures well the experience that religion is very often the source of the most painful conflicts within families*" (Reid 1998:246). Hierdie soort konflik kom na vore wanneer gesins- of familieledede aan verskillende denominasie of selfs 'n totaal ander geloof behoort. Dit kan ook gebeur wanneer daar kontrasterende teologiese perspektiewe binne dieselfde kerkverband ontstaan. Die evangelie van Lukas beklemtoon dat die koms van Jesus vrede bring en Jesus sê dit self (vgl Luk 7:50) en gee ook opdrag aan sy dissipels om dieselfde te doen (vgl Luk 10:5). Maar dan is daar ook die uitsprake soos in Lukas 12:51 waar Jesus ook sy koms met verdeeldheid koppel. By die geboorte van Jesus word hierdie kontrasterende stellings ook in Lukas 2:34-35 gemaak. As die vrede wat Jesus Christus bring nie deur elke gesinslid aanvaar word nie, sal daar nie onderlinge vrede wees nie, maar verdeeldheid: "*Luke 12:52-53 describes how the conflict provoked by Jesus can strike even at the heart of the family. ... Whereas a modern family would tend to resolve this situation by having the younger members move out on their own, such would not have been the case in antiquity*" (Reid 1998:247). Reid (1998:248) verwys na konflik wat in Christengesinne verwag kan word wat op verskillende maniere uitdrukking gee aan geloofsverbintenisse, verskillende interpretasies van die evangelie en beskouinge van die eise van dissipelskap.

Wolfteich (1998:181) verbind die konfliktsituasies gedurende die eerste eeu aan die huidige konflikhantering.: "*The efforts of religious groups will be most authentic and valuable when they include reflection and discussion about violence as a moral and a spiritual issue. ... Christians can reflect on violence in light of Jesus' insistence on the importance of reconciliation (for example, Matt 5:21-24), and the Beatitudes' promises to the peacemakers and to those who hunger and thirst for righteousness (Matt 5:6,9)*". Binne gesinsbediening kan die onderwerp van gesinskonflik aangepak word deur konflik in gesinne met Bybelse konfliktsituasies te verbind en deur middel van die vredesuitsprake van Jesus Christus en ander Bybelgedeeltes of Bybelverhale tot versoening of tot verhaal te kom.

6. Die gesin in 'n tyd van sosiale en eskatologiese krisis

Browning en andere (1997:50-72) verwys na 'n aantal algemene sosiale krisisse in die gesin, onder andere egskeiding, buite-egtelike geboortes, armoede, afwesige vaders, lang werksure, ekonomiese en psigologiese transformasie en toon ook vier mededingende sosiaal-wetenskaplike verduidelikings vir hierdie krisis aan: (1) veranderende kulturele waardes, (2) veranderende ekonomiese patrone, (3) psigologiese oorsake soos swak sosialisering vir die gesinslewe en (4) die afname in patriargie. Osiek en Balch (1997:127) beskou Markus 13:9-13 as 'n toespraak oor die eskatologiese krisis en 'n kritiese evaluering van die gesin.

Seim (1998:242) verwys na die eskatologiese verwagting wat die eerste Christene gehad het van 'n herstelde situasie van geen lyding en waar God alleen heers. Tog was dit ook 'n visie van angs omdat die nuwe lewe moet kom en die oue moet sterf. Hierdie oorgangsfase is gesien as 'n krisistyd wat deur konflik gekenmerk is. Gesinsverhoudings is ernstig geraak omdat die normale strukture vir daaglikse ondersteuning nie langer betroubaar was nie. Die eskatologiese nabyheid word in Markus 13 bespreek. Vertroue op God alleen en die opgee van die familie mag asketies klink en het ook in sekere kringe sodanig ontwikkel, maar die beginsel is om ondersteuning en oorlewing binne die gemeenskap van gelowiges te soek. Dit is dus 'n waarskuwing om nie binne hierdie navorsing enige uitsprake te maak dat 'n nuwe model vir gesinsbediening die antwoord is nie, maar dat die gesin die pneumatologiese ruimte moet bly waarin God alleen moet heers, deur al die dale van doodskaduwees op weg na die groen weiveld heen (vgl Seim 1998:243-245).

Tracy (2000:248-254) gebruik 'n totaal ander invalshoek om die krisis rondom die eskatologie te benader. Sy vertrekpunt is die probleem wat hy het met 'n algemene publieke koninkryk as slegs tegniese rede toegelaat word en dat deelname en gemeenskap moontlik gemaak word deur hoofsaaklik feitelike moderne kommunikasie en nie deur die wysheid en tradisies soos deur die Muses geïnspireer word vir deelname en manifestasie nie. *“In theological terms, a radically eschatological, indeed apocalyptic and messianic, understanding of history is now needed to critique prophetically the temptation to totality and to free the redemptive images of our past and present”* (Tracy 2000:253). Hoe skrikwekkend die term “globalisering” met alles wat daarmee mag gepaard gaan ook mag klink, moet die oorblyfsels van simbole en rituele in die Christelike tradisie of Muse, wat miskien tans as randverskynsels beskou word, deelneem in die proses om die volmaakte en ewige eenheid van en in God te proklameer. Barton (2001:175) verwys na die eenheid van God as kommunikatiewe gronde van gemeenskap en beweer: *“Much more than the other Gospels, the Fourth Gospel places heavy emphasis on the oneness of the Father and the Son and the oneness of believers”* (vgl Joh 10:30 - εγω και ο πατρ εν εσμεν).

Gesinsbeskouinge in die Ou en Nuwe Testament verhelder Bybelse beginsels ten opsigte van verskeie faktore waarmee die postmoderne gesin worstel. In die eerste plek is dit belangrik om oor die postmoderne gesin as 'n huishouding te dink veral met die oog op gesinne met huishulpe, tuinhulpe en wat as drie of selfs meer geslagte op een erf, kleinhoewe of plaas saam woon. Deur te let op die mededingende gesinsmodelle, vanuit 'n globaliserende oogpunt beskou, wat slegs die ekonomiese en tegnologiese as basis gebruik en die nadelige gevolge wat dit vir huwelike en gesinne kan hê en reeds het, word die kerk gedring om opnuut die nukleêre gesin en uitgebreide gesin as instelling van God te bevestig. Dit sluit in die belangrikheid van kinders en eer aan ouers, harmonie teenoor toenemende konflik en die reflektoring van die beeld van God (imago Dei) in die gemeenskap. Die beklemtoning en ontwikkeling van Christelike waardes in 'n globaliserende wêreld met botsende gesinswaardes dien vermeld te word as 'n uiters belangrike komponent van gesinsbediening.

8.1.8. Opvoedingsituasies in die Bybel

Dingemans (1996:192) meen: *“Kerken hebben in een moderne maatschappij duidelijk een educatieve functie: ze kunnen een bijdrage leveren aan de menings- en attitudevorming van alle burgers”*. Nel (1998:23) beweer: *“Met die skepping van die gemeente skep God ‘n agogiese ruimte ...”*. Met dit in gedagte word na enkele bydraes van Den Dulk vanuit die Ou Testament asook Osiek en Balch vanuit 'n Nuwe Testamentiese perspektief gegee.

1. Die pentateug: Den Dulk (1998:9) begin sy teologiese betoog met die pentateug as uitgangspunt met 'n vraag oor wat alles in 'n gemeente gebeur, naamlik met betrekking tot viering en lering en *“... hoe kan ze daarmee naar voren komen in het openbare maatschappelijke debat, in de vraag naar recht, naar zorg, naar sociale zekerheid, naar communicatie en naar onderwijs?”* Den Dulk (1998:197) beweer: *“Van alle boeken van de Tora geldt dat ze onderricht willen bieden. In het laatste boek echter word het onderricht zelf expliciet tot thema gemaakt”*. Gesinsbediening impliseer in 'n groot mate onderrig, maar meer in 'n prosesmatige en sosialiserende vorm.

2. Die essensie van pedagogiese opvoeding: Die essensie van die pedagogiese onderrig van ouers aan hul kinders word in Deut 6:6-7 aangedui (vgl Den Dulk 1998:205 in paragraaf 6.8.4). In die eerste plek moet die inhoud van die lering die gedagtes van die ouer vul. In die tweede plek dui dit op 'n voortdurende proses van inskerping deur middel van gesprekke in alle moontlike situasies. Dit kan ook 'n sosialiserende proses genoem word. Volgens Nel (1998:153) het jeugorganisasies vanuit 'n pedagogiese benadering ontstaan waarin jongmense op vrywillige basies leiding geneem en aktief deelgeneem. Nel (1998:23) meen: *“In die teologie kan die agogiek nie anders as pneumatologies verstaan word nie. As sodanig gee die agogiese moment teologiese dryfkrag aan jeugbediening”*. 'n Pneumatologies-agogiese benadering in 'n gesinsbediening as pneumatologiese ruimte moet gedurig in die oog bly.

3. Aspekte van die leerproses: Vanuit hierdie konteks haal Den Dulk (1998:198 ev) belangrike aspekte van die leerproses na vore: (1) die moed om inisiatief te neem (Deut 1:1), (2) die belangrikheid om te leer, (3) die struktuur van die leerproses, (3) die situasie van die leerlinge (Deut 1:1 – 4:43), (4) die leerstof (Deut 4:44 – 30:20) en (5) die toonsetting van die leraar. Den Dulk (1998:201) beweer die doel van die leerproses is om te kan onderskei wat goed en lewensbevorderlik is en wat lewensvernietigend is.: *“Om dit doel te kunnen bereiken is het nodig om die ‘onmogelijke’ daden hartgrondig te leren vervloeken en om even hartgrondig de zegen te leren geven aan de daden, waarin de belofte van leven schuilt”*. Om die teks te benader, geld daar volgens Den Dulk (1998:206-211) vyf belangrike reëls: (1) die teks wil nie slegs as objek ondersoek word nie, maar ook as onderwysende subjek opgeneem word (vgl Vos 1996:121 – die Woord as subjektiewe waarheid), (2) die leerling word uitgenooi om self leraar te word (vgl Nel 1998:12 – *“Dit behaag Hom om ook deur kinders na mense te kom”*), (3) in die gesprek word 'n verband geweef tussen die verhaal van God en die verhaal van mense (vgl Müller 1996:97 – die verhaal as metode en 117-140 – die herstrukturering van die verledeverhaal en rekonstruksie van 'n nuwe verhaal), (4) die gesprek het estetiese strekking (vgl Vos 1996:135 *Die volheid daarvan II – estetiese distansie*) en (5) die woorde word

sigbare werklikheid (Benson 1988:9 – “*The visible manifestation ... of faith*” en Babin 1991:199 – “... *the corpus of faith that we need today will derive its form from the audiovisual system and its great potential*”).

4. Opvoedingsituasie in die Nuwe Testament: In Ef 6:1 en 4 asook Kol 3:20-21 word die ouer-kind-verhouding as 'n pedagogiese verhouding vertolk met 'n wedersydse verantwoordelikheid. Die pedogogiese optrede van ouers is meer 'n bemoeienis as 'n vermoëienis, alhoewel die meeste ouers dit meesal andersom ervaar. Kol 3:20 word tot kinders gerig om gehoorsaam te wees aan ouers se pedagogiese bemoeienis.

Osiek en Balch (1997:156) beweer: “*Paul is concerned about the theology and practice of relationships between Jews and Gentiles, not nearly as focused on family issues, with the result that he makes few remarks on the relationships between parents and children*”. Die meeste van Paulus se verwysings is metafories en hy gebruik paternalistiese analogie (vgl Osiek en Balch 1997:156 en 2 Kor 12:14b). Nel (1998:112) verwys na 1 Kor 10:23-11:1 en meen dat kinders begelei moet om God te volg soos hul opvoeders ook doen. In 1 Korintiërs 12:1 word na geestelike gawes verwys (pneumatika) wat Paulus in vers 4 gawes (charismata) noem. Osiek en Balch (1997:157) beweer: “*Recent scholarship has associated prophets and teachers more closely than had been done earlier. The two are discussed together not only by Paul, but also by Philo, Lucian, and Plutarch*”. Vanuit Paulus se oogpunt is beide profete en onderwysers begaaf met die Heilige Gees met die klem op die profetiese. Volgens Osiek en Balch (1997:160) word daar nie in die pre-Christelike Judaïsme na “onderwyser” verwys nie, maar word eerder die term “wyse persoon” of “skrifgeleerde” gebruik. Die evangelies egter beskrywe die persone wat in die Tora onderrig gee as “onderwysers”, byvoorbeeld in Luk 2:46 en Matt 10:24. “*Teaching is interpreting scripture in Mark 10:1; 11:17; ... scripture is read with question of lifestyle in mind*” (vgl Osiek en Balch 1997:160). Die dominante metafoer van Paulus en sy leerlinge is die van vader en seuns (2 Tim 1:13) en sy opvolgers het ook onderwysers en leiers geword (Tit 2:7) (vgl Osiek en Balch 1997:161-162). Wat die evangelie volgens Johannes betref, meen Osiek en Balch (1997:162-163) “... *no other Gospel places so much emphasis on familial language for God and Jesus*”.

Die voorafgaande verwysings vestig die aandag op vreugde of viering wat uit die proses van leer mond. Dit is 'n modellerings- en sosialiserende proses wat deel is van die daaglikse huishouding waar die gesinsverhaal met die Bybelse verhaal verbind word om tot verhaal te kan kom. Die saamvoeg van die pedagogiese en pneumatologiese realiseer Jesus Christus se onderrig (Didaskalos – byvoorbeeld in Mat 8:18 en 12:38) in elke huishouding. Vanuit hierdie opvoedingsproses moet die gemeenskap bedien word met Christelike waardes wat reeds sy eie verhaal van viering in gesinne op 'n praktiese en sigbare wyse vertel.

8.1.9. Taak van die gesin

Gesinne het 'n roeping om God in hul lewens sigbaar in die gemeenskap te reflekteer waar daar 'n soeke na God of 'n mag in 'n verwarrende multikulturele en ekonomies-gedrewe wêreld is (vgl Luk 16:13). Schweiker (2000:134) beskou die uitspraak van Paulus in Romeine 12:1-2, vernuwe van denke, as 'n noodwendigheid: “... *the task of*

the churches amid a world of mammon is to provide an 'outside' perspective to commodification and to form the moral imaginary”.

In Lev 25 kom 'n beskrywing van die gesin in die gemeenskap voor en Gorman (1998:207) verwys soos volg daarna: *“Leviticus 25 continues the discussion of sacred and ritual times begun in Leviticus 23 .... ‘The land’ and ‘the Israelite’ are the two thematic focal points of the chapter. Two primary statements provide the context for the discussion. First, the land belongs to Yahweh, and the Israelites dwell upon it as guests (vv. 23-24). Yahweh has assigned a piece of land to each family”.* Gorman (1998:208-209) beklemtoon dat God in die aktiwiteite van sy volk, die gesin en in die individu se lewe gereflekteer moet word: *“The life of the community must reflect the life of God. At the same time, the individual exists within a specific family within the larger Israelite community. The life of the extended family also must reflect the life of God. In this way, the individual, the family, and the community become a reflection of God’s redemptive and gracious activity”.* Om God te reflekteer, is 'n wesenlike deel van geloofsbemiddeling en –vorming veral in die lewens van tieners wat God wil ervaar. Tieners het in besonder 'n skaar van gelowiges, 'n uitgebreide familie, rondom hulle nodig (vgl Heb 12:1). Indien dit nie in die bloedfamilie of gemeente gevind word nie, moet 'n portuurgroep die rol speel, wat nie altyd die beste skaar van gelowiges is nie (vgl paragraaf 9.2.3 oor die problematiek van portuurgroepe).

8.2. Wat onder gesinsbediening verstaan word

Teen hierdie Bybelse agtergrond word gesinsbediening vervolgens bespreek. Gesinsbediening het te doen met die bou van verhoudinge met die verbond as uitgangspunt. Paris (2001:203) beweer: *“In virtually every culture, the family is the primary locus for moral development because it has almost exclusive control over the child’s formative period of growth and development”.* Gesinsbediening stel belang in familiesisteme en –gewoontes asook die gesinsisteme waarin sekere norme en waardes vasgelê moet word en van geslag tot geslag oorgedra moet word (vgl Marais, Simpson en Swart: 2001). Elke familie of gesin het 'n verhaal of storie om te vertel en daarby moet gesinsbediening aansluit. *“Gesinne word deur verhale gekonstitueer en nie deur objektiewe maatstawwe en definisies waarmee van buite besluit word wat 'n gesin en wat nie 'n gesin is nie”* (Müller 2002:12). Müller (1996:141-208) bespreek verskillende gespreksprosedures om agter die verhaal van die gesin en die gesinslede afsonderlik te kom om daardeur tot verhaal en herstel van kragte te kom (vgl paragraaf 9.10.3 Terapeutiese strategieë). Bons-Storm (1989:23) verwys na die mens as verhaal en neem as uitgangspunt die model van die biografie: *“De biografie als ervaren geleefd leven, als het beleefde leven, lijkt me een bruikbare basis om duidelijker te kunnen zien wat er gebeurt in een pastorale ontmoeting”* (vgl paragraaf 2.6 Die ervaringswêreld as belangrike komponent vir geloofsvorming).

Vuchinich (1999:11) definieer die oplossing van gesinsprobleme soos volg: *“Family problems are conditions that block the attainment of individual or family goals. These conditions may include behaviors, rules, expectations, attitudes, relationships, social structures, action patterns, or circumstances external to the family”.* Vuchinich (1999:11) sê na 'n lang tyd van wetenskaplike pogings om die oplossing van gesinsprobleme te isoleer, te verduidelik en te verstaan, het dit 'n veelvoudige gelaagde fenomeen aan die lig gebring wat nie maklik definieerbaar is nie. In die

sentrum van hierdie definisie staan die konsep van 'n doel. Gesinsrolle bied 'n raamwerk om die organisasie van emosies, gedagtes en gedrag van gesinslede te verstaan. Hierdie rolle sluit in regte, geleenthede, identiteite en verwagtings. Dit help om orde in die gesin te skep. 'n Doel wat gestel word, is iets wat nog nie bereik is nie en kom in verskillende vorme voor. As die bereiking van 'n oplossing vir die gesinsprobleem geblokkeer word, dan word 'n gesinsprobleem geskep. Die oplossing van gesinsprobleme het onder andere te doen met die verwydering van situasies wat die bereiking van 'n gesinsgebaseerde doel blokkeer (vgl Vuchinich 1999:11-13) waarby Hebbard (1995:6) aansluit: *“Family life ministry is ministry of the church through preventive and therapeutic efforts designed to strengthen all forms of families in the church and community”*. Voorkoming en terapie kan nie van mekaar geskei word nie. Dié twee leef saam en van mekaar. Müller (1996:100) maak van 'n model van narratiewe betrokkenheid gebruik om die gesin te help om 'n gespreksagenda, vir die gesin op te stel om aan die hand van prosedures hul eie verhaal te vertel (vgl ook Müller 2002:15 – die gesin as verhalende kultuur). *“Die uitgangspunt is dat gesinspatologie gedefinieer kan word in terme van ‘n doodgeloopte storie”* (Müller 1996:101). Die storie van die verlede wat nie met die storie van die toekoms wil verenig nie, moet oor en oor vertel of herstruktureer word totdat daar een storie ontwikkel. Dit het ten doel om die gesin tot betekenisvolle verstaan van hulself te lei en weer hoopvol op weg te wees (vgl Müller 196:102).

Om 'n werkbare definisie vir gesinsbediening te formuleer, moet daar duidelikheid oor die volgende vyf faktore vir gesinsbediening bestaan:

8.2.1 Die aard van die gemeente

Jesus Christus het mense met betrekking tot hul behoeftes bedien. As hulle honger was, het Hy hulle gevoed. As hulle siek was, het Hy hulle genees. As hulle 'n leier nodig gehad het, het Hy hulle gelei. Dit het Hy gedoen om die liefde van God aan mense bekend te maak en dienaarskap te openbaar. Die geaardheid en omstandighede van die gemeente en die leiers is baie belangrik. Watter soort gesinsbediening sal die gemeente en gemeenskap pas? Benson (1997:86) beweer dat die gemeente bereid moet wees om twaalf kulturele skuiwe te maak.: *“... that are essential for building the developmental infrastructure for children and adolescents”*. Omdat gesinsbediening nie net nog 'n program binne die gemeente is nie, is dit nie altyd die beste opsie vir gemeentes wat program-georiënteerd is nie. Die werk is stadig en vol probleme en selfs hartseer. Hebbard (1995:6) meen: *“Family ministry is grief work. It is the ability to walk in the pain of the human predicament and the plan of the eternal father”*. Die geestelike groei is gewis vir die gemeente wat wel daarmee besig is. Tog moet gesinsbediening nie in die eerste plek probeer om probleme op te los nie, maar om Christelike waardes aan elke lidmaat te bemiddel met die gedagte van voorkoming is beter as genesing (vgl Benson 1997:18).

8.2.2. Die benadering wat gevolg gaan word

Hebbard (1995:7) stel enkele vrae met betrekking tot die fokus van gesinsbediening. Die belangrikste vraag is of die fokus voorkoming of terapie gaan wees. Watter soort hulp gaan aangebied word? Gaan dit 'n bediening deur middel van berading met groepsbyeenkomste wees? Gaan programme en lesings ontwerp word om probleme af te weer of gaan dit miskien 'n kombinasie wees? Is daar 'n prioriteit en indien wel,

wat is dit? Wat sal die mees geskikte benadering in die bepaalde plaaslike gemeenskap wees? Hierdie vrae moet met informasie uit die omgewing van die gemeente, geestelike leiers en lidmate self beantwoord word.

Dit vra 'n verkenning van die lewenspan van alle persone in die samelewing om daarvolgens 'n raamwerk op te stel en vas te stel na watter behoeftes opgelet en gehanteer moet word. Dayringer (2000:xi-xii) het 'n gedig in gebedsvorm geskryf waarin God vir elke lewensfase gedank word. Dayringer (2000:xv) verwys ook na Shakespeare se beskrywing van die lewensverloop in *“As you like it Act II, scene vii”* deur elke persoon as 'n rolspeler op die wêreldverhoog te beskou. Wat egter belangrik is, is dat nie twee persone hierdie lewensfases dieselfde beleef nie (vgl Dayringer 2000:xiii). Dayringer behandel die sielkundige en teologiese persepsies van die lewensiklus. 'n Model vir tiener- en gesinsbediening moet dus waak teen veralgemenings rondom elkeen se rol binne die gesin en samelewing. Dit sal die uniekheid van elkeen se rol skaad (vgl diagram 53: *Die lewensverloop van 'n gesin* - Hebbard 1995:9 en diagram 54: *“Stages of the Family Life Cycle”* - Dayringer 2000:128). Wat die lewensverloop volgens Dayringer (2000:150) ingewikkeld maak, is dat die onderskeie gesinslede op verskillende fases van ontwikkeling is en dat elkeen met die ander moet kan saamlewe en beïnvloed: *“Families must successfully (more or less) accomplish their developmental tasks to secure individual satisfaction, gain social approval, and move on to the next stage”*. Die lewenspan bestaan uit die huwelik, geboorte van kinders, aanpassings van die middeljare en aftrede. Op hierdie lewenspan kan verskillende faktore inwerk soos siekte, dood, misdaad en natuurlike rampe. Dit sal die opstel en aanbied van programme help om gesinne deur hierdie krisisse te kan begelei. Dit sal ook die gaping tussen die gemeenskap en die kerk inkrimp. Deur lidmate en gemeenskapslede byeen te kry om saam te werk aan 'n gemeenskaplike probleem word 'n verbintenis tussen die kerk en die gemeenskap gesmee. Hierdie vorm van samewerking sal egter eers binne die gemeente self moet bestaan voordat dit in die gemeenskap sal realiseer. Browning en Reed (1998:265-266) beklemtoon die rol van ouers en lidmate van die kerk om mekaar wedersyds te bedien: *“The faith community needs to experience a paradigm shift, from seeing the ministers or priests as the primary persons supporting families to seeing the entire congregation as ministering persons with each emerging family. ... The ecclesia and the ecclesiola are not separate spheres of faith and worship”*. Hierdie besondere kultuur binne die ekklesia moet ook binne die gemeenskap ingeburger word om die gemeenskapskultuur met Christelike waardes te beïnvloed.

8.2.3. Gesinstipes wat in gesinsbediening ingesluit word

Hebbard (1995:10) sê dat die model vir alle soorte gesinne voorsiening moet maak om hulle te bedien. Die konsep wat 'n gesin in wese is, moet uitgebrei word. Die samelewing is vol enkelouergesinne, geskeide ouers, enkelopende volwassenes, saamgestelde gesinne en weduwees. Elkeen is 'n gesin met eiesoortige behoeftes. 'n Gesinsbediening se effektiwiteit hang onder andere af van die mate waarin daar ook uitgereik word na persone wat nie in die tradisionele lewensiklus inpas nie en wat aanvaar dat almal opgroei, na 'n universiteit gaan, 'n werk kry, in die huwelik tree en kinders verwek. Hebbard (1995:6) sê: *“Family life ministry is ministry of the church through preventive and therapeutic efforts designed to strengthen all forms of families in the church and community”*.

Die plaaslike gemeente moet dus bereid wees om gesinne van alle vorme te bedien. *“Ministry to all kinds of families must become a higher goal of all churches. In turn, churches must become newly appreciated as a major part of what civil society offers families. Most important of all, churches should be the major carriers of countervailing narratives that balance the stories undergirding the imposed justice of states and the cost-benefit logic of markets”* (Browning en andere 1997:268). 'n Gemeente se groei kan aansienlik verbeter, kwalitatief en kwantitatief, as sinvolle aandag aan gesinskrisse geskenk word. Gemeentes krimp soms drasties en word selfs beëindig omdat daar nie aan gesinne die nodige aandag geskenk word nie.

8.2.4. Die bepaling van die teikengroep

Gesinsbediening kan as 'n bediening beskou word wat na binne en na buite gerig is. Hebbard (1995:11) sê dat 'n effektiewe na binne- en na buite-gerigtheid begin by die analise van die behoeftes en die identifisering van die bestaande bronne om hierdie behoeftes aan te spreek en die ontwerp van effektiewe programme. Die eerste stap is om die teikengroep te bepaal. As die gemeente die teikengroep is, is daar baie aanvoorwerk wat gedoen moet word en as dit die gemeenskap is, dan moet daar na die gemeente deur die oë van die inwoners van die gemeenskap gekyk word, wat die beplanningswerk en bediening meer gekompliseerd maak. Daar kan met Hebbard verskil word oor die blote aanspreek van behoeftes of dienslewering aan mense. Die teikengroep kan ook persone wees wat betrek word vir deelname in die gemeenskap om weer tot verhaal te kom binne dienswerk. Hierdie groep beskou hulself dan nie self as hulpbehoewendes nie, maar as hulpverleners.

8.2.5. Gesinsbediening is gemeentebediening

(Vgl paragraaf 8.4 – Gesinsbediening is tienerbediening) Kan gesinsbediening in die bestaande lewensgang van die gemeente geïntegreer word? Indien wel, dan bestaan daar 'n potensiaal vir 'n dinamiese bediening. Louw (1989:198) meen: *“Die gedagte van gesinsbediening is nie bedoel om huisbesoek te vervang nie. Dit sou 'n verskraling van die pastorale bediening meebring”*. Om effektief te wees, moet gesinsbediening saam met die ander bedieninge beoefen word en selfs daardie bedieninge insluit (vgl diagram 55: *Die integrasie van bedieninge*). In hierdie navorsing word 'n bewustheid geskep van die omvang van gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid en al die dissiplines asook staat en markplein wat daarby betrokke is. Gesinsbediening moet 'n holistiese benadering hê om op die langer termyn gesinne effektief op te bou. Gesinsbediening moet gepredik word en 'n gereelde tema wees wat nie net op spesifieke Sondae ter sprake kom soos byvoorbeeld op 'n gesinsdag, moedersdag of vadersdag nie. Nel (1998:77-97) sê dat die jeugbediening 'n inklusiewe gemeentelike benadering moet hê. Die uitgangspunt in hierdie navorsing is dat tienerbediening nie sonder gesinsbediening kan voortgaan nie en daarom moet beide tiener- en gesinsbediening 'n inklusiewe benadering hê. Die tiener word in gemeentebediening deur hul ouers se betrokkenheid ingesluit. *“Youth groups and young people’s activities can be included naturally into the work. Young couples programs, nursery, senior citizens, and evangelism - all can interact with a flexible family ministry that adapts to the unique needs of each church”* (Hebbard 1995:12). Om 'n besluit te neem oor die inklusiwiteit van gemeentebedieninge in gesinsbediening, kan die volgende vrae volgens Hebbard (1995:12) van hulp wees: Hoe word bediening in die gemeente beskou? Sal

gesinsbediening inpas? Watter bedieninge sal effektief in hierdie nuwe beklemtoning geïntegreer kan word? Watter bedieninge sal met twyfelagtigheid benader word? Antwoorde op hierdie vrae kan gevind word binne die struktuur van gemeentebou. Volgens Nel (1998:63) is jeugbediening in die gemeentebediening ingebed. In hierdie navorsing word gepraat van tienerbediening as gesinsbediening en gesinsbediening as tienerbediening. Die “twee” bedieninge is met mekaar geïntegreer. Die gesin as die mees basiese sisteem vir geloofsbemiddeling moet as die hart van gemeentebediening gesien word waar voorbrand gemaak word vir alle ander bedieninge in die gemeente. Gemeentebou sluit dus tiener- en gesinsbediening by al die ander bedieninge in. Tiener- en gesinsbediening is deelwees van en deelnaam aan die opbou van die gemeente volgens die heilsplan van God (vgl Nel 1998). Tiener- en gesinsbediening het 'n geloofsgroei-doelstelling in die lewens van tieners en gesinne. Die volgende voordele vir gesins-, gemeente- en gemeenskapsbou word verder uitgespel.

8.3. Doel en voordele van gesinsbediening

Die voorafgaande vyf faktore vir gesinsbediening en paragraaf 8.4 oor gesinsbediening as tienerbediening gee inhoud aan die doel en voordele van gesinsbediening. Hier word slegs enkele uitstaande opmerkings oor die voordeel van gesinsbediening gemaak. In gesinsbediening word die klem op die versterking van gesinne geplaas. Die versterking van 'n gesin word gebaseer op die verhoudings wat God ingestel het. Dit sluit in die skep van 'n positiewe atmosfeer, versorging en aanvaarding van mekaar, gesinsverryking en -ontwikkeling, ouerbegeleiding, gesinsterapie, koppeling van verskillende gesinne en kategese as geloofsbemiddeling binne die verbondsgesin. Op hierdie wyse stabiliseer gesinsbediening die gemeente en gemeenskap en laat die gemeente derhalwe groei. Baie gemeentes het vanweë 'n gefragmenteerde of geïsoleerde bediening talle gesinne in isolasie en vereensaming verval laat raak.

8.3.1. Gesinslede kom tot beter insig oor die gesin

Louw (1999:121-122) noem die volgende redes vir gesinsbediening: (1) Die verskillende posisies of houdinge wat gesinslede teenoor mekaar inneem kan beter verstaan word. (2) Gesinsbediening help lidmate om 'n geheelbeeld van die gesin te kry. (3) Huisgenote kry insig oor die kontekste en sisteme waarbinne hulle daaglik funksioneer. (4) Gesinsbediening help met die skep van 'n positiewe atmosfeer waarbinne die Christelike norme van onvoorwaardelike liefde en aanvaarding gestalte kan aanneem. (5) Gesinsbediening wil die gesin se lewenservaringe so aan die evangelie verbind dat meer sin in die lewe gevind kan word.

Die gesinslede word dus gelei om oor hulleself na te dink en gestimuleer te word om met mekaar in gesprek te tree. 'n Temperamentstoets, ekokaart of genogram kan ook gebruik word om tot self-evaluering en gesprek te kom (vgl Müller 1996:151-157 oor die grafiese verhaal van die gesin). Sell (1995:139) sê: *“A self-evaluation may also reveal to persons some strengths of which they were not aware. This may increase their confidence in what they are doing and inspire them to continue”*.

8.3.2. 'n Nuwe waardering vir die huisgesin van God word ontwikkel

Die algemene beeld wat oor die gesin bestaan, soos in hoofstuk vier beskryf, is negatief. Hierdie negatiewe beeld moet deur gekoördineerde en omvattende aksieprogramme teengewerk en verbeter word. Louw (1987:29) verwys na die volgende aspekte wat aandag verlang: Die gemeenskap moet bewus gemaak word van die oorsake, aard en omvang van gesinsverbodding. 'n Bewustheid van die fundamentele belangrikheid van die gesin en die gesinsopvoeding moet gekweek word. 'n Onderlinge betrokkenheid van gesinne in die gemeenskap is nodig. Die kwaliteit van die huwelik, die gesinslewe en die gesinsopvoeding moet verbeter word. Doeltreffende hantering van gesins- en huweliksdisfunksies is nodig. Dit is dus 'n gemeenskapstaak en die taak van 'n uitgebreide familie om nuwe waardering vir gesinne te kweek.

Tieners het al hoe minder kontak met volwassenes om tot volwassenheid te groei. Gesinsbediening lei nie net tot 'n nuwe waardering vir die nukleêre gesin nie, maar sorg ook vir die daarstelling van 'n uitgebreide Christelike huisgesin van God en sien dus ook om na die groot verskeidenheid van gesinsamestellings. *“The body of Christ is the extended family par excellence. From the birth of the church, Christians were called ‘brothers and sisters’. Early believers understood that to be a Christian meant being involved in a new family”* (De Vries 1994:121). By The Fountain, in Boksburg, is daar sedert 2002 'n nuwe familie aan die ontwikkel wat bestaan uit verskillende rasse, werkendes, nie-werkendes, getroudes en ongetroudes, kinders wat skoolgaan en jongmense wat nie die voorreg gehad het om voldoende skoolopvoeding te ontvang nie. Hulle eet saam, doen saam Bybelstudie, ontspan saam en woon saam eredienste by en kom uit verskillende kulturele en godsdienstige agtergronde, maar hulle is besig om na mekaar toe te groei en familie te word.

8.3.3. Gesinsbediening bou gesonde gesinne

1. 'n Gesonde gesin: Biller (1993:234) beweer: *“Quality family life is the basic ingredient for the success of a society. But at the same time social factors have a ongoing influence on family functioning. Schools, churches, social service agencies, media, industry and government can in varying degrees be supportive or unsupportive with respect to the needs of parents and children”*. Müller (1996:58-59) vra die vraag hoe 'n gesonde gesin binne die konteks van die huidige postmoderne tyd lyk en probeer ook 'n antwoord gee deur te verwys na die *circumplex*-model wat deur Olson en andere (1983:71) ontwikkel is.: *“n Gesonde gesin moet balans vind tussen geskeidenheid en verbinding; tussen plooibaarheid en gestruktureerdheid. Navorsing toon (vgl De Jongh van Arkel 1989:97) dat hierdie balans in gesinsorganisasie en -struktuur 'n voorvereiste is vir die gelukkige selfstandigwording van jongmense”*. Olson en andere (1983:69-70) beweer: *“Family cohesion, adaptability, and communication are three dimensions of family behavior that emerged from a conceptual clustering of over fifty concepts developed to describe marital and family dynamics”*. Olson en andere (1983:70) meen in die *circumplex*-model kan sommige van die spesifieke konsepte of veranderlikes gebruik word om die dimensies van die gesinsamehorigheid te meet. Hierdie dimensies is emosionele verbintenis, grense, bondgenootskap, tyd, ruimte, vriende, besluitneming, belange en ontspanning. Die *circumplex*-model wil die twee konsepte van aanpasbaarheid en samehorigheid met mekaar verbind. Waar daar 'n

oorbektoneering van verbintenis is of 'n totale onbetrokkenheid kan van 'n ongesonde gesin gepraat word. Gesonde gesinne is gebalanseerd en kan by verandering aanpas. Sulke gesinne is in staat om probleme as gesin te hanteer. Gesonde gesinne het stewige kruis-geslagtelike verbindings en handhaaf duidelike grense tussen individue. Sulke gesinslede handel direk met mekaar sonder vrese en moedig die verskille aan wat wel bestaan. 'n Wedersydse aanvaarding van mekaar en respek vir ander se gevoelens is duidelike trekke van 'n gesonde gesin. Die een gesinslid weet wat hy of sy van die ander kan verwag. Sulke gesinne vind dus 'n balans tussen intimiteit en privaatheid.

Porter (1995:24) definieer gesonde gesinne soos volg: *“A good family strives to be good for two main reasons - it contributes to creating good social citizens, and it develops special relationships that are unique to families, and which are important for individual development and for well-being”*. Volgens Porter (1995:24-27) is daar eksterne en interne sosiale redes vir gesonde gesinne: (1) Daar is eksterne redes vir gesonde gesinne. Die gesinseenheid is 'n sentrale sisteem binne die gemeenskap. Sosialisering begin binne die gesinstruktuur ongeag watter gesinstipe ter sprake is. Die gesin sluit in die aanleer van taal, higiëne, basiese opvoeding, kulturele gewoontes, rituele, eetgewoontes, waardes en basiese aktiwiteite. Die gesin ontwikkel die individu se sosiale dimensies. Ongeag die aard of kwaliteit van 'n gesin, is dit die beginpunt van moraliteit. Nie alle gesinne is goeie konstruktiewe sosialisierende sisteme nie en daarom is daar so baie verwerping, onderdrukking, skuldgevoelens en vyandskap. *“Nevertheless, the family unit ideally plays a central positive role in society in providing a sense of security, a retreat, and somewhere to belong”* (Porter 1995:25). (2) Die interne redes vir 'n gesonde gesin kan aan die uniekheid van die mens gekoppel word, naamlik dat die mens tegelyk 'n individu en sosiale wese is. Individualiteit ontwikkel in verhouding met ander. Mense is nie geïsoleerde wesens nie. Mense kan slegs hulself wees in verhouding met ander. Porter (1995:25-26) beweer: *“Just as our understanding of ourselves depends in part on our genetic heritage, sex, race, and personality, we also are defined in part by our social heritage, ethnicity, cultural background, and social relationships”*. Die individuele en sosiale faktore is dus ineen geweef. Binne die konteks van die gesin word posisies ingeneem as vader, moeder, seun, dogter, oom, grootouer, ensovoorts. Binne hierdie konteks word indentiteit en individualiteit gevorm.

2. Die rol van verhoudings in gesinsgesondheid: Strahan (1994:20) beweer: *“Both connectedness to and separation from the family have been seen as vital aspects of family relationships that facilitate adolescent development ...”*. Teen die agtergrond van die probleemstelling van hierdie navorsing, hoe die postmoderne gesin lyk en bevinding rondom interne en eksterne redes vir 'n gesonde gesin, moet daar in die gesinsbedieningsmodel spesiale aandag aan onderlinge verhoudings in die gesin gegee word. Gemeenskapsprojekte begin gewoonlik met 'n groep persone wat vir mekaar vreemd is en deur saam na oplossings te soek, vind daar spoedig hegte onderlinge verbintnisse plaas wat nuwe lewegewende momente in die gemeenskap skep en tot 'n beter gesondheidstoestand lei (vgl The Fountain in paragraaf 8.3.2).

Dit klink goed om alle probleme deur verhoudingsbou op te los, maar dit kan ook net in teorie bestaan. Om dit te verhoed, moet verhoudingsbou 'n sterk praktiese komponent bevat. Dit vereis sekere faktore wat verhoudings sal bou. Peters

(1996:viii) is van mening: *“What will need to be lifted up in the near future, however, is the call to a committed and loving relationship between parents and children”*. Lamb (1995:153) verwys na navorsing oor 'n tydperk van veertig jaar met betrekking tot die invloed van vaders op kinders se ontwikkeling: *“Children who have secure, supportive, reciprocal, and sensitive relationships with their parents are much more likely to be well-adjusted psychologically than individuals whose relationships with their parents ... are less satisfying”*.

Gesinslede moet gelei word om 'n verbintenis met mekaar aan te gaan. Gesinne kan voorberei word om by 'n erediens voor God en die gemeente met mekaar sulke verbintnisse af te lê. By so 'n geleentheid kan die besondere waarde van nuwe waardering van gesinslede en hul onderlinge verhoudings en verbondsverhouding beklemtoon word. Strommen en Hardel (2000:37-71) sê geloof word deur persoonlike en betroubare verhoudings gevorm en dit vereis noue gesinsbande. Tieners wat reeds 'n geloofsverbintenis aangegaan het, toon volgens Strommen en Hardel (2000:18) bepaalde karaktereenskappe wat van geestelik gesonde verhoudings getuig (vgl diagram 69: *Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling*). Gesonde verhoudings in gesinne kan op vier maniere ontwikkel en versterk word en elkeen dra by tot vorming by tieners wat reeds geloofsverbintenis aangegaan het:

* **Ouerlike harmonie:** Ouerlike harmonie is van die sterkste faktore om verhoudings in gesinne te bou. Die teendeel is ook waar. Strommen en Hardel (2000:37) sê: *“Of all the factors contributing to family disunity, marital discord is the strongest; it is at least twenty times more powerful a predictor of family disunity than is divorce”*. Ouers is die persone wat die leiding moet gee by die skep van die atmosfeer in die gesin. Hulle gevoelens vir mekaar bepaal die atmosfeer in die gesin. 'n Atmosfeer van liefde, vertroue en sekuriteit moet deur ouers geskep word wat die behoeftes van tieners aanspreek. Strommen en Hardel (2000:37) sê: *“Acock en Demo find a direct relationship between children’s well-being and parents’ marital adjustment .... Parental harmony is far more important than family structure in contributing to children’s adjustment, self-esteem, and various measures of psychological well-being”* Peterson en andere (2000:83-90) verwys na verskillende teorieë, rolle en kenmerke van die geslagte, soos om spesifieke verwagtings van bepaalde geslagte te koester wat nie in die praktyk kan realiseer nie, veral soos deur feministe gekritiseer. Dit kan die harmonie tussen ouers en gevolglik tussen ouers en kinders ernstig versteur. Ondersteuningsgroepe soos 'n kleingroep in die gemeente is 'n oord vir ouers om 'n gesonde atmosfeer in die gesin en tussen gesinne te ontwikkel.

* **Effektiewe kommunikasie:** Hoofstuk ses word aan kommunikasie gewy omdat dit een van die belangrikste faktore is wat binne die gesin aandag moet geniet om onderlinge verhoudings te bou. *“When open communication lacks between husband and wife, it usually lacks between parent and child. Though easiest to establish when children are small, it becomes increasingly difficult to establish as the children move into early adolescence; usually after fifth grade, boys and girls begin to lose interest in communicating with their parents”* (Strommen en Hardel 2000:47). 'n Studie wat in 1960 onder 8,000 vroeë adolessente gedoen is, toon hierdie afname in kommunikasie met ouers. 'n Studie wat 32 jaar later in 1992 gedoen is, toon 'n ander weergawe (Strommen en Hardel 2000:48). Tieners is gevra wie hulle sal nader wanneer hulle iemand dringend vir hulp soek. Hulle sal eerstens 'n ouer of voog

nader, daarna 'n vriend van dieselfde ouderdom, 'n volwasse vriend (nie 'n verwante), 'n priester, dominee of rabbi en laastens 'n onderwyser, skoolsielkundige of niemand. Die antwoord wat Strommen en Hardel (2000:53-54) dus vir die bevordering van goeie kommunikasie gee, is om so vroeg as moontlik daaraan in die gesin aandag te skenk. Om effektiewe kommunikasie te bevorder, vereis aanmoediging om gevoelens tot uitdrukking te bring, om na die ander persoon se perspektief te luister en om hoopvol te luister.

* **Ouerlike dissipline en kontrole:** Strahan (1994:25) beweer: *“A significant aspect of parent-child relationships is the issue of control. An essential component of the adolescent task is the renegotiation of the parent-child relationship”*. Preto (1999:282) meen: *“What also happens as parents and adolescents try to redefine relationships is that parents often experience a resurfacing of emotions related to unresolved issues with their own parents”*. Dissipline het 'n algemene probleem in baie huishoudings en skole geword. Dissipline is 'n noodsaaklike vereiste om nie net die emosionele klimaat van 'n gesin te skep nie, maar ook die kind se persoonlikheid, karakter en reaksie op die Bybel. Strommen en Hardel (2000:58) verwys na Diana Baumrind se lewenslange navorsing wat drie maniere aandui hoe ouers dissipline kan toepas: (1) Die meer algemene benadering is outokraties van aard. Strommen en Hardel (2000:58) sê dat *“Search Institute”* bevind het dat vier duisend uit die tien duisend en meer ouers wat nagevors is, gebruik die outokratiese metode met 'n houding dat kinders nie toegelaat word om die reëls wat bestaan te bevraagteken nie. Strommen en Hardel (2000:59) verwys na Bradley Strahan, 'n Australiese sielkundige wat beweer dat wanneer kinders hul tienerjare bereik, moet hulle tot die besef kom dat hulle in 'n nuwe verhouding met hul ouers tree. Hoe ouers op hierdie verandering in verhouding reageer, bepaal of die tiener in afhanklikheid van sy ouers sal voortleef aldan nie. (2) Permissiewe benadering kan as die teenoorgestelde pool van outokratiese dissiplinerings gesien word. *“Permissive parents see themselves as a resource to be used as children wish - not as the people responsible for shaping their children’s future behavior”* (Strommen en Hardel 2000:60). Hierdie benadering kan netsoos die outokratiese benadering negatiewe gevolge in verhoudingsbou hê. Strommen en Hardel (2000:60) sê: *“Children raised by permissive parents are less likely to go out of their way to help people and less likely to live by the moral standards of their parents”*. Hierdie tieners is geneig om betrokke te raak by hedonistiese gedrag soos die gebruik en misbruik van alkohol, dwelms en seks (vgl Strommen en Hardel 2000:60). (3) Volgens Strommen & Hardel (2000:60) het 'n demokratiese benadering meer positiewe gevolge by verhoudingsbou: *“Democratic parents value both independence and disciplined conformity in their children”*. Tieners wat demokraties opgevoed word, toon positiewe eienskappe soos diensvaardigheid, omgee vir mense, voel nie uitgesluit nie en gaan sterk godsdienstige verbintnisse aan.

* **Ouerlike versorging:** Strahan (1994:20) sê: *“Attachment theory was developed by John Bowlby and others who suggest that inherent in each individual is an attachment behavioral system that is active from the cradle to the grave ... An understanding of the attachment system explains how children and parents form bonds with each other”*. Ouerlike versorging is 'n sterk bydraende faktor tot gesonde gesinsverhoudings. Strommen & Hardel (2000:62) stel dit soos volg: *“This involves parental acts and attitudes of love that enhance and nurture the well-being of children and result in positive emotional bonds or relationships between parents and children”*.

Navorsing toon dat kinders gedurig besig is om ouers se kom en gaan te monitor. As ouers naby is, voel hulle veilig en as hulle uit die oog is, voel hulle onseker. Om dit gedurig in aanmerking te neem, dra by tot 'n positiewe ouer-kind-verbintenis. 'n Omgee-omgewing is dus noodsaaklik vir 'n hegte gesin. Dit het direk te make met geestelike groei. Hoe meer omgee-omgewings tieners het hoe groter is die kans om geestelik volwasse te word. Met omgee-omgewings word byvoorbeeld 'n huis, skool en kerk bedoel. Strommen & Hardel (2000:66) sê: *“As important it is that caring lay adults work with the youth of a congregation, it is even more important that parents reflect three facets of Christian parenting: communication, caring, and commitment to faith-building”*. Dit is belangrik dat ouers die basiese insig sal hê hoe om na hulle kinders te luister, hoe om 'n gesprek te kan voer en hoe om nie-verbale kommunikasie te interpreteer. Wat die gesinslewe se invloed op die tiener se geestelike ontwikkeling betref, beweer Strahan (1994:28): *“Although the literature is not as prolific in this area, there is still a substantial body of research that suggests that the family does have an important impact on the nature of adolescent religious belief and practice”*. Strommen & Hardel (2000:70-71) verskaf ook 'n self-evalueringsvraelys wat deur die leiers in die gemeente voltooi kan word om te bepaal in watter mate hulle wel bydra tot die versterking van gesinsverhoudings.

Die primêre sosiale verhouding waarin elke mens staan, is die verhouding met sy ouers. Hierdie verhouding word deurgaans in die Bybel en deur verskillende wetenskappe reeds vir eeue beklemtoon. Die kwaliteit van hierdie verhouding bepaal in 'n hoë mate die mens se unieke ontwikkeling. Die wyse hoe tieners sosialiseer en ook in hul latere lewe sal sosialiseer, het reeds in hul vroeë kinderjare begin vorm aanneem. Dit is dus aanvaarbaar dat die wyse hoe tieners sosiale krisis sal hanteer in die gesin gekweek word waarin hulle opgroei. Die ruimte wat die gesin vir tieners bied om te leer hoe om krisis te hanteer, word deur die ouers bepaal. Die gesin as veilige ruimte om te leer sosialiseer, is ook dié plek vir die tiener om homself te kan ontdek. Dit is noodsaaklik om binne die groter lewensruimte, die makrosisteem, gesonde sosiale verhoudings te ontwikkel. Die tiener kan dus binne die gesin in sy mikrosisteem homself veilig terugtrek om die sosiale ervaring binne die makrosisteem te oorweeg. Die hegtheid van die tiener se bande met die ouers en wedersydse vertroue lei tot 'n sterker innerlike oortuiging hoe om nuwe verhoudings buite die gesinsverband te sluit. Davies (1991:16) is van mening dat: *“The widely held notion that young people reject the influence of their parents at about age twelve is not supported by longitudinal studies or current major adolescent research. Instead, many teens continue to seek out their parents for counsel, not only through the junior-high years, but also in senior high”* (vgl ook Strommen en Hardel 2000:48).

8.3.4. Gesinsbediening bekamp negatiewe invloede

Louw (1987:34-35) meen dat daar veral twee gesindhede is wat ouers teenoor vreemde invloede openbaar: (1) stilswye waar daar nooit met die kinders oor die invloede gepraat word nie en (2) openhartige onpartydighed waar ouers direk met hulle kinders oor alle aangeleenthede betreffende invloede praat. Die gesinsituasie moet die kind die geleentheid bied om saam met ouers die onderskeie vreemde invloede te bespreek en te interpreteer.

Wanverhoudings in gesinne het direk te make met die samestelling en funksionering en wanfunksionering van die samelewing. Daar is dus 'n voortdurende wisselwerking

tussen gesinne en die samelewing - goed of sleg. Die grense van die samelewing is deur kommunikatiewe tegnologie en media aansienlik uitgebrei. Dit beteken dat die wêreld kommunikasiegewys kleiner en meer toeganklik vir inligting geword het. Dit vergroot die blootstelling aan negatiewe invloede. Gesinsbediening bied metodes aan wat die gesin help met interaksie om die stroom invloede te kan hanteer en om positief te bly. Sell (1995:139) sê: *“An affirmation exercise, which prompts family members to say something positive to one another, may help a family become healthier”*.

8.3.5 Gesinsbediening bied geleentheid vir geloofservaring

Geloof moet in lewens van die gesinslede ervaar word. *“In een situatie van ‘gekerstende samenleving’ wordt het geloof van de enkelingen sterk gedragen en overgedragen door het godsdienstig (gezins)milieu”* (Bulckens 1994:106). Bulckens (1994:114-115) definieer geloofservaring soos volg: *“Een (christelijke) geloofservaring ... is een besef van Gods gratis ingrijpen, een ‘genade’-ervaring, waarbij een gelovige intuïtief gewaarwordt in relatie, in contact te staan met God en daarbij intense gevoelens van verwondering, vrees (vgl. De vrees des Heren) en bewondering beleeft”*. Gesinsbediening en –godsdien help kinders om saam te glo en geloof saam uit te leef en nie net verbaal te bely nie. Hierdie saam glo, moet van kleinsaf beoefen word, veral in die eerste ses jaar. Om saam te kan dink, te doen en ook te glo vra tyd en opofferings. Geloofsbemiddeling in die postmoderne tyd is 'n multidissiplinêre proses. Ouers ontvang deur gesinsbediening 'n basiese raamwerk vir geloofsbemiddeling en word ingetrek in projekte en programme om as gesinne ook saam geloof te beoefen. Geloofsopvoeding is ook 'n sosialiseringproses en kan nie werklik op 'n monologiese, verbale en formele vlak met veel vrug beoefen word nie. Gesinsbediening bied 'n geloofsbemiddeling- en geloofsvormingsnetwerk wat uit vele komponente, verhoudings en handeling bestaan. Dit kan as 'n multi-dimensionele geloofsbemiddelingsproses beskou word. Dit gaan nie net oor 'n beklemtoning van die visuele en rituele nie, maar om 'n gebalanseerde en genuanseerde gebruik van al die Godgegewe elemente vir geloofsbemiddeling en –vorming.

Gesinsbediening herstel die sisteem, tuiste of ruimte waarin geloofsbemiddeling by uitnemendheid kan plaasvind. Hierdie sisteem bestaan uit verskillende kontekste soos die gemeenskap, skool, portuurgroep, ouers en kerk. Burger (Ongepubliseerde dokument: 5) sê dat ons beste kans om kinders tot geloof te help: *“... is om hulle te laat opgroei binne 'n geloofsgemeenskap waar die kwaliteit van Christelike lewe werklik positief en oortuigend is ... ons kinders sal glo as daar sterk omringende geloofsgemeenskappe is waarin die Christelike geloof met integriteit, oortuiging en entoesiasme geleef word”*. Volgens Burger (1991:123) is dade die hart van die kerk se bestaan en identiteit: *“Geloof in Christus word gevestig en versterk nie net deur 'n intellektuele verstaan en instemming nie, maar deur selfverloënde dade van diens en liefde aan God, die naaste en hele wêreld”*. Burger (1991:123) is van mening: *“Daar is 'n groeiende oortuiging by kerke van verskillende konfessionele oortuigings dat, indien die kerk getrou wil wees aan Christus, hy meer as in die verlede homself as 'n diensgemeenskap sal moet verstaan”*. De Vries (1994:32) maak 'n soortgelyke opmerking: *“Because faith maturity develops as young people are engaged in their faith, churches can work to provide all their teenagers with ministries of their own. ... Churches should not be afraid to step back from some of the sacred structures of*

Sunday school and youth group in order to develop a ministry to teenagers that is clearly designed to build long-term faith maturity”.

Babin (1991:161-163) verwys met versigtigheid na enkele simboliese ervarings omdat nie alle simboliese ervarings na die koninkryk van God lei nie. Hy verwys na die ervaring van natuurkragte wat soms oorweldigend en intens kan wees, maar dit dra soms ook op 'n indringende wyse tot die vorming van geloof by, byvoorbeeld soos in die lewe van Moses in die woestyn en op die Sinaiberg. Daar is talle sulke voorbeelde in die Suid-Afrikaanse geskiedenis en die moderne lewe wat mense tot aanbidding en daadwerklike geloofsvorming gelei het, soos droogtes, epidemies en vloede. Ander ervarings waarna Babin verwys, is diens aan die armes of gemeenskappe met baie bejaardes, die verantwoordelikheid van die mens teenoor die skepping en die universum van klank wat musiek en sang insluit. Babin (1991:162) meen: *“Of all human experiences, love is the most ambiguous, but it is certainly the most important as a vehicle of faith. The problem in the experience of love is that of its depth. All people love, but how and how far do they love”*. Babin (1991:163) is ook van mening dat dit hoogs onwaarskynlik is dat liefde in 'n situasie van gemak werklik 'n godsdienstige dimensie sal hê, eerder in 'n situasie van verantwoordelikheid en gebed.

As daar een duidelike roepstem in gemeentes en gemeenskappe is wat gehoor moet word, is dit die van herstel. God het die verhouding van die mens met Hom deur die volmaakte offer van sy Seun, Jesus Christus, herstel. Dit impliseer herstel of genesing van verhouding in die eerste plek in gesinne en dit lei tot die gesondheidstoestand in die gemeenskap. In die voorafgaande bydraes gaan dit in 'n hoë mate oor verhoudings wat heroorweeg en herstel moet word. In 'n model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid is die kernsaak om die boodskap van versoening te bemiddel. Die gesinslede en lede van die gemeenskap moet tot harmonie gelei word volgens die heilsplan van God. Dit vra kommunikatiewe handeling en 'n sigbare gehoorsame liggaam van God in hierdie wêreld. Die primêre verhouding van die Christen met God en die helende uitwerking daarvan moet visueel deur lewens van mense, beelddraers van God, in 'n globaliserende wêreld gebeeldsênd word.

8.3.6. Gesinsbediening bevorder inklusiwiteit

As tieners van die gemeente vervreemd raak, moet die rede by die inklusiewe aard van 'n gemeente se bediening gesoek word. Nel (1998:19) stel dit soos volg: *“Kinders en jongmense is onvervreembaar deel van die gemeente. Hulle is, soos enige ander lidmaat, deel van die gemeente en as sodanig gemeenteverantwoordelikheid”*. Nel (1998:77-97) volg 'n inklusiewe gemeentelike benadering wat hoofsaaklik oor 'n jeugbediening aan, met en deur die jeug handel. Tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid vind binne verskillende sisteme plaas waarvan die gesin die belangrikste sisteem is. Die ander sisteme is te vinde binne die gemeente en gemeenskap. Nel (2001:5) beklemtoon die wyse hoe God mense benader: *“A fundamental question of theology is How does God approach us? Theology’s answer is God approaches people and his creation in many ways - by means of his Spirit and of his Word, but also by means of other people”*. Nel (2001:6) verwys na ag modi hoe God na mense kom, naamlik: leitourgia, paraklese, didache, kubernitiek, koinonia, diakonia, marturia en kerugma (vgl ook Nel:1998:83-85).

Hierdeur word die gesin en gemeente opgebou. Die ag modi moet die eienskap van 'n jeug-, gesin- en gemeenskapsgerigtheid hê om God se koms na alle mense te laat realiseer. Nel (1998:85) verwys na so 'n bedieningsnetwerk of -strategie as 'n *“verweefdheid en gedifferensieerdheid”* wat gehandhaaf moet word. Nel (1998:96) definieer jeugbediening derhalwe soos volg: *“Jeugbediening is 'n omvattende gemeentelike bediening waar God, deur alle vorme van die bediening en met besondere inagneming van die ouers (of hulle plaasvervangers), op 'n gedifferensieerd-toegespitste wyse na die jeug (as wesenlik deel van die gemeente) en ook deur die gemeenteyeug na die wêreld kom”*.

De Vries (1994:130) het nie 'n probleem met die perspektief van 'n inklusiewe jeugbediening nie, maar hy bevraagteken die wyse hoe hierdie inklusiwiteit sal plaasvind: *“I would be so bold as to say that this kind of incorporation never happens unless adults intentionally plan for it”*. Volwassenes se betrokkenheid word ook deur Senter (1992:177) se navorsing beklemtoon: *“A survey of the history of youth ministry shows that the evangelization of high school students, if left to peers, will never get done. Adults have consistently had to structure situations, train student evangelists, and hold the young people accountable to do the job”*.

Om 'n standhoudende inklusiewe tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid te ontwikkel vereis dus die insluiting van ouers en ander volwasse leiers in die gemeenskap om die inhoud van die geloofsbemiddelingsverhaal oor te dra. Inklusiwiteit is die teenvoeter van isolasie en fragmentasie in 'n individualisties-postmoderne wêreld. Uit my eie ondervinding met tieners, is daar altyd 'n gewilligheid om eerder uit te reik na ander as om in 'n klassituasie te sit en luister na wat gedoen moet word. Die paradigmaskuif van praat na proses in die gemeenskap is van kardinale belang. Volwassenes moet die inisiatief aan die dag lê om tieners onder 'n wakende oog in die middestad af te laai om gesprekke met honger siele te begin voer. Dit lei tot 'n nuwe tinteling in die are van hierdie jongmense.

8.3.7 Gesinsbediening as geestelike versorging

Hebbard (1995:15) sê gesinsbediening is 'n natuurlike manier om twee van die gemeente se hoofbedieninge in een gemaklike bediening te integreer. 'n Behoeftgebaseerde bediening sluit gewoonlik in aandag aan die sosiale, emosionele en fisiese behoeftes van mense en die hantering van die geestelike toestand van die gesin. Sell (1995:17) verwys na gesinsbediening as die sisteem waar Christen-ouers toegerus word vir hul ouerskap deur dit self ook te beoefen. Ouers het die verantwoordelikheid om hul kinders te evangeliseer. Evangeliste en sendelinge se grootste uitdaging is om aan mense die evangelie te bemiddel wat seergekry het. Daar is amper geen ander sisteem op aarde waarin daar meer seer is as in huisgesinne nie. Sell (1995:17) verwys na Joseph Parker wat gesê het dat as jy vir die noodlydendes preek, sal jy nooit 'n krimpemde gemeente hê nie.

Hebbard (1995:15) verwys na die gemeente as 'n plek vir vergifnis, begrip en belydenis: *“People must be put into natural contexts where deeper levels of communication can take place”*. Volgens Hebbard (1995:16) toon statistiek aan dat ten tye van krisis, sal mense eerstens na die predikant vir hulp gaan. Die gemeente word die laboratorium vir die ongeskoolde kurrikulum van die lewe.

Volgens Hebbard (1995:15) moet die gemeenskap kan sê: *“This church cares about folks!”* Die meeste buite-kerklike mense in die samelewing dink dat kerkmense net vir hulself omgee. Sterk gesinseenhede is die draers van die Christelike moraliteit en hulp na die gemeenskap om die ongekerstendes anders te laat dink. *“The church that neglects family matters ignores moral matters. ... Helping married people with their sex lives, emotional adjustment, and communication patterns braces them morally and spiritually”* (Sell 1995:16). Hebbard (1995:15) is van mening dat: *“Family ministry will thrust the reality of the world we now live in through every classroom and pulpit.”* Daarvoor is eenvoudige en eerbare kommunisering van komtemporêre onderwerpe nodig. Heitink (1993:101) verwys na die Reformasie wat 'n breë oriëntasie op die gebied van kerkreg, liturgie, verkondiging, kategeese, pastoraat en gemeentebou vra. Martin Bucer (1991) lê nadruk op die gemeente as liggaam van Christus waarbinne die gemeenskap van die Woord, die sakramente en die tug tot sy reg moet kom. Daartoe werk die Here deur sy troue dienaars sodat sy Ryk kan uitbrei. Bucer (1991:62-64) onderskryf vyf take binne sielsorg: (1) Wat en hoeveel take die werk van die sielsorg het wat in Eseg 34:16 saamgevat word: (2) Wie die verlore skape is. (3) Wie die verdwaalde skape is. (4) Wie die gewonde en gebroke skape is. (5) Wie die siek skape is. Bons-Storm (1989:59) meen: *“We worden uitgenodigd om de metafoor van Jezus als herder eens tot ons te laten doordringen, te exploreren waar deze ons brengt, hoe deze ons denken en handelen zou kunnen veranderen”*.

Met 'n gemeenskapsgerigtheid gebaseer op 'n eenvoudige en duidelike kommunikasievaardigheid, kan 'n nuwe bewustheid van die relevansie van die Woord van God en die kerk as sy liggaam en kudde ontwikkel word met Jesus Christus as Herder. Die kerk het nou die geleentheid en die uitnodiging van roepende stemme om weer in die samelewing sigbaar te word. Met 'n konstruktiewe opbou van tieners en hul gesinne as pneumatologiese sisteme binne die gemeenskap, waar hulle elke dag beweeg, het die impak waarna elke tiener en gesin ten diepste soek. Uit die navorsing wat gedoen is, is daar geen rede om die teendeel te dink nie, naamlik dat mense oor die algemeen onwillig is om in God se koninkryk te werk nie. 'n Praktykgerigte aanslag in geloofsbemiddeling met die invul en aanvul van simbole en rituele wink om benut te word. God se beeldraers, die Christendom, moet gelei word om beeldsenders van God te word. Dit kan in 'n erediens net ten dele gerealiseer word. In 'n erediens moet dit gepredik word, in gesinne moet dit geoefen word en in die gemeenskap moet dit geleef word.

8.3.8. Gesinsbediening ontwikkel geestelike leiers en gawes

Volgens Hebbard (1995:15) begin gesinsbediening met effektiewe leierskap. Almal baat daarby as die leiers gewillig is om dienaars te wees. *“If a church is to consider itself a discipling church family ministry cannot be regarded as a mere option”* (Sell 1995:17). By die aanvang van gesinsbediening moet die bestaande leiers dus deeglik ingelig word oor die wese van gesinsbediening. Wat die gewone lidmate betref, wil gesinsbediening volgens Hebbard (1995:16) lidmate betrokke maak wie se gawes soms onopgemerk in die gemeente nagelaat word. Na hierdie lidmate word ook as die vergete ampte van die kerk verwys (vgl Heitink 1993:190). In gesinsbediening sal sekere persone soos die eiendomsagent, die bemerkings-spesialis en die liedjieskrywer nou vir die eerste keer vind dat sy gawe gebruik word. Maar sou dit bloot om talente en nie om gawes van God aan mense gaan nie, val die

hele idee van benutting van gawes deur die mat. Talente en gawes moet binne die Christelike lewe komplimenterend wees. Deur talente en gawes moet God gevind word. *“De gave van de Geest is de uitnodiging om niet te proberen God in onze werkelijkheid binnen te halen, maar om Hem daar te vinden”* (Dingemans 1996:102).

8.3.9. Gesinsbediening wortel in die verbondsmatige

In die verbondstrategie is daar 'n geheime werking van God aan die gang wat meer sigbaarheid in die gemeente en gemeenskap vra soos deur God gewil. Omdat daar in die kerk 'n toenemende neiging van isolering van gesinne en gemeentes is, moet die verbondstrategie om gelowiges in verbondenheid te laat funksioneer weer ernstig in die praktiese teologie besin word. Clark (1997:24) beweer: *“The modern church has been described as an octopus without a brain, a collection of arms acting independently with no central processing unit coordinating their actions”*. Amper te veel jare het verby gegaan dat 'n geïntegreerde verbondsbediening nie die nodige aandag gekry het nie. Die gemeente raak al hoe meer gefragmenteerd deur middel van verskillende bedieninge soos 'n kleuterkerk, kinderkerk of kinderdienste, kategese in verskillende grade, verskillende indelinge vir jeugaksies, kinderkampe, ouerkampe, ensovoorts. God het sy verbondsoopdrag aan sy volk gegee om in verbondenheid te lewe. Gesinsbediening wil in gehoorsaamheid aan die verbondsoopdrag van God 'n duidelike uitklaring gee dat jeugbediening of -ontwikkeling binne gesinsverband 'n primêre tuiste het. Tiener- en gesinsbediening wortel dus binne die verbondsmatige (vgl Nel 1998:14-17). Die verbondsmatige moet egter nie net gebruik word as 'n eis van verantwoordelikheid aan gesinslede en egliede nie, *“... sonder dat die genade van 'n verbondsbetrokke God wat ook in daardie gesin deelnemer is, werklik na vore kom”* (Müller 1996:49).

8.3.10. Gesinsbediening smee verbintenisse in die gemeenskap

'n Tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid se krag lê in verhoudings en verbintenisse soos sosiale, goddelike, persoonlike, gemeenskapsgerigte asook ouer- en kinderverbintenisse:

1. Sosiale verbintenis: Nel (1998:186) beweer: *“Waar die geheel ontbreek, kan die spesialisasie maar ‘perfek’ wees, maar op die lang termyn ly die kind se sosialisering met die geloofsgemeenskap skade”*. 'n Christelike sosiale verbintenis kan nie op 'n programmatiese wyse bereik word nie, maar alleen deur persoonlike kontak met God en medegelowiges. Benson (1997:109) maak die volgende opmerking oor verbintenis ten opsigte van sosiale verandering: *“Social change takes time. The status quo has become deeply entrenched and is reinforced by decades of attitudes, values, and behaviors .... Becoming an asset-building community ... requires a commitment to stay with the change process over the long haul”*. Hierdie verbintenis is een van die moeilikste verbintenisse in 'n voortdurende veranderende wêreld en die gevaar van 'n sterk promosie van multikulturalisme wat tot opsplitsing van gemeenskappe kan lei (vgl Robertson 200:62).

Sell (1995:80-81) beklemtoon weer sosiale sanksie vir die huwelik. Wanneer persone net saamwoon sonder 'n publieke deklarasie is dit nóg Bybels nóg sosiaal aanvaarbaar (vgl Gen 2:24). Al is 'n intieme verhouding tussen slegs twee persone ter sprake, kan die gemeenskap nie daarvan uitgesluit word nie. Die instellings van

God, soos die gesin, asook godsdienstige rituele vra nie net sosiale betrokkenheid nie, maar smee verbintenisse met veel dieper betekenis as wanneer twee persone slegs 'n verbintenis aangaan: *“And the legal sanctions in the Old Testament make it clear that marriage is regulated by society for the couple’s and society’s sake”* (Sell 1995:82). Die gemeenskap is nog steeds by die huweliksluiting in die postmoderne tyd teenwoordig, maar kan meer deel van die kerklike ritueel gemaak word, veral waar die belofte van trou voor God en die gemeente gemaak word deur almal teenwoordig te vra om dit met “amen” of “laat dit so wees” te beaam.

2. Goddelike verbintenis: Deur die seremonies of rituele wat aan die gemeenskap bekend is, kan die gemeenskap van God se verbintenis met die ganse mensdom bewus gemaak word en die onderlinge verbondenheid binne die gemeenskap versterk word, al is verskillende kerke ter sprake. Die gemeenskap kan weer in sy gebrokenheid geleer word om voor God te staan om 'n verbintenis met Hom en met mekaar aan te gaan omdat dit 'n Godgegewe moontlikheid is wat nie deur menslike aksies vernietig kan word nie. *“Indeed, when we are drawn into a relationship with God and into the human associations that God intends for us, we find these capacities revitalized”* (Stackhouse 2000:14).

3. Persoonlike verbintenis: Gesinsbediening fokus op verhoudingsbou, onderlinge verbondenheid tussen man en vrou en hul verbondenheid met God, hul kinders en die gemeenskap. Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid maak die gemeenskap bewus van die elemente, simbole en rituele wat mense onderling en innerlik op 'n persoonlike vlak verbind. Die gemeenskap word sodoende van die Verbondsgod bewus om met 'n innige verbondenheid met mekaar saam te leef. Sell (1995:82) is van mening: *“All of these components of commitment - social, divine, personal combine to support couples staying together through the rough spots of their relationship”*. In dieselfde sin kan aanvaar word dat sosiale, goddelike en persoonlike verbintenisse ook die lede van 'n gemeenskap kan saambind en verstewig as 'n teenvoeter vir allerlei bedreiginge. Hebbard (1995:196) beweer: *“Effective outreach does not begin with actions or methods. It is a heart question”*. Gesinsbediening en gemeenskapsbediening is 'n verhoudingsmatige bediening, want die basis vir hierdie bediening is die verbond van God. Benson (1997:92-93) meen dat die kerk 'n paradigmaskuif nodig het van programme na verhoudings om werklik aandag aan persoonlike verbintenisse te kan skenk.

4. Gemeenskapsgerigte verbintenis: God se verbondsliefde strek verder as 'n huwelikspaar of lidmate van 'n bepaalde gemeente. God se verbondsliefde word in Johannes 3:16 tot die hele wêreld gerig. Volgens Sell (1995:82): *“The apostle Paul profoundly blends together the marriage themes of oneness and love in Ephesians 5 where he compares the union of Christ and the church to the relationship of husband and wife”*. Die Verbondsgod se liefde moet die gemeenskap deur middel van verbondsgesinne bereik. Die hele rituele spel by die huweliksluiting met 'n gemeenskapsbetrokkenheid moet teen die dekor van liefde in die samelewing afspeel. Die huweliksbevestiging speel Efes 5:31-32 asook Gen 1:27 as ondertone in. Die gesinne en gemeente moet gemeenskapgerig wees omdat God deur Jesus Christus sy gemeenskapsgerigtheid openbaar het. God se liefde is allesomvattend en almal-insluitend.

Hebbard (1995:196-197) meen gemeenskapsgerigte gesinsbediening sal van gemeentes en die leiers vereis om weg te beweeg van 'n na binne-gerigtheid. Hebbard stel tien vrae vir so 'n gerigtheid na buite wat neerkom op 'n persoonlike ingesteldheid ten opsigte van uitreik na ander in die gemeenskap, byvoorbeeld of ek gewillig is om na ander te luister. Benson (1997:86-99) verwys ten opsigte van 'n waarde-basis vir kinders en adolessente na twaalf kultuurskuiwe wat in gemeentes moet plaasvind om 'n gesamentlike visie en verbintenis in die gemeenskap te kan laat realiseer, byvoorbeeld 'n skuif van selfbelang na medeverantwoordelikheid.

5. Ouer-kind-verbintenis:

* **Ouers se verbintenis met kinders:** Sell (1995:88) sê: *“A parent’s love, like God’s, is to be characterized by mercy, acceptance, and forgiveness. ... Whenever parental obligations are spelled out, they mostly deal with disciplining and teaching the children ...”*. Sell verwys na Tit 2:4 as die enigste Bybelvers wat ouers se liefde vir hul kinders beklemtoon en dat dit aan die vroue gerig word. Joodse geleerdes het ook oor die afwesigheid van so 'n gebod gewonder en sluit liefde van ouers aan kinders derhalwe in by Levitikus 19:18 wat handel oor naasteliefde. Daar is egter Skrifgedeeltes wat liefde van ouers vir hul kinders veronderstel soos Spr 13:24 en Ps 27:10. Ander uitsprake oor liefde van ouers vir kinders kan gevind word in die liefde van God as Vader vir sy kinders, byvoorbeeld Luk 6:36 en Mat 5:43 tot 48. Sell (1995:88) meen: *“Parental love should be loyal, and steadfast, like God’s love, who loves even his evil children. The parents’ commitment to their children is grounded in God the Father just as the commitment of husband and wife is based on God the lover”*. Benson (1997:181) meen dat ouers in hul verbintenis met hul kinders 'n belangrike rol te speel het om waardes te bou en moet daarom 'n ondersteuningsraamwerk hê om dit ten uitvoer te kan bring. Met verwysing na ouers as primêre bemiddelaars beweer Nel (1998:109): *“Deur ouers heen word kinders van gelowiges ingelyf in die weg van Jahve met sy mense”*.

* **Kinders se verbintenis met ouers:** Volgens Sell (1995:89) word kinders se verbintenis met ouers in terme van respek gedefinieer: *“So serious is this that it is one of the Ten Commandments”*. Sell haal Eksodus 20:12 aan: *“Eer jou vader en jou moeder ...”* en verwys na ander Skrifgedeeltes wat oor gehoorsaamheid aan ouers handel asook om na ouers se onderrig te luister, byvoorbeeld Efes 6:1 en Kol 3:20. Sell verwys ook na Paulus se uitspraak oor versorging van gesinslede en familielede, in besonder die weduwees, in 1 Tim 5:3 tot 16. Hierdie onderlinge verbintenis se snoer 'n nukleêre gesin as eenheid saam. Kinders moet dus van kleins af geleer word om deel te wees van die versorgingsnetwerk in die gesin, gemeente en gemeenskap. Nel (1998:96) formuleer jeugbediening in hierdie verband as *“... die bemiddeling van die koms van God deur sy Woord en die diens van mense, deur alle modi van bediening, op 'n gedifferensieerd-toegespitste wyse aan, met en deur die jeug as 'n integrale deel van die gemeente”*. Volgens Louw (1989:91) het die affektiewe funksie van die gesin ten doel om 'n gevoel te skep van *“... ek-behoort-aan en ek-word-waardeer-vir-wie-ek-is .... Dit geld vir die man-vrouverhouding, sowel as die ouer-kind- en die broer-susterverhouding”*. Dit help die tiener om 'n gesonde selfbeeld te bou.

Daar is geen ander uitweg in die gesin, gemeente, gemeenskap en die res van die wêreld behalwe om in 'n deelnemende hoedanigheid met 'n gedeelde visie besig te wees om Christelike waardes in kinders se lewens te ontwikkel om in die vinnig

veranderende wêreld steeds op die weg van Jahve te kan bly nie. Die opbou van gesonde gesinne begin by waarde-insette by kinders deur ouers as primêre geloofsbemiddelaars en omdat dit nie 'n doel in sigself moet bly nie word dit uitgewentel na die gemeenskap deur gebruik te maak van bronne in die gemeenskap of om nuwe inisiatiewe daar te stel. By die kind moet dus die bewustheid gekweek word dat hy of sy medeverantwoordelik is vir die geestelike en psigo-sosiale gesondheid van die gemeenskap. Hierdie gemeenskapsgerigte benadering is gerig op die sintese tussen God, mens en komos. Dit vra 'n verbintenis in die eerste plek met God en sy Woord as die waarheid en dan met gesinsgenote, geloofsgenote en ook met hulle wat nog nie tot die waarheid van versoening deur Jesus Christus gekom het nie. In hierdie verbintnisse word die rol van die gelowige in hierdie wêreld duideliker.

8.3.11. Gesinsbediening stimuleer rolvervulling in die gesin

'n Gesinslid se rol word volgens take en aktiwiteite beskryf wat deur die bepaalde rol uitgevoer moet word. In die samelewing is daar bepaalde norme of gedragsvoorskrifte wat in bepaalde rolle verwag word. Dit geld ook vir gesinsrolle soos in die volgende Skrifgedeeltes voorkom ten opsigte van die vrou – Ef 5:22-23; die man en vader - Ef 5:25 en Ef 6:4 en die kinders – Ef 6:1-2 en Pred 12:1.

Volgens Louw (1999:127-129) fokus gesinsbediening op gesinslede se posisies wat hulle binne die gesin inneem en word deur die volgende faktore beïnvloed: Houding word deur 'n groep se emosies bepaal. Persepsies van mekaar bepaal die optrede teenoor mekaar. Rolverwagtings van mekaar bepaal die karakter van interaksieprosesse en style van kommunikasie. Behoeftes aan erkenning, waardering en aanvaarding bepaal die onderlinge interaksie. Familietradisies speel wel nog 'n rol in gesinsinteraksieprosesse. 'n Gesindheid soos haat en liefde bepaal die gesinsdinamika. Waardes en norme bepaal sekere gebruike, gewoontes en tradisies. Gedragsreaksies word bepaal deur wat gesinslede vir mekaar sê en saam doen. Opvoedingsstyle geskied gewoonlik in teenoorgestelde pare - dominerend teenoor permissief en begrip teenoor kritiek. Gesinstrukture wissel na gelang van die fases waarin die gesin verkeer byvoorbeeld peuter, kleuter, puberteit, ensovoorts. Lewensbeskouinge van gesinne oor die lewe word beïnvloed deur die bepaalde kultuur waarin hulle hulself bevind. Louw (1999:129) beweer: *“Geloofsoortuigings van gesinslede speel 'n groot rol in die kommunikasie van geloofswaarhede. Gesinslede se siening en verstaan van God bepaal direk of indirek die interaksieprosesse binne die gesin. Byvoorbeeld, die siening van God as Regter gaan 'n meer streng en disiplinêre houding van afstand tot gevolg hê, terwyl die siening van God as Vriend 'n meer ontspanne en gemoedelike houding van betrokkenheid tot gevolg het”*.

Die aanwesigheid van waardes in gesinne oefen 'n sterk invloed uit op die hele gesin se persepsie van mekaar, van God en die toekoms. Die stimulering van rolverwagtings deur gesinsbediening kan in 'n hoë mate toegeskryf word aan die mate van waardevorming in die daaglikse lewe van die gesin. Benson (1997:177) beweer: *“Nurturing strong, asset-building families needs to be a high priority in communities committed to children and adolescents”*. Benson (1997:251-252) tabuleer dertig waardes van *Search Institute*, met 'n kort definisie van elk wat neerkom op ondersteuning deur ouers en skole, grense wat gestel word in

gesinsverband en in portuurgroepe, tydsbesteding, verbintenis aan opvoeding, positiewe waardes soos hulp aan ander en sosiale mededinging byvoorbeeld om in geloof met 'n positiewe toekomsverwagting te leef. Strommen en Hardel (2000:233) dui die resultate aan wat by 254, 464 leerders van graad ses tot twaalf bevind is ten opsigte van die toepassing van genoemde derdtig waardes aldan nie. Waar die waardes op 'n maksimale wyse by kinders tuisgebring word, daal byvoorbeeld die dwelmgebruik basies tot nul. Dieselfde geld ook vir die voorkoms van geweld en skoolprobleme.

Binne 'n gesonder gesin- en gemeenskapsituasie is mense meer gestimuleerd om hul rolle te vervul. Die begin van so 'n gesonder situasie is geleë in ondersteuning en dit is weer afhanklik van die opvoeding van beide ouer en kind om tot verstaan van hulself en mekaar te kom. Dit maak van die gesin 'n belangrike agogiese ruimte. Nel (1998:21) meen: *“Binne die huisgesin word God en sy handeling op die mees natuurlike maniere aan huisgenote geïnterpreteer”*. God werk binne die gesinsverhoudings genesend en sluit ook gemeenskapsbronne daarby in. Nel (1998:22) beweer: *“Verhoudings is die wagwoord in verstaan en die gesin is van hierdie verhoudings die mees natuurlike vorm. God is inderdaad die God van verhoudings...”*. Müller (1996:14) beweer: *“Ware verstaan met die oog op die soeke na sin kan na my mening alleen vanuit 'n ekosistemiese perspektief bevorder word”*. Wat tieners betref, moet sosiale rolle derhalwe duidelik gedefinieer en selfs herdefinieer word. Gesien in die lig van 'n ekonomies dominante gemeenskap moet die plek en rol van die gesin en familie volgens Nel (1998:37) verander van een wat ekonomies en psigies afhanklik is na een van relatiewe onafhanklikheid. Kennis moet ingesamel word om in die konteks van 'n postmoderne gemeenskap te kan meeding en ook te kan meewerk. 'n Persoonlike sisteem van waardes is vir hierdie mededinging en medewerking uiters noodsaaklik.

Die wedersydse verwagting van ouers en kinders moet veral aandag geniet. Die gemeenskapsgerigte geloofsvorming van tieners in die verbondsgesin deur middel van simbole en rituele vra 'n wedersydse verantwoordelikheid. Imber-Black (1999:202-213) bespreek die skep van betekenisvolle rituele vir die gesinsiklus en die hantering van wedersydse verwagtings: *“Relying on symbols, metaphors, and actions, which may have multiple meanings, life cycle rituals function to reduce anxiety about change”* (Imber-Black 1996:202). Gefragmenteerde en geïsoleerde gesinne is 'n teken van 'n ongesonde en gespanne situasie en werk nadelig in op rolverwagtings omdat daar nie sterk onderlinge bande bestaan nie. Gesinsrolle word veral in die huidige samelewing dramaties verander waar die ekonomie en tegnologie 'n dominante rol speel. Ten spyte van hierdie negatiewe faktore meen Müller (2002:111) *“Te midde van onvolmaaktheid en sonde sit die Christengesin as'tware bakens neer om te vertel van hulle gerigtheid op die toekoms”*. Shriver (2000:167) beweer: *“Christianity has contributions to make to this hopeful future”*. Dit sê Shriver in die lig van onsekerheid oor wat die kerk werklik besig is om te doen met betrekking tot globale vrede (vgl Shriver 2000:168-172).

Uit wat reeds bespreek is, is dit duidelik dat tiener-, gesin-, gemeente- en gemeenskapsbediening in vennootskap met mekaar tot 'n beter bedeling in al dié genoemde sisteme, wat ook as mikro-, meso- en makrosisteme beskou word, kan lei. Tienerbediening moet derhalwe ten minste in gesinsverband gesien word alvorens daar van meso- en makro-bedieninge gepraat kan word.

8.4. Gesinsbediening is tienerbediening

(Vgl diagram 56: *Vrae oor geloofsbemiddeling aan tieners*). Aan die hand van enkele basiese vrae oor geloofsbemiddeling word in hierdie navorsing 'n poging aangewend om praktiese antwoorde te gee wat aantoon dat geloofsbemiddeling aan tieners gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid verlang. Let op na die interaksie tussen hierdie vrae wat daarop dui dat dit nie onafhanklik van mekaar gehanteer kan word nie. Die vrae het ook 'n sikliese verloop wat daarop neerkom dat daar 'n voortdurende wisselwerking tussen praktyk en teorie sal plaasvind met die nodige aanpassings indien nodig met betrekking tot elke vraag. Die neiging in die moderne tyd is nog steeds om die praktyk deur die teorie te domineer: “...with epistemological and hermeneutical models laying the foundation for practical theology” (Anderson 2001:16). Die probleem met hierdie benadering is dat die praktyk slegs deur teorie by die waarheid kan uitkom. Die moderne beskouing is dat teorie bo die werklikheid staan en nie die denke van die individu in die gemeenskap of praktyk altyd verreken nie (vgl Anderson 2001:17). Hierdie eenrigtingverkeer van informasie, as waarheid, verstaan en interpretasie van die werklikheid sluit nie noodwendig die tiener in in die proses van tot verstaan kom nie en derhalwe word teorieë en teologieë deur tieners skepties benader en in 'n hoë mate verwerp (vgl paragraaf 8.4.3 - Behoeftte aan sinvolheid).

Die Kerkbode (2002:vi) verwys na C.H. Thesnaar, dosent in jeugwerk aan die Hugenote Kollege, wat meen dat geen jeugbediening sonder gesinsbediening moontlik is nie. Hy meen 'n hernude fokus is op jongmense en kinders in Suid-Afrika in die vroeë sewentigs van die vorige eeu deur middel van programme, aksies, kampe, feeste, materiaal en strukture gerig, maar met 'n terugskoue is dit duidelik dat dit los van die hoofstroom-gemeentelike bedieninge wat op volwassenes gefokus was, gestaan het. 'n Teologie vir jeugbediening as gesinsbediening is dus nodig. Fields (1998:252) pleit soos volg daarvoor: “*I pray that some courageous churches in the twenty-first century will give us new models for youth and family ministry. I challenge you to begin integrating your youth ministry, the church, and the family in a more effective manner. I believe the biggest change will be in attitude rather than in direction or program components*”.

Nel (1982:74) voer aan dat: “... hoewel jeuevangelisasie 'n gemeentelike bediening en 'n gesinsbediening is, is dit allerweë gewens om die Christenjeug te gebruik om hulle mede (vervreemde) jeug te bereik”. Raubenheimer (1997:33) waarsku: “*The programmatic approach of the church's youth ministry is in danger of contributing to increased pressure upon the family system. Youth ministry without a clearly formulated family ministry will be increasingly ineffective. Covenant ministry should be nothing else but comprehensive family ministry*”. Die omvattendheid van hierdie verbondsbediening word aansienlik uitgebrei wanneer dit gemeenskapgerig raak. Verbondsbediening moet as 'n liefdesbediening gesien word, want God het uit liefde 'n verbond met die mens aangegaan en daardeur die mens in 'n liefdesverhouding ingetrek wat in diens, diakonia, uitgeleef moet word. Nel (1998:92) meen dat die mens sy roepingsvervulling in diens vind. Die Christen in verbondheid met God staan in 'n dienende verhouding met die wêreld as verteenwoordiger en beeldraer van God se liefde deur Jesus Christus vir almal op aarde (vgl Joh 3:16). Burger (1991:143) beweer egter: “*Wanneer eenheid nog nie 'n realiteit is in die lewe van die*

geloofsgemeenskap nie, het daardie mense nog nie regtig begin om mekaar te dien in die liefde en gesindheid van Christus nie. Dit geld van eenheid binne 'n spesifieke gemeente, maar ook van die eenheid tussen kerke in die breë; en dit raak selfs die verhouding van die kerk teenoor die omringende samelewing". Waar daar 'n sterk neiging in gemeentes is om voortdurend programme uit te werk om 'n doel in diens te bereik, sal daar meer op verhoudings in gesinne gelet moet word wat ook in die res van die gemeente en gemeenskap betekenis het.

Nel (1998:77-97) lewer 'n sinvolle bydrae oor 'n inklusiewe jeugbediening, dit is 'n jeugbediening aan, met en deur die jeug. In dieselfde lig word in hierdie navorsing 'n model ontwikkel vir 'n tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid aan, met en deur die gesinslede self. Die tiener sal slegs gewillig wees om tot geloofshandeling te kom as daar 'n geleentheid en ruimte binne die verskillende gemeentebedieninge geskep word wat 'n daadwerklike verskil in die samelewing maak. Die belangrikste ruimte of sisteem vir geloofshandeling is die verbondsgesin. Tieners is belangrike boustene binne die gesin en gemeente. Hulle het baie energie en is baie kreatief veral as simboliek en rituele of geloofshandelinge ter sprake is. Stone (1981) beklemtoon ook die inklusiewe benadering soos volg: *"For years now, youth ministry has been departmentalized and in some cases just was not included as a part of the congregation"*.

8.4.1. Teologiese besinning oor tienerbediening (Vgl paragraaf 2.7 - 'n Teologie vir tiener- en gesinsbediening)

* **'n Radikale verandering in die jeugparadigma:** Nel (1998:9) meen: *"Een van die grootste gebreke in jeugbediening as sodanig is meermale die afwesigheid van goeie teologiese grondslae. ... Die teologie en die samelewing roep wêreldwyd reeds vir meer as 'n eeu om 'n radikale verandering in hierdie paradigma."* In hierdie navorsing word die radikale paradigma gesien in die lig van die herwinning van die Bybelse paradigma binne 'n radikaal anderse konteks van die plaaslike gemeenskap. Alhoewel al hoe meer stemme opgaan dat godsdiens 'n private saak geword het, kan die beoefening van praktiese teologie nie as private saak beskou word nie. Die gesinslewe vind nie in 'n sosiale vakuum plaas nie. Borgman (1997:xiii) beweer: *"It is always, in some sense, a community effort arising from and influenced by particular cultural and religious needs"*. Die duidelike proklamerende stem van die kerk is al hoe stiller gemaak soos die stem van die ekonomie en tegnologie luider begin klink het. Binne hierdie onseker situasie soek tieners en hul ouers na deernis en nie optogte met slagspreuke en 'n luide teologiese gebulder nie. Teologie moet as 'n verhaal beskou word wat vir mekaar vertel word vanuit 'n Bybelse, maar ook 'n eietydse konteks (vgl Borgman 1997:xiii en xviii en Müller 1996:111 ev).

* **'n Bybelse koersaanduiding vir jeugbediening:** Die Bybel het nie 'n klinkklare teologie vir jeugbediening nie, maar dui soos reeds bespreek duidelike elemente aan wat God binne die gesin van ouer en kind verwag. In Eksodus 12:1-28, die instelling van die paasmaaltyd, dui op die gesin as 'n unieke hermeneutiese ruimte en so-ook Deuteronomium 6 wat van geloofsopvoeding in die gesin spreek (vgl Nel 1998:20). Daar moet begrip bestaan hoe moeilik dit vir tieners is om in 'n globaliserende wêreld tot 'n eie ideniteit te kom en hoe krities verhoudings vir hulle is omdat globalisering 'n element van massafikasie en relativering het waarin 'n eie identiteit van minder waarde kan word. Robertson (2000:59) beweer: *"This alignment of the global and the*

local does not, however, eliminate the proposition that traditional, local cultures and religions are under siege". Daarom moet sterk oorweging geskenk word aan 'n geloofsbemiddeling wat eerder Christosentries is as Bibliosentries of teosentries (vgl Borgman 1997:xiv).

Tienerbediening het nie in die eerste plek te doen met die perfektheid van programme of jeugleiers nie, maar met 'n soewereine God wat ongeag die mens se onvolmaaktheid en foute sy wil laat geskied. Hy verlang dus 'n sentrale posisie in die jeugbediening. De Vries (1994:162-163) meen: *"As we think theologically about the process of helping teenagers move toward mature Christian adulthood, we must begin with God's central role. We begin with a confession that all of our methods, all of our programs, all of our systems are not enough to lead a young person to genuine repentance and faith"*. Borgman (1997:xiv) beweer dat teologie 'n menslike aktiwiteit is wat God se wonderwerke in die wêreld reflekteer met die wete dat God misterieus vir die mens sal bly. Tog kan die praktiese teoloog nie sy werk anders doen as om deur God daartoe geïnspireer te word nie.

* **Jeugbediening geen substituut vir ouers:** De Vries (1994:167) pleit dat: *"The youth minister and the youth program must never be seen as substitutes for the parents' and the church members' fulfilling their own commitments"*. Die gesin is die belangrikste hermeneutiese en agogiese ruimte vir die tiener (vgl Nel 1998:1925). Binne hierdie ruimte vra kinders vrae aan ouers en moet hulle ook deur hul ouers opgevoed word. Gewoonlik het ouers verskonings dat hulle nie werklik toegerus is om dit te doen nie. De Vries (1994:163) meen: *"God uses us most often in spite of our gifts, abilities and hard work, not because of them"*. De Vries (1994:165) verwys ook na die ouers in die Ou Testamentiese tyd: *"These early parents (and their Israelite kin) were not told to get their children to meetings or to worship (that was understood). They were commanded, instead, to talk about God and his commands throughout their daily activities"*. Louw (1989:94) sê: *"Die gesin is die plek waar Skrifkennis en verbondskennis geïntegreer word tot 'n lewenstyl wat Christusgesentreerd is"*.

God het die gesin as 'n hermeneutiese en agogiese ruimte vir geloofsbemiddeling geskep. Daarom is gesinsgebaseerde tienerbediening nie 'n nuwe model nie. Dit is eerder 'n bewusmaking van God se model wat deur Jesus Christus se bediening op aarde verder verhelder is en wat op navolging, gemeenskap, bemagtiging en uitstuur na die gemeenskap neergekom het (vgl Mark 3:14). Jesus se bediening het met 'n geduldige liefdesonderrig gepaard gegaan en ouers moet 'n verbintenis aangaan, soos by die doop, om kinders in die verbondsgesin as agogiese ruimte met 'n geduldige liefdesonderrig op te voed wat die waardes van die koninkryk kan uitleef sodat al hoe meer gemeentelide en lede van die gemeenskap ook in hierdie verbintenis ingesluit kan word. Borgman (1997:xiv) meen: *"Jesus Christ is our model. As Christ left heavenly status and security to enter human life and a particular human culture, our Lord has sent all Christians (incarnationally) into specific cultures"* (vgl Joh 20:21).

* **Verbondsmatig en verhoudingsmatig:** Die feit dat die gesin 'n hermeneutiese ruimte is, beteken volgens Nel (1998:21) ten minste en ten diepste: *"... dat God in sy wysheid binne verhoudings werk. Sy verbondsmatige handeling met mense onderstreep dit ook. En ouers en kinders is die mees 'natuurlike' voorkoms van*

hierdie verhoudings”. Die doel met tienerbediening in gesins- en gemeenskapsverband, is om tieners tot verhouding met Jesus Christus deur ouers en die geloofsfamilie in die gemeenskap te lei en om tieners dissipels te maak om dieselfde te doen. *“But one cannot be a mature Christian adult in isolation from other believers”* (De Vries 1994:168). Burns (2000:38) beweer: *“The greatest programs will fail and the most interesting curriculum will never be absorbed if the primary focus in youth ministry is not building solid, encouraging, positive relationships with young people”*. Volgens De Vries (1994:169) is kinders se belangstelling in institusionele godsdienste gedurende die tienerjare op sy laagste en speel lojaliteit aan verhoudings 'n belangrike rol. Dit beteken egter nie dat die kerk as instituut nie 'n rol vir tieners te speel het nie. De Vries (1994:141) meen: *“Family-based youth ministry is not about abandoning traditional forms of youth programming as much as it is about building the foundation of solid connections with mature Christian adults”*. Tidball (1983:135-136) beweer: *“It is foolish to think that any human structures can escape from the creeping paralysis of institutionalisation. ... The history of the church is a history of repeatedly alternating patterns of institutionalisation and revitalisation. ... Our world today is consequently littered with dead structures that no one has had the courage to bury”*. Die erediens ontwikkel die beeld van 'n geloofsbyeenkoms as uitgebreide familie van God vanuit die konsep van die geloofsgesin as kleiner erediens in elke huis. In hierdie sin is dit belangrik dat jeugbediening ekklesiologies/somaties verantwoord is. Nel (1998:18) meen: *“Binne die verhouding met ander groei die jeug geestelik en leer hulle dat hulle deel is van 'n dienende gemeenskap van gelowige mense”*.

Die gemeenskap van gelowiges is die mees effektiewe uitgebreide familie vir die ontwikkeling tot ryp Christen volwassenes. Alhoewel die Christengesin die primêre plek is om geloof te vorm, moet die gesin nie vergoddelik word nie. De Vries (1994:170) gee die volgende as rede: *“Particularly now that family values are all the rage, both in the church and in the political arena ... One way to keep the value of the family in perspective is to reevaluate the commonly held hierarchy of priorities”*.

* **Tiener-subkultuur:** Borgman (1997:xi) beweer: *“A theology of youth ministry or of popular cultures does think about God’s views and activity from within the youth culture and popular culture”*. Daarom moet ouers en jeugleiers 'n konsep ontwikkel wat binne hierdie subkulture gebeur. Die kulturele konteks is dus van besondere belang (vgl Müller 1996:7 ev se eko-hermeneutiese benadering). Borgman (1997:xv) meen dat diegene wat meer van die jeugkultuur wil weet en geloof aan tieners wil bemiddel, sal 'n versigtige studie van Christus se inkarnasionale bediening moet maak (vgl Fil 2:5 ev en Joh 14). Hierdie inkarnasionale teologie beklemtoon God as Vader, die krag van die Heilige Gees en die sentraliteit van die kruis.

8.4.2. Die basiese vraag oor tienerbediening

Een van die oorwegings waarom navorsing oor tienerbediening gedoen moet word, is dat tieners ongeag aanpassings wat in eredienste en by jeugaksies gemaak word, steeds belangstelling in die kerk verloor. Wat is die rede hiervoor? Dit is talle jeugwerkers se bekommernis en Robbins (1990:11) probeer ook hierdie tendens uit 'n bepaalde hoek benader: *“The bottom line in youth ministry is not how many kids you have coming to your youth group. The bottom line is, ‘Where will your kids be five to ten years from now?’ ... When all the peripheral issues and agendas of youth*

ministry are stripped away, the central reason for youth ministry is helping kids to grow spiritually". Die vraag oor minder belangstelling in kerklike aktiwiteite en die verdwyning uit die kerk word in 'n sekere sin deur McNabb en Mabry (1990:13) beantwoord: *"They have been turned off by boring, predictable, unchallenging, irrelevant, sophomoric attempts to teach them God's Word. By the time we church-raised kids graduated from high school, we had twelve years of Sunday school and six years of youth group under our belts - and had lost nearly all interest in anything to do with the Bible"*.

Elf jaar se kategetiese onderrig omgerek in skooldae van ses ure elk beloop ongeveer dertig skooldae. Dit is 'n relatief kort termyn van geestelike beïnvloeding of geloofsbemiddeling deur middel van kategetiese. In baie gemeentes is kategete nie toegerus om in hierdie minimale tyd effektief geloof aan kinders te bemiddel nie. McNabb en Mabry (1990:14) gee 'n rede vir die situasie: *"One of the reasons Christian education is in such bad shape, why apathy is rampant in our Sunday school classes and youth groups, is that we have failed to incorporate tenets of educational psychology into our teaching"*. Dit is die situasie ten spyte van die geweldige hoeveelheid insig wat oor die afgelope dekades verkry is oor hoe kinders leer (vgl Oudelaar-Bijlsma 2003:41 in paragraaf 9.1.2 (7) – Kategetiese buurtmodel, diagram 65: *Die vier basiese leerstyle* en diagram 67: *Die wisselwerking tussen teorie en praktyk* in paragraaf 9.5.2 (3)).

Die jeugbediening is in die meeste gemeentes nog steeds in 'n hoë mate verstrengel in 'n tradisioneel-kognitiewe benadering. Die kerk het die nuwe wyn, maar werk dikwels nog met ou leersakke. Jeugbediening kan nie sonder genoegsame aandag aan die affektiewe dimensie van geloofsbemiddeling effektief wees nie. *"A Christian communicator cannot put forward a message nowadays if he or she does not engage the affective life of the group"* (Babin 1991:63).

Die millenniumgenerasie kan as 'n *"sight-and-sound-generation"* beskou word. Jeugbediening moet ag slaan op praktiese ervaring en bevindings rondom die hoër retensievermoë by die gebruik van die visuele en ouditiewe in kombinasie. Baddeley (1999:7) wat sê dat verbale kodering 'n uiters belangrike rol in onthou speel, beweer: *"Even when one is remembering visually presented items, or recalling actions or incidents, there is a strong tendency to supplement other aspects of memory by verbalising, turning what may be initially purely a visual task into a combined visual and verbal one"*. Tyd kan meer effektief in die kerk bestee word deur meer van die visuele en ouditiewe gebruik te maak. Die verbeeldingskrag van die jeug en jeugleiers binne die jeugbediening kan meer effektief benut word. Die skeppingsopenbaring moet meer in die jeugbediening geïntegreer word. Die beeldende kunste en musikale wêreld lewer reeds deur middel van simboliek, rituele en klank 'n besondere bydrae tot geloofsbemiddeling en –vorming deur die praktiese en persoonlike betekenis van die evangelie te verhelder. Dit gaan nie in die eerste plek oor gedurige variasie of aanbiedinge nie (vgl Taizé se juggroep – Aerts:2000:148-151 in paragraaf 9.5.2 (3)).

8.4.3. Die behoeftes van tieners

Die behoeftes van tieners is 'n belangrike faktor vir 'n geloofsbemiddelings-metodologie (vgl diagram 57: *Maslow se behoeftehiërargie* - Erasmus et al 1996:30). Diagram 57 verdeel die basiese behoeftes in vyf kategorieë, naamlik fisiese behoeftes, behoefte aan veiligheid, sosiale behoeftes, behoefte aan selfrespek en selfverwesenliking.

1. Behoefte om te behoort: Tieners is onder andere met identiteitsvorming besig met die voorbereiding vir 'n bepaalde lewensrol. Tieners is besig om nuwe verhoudings te bou in portuurgroepe, met volwassenes en gesinslede (vgl Steyn en Breedts 1977:179-180). Die verskillende groeperings en ook tienergroeperings in die gemeenskap dui op 'n behoefte om iewers te behoort. Tieners gee soms hul geloof en waardes prys vir hierdie behoefte. Baie tieners groei op in gebroke huisgesinne en soek na meer egte en intieme verhoudings. Hierdie tieners groei op in 'n situasie waarin verhoudings nie werk nie, maar sien tog dat dit in ander gesinne werk. Omdat baie huwelike deur egskeiding beëindig word, kan verwag word dat heelwat tieners nie 'n gebalanseerde gesin vol liefde en hartlikheid ken nie en kan 'n soektog na meer intieme verhoudings soms op tienerswangerskappe uitloop. Eintlik word net na 'n vriend gesoek wat sal omgee en verstaan.

Die millenniumtieners is die geslag wat al hoe meer met die wye wêreld gekoppel word en die veelheid van kulture in die *“global village”* verken (vgl Schulze 1998:13 en Robertson 2000:53-54). Die moderne elektronika en die agteruitgang binne die tradisionele gesinne het gelyktydig begin plaasvind. Verhoudings word met persone op elektroniese skerms gebou. Hierdie persone is in 'n sekere sin soms meer aan tieners bekend as hul eie gesinslede. Tieners het dus eerder 'n gesin op die televisieskerm en in die portuurgroep as in hul eie huisgesin. Dit moet in die tiener- en gesinsbedieningsmodel besondere aandag ontvang.

2. Behoefte aan sinvolheid: Ongeveer alle tieners is rekenaargeletterd en omdat hulle al hoe meer tyd voor rekenaars deurbring, lees sommige al hoe minder boeke of stof van opbouende aard. Prins (1997:43) beweer: *Die evangelie, asook die jeug, vereis dat die kerk nie vaag raak oor wat hy aanbied en onseker word in die wyse van sy aanbidding nie*. Preke oor geloof sonder daad of betrokkenheid maak nie veel indruk nie. Prins (2000b:97) beweer na aanleiding van navorsing wat onder 331 tieners in Suid-Afrika gedoen is dat die kerklik betrokke tiener in 'n groot mate negatief oor die atmosfeer in die eredienste voel en dat die prediking nie met die tiener se konkrete lewe verband hou nie. Dit gaan vir die tiener oor egtheid en dit wat werklik in die lewe werk en die voordeel wat dit persoonlik inhou.

3. Behoefte aan 'n geestelike tuiste: Prins (2000b:97) beweer daar is 'n gebrek aan koinonia in die groepe waarin die tieners beweeg. Tieners het 'n natuurlike geaardheid om abstrak te begin dink en verskillende sake in die samelewing te ondersoek en so-ook die geestelike (vgl Prins 2000:86). Tieners dwaal dikwels tussen verskillende Christelike denominasies rond in 'n soektog na 'n geestelike tuiste waar tienerbehoefte gekonsidereer word of bloot om saam met hul maats te wees. De Vries (1994:135) meen: *“These are the passionate years when teenagers ‘try on’ different beliefs, like they might try on clothes at a department store”*. Burger (1995:28) met verwysing na Turner beweer dat 'n oorgangsproses soos wat tans in

Suid-Afrika beleef word, 'n lewensgevoel van onsekerheid, ongestruktureerdheid en lossere verbande toon. Raubenheimer (1997:50) verwys na die ekosisteem van die jeug wat gekenmerk word aan isolasie, fragmentasie en verskeidenheid waarin die jeug begelei moet word "... tot die vestiging van 'n eietydse geloofsidentiteit binne die konteks van 'n veranderende gemeenskap". Hierdie geleentheid moet deur jeugbediening raakgesien word. Strommen en Hardel (2000:169) meen: "*Tension caused by divisive feelings and power struggles repel them, but an atmosphere of warmth, cohesiveness, and exuberance draws them in*".

4. Behoeftes aan kontinuïteit: Tieners bevind hulself tussen die kinder- en volwasse fase besig om belangrike keuses te maak vir die volwasse lewe. De Vries (1994:133) verwys na die *Journal of Research on Adolescence*: "*Equating the youth years with inevitable storminess is inaccurate. The predictable disintegration of parent-teen relationships (through conflicts) is also false. Teenagers are more likely to support parental values than to be in conflict with them*". Strommen en Hardel (2000:168-169) verwys na 'n program wat "*Life Teen*" genoem word wat daarop fokus om tieners te bereik, hulle na Christus te lei en hulle lewens deur werkswinkels van hoë gehalte te verander. Hierdie program bereik tieners op vier vlakke: emosioneel, intellektueel, geestelik en verhoudingsmatig. "*The goal of this liturgy is to create an environment for transformation*" (Strommen en Hardel 2000:169).

5. Behoeftes aan individualisering: Die behoefte aan individualisering kan ook negatief gesien word. Bellah en andere (1996:82-83) beskou individualisering in die meeste gevalle as 'n negatiewe proses: "*It involves breaking free from family, community, and inherited ideas*". Moderne individualisme het ontstaan uit die stryd teen monargiese en aristokratiese outoriteit (vgl Bellah en andere 1996:142). Wanneer hier gepraat word van 'n behoefte van tieners aan individualisering, word allermins die negatiewe bedoel, maar eerder om tot 'n unieke individu te ontwikkel – "*to individuate*". In hierdie sin soek tieners in die postmoderne tyd meer na 'n geskikte identifikasiefiguur as ooit voorheen, omdat die media en kontak met 'n wyer wêreld al hoe meer identifikasiefigure bied om van te kies. Die fisiese en psigiese afwesigheid van vele ouers asook die godsdienstige stiltes in huise stuur die soektog na 'n identifikasiefiguur weg van Godgegewe identifikasiefiguur in die gemeenskap. Dit is wat Bellah en andere (1996:143) beskou as: "*... individualism at the expense of the civic and biblical traditions*".

Die proses van individualisering kan dus vir ouers van tieners 'n baie ongemaklike aangeleentheid wees. Sommige tieners kom slegs by hul oortuigings uit deur 'n proses van verwerping van dit wat hulle geleer word. Jesus se bediening maak volgens De Vries (1994:138) voorsiening vir beide kontinuïteit en individualisering.: "*Jesus did much of his teaching in the context of the religious establishment and quoted often from the Scriptures of the Hebrew tradition. But Jesus didn't teach his disciples by giving them answers that they could memorize by raising questions that would engage them more deeply in the pursuit of God*". Volgens De Vries (1994:139-141) moet daar geleentheid vir individualisering geskep word: (1) Tieners moet meer verantwoordelikheid gegee word om by die aktiwiteite in die gemeente betrokke te raak, want dit is die weg na die wêreld van volwassenheid (vgl Benson 1997:110 en 140 – betrokkenheid in gemeenskapsverandering). (2) Die "wegbeweeg" van die plaaslike gemeente na 'n ander gemeente of kerkverband moet in die regte lig beskou word, want tieners kan ook kies om geen kerklike aktiwiteite by te woon nie.

(3) Geleenthede vir lidmate om voogde vir al die tieners in die kerk te wees, moet geskep word (vgl Benson 1997:157-174 – die betrokkenheid van volwassenes by tieners om hulle tot gemeenskapbouers te ontwikkel). (4) Beplan vir genoegsame blootstelling in portuurgroepe binne die kerk (vgl Spader en Liechty 2000:179-184 – portuurgroepewangelisasie). De Vries (1994:141) meen: *“There is nothing wrong with using this positive peer pressure as a doorway into church’s program”*. Hierdie faktor om tieners te bereik, is een van die belangrikste faktore in die model vir tiener- en gesinsbediening met ’n gemeenskapsgerigtheid. Binne die gemeenskap bestaan reeds talle portuurgroepe waardeur tieners tot ontmoeting met kerklike aktiwiteite gelei kan word.

6. Enkele ander behoeftes: Kitching (1997:9) noem nog ander behoeftes - om na geluister en gehoor te word, om gewaardeer en gerespekteer te word, om geloofsgroei te ervaar en die behoefte aan praktiese leiding in geloofsgroei.

Die voorafgaande behoeftes moenie die bepalende faktor vir ’n tiener- en gesinsbediening met ’n gemeenskapsgerigtheid wees nie. Die tiener- en gesinsbedieningsmodel begin nie by tieners se behoeftes nie, maar by hul gawes en talente wat benut word om tot bevrediging van behoeftes te lei. Hierdie stelling word op grond van die narcistiese houding van baie tieners gemaak en die uitwerking daarvan op hul ontwikkeling en volwassewording. Nel (1998:35) verwys na navorsing wat in hierdie verband gedoen is en die eenvoudigste sinoniem vir narcisme is selfbeheptheid en in ’n meer komplekse sin, psigodinamies beskou, verwys dit na grootheidswaan, minderwaardigheidsgevoelens en ’n hunkering na bewondering. Vir hierdie navorsing is dit duidelik dat daar ruimte vir tiener, ouer en ander lidmate van die gemeente en lede van die gemeenskap geskep moet word, waar dit nog nie bestaan nie, om in vennootskap en gehoorsaamheid die wet van die Here ten uitvoer te bring deur mekaar se laste te dra (Gal 6:2). Kinders moet van vroeg af geleer word wat die liefdesgebod van God in praktyk beteken en dat dit nie net op kliptafels geskryf was of in die Bybel aangeteken is as goeie riglyne vir die lewe nie. Die ontwikkeling van ’n waardesistiem vir elke kind is ’n belangrike konsep in hierdie navorsing, maar dit moet op vleestafels geskrywe word. Die paradigmaskuif in hierdie navorsing is ’n drastiese skuif wat deur vele verwerp kan word, maar met die oog op globalisasie, kan tieners nie in ’n wêreld ingestuur word sonder die normatiewe apparatuur en volwassenheid nie. Gemeenskapsgerigtheid en wat daarmee alles gepaard gaan, soos in hoofstuk nege bespreek, moet ’n integrale deel van elke gesin se lewensgang word. Natuurlik is dit ’n langsame proses om gesinne daartoe te begelei, maar met die vooruitsigte wat bereik kan word ter wille van almal in die *“global village”* mag daar nie vir ’n oomblik hieroor getwyfel word nie, solank God sentraal in hierdie hele plan staan, wat sy eie plan is – so word geglo.

8.4.4. 'n Filosofie vir tiener- en gesinsbediening

Teen die agtergrond van wat tiener- en gesinsbediening behels, wat ’n gesin en die familie van God is en die doel daarmee, asook die geestelike behoeftes van tieners, kan ’n filosofie vir tiener- en gesinsbediening ontwikkel word. Brink, Brink en Du Toit (2001:230-231) beweer dat ’n filosofie in kinderbediening oor die volgende behoort te gaan: (1) Hoe die werklikheid waarbinne kinderbediening plaasvind, verstaan en beskryf word; (2) hoe daardie werklikheid saamgestel is en watter kennis reeds daarvoor beskikbaar is en waar om dit te bekom; (3) wat vir kinderbediening belangrik

is; (4) waaroor dit werklik in die lewe gaan en (5) op watter resultate daar gehoop word. Volgens Brink en andere (2001:231) is die eintlike vraag om te vra: “*Wat is die dieper waardes wat vir jou belangrik is en wat jy graag deur jou bediening by kinders wil inbou ...?*” (vgl Benson 1997:251-252 – “*Search institute’s thirty original developmental assets*”)

Volgens Brink en andere (2001:231-233) is die volgende beginsels belangrik om 'n eie filosofie vir kinderbediening te ontwikkel. Hierdie beginsels word in terme van tieners vir hierdie navorsing geformuleer: (1) Identifiseer met tieners. Soos Jesus Christus na hierdie wêreld gekom het om volledig met die mens te identifiseer, moet jeugleiers in tieners se skoene probeer staan om hulle te verstaan en na geestelike volwassenheid te lei. (2) Tieners vra onvoorwaardelike liefde. Onvoorwaardelike liefde is 'n spesiale gawe van God. Wie dit het, kan die tiener bewus maak van wie Jesus Christus is. (3) Tieners verlang dienskneggestaltes. Jesus het deur sy lewe vir ons 'n voorbeeld van diens gegee. Enige ouer wat effektief met kinders wil werk, sal hierdie gestalte van dienskneg moet verstaan en aanneem. (4) Hou rekening met die ontwikkelingsfase van tieners. Kinders word nie van klein tot groot op dieselfde wyse gehanteer nie en so word geloof aan tieners ook op 'n spesiale wyse bemiddel (vgl Preto 1999:274-285). (5) Wees tienergerig wat neerkom op 'n ingesteldheid op hul behoeftes, probleme, belangstellings, vrae en uitdagings. Dit vra verhoudingsbou en baie tyd saam met tieners. (6) Fokus op tieners se geestelike lewe. Die eintlike doel met hierdie navorsing is om geloof aan tieners te bemiddel onder andere deur middel van rituele en simbole. Dit sluit byvoorbeeld pret met 'n opvoedkundige aksent (“*edutainment*” – vgl Hebbard 1995:186), sosialisering, avontuur, dramatisering, musiek, projekte, sang en aanbidding in (vgl Janse van Rensburg & Prins 1997:297-299). Hierdie handeling of verhoudingsaktiwiteit werk mee om tieners aan Christus te bind en hul verhouding met Hom te koester. (7) Fokus op leierskap. Binne die konteks van die gesin, moet daar 'n duidelik verstandhouding bestaan dat ouers leiers is om hul kinders te lei om ook leiers te word. (8) Fokus op die kerk. Om tieners binne die gesin te bedien, moet as die belangrikste deel van bediening in kerk gesien word. (9) Fokus op lof aan God. Ouers se bediening aan tieners moet gedryf word vanuit 'n innerlike passie om alles met lof en eer aan God te doen. (10) Fokus op 'n gebalanseerde program. Om deurgaans die tiener gebalanseerd te begelei in geloofsvorming en -groei, moet daar elemente van onderrig, lofprysing en aanbidding, geloofsgemeenskap en diens in die gemeente en gemeenskap bestaan. (11) Wees kurrikulum-georiënteerd. Dit mag skools klink om van 'n kurrikulum te praat, maar ouers moet weet waarheen hulle met hul tieners op weg is. Dit beteken dat hulle deurgaans bewus moet bly van die totale opvoedingsplan vir hul tiener. (12) Wees dinamies. Die beginsel van dinamika wat tieners betref, is 'n beginsel wat baie aandag sal verg, want dit moet tienergerig wees met genoeg pret, aktiwiteit, betrokkenheid, avontuur, ervaring en opwinding met die spesifieke doel om geloof meer effektief te bemiddel (vgl Burger 1991 – *Die dinamika van 'n Christelike geloofsgemeenskap*). (13) Evalueer voortdurend. In hoofstuk nege word die noodsaaklikheid van evaluering bespreek. (14) Wees uitkomstgerig. Al die riglyne wat genoem is, impliseer dat daar voortdurend in die ontwikkeling en evaluering van 'n model vir tiener- en gesinsbediening 'n duidelike doelwit sal wees wat nagevolg word. Dit beteken om geloof op die mees doeltreffende wyse aan tieners binne die konteks van die gesin en gemeenskap deur ouers, ander geestelike leiers en gemeenskapsleiers te bemiddel.

Die doel met hierdie filosofie, is nie om die idee van perfeksie te skep of om tieners te maak wat hulle nie wil wees nie, maar om binne die voorafgaande raamwerk op 'n unieke wyse met elke tiener en in elke gesin besig te wees en om daarvan bewus te word wat elke verlore reeds in Jesus Christus is. Dayringer (2000:92) rig 'n waarskuwing teen ooridentifisering met Christus: *“Many young people try hard to identify with their idea of Christ. But one individual’s idea of Christ is not necessarily who Christ was. ... I think that Jesus wanted us to be like him but in our own way”*.

Volgens Barton (2001:10-16) is die volgende insigte vir die pad vorentoe vir gesinsbediening van belang: (1) Daar moet helderheid bestaan oor wat in die intieme verhoudings van gesinne aangaan en hoekom dit die situasie is. (2) In watter mate bied die sogenaamde postmoderne, post-liberale en selfs post-Christelike wêreld 'n geleentheid om die Christelike lewenstyl te herwin? (3) Daar moet veral na 'buitestaanders' soos alleenlopers, die armes, die mishandelde kinders en oumense geluister word. (4) Ernstige aandag moet aan die spiritualiteit van die gesin as huiskerk gegee word.

Om tieners tot verstaan te lei, moet daar ook 'n onderlinge verstaan tussen tiener en volwassene wees. Dit beteken om tot die verstaan te kom van die globale kultuur, in die mate wat dit wel gedoen kan word, maar ook die verstaan van die tiener- en volwassensubkulture. Praktiese teologie is 'n kontekstueel- of gemeenskapsgeoriënteerde teologie en vind binne genoemde kulture plaas. Die lewensverloop van die tiener moet in die oog bly om gedurig bewus te bly van 'n unieke transformasietydperk, biologies, verstandelik, psigologies en geestelik. Nie een van hierdie dimensies van transformasie mag bo die ander verhef word soos om van 'n storm- en drangtydperk te praat nie. Die fokus op die tiener moet holisties wees – materieel en geestelik. Tiener- en gesinsbediening moenie probleemgesentreerd wees nie, maar gerig wees op 'n hoopvolle toekoms wat in die heilsplan van ons soewereine God reeds daar is.

8.4.5 Kulturele veranderinge vra 'n nuwe tienerbedieningsmodel

Strommen en Hardel (2000:261) beweer: *“The conviction of biblical writers regarding the negative impact of the world’s culture on the life of a believer is clearly stated”*. Die Bybel verbind die wêreldse invloed aan die invloed van Satan en die koninkryk van die duisternis (vgl Jak 4:4). (Vgl paragraaf 9.7.3 – Fokus op die transformasie van die kultuur - vyf maniere hoe Christene kultuur beskou)

Drane (2000:vii) beweer: *“Western culture is undergoing a massive paradigm shift, in the course of which our entire style of being will be radically transformed”*. Een van die redes waarom daar nie sprake van 'n langtermyn jeugbedieningsmodel kan wees nie, is die voortdurende kulturele verandering wat plaasvind en tans wêreldwyd in so 'n mate plaasvind dat dit tot verwarring met betrekking tot kulturele waardes en norme lei. In die verskillende gemeentes en kerke is daar ook verskillende kulture teenwoordig. Die verskillende generasie en media bring ook kulturele verskille tot binne dieselfde huisgesin. Die begrip kultuur word sekerlik ook meer los en vas as voorheen gebruik en vra daarom 'n nuwe definiëring (vgl Dekker 2000:54-56 se bespreking van toenemende pluralisering in die kerk by paragraaf 4.1 - Modernisering, rasionalisering en sekularisering).

Boran (1996:9) meen: *“There has been a cultural change in recent years that has caught many youth leaders by surprise. The way of thinking of a young person today is different from that of a young person of the sixties, seventies or eighties”*. Die veranderinge in Suid-Afrika sedert 1994 raak die teologie en jeugbediening direk. Daarom moet die teorievorming vir 'n tiener- en gesinsbediening binne hierdie veranderende konteks dringend aandag kry. Daar kan nie werklik oor 'n tiener- of gesinsbedieningsmodel geïdealiseer word wat ook oor 'n dekade steeds effektief sal wees nie. *“We need to have courage to deal with a central question: ‘Do we try to adapt young people to our programs or do we adapt our programs to young people?’”* (Boran 1996:14).

De Vries (1994:154-158) verwys na twee probleme binne die jeugbediening: (1) onbetrokkenheid van ouers en (2) uiterlike sukses (vgl diagram 58: *Die kragte van 'n jeugkultuur*). *“The diagram is most easily understood as a canal through which a child’s faith ‘flows’ toward maturity”* (De Vries 1994:157). Om tieners in so 'n situasie na geestelike volwassenheid te lei, beteken om teen die stroom op te beweeg. Daarvoor het tieners 'n uitgebreide familie en gemeente nodig om keerwalle te vorm teen dié filosofiese stroom van uiterlike sukses. *“The only way to combat the encumbering influences of modern youth culture is to connect teens to adults who are moving against the culture. These relationships can give young people courage as they go against the flow”* (De Vries 1994:158). Heb 12:1 verwys na 'n skare geloofsgetuies wat help om laste af te gooi. Tieners verlang in hul ingrypende veranderingsjare 'n geloofskare, 'n uitgebreide geloofsfamilie, wat soos keerwalle funksioneer teen die bedreigende kultuur wat geloofsvorming kan benadeel. Daarmee word nie bedoel totale isolering van hierdie kultuur nie, want dit is prakties onmoontlik, maar begeleiding van tieners om met die Christelike geloof, kultuur en waardes skanse te vorm teen indringer anti-Christelike waardes.

Die huidige samelewing en kultuur het die uitsig op God uit die oog verloor (Nel 1998:13). Jeugbediening vra dus 'n kultureel-psigologiese verantwoording. Soos ook reeds genoem, moet die kulture waarin praktiese teologie beoefen word, ondersoek en verstaan word (Nel 1998:29). Dit moet ook soms verander word om meer effektief die anti-Christelike kulture teen te staan. Heitink (1999:73) meen: *“Het zou jammer zijn als een liberale samenleving waarin het marktdenken alles overheerst, weerspiegeld wordt in een liberale vrijblijvende kerk. Een kerklijke gemeenschap zal toch ook iets moeten hebben van een kritische tegencultuur”*. Bellah en andere (1996:286) beweer: *“The transformation of our culture and our society would have to happen at a number of levels”*. Hierdie teenkultuur moet nie net in die gedagtes van individue bestaan nie, maar moet in die gemeenskap deur gelowiges uitgeleef word. As die verandering van die kultuur in 'n bepaalde land of gemeenskap slegs deur 'n multikulturele en multi-religieuse staat bedryf word, kan dit tot 'n globale kultuur lei waarin die Christendom al hoe vreemder en meer bedreig sal voel. Bellah en ander (1996:286) meen: *“Personal transformation among large numbers is essential, and it must not only be a transformation of consciousness but must also involve individual action”*. Hierdie individuele verandering sal in groepe moet plaasvind wat die nodige ondersteuning kan bied om sulke kulturele veranderinge toe te eien.

Benson (1997:86-99) beskou dit as 'n noodwendigheid dat daar twaalf kritiese kulturele skuiwe in die kerk moet plaasvind om tot aksie te kan kom. Dit is nodig omdat daar te min mense is wat werklik betrokke is by die ontwikkeling van

waardesisteme by kinders. Van hierdie kulturele skuiwe vind op 'n individuele vlak plaas en ander vind weer in groepsverband plaas soos by skole, jeugorganisasies en in gemeentes. Die antwoord vir die ontwikkeling van waardesisteme lê in 'n gedeelde visie en vennootskap, byvoorbeeld kerk, staat en markplein.

Die bestaande globale kultuur is besig om die volwasse en jeugsubkulture vinnig te verander en binne 'n toenemende multikulturele situasie oud en jonk tot verwarring te lei. Materialisme onder die aanvoering van die wêreld ekonomie en tegnologie dryf ouers om alles vir hul kinders te probeer doen – dienaars vir kinders te wees sonder om kinders noodwendig te begelei om self dienaars te word. Daar kan dus met reg gepraat word van 'n drievoudige kulturele drukte wat tot onderlinge spanning lei: (1) die globale kultuur, (2) die volwasse kultuur en (3) die tienersubkultuur. Die algemene kultuur van die kerk het in hierdie vinnige ontwikkeling van verskillende kulture en groter magkulture begin skipbreuk lei. Dit noop die kerk dus om verskillende kulture te probeer verstaan en met die Christelike kultuur teen die anti-Christelike kulture stelling in te neem. Malina (1993b:13) beweer: *“The world of human beings is a culturally interpreted social world. In this perspective we are somewhat like and somewhat unlike the rest of humankind”*. Die tiener moet gehelp word om die Christelike kultuur te verstaan en hoe ander kulture daarvan verskil. Hierdie verstaan van kulture kan nie bloot op verbale vlak plaasvind nie. *“Cultures symbol people, things, and events in such a way that all persons in the group share the patterns of meaningfulness that derive from this symboling process”* (Malina 1993b:26). Die Christelike kultuur kan nie maar net gepredik word nie, maar lidmate moet gehelp word om dit binne die multikulturele gemeenskap uit te leef. Dit is deel van die brugbouproses na die gemeenskap en in die gemeenskap om die gemeenskap met die Christelike kultuur te simboliseer.

8.4.6 'n Christelike tiener-subkultuur

Op die vraag: Waarom groei die Christendom in ander dele van die wêreld so vinnig en waarom maak dit nie 'n groot verskil in die Westerse kultuur nie?, antwoord Drane (2000:5-6) soos volg: *“The answer to that question is bound up with the church’s role in the development of modern Western culture, and before we can say anything useful about the contribution that Christian faith might now make ... we need first to review ... what has been going on in Western thinking over the past few centuries”*. Drane (2000:6-7) verwys na die tyd dat Nicolaas Copernicus, Galileo Galilei, René Descartes en Isaac Newton se antwoorde op vrae en Yuri Gagarin se bevestiging dat hy geen God gesien het nie mense kon laat dink het dat hulle nie meer God nodig het om antwoorde te verskaf nie. Volgens Drane word die teendeel waar: *“The old certainties of the Enlightenment are no longer secure, and there is a widespread feeling that science and technology have ultimately failed to deliver the goods. The values of modernity are being questioned at every level, both pragmatic and ideological”*.

In hierdie lig moet die kulturele kontoere wat in die afgelope dekades drasties verander het, raakgesien word. Die idee dat wetenskap en tegnologie aan die mens die mag gee om sy toekoms te bepaal, het begin skipbreuk lei. *“There is an insistence in many circles that nothing less than another radical paradigm shift will suffice, this time abandoning the mechanistic models of the past to adopt a more holistic view of things”* (Drane 2000:8) Dit bring ons voor die uitdaging van spirituele

in plaas van intellektuele oplossings vir die krisis in die kultuur en geloofs-bemiddeling. Drane (2000:9) meen: *“It is precisely as a result of our over-dependence on analytical thinking for so long that Western culture now has no idea where to look for spiritual or emotional direction. ... It is debatable whether Christian values shaped the Enlightenment, or whether the church allowed itself to be taken over by essentially secular values ...”*. Kim (2000:72) beweer dat die krisis waarin die moderne gemeenskap nou verkeer, naamlik onsekerheid, met idees, aannames en institute te doen het waarop die moderne samelewing gebou is, maar wat nie meer voldoende is om die probleme van die mensdom te hanteer nie. Kim beskou dit as 'n krisis van waardes waarop 'n internasionale reaksie tans plaasvind.

As die Christendom deel van die probleem was, kan dit ook werklik as deel van die oplossing beskou word? Dit is moontlik die rede waarom daar in die postmoderne tyd 'n soeke na ervaring in die Oosterse godsdienste is. Janssen (2003:3) beweer: *“De jeugd staat in een open conflict met de gevestigde maatschappij en met de gezagdragers van het verleden. Zij experimenteert met oosterse religies en meditatietechnieken”*. Binne hierdie verskuiwende kontoere van die kultuur, moet 'n weg gevind word om die geloofsinhoud van die Christendom so te bemiddel dat dit geloofwaardigheid sal verdien. Dit is 'n harde weg en die enigste weg is om binne die multi-kulturele gemeenskap die Christelike geloofsbelydenis al hoe duideliker uit te leef deur saam met bestaande institute en bronne gemeenskapsprojekte aan te pak. Die kerk moet weer gevoel, geproe, gesien, gehoor en aangeraak kan word binne die noodsituasie van die mensdom. Drane (2000:118) vra of daar wel in die huidige vorm van die kerk iets is om te voel, te proe, te sien, te hoor en aan te raak? Om 'n model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid te ontwikkel, beteken om mense hoër as modelle of programme te ag en God bo alles te stel. Dit is God wat deur mense die kerk sigbaar, hoorbaar en aanvoelbaar kan maak.

Davies (1991:8-9) sê: *“‘Culture’ refers to a blueprint of behavior for an entire society; ‘subculture’ refers to a blueprint for behavior for a smaller group”*. Davies (1991:9) meen dat kompensasie die algemene funksie van die jeugsubkultuur is. *“For youth to grow in faith maturity and a commitment to living a life that reflects the Gospel, a Christian youth subculture is very important”* (Strommen en Hardel 2000:187). Dit is duidelik dat die wêreldkultuur nie die Christelike geloof ondersteun nie en daarom het tieners 'n Christelike subkultuur nodig om hul vroeë oer geloof te vra en om in verhouding met ander tieners en volwassenes wat werklik vir hulle omgee tot bekwame leiers te ontwikkel. Om van 'n jeugsubkultuur te praat, beteken ook om van 'n algemene kultuur binne die gemeenskap en die kerk te praat. Daarom is die onderlinge verbondenheid van tieners en volwassenes in gesinne, gemeentes en gemeenskappe van belang om op dieselfde teologiese weg vorentoe te beweeg. Die huidige kultuur in die kerk en gemeenskap en die gepaardgaande tienersubkultuur moet as vennote optree in die koninkryk van God.

Die volgende tydsindeling volgens Strommen en Hardel (2000:190-197) dui aan dat jeugbediening deur verskillende fases oor 'n lang tydperk beweeg het en in die postmoderne tyd 'n nuwe fase betree: (1) Die era van verenigings en bonde (1888 - 1930), (2) die era van Sondagaandbyeenkomste (1936 - 1950), (3) die era van jeugbediening (1960 - 1980) en tans het ons (4) die nuwe era van jeugondersteuningsbediening. Sedert 1980 en 1990 is daar 'n geleidelike afname in jeugdeelname in die kerklike lewe. Jongmense verlaat die kerk vir 'n lewe met

riskante gedrag. 'n Poging is nodig om 'n jeugondersteunende bediening te laat herlewe (vgl Strommen en Hardel 2000:197). Binne die huidige kultuur van die samelewing moet 'n nuwe jeugsubkultuur geskep word. Strommen en Hardel (2000:199) noem ag komponente van 'n Christelike jeugsubkultuur wat in ag geneem moet word: (1) Bespreking van jeugsake, (2) deel van geloofservarings, (3) pret en vriendskapsaktiwiteite, (4) diens en portuurbediening, (5) betrokkenheid in musiek, (6) informele vriendskapsgroepe, (7) jeugberading deur volwassenes en (8) gemeentelike leierskap. Binne hierdie raamwerk kan 'n nuwe jeugsubkultuur geskep word wat die jeug bemagtig en die geleentheid bied om as priesters en profete effektief binne die koninkryk van God te funksioneer. Dit moet in die model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid verreken word wat in die volgende hoofstuk bespreek word.

Om met tieners te werk moet hulle kulturele konteks ook teologies verken word. Borgman (1997:64) meen: *“A theology of culture is the way we approach, think about, and interact with culture in view of God and God’s mighty works in the world”*. Die wyse hoe geloof bemiddel word en watter geloofsinhoude in die bemiddeling ter sprake kom, sal bepaal word deur die kulturele situasie van die tiener. Om teologies na te dink oor tienerkultuur sluit die gesin in waar sekere kulturele waardes aangeleer word. Die praktiese teologie wat uit hierdie verkenning ontwikkel, moet Bybels gefundeerd wees, maar ook die kennis van ander dissiplines, soos sosiologie, antropologie, natuurwetenskaplikes en ekologiese wetenskappe, op hierdie terrein verreken (vgl Tracy 2000:241-243). *“Culture is our human environment. Family, education, marketing and economics, entertainment, ... politics, and religion are its institutions”*. Dit is basies onmoontlik om 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening deur middel van simbole en rituele te oorweeg as daar nie 'n vennootskap met hierdie institute ontwikkel word nie. Ouers moet dus gehelp word om in te sien dat al hierdie dissiplines en institute deel is van hul kinders se opvoedingsmilieu.

Die probleem egter is kulturele konflik wat botsende waardes inhou, die aanvaarding van nuwe waardesisteme en kulturele akkomodasie (vgl Borgman 1997:68). Dit dring ouers en jeugleiers om 'n duidelike plan van aksie te oordink hoe om Christelike waardes aan tieners te bemiddel (vgl Benson 1997:86-99 – *“A call to action”*). Dit moet beklemtoon word dat die benadering wat in hoofstuk nege voorgestel word geen maklike uitvoerbare taak is nie. *“All people of faith experience some tension between cultural and spiritual needs and loyalties”* (Borgman 1997:69). Om gemeenskapsgerig te raak, beteken om die veld van religieuse en kulturele verskille te betree wat soms ook in 'n slagveld kan ontaard waarvan die Midde-Ooste 'n tipiese voorbeeld is. Met die wapenrusting wat God vir ons gee, moet hierdie slagveld betree word. *“A theology of culture helps us realize that, in creating the world, entering the world, and redeeming the world, God is concerned with groups as well as individuals”* (Borgman 1997:70). Jeugkulture en subkulture is besig om wêreldwyd te ontwikkel – *“Through music and advertising, satellites and television, an increasingly global youth culture is emerging”* (Borgman 1997:72). Die uitdaging vir die kerk is om by hierdie subkulture aansluiting te vind om tieners te bereik. Browning en andere (1997:2) beweer: *“It is theologically, politically, and strategically important for both church and society to make the creation of a new family ethic central to their agendas”*. Die titel van Browning en andere (1997) se boek: *“From culture wars to common ground”* sê reeds dat daar twee duidelike pole of uiterstes is wat ter sprake kom wanneer die

kerk na die omringende gemeenskap uitreik, 'n kulturele konfliktsituasie en die verkondiging van vrede in hierdie situasie deur kulturele raakpunte te benut.

Die gemeente as familie van God het die taak om 'n multikulturele wêreld deur middel van opvoeding en 'n Bybelse waardesisteem te betree. Dit plaas gesinsbediening in die brandpunt van die kerklike taak, maar ook sentraal in 'n globaliserende en multikulturele wêreld. Dit vereis dat elke gesinslid gehelp sal word om sy of haar plek in te neem, plaaslik en internasionaal. Omdat hierdie navorsing op die tiener se posisie en taak in die gesin en gemeenskap fokus, moet hul geloofsvorming in die gesin en gemeente 'n inklusiewe aard hê. Die klem word dus op tieners se gawes en talente gelê en die benutting daarvan om boustene in die koninkryk van God te wees wat teenoor die koninkryk van hierdie wêreld met God se wapenrusting stelling inneem met 'n duidelike boodskap van vrede. In die volgende hoofstuk word aandag geskenk aan die praktiese uitvoering daarvan deur 'n werksmodel voor te stel.

9 HOOFSTUK NEGE: 'N MODEL VIR TIENER- EN GESINSBEDIENING MET 'N GEMEENSKAPSGERIGTHEID

9.1. Die huidige situasie van gesinsbediening

9.1.1. Negatiewe gesigspunte

1. Faktore wat tot negatiewiteit lei: (Vgl Bischoff 1996:31 paragraaf 5.4) Benson (1997:2-3) beweer dat die volgende faktore in die gemeenskap teen jongmense se ontwikkeling indruis: skeiding tussen ouderdomsgroepe, wantroue tussen volwassenes en jeug, gefragmenteerde en geïsoleerde sosiale sisteme, beklemtoning van privaatheid en burgerlike onbetrokkenheid en die isolering van gesinne. Dit dui op 'n verkrummelde infrastruktuur en vereis al hoe meer insette van sekere institute in die gemeenskap soos skole en kerke. Die betrokkenheid van die jeug by hoë risiko faktore is ook belemmerende faktore in tiener- en gesinsbediening, byvoorbeeld alkohol- en dwelmmisbruik, seksuele gemeenskap, vandalisme en diefstal, depressie en selfmoord en afwesigheid by skole (vgl Benson 1997:4-5). Sosiologiese en kulture mededinging kom ook voor. Kim (2000:70-72) vestig die aandag op onsekerheid wat sy ontstaan in 'n ekologiese krisis het soos die olieskok in die vroeë jare van 1970. So 'n krisis tref al die sektore van die gemeenskap en lei tot 'n algemene negatiewe houding wat in die vorme voorkom wat reeds deur Benson genoem is en deur Kim (2000:71-72) aangevul kan word, wat 27 negatiewe reaksie op ekologiese krisisse noem, soos wanorde in die gemeenskap, vervreemding en verlies aan geloof.

Alhoewel die ontwikkeling en toepassing van waardesisteme goed op die oor klink, is die deelname daaraan gering. Benson (1997:64) beweer navorsing toon 'n neiging tot afname in hierdie deelname vanaf graad ses tot twaalf. Een van die redes is dat kinders te gou aan hul eie lot oorgelaat word om koers te kry in die lewe.

2. Verskillende reaksies op negatieweite: Die volgende benaderinge wat soms in gemeentes gevolg word, kan tot 'n negatiewe situasie in die gemeente lei (vgl Hebbard 1995:65-67): Sommige gesinne en predikante druk hul koppe in die sand as dit by gesinsprobleme kom. Almal het aanvaarbare en onaanvaarbare lewenskrisisse in gesinne, maar by die onaanvaarbare krisisse word daar soms in 'n ander rigting gekyk. Soms word gesinsworsteling bloot as verkeerd beskou en hoë standaarde vir die behoud van gesinne gekommunikeer. Sulke gemeentes bied nie vir die afgedwaalde lidmate 'n geleentheid om terug te keer nie. Die mees fatale benadering om 'n gesinsbediening in 'n gemeente te begin, is om bloot 'n paar aanpassings aan die bestaande gemeentebediening te maak om dit na 'n gesinsgeoriënteerde bediening te verander.

Voor daar met 'n deeglike tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid begin word, moet vasgestel word watter hindernisse of weerstand daar moontlik in die gemeente teen so 'n benadering teenwoordig is. Die model wat in hierdie navorsing voorgestel word, verwys na 'n Bybelse konsep wat binne die postmodernisering en sekularisering verlore gegaan het of verdring is deur die invloed van filosofieë en teorieë in die kerk. Volgens Heitink (1993:56) is daar 'n verdediging van die kerk en teologie teen elke vorm van modernisering wat as 'n bedreiging beskou word. Sekularisasie verminder die kerk se invloed en seggenskap

oor die groot sektore die samelewing. Wat vir die mens soms as bevryding verwelkom word, kan vir die kerklike instituut 'n bedreiging wees. So kan kontemporêre musiek vir jongmense, die benutting van simbole en die gebruik van die term “rituele” in eredienste en gesinne vir oningeligtes taboe wees. Die weerstand wat moontlik bestaan en kan ontwikkel om hierdie model in 'n gemeente in te faseer, kan aan 'n stuk verwondheid binne die kerk toegeskryf word omdat die onderlinge verbondenheid veral in die gesin in 'n hoë mate verwaarloos is. Om hierdie model in die gemeente en gemeenskap toe te pas en 'n rol te laat speel, moet met die nodige versigtigheid en omsigtigheid gehanteer word. Strommen en Hardel (2000:291) verwys na Merton P Strommen se boek “*The innovative church: Seven steps to positive change*”, 1997, wat die verskillende vorme van natuurlike weerstand teen enigiets wat van die tradisionele manier van bediening wegbreek, identifiseer.

3. Identifisering van negatieweite: Hebbard (1995:69-77) gee die volgende leidrade om vas te stel wanneer die verskillende oorsake van weerstand teen en hindernisse in gesinsbediening moontlik kan voorkom.:

* **Oorbeklemtoning van berading:** Gesinsbediening se uitgangspunt moet voorkomend van aard wees. Dit kan by die infaseer van 'n gesinsbedieningsmodel maklik meer oor berading as oor voorkoming gaan weens die omvang van probleme wat in gesinne bestaan.

* **Bedreiging van ander dissiplines:** Die gesinsbedienaar sal geneig wees om sy hele bediening op 'n vaste Bybelse basis te bou, maar hy sal ook die gemeente bewus wil maak om die hulp van ander dissiplines en persone soos sielkundiges en maatskaplike werkers te gebruik.

* **Te maklike oplossings:** Daar is persone wat gewoonlik die basiese antwoorde vir komplekse probleme gee soos gebed, Bybelslees en geloof in God. Dit is goeie advies, maar dit is nie al nie (vgl Hebbard 1995:70).

* **Openbaring van probleme:** Ontkenning is miskien een van die mees algemene hindernisse in gesinsbediening. Kerkleiers kan verskillende maniere gebruik om die problematiek in 'n gemeente te ontken of selfs te beskerm. Leiers dink soms as probleme lank genoeg in 'n gemeente ontken word, sal dit later verdwyn. Die teendeel gebeur gewoonlik. Die probleem word groter en die moontlikheid om dit te hanteer al hoe minder (vgl Hebbard 1995:71). 'n Empatiese predikant wat graag mense se nood wil hanteer en wat in 'n gemeente met baie konflik beland, sal beslis tot onmiddellike reaksie lei soos 'n groot hoeveelheid telefoonoproepe om pyn te deel. Baie gemeentes is gekniehalter as gevolg van onopgeloste probleme (vgl Hebbard 1995:76-77). Hierdie pyn sal op 'n anonieme basis wel rugbaar word deur prediking of gesprekvoering en lidmate laat wonder in watter mate die predikant die persoonlike pyn met ander bespreek.

* **Te veel onoorkombare probleme:** Sommige kerkleiers is huiwerig om met gesinsbediening te begin as gevolg van die groot hoeveelheid probleme en die kompleksiteit daarvan in die gemeente. Vanuit 'n ontkenning houding sal sulke leiers die konflik wat met hierdie probleme gepaard gaan, wil vermy (vgl Hebbard 1995:72 en Benson 1997:4-5 en Kim 2000:71-72)

* **Beklemtoning van slegs kwantitatiewe groei:** Sommige gemeentes wat met gesinsbediening begin, sal soms slegs 'n groei in getalle in die vooruitsig stel. Hebbard (1995:73) noem dit: “... *an abuse of Christian authority and in too many cases is an outgrowth of power addiction*”. Kerkleiers wil groot skares trek, terwyl ouers eerder besorg is hoe hulle hul kinders kan opvoed. Die model moet dus nie net bloot op tieners infokus nie, maar ook die aanloop tot die tienerjare in gedagte hou.

* **Spanning tussen geestelike leiers:** Hebbard (1995:74) sê sommige geestelike leiers in die gemeente word bedreig deur 'n gesinsbediening wat deur die nodige vooraf verkenningswerk soms vinnig by die kernprobleem van die gemeente uitkom soos spanning tussen geestelike leiers wat tot versteuring van die gemeentebediening gelei het. Dit kan 'n ernstige hindernis by die beplanning van gesinsbediening wees.

* **Weerstand teen beplanning en prioritisering:** Soms is daar in gemeentes weerstand teen beplanning, vernuwing en prioritisering. Sulke gemeentes hou hul besig met die basiese gemeentelike sake sonder 'n duidelik visie en missie. Hebbard (1995:75) het nie 'n probleem met die status quo nie: “... *but if your quo has no status, you're in big trouble!*” Met die gesinsbedieningsmodel in hierdie navorsing word daar drasties weg beweeg van die status quo na 'n gesins- en gemeenskapsgerigtheid en 'n geloofsbediening met 'n hoër sigbaarheid en ervaring deur middel van simbole, wat persone insluit, en die ritualisering van simbole.

* **Onduidelike gesinsbedieningsteologie:** Daar is nie werklik 'n duidelike omvattende teologie vir gesinsbediening soos reeds genoem nie. Gesinsbediening wek baie teologiese vrae op oor die huwelik, egskeiding, lyding, pyn, enkelouerskap, seks, ouerskap, geld, ensovoorts (vgl Hebbard 1995:76). In hoofstuk ag word enkele teologiese gedagtes oor gesinsbediening voorgehou, maar dit spreek nog nie van 'n duidelike gesinsteologie nie. Hieraan sal nog meer aandag geskenk moet word soos die gesinsbedieningsmodel ontwikkel, ingefaseer en geëvalueer word en met bestaande teorieë oor gesinsbediening vergelyk word.

4. Redes vir mislukking van model: Daar is dus redes waarom die voorgestelde model van hierdie navorsing kan misluk. Dit moet dus vooraf duidelik gestel word en in die formulering van die model deeglik verreken word. Senter III (1987:267) verwys na drie basiese redes waarom 'n jeugbedieningsmodel kan misluk behalwe die redes wat reeds genoem is: (1) Die situasie is nie toepaslike nie. (2) Die vermoëns en gawes van die jeugleier is nie werklik relevant nie. (3) Die Heilige Gees mag besig wees om iets anders tot stand te bring wat nóg deur die jeugwerker nóg deur die gemeente voorsien is.

5. Oorkoming van negatiwiteit: Daar is maniere om institusionele negatiwiteit of hindernisse te oorkom sodat daar 'n meer positiewe of verdraagsame houding teenoor gesinsbediening kan wees. Die gemeente moet gehelp word om gesinsbediening in wyer terme as bloot berading te definieer. Kerkleiers en lidmate moet gehelp word om vrede te maak met berading, maatskaplike, sielkundige en ander vorme van hulp deur institute in die gemeenskap. Alle lewenskrisisse moet in 'n ernstige lig beskou en hanteer word. Opvoeding en evangelisasie vir 'n gebalanseerde kerkgroei moet beklemtoon word. Die opbou van gesonde

verhoudings, veral onder die leiers in die gemeente, sal help om weerstande af te breek. Vooroordele wat teenoor groepe of persone in en buite die gemeente bestaan, moet ondersoek word. Vermoedlik simplistiese antwoorde vir komplekse probleme (vgl Hebbard 1995:87-88). Benson (1997:180) beweer: *“Parents and family-serving professionals who have begun using the asset-building approach find that it gives a concrete, sensible perspective for thinking about parenting and family life, beginning at birth and continuing through adolescence”*.

9.1.2. Positiewe momente in die huidige gemeentebediening

Om met 'n tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid in 'n gemeente te begin, beteken om op 'n inklusiewe wyse die bestaande bediening in die gemeente te benader. Louw (1999:123-124) verwys na die volgende vorme van bediening as deel van gesinsbediening (vgl diagram 59: *Verskillende vorme van gesinsbediening*):

1. Huisbesoek: Volgens Louw (1999:122) moet gesinsbediening as 'n alternatiewe vorm van bediening beskou word en nie as 'n plaasvervanging van die tradisionele huisbesoek nie. Huisbesoek fokus in op die bou van 'n vertrouensverhouding, om 'n kommunikasienetwerk tussen die private lewe van die gesin en liturgiese lewe van die gemeente te skep, om lidmate se spiritualiteit te ontwikkel en om lidmate se sosiale behoefte te vervul. Die sosiale behoefte bestaan ook in die gemeenskap waar lidmate buite die liturgiese lewe woon. Louw (1989:198) meen by huisbesoek is die volgende motiewe van belang: (1) die antropologiese - ontmoeting tussen mense, (2) pastorale – noodhantering en (3) ekklesiologiese – onderlinge gemeenskap van gelowiges.

2. Ouerbegeleiding: Ouers ontvang voorligting en informasie oor die begeleiding van kinders met betrekking tot hul emosionele, persoonlike en geloofsbehoefte dwarsdeur die verskeie lewensiklusse van hul ontwikkeling (vgl Imber-Black 1993 – *“Creating meaningful rituals for new life transitions”*)

3. Gesinsverryking: Louw (1999:131) meen dat: *“Die model wat vir gesinsverryking voorgestel word, kan die dinamiese insig en intimiteitsmodel genoem word”*. Hierdie model bestaan uit die volgende dinamiese kwadrante wat in hierdie navorsing die klem op die simboliese en rituele lewe van gesinslede laat val: (1) In die ondersteunende benadering tree die ouer op as 'n sterk rolmodel (doen- en leef funksie) vir die kind. Die ouer versimboliseer die beeld van God en ritualiseer dit in die daaglikse konteks van die gesin. (2) In die beskermende benadering tree die ouer op as kampvegter en beskermder vir die kind se belange. Die ouer moet dus die gemeenskap verken en die kind begelei om binne hierdie konteks sy geloof te vorm. (3) In die dissiplinêre benadering gee die ouer leiding. Hierdie benadering kan maklik as voorskriftelik of dominerend geïnterpreteer word en tot rigiede of onbuigsame optrede en 'n wettiese model aanleiding gee. Die geloofstaal en –handeling van die ouer moet van 'n eie gedissiplineerdheid spreek om kinders ook daartoe te kan lei. (4) In die afskeep- en onttrekkingsbenadering tree die ouer onverskillig op en die kind kan maklik geïgnoreer of verwerp word. Hierdie benadering kom neer op kinderverwaarlosing. Die verwaarlosing word meer emosioneel verstaan binne die vlak van 'n ervaring van 'n negatiewe identiteit en waardeloosheid. Dit maak die model wat in hierdie hoofstuk ter sprake kom soveel belangriker omdat dit nie net op

gesinne binne kerkverband fokus nie, maar ook hulle wat weens onverskilligheid buite kerkverband beland het.

Louw (1999:132-136) verskaf ter verduideliking van hierdie vier kwadrante 'n diagram wat hy ouer-kind-interaksie noem. 'n Praktiese opdrag word aan ouers gegee om op 28 stellings oor hul verhouding met hul kinders op 'n vyfpunt-skaal te reageer met 'n verduideliking hoe om die response te interpreteer. Die gegewens kan gebruik word om gesinslede tot gesprekvoering te stimuleer of om die pastor te help om die evangelie konkreet aan die gesin te bedien.

Hendricks (2003:27) verwys na 'n gespreksmodel wat in Apeldoorn ontwikkel is en wat daarop ingestel is om na jongmense te luister – wat as 'n verkennende gesprek getipeer kan word. Die jongmense bepaal ook self waaroor hulle wil gesels. Dit kan ook vergelyk word met die fokusgroepbenadering (vgl paragraaf 9.19.1 (3)).

4. Gesinsondersteuningsgroepe: Verskillende gesinne in 'n buurt of wyk word deur sekere geleenthede aan mekaar gekoppel met die doel om mekaar te ondersteun.

* **Ontwikkeling van waardes:** Dit kan gedoen word deur saam te leer hoe om waardes by gesinne te ontwikkel met aktuele onderwerp soos gesinskommunikasie en effektiewe besluitneming in kleingroepe of werkswinkels. Gesinsdiensprojekte is 'n dinamiese manier om jongmense te vorm.

* **Feesviering:** 'n Belangrike ondersteuningsvorm vir gesinne is om saam fees te vier en mekaar te geniet (vgl Benson 1997:188). Sulke feesvieringe is ideale geleenthede om die Christelike simboliek en rituele tot sy reg te laat kom (vgl paragraaf 9.5.2).

* **Kruiskulturele ondersteuning:** Die gemeenskapsgerigte gesinsbedieningsmodel pleit dat gesinne ook ongeag kerkverband of kultuur met mekaar 'n verhouding sal bou om tot diens vir mekaar te wees. “... *in an ever more compressed world, the problems of multiculturalism are ever increasingly transnational, exceeding the boundaries of nation-states*” (Robertson 200:63). By 'n kruiskulturele bediening vergader skakelgesinne uit verskillende kultuurkontekste in huise en gee mekaar geleentheid om elkeen se eie unieke verhaal te vertel. So kan die verhaal van die Afrikaner en Christelike onderwys vertel word asook die verhaal oor swak onderwys en onderwysfasiliteite van mense uit agtergeblewe gemeenskappe. Talle kulturele skuiwe is hier ter sprake soos selfbelang na gesamentlike verantwoordelikheid asook 'n skuif van fragmentering van die gemeenskap na 'n gemeenskaplike visie. Benson (1997:99) meen: “*Although some of the shifts can and should begin in individual families and programs, the ultimate vision of asset building is for entire communities to unite around a vision for healthy development*”. Op hierdie wyse speel die kerk 'n fasiliterende rol om uiteenlopende belangegroepes binne gemeentelike en gemeenskapsverband nader aan mekaar te bring en konflik voorkomend te hanteer (vgl Marias 2001 oor die aanleer van familiegewoontes in paragraaf 9.19.4 (3) – Simbole en rituele).

5. Gesinsterapie: Müller (1996:29-30) beweer: “*Volgens die naratiewe beskouing is gesinne interpreterende gemeenskappe of ‘storing cultures’.* Gesinne, soos alle kultuurgemeenskappe, vertel stories van hulself. Hierdie stories is kragtige middele

om die status quo uit te druk. Daarmee bevestig die gesin wat sy waardes is". By gesinsterapie word op spesifieke probleme binne die gesinsverband gefokus (vgl paragraaf 6.11.1 met betrekking tot simboliese handeling wat die mens liggaamlik en interaktief betrokke is). Geloofsvorming by tieners vra 'n sigbare evangelie in die lewens van ouers wat deur innerlike gevoelens en oortuigings sin aan die lewe gee (vgl paragraaf 6.11.2, die aanleer van Christelike rituele en paragraaf 6.11.3, die verskillende soorte rituele wat binne die gesin en gemeenskap benut kan word. Om tot verhaal in gesinne te kom, te herstel, vra terapeutiese rituele waaraan in paragraaf 6.11.4 aandag geskenk word). Daar word gepleit vir 'n hermeneutiese model vir pastorale sorg "...which interprets pastoral actions contextually" (Louw 2002:340). Die rede vir hierdie benadering is die basiese veronderstelling dat die menslike siel nie meer private entiteit is nie, maar dat dit meer en meer "wêreldlike entiteit" word (vgl Louw 2002:341).

6. Huweliksverryking: Huweliksverryking en -berading moet in 'n sekere sin van mekaar onderskei word. Hunt (1998:130) sê: *"Marriage enrichment includes many types of weekend and other formats for couples to learn communication and conflict resolution skills, exchange support, and renew their enthusiasm and vows .... Some denominations have created their own marriage enrichment programs ..."*. Huweliksverryking en -berading vind in 'n hoë mate plaas waar die kontras tussen verrykende en vervallende huwelike binne die gemeenskap onder die aandag en byeengebring word. Sodoende kan verrykende huwelike ook 'n bydrae tot die vervallende huwelike lewer en nie bloot na binne gerig, verryk word nie. Müller (1996:60) meen dat 'n gesin ook as 'n sisteem gedefinieer kan word, maar dat dit 'n oop sisteem moet wees met kontakte met die uitgebreide gesin, 'n vriendekring en werkskollegas. Dit word as verrykend ervaar omdat dit nie-bedreigende groepe is nie. Dit is nie in alle gevalle waar nie. Van Pelt (1997:86) beweer: *"A family-systems approach to helping or therapy ... recognizes that without participation from all major actors – forces contributing to the problem or potential sources of support out of the problem – it is simplistic and unrealistic to expect much real change"*. Dit maak huweliksverryking iets meer as 'n man-vrou-verhouding, omdat die huwelik nie in isolasie van die res van die gesin, familie of gemeenskap beoefen kan word nie. In hierdie sin moet gesonde gesinne en huwelike in die proses van heling betrokke raak om siek gesinne en huwelik te ondersteun en te verryk.

7. Kategetiese buurtmodel: Kategese vind plaas in die gesin en in die buurt wat deur ouers self gehou word. Kategese word in hierdie sin gesien as geloofsbemiddeling aan kinders binne die verbondsgesin deur ouers. Oudelaar-Bijlsma (2003:41) verwys na 'n kategeseprojek vir kinders tussen twaalf en sestien wat in die jaar 2000 in SOW-gemeente Huizen 'n aanvang geneem het onder die benaming "provider": *"Als het goed is vullen gezin en gemeente/parochie elkaar aan waar het gaat om de geloofsopvoeding van de jongeren. Maar de praktijk wijst soms anders uit"*. Die probleem is om ouers in 'n geestelike gesprek met hul kinders betrokke te kry. Hierdie nuwe vorm van kategese, wat "Provider" genoem word, is ervaringsgerig. Alhoewel hierdie vorm van kategese vir 'n sekere ouderdom kinders bedoel is, sluit dit die hele geloofsgemeenskap in. Oudelaar-Bijlsma (2003:45) meen: *"Provider heeft tot doel jonge mensen te ondersteunen in het zoeken naar een relatie met God en wil hen helpen hul plaats te vinden in de geloofsgemeenschap. De geloofsgemeenschap is de context. De relatie van mensen met God, de ontwikkeling van een levend geloof en de oriëntatie op Bijbel en maatschappij vormen de*

ervaringsdimensies”. Die tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid vind sterk hierby aansluiting.

9.2 Die huidige situasie van die jeugbediening

Soos by gesinsbediening is daar ook by jeugbediening probleme weens verskillende benaderinge en kombinasies van benaderinge om geloof te bemiddel. Johnston (1992:13) is van mening dat jeugbediening in sommige gemeentes 'n alleenmanspel geword het en wat reeds tot uitbranding van talle jeugleiers en predikante gelei het. Die benaderinge, modelle en programme wat gevolg word, plaas die totale druk van die jeugbediening op enkelinge in die gemeente. Dit het die frustrasies rondom en antagonisme jeens tiener- en gesinsbediening laat toeneem. Eers word die voor- en nadele van modelle bespreek en daarna die voor- en nadele van jeugbediening in groepe wat tot negatiewe en positiewe ingesteldheid in jeugbediening kan lei.

9.2.1 Knelpunte by jeugbedieningsmodelle

1. Die probeer-en-tref-model: Geen program of model kan die wye spektrum van geloofsbemiddeling hanteer nie. Elke program wat gekies word, het ook nadele. Sommige gemeentes maak 'n keuse vir voortdurende verandering, want die uitgangspunt is om ook soveel tieners te betrek as by ander gemeentes. Met so 'n ingesteldheid word daar nooit werklik 'n visie geformuleer nie en dit lei tot 'n voortdurende verandering in die jeugbedieningsprogram. Die gevolg is baie frustrasie en min vreugde. 'n Gemeente wat so 'n model kies, moet hard werk om kompetend te bly (vgl De Vries 1994:71-72). Wanneer 'n gemeenskapsgerigte bediening ter sprake is, is deeglike beplanning noodsaaklik om nie in die diep waters van probeer-en-tref te beland nie. Dit kan veral vir die mense buite kerkverband wat reeds in 'n toestand van moedeloosheid verkeer nog verder van die kerk verdryf.

2. Enkel-projek-model: Hierdie model maak 'n keuse vir 'n bepaalde aktiwiteit en doen dit deeglik, byvoorbeeld 'n jeugkoor, 'n sendingprogram, Bybelstudie, evangelisasie of kategeese. Tieners voel ook meer betrokke en veilig as een projek aangepak of een program gehandhaaf word. Die een nadeel van so 'n model is dat dit nie die balans bied wat tieners in hul Christelike lewe nodig het nie (vgl De Vries 1994:70). 'n Enkel-projek-model is 'n goeie begin vir 'n gemeente om in die gemeenskap betrokke te raak, maar kan ook in die gemeente by eredienste begin (vgl Aerts 2000:148-151 in paragraaf 9.5.2 (3) om jongmense in die eredienste te betrek as model).

3. Na-binne-gerigtheid: Alhoewel daar gemeentes is wat hul jongmense bewus maak van dienswerk in die gemeenskap en hul ook daarby betrokke kry, is die na-binne-gerigtheid nog steeds 'n probleem in die kerk. Jeugaksies bestaan meesal uit 'n groepie jongmense wat op 'n bepaalde aand van die week bymekaar kom wat deur 'n jeugleier volgens sy beskouing en opleiding gelei word. Johnston (1992:15) beweer: *“We often fail to realize that teenagers can be challenged and trained to handle key organizational, personal, and program leadership responsibilities”*.

4. 'n Na-iets-ver-gerigtheid: Die ander benadering is om vir jongmense 'n kamp te reël wat iewers ver vanaf hul huise is. Op hierdie wyse kom jongmense nie werklik uit by hul plaaslike omgewing waar hulle tot geloofsvorming in die daaglikse lewensfeer

kan kom en ander jongmense daartoe kan lei nie. Volgens Clark (2001:79) is die hart van die jeugbedieningsprobleem die kloof tussen die kerkjeugkultuur en die sekulêre jeugkultuur wat wyer word en dat “... *the official-yet-unwritten mandate of contemporary youth ministry has stayed the same for years*”. Johnston (1992:15) meen baie jeugleiers moet nog ontdek dat: “... *the most effective way to change the lives of students is to get them involved in service and leadership*”.

9.2.2 Betekenisvolle jeugbedieningsmodelle

Vir hierdie navorsing is die gemeenskapsmodel van groot belang. Senter III (1987:243) onderskei tussen verskillende modelle om die jeug binne die gesin, gemeente en gemeenskap betrokke te kry. Volgens Senter III is jeugbetrokkenheid van ouers afhanklik met die siening: “... *explore the outer reaches of their faith than in protecting them from the corrupting influences of society*”. Senter III en andere (2001) bespreek vier gesigspunte van jeugbediening en die kerk:

1. Die inklusiewe benadering: Die inklusiewe benadering maak die jeug deel van die gemeentelike aktiwiteite en verhoed dat die jeug van volwassenes geïsoleer word of deur volwassenes geïgnoreer word.

2. Die voorbereidende benadering: Die voorbereidende benadering is 'n gespesialiseerde benadering om jongmense toe te rus as leiers, dissiples en evangeliste.

3. Die missionêre benadering: Die missionêre benadering bestaan uit 'n groep gelowige jongmense wat hulle daartoe verbind het om uit te reik na gekerstende en ongekerstende adolessente.

4. Die strategiese benadering: Die strategiese benadering skenk aandag aan 'n nuwe Bybelse en kultureel-relevante kerk wat in die toekoms 'n nuwe vorm van kerk tot stand sal bring in reaksie op die behoeftes van toekomstige generasies.

Hierdie vier benaderings kan wel binne die tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid benut word, maar kan nie netso geïntegreer word nie omdat elkeen van hierdie benaderings 'n duidelike onderskeibare visie en missie het en dit kan verwarrend inwerk. Vir hierdie navorsing moet daar wel gelet word op ander modelle en benaderings, maar met die veronderstelling dat 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid 'n eie unieke karakter aanneem, nie net konseptueel nie, maar ook met betrekking tot die omgewing waarin die model ingefaseer word. Om 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel in die postmoderne tyd te ontwikkel moet elke moontlike model, in watter mate dit nog effektief is, dus ondersoek word om vas te stel watter elemente in elke model voorkom wat die hipotese van hierdie navorsing kan ondersteun. Binne elkeen van die volgende modelle is daar ook wel sulke ondersteunende elemente (vgl Nel 1998:169-175).

* **Gemeenskapsmodel:** Die gemeenskapsmodel ontwikkel en bemagtig die jeug om God te dien en hul geloof in die gesin, gemeente en gemeenskap uit te leef. Op hierdie model word in hierdie navorsing gekonsentreer en verder uitgebou aan die

hand van elemente uit ander modelle wat ontvanklik is (vgl The Fountain in Boksburg in paragrawe 2.2, 8.3.2, 9.4.1, 9.4.3, 9.4.9 (1) en 9.8).

* **Kompetisiemodel:** Die kompetisiemodel konsentreer op die natuurlike leiers wat in 'n bepaalde situasie benut word om as diensknegte en motiveerders van hulle spanne in die konteks van spankompetisie op te tree om die jeug met Bybelse waarhede te konfronteer.

* **Dissipelskapmodel:** Die dissipelskapmodel fokus op opleiding deur Bybelstudie en gebedsvaardigheid sodat jongmense diensknegte vir God in die wêreld kan wees.

* **Fundamentalistiese model:** Die jeug word uitgedaag om aktief deel te neem aan die evangeliserende verantwoordelikheid van die kerk. Gemeenskapsprojekte is gewoonlik 'n uitdaging veral as dit 'n redelike nuwe benaderingswyse behels. Dit sal onbevredigend wees as dit slegs evangelisasieveldtogte behels met geen opvolgwerk of kontinuïteit nie.

* **Gawe-ontwikkelingsmodel:** Korttermyn diensgeleenthede word aan jongmense in kleingroepe gebied om hul gawes en natuurlike vermoëns te ontgin deur aan hulle korttermyn diensgeleenthede te bied. Dit kan as voorloper van langtermyn diensgeleenthede gesien word. Hierdie model laat baie ruimte vir die gebruik van simboliek en die ritualisering daarvan deur middel van verskillende talente soos beeldende kuns, dramatisering, sang en musiek.

* **Bedieningsmodel:** Die jeug se bedieningsvaardighede word ontwikkel deur hulle op 'n beplande wyse aan die menslike en geestelike nood en behoeftes ook buite die kulturele konteks van die gemeente bloot te stel.

* **Stedelike model:** Die stedelike model is veral bedoel om hoërskole en kolleges in die stad te bereik.

* **“Youth fellowship”-model:** Die jeug word opgelei om die jeuggroep te dien in besonder deur programme wat met die Bybel en die toepassing daarvan in die lewe verband hou.

* **Sigbaarheidsmodelle:** Benson (1988:43-164) bespreek 'n groot verskeidenheid modelle, onder andere vir dwelmmisbruik, politieke verandering en sigbare jeugbediening, om die kerk meer sigbaar in die samelewing te maak (vgl paragraaf 9.4.8).

* **Groeimodel:** (Vgl Nel 1998:174) Die jeug word deur middel van die groeimodel tot 'n persoonlike ontmoeting met God gelei en daarna na geestelike volwassenheid begelei. Snyman (1994:138) sê dat die groeimodel 'n duidelike ekosistemiese gerigtheid het: *“Dit het ten doel om een van die grootste gevare in jeugbediening, naamlik die segmentasie van die lewe van die jeug in onafhanklike en verbandlose segmente, te voorkom”*. Die volgende opmerking van Snyman (1994:139) is van belang vir 'n gemeenskapsgerigte model: *“Die groeimiddel fokus dus, in lyn met die moderne epistemologie van die sisteemdenke, op die totale ekosisteem van die jeug ...”*. Müller (1996:13) meen dat hier eerder gedink moet word aan 'n ekosistemiese epistemologie as aan 'n ekologiese verwysingsraamwerk (vgl diagram 60: *Die*

ekosisteem van tieners, Snyman 1994:139). Die diagram dui die basiese komponente van tieners se ekosisteem aan. Tienerbediening is ondenkbaar binne die raamwerk van gemeenskapsgerigte paradigma sonder 'n ekosistemiese benadering. Vir 'n model met 'n gemeenskapsgerigtheid is dit belangrik dat Christelike dienslewering, ook binne die pastoraat, die totale mens sal betrek. Müller (1996:38) meen: *“Hier vind die ekosistemiese paradigma aansluiting by die Christelike boodskap en kan die omgewing en konteks ook by die gedagte van die heelheid van die mens betrek word”*. Die heelheid wat binne die konteks van die geloofsgemeenskap met 'n eko-hermeneutiese pastoraat bereik word, moet ook binne die gemeenskap weerklank vind. Louw (2002:350) beweer dat: *“A pastoral hermeneutics should always start from below in order to understand, to show compassion, and to bestow charity”*. Dit beklemtoon die sigbare diensbaarheid van die kerk in die gemeenskap waarby die tiener ingesluit word om nie maar net self nader aan God te groei nie, maar ook daardeur ander nader aan God te begelei (vgl Hendricks 2003:26-28 by paragraaf 9.1.2 (3) en Louw 1989:231 - gesinsverryking). Benson (1997:212) bied enkele wenke aan wat hy *“Asset-building ideas for community-based organizations”* noem: (1) jeugbetrokkenheid, (2) verskaffing van inligting aan deelnemers, (3) opleiding van leiers in die opbou van waardes, (4) navorsing van bestaande programme om vas te stel watter die beste sal wees om die jeug te betrek, (5) integreer 'n intergenerasionele perspektief in die programmering, ensovoorts.

9.2.3 Die problematiek rondom jeugbediening in groepe

Hyde (1991:142) meen: *“Peer group influence is a strong social constraint. Membership of a group brings pressure from the group, whether the influence is religious or secular”*. Soms is 'n portuurgroep formeel soos kerklike groepe en soms is dit informele kerklike groepe of bloot sekulêre groepe. Omdat tieners al hoe meer aan hulself oorgelaat word, word hulle al hoe meer deur portuurgroepe beïnvloed. Portuurgroepe kan 'n negatiewe of positiewe invloed op identiteits- en geloofsvorming van tieners hê afhangende van die leiersfigure in dié groepe.

Because all adolescents are in the same boat, so to speak; because they share the same deprivation of their needs for adults status and independence, the same alienation from adult society, the same resentments, and the same anti-adult attitudes; because they feel they are not wanted, do not belong, and are excluded from the larger scheme of things; they reach out toward each for mutual support and for providing in concert the things that they want but cannot get individually.

(Ausubel & Kirk 1977:146)

'n Duidelike onderskeiding tussen die verskillende portuurgroepe se invloede is nodig omdat dit verskillende agendas kan bevat. Portuurgroepe kan egter nooit as plaasvervanger vir die beïnvloeding van ouers of volwassenes dien nie. Bulckens (1994:126) sê: *“Religieuze ervarings en geloofservarings kunnen, psychosociaal beskouwd, slechts totstandkomen indien ze ... op groepservarings kunnen steunen en verder indien de sociale omgeving er gunstig tegenover staat en ze de religieuze en christelijke traditie meda doorgeeft”*.

Die vorming van jauggroepa was makliker in die sesentiger en tagtigerjare toe 'n nuwe belangstelling in jeugwerk gewek is (vgl Thesnaar 2002:vi in paragraaf 8.4). Vir die afname in die jeug se belangstelling kan verskillende redes aangevoer word. Die afname in die cesag van die kerk kan as een van die belangrikste redes beskou word. Raubenheimer (1997:57) meej: *“Die plek en rol van die gevestigde Kerke in die SA samelewing is besig om drasties te verander. ... Sedert veral die middel tagtigerjare is daar ‘n konstante daling in die lidmatetal ...”*. In die huidige tyd is groeppvorming moeiliker weens mear individualistiese neigings wat deur verbruikers-gemeenskap aaNgemoedig word. @ie jeug kom weinig spontaan na gemeentelike geleenthede. Die jeugbediening moet met baie ander aantrekkingskragte in die gemeenskap meeding. Daarom stel Boran (1996:26) voor: *“A ministry-of-waiting must now be replaced by a ministry-of-outreach to young people”*. Die uitreik in ‘n tiener- en gesinsbedieningsmodel met gemeenskapsgerigtheid veronderstel ‘n uitreik na jongmense en volwassenes in die plaaslike omgewing. Die jeug het vandag meer opsies vir beide ontspanningsaktiwiteite en vaste verbintenisse en dit kan dus nie as die belangrikste element in ‘n geloofsbemiddelingsgroep beskou word nie. Groeperinge wat onduidelik gestruktureer is, met ander woorde wat nie ‘n duidelike visie en missie bevat nie, kan tot verveeldheid en verwarring lei en so ‘n groepering het ‘n geringe kans vir oorlewing.

'n Jeuggroep moenie uitsluitlik na binne gerig wees nie, maar moet stimulerend wees deur na ander jongmense in die gemeenskap uit te reik. Dit moet 'n groep wees soos die twaalf dissipels van Jesus Christus wat apostels (gestuurdes) geword het. Jesus het baie tyd gespandeer aan die geloofsvorming van die dissipels (vgl die bergrede in Mat 5-7), maar Hy het hulle ook gedurig uitgestuur om hul geloof in die samelewing te gaan beleef, uit te leef en te ondersoek (vgl die uitstuur van die twaalf apostels in Luk 9:1-6 en die sending van die twee en sewentig in Luk 10:1-20).

Daar moet 'n onderskeid getref word tussen gemeentelike jeuggroepe en sekulêre jeugklubs. Sommige gemeentelike jeuggroepe kan beswaarlik onderskei word van sekulêre jeugklubs wat onder andere hoofsaaklik fokus op ontspanningsgeleenthede vir jongmense. Sulke klubs neem gewoonlik aanvang bloot om die tieners uit die negatiewe beïnvloeding van die samelewing te hou. Hul energie moet eerder aangewend word om die samelewing positief te beïnvloed soos Jesus sy dissipels met 'n boodskap van hoop na die samelewing gestuur het (vgl Luk 10:1-20, die sending van die twee en sewentig). By jeugklubs is geloofsbemiddeling en -vorming minder prominent (vgl Boran 1996:26-27). Dit moet as 'n rede gesien word waarom gemeentelike jeuggroepe minder prominensie geniet en jongmense eerder sekulêre jeuggroepe verkies.

9.2.4 Die voordele van jeugbediening in groepe

Jeugbediening in jeuggroepe kanaliseer die energie van die portuurgroep soos gawes, talente en bekwaamhede op 'n positiewe wyse. Tieners het soms die behoefte om onafhanklik en vry te wees van gesinsimbole of ander outoriteitsfigure. Dit is 'n periode waarin tieners besig is om hul eie identiteit te vorm deur die waardes van volwassenes, die gesin en kinderjare krities in 'n portuurgroep te ondersoek en te bespreek en tot handeling te bring. In hierdie sin oefen die portuurgroep 'n betekenisvolle invloed uit. Jongmense leer om op mekaar te steun en te vertrou en saam waardes toe te pas.

'n Nuwe toenadering tot die gesin en die aanvaarding van waardes wat voorheen "verwerp" is, maar later deel word van 'n persoonlike oortuiging, is 'n teken dat die oorgang na 'n volwasse lewe besig is om plaas te vind. Jeuggroepe kan 'n belangrike rol speel in die fasilitering van 'n gesonde oorgang (vgl Boran 1996:25-26). Senter III (2001:124-125) verwys na voorbeelde wêreldwyd waar kerke vinnig begin groei het vanuit jeuggroepe: *"Though it sounds idealistic, the idea of youth groups becoming full-fledged churches has worked with startling success all over the world"*. Senter III (2001:125) maak 'n opmerking wat belangrik is vir die tema van hierdie navorsing: *"It is time to stop thinking of youth ministry as a lifetime commitment, and begin viewing youth ministry as giving birth to a biblically and culturally relevant church that will, in time, give birth to additional churches in response to the needs of future generations"*. Die model wat in hierdie navorsing ontwikkel word, verleen hom daartoe om 'n heel nuwe benadering in die kerk van stapel te stuur en dui op 'n dramatiese strukturele en kulturele verandering om dit ten uitvoer te bring.

Portuurgroepe en gesinne moet in 'n komplimenterende lig gesien word. In so 'n samestelling speel die portuurgroep gedurende adolessensie 'n belangrike rol in sosialisering. Lloyd (1985:99) sê: *"One important socializing function of adolescent peer groups is that they provide a social context in which to learn attitudes and skills relevant to adult functioning which cannot necessarily be taught in the family"*. In die portuurgroep kan die tiener met rolle eksperimenteer om te probeer vasstel of hy 'n leier of slegs 'n volgeling is, 'n ekstrovert of introvert is en of hy nog te afhanklik van sy ouers is in vergelyking met sy maats. Die portuurgroep bied 'n ruimte waar die tiener sy idees en opinies kan evalueer (vgl Strydom 1995:59). Deur tieners toe te laat om op 'n eie unieke styl hul geloof te ritualiseer, word die innerlike behoeftes van tieners en hoe hulle godsdiens benader, bekend. Daarby kan aansluiting gevind word om die tiener- en gesinsbedieningsmodel aan te pas sodat die verskillende behoeftes in die geloofsbemiddelingsproses in ag geneem word.

Brink en andere (2001:67-68) verwys soos volg na die funksies van die portuurgroep: Dit is 'n plek waar die kind kan behoort. In so 'n groep vind hy aanvaarding en doen ervaring op saam met sy gelykes. Hy kry kans om te eksperimenteer met waardes en mense. Sy behoefte aan prestasie word bevredig. In dié groep word die kultuur van die volwasse wêreld gerealiseer. Die beloning wat hulle kry, is om te behoort en om status en erkenning te geniet wat die status quo as 'n enigste moontlikheid van geloofsbemiddeling en geloofsbelewenis drasties kan verander. 'n Gemeenskapsgerigte model is ingestel op die bemagtiging van tieners om 'n bepaalde rol in die gemeenskap te speel.

Sapp (1991:98) beskou die volgende twee faktore van belang vir deelname in 'n portuurgroep: (1) fisiese aantreklikheid en (2) waardes wat gedeel kan word. Hierdie faktore kan tieners in 'n netelige situasie van verwerping plaas en 'n gevoel van onaanvaarbaarheid by hulle opwek. Hierna moet geestelike leiers noukeurig oplet. Hierdie faktore kom veral ter sprake wanneer die gemeente gemeenskapsgerig raak en in ontmoeting kom met almal wat om verskeie redes vereensaam geraak het. *"Een van die diepste vrese by mense is dat hulle nie aanvaar sal word nie en kinders moet geleer word dat dit nie prestasie is wat hulle aanvaarbaar maak nie"* (Die Kerkbode 2002:5).

Om vir geloofsbemiddeling aan tieners binne die verbondsgesin te pleit, beteken nie dat jeugbediening deur middel van jeuggroepe nie meer van belang is nie. Jeuggroepe is een van die belangrikste oefen- of eksperimentele ruimtes of sisteme om tot selfstandigheid te kom. Jeuggroepe is egter nie die primêre hermeneutiese ruimte soos die verbondsgesin waarin geloofsbemiddeling kan plaasvind nie. Jeugbediening in jeuggroepe het wel ernstige beperkinge omdat dit nie die uittog uit die kerk kon stuit nie. 'n Bifokale benadering vir jeugbediening is dus uiters noodsaaklik. Daarmee word bedoel 'n beskouing vanuit die bestaande teologie vir jeugbediening asook 'n beskouing vanuit die portuurgroep self wat 'n eie teologiese aard bevat.

Jeugbediening in jeuggroepe vind soms heeltemal geïsoleerd van gesinne plaas. Jeugsentrums, naweekkursusse, jeugontmoetings, nuwe soorte afsonderings vir jongmense en jeugbyeenkomste word gereël. Die jeug word deur skole en plaaslike organisasies gehanteer. Dit het gelei tot die skep van 'n nuwe beweging binne die institusionele kerk. Dit is beskou as 'n outonome ruimte waarin die jeug 'n kerkmodel kon uitleef wat vir hulle betekenisvol is en waar hulle waardes gevorm kan word wat vir hulle belangrik is en waar hulle as subjekte behandel word eerder as objekte. Dit is een van die suksesverhale van jeugbediening (vgl Boran 1996:23-24).

Hierdie pogings het sy doel gedien en kan nog steeds effektief wees, mits geloofsbemiddeling aan die jeug ook diens deur die jeug aan die jeug en die gemeenskap insluit as een van die belangrikste komponente van geloofsbemiddeling. Die sukses van jeugbediening is nie geleë in hoeveel vir die jeug gedoen word om hulle vir die kerk te behou nie, maar hoeveel die jeug in die kerk en samelewing doen om tot geloofsvolwassenheid te kan kom. Jeuggroepe bly dus nog steeds belangrik, maar moet as 'n inklusiewe jeugbediening beskou word wat ook 'n eie stempel op die bediening in die kerk mag en kan afdruk. Dit beteken dat die jeug in die eerste plek reeds in die gesin as bedieningsgroep ingesluit is en vandaar ook deur middel van jeuggroepe in samewerking met hul ouers binne die gemeente en die gemeenskap as uitgebreide groep of familie binne die ander bedieninge betrokke raak soos evangelisasie, diakonia, marturia, paraklese, koinonia, ensovoorts.

'n Tiener- en gesinsbediening wat slegs op diens aan die tiener fokus, het 'n ernstige leemte en is onbevredigend. Dit het gewoonlik nie 'n plan vir kontinuïteit nie omdat 'n tienerbediening slegs vir ongeveer ses jaar in die totale lewensiklus van die gesin plaasvind. Daarom moet die tienerbediening aan 'n sisteem van kontinuïteit verbind word. Na die jeugbyeenkoms, erediens, kategese of die tienerjare, moet die problematiek van die lewe in die gesin gestaar en hanteer word. Boran (1996:24) vra die volgende vraag: *“And now that we have motivated the young people, what are we going to do with them?”* Wat word gedoen as die tiener na 'n wonderlike belewenis in 'n jeuggroep of jeugkamp terugkeer na 'n individualistiese en materialistiese woonbuurt waar basies geen sweem van geloofsbemiddeling bestaan nie? Watter begeleiding- of opvolgsisteem is daar in die gesin of in die omgewing?

Op hul eie is tieners nie daartoe instaat om die vlam van geloof aan die brand te hou nie alhoewel daar baie vlam (energie) in hulle is. Op hul eie kan hulle nie maklik die Christelike lewenstyl handhaaf nie, naamlik om teen die stroom van 'n wêreldse kultuur in te beur nie. 'n Geïsoleerde tiener is broos en word maklik deur die pluralistiese omgewing in sy Christelike lewensstyl gekortwiek. Die huidige jeugbediening bied slegs sporadiese geleenthede vir geloofsvorming in die praktyk.

'n Meer aaneenlopende bediening moet binne die plaaslike gemeenskap geskep word waar jongmense hul Christelike waardes kan ontwikkel. Een van die oplossings is kleingroepe. In kleingroepe kan jongmense 'n meer persoonlike ondervinding van die kerk ervaar (vgl Boran 1996:24-25). Die belangrikste kleingroep in die gemeente bly steeds die gesin, maar die gemeenskap in sy verwildering waar die gesinsverband verkrummel het, roep ook na sulke intieme geestelike groeperinge.

Boran (1996:28 ev) sê dat aan drie aspekte van jeugbediening gelyktydig aandag geskenk moet word wanneer jongmense in groepe betrek word om in die samelewing 'n effektiewe bydrae te kan maak: (1) Tieners moet gewerf word. Werwing behels die uitnodiging aan jeug om 'n jeuggroep te vorm. *“Terwyl Jesus daarvandaan verder gaan, het Hy 'n man met die naam Matteus by die toluhuis sien sit en vir hom gesê: ‘Volg My!’ Hy het toe opgestaan en Hom gevolg”* (Matt 9:9). Boran (1996:28) trek 'n direkte lyn tussen die dissipels van Jesus en jeuggroepe as die basis van jeugbediening: *“These groups are the basis of youth ministry”*. Hiermee kan egter nie altyd saamgestem word nie, want die eintlike basis vir jeugbediening is die gesin. (2) Nadat tieners gewerf is, moet hulle “ingelyf” word. Dit kan vir tieners 'n diep simboliese betekenis hê wat ook deur toepaslike rituele bevestig kan word. Die inlywingsproses vereis 'n duidelike visie van die rigting waarheen die jeuggroep beweeg. Wat is die doel met die groep op kort-, medium- en langtermym en wat is die metodologie wat gebruik gaan word en wat moet uiteindelik bereik word? (3) Verbintnisse is baie belangrik vir tieners. Tieners met 'n duidelike visie, hou vas aan konkrete projekte en gee nie maklik op as hindernisse op die pad kom nie. Sommige tieners gaan verbintnisse in die kerk aan en ander gee voorkeur aan sosiale verbintnisse buite die kerk. Veral dié tieners wat voorkeur gee aan sosiale verbintnisse buite die kerk kan soms meer doeltreffend in 'n gemeenskapsgerigte tienerbediening gebruik word. Die twee verbintnissgroepe, binne-kerklik en buite-kerklik, werk dus met twee belangrike gesinspunte, naamlik vanuit die kerk en vanuit die gemeenskap om iewers 'n ontmoeting tussen kerk en gemeenskap te realiseer (vgl paragraaf 9.4.1 – tweetalige teologie en bifokale programme).

'n Verdere vlak van ontwikkeling van die jeugbediening handel oor die behoefte vir organisering wat tieners op 'n gereelde basis bymekaar sal bring. Isolاسie lei tot verarming van idees en ondervinding. Idees en ondervinding moet uitgeruil word. Organisering is 'n essensiële stap in die opbou van jeugbediening. Organisering sluit in beplanning, kontrole, finansies en evaluering waarby tieners direk betrek moet word (vgl Boran 1996:36-37 en Nel 1998:183-193).

'n Effektiewe jeugbediening vereis 'n duidelike teorie of filosofie. Dit is miskien die moeilikste stap. Daar moet 'n visie bestaan waarheen die jeugbediening onderweg is en 'n duidelike missie moet geformuleer word om die visie te laat realiseer. Die visie- en missievorming het ook 'n simboliese en rituele kant wat in gedagte gehou moet word. Daarmee word bedoel dat 'n visie gesimboliseer of gevisualiseer moet word en by die uitvoering van die missie word rituele geïnkorporeer. Hierdie benadering moet die jongmense help om komplekse werklikhede te verstaan en moet hulle ook aanmoedig om Christene met sterk verbintnisse te word (vgl Boran 1996:38 asook die filosofie vir tiener- en gesinsbediening in paragraaf 8.4.4).

9.3. Paradigmaverandering

Met 'n insig in die huidige krisis in die kerk, is dit duidelik dat die kerk 'n paradigmaverandering al hoe meer nodig het (vgl diagramme 1, 12 en 62). Diagram 1: *'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap* dui op 'n klemverskuiwing van teorie en programme na persone, prosesse en handeling. Dit dui ook op 'n klemverskuiwing van gemeente as korporatiewe liggaam na gesinne as die belangrikste boublokke in enige gemeenskap en 'n klemverskuiwing van gemeente na die gemeenskap waarin die staat en markplein 'n belangrike rol speel. Diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*, dui op 'n interaksie van verskillende bedieninge waar kerk, staat en markplein oorvleuel. Hier word weens die omvang van 'n bespreking oor die invloed van die ekonomie (markplein) op die gesin net verwys na 'n volledige ondersoek wat deur *“The International Union for the Scientific Study of Population Problems”* (IUSSP) gedoen is en nog steeds gedoen word sedert 1928. Hierdie ondersoek verwys na die ekonomiese gevolge wat voortvloei uit gesinsprobleme.: *“These consequences include changes in people’s economic behavior, ... inequality among families, households, and individuals. Furthermore, there are consequences for state policies, including education ...”*. (Ermisch en Ogawa 1994:1). Die kerk, staat en die markplein sal saam na 'n oorvleuelingspunt moet soek waar al drie gemeenskaplike belange dien om in die gemeenskap saam 'n beter bedeling vir almal te kan beding. Diagram 61: *'n Tiener- en gesinsbedieningsmodel*, stel 'n model voor wat uit vyf stappe bestaan wat tot interaksie tussen die kerk aan die een kant en die staat en markplein aan die ander kant lei. Hierdie stappe bestaan uit aanvangsvrae, stappe by die beplanningsfase, 'n konseptuele model, hoe om as gesin met gesinsbediening te begin en die nodige kommunikasiemodelle. Dit stuur 'n beweging vanuit die gemeente of kerk na die gemeenskap van stapel. Hierdie beweging na die gemeenskap word voortdurend geëvalueer, aangepas om die verlangde uitkoms te kan bereik wat as basis dien vir die hele bedieningstrategie.

Whitmore (1998:96) wat na die rol van die kerk in verhouding met die staat namens gesinne verwys, meen: *“In order to address the issue of the role of churches and the government on behalf of families, ... it is necessary to look at the full range of associations and institutions in civil society”*. Die staat se primêre taak is om 'n toestand te skep waarin die ander deelgenote van die gemeenskap toepaslik kan funksioneer (Whitmore 1998:97). Behalwe die gesinne, die ekonomie en die staat sluit die gemeenskap 'n verskeidenheid vrywillige assosiasies in. Alhoewel na kerke ook dikwels verwys word as vrywillige assosiasies, moet in gedagte gehou word op watter wyses kerke anders is as die ander vrywillige assosiasies. *“... it is precisely through the conscience, formed in community, that God draws persons”*. (Whitmore 1998:98).

Die tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid moet dus 'n holistiese benadering hê om op 'n kontinue basis die gesinne effektief op te bou en die tiener binne die kerk op 'n inklusiewe en interaktiewe wyse deur middel van simboliek en ritualisering betrokke te maak. Dit vereis toerusting vir gemeentelid, ouers en tieners. De Vries (1994:75) sê: *“There are basically two types of family-based programs those to equip parents to effectively nurture their children in the Christian faith (for example, classes and events for parents) and those that give*

teenagers the opportunity to be with adults (such as classes and events for parents and teenagers together)”.

Volgens Strommen en Hardel (2000:16) besef kerkleiers al hoe meer dat dit wat in die lewens van kinders gebeur en nie gebeur nie direk gekoppel kan word aan wat in huise gebeur en nie gebeur nie. Hierdie stelling kan ook betrekking hê op enige instansie waarby kinders betrokke is. Op die geestelike terrein gebeur daar al hoe minder in die sekulêre wêreld. 'n Nuwe paradigma is nodig om die geloof van een geslag na die ander oor te dra wat in 'n multikulturele postmoderne opgroei. Hierdie paradigma moet kinders, jongmense, bejaardes, gesinne, gemeentes, verskillende Christelike kerke en selfs verskillende kulture bymekaar bring. In 'n hoë mate bestaan die persepsie onder lidmate dat geloofsbemiddeling net in kerkgeboue kan plaasvind. Dit kan geïnstitutionaliseerde geloofsbemiddeling genoem word. Nel (1994:255) verwys na 'n algemene waarneming dat die Afrikaanssprekende kerke nog grootliks rondom die pastorale leierskap gestruktureer word. In hierdie navorsing met 'n gemeenskapsgerigtheid, word gepleit vir 'n lidmaatkultuur soos Nel (1994:256) dit stel: “... waar die gemeente 'n kweek- en groeiplek word vir diens aan die koninkryk van God, waar die besig wees van onself met onself rigting kry ...”. Dit gaan dus nie om 'n gemeente aan die gang te hou nie, maar waar die lidmate oor die ruwe en steil plekke van die onmiddellike gemeenskap begin beweeg. Jesus se tog deur Samaria en sy gesprek met die vrou by die put van Sagar op weg na Galilea kan as voorbeeld gebruik word (Joh 4). Die Jode het die ander weg deur die Jordaanvallei gevolg om die Samaritane te vermy. Die paradigma vir die kerk in 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid dui op 'n ruwe pad om by die gespreksputte van die gemeenskap uit te kom.

Barna (1995:109-115) verwys na vyftien faktore wat in die middel negentigs tieners gedefinieer het en hulle lewens gerig het. Hierdie faktore dui op sekere verskuiwings wat reeds vir 'n geruime tyd in die denke van tieners voorkom en die wyse van geloofsbemiddeling aan hulle direk raak. Enkele van hierdie faktore word hier genoem: Persoonlike verhoudings tel en institute nie; die proses is belangriker as die produk; verandering is goed; die ontwikkeling van 'n karakter is van meer belang as sukses; 'n verwagting kan nie bestaan dat die gesin altyd beskikbaar sal wees nie, maar dáár word die beste emosionele ondersteuning gevind; een persoon kán 'n verskil in die samelewing maak; geestelike waarhede kan verskillende vorme aanneem en tegnologie is ons natuurlike bondgenoot.

Strommen en Hardel (2000:17) meen dat sommige ouers nie meer weet hoe om geloof aan kinders te bemiddel nie, want dit is heel waarskynlik nie deur hul eie ouers gedoen nie. Die goeie nuus is dat sommige ouers wel toegerus wil word om geloof aan hul kinders te bemiddel. Die model vir gesinsbediening moet as 'n gemeenskapspoging gesien word en nie die verantwoordelikheid van sekere persone nie. Strommen en Hardel (2000:19) is van mening dat 'n geloofsvomings-paradigma wat beperk is tot godsdiensoonderrig aan kinders en 'n jeuggroep vir die hoërskoolleerders is nie voldoende om hul toe te rus om hul geloof na die volgende geslag oor te dra nie: “*A paradigm shift is needed - one that results in a more comprehensive approach and fosters faith through experiences in the family, the congregation, the community, and the culture*” (Strommen en Hardel 2000:19). Volgens Strommen en Hardel (2000:20) verbind so 'n paradigmaskuif die ouer geslag, wat miskien die mees kerklike groep in die huidige tyd is, met die

millenniumgenerasie, wat nie meer die verhale van God se genadige liefde ken nie en wat dan weer kan hoor wat hierdie verhale met hul lewens te doen het: *“This new vision identifies the family as God’s domestic church and the congregation as God’s communal church. The community and culture are viewed as providing the context within which faith-lives are shaped”*.

As kinders eers skoolouderdom bereik voor daar aandag aan hul geestelike lewe gegee word, het daar ongeveer ses jaar verlore gegaan. Dit is ook die belangrikste jare vir die basiese vorming van kinders se geloofslewe. Huis- of buurtkategorie word al hoe meer 'n besprekingspunt en daar is ook reeds gemeentes waar dit met sukses toegepas word (vgl Oudelaar-Bijlsma 2003:41-59 – Provider: Een nuwe naam in die catechese).

Nel (2001:19) sê: *“What we need in order to become fully functioning local church families again is nothing less than a change of mind and heart”*. Dit gaan egter vir vele tradisionaliste 'n moeilike taak wees. Daar bestaan ook 'n algemene antagonisme jeens gemeenskapsbetrokkenheid vanweë 'n hoë misdadaisyfer. Dit word ook gegrond op die huidige betrokkenheid by gemeenskapsprojekte en die volgende stelling van Nel (2001:19): *“As history has taught us, no reformation is without a price - and most reformers were considered heretics, at least for some time. The reformation I am suggesting is against the grain of individualistic Western culture, where materialism and comfort - to the point of narcissism - are inclined to determine our understanding of God’s will for his people”*.

Die geloof vir die uitvoerbaarheid van hierdie model is geleë in God wat gesinne en die kultuur transformeer (vgl paragraaf 6.13.1 – die gesin as pneumatologiese ruimte). Daarmee word bedoel dat meer aandag geskenk moet word aan die lewegenererende faktore in gesinne, gemeentes en die gemeenskap. Strommen en Hardel (2000:285) bespreek hierdie faktore en dit kan soos volg saamgevat word: dieper gesinsverhoudings, dieper verhouding met God, 'n Christelike opvoeding wat op geloof fokus, om die gemeente as gesin of familie te beskou, 'n Christelike jeugsubkultuur, gesonder gemeenskappe en die transformering van kultuur. Jesaja is vol geloofgebaseerde uitdrukkings om die volk van God te lei. Die volk is hoofsaaklik aan die gang gehou deur dit wat God gedoen het en hul geloof in Hom (Jes 9:2,6; 53:5, 60:1; 61:1). Strommen en Hardel (2000:286) sluit hierby aan: *“Vision motivates when it is based on faith in God and when people of faith realize that the vision is about doing the will of God. Far too often faith communities get stuck in their mission and ministry because there is little of the presence and power of God in their vision”*. Die pneumatologie en Christologie moet sentraal in die model funksioneer om te waak teen 'n oorwegend sosiologiese of antropologiese struktuur.

Daar is gemeentes wat hul energie en tyd bestee aan begrotings om die basiese bedienings aan die gang te hou. Strommen en Hardel (2000:286) sê as gemeentes van visie na aksie wil beweeg, moet die leiers voor God gaan staan en na God se Woord en aanwysing luister. Hierdie tree van visie na missie, aksie of handeling moet in die teenwoordigheid van God gevind word en deur gebede en bepeinsing van gemeentelide en –leiers ondersteun word. Strommen en Hardel (2000:286) verwys na George Barna (1991:11) se boek, *“Without vision, the people perish”* waarin Barna beweer dat as God se volk nie 'n duidelike visie het waarheen hulle op pad is nie, word die kanse vir 'n suksesvolle reis ernstig beperk. As predikante nie op die

roepstem van God met betrekking tot hul bediening reageer nie, sal hulle verwarring ervaar, tyd verkwis en hul bediening sal nie veel impak hê nie.

9.4. 'n Gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening

9.4.1. 'n Prakties-teologiese motivering

Thomas en Ahlen (1999:67) gee die volgende teologiese motivering vir gemeenskapsbediening: *“People are the highest creation of God with infinite potential and value and as such are of infinite worth. People are whole beings made up of physical, emotional, and spiritual segments that cannot be separated or isolated. God desires the highest good for all people, which is life in fellowship with him on earth and in his eternal kingdom. People are motivated to serve by God’s love for him and by the love of God as revealed in his Son, Jesus Christ.”*

Gemeenskapsgerigtheid beteken om die ontmoetingspunt tussen kerk en gemeenskap uit twee oogpunte te beskou. Die kerk moet na die gemeenskap deur 'n teologiese bril kyk, maar ook bewus word van die gemeenskap se beskouing van die kerk. Die kerklike oogpunt het 'n belydende ingesteldheid terwyl die van die gemeenskap minder belydend is en in sommige gevalle nie eens die evangelie erken nie. Dit sal noodwendig die model in hierdie navorsing en gepaardgaande programme beïnvloed. Browning en andere (1997:315) beveel aan dat: *“Churches should develop a bilingual theology and a bifocal program that supports intact families and addresses the realities of other family forms”*. By die probleemstelling van hierdie navorsing word verwys na die verskillende invloede wat die gesinne nadelig tref en dit moet in die taal, teologie, model en programme in aanmerking geneem word as 'n belangrike onderdeel van die struktuur van die brug tussen die kerk en die gemeenskap. In die praktiese teologie word onder andere gewerk met gesinne waar die pa en ma buite huweliksverband saamleef, enkelouergesinne, stieffamilies en gesinne met homoseksuele ouers of kruiskulturele samestellings. Hierdie gesinne moet binne en buite die gemeentelike verband geestelik versorg word en daarvoor moet in die teologie, programme en die gesinsbedieningsmodel voorsiening gemaak word. Die plaaslike gemeente konsentreer dus tegelykertyd op gesinne binne en buite die gemeente – kyk dus deur twee lense of brille na dieselfde situasie.

Simboliek en rituele wat aan die meerderheid in die gemeenskap bekend is, kan gebruik word vir geloofsbemiddeling, maar ook vir die minder kofessionele hulpverlening of pastorale hulp. Soms word duiwe by 'n begrafnis of feesvieringe vrygelaat om rus en herstel tot vrede uit te beeld. Die meeste Christelike simbole is van heidene oorgeneem en met 'n nuwe betekenis gevul. Dit geld ook vir die simbool van die duif wat in die antieke wêreld as simbool van eenvoud, liefde, onskuld, sagmoedigheid, reinheid en vrede gebruik is (vgl Stander 2000:43). Die duif word binne die Christendom ook as simbool van die Heilige Gees gebruik (vgl Joh 1:32). Die praktiese teologie moet dus werk aan 'n taalgebruik en die benutting van simbole en rituele wat meer gemeenskapgerig en verstaanbaar is.

Effektiewe uitreik na 'n gemeenskap begin nie met 'n wetenskaplik geformuleerde model of program nie. Dit begin in die hart van iemand wat omgee vir mense. By die put van Sigar sit Jesus moeg na 'n lang reis by die fontein van Jakob. 'n Indrukwekkende uitreik na 'n veelbesproke vrou asook deur haar na die Samaritane,

met wie die Jode nie omgegaan het nie, vind plaas deur van 'n belangrike Bybelse simbool, water, gebruik te maak, maar wat ook 'n bekende simbool vir die gemeenskap was waarby Jesus aansluiting kon vind (vgl Joh 4:1-2).

Terwyl hierdie navorsing sy laaste stadium in 2001 begin bereik het, is ook met 'n projek in Boksburg begin waaraan die naam The Fountain gegee is, om na mense met 'n dors na die water van die ewige lewe uit te reik. Die plaaslike owerheid het 'n groot twee-verdiepinggebou wat op sewe erwe geleë is, vir hierdie doel aangebied. Geestelike leiers en lidmate van verskillende Christelike kerke (kerk), persone van die besigheidsektor (markplein) en staatsamptenare (staat) het sedertdien met entoesiasme betrokke begin raak. Ongeveer twee hektaar grond is ook van die plaaslike owerheid vir 'n groentetuin aangevra. Met 'n gerigtheid na God en die gemeenskap kan daar na enige noodsituasie uitgereik word. Sonder omhaal van woorde raak lidmate en gemeenskapsleiers betrokke van wie sommige selfs voorheen nie werklik by die kerk betrokke was nie. Dit is asof 'n ingeskape gehoorsaamheid aan Jesus Christus se diensbaarheidsopdrag in mense begin loskom as teologie op 'n verstaanbare wyse praktykgekoppel raak. Die volgende stellings van bereidheid dui ook die karakter van sulke deelnemers in die gemeenskapsgerigtheid aan.

9.4.2. Bereidheid tot diensbaarheid

Hebbard (1995:196-197) is van mening dat die uitreik deur gesinsbediening gebou word op die antwoorde van tien vrae. Dit word vir die doel van hierdie navorsing as tien stellings van bereidheid geformuleer, naamlik bereidheid om ...:

- * by die putte in die gemeenskap na ander se nood te luister,
- * minder veroordelend te wees sodat ander se pyn beter gehoor kan word,
- * deur die media na die noodkrete en probleme om oplossings te vind, te luister,
- * niks in die oë van die wêreld te wees sodat God in almal alles kan wees,
- * met mense te werk wat nie netjies in die gesinsbedieningsmodel pas nie,
- * deur vreemde misbruik en seergemaak te word,
- * in die gemeente verkeerd verstaan te word omdat nie-lidmate medewerkers is,
- * 'n gespreksgenoot vir gesinne buite gemeenteverband te wees,
- * bedieningstrukture so te verander dat die kerkdeure vir almal oopgestel word en
- * teenstand en oorwinning te beleef.

Gemeenskapsgerigtheid het met 'n uitreikvraagstuk te doen wat 'n dramatiese skuif in denke en waardeoordele bring. Sommige geestelike leiers en lidmate wil binne 'n gemaksone bly en nie werklik naby mense se probleme kom nie. Die makliker taak is om oor mense se probleme te preek, maar om gesinne en enkellopendes met probleme te bedien, is heelwat moeiliker, bevat meer risiko's, vra meer geloof en is meer interessant. Daarom sal kerke of gemeentes met 'n skeptiese en tradisievolle houding nie die weg van 'n gemeenskapsgerigte gesinsbediening wil volg nie. Dit dui op 'n bepaalde verhouding tussen die kerk en gemeenskap.

9.4.3. Die verhouding tussen kerk en gemeenskap

In hierdie navorsing word die verhouding tussen kerk en gemeenskap beklemtoon en hoe die bestaande gaping tussen die kerk en gemeenskap oorbrug kan word.

Christen-gesinne is in die gemeenskap om die gemeenskap na Christus te lei en die liggaam van Christus daar gestalte te gee. Fowler (1988:36) meen: *“It is also a world-penetrating community, distinct from the world of unbelief around it but never isolated from that world. This poses a twofold challenge to us today: to renew the church as both a life-encompassing and a world-penetrating community”*. Fowler (1988:38) beweer dat gemeenskapsgerigtheid 'n belydenisstruktuur vir kulturele aktiwiteit vereis en hierdie struktuur is die kerk: *“As a cultic organisation it is distinguished from other societal structures by its confessional character”*. Dit maak geloofsbemiddeling binne die gemeenskap van uiterste belang.

Dekker (2000:157) noem dat daar wel oor die verhouding tussen die kerk en gemeenskap nagedink word, maar oor watter betekenis die kerk in die gemeenskap het en wat dit behoort te wees, is daar nie eenstemmigheid nie. Die gemeenskapsituasie is te ingewikkeld en die materie te gevoelig vir eenstemmigheid. Wat dus in hierdie navorsing besin word, is die gewenste houding wat die kerk teenoor die gemeenskap kan inneem. Die vraag wat gevra word, is: Kan die kerk met sy huidige bedieningstrategie nog werklik die gemeenskap beïnvloed? Hierdie vraag word gevra omdat die sigbaarheid van die kerk in die samelewing basies verdwyn het. Dekker (2000:158) meen: *“Door de differentiatie van de sameleving en de daarmee gepaard gaande verkerkelijking van de christelijke godsdienst zijn het kerkelijk leven en de overige terreinen van het leven steeds meer los van elkaar kom te staan”*. Die invloed van die kerk in die samelewing het verswak. Die pluraliteit binne die kerklike lewe het 'n groot verdeeldheid by lidmate se houding teenoor die gemeenskap en hul posisie daarin teweeggebring. Hierdie saak moet ondersoek word en regtellings sal gemaak moet word om 'n groter gemeenskaplikheid binne die gemeente en gemeenskap te kan bereik en die gaping tussen kerk en samelewing te vernou. Dit is 'n moeilike taak omdat die verskillende opvattinge oor die gemeenskap in die verskillende kerke aan die een kant en dié van mense buite die kerkverband aan die ander kant moontlik ewe groot is.

Dekker (2000:159) vra of die kerk as gevolg van hierdie verhouding met die gemeenskap sy invloed in die gemeenskap moet laat vaar en alleen op die private lewens van mense moet konsentreer? Dekker is van mening dat die kerk na 'n weg vir beïnvloeding in gemeenskap moet soek. Dit is die taak van hierdie navorsing om 'n model te ontwikkel om die rol van die kerk in die gemeenskap te herstel. Die rol van die kerk in die gemeenskap is afhanklik van die gesinne wat in die gemeenskap woon, werk en ontspan. Cahill (2000:7) verwys soos volg na die rol van die gesin in die gemeenskap: *“The family is an institution of civil society, and it is interdependent with virtually every other”*. Binne hierdie afhanklikheidsstruktuur kan die rol van die kerk weer herstel word. Cahill (2000:4) verwys ook na die belangrikheid van die gesin as instelling binne die gemeenskap sedert die begin van die Nuwe Testamentiese tyd.

Een van die probleme om betrokkenheid onder die lede van die gemeenskap vanuit die kerk te ontwikkel, is die afname in die gesag van die kerk, kerkleiers en die Bybel in die gemeenskap. As met gesag seggenskap of mag bedoel word om ander te beïnvloed: *“... dan moet men zich realiseren dat geen persoon of instantie en dus ook geen boodschap gezag in zichzelf heeft. Gezag is een relationeel begrip en verschijnsel; aan iets moet gezag worden toegekend wil het ook zeggenschap en dus effect hebben; ....”* (Dekker 2000:160) Dit is slegs sekere lede van die

gemeenskap en lidmate van die kerk, wat hulle op godsdienstige gronde sal laat aanspreek. Die mense buite die kerk sal nie veel na die boodskap van die kerk luister wat op kerklike en godsdienstige gronde gebaseer is nie. Mense skenk nie noodwendig ekstra aandag aan die boodskap van die kerk omdat dit van die kerk kom nie. Daardie tyd is verby. Die kerk word al hoe meer gesien as een van die talle organisasies in die gemeenskap wat uitsprake maak (Dekker 2000:161). Hierdie siening word gegrond op die huidige geslag wat nie net postmodern is nie, maar ook selfs post-Christelik (vgl Clark 2001:78).

Volgens Dekker (2000:162) verwag die samelewing wel iets van die kerk. 'n Ondersoek wat in Nederland gedoen is, *God in Nederland*, toon dat daar verwagtings is dat die kerk tog uitsprake sal maak oor bepaalde politieke en maatskaplike probleme. Die verslag sê dat baie mense nie meer die kerk as instelling beskou waar die geloofslewe vorm aanneem en beleef word nie, maar dat dit 'n denkbeeldige instelling is wat wel 'n funksie in die publieke lewe het ten opsigte van die moraal en waardes van die samelewing. Hierdie beskouing van die kerk as 'n denkbeeldige instelling dui daarop dat die kerk sy gerigtheid op die gemeenskap moet verander deur te let op die veranderende situasie en belewingswêreld van die mens.

Die kerk het op die een of ander wyse met die lewens van mense in die onmiddellike gemeenskap te doen en daarom ook met wat in die gemeenskap gebeur en nie gebeur nie. Dekker (2000:164) beweer: “... van de kerk hebben we gezegd dat ze niet alleen de instelling is waarbinne gelovigen hun geloof kunnen beleven, maar ook de instelling met behulp waarvan die gelovigen hun geloof in de wereld gestalte kunnen geven”. Dit gaan dus nie om die verkerkliking van die lewe nie, maar om die wêreld en die lewe in die wêreld en daarom ook om die gemeenskap self. Die vraag waarop 'n antwoord gesoek word, is hoe werk die kerk mee aan die wêreldlike take van die gemeenskapslewe? Dekker (2000:164) beskou 'n tweeledige strategie as die antwoord op hierdie vraag: (1) 'n strategie met betrekking tot die lidmate of gelowiges en (2) 'n strategie met betrekking tot diegene wat buite die kerklike kring is, maar wie tog iets met die kerk te doen wil hê. Hierdie strategie kom vanself na vore sodra daar induktief in die gemeenskap omgegaan word. Dit is reeds die ervaring by The Fountain in Boksburg waar sommige inwoners niks met die kerk te doen wil hê nie en ander The Fountain gebruik om 'n nuwe begin in die lewe te maak. Hoewel hier van 'n tweeledige strategie gepraat word, sal dit bifokaal gebruik moet word (vgl Browning en andere 1997:315).

In die kerk bestaan 'n groot verskeidenheid beskouinge onder die lidmate oor geloofshandelinge in die gemeenskap. In Markus, onder andere, word die optrede van Jesus binne en buite die tradisionele huishoudings en geografiese grense beskryf, maar ook sy verankertheid binne die huishouding van God. Die roeping van die dissipels en hul onmiddellike reaksie kondig die koms van die koninkryk van God aan en dui op die bruid wat haar familie verlaat (vgl Jacobs-Malina, 1993:12). Jesus se diens in die samelewing het geen grense geken nie, maar het ook geen publisiteit gevra nie. Alhoewel die situasie in Jesus se tyd anders was, bly hierdie optrede van Jesus een van die lesse wat geleer moet word vir 'n tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid. Jesus se bediening is nie deur die mure van huise, families of sosiale groeperinge gestuit nie. Sy bediening het wel ernstige probleme vir die Skrifgeleerdes en Fariseërs geskep, byvoorbeeld as Jesus saam met sekere uitgeworpenes geëet het of wanneer die dissipels geëet het sonder om te vas of as

hulle selfs op die sabbat voedsel gesoek het. Voedsel was 'n algemene simbool om verhoudings tot uitdrukking te bring (Jacobs-Malina 1993:14). Jesus is ook dikwels voor die versoeking gestel om sy biologiese familie by God se huishouding te plaas (Mark 3:20-35). Jesus het dus met die begrip van 'n uitgebreide familie gewerk. Jacobs-Malina (1993:18) verwys ook na aardse analogieë wat Jesus vir die koninkryk gebruik soos in Mark 4:26-34 om aan te dui dat almal, vroue ingesluit, en alle volke in God se koninkryk welkom is. Jacobs-Malina (1993:19) maak die volgende opmerking oor hierdie uitsprake van Jesus: *“His words and actions attempted to resocialize the disciples regarding new relations that called for different emotional responses. Situations which had previously evoked fear were now to evoke trust from those members within the household”*. 'n Gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid moet dus 'n komponent vir hersosialisering insluit. Dit was nie net 'n groot probleem in Jesus se tyd nie, maar sal vandag veral in sekere kringe met 'n ondertoon van rassisme of klasseverskil 'n probleem wees. Hierdie opheffing van grense in Jesus se bediening staan sentraal binne die voorgestelde model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid. Die grense tussen gemeentes, kerke en institute wat diens in die gemeenskap lewer sal opgehef moet word. Browning en andere (1997:322) vra dat die kerk hieraan aandag moet skenk: *“Churches must help society understand that public policy should not and cannot maintain ‘value neutrality’ on family matters”*. Wanneer waardes in die samelewing ter sprake kom, kan dit nie net vanuit 'n Christelike of 'n ander geloof se oogpunt beskou word nie. Dit beteken nie om die Christelike waardes met ander waardes tot meer aanvaarbare waardes te vermeng nie. Uit verskillende oorde kan bydraes gelewer word tot die aanvaarding van waardes wat nie net eie aan die Christelike godsdiens is nie. Daar is raakpunte of ontmoetingspunte tussen sekere godsdienste sonder om dié godsdienste tot eenheid te dwing. Dit moet eerder as 'n geleentheid gesien word om persone van ander gelowe tot die Christendom uit te nooi. Met 'n samestelling van regeringsamptenare, soos tans in Suid-Afrika, wat uit verskillende gelowe en kulture bestaan en dat die kerk en regering skakels moet soek om met mekaar saam te werk, is genoeg rede om nie gesinne en die gemeenskap eensydig te benader nie. Christene, Jode, Protestante, Katolieke, Moslems, Hindoes, ensovoorts sal bymekaar moet kom om hul familietradisies met mekaar te deel om 'n beter begrip vir mekaar te ontwikkel. Huwelike word nie meer net binne 'n bepaalde kerkverband of geloof gesluit nie. Soms is die kombinasies van bruidegom en bruid radikaal. Sulke huwelikskombinasies vorm weer 'n nuwe stel waardes vir die kinders wat uit sodanige huwelik gebore word. So vind die vermenging van waardes al hoe meer plaas en is daarvoor weinig keer. As die Christelike kerk hom van hierdie waardevermengingsproses distansieer, word ooglukkig toegelaat dat waardeneutraliteit gehandhaaf word.

Kinders sal al hoe meer in die samelewing met ander norme en waardes as die van die Christendom gekonfronteer word omdat groepering van dieselfde geloof of kultuur binne 'n bepaalde woongebied al hoe minder plaasvind. Die demokratiese regeringstelsel faseer hierdie tendens geleidelik uit en bring daardeur die verskillende gelowe, filosofieë, kulture en derhalwe verskillende waardes amper ongemerk in dieselfde gemeenskap in.

Die lede van die gemeenskap wat nie aan die kerk behoort nie, verwag nie alleen troos, begeleiding of geborgenheid nie, maar dig aan die kerk ook 'n funksie in die publieke lewe toe, naamlik die instandhouding van die moraal en waardes in die

gemeenskap. Hierdie buitestaanders ag die kerk ook betroubaar as bron van informasie met betrekking tot maatskaplike en politieke sake. Dit kan as 'n korporatiewe beskouing van die kerk gesien word. Die evangelie as riglyn vir alle mense moet op die een of ander wyse in die gemeenskap ingedra word. God het sy Seun, Jesus Christus, na die wêreld gestuur, veral na dié wat nie aan 'n kerk behoort nie (vgl Joh 3:16-17). Die kerk moet dus ook aan die publieke debat in die gemeenskap deelneem. Die kerk wat só in die gemeenskap betrokke raak, moet besef dat die kerk met die maatstawwe van die samelewing beoordeel sal word. Hieroor oordeel Dekker (2000:167) positief: *“Alleen teologiese kennis volstaat hier niet en een eevoudig getuigenis evenmin. Maar het is de moeite waard om het te proberen”*.

By die geloofsvorming van tieners word hul persoonlikhede ontwikkel en dit kan nie sonder 'n dialektiese verhouding tussen tiener en gemeenskap plaasvind nie. Hier word nie met gemeenskap in die eerste plek die plaaslike samelewing as sodanig bedoel nie, maar eerder die tiener in gemeenskap met ander persone wat 'n bydrae tot sy geloofsvorming lewer. Paris (2001:201) beweer: *“Personhood is not possible apart from participation in community, and a good community exists for the well-being of its members”*. Daar is egter twee beklemtoninge van hierdie dialektiese verhouding: (1) die beklemtoning van die individu en (2) die beklemtoning van die gemeenskap. Beide kan disharmonie teweegbring. Daarom word in hierdie navorsing daarop gelet dat hierdie dialektiese verhouding nie eensydig benader word nie. Die volgende modelle is 'n aanduiding van die gevaar van so 'n eensydige beklemtoning.

9.4.4. Verskillende gemeentemodelle

Deelname in die gemeenskap het daartoe gelei dat verskillende modelle reeds in die kerk ontwikkel het om op die een of ander wyse in die gemeenskap en die wêreld betrokke te raak. Dit het te verstane nie sonder spanning gepaard gegaan nie, want die kerk kom te staan teenoor wêreld- en bese magte. Johannes 3:16; 15:18 en 19 en Heb 11:9 en 15 dui op 'n spanningsvolle verhouding tussen kerk en wêreld. Dat die kerk “in” die wêreld is, maar tog nie “van” die wêreld nie, skep volgens Dingemans (1987:159) 'n ambivalente spanning tussen die gemeente en die wêreld. Dingemans (1987:159-162) bespreek verskillende modelle wat in hierdie spanningsverhouding ontstaan het (vgl diagram 62: *Verskillende gemeentemodelle*):

1. Die vlugmodel: Dingemans (1987:159) meen die gemeente: *“... vlucht uit de kolkende en meeslepende oseaan van de wereld in de ark van Noach”*. Volgens Dingemans (1987:159) het die kerk in tye van kulturele dekadensie of anti-christelike gevoelens die neiging gehad om in 'n klein kringetjie terug te trek wat sy eie kultuur en eie lewensstyl gehad het. Die afsondering van die vyandige en verderflike wêreld in kloosters kan as voorbeeld genoem word. Binne sodanige afsondering kan daar wel 'n kragtige kultuur ontwikkel wat weer die wêreld opnuut kan beïnvloed, maar meesal vervaag sulke klein groeperinge tot 'n geïsoleerde bestaan. 'n Ander voorbeeld wat genoem kan word, is die Cumran-gemeenskap waarvan net geskryfte oorgebly het.

2. Die sendingmodel: Dingemans (1987:160) verwys na die skerp kontras tussen die vlugmodel en sendingmodel waar eersgenoemde terugtrek en laasgenoemde uittrek beteken. In die sendingmodel val die klem op die laaste opdrag van Jesus Christus (vgl Mat 28:16-20). Bosch (1991:57) meen dit is ontoelaatbaar dat die

woorde Matteus 28:16-20 per se as slagspreuk gebruik word sonder verwysing na die konteks. Hierdie laaste opdrag moet teen die hele Matteus-evangelie geïnterpreteer word om werklik te verstaan wat daarmee bedoel word. Die woorde van 28:16-20 is in 'n besondere sin eie aan die outeur. Bosch (1991:57) meen die evangelie volgens Matteus is uitsluitlik 'n missionêre teks: *“It was primarily because of his missionary vision that Matthew set out to write his gospel, not to compose a ‘life of Jesus’ but to provide guidance to a community in crisis on how it should understand its calling and mission”*.

3. Die teokratiese model: Volgens Dingemans (1987:161) is die teokratiese model dikwels die gevolg van die sendingmodel: *“... als het christelijk geloof de wereld om zich heen heeft veroverd en haar cultuur heeft opgelegd aan de omringende wereld, is de kerk dominant”*. Hierdie dominansie van die kerk het na irrelevantie verskuif omdat die kerk uit voeling geraak het met die behoeftes van die gemeenskap en in hierdie geïsoleerdheid irrelevant geword het. Daarom moet opnuut oor 'n model nagedink word wat nie teokraties is nie, maar relevant. Dit is die taak van hierdie navorsing.

4. Die sekularisasie-model: Dingemans (1987:161) gebruik die term *“uithollingsmodel”*. Hierdie model verwys na die invloed van die wêreld wat sterker plaasvind as die verkondiging van die evangelie - *“Compromissen hollen de waarheid uit. De kwantiteit van de grote volkskerken gaat ten koste van de kwaliteit”* (Dingemans 1987:161). Dingemans (1987:161) beweer dat die teokratiese invloed op die wêreld met 'n onderstroom te doen het wat in die teenoorgestelde rigting beweeg, naamlik vanuit die wêreld na die kerk wat sekularisasie in die kerk meebring. Die wêreld word as vyand van die kerk ervaar soos by die vlugmodel en daarom vind daar weer 'n terugtrekking plaas. Hierdie terugtrekking funksioneer sterk in gemeenskappe waar die veiligheidsrisiko hoog is. Dit is wel die geval in Suid-Afrika. Heitink (1999:70) meen dat sekularisasie in beperkte sin veral 'n negatiewe klank het wat op agteruitgang dui, veral in stede. Hy verwys in die verband na Dekker se drieërleid ontwikkeling van dié begrip. (Vgl ook Dekker 1987:109, in paragraaf 4.1 – Modernisering, rasionalisering en sekularisering, wat die begrip sekularisering in 'n drieërlei sin gebruik: (1) vermindering van die mens se godsdienstigheid, (2) beperking van die reikwydte van die godsdienst en (3) aanpassing van die godsdienst)

Van der Ven (1993:35-36) vra of ons die denominasietrekkings van die kerk moet aanvaar en of ons na 'n ander ekklesiologiese doel moet streef: *“Met deze vraag gaan we over van het descriptieve naar het normatieve niveau”*. Van der Ven (1993:36) meen dat die volkskerk, denominasie, basisgemeenskap en kultuur nie los van die konteks waarin dit hom bevind, beskou moet word nie.: *“Deze context wordt bepaald door de economische, politieke, sociale en culturele modernisering. Daarom hangen de theologische waardering van de positie van de kerk en die van de modernisering met elkaar samen”*. Vir die ontwikkeling van 'n gesinsbedieningsmodel wat in die gemeenskap betrokke moet wees, maar veral die infasering van die model, sal 'n deeglike studie van die konteks gedoen moet. Van der Ven (1993:36-39) beskryf vyf ekklesiologiese modelle: (1) amoderne volkskerk waar mense hul teen modernisering verset, (2) die moderne denominasie waar die institusionele differensiasie aanvaar word, (3) krities-moderne denominasie met die klem op geloofsvryheid, (4) die amoderne basisgemeenskap wat soos by die volkskerk die moderne maatskappy afwys, maar hier gaan dit oor afsondering van die maatskappy

as klein heilige kudde en (5) die krities-moderne basisgemeenskap wat verwys na religieuse groeppvorming met veeleisende religieuse en morele beginsels en 'n hoë persoonlike en gemeenskaplike inset.

Tussen die nadele en voordele van al hierdie modelle, moet die kerk 'n weg vind om geloof in die wêreld te bemiddel om daardeur meer sigbaar en relevant binne 'n globaliserende wêreld plek in te neem. Omdat daar 'n wisselwerking tussen gemeente en gemeenskap bestaan, moet die konsekwensies, soos in die vier modelle genoem, deeglik verreken word. Die onderstrominge of vermenging van die wêreldse en die kerkelike vind meesal baie subtiel plaas. *“Het water van de wereld mengt zich steeds royaler met de wijn van het evangelie”* (Dingemans 1987:161).

Om 'n gemeente in sy verhouding met die gemeenskap te verstaan, vra insig in die sosiale interaksie of gemeenskapsbetrokkenheid van die gemeente se lidmate. Sodra die sosiale groeperings in 'n gemeenskap ondersoek word, kom 'n groter bewustheid na vore hoe groepe met mekaar skakel of nie skakel nie, hoe mag en invloed deur bepaalde groepe binne die gemeenskap beheer word en in watter mate daar samewerking en verskille asook spanning tussen dié groepe bestaan (vgl Hendriks 1992:143). Alhoewel Hendriks (1992:143) beweer dat mense meer betrokke raak in gemeenskappe hoe langer hulle daar woon, kom dit nie meer so dikwels in sommige Suid-Afrikaanse gemeenskappe voor nie. 'n Groter mate van isolasie en individualisering het vanweë 'n minder vriendelike gemeenskap as gevolg van 'n toename in misdaad plaasgevind. Tog meen Hendriks (1992:144) dat die oplossing in die regte benutting van natuurlike ontmoetingsgeleenthede geleë is. Daarom moet gemeenskapsprojekte nie geforseerd plaasvind of in afhanklikheid van 'n bepaalde model of program gehanteer word nie. Die bestaande situasie moet ondersoek word en van daar moet 'n vertrekpunt met bestaande bronne, modelle of programme gevind word.

Met gemeenskapsgerigtheid word na die bestaande magte in die gemeenskap verwys wat gebruik kan word om die koninkryk van God uit te brei. Carroll (1990:72-73) gee die volgende metodes om hierdie magte vas te stel: (1) Reputasie-metode: mense in die gemeenskap word gevra wie hulle dink die mag besit. (2) Kommunikasie-metode: om uit te vind wie kommunikeer met wie en hoe boodskappe by 'n spesifieke punt uitkom (3) Strukturele metode: om uit te vind wie in die gemeenskap met watter organisasies verbind is en watter verhouding tussen hierdie organisasies is. (4) Besluitnemingsmetode: om uit te vind wie die persoon of persone is wat binne enige tipe magsmodel die leiding gee en die besluite neem. Hendriks (1992:145) beveel aan dat hierdie metodes in kombinasie met mekaar gebruik sal word. Hierdie kennis is nodig om die gemeenskap en sy spanninge te verstaan. *“Dit help die gelowiges om daardie lidmate van die gemeente wat binne die gemeenskap 'n bepaalde rol en invloed het, in hulle getuigenis te ondersteun. Dit kan 'n gemeente oortuig om 'n bepaalde saak op moreel-etiese gronde aan te gryp en op 'n kerklike wyse daarvoor te stry”* (Hendriks 1992:145).

Benson (1988:20) beskou die kerk as die mees kreatiewe instelling op aarde: *“We are sitting on a volcano of power. The world is crying out for the message of the gospel. The competitive gospels of our society have failed. Yet a growing number of people continue to wander outside the loving embrace of God”*. Is dit nie hoe God die kerk tot nuwe gehoorsaamheid roep nie?

9.4.5. Strategieë en ou denkrigtings om te oordink

'n Aantal strategieë en ou denkrigtings word hier onder die aandag gebring om die gemeenskap meer effektief in dienslewering te benader. Daar is nie 'n enkelvoudige oplossing vir die gesinskrisis nie. Stackhouse (1997:153) beweer: *“We need, above all, a rebirth of the biblical understanding of covenant, refined by two thousand years of Jewish and Christian reflection in multiple cultures ...”*. Die volgende strategieë kan goed werk afhangende van hoe dit met mekaar integreer word. Hierdie strategieë vra 'n innerlike oortuiging dat daar wel 'n ernstige krisis in gesinne bestaan (vgl Browning et al 1997:334):

1. Die herstel van huwelik en familietradisies: Vanuit 'n verbondsperspektief beweer Stackhouse (1997:158) *“All are bound together in communities of love and duty under God, in religious communities of faith and in civil communities of justice when those communities recognize the God-given dignity of each person and rightly order themselves in covenant to meet the physical and material needs of each”*. *“More than anything else, churches must retrieve their marriage and family traditions, even though they must do so critically”* (Browning en andere 1997:307). Dit moet oorweeg word dat hierdie taak deur al die Christelike kerke en instansies van 'n stad of dorp aangepak sal word. Dit sal tot 'n nuwe netwerk vir gemeenskapsdiens lei. Browning en andere (1997:307) noem in hierdie verband dat: *“... churches on a smaller scale should examine their heritages, and articulate a fresh vision of marriage and family. No longer should these topics be seen as private, individual, unheroic and unimportant for church concern”*.

Browning en andere (1997:307) maak die kritiese opmerking dat die geestelike leiers nie net hul kundigheid moet beoefen om paartjies in die huwelik te verbind nie, maar veral sal let op *“... power distortions, inequalities, convoluted communications, and failures in intersubjectivity characteristic of families since the beginning of human history”*. Die teologiese taal wat in gesinsbediening en die verwysingsraamwerk gebruik word, moet wel na die natuurlike proses van gesinsvorming en die etiese (imago Dei) verwys en hierdie twee faktore met mekaar verbind deur middel van 'n narratief-godsdienstige taal wat die Christelike verhaal vertel.

2. Samewerking tussen verskillende kerke: Browning en andere (1997:309) beweer: *“Churches must join with other churches and synagogues to create a new critical marriage and family culture”*. Om binne 'n multikulturele regeringsopset aan die belange van alle gesinne aandag te skenk, vra meer as geïsoleerde kerklike vergaderings om 'n invloed te kan hê. Daar word gepleit dat die belangrikheid van die huwelik en gesin in die samelewing onder almal se aandag gebring sal word en daarom moet ten minste alle Christelike kerke in die samelewing saamwerk om 'n nuwe kultuur of verstandhouding in huwelike en die gesin te kweek. Die verskillende Christelike kerke moet saam 'n front vorm om al die negatiewe invloede op die huwelik te weerstaan en die reeds verbrokkelende gesinne te herstel. Schriver (2000:167) meen: *“... new patterns of thought and institutionalized collaboration among the leaders of religion, government, commerce, and culture are more promising than the efforts of any leadership group working in isolation from the others”*.

3. Samewerking tussen kerke en verskillende institute: Die bronne, kragte of magte wat in die samelewing nie benut word nie en wel deel van die gesinsbedieningsproses kan wees, is ter sprake. Benson (1997:212) beweer: “... *if a community takes seriously and is able to implement the vision of a healthy connected, and caring community, the need for crisis intervention and remedial services may become more manageable than is currently the case*”. Dit dra daartoe by om die kerk, staat en markplein meer van mekaar deur middel van hierdie hulpbronne bewus te maak en tot samewerking te lei en ‘n korporatiewe bewussyn vir vennootskap te skep. Browning en andere (1997:310) sê dat: “*Churches should join with other parts of civil society in their local communities to create a critical marriage and family culture*”. Die kerk, staat en markplein kan vennote in die herwinning van die gesin- en familietradisies wees, want vir aldie hierdie instellings in die gemeenskap is dit belangrik dat die gesin 'n beter lewenskwaliteit sal geniet. “*Churches should not permit public institutions to become isolated from the energies and positive cultures of specific religiocultural traditions*” (Browning en andere 1997:310-311). Hierdie vennote sal egter moet leer om nie mekaar te domineer nie, want dit sal die vennootskap ondermyn. Die gemeenskapsgerigte model sluit in die opbou van onderlinge verbondenheid en verhoudings wat tot die herstel van die verwondheid in die gemeenskap kan lei.

4. Samewerking tussen kerk, staat en markplein: Om die voorafgaande benaderings saam te voeg en ook nasionaal te beskou, beveel Browning en andere (1997:333) aan dat: “*The churches should join with government, the market, and other institutions of civil society to launch a critique of media images of marriage and family*”. Die kerk moet skakels soek om met die plaaslike regering en institute in die gemeenskap saam te werk om hul stem te laat hoor teenoor die verskillende filosofieë en die media wat soms die beeld van die gesin en huwelik afbreek. Dit behoort immoreel en teen enige staatsbeleid te wees dat daar oogluikend toegelaat word dat die gesin as die kleinste en mees sensitiewe sisteem in die gemeenskap deur enige invloede of programme benadeel word. “*Censorship is not the answer. A new critical familism is the answer*” (Browning en andere 1997:334). Hieraan sal ernstige aandag geskenk moet word teenoor die gerieflike uitweg van blote kritieklewering teenoor die media of die ander genoemde afbrekende faktore in die gemeenskap. Browning en andere (1997:334) verwys in hierdie verband na 'n lang dokument van Roger Cardinal Mahony, aartsbiskop van Los Angeles “... *in which he publicly urged the entertainment industry to ‘adopt general guidelines for the depiction of violence, sex, family, and the treatment of women’*”.

Al hoe meer vaders en moeders beoefen beide 'n beroep en die gemiddelde werkweek word langer en vaders en moeders bestee derhalwe minder tyd aan mekaar en hul kinders. “*Churches should address one of the major sources of strain on families: the tensions between family needs and the demands of paid work*” (Browning en andere 1997:316). Navorsing wat oor hierdie komplekse situasie gedoen is, getuig dat die gelukkigste gesin dié gesin is waar beide ouers op die een of ander manier 'n inkomste genereer en die huishouding en versorging van kinders saam aanpak (vgl Browning en andere 1997:317). Browning en ander (1997:317) verwys na navorsing wat aan die Harvard Universiteit gedoen is en in 1993 op skrif gestel is onder die titel “*Part-time employment and marital well-being; A hypothesis and pilot study*”. Dit handel oor meer intieme verhoudings en meer optimisme oor die toekoms. Browning en andere (1997:327): “*Churches should encourage a public*

policy that promotes a family-friendly workplace". Dit kan as deel van die program van arbeidsbediening gesien word, maar met die voorbehoud dat arbeidsbediening nie geïsoleerd sal plaasvind nie. Dit kan ook by die wykskomitees wat die plaaslike owerheid in die nuwe Suid-Afrikaanse regeringstelsel ingestel het, bespreek word. Benson (1997:213-216) meen: *"Another issue for local government is the role of city planning in either promoting or inhibiting asset building"*. Benson (1997:213) gee twaalf wenke vir die plaaslike regering vir aanwending van waardes, byvoorbeeld kindervriendelike en veilige publieke plekke vir tieners, gemeenskapsopvoeding en opgeleide diensverskaffers.

5. Kinderopvoeding as gemeenskapstaak: Martinson & Martinson (1998:63) sê: *"Many communities have become 'toxic' for children"*. Dit het reeds tot 'n hele klomp konflikterende benaderings gelei om kinders op te voed en het ouers laat rondskarrel om die beste vir hulle nasate te doen. Binne hierdie maalstroom van verwarring en besorgdheid is daar hoop as die gemeenskap saam hierdie taak aanpak (vgl diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*). *"Research and common experience reveal effective child rearing to be a personal, corporate, and public partnership that is grounded in parental and community commitment, confidence, and competence"* (Martinson en Martinson 1998:63). Dit kan soos volg saamgevat word: Opvoeding vind plaas (1) op 'n persoonlike basis, (2) in 'n netwerk in die plaaslike gemeenskap wat uit portuurgroepe, gesinne en bure bestaan en (3) in die breër sosiale gemeenskap waar private en publieke institute, massa kommunikasie en kulturele waardes 'n impak op ouers en kinders het. Fowler (1988:13) sê: *"This means that other church organizations, that is, organizations of the body of Christ, the covenant community, will be needed if the fulness of the life-encompassing Church is to be seen in the world. ... It means organizations that will function alongside the existing church institution, ... to manifest the body of Christ as serving community in such areas of modern life as education, politics, the business world, art and literature"*. Dit kan die teologiese inhoud en tradisionele benadering van 'n missionêre gerigtheid drasties verander. Benson (1997:1) beweer: *"A community that truly meets the needs of its youngest generation complements its strong economic infrastructure with a vibrant development infrastructure ..."*.

Die onveranderlike Woord van God moet al hoe helderder in die plaaslike gemeenskap spreek en nie net vanaf preekstoele gehoor word nie. Die prediking op Sondae moet van so 'n aard wees dat ouers en kinders dit na hul eie huishouding en vandaar na die gemeenskap kan gelei. Dit vra aanpassings in die prediking en liturgie wat onder ander meer klem op simbole en ritualisering moet laat val sodat die preekinhoud gemaklik na 'n onrustige en multikulturele gemeenskap gedra of versend kan word. Lidmate moet deur die prediking opgeroep word om ook senders van die boodskap te wees en nie net ontvangers nie. Die strategie in hierdie benadering handel oor die herstel van Bybelse denkrigtings en die oordra van Christelike waardes deur middel van bruikbare bronne en institute na die gemeenskap. Die Bybelverhaal moet duidelik in die gemeenskap oortel word.

9.4.6. Die missionêre benadering

Anderson (2001:31) noem onder andere persone soos Browning en Fowler (1983:149) en Pannenberg (1976:438-439) om te beklemtoon dat praktiese teologie onlosmaaklik aan die missiologie verbonde is. *"The focus of practical theology is not*

simply the internal workings of the church community (although it includes them) but the praxis of the church as it interacts with the praxis of the world” (Anderson 2001:32). Vir 'n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening, word enkele aspekte oor 'n missionêre benadering bespreek.:

1. Afstand tussen kerklike en nie-kerklike jeuggroepe: Clark (2001:78) sê dat die gaping tussen die jeugaksielede en die nie-lede al hoe groter geword het soos die sekulêre kultuur al hoe meer post-Christelik geword het: *“The gulf between the church youth culture and the secular youth culture increases, but the official yet unwritten mandate of contemporary youth ministry has stayed the same for years”*. Hierdie soort jeugbediening was ingestel op die gelukkigheid, geïnteresseerdheid en veiligheid van jongmense. Hulle is teen die wêreld beskerm deur hulle so ver as moontlik uit die wêreld te hou terwyl die gelowige tiener die sout en lig in die wêreld moet wees. Wanneer daar in hierdie navorsing en binne die model verskillende komponente ter sprake kom wat geloofsvorming op 'n wye front aanspreek, dui dit op 'n gemeenskaplike benadering wat nie net met volwassenes of tieners of lidmate van 'n bepaalde kerk te doen het nie. Die model wil die verbondsvolk tot onderlinge verbondsverantwoordelikheid oproep. Daarom is die gemeenskaplike goedere soos simbole en rituele van uiterste belang.

2. Oorbrugging van afstand tussen kerk en gemeenskap: 'n Inklusiewe gemeenskapsgerigte benadering kan die afstand tussen kerk en gemeenskap en jeuggroepe met verskillende doelstellings en kulturele oortuigings oorbrug. Die gaping tussen kerk en gemeenskap het onder andere met kulturele afstand en teksvervreemding te doen. Die gaping tussen die kerklike vertolking van die Bybel en die verstaan van die gemeenskap, met ander woorde hoe die postmoderne mens oor kerk en die Bybel dink, het groter geword. Hierdie gaping moet oorbrug word deur tieners die geleentheid te gee om in die gemeenskap hul geloof uit te leef deur deel te word van gemeenskapsprojekte en ander geloofshandeling. Clark (2001:80) definieer jeugbediening met 'n gestuurdheid: *“... as the community of faith corporately committed to caring for and reaching out into the adolescent world (of both church and unchurched young people) in order to meaningfully assimilate them into their fellowship”*. In die model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid word die bedieningsveld vir die jeug oopgemaak. Dit sluit egter nie net die evangelisering van jongmense in nie, maar alle mense – binne en buite 'n kerkverband. Nel (1998:77-97) bedoel met 'n inklusiewe jeugbediening die insluiting van jongmense in alle gemeentebedieninge soos sending, evangelisasie, diens van barmhartigheid, ensovoorts. Strommen en Hardel (2000:22 en 101) verwys na gesin-Sondae wat alle ouderdomsgroepe insluit en waar leiding gegee word sodat almal saam aan hul geloofslewe aandag kan skenk wat meer behels as om geloof net saam te bely. Werkkampe word vir volwassenes en tieners gereël om te leer hoe om saam diens in die gemeenskap te lewer. Die problematiek rondom die gemeenskapsgerigte benadering is dat daar met meer as een postmoderne kultuur en selfs post-Christelike kulture gewerk word. Dit maak dit meer uitdagend en interessant. Nel (1998) bepleit 'n jeugbediening aan, met en deur jongmense. 'n Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid lê meer klem op die gesin as 'n basis of beginpunt vir jeugbediening wat op almal gerig word met en deur jongmense. Tieners moet geleer word dat elke persoon, oud of jonk, in die koninkryk van God welkom is – ook as medewerkers, verteenwoordigers, beelddraers of ambassadeurs van God op aarde. Die beeld van God moet in elke gelowige se lewe

versimboliseer en in die gemeenskap geritualiseer word. Clark (2001:81) sê dat die jeugbediening as 'n dinamiese mag die adolessente wêreld moet binnedring. “... *the only true measure of success in a youth ministry program is the ability and willingness of a church to fully assimilate growing adolescents into the adult fellowship*” (Clark 2001:82).

3. Gesindheidsverandering word vereis: 'n Gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening vra gesindheidsveranderinge onder die jeugpersoneel, kerkraad lidmate van die gemeente en lede van die gemeenskap. Elke lidmaat moet ander gelowiges as verteenwoordigers van God in en veral buite die gemeenskap van gelowiges sien. Die vergete amp van die gewone lidmaat sal opnuut weer aandag moet kry sodat elkeen volgens gawes en talente plek in die gemeenskap kan inneem (vgl Heitink 1993:190). “*Thus the real influence of any church, should they choose to express it, is in the lay leadership*” (Clark 2001:91). Die potensiaal en energie by tieners en hul ouers word tans in die kerk onderskat en gevolglik bly dit onderbenut. Die amp van die gewone lidmaat, dooplidmaat ingesluit, is die onontginde goud wat die markwaarde van die kerk se boodskap aansienlik kan opskuif.

4. Etnies-vriendelik: Die veranderende situasie in Suid-Afrika wat ook duidelik in woonbuurte gesien word waar verskillende kultuurgroepe nou langs mekaar woon, is 'n gulde geleentheid om die Christelike geloof aan hierdie ander groepe te bemiddel. Aan hierdie gesindheid sal daar doelgerig en doelbewus gewerk moet word, want dit is 'n kultuursensitiewe aangeleentheid. Die sendingveld is besig om tot teen die skeidingsmure van woonerwe te beweeg. Wanneer gesinne besluit om uit te reik na ander kulture, vra dit slegs enkele waagmoedige treë na die buurgesin. Looise (1988:125) verwys na 'n ondersoek wat in die Gereformeerde Kerke in Kampen in 1986/87 gedoen is: “*De wens, een op de buurt gerichte gemeente te zijn, wordt al sinds het samengaan van het hervormde en gereformeerde wijkgemeenten in 1983 verwoord in nota's en verslagen*”. Die gedagte is om 'n oop op die buurtgerigte kerk te wees waarvan ander vorme van die samelewing 'n onderdeel is. Ruimte moet ook geskep word vir gesprek tussen die verskillende groepe van die pluriforme gemeente.

9.4.7. Gemeentelike uitreiking na die gemeenskap

Gemeentelike uitreiking na die gemeenskap is nie sonder gevare nie. Thomas en Ahlen (1999:68) noem 'n paar sulke gevare: (1) om ander te help om persoonlike behoeftes te bevredig, (2) om mense gedurig uit die moeilikheid te probeer help, (3) as die predikant of gemeenskapsbedienaar 'n obsessie het om sake reg te stel en sodoende goeie herderskap uit die oog verloor en (4) wanneer die gemeenskapsbedienaar dink dat hy al die antwoorde het en dit op persone af forseer wat om hulp soek. Al vier hierdie gevare toon nie 'n gemeenskapsgerigtheid nie, maar eerder 'n gerigtheid op die persoon self wat die werk moet verrig. Dit dui dus nie op afhanklikheid van God nie, maar op selfgenoegsaamheid. So 'n persoon stel homself bloot aan uitbranding, want gemeenskapsgerigtheid beteken 'n bediening wat maksimaal van persone en bronne in die gemeenskap gebruik maak.

Strommen en Hardel (2000:237) sê: “*Over the years a key factor in establishing a sense of community has been the presence of religious institutions*” en verwys na David Bodenhammer, die direkteur van 'n projek, godsdiens en stedelike kultuur, wat

'n positiewe opmerking oor godsdiens in die gemeenskap maak. Hy sê van al die fasette van die moderne gemeenskap is godsdiens die faset wat die beste in plek is van alle institute en lewer derhalwe meer diens as 'n gemeenskapsanker as enige ander organisasie. Die gemeente moet in dié sin as 'n katalisator gesien word. Om die jeug te bemagtig om in die samelewing diens te verrig, word hulle gestuur om die waardes of die reputasie van Jesus te gaan uitleef. As tieners met waardes bemagtig word, sal hulle weerstand teen die baie valstrikke van die gemeenskap kan bied. Strommen en Hardel (2000:238) verwys na Joan Wynn en haar kollegas aan die Universiteit van Chicago wat 'n raamwerk geformuleer het om die belangrikheid van die gemeenskap in die lewens van die jeug te beklemtoon. Hulle het die volgende hoofareas geïdentifiseer: (1) geleenthede vir die jeug om in die gemeenskapslewe deel te neem, (2) weë vir die jeug om tot die welsyn van ander by te dra, (3) geleenthede vir die jeug om met ander portuur en volwassenes in die gemeenskap kontak te maak en (4) genoegsame toegang tot fasiliteite en gebeure in die gemeenskap. Die gemeente kan hiertoe bydra om 'n omgeegemeenskap te bou deur eenvoudige programme aan te bied. Strommen en Hardel (2000:240-250) verwys na verskillende moontlike programme wat portuurhulp, fasilitering, gesondheid en musiek insluit. Die gemeenskap het verskillende institute wat gemeenskapsdiens deur tieners sal verwelkom, veral as dit uit liefde en nie vir geld gedoen sal word nie. Tieners moet tot hierdie stap in hul geloofslewe gelei word wat ook 'n groter sigbaarheid aan die kerk sal verleen.

9.4.8. Die gemeenskap vereis 'n groter sigbaarheid van die kerk

Die sigbaarheid en relevansie van die kerk in die postmoderne wêreld neem al meer af terwyl die globaliserende wêreld meer dominant raak. Watter metode gebruik die wêreld om meer op die voorgrond te tree en wat moet die kerk hieruit leer? Die postmoderne wêreld gebruik die visuele media om verskillende selfs uiteenlopende en teenstrydige boodskappe suksesvol te kommunikeer, terwyl die stem van die kerk vir die gewone lid van die gemeenskap al hoe stiller word. Cole-Turner (2001:143) meen: *“It would be too easy to say that theology interprets science and that theological ethics should guide technology”*. Die tegnologie wat nuwe moontlikhede vir kommunikasie skep, vra teologiese insig en interpretasie. Tegnologie is nie net iets vir ontspanning nie. Dit is besig om menswees te verander en vra teologiese insigte. Tegnologie verander nie net die wêreld nie, maar ook die teologiese benadering van hierdie veranderde wêreld (vgl Cole-Turner 2001:143). Dit vereis hermeneutiese aandag, in besonder in die pastoraat. Louw (2002:341) beweer: *“A pastoral hermeneutics is therefore constantly being challenged to understand pastoral actions against the background of international communication”*.

Benson (1988:26) meen dat daar op televisie 'n vermenging van boodskappe, opdragte en stimuleringe verskyn. Dit vervaag dikwels die boodskap, opdrag en stimulering van die Bybel. Ten spyte van al die oënskynlike suksesse van die sekulêre wêreld, begin al hoe meer mense besef dat materiële sekuriteit nie die eintlike antwoord is waarna gesoek word nie, al word na die wêreld-ekonomie as die nuwe paradigma verwys wat die kultuur bepaal of dat die ekonomie die nuwe godsdiens geword het wat waardes bepaal (Louw 2002:340). Vir die tiener self is waarhede of onwaarhede nie die hoofsaak nie. Vir tieners is die waarheid meer geleë in die dinge wat vir hulle in die praktyk sal werk of tot nut sal wees (vgl paragraaf 7.6.5 (4) Soekers na verskillende waarhede). Prins (1997:41) meen: *“Ten spyte van*

die nuwe aandag wat aan die vorming van Christelike waardes gegee word, het dit tans 'n problematiese saak geword". Die rede hiervoor is dat die konteks waarin dit gevorm word besig is om drasties te verander. Binne hierdie konteks word die verhouding tussen ouer en kind van al hoe groter belang om waardes oor te dra al bevraagteken adolessente ouers se norme en waardes. Prins (1997:41) verwys na ondersoek wat toon dat: "...waar daar 'n goeie verhouding tussen ouer en kind bestaan, die kind meesal die waardes van die ouer aanvaar – veral as dit gaan om belangrike kwessies".

In hierdie navorsing word aandag geskenk aan 'n meer sigbare kerk in die gemeenskap, maar ook in die alledaagse leefwêreld van die tiener, naamlik die gesin rondom die Woord en nie net voor die televisie nie (vgl Benson 1988:31). As gesinne nie meer die Bybel lees en saam bid nie moet die skuld nie op 'n eensydige wyse aan mense, soos 'n afwesige ouer, of die tegnologie, soos die televisie of rekenaar, gegee word nie. In die era van uitsluitlik verbale kommunikasie en die ontdek van die drukpers het daar ook 'n rewolusie oor alles wat op papier versprei is, ontstaan. Tans is daar weer 'n rewolusie aan die gang oor alles wat visueel op skerms versprei word. Al word baie negatiewe boodskappe in televisieprogramme, soos ook deur middel van die drukpers versprei, lê die krag van die Bybelbladsye of video's oor Jesus Christus in Homself en nie in die media oor Hom nie. *"However, there is a newborn babe in that dirty bath water"* (Benson 1988:33). Benson (1988:41) meen: *"Our critical sense of false messages does not need to blind us from the possibility of using the same electronic doorways to proclaim Christ. The visible church and the visible world are inseparably bound in texture, if not in substance. Our wondrous task is to transform the communication moments and modes into occasions for the proclamation of the gospel"*. Tracy (2000:247) meen *"Theology would be foolish to ignore this new possible resource for religious retrieval..."*. Die kerk is besig om terug te trek uit 'n sinvolle en radikale deelname in die kosmos. Dit lyk vir die gewone lidmaat en veral vir die ongelowige wat bereik moet word of God ook teruggetrek het in die allerheiligste en sy volk alleen in die tent van samekoms gelaat het. Dit laat die kerk self in 'n rasonale situasie sonder 'n duidelike relasie met kosmos en God soos dit duidelik in die lees van Genesis weerspieël word. Tracy (2000:247) meen: *"These pre-modern resources, kept alive in the theological traditions as powerful senses, in sacrament, ritual, art, and the use of the Muses in much theology, should now be retrieved anew for a postmodern hermeneutics of religion as participation, including what may be provided, however 'virtually', by contemporary communication technology"*.

Die sigbaarheid van die kerk in 'n pluralistiese wêreld hang af van die onsigbare werking van God in die harte van mense. Mense is aangewese op die sigbaarheid, nabyheid en aanvoelbaarheid van die kerklike om werklik in 'n stukkende wêreld te kan oorleef. Benson (1988:9) beweer: *"There always have been believers who longed to feel God's presence, to see God and feel God's touch. The visible manifestation of the eternal and invisible reality of life is difficult to sustain apart from our experience of faith. God's love, expressed in the act of incarnation through Jesus Christ, acknowledges this human need. Jesus understood Thomas' need to touch, to see that the resurrection was a reality"*. Tieners is ingestel op aanvoeling en tasbaarheid in hul sosiale en biologiese ontwikkeling en hanteer die geestelike ook in 'n sekere sin op dieselfde vlak. Daarom wil tieners dit ook in gesinsverband en in portuurgroepe sodanig ervaar. Hoe sigbaar is die kerk binne gesinsverband of in die

portuurgroepe? God se sigbare teenwoordigheid in gesinne maak Hom ook in die gemeenskap en wêreld sigbaar. Die onsigbare werking van die Heilige Gees in lewens van mense kan nooit vir ander onsigbaar bly nie. Dit is die onsigbare kerk wat in die nood van die gemeenskap meer sigbaar moet word. God wil deur die “onsigbare” werking van sy Heilige Gees in elke gelowige sigbaar word om die karakter van die kerk, die liggaam of huisgesin (Ef 2:19) van God en die vrug van die Gees (Gal 5:22-25) en die liefde van God al hoe duideliker in die wêreld na vore te laat kom. Vaders, moeders en hul kinders is die medium waardeur God sy liggaam in die samelewing sigbaar maak. Die realiteit van kerk in die gemeenskap is dus gebaseer op die onsigbare werking van die Heilige Gees in elke lidmaat se lewe wat in handeling sigbaar word (vgl Benson 1988:14). Pieterse (1993:141-142) meen dat: *“Die getuigenis van die Heilige Gees oor Jesus het ten doel om die dissipels te oorreed om ook vir Jesus in die wêreld te getuig (Joh 15:27). Wanneer die kerk meer gemeenskapgeoriënteerd raak, word die Gees van God volgens Pieterse (1993:142) as Kommunikator en Subjek van kommunikasie van die evangelie in die kerk en in die wêreld, “...deur die stamelende geloofsgemeenskap”, in die kollig geplaas. Daarom mag die kerk nooit uit ‘n bedreigende multikulturele of ekonomiesgedrewe wêreld terugtrek in geboue waar enkele liedere van tyd tot tyd nog opklink nie.*

Modelle of programme van die kerk wat nie met die praktyk rekening hou nie raak vinnig uitgedien omdat mense in hul diepste wese weet dat God nie werklik van modelle of programme afhanklik is om Homself te openbaar of om in die kollig van die postmoderne wêreld te staan nie. Tog word na modelle gesoek om die onsigbare kerk sigbaar te maak - om op ‘n natuurlike wyse uitdrukking te gee aan die bonatuurlike binne die kontemporêre geloofsgemeenskap om die ongelowige daar tot geloof te laat kom. God roep mense, in besonder ouers, om modelle te wees en te modelleer (vgl Nel 1998:110-112). *“This means that the most profound and most authentic media for communicating the gospel are our very lives. Each person becomes a medium for the message of Christ! Indeed, the electronic media can be viewed as merely an extension of our bodies”* (Benson 1988:15). Benson (1988:43-164) bespreek ‘n verskeidenheid modelle om die sigbaarheid in die gemeenskap te verhoog. Slegs enkele van die modelle word genoem en deur ander bydraes aangevul (vgl ook Pieterse 1993:159 en Hendriks 1992:14-34 in paragraaf 9.14.1 (1) asook Nel 1998:169-176 in paragraaf 9.2.2):

1. 'n Model teen dwelmmisbruik: (Vgl ook Nel 1998:169 – Gemeenskapsmodel). Die doel van dié model is om die gemeenskap se ondersteuning te kry vir die bestryding van dwelmmisbruik in die gemeenskap. Om hierdie model tot uitvoer te bring, word geleenthede in die gemeenskap of by 'n erediens geskep om belangstellendes te werf en 'n verbintenis te laat maak teen die gebruik van dwelms.

2. 'n Inklusiewe model: (Vgl Nel 1998:77-96 – 'n Komprehensiewe benadering) Oud en jonk oor geslags- en kultuurgrense heen kry die geleentheid om die gemeenskap van gelowiges te beleef. Die kreatiwiteit, bestaande bronne en bekwaamhede in die gemeenskap vir geestelike heil word opgeroep en aangewend in 'n deelnemende proses aan bepaalde kort- of langtermynprojekte in die gemeenskap. Hierdie benadering roep die kreatiwiteit van gemeenskapslede op wat voorheen miskien nooit die geleentheid gehad het om daadwerklik in die koninkryk van God te dien nie. Dit is 'n geleentheid vir die gemeenskap om kreatiwiteit met mekaar te deel wat tot 'n meer visuele en aanvoelbare geloofservaring lei. Nel (1998:83-84) beklemtoon in hierdie sin die verweefdheid van die verskillende bedieninge, maar ook 'n

geopenheid (vgl Nel 1998:84 se diagram) om God se koms na mense op geen manier in te perk nie. Nel (1998:85) meen: “*die verweefdheid en gedifferensieerdheid moet gehandhaaf word*”.

3. 'n Model vir politieke verandering: Die inwoners van 'n gemeenskap word deur hierdie model ondersteun om perspektief te kry binne 'n verwarrende en 'n gespanne politieke situasie. Persone wat byvoorbeeld aan trauma as gevolg van 'n motorkaping lei, word bymekaar gebring om saam met nuusverslaggewers hul ondervinding mee te deel en ook wenke te gee aan die gemeenskap vanuit hul ervaringe. Hierdie deelname kan vinnig uitkring tot 'n gemeenskaps-sekureiteitsnetwerk. Maar hierdie model moet ook 'n bydrae lewer tot vrede in die hele wêreld. Shriver (2000:168) beweer: “*Historians are clear that religion, including Christianity and its institutions, has a mixed record in supporting or inhibiting war*”. Shriver (2000:168-172) gee vyftien motiveringe vir hierdie stelling, onder andere: “*...religious thinkers enter the debate on the use of political violence so belatedly that the nation is on the cusp of war by the time they consider opposing it. ... [W]ithout taking sides in conflict, religious institutions fail to offer ‘neutral ground’ on which antagonists can meet for dialogue. ... internally and publicly, religious rhetoric does not describe ‘the enemy’ as ‘inhuman’*”. Die paradigma in hierdie navorsing steun sterk op kerk, staat en markplein en daarom is hierdie model vir politieke verandering van besondere betekenis om hierdie drie vennote se samewerking te laat realiseer.

4. 'n Model vir sigbare diens deur tieners gelewer: Nel (1998:169) meen die gemeenskapsmodel help die jeug om houdings en vaardighede te ontwikkel “*...wat nodig is om God in hierdie wêreld te verteenwoordig of om God in die wêreld teenwoordig te stel*”. Hierdie model bied 'n bedieningsgeleentheid vir jongmense en sluit in aanbidding, Bybelstudie, vriendskap en diens. Met 'n sigbare jeugdiensbaarheid word bedoel wat reeds oor 'n meer sigbare kerk gesê is, maar dat die jeug ook meer prominent met 'n missionêre benadering in die wêreld Jesus Christus sal verkondig. Clark (2001:80) definieer dit soos volg: “*... youth ministry as mission is defined as the community of faith corporately committed to caring for and reaching out into the adolescent world (of both church and unchurched young people in order to meaningfully assimilate them into their fellowship*”. Die model kan deur middel van 'n plaaslike gemeenskapsprojek gerealiseer word (vgl Boran 1996:43-102 in paragraaf 9.5.1).

Tussen al die diskussies en stellings in die voorafgaande paragrawe klink die stem vir toename van kerklike betrokkenheid in die mikro- en makrokosmos al hoe duideliker op. Individuele behoeftes asook gemeenskaplike behoeftes en krisis vra vir ernstige aandag. Die uittog uit die kerk en minder betrokkenheid van jongmense in kerklike aktiwiteite behoort genoeg rede te wees vir 'n ernstige besinning oor 'n visuele en tasbare kerk in die gemeenskap. Die televisie en ander variante van tegnologiese middele moenie bo die Heilige Gees as Kommunikator verhef word nie, maar ook nie geïgnoreer word in die bemiddeling van geloof nie. Die hoofsaak is dat die postmoderne wêreld 'n duideliker Jesus Christus in elke Christen se lewe sal sien en in besonder in liefdesdiens sal ervaar.

9.4.9. Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid

Gemeenskapsgerigtheid is vir hierdie navorsing 'n baie belangrik begrip omdat gesinne binne gemeenskappe lewe. Dekker (2000:43) meen dat enige veranderinge in die gemeenskap van belang is vir die kerklike funksionering. Dit dui op 'n sigbare of onsigbare wisselwerking tussen die kerk en gemeenskap.: *“De samenleving is echter een menselijk gebeuren en veranderingen in de samenleving zijn een gevolg van menselijke handelingen, waaraan bepaalde keuzen ten grondslag liggen”* (Dekker 2000:44). Barton (2001:8-9) verwys na die gesin as 'n tradisionele sosiale patroon wat die *“fabric”* van die gemeenskap as geheel insluit: *“As an intimate form of society it carries a high emotional voltage which makes it especially prone to rhetorical manipulation”*. Hierdie wisselwerking tussen kerke en gemeenskap en die sensitiwiteit van die twee sisteme, kerk en gemeenskap, vereis 'n versigtige benadering. Enkele stappe word vervolgens bespreek:

1. Verkenning van die gemeenskap: Die beginpunt vir 'n verskuiwing in 'n gemeente se bedieningstruktuur van gemeentegesentreerdheid na gemeenskapsgerigtheid lê by die verkenning van die omstandighede van die gemeenskap. Thomas en Ahlen (1999:64) verwys na 'n jeugleier wat onbeplan en sonder om te weet waarheen om met die tieners van die kerk te gaan, hulle op 'n uitstappie geneem het. Hulle het op 'n klompie hawelose mense afgekom wat buite die stad in 'n oop veld gewoon het. Hierdie mense was verbaas om skielik 'n groep netjiese jongmense te sien, maar nadat hulle bewus gemaak is van die rede vir die besoek, het die groep mense wat uit drank- en dwelmverslaafdes, prostitute en ander persone bestaan het, begin hande vat met die tieners rondom 'n ou verroeste drom waarin 'n vuurtjie gebrand het. Hierdie mense is daarna gereeld besoek en dit het later 'n uitgebreide en intensiewe bediening geword. Soos reeds genoem het daar vanuit die Nederduitse Gereformeerde Gemeente, Boksburg-Suid 'n soortgelyke bediening begin ontwikkel – The Fountain. Haweloses is besig om in die middel van hierdie stad in 'n tweeverdieping gebou saam met geestelike leiers 'n nuwe Christelike familie te vorm. Aandag word aan 'n netwerk van uitvoerende kunste, voedselvoorsiening, opleiding, werkskepping en 'n groentetuin geskenk. Thomas en Ahlen (1999:66) sê: *“Community ministry takes many forms. In low-income, distressed communities, community ministry will be to the ‘down and outers”*.

2. Persoonlike kontak met gemeenskapsnood: Verkenning van die gemeenskap bring die kerk in persoonlike kontak met die gemeenskapsnood. Die hoofsaak van 'n effektiewe gemeenskapsgerigtheid is om die lede van die gemeenskap binne hul eie omstandighede te ontmoet, met verwysing na die put van Sagar waar Jesus die Samaritaanse vrou ontmoet het. Dit het nie net met armoede te doen nie, maar ook met geestelike en ander vorme van nood wat onder vooraanstaande lede van die gemeenskap in politieke en besigheidskringe kan voorkom. Thomas en Ahlen (1999:117-119) gee eenvoudige en praktiese riglyne en idees vir gemeentes om in die gemeenskap betrokke te raak en projekte met 'n satelliet-strategie te ontwikkel wat later selfstandig kan staan soos 'n gemeenskapsgeleentheid vir 'n lofprysing vir kinders in plaas van Halloween, 'n vertoning van die Jesus-film of –video en 'n uitleen-biblioteek met Christelike boeke.

Gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid sluit materiële versorging in. Browning en andere (1997:324) sê: *“Although both ecclesial and public commitment*

to a critical familism is our central resource for coping with mounting family disruption, these commitments need economic supports". Liefde sonder die nodige ekonomiese middele sal ook nie vir die instandhouding van die gesin veel help nie. Browning en andere (1997:324) sê verder: *"One of the most complicated economic trends affecting families is the globalization of the market economy - the meshing of national markets with worldwide systems of production, banking, labor, and communication"*. Globalisering help wel om die arm lande op te hef en die pryse wêreldwyd laag te hou, maar dit druk salarisse in gevorderde industriële gemeenskappe af en plaas werkende mense onder nuwe onsekerhede soos wat daar na goedkoop vakmanskap en winsgewende bemerking gesoek word. Browning en andere (1997:324) is verder van mening dat: *"If harder economic times are coming, a critical familism is all the more important if mothers, fathers, children, grandparents, and extended families are to survive, flourish, and relate with justice to other families"*. Die tyd het dus aangebreek dat die kerk gereed moet maak vir 'n moeilike tyd vorentoe. Die enigste werkbare oplossing is dat al die magte in die staat, markplein en kerk byeen gebring word as 'n ondersteuningsraamwerk vir die gesinne:

New welfare reform efforts should begin again. They should be guided by a critical familism that rewards family formation, encourages paternal responsibility, discourages family dependency, equips people for work, supports them with childcare and medical care, and makes these items a national policy as we continue to encourage new state experiments. Our new effort should bring government, civil society, religious institutions, and market into dialogue and practical cooperation for the enhancement and practical support of family commitments.

(Browning et al 1997:327)

Koopman en Vosloo (2002:128-149) verwys na die kerk se taak om profeties, priesterlik en koninklik in die samelewing diens te verrig. Daarmee word bedoel dat die kerk die politieke, ekonomiese en eksistensiële wonde moet help heel. Die posisie en rol van elke lid in die samelewing en kerk ten opsigte van hierdie profetiese, priesterlike en koninklike taak moet herbesin word. Dit moet in die gesinsverband beoefen word en deur die plaaslike gemeente binne die konteks van die plaaslike gemeenskap gestalte vind. Koopman en Vosloo (2000:128) beweer morele oriëntasie moenie net in gemeentes plaasvind nie, maar ook deur gemeentes as agente in die gemeenskap. Die eerste opsie is die plaaslike gemeenskap. Koopman en Vosloo (2000:134) verwys na dissiplines soos sielkunde, ekonomie, politieke wetenskap, filosofie, mediese wetenskap, sosiologie en antropologie wat hierin hulp kan aanbied. Daar sal met versigtigheid van hierdie dienste gebruik gemaak moet word, want elkeen het 'n eie filosofie wat nie noodwendig teologies gefundeerd of Christelik georiënteerd is nie.

3. Die gesin as bousteen, fondament en ruggraat van die gemeenskap: Benson (1997) beklemtoon die ontwikkeling van waardes in gemeenskappe deur kinders en adolessente só op te voed dat hulle vir ander sal omgee. Benson verwys na waardes as *"building blocks"*. Benson (1997:32-33) vat 40 sulke boustene in 'n diagram saam waarvan 20 eksterne en 20 interne waardes is. Die eksterne waardes word in vier kategorieë verdeel: *"support, empowerment, boudaries and expectations, constructive use of time"*. Benson (1997:44) beweer: *"External assets refer to positive*

developmental experiences that need to be provided to all youth by the socializing systems of a community". Om die eksterne waardes aan te bied, is miskien die maklikste van die twee hoofake van sosialisering. Die interne waardes word ook in vier kategorieë verdeel: *"commitment to learning, positive values, social competencies, positive identity"*. Benson (1997:46) verwys na die interne waardes as: *"...nurture of the inner life: commitments, passions, and values that need to be planted deep in the head, heart, and soul of each young person"*.

Bekker (1983:356) beweer: *"Die gesin vorm die bousteen, fondament en die ruggraat van die samelewing. ... En die koppelstuk tussen die enkeling en die gemeenskap word deur die gesin gevorm"*. Binne hierdie koppelstuk of gesin moet leiding gegee word om die gemeenskap op 'n vaste basis te bou. *"So bly dit roeping vir die huisgesin ... om vanuit die intieme maar ook kragtige minigemeenskap die groter samelewing binne te gaan. ... Wanneer daar egter 'n gesonde balans tussen gesin en gemeenskapslewe bewaar word, is dit vervulling van 'n Goddelike opdrag en iets waardevols. Die kinders moet binne die gesinsverband van kleins af hierdie dinge geleer word en deur weldeurdagte leiding smaak daarvoor ontwikkel"* (Bekker 1983:360). Die bou van bates is een van die belangrikste en noodsaaklikste prosesse in alle kinders se lewens. Benson (1997:55) beklemtoon dit soos volg: *"Development assets are powerful predictors of behavior. They serve as protective factors: they inhibit, for example, alcohol and other drug abuse, violence, sexual intercourse, and school failure"*.

4. Gemeenskapsvriendelike gesinsbediening: Die uitdaging en toets vir 'n effektiewe gesinsbediening lê in 'n op- en uitbouproses. Dit is die missionêre inslag van gesinsbediening wat hier van belang is. Benson (1997:177) beweer: *"...we examine the dynamics of asset building within families and how communitywide initiatives and organizations can support and equip families as part of their asset-building strategies"*. 'n Dialoog tussen gesinne en gemeenskapsinisiatiewe word ontwikkel wat isolasie van gesinne verhoed en gevolglik die gemeenskap inspan as 'n tipe uitgebreide familie. Hebbard (1995:186) maak van die term *"edutainment"* gebruik vir 'n meer gemeenskapsvriendelike uitreik.: *"Edutainment is the combination of education and entertainment. It uses the connecting power of humor, drama, media, and song to communicate powerful messages about any topic. In our case we will consider the connecting power of edutainment with the contemporary family"*.

Hierdie benadering is 'n kombinasie van 'n hoë vlak van onderwerpsbevoegdheid met 'n hoë vlak van entoesiasme en energie. Kennis van die onderwerp is belangrik en dit moet met die gehoor op so 'n wyse gekommunikeer word dat dit tot betrokkenheid lei. Die aanbieding is beide opvoedkundig en genotvol.: *"I believe one of the most insulting offerings we can make to a holy God is to communicate the story of His work here on earth in a boring manner. The redemptive story of God through Christ is many things, but it is not boring! I believe it is both spiritually educational and entertaining"* (Hebbard 1995:188). Om die evangelie op 'n genotvolle wyse aan te bied, beteken nie om bloot om op 'n grappige wyse te vermaak nie. Dit beteken om die boodskap op 'n relevante wyse te illustreer wat aan die gehoor bekend is (vgl Hebbard 1995:186).

'n Uitreik na die gemeenskap deur middel van 'n *"edutainment"*-model sluit in 'n kombinasie van kontemporêre media en metodes, 'n ondersoek na relevante gesin-

en gemeenskapstemas en hoe die Woord hierdie onderwerp kan aanspreek. Benson (1997:222) beweer: *“The media have a tremendous impact on society’s norms, particularly since many children are heavily socialized by the mass media and because the media play a major role in shaping society’s attitudes toward the young”*. Alhoewel die invloed van die massamedia beide positief en negatief kan wees, kan dit as vennoot benut word om 'n verantwoordelike rol te speel om 'n klimaat in die gemeenskap te skep waar die jeug waardering ontvang. Dit veronderstel dat daar hindernisse tussen die kerk en die gemeenskap is en dat daar brûe gebou moet word na gemeenskapsbronne as vennote in geloofsvorming. Gesinsbediening as 'n wyse van uitreik, vereis 'n unieke stel waardes en 'n spesiale hart vir hierdie bediening. Dit gaan in die eerste plek om 'n hart vir die saak en nie soseer oor metodes of programme nie (vgl Hebbard 1995:195). Die geroepene van God bly steeds die beeldraer, die simboliserende skepsel van 'n gesimboliseerde God in die Bybel aan die hand van teks, simbool en ritueel wat in geloofshandelinge geopenbaar word.

5. Opvoeding van kinders deur ouers ter wille van die gemeenskap: Benson (1997:188) wat ontwikkeling van waardes in gesinne en die gemeenskap beklemtoon, beweer: *“Support and education are at the heart of an asset-building approach to supporting and nurturing families”*. Die inisiatiewe van organisasies in die gemeenskap kan hierin 'n belangrike rol speel. Martinson en Martinson (1998:65) sê: *“Parents are also to tend the child on behalf of the community. The community has a stake in the child’s potential whether as a constructive community contributor or a destructive social liability”*. Dit bly dus uiters noodsaaklik dat beide tiener en ouer saam aan 'n gemeenskapsgerigtheid sal werk en dat aan beide deur geestelike leiers leiding in hierdie verband gegee sal word.

Strengthening the inner life of churches and their relation to their immediate communities should be our first priority. Churches have a covenant responsibility to help people form and sustain strong families. They have an obligation to nourish, order, and renew that which is close at hand. Nonetheless, wider social realities, including government policy, must be addressed. From the perspective of Christian ethics, this is a task of social outreach, a task of diakonia - the ministry of social service to the wider community.

(Browning et al 1997:322)

Stoneberg (1998:73) verwys na Louv se drie uitdagings wat aan die manlike geslag gerig word met betrekking tot gemeenskapsbou en die insluiting van kinders: *“... network with each other to break through the fear, despair, and helplessness that they may feel regarding their communities; involve their children in the community and world around them and also to be a prominent presence in their children’s activities; and become politically involved in building the community for their children and their future”*. Babin (1991:155) sê wanneer simbole deur 'n groep benut word, kan dit ook 'n sosiale effek hê, want dit bou die gemeenskap op omdat dit nie net met abstrakte kennis te doen het nie, maar aktiwiteite en ervaring.

6. Ouerleiding vir gemeenskapsbetrokkenheid: Benson (1997:187) verwys na 'n verslag van die *“Children’s Defense Fund”*: *“In today’s complex world no family has within itself all of the knowledge and resources necessary to meet all of its members’s needs”*. Browning en andere (1997:330) is van mening dat: *“Churches*

should influence public policy to help both mothers and fathers with the new challenges they face". Dit is verstaanbaar dat hierdie model vir tiener- en gesinsbediening vir die ouers 'n bedreiging sal inhou weens 'n reeds vol lewensprogram. Omdat hierdie gesinsbedieningsmodel finansiële implikasies het en veral in gemeenskappe met 'n lae inkomste verlang word, sal finansiële hulp gegenerer moet word. Browning en andere (1997:330) stel voor: *"The state should become a moral and financial partner of the initiatives of civil society"*. Benson (1997:215) beweer: *"... the asset-building approach has important implications for how states make critical decisions regarding policies and funding"*. Dit word dus al hoe noodsaakliker dat kerk, staat en die markplein sal saamwerk om gemeenskappe op te bou. Beraders en maatskaplike werkers sal gevra moet word om vervreemde vaders te besoek en hulle te help om hul vaderskap te heroorweeg en te herwin. Daar sal daadwerklike steun gegee moet word om die misbruik van alkohol en ander dwelmmiddels en misbruike teen te werk.

Die regering in Suid-Afrika is gereed om hulp van die kerk of enige ander instansie te ontvang. Dit kan gegrond word op die huidige president, Thabo Mbeki (Die Kerkbode 2002:2), se uitnodiging aan kerke om saam te besin oor die huidige situasie in Suid-Afrika. Browning en andere (1997:330) verwys na 'n *"National Fatherhood Initiative"* wat deur Don Eberly en Wade Horn in die V.S.A. in 1994 gestig is en deur die demokrate Al Gore en William Galston asook die republikein William Bennett ondersteun is. 'n Vaderskap-inisiatief moet ook as 'n dringendheid in Suid-Afrika beskou en oordink word.

Die vloedwaters van gesinsverbrokkeling het Suid-Afrika reeds lankal getref, maar daar is nog tyd om sandsakke te pak en om vaders en moeders kundigheid aan te leer om hierdie dreigende storms te hanteer. *"Parents are to be guided in their high calling by the faithfulness with which God relates to God's people. God is steadfast. God makes and keeps promises. God cares. God persists. God is there with and for humankind .... Faithfulness is a dynamic concept. ... It is active. It means becoming involved in the well-being of the other. It is steadfast love, a promise to care consistently for the child"* (Martinson en Martinson 1998:65). Stoneberg (1998:74) beklemtoon dat: *"Men will need support and encouragement to become reconciled with their fathering roles, with each other as accountability partners, and with the church from which they are often as estranged as they are from their families"*. Die beeld van vaders moet aandag kry sodat dit minder destruktief en negatief vertoon. Stoneberg (1998:74) meen die oplossing lê in die wedersydse respek tussen ouer en jonger mans en die volgende vier elemente rondom die taak van mans in die gesin: *"... the man's internalized self-concepts, the current modifying constraints in the environment, the integration of these previous two, and finally the development of men's roles over time and history"*. Vader en tienerseun sal meer tyd saam moet deurbring om aan hierdie vaderbeeld aandag te skenk. Dit kan gedoen word om saam in die gemeenskap betrokke te raak. Dit kan soos volg aangepak word.

7. Tienerleiding vir gemeenskapbetrokkenheid: Geloofsbemiddeling aan die tiener binne die gesinsverband het ten doel om tieners voor te berei vir die volwasse lewe. Tieners moet gesinsbediening beleef, voor hulle self 'n huweliksverbintenis aangaan. Browning en andere (1997:313) sê: *"Churches should take the lead in preparing youth for a critical familism"*. Om die jeug se strategiese posisie in die gesin, gemeente en gemeenskap te omskryf, vereis 'n holistiese uitkyk op die totale

bediening van die kerk en die voorbereiding van die jeug vir hierdie posisie wat in die gesin ingeneem moet word.

Die tieners moet bemagtig word om in die gemeenskap betrokke te kan raak. Benson (1997:39) beweer: *“A key developmental need is to be valued and valuable. Empowered young people feel good about themselves and their skills”*. Die tiener moet nie net in die gemeentebedieninge ingesluit word nie, maar ook binne die gemeenskap plek inneem. Benson (1997:108) meen: *“In building healthy communities for youth, the critical actors are all the people who live or work within the boundaries of community. ... There are many stakeholders who must be actively engaged. ... [T]he ultimate clients or stakeholders are children and adolescents”*. Cahill (2000:7) sê: *“... local individuals and groups also have the opportunity to influence the big systems of government, economics, politics, and institutional religion”*. Vir Jayne (2000:174) is die opwindendste van jeugbediening die beïnvloeding en opbou van die jeug se eie gemeenskap deur hulself. Hulle het egter leiding nodig om dit te kan doen. So graag wil daar gehoor word dat die jeug oor die preek van Sondag sal gesels, maar volgens Jayne praat jongmense nie eintlik oor wat hulle hoor nie, maar wat hulle beleef. As hulle nie die evangelie kan beleef nie, het hulle niks om oor te praat nie. Jayne (2000:175) beweer die volgende ten opsigte van jeugbemagtiging om 'n invloed op die gemeenskap uit te oefen: *“... if we teach them to focus on the people around them and give them a definite strategy, they will jump at the opportunity to make a significant impact”*. Die strategie om so-iets te doen, is om 'n reputasie te bou. Dieselfde goeie daad moet gereeld teenoor dieselfde mense gedoen word. Dit neem tyd om 'n reputasie te bou. Dit wat gedoen word, moet die gemeenskap dien en dit moet met liefde en oortuiging geskied. Die jeug soek nie nog predikers of ander beter toegeruste geestelike leiers of programme nie, maar mense wat ook hulle werklik lief sal hê. Die jeug is soos harde grond waarin 'n boer saad probeer plant. Die grond moet eers gebreek word voor dit werklik sy doel sal dien. Die postmoderne jeug het al soveel beloftes gehoor wat nie nagekom is nie dat hulle hard geword het vir die saad wat volwassenes in hul lewens wil saai. Om werklik tot hulle deur te breek vra onvoorwaardelik liefde en om daar te wees vir hulle ongeag die omstandighede. Die wyse om hierdie hardheid te breek, is liefde en diensbaarheid. Dit maak nie saak hoe hard mense is nie, as liefde aan hulle op 'n gereelde basis betoon word, sal die hardheid deurbreek word. Dit was die reputasie van Jesus Christus. Die jeug moet 'n strategie ontvang om te dien en as hulle die resultate begin sien, dan het hulle iets om voor te lewe. Alhoewel kreatiwiteit hier ter sprake is, het 'n nuwe strategie vir aksie of betrokkenheid in die gemeente met die doen van dinge te doen (vgl Strommen 1997:148). In praktyk kan dit daarop neerkom dat 'n bepaalde gedeelte in 'n woonbuurt aangeneem word waar van deur tot deur navraag gedoen word waar diens gelewer kan word. Elke week word daar na dieselfde huise gegaan om verhoudings te bou. Soms sal mense negatief reageer as dit die eerste keer gebeur dat jongmense aanmeld vir dienste, maar deur daarmee voort te gaan, sal die houding en verhouding verbeter. Jesus het rondgegaan om goed te doen. Hierdie strategie het goeie resultate omdat dit dade in geloof en liefde is. Mense hou daarvan om gedien te word. Dit sal 'n nuwe optimisme in die plaaslike gemeenskap bring asook in die gemeente vanwaar dit geïnisieer word. Die beplanning vir bedieningsvernuwing of 'n aksieplan word in paragraaf 9.16.2 (8) bespreek (vgl Vraelys 2: Sleutelvrae by die aanvang van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel).

Tieners is op die uitkyk na iets opwindends om voor te leef. Hulle soek na iets meer as wat die vermaaklikheidswêreld aanbied. Om te dien is wat alle jongmense kan doen. Dit vra nie veel bekwaamheid om 'n motor te was nie of blomme vir siek mense tuis of in hospitale te neem nie. Dit moet egter net op 'n gereelde basis gedoen word, maar hoef ook nie 'n langtermyn taak te wees nie, want 'n verbintenis met korttermyn take word makliker aangegaan as met langtermyn take (vgl Strommen 1997:149). Tieners sal gou agterkom dat mense al hoe meer van hulle afhanklik word. Dit gee vir hulle betekenis in die lewe. Kerkleiers moet die tiener motiveer om te dien deur haalbare aksieplanne saam met tieners uit te werk. Die motivering moet suiwer en opreg wees en nie net leë woorde nie. Egtheid tel meer by die millennium generasie as woorde. Franciscus van Assisi het gesê dat die evangelie gepreek moet word en as dit nodig is, kan woorde gebruik word. Tieners moet geleer word om die lewenstyl van Jesus te leef (vgl Jayne 2000:176-177).

9.4.10. Gemeenskapsgerigtheid stimuleer gemeentegroei

Clark (2001:92) meen: *“Missional youth ministry is an extension of the local body of Christ, where every person who desires to belong to the community is welcomed”*. Die missionêre benadering in jeugbediening het 'n besliste taak om gemeentegroei te stimuleer deur na die hele gemeenskap uit te reik en verhoudings te skep waar oud en jonk *“... can experience a deep, rich, family-like environment where discipleship, equipping, nurture, training in spiritual disciples, and mentoring all occur”* (Clark 2001:92). Nel (2001:13) verwys na Dawid (vgl 1 Sam 16-17) wat waarskynlik in sy middel tienerjare was toe hy betrokke geraak het by God se handeling met Israel. *“Youths are included when God deals with people outside the community of his covenant people”* (Nel 2001:13 met verwysing na 'n jong dogter se getuie oor 'n profeet in Samaria wat kan genees – 2 Kon 5:2-3). Soos reeds genoem, moet gemeenskapsbetrokkenheid nie oor die persoonlike behoefte van 'n geestelike leier van 'n gemeente of oor die gemeente as sodanig gaan nie. Benson (1988:19) noem drie redes vir vinnige groei in gemeentes: (1) elke kerk demonstreer 'n doelbewuste sigbaarheid as 'n omgeekerk in die gemeenskap *“Each one took the faith to the streets”*, (2) die kragtige rol wat die gewone lidmate, leke, as leiers speel, en (3) die rol wat die predikante speel om alles te laat realiseer. *“The clergy in those seven churches represented every possible style. Some were stunning preachers, others were dull, but they all seemed to be rooted in their understanding that it is the body of Christ that provides the spark for renewal and outreach”* (Benson 1988:19). Die taakspan word meer doelgerig en ook meer toegerus om 'n groter veld in die gemeenskap te bedien. Dit maak geloofsbemiddeling in al die lewensterreine van die gemeenskap 'n groter moontlikheid wat vervolgens bespreek word.

Wanneer die gemeente gemeenskapsgerig raak, word die ontdekking gemaak van al die bronne wat beskikbaar is vir gemeentelike werk binne die gemeenskap. Dit lei tot beroepsbetrokkenheid, sportbetrokkenheid, betrokkenheid by gesondheidsdienste en dit het indirek 'n invloed op die gemeente se groei self, al is dit nie altyd in ledetal nie, maar in dienslewering saam met gemeenskapsdienste.

9.5. Geloofsbemiddeling in die gemeenskap

9.5.1. Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap

Die jeugbediening het 'n nuwe geloofsbemiddelingstrategie nodig om uit 'n gerigtheid na binne ook 'n gerigtheid na buite te ontwikkel om gemeenskapsgerig te kan wees. Dié strategie het ten doel om die tiener na die gemeenskap te neem om daar tot ontdekking te kom wat met 'n gerigtheid na buite bedoel word (vgl diagram 63: *Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap*). Jongmense wat droom oor die ideaal wat bereik moet word, is persone wat 'n verbintenis met Jesus Christus en sy boodskap binne die kerklike gemeenskap aangaan het. Daar is verskillende vlakke en stadia in hierdie proses wat in aanmerking geneem moet word. In die praktyk verloop geloofsontwikkeling nie streng volgens sekere fases en in 'n bepaalde orde nie. Geloofsvorming kan byvoorbeeld by die bewuswording van 'n sosiale probleem begin wat direk lei tot die soeke na 'n oplossing. Die sewe stadia of eerder komponente van 'n model vir geloofsvorming in die gemeenskap is volgens Boran (1996:43-102) die volgende:

1. Ontdekking van die jeuggroep: Die tiener het 'n groter sosiale ruimte as die gesin nodig, maar nie so groot dat hulle in massa verlore of bedreigd voel nie. In die jeuggroep voel die jong persoon veilig en as persoon betekenisvol. Hy ervaar die gevoel om tussen gelykes te wees wat ongeveer dieselfde dink en voel. Die jeuggroep dien as 'n brug tussen die gesin en die wêreld wat dikwels bedreigend is. Nel (1998:61) meen: *“Die belangrikste beginsel om hier te stel is dat onderrig en bediening aan, met en deur die jeug weselik dialogies en relasioneel van aard is”*.

2. Ontdekking van die gemeenskap: In hierdie fase kom die tiener tot 'n ervarende en teologiese verstaan van die kerk. Hulle beweeg uit die jeuggroep uit en stel hulself bloot aan die gemeenskap waarin die gemeente geleë is. Binne hierdie groter gemeenskap ontwikkel die jeug 'n ander siening van die kerk, naamlik dat die kerk 'n gemeenskap van mense is. Die kerk bestaan nie net uit 'n gebou, dominee of kerkraad nie. Tog moet 'n gemeenskapsgerigtheid die jeug nooit van laasgenoemde geestelike leiers vervreemd laat raak nie. Janssen (2003:18) beweer: *“Voor geestelike ontwikkeling van jongeren is het buitengewoon belangrijk persoonlike relaties te kunnen ontwikkelen met ouderen en leraren”*.

3. Ontdekking van die sosiale probleem: Wanneer die tiener buite die grense van die jeuggroep begin beweeg en tot die ontdekking kom waar die kerk eintlik moet funksioneer, begin hul visie verbreed en begin hulle verstaan dat die hantering van sosiale probleme ook die kerk se taak is. *“They become enthusiastic with the discovery of a community model of church that is attuned to their own ideas. But now the horizon of the local church community has become too limiting. This circle is now ruptured and young people are thrown into a new world: the drama of surrounding society”* (Boran 1996:61). Benson (1997:172) meen: *“One concrete way of engaging young people in creating healthy communities is by training youth in peer helping skills”*. Een van die beginsels waarna Benson (1997:130) verwys om die jeug in die gemeenskap betrokke te kry, is om eerder by hulle gawes en talente en bekwaamhede te begin en nooit by hulle behoeftes en probleme nie.

4. Ontdekking van 'n wyer organisasie: Borgman (1997:122) meen: *“We want our ministry to be as holistic as possible. As we seek to overcome the fragmenting and isolating tendencies of our society, we have much to learn from other cultures”*. Die Afrika-kultuur is baie meer gemeenskapsgeoriënteerd as die Westerse kultuur (vgl Borgman 1997:122). In hierdie leerproses word die visie verbreed en die taak van die kerk uit 'n ander hoek beskou. Die jeug ontdek ook 'n groter of wyer jeugorganisasie wat meer multikultureel is. Die groep is nie langer geïsoleer nie. Hulle bevind hulself in 'n netwerk van jeuggroepe wat in die gemeenskap betrokke geraak het. Boran (1996:65) sê: *“They now have a powerful voice within the church”*. Wanneer jongmense binne 'n groep geïsoleer word, is die kanse vir geloofsbemiddeling en -groei aansienlik minder. Sodra die jeug in die groter samelewing aan die sosiale probleme blootgestel word, leer hulle om deel te wees van 'n groter span wat besluite met 'n groter omvang vir 'n meer uitgebreide taak neem. Hulle word bewus van die bemagtiging wat hulle ontvang vir die verantwoordelikheid wat hulle in die samelewing moet nakom. Boran (1996:69) sê: *“Empowerment means helping young people to throw aside the crutches and learn to walk on their own”*.

5. Ontdekking van strukturele oorsake: In hierdie blootstelling ontdek die jeug hul vermoë om logies en abstrak oor die sosiale problematiek na te dink en daarvoor te beplan. Hulle ontdek die strukture wat aanleiding gee tot die problematiek soos ekonomiese, sosiale en politieke strukture wat deur mense geskep word. Alhoewel strukture mense sterk beïnvloed, kan hulle tog verander word. Jongmense leer dat hulle die mag het om die strukturele oorsake van probleme te verander en sodoende 'n bydrae in die samelewing te kan maak. Benson (1997:39) beweer: *“The first two empowerment assets focus on community perceptions of youth, seeing them as positive contributors to community life and then giving them useful roles in the community”*.

6. Aangaan van 'n verbintenis: Hoe langer tieners in die gemeenskapsituasie betrokke is hoe duideliker word dit dat hulle 'n verbintenis moet aangaan om met hul diens voort te kan gaan. *“Commitment no longer depends on feelings of the moment. They have now embraced a life style that is permanent. They no longer want to be spectators, but have decided to go on to the field and play. A new awareness is summed up by one young person: ‘I cannot understand people who pass through this life and do nothing to change the place where they are’”* (Boran 1996:95-97). Om te glo, is om met God te waag. Om tieners binne die koninkryk van God te bemagtig om met hul gawes en talente 'n nuwe dimensie aan jeugbediening te gee, is om in geloof te waag. Strommen en Hardel (2000:18) dui tien eienskappe aan van jongmense wat 'n geloofsverbintenis aangegaan het (vgl diagram 69: *Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling*).

7. Bewusmaking van die voorafgaande fases: Omdat die voorafgaande fases 'n lang proses is en jongmense nie werklik bewus is van die verskillende fases waardeur hulle gaan nie, is dit vir hulle gewoonlik onverstaanbaar as ander jongmense nie dadelik 'n verbintenis wil aangaan om dieselfde te doen as hulle nie. Daarom is dit nodig dat jongmense wat die stadium van verbintenis bereik het, bewus gemaak moet word van al die fases waardeur hulle gegaan het en dat hulle met die nodige geduld ander jongmense sal hanteer. Die bewuswording van die verskillende stadia om binne die gemeenskap betrokke te raak, is 'n belangrike mylpaal, alhoewel dit miskien die moeilikste van al die fases is.

9.5.2. Faktore wat tot geloofshandelinge lei

Volgens Pieterse (1993:5) “... kan ‘n praktiese teologie as handelingswetenskap binne die paradigma of denkmodel van ‘n kommunikatiewe handelingsteorie, kommunikatiewe handelinge in diens van die evangelie slegs verstaan vanuit ‘n voorgegewe sin, naamlik die werklikheid en die praxis van God”. Die paradigma van hierdie navorsing veronderstel om deur middel van die tiener en sy ouers die geloofsinhoud binne die konkrete situasie van die gemeenskap uit te leef. Die gevaar by die ontwikkeling van ‘n model om geloof te bemiddel, bestaan in die verabsoluttering van die model. Die uitgangspunt moet wees dat God alle inisiatief neem tot die fynste beplanning en uitvoering daarvan. Geloofshandelinge word gebore in verhouding met God en mens in die konkrete leefwêreld wat God aan die mens gee (vgl paragraaf 6.8.4 – Geloofsbemiddeling wat tot handelinge lei).

1. Verhoudings: Strommen en Hardel (2000:123-124) sê: “*Helping youth identify with a personal God goes beyond merely gaining assent to doctrinal statements. It involves something intensely personal – ‘I am convinced that God hears me, cares for me, forgives me; I have been in God’s presence, I have the sense of being saved, I have been heard by God’*”.

Volgens Strommen en Hardel (2000:124) het navorsingsresultate onder 7,050 tieners uit tien verskillende Christelike kerke, wat ‘n persoonlike verhouding met God het, vyf karaktertrekke getoon: meelewendheid, gemotiveerdheid om te ontwikkel, sterk bewustheid van ‘n morele verantwoordelikheid, ywerig om te dien en ‘n hoopvolle en positiewe lewensverwagting. Dit dien as motivering om wel op ‘n goed teologies- en praktykgefundeer basis aandag te skenk aan ‘n nuwe wyse van geloofsbemiddeling, die opbou van gesinne en die plaaslike gemeenskap. Dit kan beslis ‘n groot bydrae maak tot die algemene houding van diensbaarheid en moraliteit in die wêreld. Hiervan moet tieners en hul ouers op ‘n praktiese en deelnemende wyse bewus gemaak word om ook hoop vir die toekoms in te boesem.

Die vraag hier ter sprake is hoe daar van visie tot aksie oorgegaan word. Dit vra ‘n aksentverskuiwing van wat die gemeente deur lidmate doen na wat God deur mense doen. Dit is nie bloot ‘n ander manier om te wete te kom wat mens en God vir die individu kan doen nie, maar wat die individu vir God en mens kan doen. Dit word bereik deur die gemeente van samewerking bewus te maak. ‘n Sleutelwoord in hierdie benadering is nie kontrole nie, maar verhoudings (vgl Strommen en Hardel 2000:289). Strommen en Hardel (2000:291) verwys na sekere beginsels wat deur Wheatley aangedui word: (1) Die rol van deelname skep mag en vorm die lewens van die deelnemers. (2) Die belangrikheid van verhoudings kom na vore wanneer mense deel van ‘n aksie voel en dit lei tot toename in deelname. (3) Die rol van informasie is in die verspreiding van informasie geleë wat genererend werk. (4) Verandering moet in ooreenstemming met die geskiedenis en identiteit van die gemeente wees. Die identiteit sentreer in die waardes, tradisies, aspirasies, bevoegdheid en kultuur wat die gemeente rig.

Strommen en Hardel (2000:101-102) gee die volgende riglyne wat gemeentes kan gebruik om gesinne te help om verhoudings te bou: Begelei ouers om hul doopgeloofte na te kom. Leer gesinne hoe om rituele en tradisies seisoenaal te

beoefen. Stel bronne beskikbaar om geloof in huise te beoefen. Reël een familie-aand per maand. Gee leiding met een-tot-een-gesprekstimuleerders oor spesifieke onderwerpe. Begin met storievertelling volgens die Montessori-metode ('n leer- en geloofsmededelingsproses) waar volwassenes kinders uitnooi om deel te word van die storie aan die hand van voorwerpe in die huis (vgl Müller 1996:183-194 – Verhaal en ritueel). Organiseer werkkamp-ervarings vir volwassenes en jeug om saam te leer hoe om diens te lewer. Bied 'n konferensie vir manne elke jaar aan om hul as geestelike leiers toe te rus. Stel Christelike opvoedingsprogramme saam vir alle ouderdomme, kleuters en grootouers ingesluit. Reël gesinsverklarings tydens erediens en getuienisse in eredienste oor die uitvoering van hul verklarings. Fasiliteerders kan vir elke gesin aangestel word vir begeleiding in gesinsbediening. 'n Koerant vir die gemeente wat deur tieners saamgestel word kan vir inligdoeleindes versprei word.

2. Betrokkenheid: Die leiers van die gemeente moet gevra word wat hulle tot die liggaam van Christus bydra, hoe hulle gehelp kan word om dit verder uit te bou asook waar hulle hul vermoëns wil aanwend sodat die liggaam van Christus daardeur kan groei? As mense bydraes maak om die visie tot aksie te laat oorgaan, moet hulle ook die goedkeuring ontvang om die visie tot uitvoer te bring. Vyf elemente wat deur jeugleiers gebruik word om jeugbetrokkenheid te stimuleer, is: *“Faith, Fellowship, Food, Friends, Fun”*. Springer en Smith (1995:30) gebruik ook hierdie elemente, maar vervang *“fellowship”* met *“family”* en noem dit die vyf vingers van *“... the helping hand of hospitality ...”* as die belangrikste beginsels vir jeugbediening.

Tieners moet by diensaktiwiteite betrek word. Om tieners te leer om diensbaar te wees, is nie net 'n Bybelse beginsel nie, maar is ook deel van hul geaardheid om 'n verskil in die gemeenskap te maak. Tieners is meer aksie-georiënteerd daarom moet diensaktiwiteite opwinding en avontuur insluit. Strommen en Hardel (2000:145) sê: *“The service emphasis of the Christian faith stands in contrast to the mind-set of today’s culture. Over the past several decades there has been a discernible shift from serving others to looking out for “number one”*. Die rede hiervoor is die afwesigheid van 'n diensdimensie in die gemeente of gemeenskap. Dit is een van die belangrikste dimensies van 'n tienerbediening. Die doel met hierdie navorsing is om tieners binne gesinsverband te lei om mekaar binne gesinsverband te dien, maar om ook uit te reik na ander in die gemeenskap. Dit is nie nodig om hieroor skepties te staan nie, want Strommen en Hardel (2000:145) beweer: *“Today’s youth leaders sense the importance of involving youth in service activities. A survey of one hundred denominational youth ministry executives and experts conducted by Group Publishing found that ‘developing youth as servants’ ranks as one of their five top concerns”*.

Die moontlikhede om tieners tot diens te lei, is onbepaald en behels onder andere dat leer en lewe nie geskei moet word nie. Om te leer verstaan, geskied deur deelname en diens en diensbaarheid kan deur kleingroepe aangeleer word. Die gawes van die Gees moet geïdentifiseer word en Christen-wees beteken selfverloëning, nederigheid in 'n posisie van voetewassing. *“Service is not easy. That is hard for modern and postmodern people to follow. There are two reasons: first those of us in the Western world live in a highly individualized society; and second, we are dominated by a culture that seeks returns on its investment of time, energy and other resources”* (Reid en ander 1996:44). Ten spyte van hierdie postmoderne ingesteldheid is dit steeds sinvol om tieners by uitreikbedieninge te betrek.

Dienslewering en geloofsbemiddeling wat ook die uitreik na ander om die evangelie uit te dra, insluit, moet gelyktydig aangepak word. 'n Naweek- of vakansiekamp by 'n sendingstasie sonder 'n formele program is voldoende om by die nodigste fasette van uitreik uit te kom. In so 'n informele en meer natuurlike situasie is daar gewoonlik voldoende kontraste wat duidelik waarneembaar is en blywende indrukke op tieners maak. 'n Praatjie by 'n jeugaksie of 'n preek tydens 'n erediens oor dieselfde situasie of onderwerp het minder effek. Hierdie stelling word vervolgens verder uitgebou.

3. Ervaringsleer (vgl diagram 28: *Leer deur ervaring*): Diagram 28 toon aan waarom geloofsbemiddeling praktykgerig moet wees. Direkte ervaring het 85% effektiwiteit teenoor die 5 tot 10% effektiwiteit van verbale aktiwiteite. Die klaskamersituasie of selfs koffiekroeg-atmosfeer het min geleentheid vir ervaringe. Dit bevat 'n beperkte moontlikheid vir verbale en visuele kommunikasie. Om dus met tieners na 'n omgewing te beweeg waar ervaring deur nabootsing (40 tot 60% effektiwiteit) en direkte ervaringe opgedoen kan word, word geloofsvorming al hoe meer 'n werklikheid. Die gebruik van simbole en rituele vra 'n meer natuurlike of praktiese geloofsbemiddelingsstelsel. Dit beteken dat daar begrip sal wees vir 'n geloofsbemiddelingsstelsel of -situasie en waaruit simbole gebore kan word en dus ook in so 'n situasie tot maksimale verstaan kan lei deur ritualisering.

* **Simbole en rituele:** (Vgl paragraaf 6.11 – Geloofsbemiddeling deur middel van rituele en paragraaf 6.12. – Geloofsbemiddeling deur middel van simbole) Babin (1991) wend 'n poging aan om iets nuuts oor 'n nuwe wyse van kommunikasie te sê. Dit handel meer oor die regterbrein-aktiwiteite, maar kan nooit van linkerbrein-aktiwiteite losgemaak word nie. Brink en andere (2001:114) sê dat hierdie twee aktiwiteite in stereo moet geskied. Alhoewel die linkerbrein meer met teorie te doen het en die regterbrein meer met emosie te make het, moet beide saam in die geloofsbemiddeling benut word om tot 'n beter verstaan van die geloofsinhoud te kom. Die uitdaging lê in 'n oordeelkundige gebruik van simbole en rituele wat die linkerbrein-georiënteerde tieners sal insluit en dus nie net die regterbrein-georiënteerde tieners sal bevoordeel nie. Daarom is 'n stereokommunikasieproses vir geloofsbemiddeling by tieners die aangewese weg om te volg. Om so 'n leerproses te ontwikkel en leermateriaal voor te berei asook programme op te stel, moet deurgaans verstaan word dat dit in geloofsbemiddeling nie net oor kennisoordrag gaan nie. Sou dit net oor kennisoordrag gaan, sal tieners se belangstelling in die geloofsbemiddelingsproses al hoe minder word. 'n Kennis van linker- en regterbreinaktiwiteite is dus nodig om vas te stel of geloofsbemiddeling werklik in stereo plaasvind en of die tiener nie iewers uit voeling begin raak omdat die geloofsbemiddeling of te linker- of te regterbreingeoriënteerd is nie.

Babin (1991:55) onderskei die linker- en regterbrein soos volg en dit kan ook 'n maatstaf wees om te bepaal in watter mate stereo-kommunikasie werklik plaasvind of in watter mate geloofsbemiddeling die breinfunksies van tieners maksimaal benut. Regterbreinfunksies kan gekoppel word aan musiek, kunstigheid, simboliek, emosies, kreatiwiteit, geestelike, die sintetiese en abstrakte. Linkerbreinaktiwiteite kan weer gekoppel word aan die verbale, logika, wiskundigheid, intellektuele, wêreldse, analise, lees, skryf en die konkrete. *“If this hypothesis is true, it has important consequences for us. Faith perceived by the left hemisphere cannot be the same as faith perceived by the right”* (Babin 1991:55). Hierdie stelling kan beteken dat geloofsbemiddeling sonder die benutting van die visuele of simbole en rituele die

geloofsbemiddelingsproses en geloofservaring ernstig kan stuit. Aerts (2002:147) beweer: *“Geloven is veel meer dan het voor waar houden van overtuigingen. Het is geen louter intellectuele aangelegenheid. Het gaan om een vorm van vertrouwen, die je hele leven beïnvloedt”*. Aerts (2002:148-151) verwys na 'n kerk van Taizé met betrekking tot jongmense wat hulle daar ervaar, hoor, voel en sien. In die eerste plek is dit die merkwaardige liedere in verskillende tale met begeleiding deur jongmense wat as simbool van eenheid en eenvoud funksioneer. Almal is in dieselfde eenvoudige klere geklee en neem plek in op eenvoudige houtbanke. Hierdie jongmense leef in die moderne gemeenskap waar geloof nie deurgaans belangrik is nie. Die betrokkenheid geskied op affektiewe vlak en verskil van intellektuele insig. Daar moet dus meer in die geloofsbemiddeling gebeur as die oordra van informasie. Babin (1991:128) meen: *“This is a clear sign of a need to go back to the church’s roots and to a language that is outside time, transcending national frontiers. It is also a sign that rugged, primitive language is emphasized in the audiovisual world”*.

Geloofsbemiddeling kom moeilik tot handeling wanneer dit binne die verbale “gevang” gehou word. Die geloofsinhoud vra simbole en rituele om tot handeling te kom. Daarom is dit noodsaaklik dat tieners Christelike simbole en rituele sal aanleer. In hierdie verband sê Strommen en Hardel (2000:150): *“In partnership with the home, a Christian education program should provide training for adults in the rituals and traditions of the Christian community and should teach them how to create family symbols and traditions of faith for the home”* (vgl diagram 64: *Geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele*).

In Suid-Afrika het daar in die oorgangsfase 'n nuwe geleentheid of era aangebreek om die simboliek van die Bybel weer opnuut te benut na 'n verlies aan politieke simbole in 'n oorgangsfase wat tot onsekerheid gelei het. Suid-Afrika is tans in 'n herrangskikking-, heroriëntering- en herintegrasië-fase. *“n Refleksieproses kom na vore – wat lei tot ‘n nuwe verstaan van jou self, van die wêreld, van die sin van die lewe”* (vgl Burger 1995:27-30 en paragraaf 6.12.5 – Die nut van simbole in oorgangstye). Vos (1996:34) beweer dat 'n persoon se eksistensiële moontlikhede en nood simbolies tot uitdrukking kan kom. *“Simbole laat hoorders nie net na-dink en besin nie, maar lei hulle ook tot verstaan”* (Vos 1996:35). Hierdie aanvanklike verleentheid, moet as 'n geleentheid aangegryp word om die leemte van simbole met geestelike simbole te vul. *“Symbols and practices of the Christian faith have always been important for relating the Christian stories in Christian congregations and homes”* (Strommen en Hardel 2000:151). Voorbeelde van sulke rituele en simbole vind ons by familiebyeenkomste, dankgebede by die etenstafel, gebede voor slapenstyd, seënwense by Kersfees, 'n verjaardag, mondigwordings, doop en openbare belydenis van geloof. *“Sonder ritusse verloor ‘n samelewing identiteit”* (Vos 1996:53).

Geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele vereis 'n studie van die tiener, sy ekologie en kultuur. De Jongh van Arkel (1991) beweer: *“n Ekologiese perspektief bied die wydste moontlike kyk na sisteme, ordes van sisteme, en verhoudings tussen sisteme”*. Simbole en rituele moet binne die leefruimte van die tiener geloofsbemiddeling en –vorming dien om werklik tot verstaan van die evangelie te kan kom. Jesus Christus het verskillende simbole en rituele gebruik afhangende van die kultuur en omgewing waarin Hy opgetree het (vgl Joh 10:27 – skape; Joh 15:5 – wingerd en lote). Babin (1991:119) beweer: *“It is significant that*

Jesus never used the marketplace as the setting of a parable. He chose a banquet but he did not choose a market center, because that is a place where communications are superficial, a place of appearances and not of being". Elke situasie verlang spesifieke simbole en rituele. Die gebruik van simbole en rituele sal soms ook van gesin tot gesin verskil. Wanneer oor die gebruik van simbole en rituele spesifiek ten opsigte van tieners nagedink word, is sekere faktore ter sprake.

'n Bepaalde atmosfeer vir geloofsbemiddeling deur middel van simbole en rituele is nodig. Die atmosfeer in die gesin, erediens, katecheselokaal en jeugaksie moet sodanig wees dat die tiener daarin tuis voel. Hierdie atmosfeer moet ook 'n tuiste vir simboliek en rituele skep. Dit gaan oor die samesyn van mense en gevoelens wat bestaan oor simbole en rituele. *"Dit stel iets voor waarvan die Christelike gemeenskap alleen weet"* (Vos 1996:53-55). By 'n byeenkoms van Christene is die kruissimbool welkom, maar by die byeenkoms van sataniste skep dit dadelik spanning en moet dieselfde simbool onderstebo gedraai word om 'n tuiste te vind in die sataniese atmosfeer. Indien die kruis by die Christelike byeenkoms onderstebo gedraai word, sal dit daar weer onmiddellik spanning skep. Die atmosfeer word gesamentlik deur simbole en mense geskep, maar slegs mense en die handeling of rituele wat daarmee gepaard gaan is daartoe in staat om emosie as die belangrikste element van atmosfeer by te voeg. Brink en ander (2001:5) meen: *"Effektiewe kinderbediening is veel meer as die aanbied van programme vir kinders. Dit gaan oor die skep van 'n klimaat waarbinne geloofsgroei in kinders kan plaasvind. Die persoon van die kinderwerker as rolmodel, sy verhouding met God en met kinders, sy kennis van kinders, hoe hulle geloofsvorming werk, hoe hulle geloofswaarhede leer en sekere tegnieke in kinderbediening is van die elemente wat bydra tot die skep van hierdie positiewe klimaat"*. Simbole word lewend in rituele of geloofshandeling. Vos (2001:142) beweer: *"Die gelowige ontmoet God in die godsdienstige ritueel en simbool en stel hom ook oop vir God se teenwoordigheid en invloed"*. Hierdie ontmoeting tussen gesinslede en God is dus moontlik wanneer rituele en simbole weer binne die verbondsgesin herwin word.

Strommen en Hardel (2000:287-289) gee die volgende riglyne vir die benutting van simbole en rituele in gesin- en gemeenskapsverband. Die gesin deel geloof met mekaar op 'n weeklikse basis. Die gemeente se opvoedingsprogram is gesinsgeoriënteerd om almal binne die gesin daarby in te sluit. 'n Riglyn om gesinne aan te moedig om verskillende aspekte van geloof elke maand te hanteer, kan gebruik word. Dele van die Bybel met kommentaar en vrae word gegee om gesinne tot gesprek te stimuleer. Rituele vir die viering van geestelike dae word verduidelik. Gebede word vir elke maand uitgesoek en Bybelse en gereformeerde simboliese handeling wat daarmee gepaard, word verduidelik. Voorstelle soos kospense, welwillendheidsmandjies, klere-insameling, uitstappies met bure word op 'n praktiese wyse uiteengesit om ook die gemeenskapsgerigtheid van die model te laat realiseer. Die lees en bespreek van sekere Christelike waarhede soos moraliteit, vergifnis, gebed en sakramente in die gesin en samelewing word verduidelik. Elke maand word die gesin ook van geestelike leiers en wat hulle gedoen het, bewus gemaak.

Een van die kragtigste simboliese handeling wat nog sterk in die Suid-Afrikaanse konteks funksioneer is gebed. Daar bestaan talle boeke oor gebed en dit word ook soms gelees, maar eers as daar as gesin op die knieë neergekniel word, kom 'n dieper betekenis en ervaring van gebed na vore. Kinders leer die maklikste om te bid

as hulle van kleins af geleer word om spontaan saam met hul ouers voor God te buig. Strommen en Hardel (2000:134) sê in hierdie verband: *“Children learn to pray best when they pray with their primary caregivers and experience firsthand that prayer is a valued spiritual discipline”*. 'n Paar voorbeelde van gebede wat gesinne kan bid, is gebede by maaltye, voor hulle op reis gaan, tydens siekte en probleemsituasies, uit dankbaarheid, vir mense in nood, vir familie en vriende, om geloof te versterk, die seën toe te bid, gebede uit die Bybel en kettinggebede. Geskrewe gebede kan ook voorgelees word terwyl gesinslede in aanbidding verkeer.

Browning en Reed (1998:258-260) benader gesinne en godsdiensoefening vanuit twee perspektiewe, naamlik (1) hoe om diverse gesinne op 'n dinamiese manier in die gemeente se erediens in te sluit en (2) hoe godsdiensoefening binne die afsonderlike gesinne kan plaasvind en instand gehou kan word. Browning en Reed (1998:258-260) vermeld die volgende basiese veronderstellings vir godsdiensoefening in gesinne: (1) Die lewe is heilig en 'n genadegawe van God. Godsdiensoefening vier die teenwoordigheid van God binne die gesin. Martin Buber (1958:39) se klassieke *“I and Thou”* kom hier ter sprake: *“Spirit in its human manifestation is a response of man to his Thou. ... It is not like the blood that circulates in you, but like the air in which you breathe”*. Browning en Reed (1998:258) sê: *“If we act on this assumption we will treat all other persons as Thous. When we treat others as sacred Thous we become I-Thou in our inner lives”*. (2) Rituele in die gesin en algemene lewe is onafwendbaar. Die vraag is of hierdie rituele lewenskragtig en God-gesentreerd is? *“Rituals that become compulsive or legalistic can become hurtful and dehumanizing. Such rituals he (Erikson) calls ritualism”* (Browning en Reed 1998:259). Browning en Reed (1998:259) verwys ook na Erikson se siening rondom kinders wat deur middel van rituele in die gemeenskap betrokke raak: *“Erikson sees the possibility of the renewal of society’s vision through children who create a stability in basic re-ritualizations, through young people who either confirm the vision or reform it by dissent or revolt, and through adults who recognize that when rituals fall into ritualism people can be sufficiently playful to innovate, re-ritualize, and create new rituals relevant to the everchanging challenges our families must face in ‘future shock’ society”*. Hierdie siening van Erikson spreek vanself vir die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid. (3) Betekenisvolle rituele moet met sensitiwiteit binne die daaglikse gang van die gesin gebruik word. Die daaglikse lewensverloop van elke gesin is uniek en staan in verhouding met die lewe in 'n hoogs mobiele en pluralistiese samelewing wat weer in verhouding met die viering van die Christelike jaar staan. (4) Laastens word die gesin as 'n reflektoring en uitbreiding van die groter familie in Christus, die kerk, gesien. Gesinne as ekklesiola of gelowiges en die ekklesia as saamgevoegde gelowige gesinne in die kerk, bestaan in 'n intieme verbode verhouding. Die ekklesiola is 'n natuurlike beeld en uitdrukking van die ekklesia. 'n Dinamiese godsdiensoefening en ritualisering binne hierdie intieme onderlinge verbondenheid vra 'n aktiewe leerproses om dinamies te bly.

* **Aktiewe en eksperimentele leer:** Brink en andere (2001:111) beweer: *“Aktiewe leer is ‘n proses wat die kind altyd sentraal stel”*. Aktiewe leer is prosesgerig. Kennis van die tiener se algemene lewensingesteldheid kan help om bewus te word hoe hulle dink en leer. Die mees uitstaande kenmerk van tieners is die hoeveelheid energie wat hulle tot beskikking het. 'n Keuse vir 'n leermetodiek by tieners word dus gekoppel aan genoemde uitstaande kenmerk – dit moet 'n aktiewe en ontdekkend

leerproses wees. Hierdie leerproses kan ook eksperimentele leer of leer deur te doen of te ontdek, genoem word. Springer en Smith (1995:33 en 36) meen: “... *the genius of experiential learning is that it gets everyone involved. ... it is reflective*”. Hanekom (2000:27) beweer: “*Omdat geloof nooit iets kan wees wat net maar in ons koppe leef nie, maar praktiese gestalte in ons alledaagse lewe moet kry, is dit belangrik dat enige passiewe leerprosesse aangevul moet word deur aktiewe handeling. ... [D]it kan nooit genoeg beklemtoon word dat geloofsvorming ‘n sosiale en interaktiewe ervaring is nie*”. Tieners word wel binne die huidige jeugbedieningstrategie oor die geloofsinhoud meegedeel, wat kennis opdoen of passiewe leer genoem word, maar die geleentheid hoe om geloof uit te leef of om tot geloofsontdekking te kom, is volgens reeds genoemde navorsing nie voldoende nie. Hierdie tekortkoming in die geloofsbemiddeling lei tot geestelike passiwiteit in die kerk (vgl Jak 2:14-26). Aktiewe leer is effektief, want dit plaas die geaardheid en potensiaal van tieners sentraal. Dit bied geleentheid vir selfontdekking, avontuur, pret, spanning, almal se betrokkenheid en verhoudingsbou.

* **Vier leerstyle:** By geloofsbemiddeling moet die vier basiese leerstyle voortdurend in gedagte gehou word. Die doel is nie om een van die volgende leerstyle uit te sonder nie, maar om al vier in geloofsbemiddeling te integreer. Niemand leer uitsluitlik net deur middel van een bepaalde leerstyl nie. Die vier leerstyle kan aan die volgende eienskappe van persone gekoppel word (vgl diagram 65: *Die vier basiese leerstyle* en Brink et al 2001:120): (1) Mensgerigte leerders *leer* die beste in 'n situasie waar verhoudings ontwikkel word. Hulle leer deur dialoog en hul aanvoeling vir mense. Hulle is nie veel gestel op die fynere besonderhede van wat geleer moet word nie, maar ingestel op globale insig. (2) Dinamiese leerders leer die beste deur iets te doen wat niemand anders gedoen het nie. Hulle is die mense wat graag met nuwe dinge begin, maar nie dit altyd voltooi nie. Hulle beklemtoon kreatiwiteit en uniekheid. Hulle kan as waaghalse beskou word. (3) Teenoor hierdie “onrustige” leerders, kry ons die meer rustige en stil analitiese leerders. Hulle leer die beste deur te kyk en te luister. Hulle wag op die maksimum inligting om dit dan self te beoordeel om by die regte antwoorde uit te kom. Hulle sal byvoorbeeld nie van ervaringsleer hou nie. (4) Praktiese leerders onderskei tussen teorie en praktyk. Hulle wil die teorie in die praktyk evalueer. Dit is die persone wat Jak 2:14-26 verstaan en uitleef. Niks moet gesê word wat nie ook gedoen kan word nie.

Die vraag is hoe om hierdie vier leerstyle te integreer sodat almal in die gesin of groep kan leer? Dit word bereik as daar in die geloofsbemiddelingsproses van die een leerstyl na die ander beweeg word. Mensgerigte leerders sal meer aandag skenk aan die vraag: hoekom moet ons glo? Analitiese leerders is weer ingestel oor wat geloof is. Die praktiese leerders wil weer weet hoe geloof uitgeleef kan word. Die dinamiese leerders wil weet wat geloof vir die toekoms beteken. Dit is natuurlik nie moontlik om elke stukkie geloofsbemiddeling of gesinsaktiwiteit rondom geestelike beoefening sodanig te beplan nie. Wat egter van belang is, is dat daar 'n natuurlike balans tussen die vier leerstyle gehandhaaf sal word deur bewus te bly van hierdie verskillende leerstyle of benaderinge onder tieners tot die geloofsinhoud en die aanleer daarvan. Die bemiddelaar sal gou genoeg agterkom of hy wel na almal oorgekom het of nie. Dit sal die geloofsbemiddelaar opmerk in die betrokkenheid van almal in die groep aldan nie. McNabb & Mabry (1990:149-164) beklemtoon 'n kreatiewe benadering om van die Bybel te leer deur ervaring in 'n gemaklike

omgewing, deur bespreking en om op die konkrete te fokus. Die voorbereiding van die lesse moet daarop ingestel wees om die tieners se lewens sinvol te raak.

4. Interaktiewe veranderlikes: Lee (1991:219-224) bespreek vier interaktiewe veranderlikes vir geloofsbemiddeling aan die hand van 'n diagram (vgl diagram 66: *Die vier interaktiewe veranderlikes*). Lee (1991:220) lê klem op die kontekstuele aard van geloofsbemiddeling: *“The central fact that every religious instruction act is composed of four interactive variables shows that religious instruction is essentially contextual in nature”*. Hierdie veranderlikes opereer op verskillende maniere afhange van die konteks. Diagram 66 beeld die innerlike dinamiese struktuur van die bemiddelingsproses uit: B – die bemiddelaar van geloof; T – die tiener aan wie geloof bemiddel word; O – die omgewing of konteks waarin die geloof bemiddel word; GI – die geloofsinhoud wat bemiddel word. Die gestippelde vierkant met 'n tregter na regs dui op die bemiddelingsituasie van die tiener en die doel van geloofsbemiddeling (vgl diagram 69 in paragraaf 9.6). Die groot sirkel in diagram 67 dui op die totale geloofsbemiddelingsituasie, ekologiese konteks of -sisteem. Al vier onafhanklike veranderlikes, B, T, O en GI speel 'n bepaalde rol binne hierdie geloofsbemiddelingskonteks. Die omgewing waarin geloofsbemiddeling plaasvind dra by tot die effektiwiteit van geloofsbemiddeling. *“Those youth religious educators whose work is conducted largely in informal environments know first-hand the enormous educational impact not only of that environment external to the immediate instructional act, but of the environment in which the act is being conducted here-and-now”* (Lee 1991:221). Die Lee-model toon aan dat die innerlike en uiterlike geloofsbemiddelingskonteks onmisbare veranderlikes in geloofsbemiddeling is en 'n sleutelrol speel. Om dus van 'n gemeenskapsgerigte geloofsbemiddeling te kan praat, is om die omgewing of konteks van gemeenskap as 'n belangrike veranderlike in die geloofsbemiddelingsproses in te sluit. De Jongh (1991:72) beweer: *“Wanneer iets sistemies verstaan word, beteken dit dat daar 'n funksionele en teleologiese element ter sprake kom. Die gedrag van 'n persoon word verduidelik aan die hand van haar funksie en plek in die groter sisteem”*. Nel (1998:63-75) beskou die teleologiese doel van jeugbediening in die sin van die opbou van 'n gemeente, onder andere saam soek en groei en die gestaltegewing aan die koninkryk van God met verwysing na begrippe soos diakonia en koinonia. Die geloof moet dus eerder binne die gemeenskapskonteks bemiddel word en nie deur die bemiddeldes uit die konteks te neem en elders geloof aan hulle te bemiddel nie.

Die B buitekant die geloofsbemiddelingskonteks in diagram 66 beklemtoon die geloofsbemiddelaar as die hoof en konstante persoon wat struktuur gee aan die bemiddelingsituasie om die maksimum verwagte uitkoms of doel met die geloofsbemiddeling te bereik. Die B binnekant die gestippelde vierkant sê dat die bemiddelaar ook 'n veranderlike van die bemiddelaarskonteks is wat dinamies met die ander veranderlikes handel in die geloofsbemiddelingsproses. Die geloofsbemiddelingsomgewing word dus van buite en binne deur die bemiddelaar gekontroleer. Die tiener, T, word in die middel van die geloofsbemiddelingsproses geplaas. Dit is waar die geloofsbemiddelingsproses begin en die uitkringende stippellyn dui op 'n geloofsbemiddelingsproses wat reeds begin het en uitwentel om geloofsdoel of –handeling te word. Deur die tiener in die middel te plaas dui op die erkenning van die tiener se persepsies, behoeftes, houding en mikpunte. O1, O2 en O3 dui op spesifieke geloofsbemiddelingsaspekte in die omgewing, byvoorbeeld die Bybel, die grootte van die groep, 'n projek, kultuur, ensovoorts. Die groot prominente

O in diagram 66 toon aan dat die bemiddelaar, tiener, geloofsinhoud en die spesifieke omgewingsfaktore ook deur groter omgewingsfaktore omvat of ingesluit word. De Jongh (1991:69-70) meen: “Die fundamentele beginsel van ekologie is dat ‘n oorlewingseenheid nooit uit ‘n individuele organisme of spesie in ‘n statiese omgewing bestaan nie, maar eerder dat dit ‘n ekologiese sisteem is, ‘n volledigheid (geheel) van alle organismes in wederkerige verhoudings met mekaar en met hulle natuurlike omgewing”. ‘n Gemeenskapsgerigtheid moet ekologies instel wees en die ekosisteem as oorkoepelende begrip gebruik – kuberneties en sistemies (vgl De Jongh 1991:69). Die uitkringende stippellyn dui ook op die verskillende geloofsinhoude of ander kennis wat nodig is wat die bemiddelaar vir die tiener voorberei. Rondom ‘n kampvuur kan bespreek word hoe die werkloos en dakloos gehelp kan word om ‘n beter lewe te lei. Die tieners moet bewus bly van ‘n bepaalde koers waarheen hulle beweeg deur middel van hierdie hele leer- of geloofsbemiddelingsproses en dat daar wel ‘n mikpunt is. Tussen al vier hierdie veranderlikes vind interaksie plaas om by die doel uit te kom. Die doel van die geloofsbemiddelingsproses is nie om tot einde te kom nie en word in diagram 67 met ‘n opening aangedui waardeur terugvoering na die geloofsbemiddelaar en die bemiddelde of tiener plaasvind en wat tot volgende geloofsbemiddeling en -handeling lei. Hierdie model dui op ‘n gekompliseerde aktiwiteit wat eerder praktiese handeling as beskrywing vra. Die geloofsbemiddelingsproses wentel voort soos deur die spiraal van Heitink (1993:151) uitgebeeld word (vgl diagram: 67 *Die wisselwerking tussen teorie en praktyk*). Die bemiddeling van die geloofsinhoud moet dus al vier veranderlikes in ag neem by die geloofsvorming van tieners. Lee (1991:224 ev) bespreek ook ses belangrike praktiese konsekwensies wat die Lee-model aan geloofsbemiddelaars voorstel: “(1) *structuring the learning situation*, (2) *continuous awareness of what is happening educationally*, (3) *antecedent-consequent behavioral chaining*, (4) *intentionality and directedness*, (5) *teaching as prediction*, and (6) *teaching as decision making*”.

5. Kognitiewe, affektiewe en konatiewe faktore: ‘n Holistiese benadering is noodsaaklik om al die kommunikasiekanale na die tiener te benut (vgl diagram 29: *Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling*). Die verstand (kognitiewe) word wel ten alle tye by geloofsbemiddeling benut, maar die geloofservaringe (affektiewe) in die praktyk en die neem van besluite (konatiewe) as belangrike singewende faktore word soms maklik uit die oog verloor omdat dit spesiale kennis van simbole en rituele in die geloofsbemiddelingsproses vereis. Dit help om die misterieuse of onverstaanbare van die geestelike tot verstaanbaarheid te bring wat nie altyd kognitiewe verstaanbaarheid is nie (vgl diagram 68: *Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling*). In hierdie diagram word die verhouding tussen God, geloofsbemiddelaar en geloofsbemiddelde uitgebeeld deur na die verskillende stappe in geloofsopenbaring, geloofsbemiddeling, geloofsreflektering en die tot verstaan kom van die geloofsinhoud te verwys. Die doel met geloofsbemiddeling is om tot verstaanshandeling te kom en dit beteken in kort om die verlossingsboodskap te aanvaar en vanuit die verlossing te lewe. Hierdie diagram lê klem op die verskillende vorme van reflektering, naamlik kognitiewe, affektiewe en konatiewe reflektering, waar die konatiewe reflektering op ‘n wilsbesluit dui om die boodskap van verlossing te aanvaar. Hierdie geloofsbemiddelingsproses dui op ‘n sirkulêre kommunikasieproses (vgl diagram: 32 en paragraaf 6.2.2).

6. Blootstelling: Gebeurtenisse waaraan die tiener blootgestel kan word om geloofsbemiddeling meer intens te ervaar, is seisoenale, ongereelde en onverwagte gebeurtenisse. Blootstelling kan ook deur 'n goddelike roeping, die natuur, die kulturele en marginale situasies geskied. Wat tieners geniet is geestelike speletjies wat fisiese kontak of spelpatrone insluit. Die doel is om deur sosiaal-interaktiewe ervaring geloof te bemiddel waarby die verbeelding nie uitgesluit word nie. Die effektiwiteit van jeugbediening vereis nie 'n bepaalde of beter program nie, maar 'n duidelike strategie en die bemagtiging van die jeug om diens in die gemeente en gemeenskap te lewer. Die grootste probleem binne die kerk is om aan jongmense die nodige toerusting, begeleiding of motivering te bied om diens in die gemeenskap te lewer (vgl Jayne 2000:174). Oor geestelike ervaring moet meer spesifiek nagedink word. Geestelike ervaring moet betekenisvol en op 'n kontinue basis geskied. Daar is duidelike verskille by die jeug en verskillende kerke oor wat as betekenisvolle geestelike ervaring beskou kan word (vgl Aerts 2002:148-151). Volgens Hyde (1991:125) kan 'n onderskeid gemaak word “... *between normative religious experiences, such as conversion or an awakening to religious commitment, and nonnormative experiences, due to personal psychological factors*”. By die bemiddeling van geloof en verwagte reaksies, moet die ervaringsfaktor met betrekking tot tieners sentraal staan. Daarom moet gewaak word teen 'n benadering waar die aanleer van teoretiese geloofsinhoude oorbeklemtoon word. Die model wat in hierdie navorsing ontwikkel word, wil die klem meer op die handeling as die teorie laat val, maar tog nie die een bo die ander verhef nie.

9.5.3. Die rolspelers vir geloofsbemiddeling in die gemeenskap

'n Gesingebaseerde en gemeenskapsgerigte tienerbediening sluit verskillende rolspelers in. 'n Gesinsgebaseerde bediening veronderstel dat die leiding vanuit die gesin sal geskied. 'n Gemeenskapsgerigtheid betrek weer die rolspelers van die gemeenskap. Die gemeente en gesin moet besluit in watter mate die rolspelers van die gemeenskap 'n invloed op die gesin mag hê aldan nie. 'n Gesin is in 'n sekere sin netso uitgelewer aan verskillende invloede as wat die gesin dit toelaat. Sommige gesinne volg die een uiterste van isolasie deur letterlik op 'n plot iewers te gaan woon of om die mure rondom die woning hoër te bou en die klokkie by die tuinhekkie te verwyder en basies alle sosiale kontak met die bure te probeer afsny. In sommige huise word kinders selfs van gewone skoolopleiding weerhou deur tuisstudie. Die ander uiterste is om 'n laat-maar-gaan-houding in te neem om die deure weer vir alles en almal oop te gooi en die hoop uit te spreek dat kinders deur die genade van God heel anderkant sal uitkom. Tussen hierdie twee uiterstes moet na 'n onderlinge ooreenkoms tussen ouers en ander persone en instansies gesoek word wat deel het aan die opvoeding. Opvoeding is veronderstel om binne 'n netwerk van persoonlike verhoudings te geskied, wat die aard van die opvoeding ook mag wees. Wanneer gevra word dat gesinsbediening nie net 'n gerigtheid na binne sal hê nie, is die veronderstelling dat die ouer en kind ook met ander opvoedingsvennote kontak sal maak, maar ook 'n raamwerk benodig om te besluit watter kontakte en watter persone bedoel word. Dit kom neer op 'n veranderde houding teenoor gemeenteweese. Strommen (1997:9) meen dat hierdie verandering kan plaasvind: “*Free people to participate in effecting change, unite around needs, tie innovation to mission and values, use input of legitimizers, rally broad ownership, engage in action, sustain the innovation long-term*”. Hierdie beginsels bespreek Strommen (1997:60-167) volledig en word ook in hierdie navorsing se model benut (vgl paragraaf 9.17.2).

Tieners het rolmodelle nodig vir volwassewording. Rolmodelle word gewoonlik agter tieners se kamerdeure opgeplak. Ouers se foto's sal selde tussen die ander foto's in tieners se slaapkamers voorkom. Indien ouers se foto's wel iewers in die slaapkamer sigbaar is, kan dit moontlik beteken dat die ouers wel deel van hul kinders se rolmodelsisteem uitmaak. Dit kan ook in verband gebring word met ouers se fisiese en psigiese afwesigheid in hul kinders se lewe. Daarom moet daar met versigtigheid met foto's en plakate omgegaan word, maar dit kan tog iets rondom rolmodelle laat deurskemer. Tieners wil sien hoe lyk getrouheid, omgee, swaarkry en vreugde, geloof en ongeloof asook hoe foute gemaak en reggemaak word. Dit word nie noodwendig vir hulle deur die rolmodelle op die plakate agter die kamerdeur gebied nie. Die volgende rolspelers is van belang in die geloofsopvoedingsproses van tieners:

1. Die bure: Die meeste mense woon in 'n omgewing waar daar bure is, selfs al is die bure kilometers ver soos in die geval van plote of plase. Daardie bure kan soms 'n groot rol in die verryking en opvoeding van die hele gesin se lewe speel. Buurmanskap in sekere woonbuurte het heeltemal verdwyn, maar dit beteken nie dat bure nie van waarde is nie. Bloot die bewustheid van 'n bepaalde woonbuurt waarin daar mense woon, speel 'n rol in die houding van die hele gesin. Elke gesin word dus op die een of ander wyse deur die woonbuurt beïnvloed. Hierdie verskillende onderlinge invloede bestaan en moet gebruik word indien dit opbouende Christelike invloede is of teengestaan word as dit afbrekend is. In hierdie verhoudingsproses word die Christelike geloof deur die Christen-gesin na die res van die woonbuurt oorgedra. Buurkategorie kan as 'n praktiese beginpunt vir buurmanskap met 'n Christelike inslag wees (vgl Oudelaar-Bijlsma 2003 in paragraaf 9.1.2 (7)).

2. Lede van die breër gemeenskap: Die breër gemeenskap wat uit verskillende opvoedingsvennote en ander positiewe en negatiewe invloedsfere bestaan, speel moontlik 'n baie groter rol in die welstand van die gesin as die woonbuurt of die gesinslede self. Daarom is dit van belang dat die gesin geleer sal word om hierdie beïnvloeding vanuit die samelewing met die nodige oordeelkundigheid te hanteer, maar om ook 'n positiewe bydrae te lewer om die sosiale gemeenskap vanuit 'n Christelike oortuiging te beïnvloed. Om oogluikend toe te laat dat die gemeenskap met allerlei negatiewe invloede gesinne benadeel, is om die stryd waartoe elke Christen opgeroep is oorboord te gooi. De Villiers (1999:27-36) gee vier verantwoorde benaderings vir die Nederduitse Gereformeerde Kerk in die nuwe Suid-Afrika: (1) verkry duidelikheid oor betekenis van die kerk van Christus in die nuwe Suid-Afrika, (2) inspireer lidmate om hul Christelike roeping in die nuwe bestel na te kom, (3) rus lidmate toe vir diensbaarheid en (4) die kerk moet op 'n nuwe manier openbare getuienis in die nuwe Suid-Afrika lewer. Benson (1997:225) meen: *“It is becoming the norm to segregate our cultural neophytes from the wisdom and experience of adults; treat children and adolescents as objects of community programs rather than as subjects in community; give mixed signals – or no signals at all – about what matters; ...”*. Benson (1997:112-120) gee sewe beginsels om te help om die gemeenskap betrokke te kry om kinders se waardes op te bou. Die eerste stap is om 'n visie te vorm wat die gemeenskap positief instel. Dit word gedoen deur na gemeenskaplike norme en oortuigings te kyk en om kruiskulturele verbintenisse te smee deur die organisasies in die gemeenskap daarby in te sluit om met nuwe inisiatiewe na vore te kom.

Die betoog in hierdie navorsing behels die beïnvloeding van die samelewing deur die plaaslike gemeentes en dit kan nie plaasvind as die plaaslike gemeentes se gesinne nie begelei word om dit te doen nie. Die deeg het suurdeeg nodig om tot volheid te rys en dit is die funksie van Christengesinne in die gemeenskap. Die suurdeeg is altyd minder as die meel, maar beïnvloed al die meel om brood te word. Tieners word dus deur verskillende persone in die gemeenskap beïnvloed om te wees wat hulle in Jesus Christus reeds is (vgl Nel 1998:126 en 149). Die uiteindelijke uitkoms van elke tiener word bepaal deur karakter, besluite en optrede van die kerk, gemeenskap en staat.

3. Ouers en tieners: Jeugbediening het vir dekades onder die benaminge soos Junior KJA, Senior KJA en Belydende KJA, gefunksioneer en is stadig besig om in gemeentes een van die moeilikste bedieninge te word omdat die basis vir hierdie bediening nie in vele huisgesinne gelê word nie. Die redes is reeds by die probleemstelling beklemtoon. Die bediening deur bogenoemde aksies word ook nie voldoende deur die gesinsverband ondersteun en verder uitgebou nie. Daarom is die motivering 'n tienerbediening as gesinsbediening en ook 'n verdere klemverskuiwing van tienerbediening na tienerontwikkeling om die tiener ook as bousteen en medebouer in te sluit by die rolspelers in geloofsbemiddeling. Die tiener staan dus nie aan die ontvangkant binne 'n bepaalde eensydige program-georiënteerde tienerbediening nie, maar binne 'n deelnemende uitbouing van 'n geloofslewe binne gesinsverband as bekende sosialiseringstruktuur.

Dit gaan dus oor ouerbetrokkenheid om tieners tot betrokkenheid te lei. Clark (1997:57-58) gee verskillende riglyne hoe ouers hierby betrek kan word: ontwikkel oueraande, bied riglyne vir gesinsvergaderings aan, help tieners om briewe van waardering aan ouers te skryf en hoe om ouers te konsidereer, benut die verskillende viering vir ouers, skep 'n biblioteek of videoteek as bron vir ouerleiding en maak ouers bewus van organisasies wat ouers kan help om hul opvoedingstaak na te kom. Begin om ontmoetings tussen ouers te reël. Stel 'n ouernuusbrief vry. Hulp in hierdie verband is reeds op laserskyf by Youthnet te Wellington beskikbaar. Gemeentes kan gereeld saamkom om saam met en vir ouers in gebed in te tree of om soms net saam te kuier en te sosialiseer. Laat ouers dien op die gesinsbedieningskomitee (vgl paragraaf 9.13). Ten spyte van die hoë voorkoms van afwesige ouers, is dit steeds in 'n sekere sin vir ouers makliker om hul tieners te leer ken as lede buite die gesinsverband met sporadiese kontak. Ouers se rol is deur God aan ouers gegee. Ouers het 'n keuse gemaak en 'n doopgelofte afgelê om aan hierdie opdrag van verbondsonderrig gehoorsaam te wees. Die doopkategese en doopgeleentheid met 'n doopgelofte is nie voldoende begeleiding vir ouers nie. Daar is wel toerusting vir kategete en kerkraadslede, maar selde word van toerusting vir ouers gehoor. Die ironie is dat ouers wel by die doopfond gevra word om 'n gelofte voor God af te lê dat hulle die kind se geloofsbemiddeling sal hanteer, maar moet van die doopfond wegstap sonder die basiese riglyne hoe om dit te doen. Nel (1998:109) sê: *“Deur ouers heen word kinders van gelowiges ingelyf in die weg van Jahve met sy mense. Daar is genoeg ‘bewyse’ in navorsing dat ouers 'n belangrike rol speel in die vervreemdingsprosesse onder kinders en jongmense. Wanneer die jeug nie tot geloofsidentiteit ontwikkel nie, is in die meeste gevalle bevind dat hul ouers grootliks of totaal van die kerk vervreemd was, maar tog nie as heidene bekend wou wees nie”*.

Martinson en Martinson (1998:67-68) gee die volgende ses wenke vir ouers met tieners: (1) Erken tiener se uniekheid, teenwoordigheid en waarde. Dit het in die eerste plek met die ontdekking en viering van die tiener se uniekheid te doen. Op die diepste vlak het dit te doen met 'n tiener wat selfs onhanteerbaar en diep ongelukkig is. (2) Tieners moet gekonfronteer word, maar dit beteken om die tiener te help om die werklikheid in die oë te staar of dit pynlik is of nie. Dit het niks met blamering of beskuldiging te doen nie. Dit laat tieners toe om die gevolge van hul destruktiewe optrede te dra. Op hierdie wyse is ouers besig om leiding aan hul tieners te gee, soms meer indirek as direk, want die doel is om tieners te leer om self besluite te neem en tot oplossings te kom. Die huisgesin moet ook ingeruim word as 'n veldskool vir tienerontwikkeling. (3) Tieners het miskien meer opbeuring nodig as enige ander lewensfase as gevolg van die gekompliseerdheid van die tienerfase. Dit is 'n geleentheid vir ouers om saam met hul tieners deur worstelinge en teleurstellings na die normale te beweeg en 'n beter perspektief oor die lewe te ontwikkel. Opbeuring beteken dus om saam die seer te beleef, dit te deurleef en perspektief te ontwikkel. (4) Opbeuring gaan gepaard met leiding en beteken om vir die tiener die koers aan te dui. Terwyl daar tye in 'n tiener se lewe is om gekontroleer en selfs geforseer te word, het hulle eintlik meer 'n behoefte aan leiding en om gewys te word watter weg om te volg. Gidse vra vrae, verskaf inligting en demonstreer. Ouers as gidse moenie net bekwaamhede aanleer om tieners te hanteer nie, maar moet dit ook modelleer en vir tieners die geleentheid bied om dit self te leer modelleer om tot volwassenheid te groei: *“Children need parents to coach them in moving from dependency to competency and interdependence”* (Martinson en Martinson 1998:68). (5) Tieners kommunikeer deur handeling, woorde, buie, stiltes en passiwiteit. Dit is almal kanale waardeur tieners hulself aan ander openbaar en hul eie identiteit en verhoudings vorm en daarom moet daar goed na hulle geluister kan word. Deur hierdie kommunikasiekanale in aanmerking te neem, stel ouers in staat om die boodskap te ontvang wat tieners aan hulle probeer oordra. Martinson en Martinson (1998:68) sê: *“Listening is the active observation and consideration that leads to genuine and appropriate parental response”*. (6) Gesaghebbende ouers dissiplineer met respek, waarheid en liefde. Dit gaan vir sulke ouers by dissiplinering oor wedersydse respek vir die waarde en waardigheid van beide ouer en tiener (vgl Malina en Neyrey 1996:176 & Fretheim 1998:206). Hulle is daarvan bewus dat elke individu keuses het binne die grense soos deur die gemeenskap voorgeskryf word. Ouers bied hierdie keuses aan hul tieners en laat hulle toe om 'n keuse te maak en daarvoor verantwoordelikheid te aanvaar. Hulle bly beskikbaar om ondersteuning te bied waar kinders soms sukkel om die regte keuses te maak.

Om mekaar se hande by die etenstafel by die seënbede vir die voedsel te neem en na die ete die Bybel oop te slaan en te lees, kan van meer waarde wees as bloot die gedagte om dit te doen. Alhoewel dit 'n goeie begin vir tiener- en gesinsbediening is, is dit 'n oorvereenvoudigde model om ouers toe te rus vir 'n heel komplekse situasie soos dit binne die meeste gesinne tans gevind word. Om hierdie rituele as voldoende te beskou, kan baie frustrasie op die hals haal. Ander uitgangspunte wat goed op die oor klink, maar soms weinig meer werd is as 'n slagspreuk sonder werklike effek, is byvoorbeeld: *“A family that prays together stays together”*. Die beklemtoning van 'n vader wat weer sy leiersrol in die gesin moet opneem, dat kinders bemoedig moet word deur hulle te prys en dat almal in die gesin net mekaar moet liefhê en dan sal alles regkom, is eweneens mooi geykte uitdrukkings wat wel van waarde vir stabiele

gesinne kan wees, maar die meer komplekse gesinne en gesinsamestellings vra meer as dit. Om verwagtings by ouers van gesinne met ernstige probleme te skep en self te koester met 'n klompie mooi geformuleerde spreuke en programme kan eerder skade aanrig as om van hulp te wees. Hierdie benadering kan by ouers 'n nog groter gevoel van onvermoë laat ontstaan. Daar moet eerder gedink word aan daadwerklike toerusting van ouers. Lesings en besprekings op sigself sal nie genoeg wees nie. *“Old habits will not easily give way to new patterns without some tolls for evaluation and practice”* (Sell 1995:272). Die model moet dus die tiener, ouer, gemeente en gemeenskap begelei om die verwagting wat met geloofsbemiddeling gekoester word, te bereik.

9.6. Wat van die gesinsbedieningsmodel verwag kan word

Die gebruik van 'n nuwe model of program gaan dikwels met huiwering gepaard, veral in die geval van 'n sensitiewe en komplekse samestelling soos 'n gesin, gemeente of gemeenskap. 'n Duidelike doelstelling en bekendstelling van wat verwag word, is dus 'n noodsaaklike vereiste om die lidmate, gemeente- en gemeenskapsleiers te motiveer en betrokke te kry (vgl diagram 69: *Die verlangde uitkoms met nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling* en Strommen en Hardel 2000:19). (1 & 2) Die eerste twee verwagtings sluit in 'n persoonlike verhouding met God. Met God moet daar voortdurend kontak behou word ongeag die omstandighede. (3) Verhoudings vra deelname aan simboliese en rituele handeling binne 'n Christelike gemeenskap wat uit verskillende groeperinge soos die gemeente, 'n gesin of portuurgroep bestaan. (4) Wanneer gesinne en tieners geleer en gevorm word om krisisse te hanteer, kan die toekoms met hoop en 'n positiewe ingesteldheid tegemoet gegaan word. (5) Om na die toekoms op weg te wees, het ook met vreemde invloede te doen. Die aanvaarding van volwasse gesag en persoonlike verantwoordelikheid dien dan as keerwalle vir hierdie vreemde invloede. (6) Tieners wat gehelp word om teen die nie-Christelike invloede stelling in te neem, kan gevolglik ook self sekere verantwoordelikhede binne 'n gemeente begin aanvaar. (7) Binne 'n krisissituasies moet morele verantwoordelikheid gehandhaaf kan word en moet die tiener as getuie van Christelike waardes in die samelewing dien. (8) & (9) Die model help die tiener om meer van God se genade in die konkrete werklikheid te verstaan en wat dit beteken om met onbevooroordeelheid en liefde teenoor ander te lewe. (10) Hierdie ontwikkelingsfases en verbintnisse lei die tiener om uit die eie lefwêreld en omgewing na die vreemde lefwêreld van diegene te beweeg wat nog nie Jesus Christus as persoonlike verlosser ontmoet of aanvaar het nie. Tieners kan dan uit eie ondervinding en deur die uitleef van Christelike waardes sulke mense ook van die Verbondsgod bewus maak. Deur hierdie basiese verwagtings in gedagte te hou, veral in die mistige dale van die ontwikkelingsproses van die gesinsbedieningsmodel en die toepassing daarvan, kan die oog op God se doel met tiener en gesin gefokus bly. *“... die oog gevestig op Jesus, die Begin en Voleinder van die geloof ... Dan sal julle nie geestelik moeg word en uitsak nie”* (Heb 12:1-3).

9.7. Hoe die doel met gesinsbediening bereik kan word

9.7.1 Neem die ekologie van die gesin in aanmerking

By die ontwikkeling van 'n model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid moet die twee basiese invloedsefere vir die tiener en sy gesin

in aanmerking geneem word, naamlik die geestelike en die sekulêre invloedsefeer (vgl diagram 17: *Die twee basiese invloedsefeer van die gesin*). Hierdie twee invloedsefeer funksioneer nie in isolasie van mekaar nie. Beide kan tot die geloofsbemiddelingsproses bydra, maar daar kan ook hindernisse voorkom, veral uit die sekulêre invloedsefeer, wat die bemiddelingsproses bemoeilik. Die mate waarin die bydraes of hindernisse binne hierdie twee invloedsefeer voorkom asook die hantering daarvan sal bepaal of daar werklik geloofsgroei kan plaasvind aldan nie. Die uitdaging is om die wisselwerking tussen die geestelike en die sekulêre so te hanteer dat daar 'n groeiende geloofsbemiddeling sal wees. Die tiener en die gesin word voortdurend aan beide hierdie invloedsefeer blootgestel en moet tussen die twee invloedsefeer die weg na geestelike volwassenheid vind (vgl diagram 70: *Die invloedsefeer van tieners*). Tieners word deur die wêreld, gemeenskap, gemeente, gesinne en hul eie portuurgroep op verskillende maniere beïnvloed. Die invloedsefeer is nie altyd opbouend nie, maar die tiener moet toegerus en bemagtig word om die invloedsefeer sodanig te hanteer dat dit tot die opbouing van die gesin, gemeente, gemeenskap en wêreld kan lei. Barna en Hatch (2001:290) meen: “*Moral chaos, economic chaos, relational chaos – it all fuses into one massive experience of disorientation and powerlessness that causes us to throw our hands in the air and, ‘Lets someone else figure it out; I’m just trying to survive’*”. Om oor te gee is moontlik menige tieners se standpunt en sommige het ook wel op verskillende maniere oorgegee, soos deur selfmoord te pleeg of aan dwelms verslaaf te raak, maar die geestelike leiers en ouers het die verantwoordelikheid om tieners te help om standpunt in hierdie chaos te kan inneem en nie net deur die chaos tot negatiewe gestem te word nie. Deur persoonlike verbintnisse wat in hierdie wedersydse beïnvloeding ontwikkel het, kan tieners ook hul eie leefwêreld beïnvloed en verander tot verheerliking van God.

Die ontwikkeling van 'n model spruit voort uit die wisselwerking tussen teorie en praktyk en met 'n deeglike waarneming van ekologiese realiteite (vgl diagram 67: *Die wisselwerking tussen teorie en praktyk*). Hieraan is reeds aandag geskenk met verwysing na Heitink (1993:151). Die praktiese teologie het sy vertrekpunt in die praktyk of ekologie van die gesin en die teorie moet gedurig aan die praktyk getoets word, want die ekologie is nie stabiel nie. Gesinsbediening is 'n proses tussen teorie en praktyk wat soos 'n spiraal vorentoe wentel. Die model wat voorgestel word, moet gedurig in die praktyk geëvalueer word sodat die teorie en model aangepas kan word ooreenkomstig die omstandighede of ekologie in die praktyk.

9.7.2 Fokus op 'n ontmoetingspunt tussen die goddelike en sekulêre

Geloofsbemiddeling vra 'n bewustheid van die “heilige” binne die “sekulêre” en 'n soeke na 'n ontmoetingspunt tussen goddelike en die menslike in die sekulêre. Dolamo (1999:44) meen: “*We need therefore a theology of human solidarity and interdependence with a shared earth and a common destiny; within a plurality of perceptions, symbols, artistic expressions, and life-experiences; within a dialectic between the local and global, the small and the big*”. Die mikro-, meso- en makrokosmos moet geharmoniseer word deur 'n duidelike ontmoetingspunt deur middel van die praktiese teologie te vind sodat die isolasie van tieners, gesinne, gemeentes, gemeenskappe en bevolkings na groter gemeenskaplikheid verander kan word. Dit kan as geestelike globalisasie beskou word, maar met die Christelike geloof as kern van hierdie ontmoetingspunt.

“*Edutainment*” (vgl Hebbard 1995:186) bring die goddelike en die sekulêre bymekaar. Dit bemiddel die geloof op 'n meer bekende wyse aan die hoorder, byvoorbeeld deur humor, drama, media en sang. “*Edutainment*” is 'n tienerteologie binne 'n kontemporêre raamwerk, metafoor en beeld. Mense in Jesus se tyd was altyd verstom oor die wyse hoe Hy mense toegespreek het. Hy het op 'n besondere wyse met mense kontak gemaak. Hy het aansluiting by die voorblad van die daaglikse koerant gevind en die evangelie daarvoor uitgespreek (vgl Hebbard 1995:187). In 'n gemeenskapsgerigte benadering moet daar gesoek word na skakels tussen die geestelike en die pluralistiese en multikulturele wêreld.

Edutainment works because it seeks to connect the eternal Word of God with a pluralistic culture that assumes there is no connection whatsoever. It challenges Christian communicators to move out of their own vocabulary and symbolism and into the language of the culture they wish to reach. Connecting with a culture is dangerous business. We must not lose sight of the goal in our fascination with the methodology. Our purpose is to restore people's relationships with their God and families. Our methods may employ current techniques and technologies, but the methods must constantly come under the scrutiny of Scripture.

(Hebbard 1995:189)

Hebbard (1995:188) sê: “*The boomers and the busters have grown accustomed to a continual barrage of music, video, television, arts, graphics, slides, brochures, billboards, and every other form of communication media imaginable*”. Die informele onderrig het na 'n multi-dimensionele model beweeg wat bestaan uit wat gesien, gehoor, gedink, geproe en aangeraak kan word.

Die ontwikkeling van 'n liturgie om die kerklike en die wêreldlike bymekaar te bring, is van kardinale belang. Hierdie liturgie moet ten doel hê om versoening te bewerk, want dit is die wese van die Woord van die Verbondsgod. De Klerk (2002:51) verwys na die Waarheid en Versoeningskommisie in Suid-Afrika wat 'n sterk liturgiese klem gehad het: “*Dit dien as rolmodel vir die belangrike funksie wat die liturgie in die Afrika Renaissance kan vervul ...*”. Die kerk met 'n boodskap van regverdigmaking, versoening en heiliging moet erken dat almal in hierdie wêreld saam in 'n probleemsituasie beland het en dat almal ook daaruit wil kom. Dingemans (1996:179) beweer: “*In de praktijk betekent dat, dat he praktisch-theologisch handelen altijd zijn premaine uitgangspunt dient te nemen in de acceptie van mensen en toestande in echte solidariteit*”. Versoening is gerig op verandering en daarom moet geloof so bemiddel word dat dit tot ontmoeting met God lei. Vos en Pieterse (1997:7) beskryf die erediens as 'n openbare ontmoeting en verskillende relasies word deur die ontmoeting gevestig: God en die gemeente, God en die enkeling, gemeentelêde onderling, die gemeente en die wêreld en die enkeling en die wêreld. Die aanknopingspunt vir die betoog in hierdie navorsing is dat die erediens nie los van die wêreld funksioneer nie, maar vanuit die erediens moet die versoeningsboodskap na die wêreld gekommunikeer word.

9.7.3 Fokus op die transformasie van die kultuur

As Richard Niebuhr has made clear in his classic study, *the relationship between cultural reality and a community of baptismal faith is endlessly unsettled, problematic, written, and under negotiation*” (Bruggemann 2000:39). Binne hierdie netwerk van kulture moet die Christelike kultuur al hoe duideliker gekommunikeer word. Tieners moet gehelp word om binne hul subkultuur die Christelike kultuur met oortuiging te integreer. Dit kan die volgende behels:

1. Die beïnvloeding van die plaaslike kultuur deur tieners met 'n geloofsverbintenis: Die jeug wat reeds 'n geloofsverbintenis aangegaan het, kan 'n belangrike rol speel om die plaaslike kultuur te verander. Die ruimte waar geloof tans die minste gevorm word, is binne die gemeenskap.

2. Kultuur as 'n geloofsvormende invloed: Volgens Strommen en Hardel (2000:257) vorm die kultuur ook die jeug se geloof. Kultuur is 'n wyse van lewe wat later die norm van 'n bepaalde groep word. Dit sluit in musiek, kuns, media en intellektuele stimulering wat norme bevat en kommunikeer. Dit moet in die geloofsbemiddeling benut word.

Bellah (1996:82) is van mening dat hoërklas individualisme kulturele verbintnisse bemoeilik: *“Clearly, the meaning of one’s life for most Americans is to become one’s own person, almost to give birth to oneself”*. Ouers vergeet wat hulle van hul ouers ontvang het en hul kinders moet die huis verlaat om hul eie weg te vind, om hulself te ondersteun en hul eie portuurgroep te vind: *“This process leads to a considerable amnesia about what one owes to one’s parents”* (Bellah 1996:82). Die middelklas is geneig om nie in baie groepe te deel nie. Die persone in die laerklas voel dat hulle niks het om te verloor nie en is derhalwe minder geneig tot samewerking om die sosiale lewe te verbeter. Daar kan nie heeltemal met laasgenoemde standpunt met betrekking tot sekere laer inkomstegroepe in Suid-Afrika saamgestem word nie, want die teendeel kom in sulke gemeenskappe voor waar die inwoners groter belangstelling toon as gemeenskapsopbouende geleenthede gereël word as in hoërklas individualistiese inkomstegroepe. Strommen en Hardel (2000:259) verwys na Christopher Lasch se bevinding dat narcisme 'n gepaardgaande en voortvloeiende neiging uit individualisme is met min belangstelling in die toekoms en verlede en daarom het kultuur min waarde om geloof na die volgende geslag oor te dra. Die behoeftes wat hier ter sprake is, is persoonlike welsyn, gesondheid en fisiese sekuriteit. Lasch sê verder dat 'n politieke en plaaslike kultuur geskep is wat die godsdiensgelowige onder druk plaas om nie homself te kan wees nie en tree dus op asof geloof nie meer saak maak nie. Godsdien word dus in die kategorie van net nog 'n aktiwiteit geplaas, soms as 'n private aangeleentheid en soms as 'n niksbeduidend aktiwiteit.

3. Christelike ingesteldheid tot kultuur: Sekere Skrifgedeeltes dui op 'n bepaalde kulturele ingesteldheid: *“Weet julle nie, julle ontroues, dat vriendskap met die wêreld vyandskap teen God is nie? Wie 'n vriend van die wêreld wil wees, wys daarmee dat hy 'n vyand van God is”* (Jak 4:4). *“Die wêreldse dinge - alles wat die sondige mens begeer, alles wat sy oë sien en begeer, al sy gesteldheid op besit - kom nie van die Vader nie, maar uit die wêreld”* (1 Joh 2:16).

Strommen en Hardel (2000:262-278) verwys na H. Richard Niebuhr wat vyf verskillende maniere geïdentifiseer het hoe Christene na kultuur verwys (vgl ook Borgman 1997:79-83). Hesselgrave (1978:79-86) verwys na hierdie vyf kategorieë as “*Christ and his communicators confront culture*”. Hesselgrave dui aan hoe om die Christelike geloof in ander kulture te kommunikeer. Mulder (1994) gebruik Hesselgrave se model om die jeug as belangrike brugbouers te beklemtoon. Mulder (1994:155-156) sê dat daar wel 'n weerstand onder jongmense voorkom om op kruiskulturele kerklike vlak brugbouers te wees, maar dat die kerk hierdie weerstand moet fasiliteer: “*Ten einde ... weerstande op evolusionêre wyse te hanteer, is 'n proses van 'reframing' nodig. Die proses van 'reframing' kan omskryf word as die proses waarbinne verandering van denke plaasvind en waartydens opvattinge, voorbehoude en persepsies, op prosesmatige wyse evolusionêr verander*”. Die model wat in hierdie navorsing ontwikkel word, is ingestel om 'n netwerk van brûe tussen die kerk en die gemeenskap met verskillende kulture te bou en sodoende die denke rondom uitreik na ander binne 'n nuwe raamwerk te plaas wat as 'n paradigmaverandering beskou kan word.

* **Afsondering van die wêreld (1 Joh 2:16 en 2 Kor 6:17):** Die kontemporêre kultuur word geheel en al in stryd met die Christendom beskou. Vir sulke mense is die wêreld 'n totale sekulêre gemeenskap wat deur die begeerte van die vlees, die oog en trots en rykdom gedomineer word.

* **Kruis-kulturele aanpassings:** Strommen en Hardel (2000:266) verwys na H. Richard Niebuhr wat meen dat daar diegene is wat nie die spanning tussen die kerk en die wêreld aanvoel nie. Hierdie ingesteldheid ten opsigte van die kultuur neig om religieuse oortuigings te matig. Dit lei tot kruis-kulturele aanpassings wat weer tot 'n nuwe kultuur lei. Met so 'n ingesteldheid word byvoorbeeld homoseksualiteit as 'n Godgegewe alternatiewe leefstyl beskou.

* **'n Sintese van Christus en kultuur:** Die meeste Christene weier om óf die posisie van 'n radikale anti-kulturele houding te aanvaar óf om Christus binne die kultuur in te sluit. Hierdie Christene meen dat genade primêr is en die werke van gehoorsaamheid uit geloof voortvloei. Hierdie siening om Christus bo die kultuur te stel, sien kultuur as die werk van 'n Godgegewe rede in 'n Godgegewe natuur.

* **Christus en kultuur in paradoks - teologie en dualisme:** Dualiste is in 'n sekere sin eintlik kultuurbewaarders. Hulle wil nie die gemeenskap verander nie, maar eerder hul Christelike lewe daarin uitlewe. 'n Voorbeeld is jongmense wat in disfunksionele huise opgroei en dan by 'n bende aansluit wat as hul familie funksioneer waarbinne hulle dan veilig voel.

* **Christus as Transformeerder van die kultuur:** Hierdie benadering glo dat kultuur onder die soewereine heerskappy van God staan en dat kulturele werk in gehoorsaamheid aan God voortgesit moet word. Persone met hierdie siening glo dat hulle moet doen wat Jesus gedoen het, naamlik die werke van die Vader. In aansluiting by Calvyn, het die evangelie die belofte om die mens te transformeer in sy natuur en kultuur.

Clapp (1996:173) sê: “*The church is culture in the sense that culture is a 'signifying system', a collection of language and other signs that make sense of the otherwise*

chaotic and unrelated events of our lives". Volgens Clapp (1996:173-174) sluit die kultuur in hierdie sin die formele en bewustelike geloof in soos die verhale en leerstellings van die Christelike kerk, maar ook rituele, gebruike, gevoelens, ingesteldhede en opvattings. Dus staan aanbidding, teologies en kultureel, in die sentrum van die Christelike lewe (vgl Clapp 1996:174). Die kerk kan ook nie maklik van ander kulture geskei word nie, want Christene leef nie slegs binne 'n Christelike kultuur nie, maar is in kontak met ander kulture en word ook daardeur beïnvloed. Met 'n gemeenskapsgerigtheid moet elke Christen bewus bly van sy taak om die ander kulture sterker te beïnvloed as wat die Christelike kultuur deur ander kulture beïnvloed word. Bosch (1991:376) meen: *"The understanding of the church as sacrament, sign, and instrument led to a new perception of the relationship between the church and the world"*. Wanneer hier dus gevra word dat die kultuur deur die kerk beïnvloed moet word, beteken dit in wese dat God uit liefde deur Jesus Christus na die verloregeande wêreld gedraai het om 'n nuwe kulturele leefwyse aan te kondig, naamlik diens aan mekaar en lof aan Hom alleen as kerklike kultuur. Hierdie kultuur moet die kerk in sy gestuurheid na die wêreld, met mededingende kulture, uitleef. Bosch (1991:390) beweer: *"In attempting to flesh out the missio Dei concept, the following could be said: In the new image mission is not primarily an activity of the church, by an attribute of God"*.

Clapp (1996:176) meen dat daar ander kulture is wat deur die kerk ingesluit word waaraan die kerk nuwe betekenis gegee het, naamlik die gesin: *"The Christian family is defined by its action as an agent of the church witness to the truth of the kingdom of God"*. Die kerk as kultuur wat verander en groei, soms homself korrigeer en soms deur ander gekorrigeer word, kan nooit uit die gemeenskap of openbare sake onttrek nie. *"Christians operate out of our own culture, which provides our own root goods, symbols and meanings, and out of our culture we are constantly and diversely interacting with aspects of other cultures"* (Clapp 1996:177).

Die uitgangspunt in die tiener- en gesinsbedieningsmodel is om 'n invloed op die plaaslike gemeenskap se kultuur uit te oefen om Christelike waardes en norme te bemiddel en nie toe te laat dat die globale wêreldkultuur, ekonomie en tegnologie, die Christelike kultuur eensydig beïnvloed nie. Beeby (2000:277) meen: *"One day the kingdoms of this world will become the kingdom of Christ. This is the church's mission because it is missio Dei. If we are to recover scripture the mission of recovery must go hand in hand with mission to culture and mission to culture demands the certainty and authority which we only possess from God through his word in scripture"*.

4. Kruiskulturele kommunikasie: Die model van Hesselgrave (1978:197-457) gee sewe vlakke van kruiskulturele kommunikasie wat in die ontwikkeling van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel in gedagte gehou moet word: (1) Daar moet 'n bewustheid bestaan van hoe elke kultuur die wêreld en die kerk waarneem. (2) Dit verwys direk na elke kultuur se eie denkwyses. (3) Taal en ander maniere om tot uitdrukking te kom, moet verken word, wat (4) kulturele gedragspatrone insluit wat radikaal van mekaar kan verskil. (5) Daarom moet sosiale strukture en interaksiemetodes in ag geneem word. (6) Die media met voor- en nadele moet nagevors word om geloof meer doeltreffend te bemiddel. (7) Die uiteindelijke geloofsbemiddeling lê in 'n ondersoek van motiewe met betrekking tot kommunikasie en hoe die verskillende kulture tot besluit kom. Teen die agtergrond van die

kommunikasieprosesse soos deur Lasswell voorgestel en Jakobson se kommunikasiemodel kan Hesselgrave se diagram in oënskou geneem word om geloof in die gemeenskap te bemiddel (vgl diagram 71: *Dimensies van kruis-kulturele kommunikasie*). Hierdie kruiskulturele kommunikasie en beïnvloeding vanuit die Christelike kultuur vereis ook 'n model om op 'n praktiese wyse te werk te gaan.

9.7.4 'n Transformasiemodel vir kulturele verandering

Hendriks (1992:29-35) se uiteensetting van 'n transformasiemodel word gebruik en krities beoordeel om 'n plek te vind binne 'n gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid:

1. Histories-teologiese uitgangspunte: Die transformasiemodel ontstaan uit reaksie teen samelewingstrukture wat besig is om menswaardigheid aan te tas. Die model het twee gestaltes: (1) die bevrydingsteologie van die derde wêreld waar armes feitlik aan hul lot oorgelaat is en (2) die ekologie van die eerste wêreld waar die ekonomiese en militêre geweld dreig om die ekologiese balans te vernietig. Die teologie van hierdie model word gebou op die skeppingsteologie en die mens wat na die beeld van God geskape is. Enige sisteem waarin die mens onwaardig behandel word, word as sonde beskou. Moltmann (2001:179) beweer: “... *if the church is oriented toward the cosmos, then the ecological crisis of earthly creation is the church’s crisis, too, for through the destruction of the earth, which is ‘bone of its bones and flesh of its flesh,’ it too will be stroyed*”.

2. Kerkbegrip en wêreldbeskouing: “Die profeet- en diensknegmetafore, asook die baie voorbeelde van bevrydingsaksies waar die volk van God worstel om aan onderdrukkende situasies te ontkom, domineer in die transformasiemodel die kerkbegrip” (Hendriks 1992:31). Die kerk word dus vanuit die situasie waarin die armes onder verskillende vorme van geweld ly, gevorm. Die kerk reik dus in hierdie nood soos Christus na die wêreld uit. Verhey (2001:119) meen: “*The Spirit sent the church into the world as a global and peaceable community, as a community of discourse, and as a community of healing. As the church developed, it found in the world a variety of healing practices*”.

3. Ampsbegrip: “Die ampsbegrip modelleer op die profetiese en diensknegkarakter van Christus. Dit is teleologies (in terme van die einddoel) gerig op bevryding” (Hendriks 1992:32). In 'n gemeenskapsgerigte bediening val die klem op die amp van die gewone lidmaat, waarna Heitink (1993:290) as “*laïkale*” amp verwys en wat wel 'n geestelike dimensie het, al lyk dit eerder na 'n maatskaplike en politieke dimensie binne die praktiese teologie. Met betrekking tot die teleologiese doel van jeugbediening meen Nel (1998:63) is daar “... *geen ander keuse as om die jeugbediening ingebed te sien in die meer omvattende konsep van gemeentebou nie*”. Nel (1998:74) beweer: “*Samevattend kom dit in die doelbepaling van jeugbediening dus neer op die omvattende opbou van die gemeente as dienskneg binne die gekome en komende Ryk van God*”.

4. Eenheid en ekumene: In die praktyk maak hierdie model dit moontlik dat verskillende denominasies saam kan werk waar gemeentes van dieselfde kerkverband soms probleme met samewerking ondervind. Die doel van praktiese teologie is om die verskillende magte of bronne in die samelewing nader aan mekaar

te bring tot uitbreiding van die koninkryk van God. Benson (1997:140) meen een van die grootste probleme in die gemeenskap is om mense te laat saamwerk: *“The challenge, then, is first to find appropriate ways to involve people within the structure of the initiative ... and second to connect them with other asset-building oppurtunits in the community”*.

5. Kommunikasiestyl: (Vgl paragraaf 9.5.2 (5) – Faktore wat tot geloofshandeling lei en Bulckens 1994:98 – geloof wat in die psige van die mens gestalte aanneem) Binne die gemeenskapsgerigte model speel die kognitiewe, affektiewe en konatiewe dimensies van menswees 'n besondere rol. Binne hierdie raamwerk kan die totale mens bereik word. Binne die gemeenskap moet 'n duidelike kommunikasienetwerk en wyse van kommunikasie bestaan. *“Daar word baie gepraat en geredeneer, gedeel en getuig, gehuil en gesing, gebed en gepreek van kleingroepe af tot by die groot massabyeenkomste. ... Sang en liggaamsbewegings speel 'n belangrike rol hierin”* (Hendriks 1992:32).

6. Erediens en liturgie: Die transformasiemodel is nie van 'n kerkgebou of enige vergaderplek afhanklik nie. In hierdie navorsing is dit nie die onreg in die gemeenskap wat beklemtoon word nie, maar die hantering van die onreg. As daar 'n veroordelende houding ingeneem sou word, sal die vereniging van die kerke met mekaar asook met die staat en markplein in die gedrang wees. Sou die Gees en Woord van God nie meer die veranderinge teweegbring nie, maar deur slegs 'n aktivistiese houding in te neem, sal die plan van gemeenskapsgerigtheid nie slaag nie. Die hermeneutiek moet dus nie deur mense bepaal word nie, maar vanuit 'n duidelike gemeenskapsteologie wat Skrifgefundeerd is, gerig word. Vos en Pieterse (1997:16) meen: *“Die gemeente is 'n kommunikasiegemeenskap wat met mekaar en met die Heer, asook met die samelewing waarin die gemeente leef, in 'n voortdurende dialoog, in 'n duursame verhouding, in 'n diepe gemeenskap verkeer”*. Hierdie funksie van die gemeente het in 'n hoë mate verlore gegaan en moet herwin word. Barnard (2001:50) verwys na die dinamiese relasie tussen Christelike liturgie en kultuur wat in vier dimensies omskryf kan word, naamlik dit is: (1) transkultureel – dieselfde inhoud geld vir almal, (2) kontekstueel – varieer na gelang van konteks, (3) kontrakultureel – waar ongeregtheid heers en (4) kruis-kultureel – kan met verskillende plaaslike kerke gedeel word. In die sin van gemeenskapsgerigtheid, word liturgie aan enige moontlike konteks gekoppel om die dinamiese boodskap van die Woord daar te laat hoor.

7. Evangelisasiestyl: Heitink (1993:24) knoop evangelistiek, diakoniek en die amp van die gewone en selfs vergete lidmate saam binne die handelingsveld van godsdiens en samelewing. Evangelisasie mag dus nie slegs in die een of die ander vorm opgaan soos byvoorbeeld diakonaat nie. Die evangeliestyl word bepaal deur 'n ingesteldheid om die mense in nood na die goeie boodskap van die kerk van Jesus Christus te lei. Dit vra sosiale betrokkenheid. Nel (1994:29) beweer: *“Die kerk staan en val met sy roeping tot verkondiging van die Evangelie. Die oordra van die evangelie is vir die gemeente geen luukse wat nagelaat kan word wanneer of omdat dit nie gerieflik, maklik of populêr is nie”*. Om te evangeliseer vereis direkte kontak met die mense in die gemeenskap en in vele gemeentes wil dit nie realiseer nie en bly die kerk onsigbaar en sy taak nagelaat.

8. Sosiale betrokkenheid: Hendriks (1992:33) beweer: *“Waar die liggaamsmodel die nood van die enkeling aangespreek het, spreek die transformasiemodel die nood van die arme, die onderdrukte en die wêreld op ekonomies-sosiaal-polities-ekologiese vlak aan”*. Die behoeftes van mense kan nie op 'n eensydige wyse aangespreek word met die verwagting dat daar werklik verandering in die gemeenskap sal kom nie. Tracy (2000:241) is van mening dat: *“... the new technologies and their attendant social world may be related to the widespread social and intellectual recovery of religion as participation of manifestation”*. Benson (1997:117-118) toon agtien maniere aan hoe die plaaslike owerheid 'n rol kan speel om samewerking in die gemeenskap te verkry, byvoorbeeld by skole, hospitale, winkels, restourante, ensovoorts.

9. Positiewe kenmerke van model: Hendriks (1992:33) meen: *“Hoewel die populêre mening in die gevestigde wêreld dit nie insien nie, het hierdie model 'n baie sterk Bybelse en teologiese fundering. Dit was beslis teologies 'n wins om weer vanuit Gen 1 na die res van die Bybel en die wêreld te kyk”*. Hendriks (1992:33-34) verwys soos volg na die winspunte van hierdie model: (1) soteriologies: *“die sonde het inderdaad sosio-maatskaplike gestaltes”*; (2) antropologies: *“die menswaardigheid van alle mense - as wesens wat deur God na sy beeld geskep is - is belangrik”* en (3) ekklesiologies: *“vir miljoene mense het hierdie model weer die geloofwaardigheid van die kerk herstel omdat die lewensnood en bestaanskrisis van die eenvoudige, die arme, weer in die sentrum van die kerk se aktiwiteit betrek is”*. Hierdie model staan teenoor 'n kerkistiese gemeentebou of 'n kerk wat in instituuthandhawing opgegaan het.

10. Negatiewe kenmerke van model: Volgens Hendriks (1992:34) is die grootste probleem met hierdie model: *“... dat dit op 'n funksionele Christologie berus en dat die Pneumatologie feitlik ontbreek”*. Die pneumatologie en Christologie word in paragraaf 6.13.1 bespreek en daarom word die ander negatiewe eienskappe wat genoem word nie hier herhaal nie.

9.7.5 Fokus op 'n gesonde gemeenskap

Cahill (2000:18) beweer: *“Families in the ancient world commanded intense loyalty and in return secured one's status and advantages in society. Christians, on the other hand commit themselves to a new community of believers in Christ.... The new family of Christ subverts customary ways of allocating power and resources within the larger society”*. Die gemeenskapsgerigte gesinsbedieningsmodel moet gesinne lei om in die gemeenskap diens te lewer deur geleenthede daarvoor te skep of om die bestaande geleenthede te gebruik. Die huidige probleem is dat gesinne in 'n individualistiese wêreld met 'n selfgesentreerdheid opgroei. In die gemeenskapsgerigte model moet aangetoon word hoe 'n gesin in 'n gemeenskap met komplekse en negatiewe omstandighede betrokke kan raak. Benson (1997:184-189) bied strategieë aan hoe om ouers toe te rus om waardes in die gemeenskap te bou, effektiewe gesinsondersteunende programme en geleenthede vir gesinne om sonder die versteuring van die gesinsverband in die gemeenskap betrokke te raak.

Strommen en Hardel (2000:253) vermeld 'n konferensie wat in hierdie verband gehou is met die tema *“America's Promise: The Alliance for Youth”*. In 'n verslag van hierdie konferensie is vyf fundamentele bronne aangedui wat, indien dit voortdurend

beskikbaar is, nie net tot jeugontwikkeling kan lei nie, maar ook die probleme van jongmense laat afneem. Hierdie vyf bronne is: (1) 'n voortdurende verhouding met omgee-ouers, (2) veilige plekke en gestruktureerde aktiwiteite, (3) 'n gesonde begin vir 'n gesonde toekoms, (4) bemarkbare bekwaamhede deur effektiewe opleiding en (5) geleenthede om te dien. Die kind word vanaf geboorte tot twintigjarige ouderdom aan al vyf hierdie bronne gekoppel. Dit word op 'n natuurlike wyse in woonbuurte en gemeenskappe ingefaseer in gesinne, assosiasies, jeugorganisasies, menslike hulpbronne, godsdienstige instansies, skole en besighede. Al die moontlike hulpbronne in die samelewing werk saam om kinders vir hul skoolopvoeding voor te berei en deurlopend daarby betrokke te bly.

In die Ou en Nuwe Testamentiese tyd en in vorige dekades het gesinne en families lojaliteit teenoor mekaar getoon. Die erediens was 'n belangrike vergaderplek om geloofsgemeenskap te beoefen. Gemeenskaplike waardes het 'n belangrike rol gespeel. Met die koms van die postmoderne tyd het nuwe waardesisteme na vore gekom wat die klem meer op die materiële belange laat val het. In die lig van hierdie globalisering moet daadwerklike pogings aangewend word om tieners en gesinne se geestelike, psigiese en biologiese gesondheid te koester. Dit is nie 'n taak vir individue of enkele gesinne nie, maar 'n gemeenskaplike aanslag teen die vernietigende demoniese wêreld. Daar gaan al hoe meer stemme op dat die kerk saam met ander sisteme of hulpbronne in die gemeenskap moet saamwerk (vgl Browning en andere 1997:310). Browning en andere (1997:322-334) verskaf inligting wat kerke kan doen om die beleid in die gemeenskap te verander om 'n gesonder lewe te kan lei, byvoorbeeld dat die gemeenskap nie 'n neutrale houding oor gesinsake mag handhaaf nie en dat gesinsvriendelike situasies by die werkplek geskep moet word wat tot spanningverligting kan lei.

9.7.6 Fokus op die ontwikkeling van waardes

In die gemeenskap is verskillende ideologieë, soorte godsdienstige gebruike en okkultiese bewegings wat verskuild opereer. 'n Gesonde waardestelsel en die opbou van waardes is derhalwe van belang in elke gesin. Die ouerhuis is die plek waar tieners 'n gesonde waardestelsel kan aanleer en die portuurgroep is naas die ouerhuis die plek waar dit toegepas en ingeoefen kan word. Volgens Die Kerkbode (2002:1) het die vise-president van Suid-Afrika, Jacob Zuma gesê: *“Kinders kan agente van verandering wees en help met die morele heropbou van Suid-Afrika”*. Hierdie stelling is gemaak by die bekendstelling van die Beweging vir Morele Heropbou wat deur ongeveer 1000 regeringslui, kerkleiers en sakelui bygewoon is. Zuma het dit beklemtoon dat besinning oor morele opbou kinders se insette moet insluit.

Morele verantwoordelikheid moet by tieners gekweek word. Daar is 'n toename in immoraliteit in gesinne soos reeds bespreek by die probleemstelling. Daarom is die ontwikkeling van moreel-verantwoordelike tieners en -volwassenes noodsaaklik. Navorsing wat onder 5,000 Amerikaanse kinders tussen die vierde en twaalfde graad deur *Harris Scholastic Research* in 1989 gedoen is, toon dat die ontwikkeling van moreel-verantwoordelike tieners in verband gebring kan word met hul persoonlike beskouing van moraliteit (vgl Strommen en Hardel 2000:135). Daar is basies vier beskouinge van morele waardes: (1) medemenslikheid: doen wat die beste vir almal is, (2) konvensionalisties: volg die advies van 'n outoriteit soos 'n ouer, onderwyser of

jeugleier, (3) ekspressiwisties: doen wat jou gelukkig maak en (4) teïsties: doen wat jou situasie sal verbeter of wat jou in staat sal stel om te vorder. Hierdie navorsing dui wel op die impak wat morele veronderstellings op die besluitneming by kinders maak. *“These data demonstrate that the values and beliefs of children do matter. Values and beliefs shape children’s attitudes and behavior”* (Strommen en Hardel 2000:136). Hierdie navorsing se resultate dien as motivering om aan tieners morele waardes en verantwoordelikhede te leer.

Strommen en Hardel (2000:228) praat van die opbou van waardes in die gemeenskap as 'n nuwe paradigma. Waardes moet eers binne die lewens van jongmense realiseer voor hulle sinvol in die gemeenskap betrokke kan raak. Dit moet in gesinne en portuurgroepe toegepas en beoefen word.

1. Eksterne en interne waardes: Strommen en Hardel (2000:230) verwys na Benson (1997:27) se veertig waardes wat in die volgende kategorieë ingedeel word: (1) Eksterne waardes, naamlik ondersteuning, bemagtiging, grense en verwagtings en konstruktiewe tydsbenutting. (2) Interne waardes, naamlik 'n verbintenis om te leer, positiewe waardes, sosiale geskiktheid en positiewe identiteit. Strommen en Hardel (2000:233) dui ook aan hoe jongmense se hoë-risiko-gedrag afneem soos die waardes in hul lewens toeneem. Die ondersoek is gedoen met betrekking tot alkohol, tabak, dwelms, seks, depressie/selfmoord, anti-sosiale gedrag, geweld, skoolprobleme, gebruik van sterk drank en motorbestuur (vgl Benson 1997:57-58).

2. Basiese oorwegings vir waarde-ontwikkeling: Strommen en Hardel (2000:237) verwys na 'n navorsingsinstituut se identifisering van vyf basiese oorwegings vir 'n waarde-ontwikkeling: (1) Waarde-ontwikkeling begin by geboorte en moet dwarsdeur die kinder- en jeugjare gehandhaaf word. (2) Waarde-ontwikkeling is afhanklik van positiewe verhoudings met kinders en adolessente en vra 'n beginselvaste gemeenskap waarin die kinders en adolessente aan duidelike boodskappe, oor wat belangrik is, blootgestel kan word. (3) Gesinne kan en behoort die kragtigste genereerders van waarde-ontwikkeling te wees. (4) Waardes is geneig om meer effektief te wees as dit gelyktydig deur gesinne, skole, jeugorganisasies, woonbuurte, godsdienstige instellings, gesondheidsdienste en informele instellings ontwikkel word. (5) Elkeen in die gemeenskap het 'n rol om te speel.

3. Verbintenis en waarde-ontwikkeling: Die term “verbintenis” (*“bonding”*), speel in die waarde-ontwikkelingsproses 'n belangrike rol omdat elkeen van die vorige vyf oorwegings na verhoudings verwys. Martinson en Martinson (1998:66-67) verwys na die volgende vyf eienskappe van verbintenis tussen ouer en kind, maar dit is ook van toepassing waar daar na persone in die gemeenskap uitgereik word. Dit word dus dianooreenkomstig hier genoem.: (1) Verbintenis is 'n intense en voortdurende interaksie. Dit lê iets van die omgee-persoon se gedrag in die persoon se gedagtes vas met wie die verbintenis in 'n interaktiewe proses plaasvind. Dit kommunikeer veiligheid, genoegsaamheid en ondersteuning en dit lei tot onderlinge vertrouwe en help om 'n eie identiteit te ontwikkel. Martinson en Martinson (1998:66) sê: *“This bond establishes the psychological, social, and moral underpinnings for the child’s personhood and the context for the parent’s ongoing efforts”*. (2) Verbintenis kan gekweek word. Om verbintenis te kweek, het 'n emosionele komponent omdat dit nie oor 'n oppervlakkige ontmoeting of kennismaking gaan nie. Soms sal dit spontaan plaasvind, maar dit kan ook 'n soeke na kontakpunte agter maskers of pretensies

wees. (3) Verbintenis het 'n fisiese komponent. Om met iemand te bind, beteken om in daardie persoon se teenwoordigheid te wees, om geruik, gesien en gehoor te word, byvoorbeeld *“Parents strengthen their bond with a child through respectful, loving touch, especially through timely hugging and holding of the child”* (Martinson en Martinson 1998:67). (4) Verbintenis het 'n wilskomponent. 'n Sterk ouer-kind-verbintenis ontwikkel en bly voortbestaan as ouers 'n verbintenis aangaan om altyd met deernis vir die kind beskikbaar te wees. Hierdie wilskomponent sal sterker moet wees wanneer daar met vreemde persone in die gemeenskap sulke verbintenis aangegaan moet word. (5) Verbintenis het 'n geestelike komponent. Martinson en Martinson (1998:67) sê: *“Bonding is a spiritual component. When a parent allows a child to see in action that parent’s deepest convictions, values, and emotions, the child identifies with the parent’s humanity and is allowed a window into the parent’s spirit”*. Hierdie komponent of venster na die hart van die gemeenskapswerker sal deurgaans in gedagte gehou moet word wanneer die plaaslike gemeente na die gemeenskap uittrek.

9.8 'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel

Gesins- en gemeenskapsbediening is 'n opdrag van God. Omdat God die gesin as die belangrikste kleingroep in die gemeenskap en sy koninkryk beskou, kan daar geen twyfel wees oor die motivering van 'n gesinsbediening binne elke gemeente en gemeenskap nie (vgl diagram 72: *'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel*). God het die inisiatief geneem om 'n verbond met sy huishouding te sluit (Gen 17:7). God se belofte staan vas vir almal wat Hy na Hom toe roep (Hand 2:39). God het Hom na hierdie wêreld gedraai as Boumeester van elke huishouding (Ps 128:1). Hy vra ouers en kinders as medewerkers om ook na die wêreld te draai en die verlossingswerk deur Jesus Christus aan te kondig.

Die model van Hand 2:37-42 kan as 'n basiese riglyn gebruik word. Redding uit die ontaarde situasie van die gemeenskap moet plaasvind, sonder die verwerping van die ontaarde mense in die gemeenskap. Dit is 'n baie moeilike stap en is terdeë by The Fountain in Boksburg ondervind waar heelwat persone met 'n kriminele rekord vir hulp aangeklop het. Eers moet die hoof van die huisgesin as geloofsbemiddelaar gered word uit die verdoemende situasie voor hy of sy die ontaardes deur geloofsbemiddeling en –vorming uit hierdie situasie kan lei. Die riglyne vir hierdie gesinsgebaseerde aanbidding en diens word in die Bybel gevind en word aan mekaar oorgedra deur sosialisering soos by die gemeenskaplike maaltye. Hierdie sosialiseringproses kring uit tot onderlinge vertroue en mededeelsaamheid en spreek die samelewing aan en trek die lede van die samelewing aan en in. *“The continuity between the gathered ecclesia and the church at home has been a constant theme throughout Christian history ...”*. (Browning en andere 1997:308).

Die model wat Browning en andere (1997:308) voorstel is 'n dialogiese en nie-patriargale huiskerk-model. Hierdie model het as basis ouergesag wat uit 'n dialoog tussen ouers se persoonlike verbondenheid met God en met die kerk bestaan. Browning en andere (1997:308) beweer: *“One of the most important learnings from our interviews was just how crucial home-based worship is for the transmission of faith and family traditions”*. In hierdie dialoog in gesinne is kinders op 'n natuurlike wyse ingesluit. Dit het in die afgelope dekades in 'n groot mate verdwyn.

Alhoewel die Bybel as basis gebruik word om 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel te ontwikkel, kan die invloed van die postmoderne sekulêre konteks nie buite rekening bly nie, want dit is waar geloofsbemiddeling moet plaasvind en die gaping tussen die tradisionele en geloofservaring oorbrug moet word (vgl diagram 51: *Die teks in die postmoderne konteks*). Fowler (1988:35) sê alhoewel ons nie op die Nuwe Testament kan steun vir 'n model om die kerk te organiseer nie, moet ons gelei word deur wat die Bybel oor die aard van die kerk en gemeenskap openbaar. Fowler (1988:35) noem twee beginsels wat in hierdie openbaring van belang is: “*Creation, and therefore human society in all its aspects, is structured by the law of God’s Word and creation is not static, but is continually unfolding under the cultivating hand of man*”. Die model vir tiener- en gesinsbediening sal dus voortdurend moet verander om geloof te kan bly bemiddel in die veranderende gemeenskap. Hall (1998:70-74) waarsku teen die volgende valstrikke in 'n veranderende gemeenskap: (1) eksklusivisme waar net een tradisie die waarheid kan verkondig, (2) pluralisme as die teenpool van eksklusivisme, naamlik dat elke geloof onafhanklik van mekaar iets bydra tot geestelike vorming en (3) inklusivisme as teenreaksie op eksklusivisme deur ruimte te skep vir mekaar, maar om ook een geloof te probeer handhaaf. Om uit hierdie warboel van benaderinge te kom, stel Hall (1998:74-76) voor dat die swakpunte en sterkpunte van hierdie drie benaderings ondersoek kan word, maar dat aldrie dit in gemeen het dat dit slegs op intellektuele, teologies-filosofiese, vlak gedoen kan word. Hall (1998:76) stel dus voor dat daar teruggegaan sal word na die geloofsbelydenismodus. “*Moreover, the freedom to confess the faith that we profess will depend very largely on our readiness today and for decades and centuries ahead to embrace the newly disestablished status that our world is imposing on us and to resist any further attempts to substitute the ecclesiology of glory for that of the cross, a very great proviso!*” Dit beteken dat die saad voortdurend maksimaal in hierdie pluralistiese samelewing gesaai sal word en die brood op die water gewerp moet word, want die saad sal soms ontkiem en groei en daar sal altyd diegene wees wat die brood sal neem en eet (vgl Hall 1998:76).

God gee die gesin die opdrag om ambassadeurs in sy koninkryk te wees. Elke gesinslid se posisie in die gesin is belangrik (vgl Louw 1999:121). Die Bybelse model vir gesinsbediening moet van Genesis tot Openbaring gesoek word, want die Bybel bied geen duidelik uitgewerkte model nie. Louw (1999:137) verwys na Purvis wat sê dat die Bybel geensins as 'n bron gebruik kan word vir modelstrukture en verhoudinge vir kontemporêre gesinne nie. In diagram: 72 *'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel* word 'n voorbeeld gegee hoe daar na so 'n model gesoek kan word. Gesinsbediening is 'n opdrag van God wat in die verbondsmatige (Gen 17:7) gesoek moet word. Sonder die beloftes (Hand 2:39) wat God gemaak het en die aanbod om self die Bouer (Ps 127:1) te wees, is gesinsbediening slegs 'n feilbare menslike poging. God roep tot die ouers om 'n besliste keuse (Jos 24:15) te maak om 'n gesin te wees wat die opvoeding (Deut 6:6-8; Kol 3:20 en Ef 6:4) en die huisaltaar insluit om in die verbondsgesin die liefdesgebod te laat realiseer (Rom 13:8; 1 Kor 13). God roep ook na die kinders in die gesin om hul ouers (Eks 20:12) en die Woord van God (Eks 12:24) te eer, om gelowig te wees en ook die profete en leiers (Deut 29:10-11) van die volgende geslag te word. God roep dus na elke lid van die gesin om in die verbondsgesin en dus ook in die huisgesin van God, ingesluit te word (Hand 16:15, 31). Só kan gesinne saam gemeente wees (1 Tim 3:15) om die wêreld vir Jesus Christus te wen.

'n Gesinsbedieningsmodel moenie gesien word as die absolute oplossing van politieke, sosiale en geestelike probleme nie. Vanaf die heel eerste gesin van Adam en Eva was daar spanning. Die vroegste Christelike kerk het ook geworstel om 'n alternatief te vind om hierdie spanning van 'n oneervolle gesinskultuur teen te werk. Browning en andere (1997:143) sê in hierdie verband: *“The Epistle to the Ephesians - which influenced Thomas Aquinas, Luther, and modern Catholic and evangelical theologies of family - helps us understand how early Christianity engaged the honor-shame culture. Written to a group of second-century urban Christians living in cities in the Lysus valley, the author ... was attempting to save them from sinking back into the pagan existence of the surrounding culture”*.

Dit was ten alle tye nog belangrik om die eenheid in enige sisteem te handhaaf, maar die pogings of metodes was oënskynlik meesal nie so suksesvol nie. Die magte om hierdie eenheid te breek was ook nog altyd aan die werk (vgl Ef 2:2-3). Daarteenoor word aanbeveel om met beskeidenheid, vriendelikheid, geduld en verdraagsaamheid in liefde met mekaar saam te leef (vgl Ef 4:2-3). *“The opposing pagan ethic is an ethic of contest or “wrath,” which follows the desires of the “flesh and senses” (Eph. 2:2-3). It is not just simple immorality that Ephesians opposes; it is a systematic male ethic that enshrined the virtues of courage, strength, dominance, and conflict as means for achieving domestic order and public honor”* (Browning en andere (1997:143).

Hebbard (1995:32) sê: *“Family ministry is not antievangelistic. It provides one of the most natural avenues to share honest faith from person to person and from family to family”*. Dit is 'n Nuwe Testamentiese medologie. Die mislukkings op die terrein van evangelisasie, om bekeerlinge, die jeug en ware aanbidding te behou, lê nie in metodologieë per se nie, maar in bekwaamhede met betrekking tot verhoudingsbou. Verhoudingsbou en die verbondsmatige benadering van tiener- en gesinsbediening is sleutel terme in hierdie navorsing.

Die volgende Bybelse beginsels kan gebruik word om 'n gesinsbediening te inisieer (vgl Hebbard 1995:33-60):

1. Heilbeoefening deur assosiasie: Die Bybelse verhaal is 'n drama van die mensdom wat sy verhouding met 'n liefdevolle God verloor het. God tree op om hierdie verhouding deur Jesus Christus weer te herwin (vgl Gal 4:4-7). God het heil beoefen deur assosiasie. Hy handel persoonlik en direk met die gevalle mens deur die kruisdood van Jesus Christus. Hy gee nie nog 'n wet nie, maar kom in die vlees om met die mens te onderhandel (vgl Hand 17:27). Hebbard (1995:34) sê: *“Salvation by association implies that the one trying to help joins the struggler in pain”* (vgl Heb 4:15). Hy het met ons pyn kom deel sodat ons deel kan word van die pyn van die kruis en dié van ander. *“This is the most powerful modelling in the universe”* (Hebbard 1995:34). Om iemand se pyn te verstaan moet daar 'n ontmoeting plaasvind wat slegs moontlik is tussen twee persone, *“... die zich op een moment door elkaar willen laten kennen, dieper dan de buitenste schil van de ui”* (Bons-Storm 1989:113).

Assosiasie tussen lidmate en onderlinge verhoudingsbou is die vernaamste oplossing vir die liggaam van Jesus Christus. Die kerklike leiers verkondig koinonia, maar in praktyk is daar kragte wat dit teenwerk. Hebbard (1995:34) meen: *“The*

Pharisees offer us a classic illustration of ministry by segregation, not association. Even their name meant “the separated ones”. Hulle het geglo dat God se kinders hulself van die invloed van die wêreld moet afsonder. Hulle het dit so ver gedryf dat Jesus Christus hulle daarvan beskuldig het dat hulle heeltemal uit voeling met die mense rondom hulle is. Hulle het weer Jesus daarvan beskuldig dat Hy saam met tollenaars en sondears eet (vgl Luk. 5:30). 'n Ander voorbeeld wat hier gebruik kan word is Johannes 8:3-11 waar Jesus en die vrou wat owerspel gepleeg het in gesprek is (vgl Hebbard 1995:36).

Fragmentering en isolering kan as antonieme van assosiasie beskou word. Raubenheimer (1997:50-51) meen die huidige situasie in Suid-Afrika is die van isolasie, fragmentasie en “*n reënboog van verskeidenheid*”. Dit is egter moeilik om binne hierdie gefragmenteerde en geïsoleerde situasie in die kerk geloof te bemiddel, want geloof handel direk oor verhoudings. Hebbard (1995:36) noem drie stappe vir redding deur assosiasie volgens Johannes 8:3-11 met betrekking tot die owerspelige vrou: (1) Aanvaarding deur nie te oordeel nie, (2) genesing deur op 'n ander manier na iemand te kyk en met respek die persoon aan te spreek en (3) die oproep van die aangeklaagde en aanklaers tot 'n hoër roeping. Hierdie verhaal illustreer die krag van gesinsbediening. Gesinne wat agterkom dat die eredienste nie 'n plek van oordeel is nie en dat die preekstoel nie 'n steekstoel is nie, sal met 'n ander houding en verhouding in die gemeenskap met die kerklose vriende oor die kerk as huisgesin van God kan gesels. Daar is baie eensames te midde van die skares. Borgman (1997:122) meen: “*Understanding group dynamics in their culture will help us in our evangelization, building community, and nurturing*”.

2. Behoeftegebaseerde bediening: Volgens Mat. 25:34-40 is dit duidelik dat die koninkryk van God van die begin af vir die gesin bedoel en ook ingerig is. Daarom moet elke gesin sy plek binne die koninkryk ken en dit ook inneem en die opdrag uitvoer met betrekking tot die wat honger en dors is, sonder klere en huisvesting is en in die gevangenis beland het (vgl Jes 58:6-8 en Matt 25:35-36). Die wet en heilsplan van God word sigbaar wanneer die een gesin die ander gesin se laste begin dra (vgl Gal 6:2). Hebbard (1995:39) sê: “*Each generation of God’s people is laden with the mantle of ministry based upon the world of which it is a part. Jesus said, ‘I want My people to be ambassadors of grace wherever they go. I want them to respond as I would have responded while on earth’*”.

'n Behoeftegebaseerde bediening is in sy eenvoudigste vorm medelye. Wat kan die kinders van God vir 'n verlore gaande wêreld doen? Dit gaan nie om duur en ingewikkelde programme of addisionele personeel nie, maar oor harte wat saam met dié in pyn huil en saam met dié lag wat vreugde ervaar. Te veel gemeentes en geestelike leiers het hulle van die pyn van die gemeenskap onttrek. Gesinsbediening vra 'n bediening van medelye binne die uitgebreide huisgesin van God (vgl Hebbard 1995:40 en Ef 2:19). Benson (1997:130) beklemtoon dat daar nooit by behoeftes begin moet word as jongmense in gemeenskapsbou betrek moet word nie, maar by hul gawes, talente en vermoëns. Die idee is om jongmense eerder te leer om ander te bedien as om van bediening afhanklik te word (vgl Nel 1998:34-40 oor narcisme – selfbeheptheid en grootheidswaan in paragraaf 8.4.3 (6)).

3. 'n Geloofwaardige bediening: Borgman (1997:220) beweer: “*Theology is understanding God’s love in action*”. Dikwels dink lidmate van 'n gemeente dat die

dominee heeltemal uit voeling met die daaglikse lewe is. Soms is dit waar! Daar is geestelike leiers wat hulle van die pyn en lyding van mense isoleer deur maklike oplossings vir probleme aan te bied. Dit mag die gevolg wees van 'n gebrekkige opleiding, probleme in die persoonlike lewe en te veel jare van geïsoleerde bediening. Lidmate sal dan eerder na iemand anders gaan of die kerk heeltemal verlaat. In Jeremia 6:13-15 waarsku die Here teen die gevare van 'n irrelevante bediening (vgl Hebbard 1995:41). Hebbard (1995:42) sê: *“We may not have all the training and expertise in the world. But we can all learn to listen empathetically to our suffering fellow humans. Jesus never tried to ‘slightly heal’ people’s hurts”*. Jesus het sy dissipel geleer om na mense se pyn te luister. Van Pelt (1997:46) meen: *“Listening is a gift we offer people. It’s a gift because it’s such a rare commodity in our fast-paced society”*.

Gesinsbediening is om die gemaksones van 'n formele bediening wat ongeloofwaardig geword het, te verlaat en af te draai na die beseerdes. Borgman (1997:232) beweer: *“Good theology among youth and adults should lead to healing and faith commitment, to forgiveness and empowerment, to liberation and development”*. Dit is 'n bediening om nie net met die Woordverkondiging besig te bly nie, maar om die daad by die Woordverkondiging te voeg (vgl Jak. 2:14-17). 'n Geloofwaardige bediening is 'n dienaarsbediening. Dit is 'n bediening wat by mense se behoeftes begin om hulle by die genade van God in Jesus Christus uit te bring. Jesus het selfs die voete van die verloëenaar, Judas, gewas. Gesinsbediening is om die voete van die gesinne te was wat in 'n krisis is asook die voete wat nie krisisse beleef nie. Johannes 13 bied 'n besondere model van 'n geloofwaardige bediening (vgl Hebbard 1995:44).

4. 'n Bediening om 'n uitgebreide geloofsfamilie te bou: Nel (1994:2) beweer dat die werkwoord, om te bou, ongeveer 390 keer in 'n verskeidenheid vorme in die Ou Testament voorkom. *“Opbou is die werk van Jahwe. Hy beloof dit en Hy doen dit self – ook wanneer Hy sy opbouwerk deur die diens van mense uitvoer”* (Nel 1994:3). Nel (1994:4) beweer dat die begrip οικοδομειν, om te bou, in die Nuwe Testament opvallend by die Ou Testament aansluit. Die opbouwerk het onder andere met onderlinge bemoediging, vermaning, geduld en liefde te doen waaraan die gelowiges almal as uitgebreide familie of huisgesin van God deelneem. Jesus het 'n vraag oor die uitgebreide geloofsfamilie gevra: *“Wie is my moeder en my broers?”* (vgl Mark 3:33-34). Dit mag na 'n verwerping van gesinslede klink. Jesus het hier die gesin in koninkryksterme gedefinieer. Jesus beskou almal as familie wat bereid is om die wil van God te doen. Jesus het die belangrikheid van innige verhoudings in die kerk beklemtoon. Hy het ook geweet dat sy volgelingen aan vervolging onderwerp gaan word en dat hulle 'n ondersteuningsstelsel nodig sal hê. Hulle het 'n tuiste nodig gehad waar aanvaarding, liefde en omgee bestaan. Hierdie stelsel is die nuwe familie in die koninkryk van God waarvoor Jesus Christus heelwat meegedeel het. Die biologiese bande is belangrik, maar daar is ook 'n hoër vlak van Christelike bande, verhoudings, die geloof- of verbondsfamilie. Aan die kruis maak Jesus egter seker dat sy moeder goed versorg sal word (vgl Hebbard 1995:44-45).

'n Geloofsgesin is belangrik omdat daar in die gemeenskap 'n behoefte aan verhoudings is. Cahill (2000:122) met verwysing na 'n swart Katolieke sielkundige, Edwin Nichols, se mening, beweer: *“... that African Americans can hold up an ideal of marital and parental faithfulness while rallying around families and individuals in*

difficulty, especially to help nurture children". Edwin Nichols is van mening dat swart Christene nie veroordelend teenoor mekaar is nie en dat hulle hul bure so lief het soos hulself. Die geloofsgesin is die plek waar verhoudings met God en mens beoefen kan word. So 'n geloofsgesin is 'n veilige plek veral vir alleenlopers en die enkelouer. Dit bied hoop vir die geskeides en kinders uit verbrokkelende gesinne. Gesinne het nie vandag 'n geloofsfamilie minder nodig as 2000 jaar gelede nie. 'n Geloofsgesin word benodig vir opleiding, berading en leiding (vgl Hebbard 1995:46). Die belangrikheid van 'n geloofsgesin word in 1 Tim. 3:4-5 beklemtoon. Hebbard (1995:47) sê: *"Paul is clear in his concept of Christian leadership. The ground is the home. If we cannot cut it with our own families, how can we minister to the family of God? To Paul, this idea is a key factor in the identification of Christian leadership. How does that translate to the church today? Why should that practice be limited to ministers?"*

Handelinge lewer verslag van baie gesinne wat almal tot bekering gekom het. *"This is not accidental. God's relationship with humankind has always been based on the activities of faithful families. From the days of the great patriarchs like Abraham, Noag, Isaac, and Jacob, God worked through them and their families to accomplish His will"* (Hebbard 1995:47). Die twaalf stamme van Israel was twaalf groot uitgebreide families wat trots was om terug te gaan op die wortels van hul oorsprong. Daarom het almal in die gesin tot bekering gekom. Die gesin was 'n hegte eenheid en het rondom die huisaltaar gefunksioneer (vgl Hebbard 1995:47-48). *"The church is to be God's household of faith on earth. It is a large, diverse, dynamic faith family created for the care of God's people. God is the Father, Christ is the Son, and the Holy Spirit is the heavenly counselor. Within the family of faith we enjoy all the relationships of the biological family with one great exception. God's household is eternal"* (Hebbard 1995:48).

5. 'n Inklusiewe bediening: (Vgl paragraaf 9.4.8 (2) - 'n Inklusiewe model) Hebbard (1995:48) sê: *"The law of Moses presented a warning to care for the needs of socially oppressed people and minister to those outside the camp culturally or economically"* (vgl Eks.22:22-23). God wil dat sy kinders vir ongelukkige mense sal omgee. Die Nuwe Testament beklemtoon hierdie tema vir alle ouderdomsgroepe, rasse en lewensituasies. Dit was Jesus se bedieningstrategie. Hy het met konings en gewone mense gepraat. Sommige van sy diepste teologiese besprekings is duidelik deur die gewone mense verstaan en deur die godsdienstige hoëlui in 'n verkeerde lig gesien. Johannes 3 en 4 is voorbeelde van sulke gesprekke of bedieningstrategieë. Jesus Christus het tollenaars, sondaars, uitgeworpenes en prostitute bedien (vgl Hebbard 1995:48-49). Gesinsbediening moet op die beginsel van aanvaarding gebaseer word.

"How many have left our churches because of the unwritten message: 'You don't fit in here and you never will'" (Hebbard 1995:50-51). Hoe kan hierdie houding verander word en gesinne met verskillende vorme weer welkom voel in die gemeente? Die antwoord lê deels in die luister na gesinne se verhale.

6. 'n Gawe-georiënteerde bediening: Strommen en Hardel (2000:292) meen: *"The first essential in fostering a congregation's readiness to respond is an atmosphere that frees people to participate in effecting needed change. Such an atmosphere is engendered by a culture that seeks to develop the gifts of individual members and equip individuals for a ministry to others"*. Paulus herinner ons in Rom 12:6-8 aan die

belangrikheid aan die verskillende gawes vir gemeentebediening. Baie geestelike leiers kla dat hulle nie samewerking in hul bediening kry nie. Wanneer lidmate van 'n gemeente die missie van gemeentebediening begin verstaan en dat die verskillende gawes en talente van lidmate noodsaaklik is om geloofsbemiddeling tot handeling te laat kom, tree hulle spontaan na vore vir diens. Lidmate voel onmiddellik betrokke as hul gawes en talente vir ander se welsyn benut kan word (Hebbard 1995:52-54 en Benson 1997:130-131 – *“Principals for engaging youth in community building”*).

7. 'n Opbouende bediening: Jesus het nie enigeen in die kerk toegelaat nie en ook nie enigeen uitgesluit nie. Dit was 'n balans tussen verantwoordelikheid en vryheid. Jesus het nie die owerspelige vrou veroordeel nie, maar het haar vrygespreek en tot 'n hoër vlak van diens geroep. Hy het ook nie die geestelike leiers en aanklaers van hierdie vrou veroordeel nie, maar hulle weggestuur om hulself te ondersoek.

God se kerk is 'n plek waar gevalle mense in kontak gebring word met die reddende genade van Jesus Christus. Die kerk moet verwonde mense binne elke uithoek van die samelewing bedien. Terselfdertyd moet die standaard van Christelike etiek en moraliteit hoog gehou word. Die gemeenskap roep vir goeie modelle en 'n anker in die lewenstorms. Waarheen moet mense gaan om te sien hoe lyk suksesvolle huwelike en ouers wat op 'n verantwoordelike wyse kinders opvoed? Waar moet mense gaan kyk hoe saamgestelde gesinne tog kan werk? Die eerste plek behoort die plaaslike gemeente te wees. Genade en vergifnis word aan gevalle mense bedien, maar hulle moet ook tot 'n hoër lewensvlak opgeroep word (Hebbard 1995:54-55). As voorbeeld word verwys na Jesus Christus se reaksie op egskeiding in Matteus 19:4-6. *“I believe Jesus was consciously clearing the decks before He launched into His discussion on divorce. He was saying to the Pharisees that before we get entangled in all the legal debates, let’s remember the original plan. Let Me raise the flag, point out the plan, and refocus the lens. God intended one man and one woman for one lifetime. That’s the standard from the Father”* (Hebbard 1995:56). Die gemeente moet hierdie standaard van Christelike etiek koester.

Om sterk Christelike lewens te bou, besorg pyn en opofferings. Dit is 'n dinamiese proses wat die vrug van die Gees na vore laat kom, naamlik vreugde, hoop, liefde en selfbeheersing. Dit is die essensiële elemente van die Christelike lewe en die Christelike gesin. Christelike groei het met baie pynlike konfrontasie en konflik te make. Paulus moedig die Filippense aan om konflik in hul midde op te los en om die reputasie van die kerk te herstel (vgl Hebbard 1995:57 en Fil 3:13-14). Hebbard (1995:58) sê: *“Our churches and communities are hungry for God’s Word concerning the family. Both messages must be delivered with power, compassion, and conviction”*.

8. Gesinsbediening met gewone gesinne: *“The biblical text, especially the Old Testament, gives us fascinating glimpses into the family lives of many great people. Not one family mentioned in the Old or New Testament is cast in the ideal family role. If families are so important, why didn’t God provide us with one perfect or near perfect model?”* (Hebbard 1995:59). Müller (2002:13) meen: *“Daar is nie so iets soos ‘n ideale gesinsvorm nie, hoewel daar ‘n hardnekkige gedagte bestaan dat die ideale gesinsvorm ‘n pa, ‘n ma en ‘n paar kinders van verskillende geslagte is”*. Werklike gesinne ondervind krisisse, mislukkings en pyn. Ware gesinne het vaders en moeders met sterk en swak punte en kinders wat foute maak. Ware gesinne is al wat God op aarde gegee het om Hom te dien. Die ware problematiek van die daaglikse

lewe moet hanteer word. Binne gemeentes moenie 'n illusie van perfeksie geskep word nie. Geestelike leiers se taak is om met gesinne in die etiese, kulturele en ekonomiese worstelinge kontak te maak. *“Our job is to prepare a generation of young people who will see changes and challenges in their lifetimes unknown to us”* (Hebbard 1995:59). Dit is 'n missie om die onvolmaakte te aanvaar en na die volmaaktheid in Christus te strewe – om te word wat ons reeds in Christus is (Nel 1998:126 en 149).

Hebbard (1995:60) se uitgangspunt vir die gesin is om op 'n praktiese wyse in die samelewing betrokke te raak.: *“Family life ministry tries to help families become more reality based in their faith. Family members must learn to be real in their relationships with one another. Family members must learn to be real in their relationship with Jesus Christ”*. Die enigste ideaal word slegs in Jesus gevind en Hy alleen kan daarin voorsien om te word wat gesinne en individue reeds in Jesus is. Hebbard (1995:60) kom tot die gevolgtrekking dat gesinsbediening 'n holistiese bediening moet wees. Gesinsbediening moet al die behoeftes van die gesin, fisies, geestelik, intellektueel en emosioneel aanspreek wat deel uitmaak van die twee belangrike missies van die kerk, naamlik om geestelike op te bou en deur evangelisasie ook uit te bou. Die voorafgaande Bybelse perspektiewe word in die volgende drie perspektiewe vir gesinsbediening saamgevat.

9.9 Drie perspektiewe vir 'n gesinsbedieningmodel

9.9.1 Die terapeutiese perspektief

Die terapeutiese perspektief word in paragraaf 9.10.3 meer volledig bespreek. Die terapeutiese of beradingsperspektief is die mees algemene definisie van gesinsbediening en is primêr ingestel op die emosionele behoeftes en die behoeftes binne verhoudings in die gemeente. De Jongh van Arkel (1991:61) beweer dat die algemene sisteme teorie (AST) besig is om na 'n ekosistemiese benadering te ontwikkel en hy praat van 'n ekosistemen denke as meta-teorie in die praktiese teologie. Müller (1991:91) meen daar moet van 'n eko-hermeneutiese pastoraat gepraat word: *“In die begrip ‘ekologies’ of ‘ekosistemies’ lê die klem op die breë, holistiese benadering”*. Tieleman (1993:14) se gedagtegang sluit hierby aan deur van terapeuties- en hermeneuties-georiënteerde pastoraat te praat.: *“De vraag naar zin komt in beide oriëntaties onder een eigen optiek aan de orde”*.

Clark (1997:14) praat van “guardrails” en “crisis medical centers” vir gesinslede: *“The ‘guardrails’ are preventive programs designed to strengthen family members (though the term family is rarely defined clearly) before they get in trouble”*. Dit handel oor voorkomingsprogramme soos huwelikseminare, oerleidingseminare, ouer-jeug-kommunikasiekursusse, sessies vir onderlinge begrip en voorhuwelikse berading. Die “crisis medical centers” is vir diegene wat deur die veiligheidsrelings (“guardrails”) gegaan het en wat 'n behoefte aan meer spesifieke hulp het. Die hulp is van herstellende aard soos werkswinkels vir berading by egskeiding en huweliks- en gesinsberading asook programme waar daar in sekere situasies ingegryp word (“intervention”). Die persone wat hierdie werk doen is gewoonlik geregistreerde terapeute of professionele beraders wat 'n begeerte het om die kerk te dien (vgl Clark 1997:14-15). Die terapeutiese perspektief dra by tot die lidmate wat langs die pad seergekry het en gebroke gelaat is. Dit is dus daarop ingestel om die liggaam van Christus op te bou.

9.9.2 Die nukleêre perspektief

(Vgl paragraaf 7.4.1 – Die kern- of nukleêre gesin) Dié wat hierdie model sterk ondersteun, is geneig om van Ou Testamentiese Skrifgedeeltes gebruik te maak, byvoorbeeld Deut.4:9-10 en 11:18-21 (vgl Clark 1997:16). Laird (2000:338) beweer: *“Cultural diversity, multiculturalism, culturally sensitive practice, and cultural competence are terms that indicate renewed emphases in the 1990s in the mental health professions”*. Laird (2000:349) maak kultuur die sentrale metafoor om tot verstaan van mense en jouself te kom: *“Ritual, story, narrative, folklore, mythology, kinship patterns, relationships organized by gender and generation, national and community beliefs, values, and practices are just some of the metaphors for understanding the lives of others ...”* (vgl Müller 1996:97-105 – Die verhaal as metode).

Die nukleêre gesinsperspektief fokus op die toerusting van en versterking van individuele gesinne in die gemeente. Müller (1996:77) beweer gesinsterapie: *“... probeer nie net die gesin kalmeer nie, maar streef na ‘n verandering in die totale emosionele sisteem, met die gevolg dat almal, en nie net die geïdentifiseerde pasiënt nie, persoonlike groei ervaar”*.

Programme wat by hierdie benadering gebruik word, is ouertoerustingsgeleentheid, seksopvoeding tuis, minder klem op jeugbediening as 'n afsonderlike bediening, toenemende klem op ouer-kind programme soos retraits, diensprojekte en kategeseklasse, 'n verskuiwing van die verantwoordelikheid van dissipelskap na die gesin (vgl Clark 1997:16). Louw (1989:231) meen dat 'n gesinsverrykingsprogram uit die volgende elemente kan bestaan: (1) die ontdekking van die bedoeling van God met die gesin, (2) 'n daaglikse praktykprogram soos huisgodsdiens en (3) 'n positiewe waardering van mekaar. Indien die druk aan die begin van hierdie benadering te veel vir ouers is om hul verantwoordelikheid na te kom, kan dit net meer skuldgevoelens en spanning veroorsaak (vgl Clark 1997:17).

9.9.3 Die gemeente-as-gesin-perspektief

'n Gemeente as gesin is nie net nog 'n model om te probeer nie, maar is gebaseer op Bybelse beginsels, maar ook op wat mense in 'n Christelike geloofsgemeenskap soek. Dingemans (2000:229-233) beweer dat mense basies na vier dinge in 'n geloofsgemeenskap soek: (1) geborgenheid, veiligheid, rus en warmte; (2) die beleving van 'n hegte gemeenskap; (3) inspirasie of nuwe uitdagings en lewensopdragte en (4) oriëntasie om die lewe te kan orden.

Die gemeente-as-gesin benadering is 'n baie breër benadering as die eersgenoemde twee perspektiewe, naamlik die terapeutiese en nukleêre perspektiewe. Thomas (1996:27) beweer: *“... the starting point is for Christians to make a fundamental change in the way we look at the church, which should change the way we relate to each other in the church”*. Om hierdie siening te verander, moet weer na die Bybelse perspektief oor gemeente as gesin gesoek word. By hierdie benadering word daar meer op die Nuwe Testament gesteun, byvoorbeeld Mat.12:48-50. Die wat hierdie benadering volg, sien die plaaslike gemeente as God se model vir die gesin *“Here’s the concept: THE CHURCH IS GOD’S FAMILY”* Thomas (1996:28). Thomas

(1996:48) verwys na 'n paar kenmerke van die gemeente-as-gesin-perspektief: (1) In God se huisgesin dien God as die Hoof, (2) Jesus is die oudste broer (Rom 8:29) en rolmodel, (3) die ouderlinge is deur God en die ander lede van die familie aangewys om besluite te neem en leiding te gee en (4) dan is daar ook diegene met besondere bekwaamhede soos die predikant en ander betaalde amptenare. Indien die gemeente die begrip van 'n huisgesin hul eie maak en die voorafgaande elemente respekteer, kan dit tot 'n gesonde samesyn lei.

Die bedoeling is ook dat gesinne nader aan mekaar en nie in isolasie sal lewe nie. Clark (1997:18) sê dat die volgende programme vir hierdie benadering gevolg kan word: (1) klem op intergeslagtelike programme en aktiwiteite ongeag gesinsamestelling en lewensfase, (2) 'n gemeentelike besorgheid vir en verbintenis aan jeug- en kinderbediening en (3) 'n gewilligheid om alle programme in 'n enkele bediening te lokaliseer wat gesien word as deel van 'n familie en gemeenskap. Benson (1997:110) beweer: *“Comprehensiveness, collaboration, long-term perspective, and deep engagement and ownership by the people are the current mantras of community building”* (vgl Nel 1998:77 – 'n Komprehensiewe benadering). Die gemeente as gesin verteenwoordig die Nuwe Testamentiese beskrywing van die plaaslike gemeente die beste. Dit versterk die rol van ouers om hulle kinders so op te voed dat hulle werklik die Here sal dien (vgl Clark 1997:19).

Wat onder hierdie benadering verstaan word, is 'n deelgenootskap tussen die gesin, gemeente en gemeenskap (vgl diagram 73: *Interaktiewe geloofsbemiddeling*). Gesinsbediening sluit dus die hoofkomponente van gemeentebediening in: (1) uitreik (vgl paragraaf 2.7 – 'n Teologie vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid), (2) evangelisasie en (3) 'n behoefte-analise om te bepaal wat die hoofsaak vir gesinsbediening moet wees. Dingemans (2000:266) beweer: *“Er zijn op het ogenblik nieuwe ecclesiologische modellen in omloop, die proberen de oude concepten van de Sacramentskerk en de Woordkerk te overkoepelen en die inspelen op de behoeften van mensen in onze tijd. ... Het zijn meestal modellen die uitgaan van de kerk als gemeenschap”*. Om 'n doelgerigte struktuur aan gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid te gee, is daar ook 'n wisselwerking tussen gesinsbediening en die verskillende bedieningstyle, die kerkloos en onbereiktes. Gesinsbediening neem die bepaalde bedieningstyl van 'n bepaalde gemeente aan en die behoefte-analise van die gemeente en gemeenskap gee weer struktuur aan die gemeente se bepaalde bedieningstyl. Uit hierdie behoefte-analise kom ook 'n bepaalde geloofsbemiddelingsmetodologie na vore wat sal bepaal in watter mate verbale en nie-verbale kommunikasie benut moet word. Die verskillende bedieningstyle uit die verskillende gemeentes speel ook 'n belangrike rol. Die reflektering en tot handeling kom van die ontvanger, in besonder die onbereikte gemeenskap en kerkloos lidmate asook jongmense wat die kerk verlaat het, sal bepaal in watter mate die geloofsbemiddeling effektief geskied het. Deur van 'n breëspektrum geloofsbemiddelingsmetodiek in die vorm van gesproke, gedrukte, gesimboliseerde of geritualiseerde woord gebruik te maak, kan die geloofsbemiddelaar bepaal watter kommunikasiemiddele of kombinasies daarvan die doeltreffendste is (vgl diagram 73: *Interaktiewe geloofsbemiddeling*). Die reflektering van die geloofsbemiddeling na die onbereiktes deur die bereiktes en na die kerkloos deur die wat na die kerk terugkeer het, begin dus as medegeloofs-bemiddelaars binne hierdie groepe met 'n eiesoortige geloofsbemiddeling.

Die gesin is die basiese en kleinste sisteem in die Christelike kerk om die opdrag aan die kerk tot uitvoer te bring. Strommen en Hardel (2000:22) verwys na die volgende drie opsies om deelgenootskap tussen die gesin en gemeente te verkry:

1. Gesinsondagskool: Gesinsondagskool is 'n geleentheid vir alle ouderdomme in die hele gesin om een keer per maand saam aan hul geloofsluwe te werk. Ten aanvang is daar 'n byeenkoms van 30 minute met gesinsaktiwiteit. Daarna word 45 minute toerusting vir elke ouderdomsgroep aangebied.

2. Seisoene van geloof: Die tweede opsie is 'n program wat seisoene van geloof genoem word. Dit is ook vir alle ouderdomme en dit maak van 'n huisgebaseerde benadering gebruik om gesinsgebaseerde kategetiese te beoefen. Elke huishouding ontvang 'n huiswerkboek met lesse vir elke week asook 'n werkboek vir volwassenes asook 'n ouderdomsgeoriënteerde boek vir kinders en die jeug. Ouers word gehelp om hierdie boeke te gebruik.

3. Gemeente-gebaseerde ervaring: Die derde opsie is 'n gemeente-gebaseerde ervaring drie keer per maand vir verskillende ouderdomsgroepe. Ouers kan by een, twee of aldie hierdie geleenthede betrokke wees.

Daar bestaan wel 'n antagonistiese houding jeens hierdie opsies. Strommen en Hardel (2000:22) sê dat die infasering van hierdie aktiwiteite baie tyd neem en dat dit aanvanklik met weerstand gepaard gaan. Lidmate voel dat die predikant betaal word om hierdie werk te doen en dat dit nie die ouers se taak is nie, want hy het die opleiding en ervaring daarvoor. Sommige ouers sal 'n meer drastiese stap neem en die gemeente verlaat om by 'n ander kerk of gemeente in te skakel waar die tradisionele bediening gehandhaaf word.

Hierdie drie opsies lei wel tot groei en Strommen en Hardel (2000:22-23) verwys na Our Lady Guadalupe, 'n Rooms Katolieke Kerk in Helotes Texas, wat in 1990 met gesingesentreerde kategetiese begin het toe daar 700 gesinne in die gemeente was en in 1998 het dit uitgebrei na 2,400 gesinne met 65% van die lidmate onder die ouderdom van 35 jaar. (Vgl Oudelaar-Bijlsma 2003 in paragraaf 9.1.2 (7) – Positiewe momente in die huidige gemeentebediening – Kategetiese buurtmodel) Die paradigmaverandering weerhou dus nie mense om by so 'n gemeente aan te sluit nie, al beteken dit 'n groter verantwoordelikheid vir ouers.

Volgens Strommen en Hardel (2000:23) kan die volgende onderliggende opvattinge as motivering vir hierdie paradigma aanvaar word: (1) Die gesin is die huiskerk. (2) Die gesinsluwe is iets besonder en heilig. (3) Beide die gemeente en gesin het verantwoordelikhede vir die geloofsgroei van die gesin. (4) Omdat die gesin baie verander het, moet die benadering om geloof te bemiddel die kontemporêre gesin reflekteer, respekteer en omvat. (5) Ouers is die primêre opvoeders van hul kinders in geloof. (6) Gesinne en gemeentes het tyd nodig om te verander en vrees en weerstand moet verwag word. (7) Ouers en voogde het hulpbronne en ondersteuning nodig om selfvertroue te wen om hul kinders se geloofsluwe te vorm. Benson (1997:185) beveel aan dat die ondersteuning wat aan ouers gegee word nie die gesin se eie vermoëns en verantwoordelikhede sal ondermyn nie. Die volgende onderliggende stellings kan bygevoeg word: Die wêreld het van 'n "kerklike" na 'n "nie-kerklike" gemeenskap verander. Die kritiese eenheid om geloof oor te dra met resultate is die Christelike huisgesin. Die Christelike gemeente is die waardevolste

eenheid om die nie-kerklike gemeenskap deur middel van die Christelike huisgesin te ontmoet. Dit kan oorweeg word om eerder van Christelike huise te praat as gesinne, want sommige kan uitgesluit voel as hulle nie werklik deel van 'n gesin is nie (vgl Strommen & Hardel 2000:24).

Die pastorie en ander geestelike leiers se huise moet die voorbeeld stel waar hierdie deelgenootskap met die gemeente realiseer. *“Hy moet sy eie huisgesin goed kan beheer en in alle opsigte op waardige wyse gesag oor sy kinders kan uitoefen”* (1 Tim 3:4). Die veronderstelling is dat predikante en geestelike leiers in hul eie gesinne sal begin met dit wat hulle in die gemeente wil sien gebeur. Strommen en Hardel (2000:24) verwys na Freudenburg se bydrae *“The family-friendly church”*. Freudenburg het besluit om in sy eie huis te begin. Hy het 'n skuif gemaak van 'n bediening wat kerk-gesentreerd was met 'n huisondersteunende bediening na 'n huisgesentreerde bediening wat kerkondersteunend is. Hierdie skuif vereis sterk gesinne wat uit verskillende oorde bemoedig word. Thomas (1996:155) meen: *“That vision comes not from your imagination, or from someone else’s, but from the heart of God Himself”*.

Volgens Strommen en Hardel (2000:288-289) word 'n gemeente as gesin gekweek as daar onder andere aan die volgende faktore aandag geskenk word: (1) Die gemeente moet 'n verwelkomende houding aanneem deur na almal in die gemeenskap uit te reik, veral na persone sonder of met beperkte geestelike agtergrond. (2) Besondere aandag moet aan gebed en aanbiddingdienste geskenk word om mense te inspireer en tot herlewing te lei. (3) 'n Hoopvolle en omgeegemeente waar lidmate mekaar versorg en ondersteun en dit ook deur die hele gemeenskap beoefen, ontwikkel 'n uitgebreide familie. (4) Wanneer geloofsbemiddeling tot geloofsgroei lei en daar voortdurende geloofsgroei in kleingroepe, getuïenisse en vieringe waargeneem kan word, ontwikkel 'n gemeente tot 'n hegte huisgesin van God. Hierdie gesinsverband word binne individuele gesinne gekweek voor dit in die groter verband van die gemeente sigbaar word. Thomas (1996:57) beweer: *“The church, God’s Family, needs specific, practical help and training in how to be His family both at home and at church”*.

Nadat die huidige situasie van die tiener- en gesinsbediening bespreek is en daar tot die besef gekom is dat 'n paradigmatverandering moet plaasvind, is die gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening uiteengesit met die opdrag om geloof in die gemeenskap te bemiddel wat die wesenlike doel van tiener- en gesinsbediening is. Dit het tot die gedagte gelei om riglyne te gee hoe hierdie doel verwesenlik kan word wat ook 'n Bybelse perspektief en verskillende ander perspektiewe vir gesinsbediening insluit. Op hierdie stadium kan 'n bepaalde strategie vir 'n tiener- en gesinsbediening oordink word.

9.10 Strategie vir 'n tiener- en gesinsbediening

Die strategie vir tiener- en gesinsbediening word ontwikkel uit die paradigmatverandering wat in hierdie navorsing gebruik word (vgl Diagram 1: *Paradigmatverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap*). Die strategie behels 'n holistiese benadering wat die gesinsekologie, gemeenskap, staat en markplein insluit waar bemagtiging van tieners plaasvind. Hierdie bemagtiging van tieners sluit in die medewerking van ouers, die gemeente en

vennote in die gemeenskap waardeur God die kerk tot groter sigbaarheid en relevansie lei. Dit beteken 'n beklemtoning van die verhoudingsmatige, verbondsmatige en prosesmatige in die praktiese teologie en dit vereis 'n verandering van gedagtes en hart. Verandering vra iets, maar God bly die groot Kommunikator en Transformeerder in die proses wat die kerk in die wêreld gestuur het: *“The classical doctrine on the missio Dei as God the Father sending the Son, and God the Father and the Son sending the Spirit was expanded to include yet another ‘movement’: Father, Son, Holy Spirit sending the church into the world”* (Bosch 1991:390). Dit alles beteken in kort dat visie na missie of aksie moet oorgaan. Dit word in die volgende drie aksente weergegee.

9.10.1 Modelling teenoor programme

Neff (1991:174) beweer dat: *“This modelling process is most effective when it is consistently exemplified before both the teens of the church and their parents”*. Dit sluit ook 'n groot verskeidenheid nie-verbale kommunikasie in (vgl diagram 37: *Interpersoonlike kommunikasie* en paragraaf 6.2.4 (2b) – Takesiek of aanraking). *“This is especially important when teens pass through a stage where the use of verbals seems to decline significantly”* (Neff 1991:174). Wanneer 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel ontwikkel word, moet 'n duidelike onderskeid getref word tussen 'n program en 'n model. 'n Model gebruik programme, maar is nie self 'n program nie. 'n Model omskrywe 'n sisteem waarin 'n proses aan die gang moet kom om die visie tot uitvoer te bring. 'n Nuwe begrip moet vir hierdie sisteem ontwikkel word naamlik dat dit 'n taak het om eerder te modelleer as om te programmeer. Dit gaan dus nie om die programmering van mense nie, maar om vrye keuses wat mense binne 'n sisteem of groepering kan uitoefen om die doelstellings van die sisteem te bereik. 'n Voorbeeld wat hier gebruik kan word, is die liturgie wat elke Sondagoggend van begin tot einde in sommige gemeentes dieselfde bly. Die gemeente word geprogrammeer om op gegewe oomblikke op te staan en te gaan sit. Dit kan eerder as 'n programmering van mense beskou word as 'n model. Die erediensgangers geniet dus nie die vryheid van deelname nie. Die feeselemente gaan soms deur 'n geykte programmering verlore. Hierteen moet by die ontwikkeling van 'n model gewaak word. Martinson & Martinson (1998:64) sê: *“Families and parents are necessary crucibles, providing relationships in which children can be nurtured in freedom and accountability”*.

9.10.2 Dade teenoor woorde

Sell (1995:137-138) sê Bybelkennis verander nie altyd iemand se gedrag nie en die regte leerstelling produseer nie altyd die regte lewenswyse nie. Sell voel dat een van die grootste probleme in gesinsbediening die beweging van denke na daade is. As gesinne dus suksesvol wil wees in wat hulle as gesin behoort te wees, moet elke individu in die gesin in sy totale wese verander, in woord en daad. Ricoeur (1991:105-226) bied 'n deeglike uiteensetting aan oor 'n hermeneutiek van teks tot die hermeneutiek van aksie. Hy gaan van die standpunt uit dat betekenisvolle aksie as teks beskou word en dat menslike aksie as 'n 'oop werk' beskou moet word (vgl Ricoeur 1991:144-145). Kommunikasie is dus nie per se 'n woordespel nie, maar handeling wat tot verstaan lei en verstaan wat tot handeling lei. *“Wat help dit, my broers, as iemand beweert dat hy glo, maar sy daade bevestig dit nie?”* (Jak 2:14). Geloofsbemiddeling gaan met besliste daade gepaard en word ondersteun deur simboliek en rituele. Die paradigma van teks-interpretasie wissel tussen verstaan tot verduideliking en van verduideliking tot verstaan (vgl Ricoeur 1991:156-167). Die verduideliking en verstaan is dus in sigself reeds by die geloofsbemiddelaar woorde en handeling, maar lei die hoorder ook tot reflektoring in woorde en handeling. Dit dui op 'n sirkulêre proses tussen verstaan en tot verstaan kom (vgl diagram 32: *Sirkulêre kommunikasie* in paragrawe 6.2.2 en 9.5.2)

9.10.3 Groepe teenoor individue

Gesinslede moet gehelp word om te verstaan wie hulle as individue in die gesin is. Hulle moet tot insig gelei word oor hulle optrede in die gesin. Daarom sal daar in die model vir gesinsbediening ook strategieë ingesluit moet word wat terapieë van aard is. Dit moet gesien word in die lig van 'n eko-hermeneutiese pastorale paradigma (vgl Müller 1996:7-17). Onder terapie verstaan Sell (1995:140) *“strategies that go beyond what we usually do in teaching and training in three ways”*. (1) Dit fokus meer op die individu se behoefte of probleem wat gewoonlik op 'n een-tot-een beradingsituasie neerkom, maar dit kan in groepe of gesinsgewys gedoen word. (2) Therapie hanteer persoonlike probleme wat deur die persoon erken word. Dit hanteer ook persoonlike, emosionele en gedragsveranderinge. (3) Omdat terapie meer intiem en persoonlik is, is die resultate beter as die pogings van onderwysers en predikante wat soms meer verbaal georiënteerd is.

Volgens Müller (1996:7) moet daar meer klem op die hermeneutiese aspek van pastorale sorg geplaas word: *“Die verandering wat ons tans beleef, behels meer as net 'n verskuiwing weg van die individueel-gesentreerde benadering na 'n meer kontekstuele en gemeenskapsbenadering. Dit gaan veel eerder oor 'n nuwe verstaan van verstaan”*. Hier kan egter net na die model van narratiewe betrokkenheid verwys word soos deur Müller (1996:97-208) bespreek word. In hierdie model word plek ingeruim vir verskillende verhale, van nood, die verlede, die toekoms asook die herstrukturering van die verledeverhaal en rekonstruksie van 'n toekomsverhaal. In die tweede deel van hierdie model word aandag gegee aan die gespreksprosedures om gesinne te lei om tot verstaan te kom dat die ontstaan van probleme eerder binne 'n sirkulêre kousaliteit as 'n lineêre kousaliteit geleë is. Gesinne word ook gehelp om op 'n kronologiese wyse na hul verhaal te kyk (vgl ook Marais et al 2001) en daaraan interpretasie te gee (vgl diagram 54: *Stages of the family life cycle* waarna reeds in paragraaf 8.2.2 verwys is). Die gesin se verhaal moet ook vanuit soveel moontlike

perspektiewe verken word. Die grafiese verhaal wat met behulp van 'n genogram en ekokaart gekonstrueer word, kom weer ter sprake by die infasering van die gesinsbedieningsmodel in paragraaf 9.18. Die gesin moet ook behalwe die verhaal van die verlede begrip ontwikkel vir die invloed in die verlede en in die hede van die ekosisteem. Hieraan is ook reeds aandag geskenk (vgl diagram 20: *Ekokaart*). Verder verwys Müller (1996:165) ook na die tegniek van eksternalisering wat berus op die oortuiging dat probleme geen funksies in 'n gesin het nie en om gesinne te bevry vanuit 'n gevangenis van probleme. Binne die geloofsverhaal word 'n verband gesoek tussen die verhale van die geloofsgemeenskap en die van die gesin wat dan teen die agtergrond van die verhaal van Jesus Christus beskou word. Om by 'n hipotetiese verhaal uit te kom, moet dit sirkulêr en nie liniêr benader word nie om dus nie op een bepaalde hipotese te fikseer nie. Die hipotese moenie diagnosties gebruik word waarmee gesinne gekonfronteer word nie. Volgens Müller (1996:179) kan die hipotese eers gevorm word as die interne en eksterne “politiek” van die gesin gelees word. Die hipotese word gebruik om die simptome in die gesin te verduidelik en “*hoe al die stukkie in die legkaart pas*”. Binne die gespreksprosedures word ook na die waarde van rituele verwys, wat reeds in paragraaf 6.11 bespreek is (vgl diagram 45: *Rituele as 'n simboliese-kommunikatiewe handeling*). Müller (1996:190-192) gee 12 riglyne hoe rituele benader en gebruik moet word sodat dit 'n bydrae tot die terapeutiese proses kan lewer. Dit sluit onder andere in die houding en betrokkenheid van die pastor, die gepaste inhoud van die ritueel, die aansluiting by bestaande tradisies om rituele maksimaal effektief te maak, die versigtige benutting van rituele saam met simbole, om deelname te verseker en die gevoelvolle aanbidding van die ritueel.

Gesinslede moet gehelp word om hul goeie eienskappe met mekaar te deel tot voordeel van almal. 'n Klomp hout word eers vuur as dit aan die brand gestee word. Die potensiaal van elke gesinslid moet ontgin word deur die dempers daarvan te verwyder. Vir sinvolle terapie in gesinne moet op die behoefte van die kind en toerusting van ouers gekonsentreer word. “*Encompassing the emotional and spiritual dimensions of life, church ministry is by its nature remedial*” (Sell 1995:141). “*Laat ons ook na mekaar omsien deur mekaar aan te spoor tot liefde en goeie dade*” (Heb 10:24). Terapie sluit in besoeke aan 'n persoon by sy huis, werk, hospitaal of dit kan in 'n kleingroep soms onwetend plaas vind. Sell (1995:141) is van mening dat: “*In reality, much of the therapeutic work will be accomplished in the ordinary interpersonal interactions of people within the life of the church*”. Hierdie interaksie moet tot 'n voortdurende beweging in die gesin, gemeente en gemeenskap lei. Dit word in die volgende vyf komponente van 'n tienerbediening bespreek.

9.11 Die vyf komponente van 'n tienerbedieningsmodel

Geloofshandelinge word as 'n voortdurende proses beskou. Dit word aan die hand van vyf vrae of komponente vir 'n tienerbedieningsmodel verhelder. Dit beteken nie dat 'n geïsoleerde tienerbedieningsmodel ontwikkel moet word nie, maar om vanuit 'n tienerbediening deelgenootskap met gesin- en gemeenskapsbediening te ontwikkel (vgl paragraaf 9.12). Geloofshandelinge moet die gemeente en gemeenskap in beweging bring en hou. Brink en andere (2001:238-240) verwys na ag belangrike komponente vir 'n jeugbedieningsmodel. Dit word in hierdie navorsing in vyf komponente geïntegreer (vgl diagram 74: *Die komponente van 'n tienerbedieningsmodel*). Dit stel 'n proses voor wat gedurig van een komponent na

die ander beweeg en dit gee koers aan die beweegrigting van jeugbediening. Die komponente kan as rollaers om 'n as, die kerk, beskou word wat die tienerbediening in die gesin, gemeente en gemeenskap in beweging hou: (1) Die beginpunt van hierdie proses spreek die hoofsaak van die hele navorsing aan, naamlik wat hierdie proses is en waar dit moet plaasvind? (vgl paragraaf 8.4.4, 'n Filosofie vir gesin- en tienerbediening). (2) Die tweede komponent dui aan wie in hierdie proses betrokke is en wie die leiding gaan neem asook wie die persone is wat die geloofsbemiddeling gaan hanteer. Hoe gaan hulle toegerus en gemotiveer word om dit te doen? Wat is die sosio-ekonomiese en kerklike agtergrond, invloede van die omgewing en ouerhuise van die tieners met wie gewerk gaan word? (3) Die derde komponent vra wat die verwagting van die geloofsbemiddelingsproses is, naamlik wat is die mikpunt of verwagting van die hele bediening? (vgl diagram 69: *Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling*). Hierdie verwagtings word by paragraaf 9.6 bespreek. (4) Die vierde komponent verduidelik hoe hierdie verwagtings bereik gaan word. Die basiese bedieningselemente word neergeskryf en 'n aanduiding word gegee hoe dit deur die jaar gehanteer gaan word. Verder word aandag geskenk aan die organisatoriese struktuur: Waar pas hierdie bediening by die groter geheel in? Watter fasiliteite en fondse is beskikbaar en wie en hoe word die administrasie gehanteer? Wat gaan gedoen word om die deelname van ouers en tieners te verkry? Hoe gaan aktiwiteite bekend gemaak word om ouers en tieners te stimuleer? (5) Die laaste komponent kyk na die resultate en doen die nodige evaluering en aanpassings vir die geloofsbemiddelingsproses. Hoe gaan die doeltreffendheid van gesin- en tienerbediening geanaliseer word? Hoe gaan ouers en tieners se terugvoering verseker word? Hoe gaan die evaluering plaasvind en wat gaan met die resultate gedoen word? Dit bring die bedieningsproses weer by die eerste komponent en beïnvloed ook al die ander komponente. Diagram 73: *Interaktiewe geloofsbemiddeling* dui ook die plek van die gesin en gemeenskap in die hele proses aan. In die gesin en gemeente word die tiener toegerus, maar die uiteindelijke doel is om deur hierdie proses die gemeenskap ook in beweging te bring. Daarom is dit nodig dat die tiener-, gesins- en gemeentebediening as 'n geïntegreerde eenheid sal funksioneer soos die wiel van 'n motor wat uit 'n as, koeëllaers, 'n naaf en buiteband bestaan om die voertuig te help om vorentoe te beweeg. Twee opsies vir hierdie integrasie word vervolgens bespreek.

9.12 Opsies om tiener- en gesinsbediening te integreer

9.12.1 'n Gesinsgesentreerde tienerbediening

Strommen en Hardel (2000:285) verwys na hul eie werk, hoofstukke 2 tot 8, waar aandag geskenk word aan die lewegerenerende faktore in gesinne, gemeentes en gemeenskappe wat ook hier ter sprake is: hegte gesinsverhoudings, hegte verhoudings met God, 'n geloof-georiënteerde Christelike opvoeding, 'n gemeente as familie, Christelike jeugsubkulture, gesonder gemeenskappe en die transformering van kulture. Fields (1998:252) sê dat 'n gesinsvriendelike jeugbediening gebaseer word op 'n reeks progressiewe stappe wat op mekaar volg om tot 'n sterker gesinsgeoriënteerde bediening te lei. Die stappe ontwikkel van algemene na meer spesifieke stappe wat al hoe meer tyd en bronne in beslag neem. Fields (1998:253-268) verwys in hierdie verband na die volgende stappe van Saddleback:

- * Skep 'n spanwerk mentaliteit deur gesinne, jeugpersoneel en kerkraad saam te laat werk.
- * Hou kommunikasie oop. Om ouers deel van die span te behou, vereis beplanning vooraf.
- * Soek kwaliteit gesinsbronne soos boeke, tydskrifte en video's en stel dit aan ouers beskikbaar.
- * Fasiliteer gesinsopvoeding wat meer persoonlik as 'n boek of video is.
- * Ontwerp gesinsprogramme wat die ouers by die jeugwerk insluit.
- * Voeg ouers by die leierskapsplan in en ontdek 'n nuwe entoesiasme in jeugwerk.
- * Bied aan ouers 'n geestelike lewensplan wat op Matteus 22:37-40 en 28:19-20 gebaseer kan word, naamlik aanbidding, bediening, evangelisasie, gemeenskap en dissipelskap.

Die volgende vrae kan gevra word om 'n gesinsvriendelike tienerbediening te ontwikkel: (1) Wat word vir die jeug gedoen ten opsigte van gesinsvriendelikheid? (2) Hoe kan daar op 'n natuurlike wyse 'n verbintenis tussen ouers en tieners bewerk word? (3) Op watter manier word gesinne onbewustelik in die gemeente seergemaak? (4) Hoeveel kan daar van die gemeente verwag word vir 'n gesinsbediening?

Oor programme, soos vele ander teoloë, meen De Vries (1994:61): *“My initial research confirmed over and over again that real power for faith formation was not in the youth program but in the families and the extended family of the church”*. Daar is nie so-iets soos 'n suksesvolle tienerbediening waar tieners van die samelewing afsluit word nie. De Vries (1994:65-68) verwys na twee belangrike prioriteite vir 'n gesinsgebaseerde jeugbediening, naamlik (1) die bemagtiging van ouers en (2) die toerusting van die uitgebreide gesin of familie van die kerk. Geïsoleerde jeugprogramme kan nie met die mag van 'n gesin kompeteer nie. Jongmense mag miskien gedurende hul tienerjare van ouers se beïnvloeding wegstroom, maar dit is 'n algemene reël dat hulle as volwassenes weer die voetspore wat hul ouers nagelaat het, sal volg. De Vries (1994:66) sê: *“Jesus redefined the nature of the family for the Christian, placing a high priority on the extended family of brothers and sisters in Christ”*. Wat die tieners uit hierdie herdefiniëring van die familie moet leer, is dat hulle deur Jesus Christus ook deel van 'n hoër familie is, die familie van God. *“In terms of the code of honor and shame, only if Jesus were of higher, socially unassailable status could this sort of behavior be countenanced, even praised. For higher-status people are superior to the obligations of ordinary persons who simply cannot understand what higher-status people are up to”* (Malina 1993:3-4).

De Vries (1994:67) verwys ook na die verskillende Skrifgedeeltes met betrekking tot die aard en beskouing van die familie volgens Jesus: *“Elkeen wat die wil van God doen, is my broer en my suster en my moeder”* (Mark 3:35). 'n Gemeenskapsgerigte model plaas die tiener in die voetspore van Jesus in 'n gesprek met en etes saam met sondaars en die sakesektor (Mark 2:15-16) en dit kan daartoe lei dat hulle ook as vrates en wynsuipers beskou word (Matt 11:19). *“This obviously is just the opposite of the behavior of an obedient son who brings honor to his family!”* (Malina 1993:3). In hierdie voetspore word die paradigma vir tienerbediening ontwikkel en sal daarom vreemd wees, behalwe as tieners en hul ouers tot insig gelei word dat dit in die koninkryk van God oor 'n uitgebreide familie van 'n hoër orde gaan. Die gemeente as uitgebreide familie moet toegerus word om die tieners van die

gemeente hierin te kan begelei. Die woorde van Jesus klink vreemd en skerp op die oor as Hy sê: *“As iemand na My toe kom, kan hy nie my dissipel wees nie tensy hy afstand doen van sy eie vader en moeder en vrou en kinders en broers en susters, ja, selfs van sy eie lewe”* (Lukas 14:26). Jesus verwerp nie hier die nukleêre gesin nie, maar verwys hier na die ewige huisgesin van God, die broers en susters in Christus. Maar wat van tieners wat nie in Christelike gesinne opgroei nie? *“In many ways, family-based youth ministry has particular benefits for those whose parents are outside the church. Youth who come from non-Christian homes especially need a circle of adult Christians to model the Christian life for them”* (De Vries 1995:67).

Clark (1997:46-47) gee sewe eenvoudige stappe om 'n gesinsgebaseerde jeugbediening te begin: (1) Begin stadig, want vir die meeste sal dit 'n nuwe idee wees. (2) Maak 'n lys van ondersteuningsbronne voor daar begin word, want verandering is selde maklik en baie mense bied weerstand daarteen. Kry genoeg persone om hierdie taak saam aan te pak, sodat dit nie 'n alleenmospel word nie. (3) Beplan vir die klein dingetjies soos tyd, vervoer, geld. (4) Ontwikkel 'n kalender-sensitiewe mentaliteit. 'n Probleem wat baie kerke het, is dat die persone binne verskillende bediening nie werklik bewus is hoe dit ander bedieninge raak nie. Daar moet iemand wees wat holisties na die hele gemeente se program kyk sodat die gemeente as geheel gesinsvriendelik bly. (5) Gaan 'n verbintenis aan voor jy begin. 'n Wegbeweeg van die tradisionele bediening na 'n gesinsgebaseerde jeugbediening is nie iets wat net vir 'n rukkie beproef kan word nie. Dit is 'n fundamentele verandering. Sekerheid moet bestaan hoekom dit gedoen moet word, hoe dit gedoen gaan word en met wie dit gedoen gaan word. Daar is nie werklik 'n terugdraai na die tradisionele model nie. (6) Waag berekenbaar wanneer nuwe nie-tradisionele idees ingefaseer word. (7) Kyk na verskillende maniere om iets ouds te vernuwe.

Hierdie modelle vir 'n groter sigbaarheid van die kerk in die samelewing is bedoel vir geestelike leiers wat daartoe reeds deur God verander is. Hulle moet kreatief, bemagtigers, nuuskierig, waaghalsig, inklusief, rusteloos, optimisties, self-krities en vergewensgesind wees.

9.12.2 'n Tienergesentreerde gesinsbediening

Jeugbediening gaan in die geskiedenis deur fases van ongeveer 50 jaar. *“In each cycle the participants and observers sensed that God was doing something exciting and they felt privileged to be a part of that moving of the Spirit”* (Senter III:1992:82). Die jeugbediening is tans besig om in 'n volgende siklus in te beweeg. Tieners verkeer tans in die netelige posisie van ouers wat binne die onsekerheid van hul rolle as ouers en opvoeders vasgekeer is (vgl Senter III 1992:152). As daar nie in hierdie tyd op tienerbediening gesentreer gaan word nie, gaan tieners al hoe meer met eie klubs begin waar hulle selfs op radikale wyses tot verhaal wil kom – selfs met die gebruik van dwelms. Die film *“The Breakfast Club”* is 'n voorbeeld van 'n poging waar vyf leerders wat nooit met mekaar onder normale omstandighede sou sosialiseer, begin sosialiseer deur hul eie beskouings te verdedig en die sosiale groepe van die ander groepslede te kritiseer. Die uiteinde van hierdie hewige debat was 'n onderlinge verbintenis (Senter III 1992:139). Die doel van tienerbediening is om dit te volg wat God in en deur die gesin doen. Die tienerleier rus ouers en die tieners toe om 'n omgewing van geestelike volwassenheid te kweek en te onderrig binne die konteks van die gesinsisteam. Vanuit 'n histories-tienerbedienings-raamwerk gesien,

is 'n tienergesentreerde gesinsbediening die mees radikale model van almal. Die gesin is die sentrale punt van bediening en vandaar word op die hele gemeente gefokus. Die veronderstelling is, as die gesin versterk word, sal die tieners binne die gesin ook versterk word en verteenwoordigers in die koninkryk van God word (vgl Gen 1:26).

Tienergesentreerde bediening verlang die verkenning van die jeugsubkultuur, die volwassekultuur, postmodernisme en die ekologie van tieners. Dit vra na inklusiwiteit en 'n komprehesiewe benadering as keuse teenoor die tradisionele onderskeidings van tienerbediening (vgl Nel 1998:77). Tienerbediening kom neer op 'n omvattende bediening teenoor 'n geïsolleerde para-kerk-model waarin daar tans baie frustrasie bestaan.

Om in 'n gemeente by 'n inklusiewe tienerbediening uit te kom, vereis besinning en beplanning vir sodanige gesinsbediening wat ook op die tiener fokus. Dit word onder die volgende vyf punte bespreek.

9.13 Die vyf vlakke van gesinsbediening

Die stappe vir gesinsbediening het 'n bepaalde verloop oor die langtermyn wat deur die volgende vyf vlakke vir gesinsbediening verhelder word. Dit begin by 'n eenvoudige en een geleentheid per jaar en neem daarna vorm aan totdat 'n holisties-geïntegreerde benadering bereik word. Gesinsbediening ontwikkel nie in alle gemeentes ewe vinnig nie. Dit hang nie van een persoon of 'n model of program af nie, maar van die beskikbare bronne en persone wat die visie vinnig snap of reeds lankal wag dat daar 'n sistematiese en effektiewe bedieningspatroon in die gemeente sal ontwikkel. Die vlakke soos dit vorder, vra al hoe meer verbintnisse. Hierdie vlakke lyk kunsmatig, maar dit word as 'n beginpunt aanbeveel. Sommige vlakke kan binne 'n kort tydjie realiseer, maar daar moet egter nie te vinnig van een vlak na die volgende beweeg word nie. Ouers en tieners en ander lede van die gemeenskap moet geleentheid kry om eers die visie duidelik in te sien voor 'n missie ter sprake kom. Die rede vir hierdie vlakke is maksimum betrokkenheid. (1) By vlak een word met een of twee gesinsessies per jaar begin. Dit is die eenvoudigste en maklikste vlak waar een of twee geleenthede per jaar geskep word om saam oor geloofsbeoefening, ouerskap en kommunikasie in gesinsverband te konfereer. Dit help die lidmate om oor die gesin na te dink en moedig leiers aan om gesinne meer effektief te hanteer. Sessies vir gesinne afsonderlik kan ook reeds op hierdie stadium benut word vir meer persoonlike insette. (2) Vlak twee vloei uit vlak een se gesprekke en leiers begin om op die behoefte aan gesinsbediening te fokus. Hulle begin aandag skenk aan die bewusmaking van sodanige bediening in die gemeente wat onder andere bestaan uit huweliksverryking, werkswinkels vir ouers, gesinskampe en toerusting van leiers om hierdie bediening te hanteer. (3) By vlak drie vorm die leiers wat hulself aan 'n gesinsbedieningsmodel verbind het 'n gesinsbedieningskomitee of taakspan. 'n Voltydse professionele gesinsbedienaar is 'n ideaal om die gesinsbedieningskomitee te lei. Hierdie komitee maak die hulpbronne soos beraders en toerusting om aandag aan tieners se behoeftes te skenk, bekend. Hierdie komitee werk terselfdertyd aan 'n gemeenskapsgerigte bediening. Tieners en hul ouers moet by hierdie komitee ingesluit word. (4) By vlak vier word gevorder na interaktiwiteit en die opbou van gesinne. Op hierdie vlak begin gesinne nader aan mekaar beweeg om saam in gesprek te gaan oor hul behoeftes en metodes om dit te hanteer. Werklike

probleme word in die lig van nuwe vaardighede bespreek. Hierdie vlak vra ook 'n hoër vlak van verbintenis en 'n hoër graad van bekwaamheid van die leiers om oor meer persoonlike sake te gesels soos egskeiding, mishandeling of die leë-nes-sindroom. Dit sal ook die res van die gemeenskap geïnteresseerd maak en intrek in die gemeente se nuwe bedieningstyl. Clark (1997:79-89) sê elke gemeente moet 'n funksionele geestelike atmosfeer hê. Die moontlikhede is oneindig en kan die volgende geleenthede insluit: vader-kind- of moeder-kind-retraite, 'n diensbaarheid-Saterdag om behoeftiges te dien, gesinsvideo-aand om gunsteling video's te vertoon, gesinskampe om aan ouer-kind-verhoudings te werk en betrokkenheid van jeug en bejaardes te bespreek. (5) By vlak vyf word 'n holisties-geïntegreerde gesinsbediening beoefen. Op hierdie vlak word alles moontlik vir gesinsbediening gedoen teen die agtergrond van wat reeds tot op hierdie stadium bereik is en ook misluk het. Teen hierdie tyd is daar reeds talle toegeruste persone van binne en buite die gemeente wat betrokke geraak het om sake soos langtermyn siektes, rouSMART, geweld en ander krisisse te hanteer. Op hierdie vlak word 'n gemeenskapsgerigtheid al hoe meer 'n moontlikheid.

Hierdie vyf vlakke om gesinsbediening te benader, is noodsaaklik om vanuit en in hierdie proses 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel te formuleer.

9.14. Die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel

9.14.1 Modelle

1. Basiese modelle: Pieterse (1993:159-160) verwys na duidelike onderskeibare modelle wat in die omloop is: die homiletiese model, die kultiese model, die kommunikasie-model, die revolusionêre transformasie-model en die charismatiese liggaamsmodel. Hendriks (1992:14-34) meen die vier heersende ekklesiologiese modelle is die instituutmodel, die verkondigingsmodel, die liggaamsmodel en die transformasie-model. Smith (1998:103) beweer: *“Practical programs that work to rebuild families will need to model the best theological, psychological, and sociological principles. The breakdown of the family did not begin in isolation, and its restoration will require a holistic understanding of intra- and interpersonal dynamics”*. Die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel vereis dus bepaalde beginsels asook 'n deeglike kennis van die situasie waarin gesinne herbou moet word asook kennis van die behoeftes in die gesinne en die gemeenskap. Pieterse (1993:159) meen dat die beste keuse vir die konteks van vandag die liggaamsmodel is, want daarin geskied simmetriese kommunikasie, die opboumotief staan sentraal, groepsbediening kom tot sy reg, dit het geestelike volwassenheid en spiritualiteit ten doel, dit bied diepgaande koinonia en eenheid in liefde en dit is ook 'n model wat sigself as deel van die samelewing sien en sosiaal en polities ruimte skep vir die gemeente se taak in die samelewing. In hierdie navorsing sal meer op laasgenoemde rede vir die liggaamsmodel as keuse klem gelê word.

2. Keuse van 'n model: Schippers (1988:148-149) rig woorde van waarskuwing oor 'n gemeenskapsgerigtheid wat in die formulering van die gesinsbedieningsmodel in ag geneem moet word. Daar moet 'n verskuiwing van magsposisie in die kerk na beskeidenheid saam met ander plaasvind. Die kerk moenie in die bespreking van kerk en samelewing verberg word nie. Die konsep kerk-samelewing kan misleidend

wees in die sin dat politiek, organisasies en die plasing van die kerk in die samelewing meer aandag kan kry as die individu. Nie die teorie nie, maar die saak moet bepaal watter model in watter situasie gebruik gaan word. Voorkeur word gegee aan 'n model wat op ekumeniese vlak in die breedste sin met ander vennote in die gemeenskap kan saamwerk. Die brugfunksie-model is belangrik en moet versigtig oordink word, want bemoeiing met die politiek is altyd spesifiek, maar die kerk het meer te doen as dit. Die problematiek in die gesin, gemeente of gemeenskap moet bepaal watter strategie gevolg gaan word.

9.14.2 Vier beginsels vir die formulering van 'n gesinsbedieningsmodel

1. 'n Verenigde visie: Benson (1997:112) beweer: *“We are currently a culture that easily falls victim to divisiveness. It gets in the way of community building”*. Gemeenskapsbou beteken om al die bronne en persone so ver as moontlik saam te laat werk vir 'n gesonde gemeenskap. 'n Verenigde visie in die gemeenskap moet in gesinne begin. Elke gesin moet eers 'n Christelike visie van die gesinslewe as die belangrikste sisteem in die gemeenskap ontwikkel. Die gesin het 'n unieke identiteit en missie om sy taak en verantwoordelikhede te realiseer.

2. Die gesin as ontwikkelende sisteem: Die gesin is nie 'n kollektiwiteit van individue nie, maar 'n lewende en ontwikkelende sisteem met lede wat onontbeerlik onderling verbonde is. Dallos (1999:176) meen om 'n komprehensiewe beeld van die gesinslewe te kry, moet die volgende drie vlakke gesamentlik as interne en eksterne verhoudings oordink word: (a) die sosiaal-kulturele met betrekking tot wat aanvaarbaar is, (b) die familiële gesinsbesprekings en internalisering van 'n kulturele diskoers en (b) dinge waarin elke gesinslid persoonlik glo.

3. Gesinsdiversiteit: Elke gesin het 'n unieke gesinsdiversiteit. Demo en andere (2000:1-2) meen: *“There are many different types of families, with many different needs, and many different ways of meeting these needs. Family diversity is a way of characterizing the variability within and among families”*. Die diversiteit in struktuur, ekonomiese status, spesiale behoeftes, etniese en godsdienstige erfenis en die invloed van gemeenskaplike verloop van gebeurtenisse het 'n uitwerking op die rolle en aktiwiteite van die gesinne.

4. Verhouding met sosiale omgewing: Daar bestaan tussen elke gesin en sosiale instellings deelgenootskap. Louw (1989:13) sê: *“Daar bestaan 'n intieme verband tussen die gesin en die sosiale omgewing. Die gesin self is immers 'n klein sosiale eenheid binne die groter geheel van verhoudinge en omgewingsverbande. ... Die gesin reflekteer die waardes, houdinge, gesindhede en styl van 'n bepaalde groep of kultuursituasie”*. Dit is nodig dat deelgenootskap gevorm word tussen gesinne en die institute wat deel het aan die gesin se verantwoordelikheid.

Hierdie vier beginsels sal in die tiener- en gesinsbedieningsmodel op 'n eie unieke wyse vertolk en in hul gesinsverband integreer word. Die dinamiese krag is nie in die model self geleë nie, maar in die aktivering daarvan deur die Gees van God. Die model is bloot 'n kanaal waardeur die hermeneutiese proses pneumatologiese tot handeling kom (vgl Strommen en Hardel 2000:21).

9.14.3 Die behoeftes, gawes en talente van tieners

(Vgl paragraaf 8.4.3 – Die behoeftes van tieners) Dit is sinvol en noodsaaklik om wetenskaplike bevindings oor tieners se behoeftes in die formulering van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel te verreken. Benson (1997:130) beweer in terme van gemeenskapsontwikkeling is dit belangriker om met jongmense se gawes, talente, kennis en bekwaamhede te begin as met bepaalde behoeftes wat bevredig moet word.

Prins (2000a:24) vermeld die volgende gevolgtrekkings uit 'n tieneronderzoek waarby 331 tieners uit 16 gemeentes van die Ned Geref Kerk in Suid-Afrika betrokke was asook 'n ondersoek in die VSA onder 2000 jongmense wat die kerk verlaat het: Doelbewuste aandag moet gegee word aan die toerusting van die jeug om as Christene in 'n pluralistiese samelewing te leef. Daar is 'n behoefte aan leiding en toerusting tot die realisering van Christelike naasteliefde. Tieners behoort gehelp te word om in diensaksies betrokke te raak. Die jeugaksies kan 'n belangrike rol speel om tieners bewus te maak van nood in hulle eie omgewing en om 'n gesindheid van empatie te ontwikkel. Die jeugbediening slaag nog steeds te min daarin om die jongmense in dienswerk te betrek. 'n Ondersoek in die VSA onder 2000 jongmense wat die kerk verlaat het, het aangetoon dat die belangrikste rede die gebrek aan geleentheid was om sinvol betrokke te wees. Daar is 'n sterk behoefte aan verhoudings. Prins (2000a:24-25) verwys na Dubley en Laurent wat sê dat daar bevind is dat verhoudings met predikante en die geleentheid om betrokke te wees, dié faktore is wat die sterkste verband toon met tieners se houding teenoor godsdiens.

Die behoeftes van kinders vanaf die aanvang van hul tienerjare verander binne enkele jare dramaties namate hulle fisies, seksueel en emosioneel verander. Preto (1999:280) meen: *“The adolescent’s demands for greater independence tend to precipitate structural shifts and renegotiation of roles in families involving at least three generations of relatives”*. Die gesinstrukture en organisasie in die gesin moet aangepas word van beskerming en vertroeteling van klein kindertjies tot 'n voorbereidingsentrum vir adolessente wat die wêreld van volwasse verantwoordelik-hede en verbindtenisse moet binnegaan (vgl Preto 1999:274).

9.15 Die struktuur van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel

Voor die brug na die gemeenskap gebou kan word, moet die struktuur en eienskappe daarvan vir die bouers bekend wees asook waarheen die brug mense neem.

9.15.1 Induktiewe opvoedingsmetodiek

Boran (1996:15) sê daar moet duidelikheid bestaan oor waarheen die model die jeug wil neem. Die doel kan baie gering of oppervlakkig wees. Dit kan ook meer veeleisend en vrysinnig wees. Die godsdiensopvoeding in die kerk moenie 'n formele opvoedingsstyl soos by die skool handhaaf nie, byvoorbeeld die gebruik van bywoningsregisters, straf vir afwesigheid, toetse en eksamens nie. Opvoedkundiges word opgelei vir formele opvoeding. Dit kan 'n institusionele metode genoem word. Sulke persone pas moeilik by 'n informele metode aan. Die deduktiewe metode om 'n

klas aan te bied werk goed in 'n skoolsituasie, maar nie vir geloofsbemiddeling nie. In 'n informele situasie word 'n induktiewe metode verkies wat by tieners se eie lewensituasie en godsdiensbenadering begin. Janssen (2003:15) verwys na die Franse sosioloog, Danièle Hervieu-Léger wat die moderne gelowiges as pelgrims beskryf. Janssen (2003:15) meen: *“Hun godsdienstigheid is vrijwillig, zelf gekozen, individueel, voorlopig, in beweging en accidenteel”*. Hierdie karakterisering van die huidige geslag dui op 'n meer informele godsdiensbeoefening en daarom word die induktiewe metode voorgestel. Dit is die metode wat Jesus gebruik het, byvoorbeeld toe Hy saam met die Emmausgangers op pad was (Luk 24:13-35) (vgl Boran 1996:17-18). Tieners word dus op 'n ontdekkingsreis in die geloofswêreld geneem om tot geloof te kom. Hulle kyk weer na die maan en stêre, die berge en riviere, die pad wat God reeds met die mensdom geloop het om binne die huidige postmoderne konteks tot verhaal te kom deur hul eie verhaal aan die historiese verhaal en skeppingsopenbaring van God te verbind. Die nie-formele metode is nie beperk tot 'n gemeente nie, maar is in besonder effektief in skole of by kampe (vgl fokusgroepe by paragraaf 9.19.1 (3)).

9.15.2 'n Holistiese benadering

(Vgl diagram 75: *'n Holistiese benadering vir 'n tienerbedieningsmodel*) Met 'n holistiese benadering word bedoel 'n bediening wat nie net die geestelike lewe beklemtoon nie, maar ook aandag skenk aan die stoflike en psigiese behoeftes van tieners en die lede van die gesin, lidmate van die gemeente en gemeenskapslede. Daar moet egter tussen die verskeie behoeftes en die hantering daarvan onderskei word, maar 'n holistiese perspektief moet ook ten alle tye behou word sodat prioriteit aan die verskillende behoeftes gegee kan word. Hierdie benadering is veral van belang wanneer die groot verskeidenheid van behoeftes in die gemeenskap gehanteer moet word. Soms sal die intellektuele behoeftes prioriteit geniet, maar soms is die invalshoek van geloofsbemiddeling weer stoflik of emosioneel van aard. Nel (1998:121) meen: *“Wanneer jeugleiers hierdie omvattende insig mis, raak hulle met dele van die geheel besig asof dit die geheel is”* (vgl Nel 1998:83-88 – verweefde en omvattende bedieninge). Met 'n holistiese benadering gaan dit selfs oor meer as al die bestaande bedieninge in die gemeente. Dit gaan ook oor die rol en diens van alle sektore in die gemeenskap. Benson (1997:207) gebruik die terme *“secondary socializing systems”* om hierdie sisteme te onderskei van skole, gemeentes, jeugorganisasies en woonbuurte. Hierdie sektore val binne die kategorie van staat en markplein (vgl paragraaf 9.4.5 (3) en (4) asook diagram 18: *Samewerking tussen kerk, staat en markplein*). *“One of the areas of surprisingly strong interest in asset building is the business sector in communities”* (Benson 1997:209). Van die ander sektore wat Benson (1997:210-223) as deel van die ontwikkeling van 'n gesonde gemeenskap beskou, is gesondheidsdienste, die staat – plaaslike en nasionale regering, die verskillende plaaslike stigtings en die media (vgl paragrawe 6.7; 6.8.3; 8.3.6 tot 8.3.11 en 8.4.3).

9.15.3 Tienerbediening met 'n metamorfiese karakter

Du Toit (2001:6-7) verwys na die verskuiwings of metamorfose wat tans in jeugbediening aan die gang is en wat bydra tot 'n meer holistiese en inklusiewe benadering in die jeugbediening (vgl diagram 75: *'n Holistiese benadering vir 'n tienerbedieningsmodel*). Daar is 'n beweging aan die gang weg van programme na

persone, prosesse en verhoudings. In die jare sewentig het jeugwerk op die inhoud van programme gekonsentreer, om kategorieleerplanne deur te werk en die items op 'n kalender af te handel. In die nuwe millennium is die bou van verhoudings egter belangriker. Tans word gewerk aan prosesse wat kinders se verbintnisse en koinonia in 'n gemeente bevorder. Dit is prosesse wat al die lidmate laat besef dat hulle daar is om mekaar te bedien.

Die klem val al minder op generasiegaping en meer op generasie-integrasie. Tienerbediening kan nie in isolasie bestaan of oorleef nie daarom moet die tienerbediening in die gemeentebediening ingesluit word en 'n gemeenskapsgerigte bediening ontwikkel word waar tieners woon, skoolonderrig ontvang en ontspan. Nel (1998:77-97) beklemtoon 'n inklusiewe gemeentelike benadering. 'n Paar dekades gelede het sommige gemeentes weerstand gebied teen grootmens-eredienste waarin kinders doodstil moes sit. Die alternatief was kinderdienste met 'n eie liturgie, musiek en boodskap wat op die kinders se vlak aangebied is. Omdat dit eerder die generasiegaping vergroot het, besef gemeentes tans dat generasies mekaar nodig het. Kinders leer nie net by volwassenes nie, dit werk ook andersom.

'n Beweging weg van 'n individualistiese na 'n sistemiese ingesteldheid word bemerk. In die afgelope dertig jaar is daar so op die individu gefokus dat die individue se onderlinge verbintnisse vervaag het. Elke kind het 'n sisteem waarin daar saamgeleef word. Die mense in hierdie sisteem vorm die kind en bepaal sy optrede. 'n Beweging van 'n gedeeltelike na 'n holistiese aanslag is dus aan die orde. Daar was tye dat die kind se geestelike lewe losgemaak is van ander fasette van sy lewe. Die kerk moet weer holisties na die kind kyk, na sy liggaamlike, psigiese en geestelike ontwikkeling asook die linker- en regterbreinontwikkeling. Dit maak 'n beweging van teoretisering na praktisering noodsaaklik. Die gespreks-geleentheid in die kerk word al hoe meer, die notuleboeke met 'n onuitgevoerde agenda al hoe dikker, die boekrakke al hoe voller, maar die relevansie van die kerk in die samelewing neem nie dienooreenkomstig toe nie. Daarom moet die klem meer op die praktisering val as voorheen. Dit vereis 'n beweging van feite na verhale, simbole en rituele. In die verlede was predikante wat stories vertel het, dikwels in onguns omdat hulle nie pitkos preek nie. Nou leer ons mense om stories op die regte manier te vertel sodat die hoorders in die skoene van die hoofkarakters kan klim. Geestelike leiers wat simbole in die kinderbediening gebruik het, is aangespreek omdat kinders nie simbole kan verstaan nie. Die kerk raak al hoe meer daarvan bewus dat kinders wel tot beter insig kom deur simbole en rituele. Simbole is dus nodig, nie vir illustrasies nie, maar vir identifisering en praktisering. Daarom is daar nou ook 'n beweging nodig van kennis na toepassings. Kategorieleerplanne het die omgang met die Bybel verskraal. 'n Paar jare gelede is 'n enorme hoeveelheid teorie gehanteer voordat mense toegelaat is om iets in die praktyk te vermag. Tans leef die begrip ervaringsleer en die narratiewe benadering op talle lippe. Barmhartigheidswerk word geleer deur dit te doen. Jongmense moet dus toegelaat word om eers in die praktyk betrokke te raak voordat daar besinning oor die "hoe" kan plaasvind (vgl diagram 63: *Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap* en die bespreking by paragraaf 9.5.1).

Hierdie verskuiwings vra ook om van een leerstyl na meer leerstyle te beweeg (vgl paragraaf 9.5.2 (3), leer deur ervaring en die vier basiese leerstyle). 'n Paar jaar gelede is hoofsaaklik van 'n verbale en nie-verbale aanlegonderskeiding gebruik

gemaak. Jung (1964:20) het reeds drie dekades gelede gesê: *“Man uses the spoken or written word to express the meaning of what he wants to convey. His language is full of symbols, but he also often employs signs or images that are not strictly descriptive”*. Mense was nie werklik daarvan bewus dat hulle ook wel in ‘n groot mate deur die nie-verbale kommunikeer nie. Wetenskaplike en praktiese teologiese navorsing het ‘n bewustheid geskep dat daar van meer leerstyle gebruik gemaak moet word om kennis te kommunikeer en te absorbeer. Dit sluit in die verbale, prente, musiek, liggaamsbewegings, gesels, stille nadenke en die natuur. Babin (1991:70) meen: *“In the media age, it is not just the functioning of religious education itself that is called on to change. Even the presentation of the message must be modified”*. Geloofsbemiddeling in die postmoderne tyd is weens die algemene benutting van tegnologiese middele al hoe meer van die gebruik van hierdie verskeidenheid van leerstyle, simbole en rituele afhanklik om werklik die evangelie te kan kommunikeer.

Die verskynsel dat minder van boeke en meer van elektronika gebruik gemaak word, is bekend asook ‘n beweging van woorde na ikone of simbole. Die uitdaging is om die evangelieboodskap in elektroniese taal te vertaal, sodat kinders dit in hulle kommunikasievoorkeur kan ontsluit. Die geleentheid is ryp om deur rekenarsimbole oor taalgrense heen met mekaar te kommunikeer en geloof te bemiddel. Gesprekke wat voorheen uitsluitlik plaaslik geskied het, verskuif nou na die internasionale terrein. Mense praat nou oor die lengte en breedte van die wêreld met vriende in rekenaar-geselskamers. Idees, waardes en gebruike spoed in breukdele van ‘n sekonde om die aardbol. Die internet word reeds as geloofsbemiddelaar gebruik om die boodskap van Jesus wêreldwyd uit te dra.

9.15.4 Tienerbediening in 'n nie-bedreigende omgewing

Daar is reeds verwys na die vinnige veranderinge wat in die wêreld aan die gang is en hoe dit die plaaslike kultuur en godsdiens beïnvloed. Barna en Hatch (2001:115) verwys in hul studie oor kulturele skuiwe na die situasie soos volg: *“In a decade when everyone’s lifestyle will be so uniquely representative of themselves that there will not be ‘lifestyle patterns’ per se, Christians will nevertheless have continual opportunities to show what a difference their faith makes in coping with the omnipresent chaos”*. Tienerbediening in ‘n nie-bedreigende omgewing is die ideaal en is belangriker as programme. Maar die gemeenskap sluit vele bedreigings vir die tiener in en om met ‘n gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening te werk, klink in hierdie sin na ‘n kontradiksie. Met nie-bedreigende omgewing word bedoel die omhulling van tieners deur ‘n skaar gelowiges en onderlinge steun vir mekaar om in ‘n bedreigende wêreld steeds as Christen relevant te bly. Tienerbediening is ‘n spanbediening. Daarom is die mees aangewese en Godgegewe nie-bedreigende span die huisgesin, alhoewel dit nie in werklikheid altyd die geval is nie vanweë die huidige gesinsproblematiek (vgl paragraaf 4.3). Binne die gesinsverband moet die beginsel gehandhaaf word dat tienerbediening en tienerontwikkeling, deur ouers in die gesin en medetieners as gelowiges in die portuurgroep omsluit en ingesluit word. Al die talente, gawes en waardes word binne elke gesin en tienergroepering saamgesnoer om mekaar te bedien, te ondersteun en te beveilig teen die bedreigende omgewing, maar tog moet daar ook ‘n brug na hierdie omgewing gebou word om die geloofsinhoud oor te dra. Wat vra God van gesinne en tieners in ‘n postmoderne multikulturele globaliserende wêreld? Hoe moet die model lyk en met watter gesindheid moet dit ingefaseer word?

Barna en Hatch (2001:305-311) gee 'n paar benaderinge vir hierdie probleem: (1) Verkry die regte perspektief deur die tye te verstaan en met die Woord van die waarheid na die wêreld te gaan – 1 Kronieke 12:32 & Johannes 17:15. (2) Verkry die regte fokus – nie om roem of eer te bekom deur die verbeterings wat in gesinne, gemeentes of in die gemeenskap gaan kom nie, maar hoe God deur dit alles verheerlik gaan word. Daarom moet daar 'n volle vertroue op God wees wat Hom na die wêreld in sy nood deur Jesus Christus gedraai het – Spreuke 3:5-6; Matteus 6:33; 22:37-39. (3) Dink na oor hoe om teenoor die wêreld te reageer, deur die denke te laat verander (Rom 12:2), die geloofsinhoud van die Woord in die wêreld uit te leef (Jak 2:17-18) en so die vrug van die Gees sigbaar te laat word (Gal 5:22-23). (4) Die regte verwagtings moet gekoester word, naamlik dat daar weerstand gaan wees (2 Tim 4:3-4). (5) Ontwikkel die regte model en dit gaan nie die werk makliker maak nie, maar vereis dat elkeen sy kruis sal opneem (Mat 10:38-39), maar dat daar ook die vreugde van groter eensgesinheid en goedgesindheid sal wees (Hand 2:42-47).

9.16. 'n Konseptuele model

(Vgl diagram 19: *'n Konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening*) Die uiteensetting van Strommen en Hardel (2000:12) is aangepas om beklemtoning in hierdie navorsing duideliker te stel.

9.16.1 Ondersteuningskomponente: Vier belangrike komponente of pilare word gebruik om die tiener, gesin en gemeente te ondersteun in die uitdra van die blye boodskap na die gemeenskap.

1. Versterking van gesinsverhoudings: Die gesinsverhoudings word versterk om in die gemeenskap 'n voorbeeld te wees van eenheid in God. Die Christendom moenie toelaat dat daar slegs 'n negatiewe of monologiese beïnvloeding vanuit die omringende kulture na die gemeente en in die gemeenskap sal plaasvind nie. Om dit dus vir gesinne en tieners moontlik te maak om binne die gemeenskap Christelike waardes uit te dra en op te bou, moet gesinsverhoudings versterk word.

2. Geloofgesentreerde Christelike opvoeding: Om die geloofsinhoud met mekaar, die res van die gemeente en gemeenskap te deel, word geloof op 'n bepaalde wyse aan die tiener en gesin bemiddel sodat die geloofsinhoud na die multikulturele gemeenskap uitgedra kan word om daar as mededingende Christelike kultuur 'n rol te kan speel in die Koninkryk van God. (Vgl diagram 76: *'n Geloofsbemiddelingstruktuur vir tiener- en gesinsbediening*) Die openbaring van God se blye boodskap deur die Bybel en skepping moet aan die volgende geslag en gemeenskap oorgedra word. Daar is verskillende maniere om geloof te bemiddel, maar kan in twee kategorieë verdeel word, naamlik verbaal en nie-verbaal (vgl ook diagram 44: *Verbale en nie-verbale openbaring*). Die verbale geloofsbemiddeling geskied deur middel van die gedrukte en gesproke woord plaas. Die nie-verbale geloofsbemiddeling deur middel van simbole, rituele en ervaring ondersteun die verbale geloofsbemiddeling tot groter effektiwiteit om tot geloofshandeling te kom. Die gesin word bewus gemaak word van 'n meer sigbare en tastbare gesinsbediening met ervaringe, simbole en rituele. Die gesinsbediening moet dinamies aangebied word om tot geloofsvorming te kom, maar dit moet veral as geloofsbemiddelingstruktuur dien wat die nodige ondersteuning bied om op 'n

praktiese wyse die geloofsinhoud tot handeling in die alledaagse lewe te bring wat kommunikatiewe geloofshandelinge genoem word.

3. Gemeente as gesin: Die visie van die gemeente as gesin moet by die gesin en in die gemeente gevestig word. Die gemeente as gesin moet in hierdie proses van gemeenskapsgerigtheid op 'n spontane wyse deur 'n gemeenskaplike projek tot insig gelei word dat die gemeente 'n uitgebreide en uitnodigende gesin vir almal is waarbinne onderlinge steungewing kan plaasvind.

4. Skep van 'n Christelike jeugsub-kultuur: Omdat die tiener die geleentheid kry en bemagtig word om in die gemeenskap betrokke te raak as verteenwoordiger van God in sy koninkryk word 'n Christelike jeug-subkultuur vir hierdie spesifieke opdrag geskep. 'n Jeug-subkultuur moet na vore kom vanuit die gemeentekultuur en dit beteken dat die gemeentekultuur eers verander moet word voor daar sprake van 'n jeug-subkultuur kan wees. Strommen (1997:67) meen: *“Such a change may require a deliberate change in the pastor’s style of leadership”*. Hierdie jeugsubkultuur sal met ander nie-Christelike of buite-kerklike jeug-subkulture en die breë gemeenskap in aanraking kom om daar die gemeentekultuur of Christelike kultuur te proklameer om sodoende die gemeenskap se kultuur 'n Christelike basis te gee.

9.16.2 'n Model vir die beplanningsfase

(Vgl diagram 77: *'n Konseptuele model vir die beplanningsfase van gesinsbediening*)

1. Bespreek kultuurverandering in gemeente: Die model vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid vereis 'n kultuurverandering in die gemeente. Die kultuurverandering en model vir gesinsbediening moet by die gesinsbedienaar en sy gesin begin. Dit vind volgens Hebbard (1995:218-239) op ten minste vyf vlakke plaas om die persoonlike, pastorale en organisatoriese komponente in die plaaslike gemeente te verander en te beoefen (vgl diagram 78: *Vyf bedieningsvlakke vir die plaaslike gemeente*). Die predikant of gesinsbedienaar se beskouing van homself, die gesin, die vrywillige gesinsbedienaars, formele en informele leierskapstrukture en die kerksisteem as sodanig in die gemeente met betrekking tot gesinsbediening is van wesenlike belang. Op hierdie vyf vlakke sal daar voortdurende veranderinge wees soos die gesinsbedieningsmodel ontwikkel, ingefaseer en evalueer word. Die een vlak word deur die ander beïnvloed, byvoorbeeld as daar nie 'n goeie gesindheid in die predikant se gesin heers nie, sal dit die gesinsbediening in die hele gemeente beïnvloed. Die vrae by elke vlak moet binne die gesinsbedieningsmodel verreken en beantwoord word (vgl vraelys 1: *Vrae vir die vyf bedieningsvlakke in die plaaslike gemeente*).

Gesinsbediening moenie gesien word as nog 'n bykomstige bediening in die gemeente nie. Dit is in wese 'n komprehensiewe bediening wat 'n verweefdheid van bedieninge veronderstel (vgl Nel 1998:83-84). Gesinsbediening moenie geleentheidsgeoriënteerd wees nie, maar inklusief en verhoudingsgeoriënteerd. 'n Tipiese een-keer-per-week-skedule moet vermy word. Ontwerp diskrete groepe met gemeenskaplike belange wat hul eie plek, tyd en funksie in die gemeente en gemeenskap vind. Verhoed die begin van programme wat te ambisieus klink by die aanvang van gesinsbediening. Moenie met 'n benadering begin dat alles klaar vir gesinsbediening opgestel is nie. Laat die leiers en lidmate van die gemeente toe om

self aan die gesinsbedieningsraamwerk te werk. Waak teen 'n oordrewe gesins-ingesteldheid wat ander werksaamhede van die gemeente kan benadeel.

Some church leaders suggest that our churches can become too family-centered. Christians can become so wrapped up in their family life that it becomes a form of idolatry. Evangelical Rodney Clapp calls this hyperfamilism, which is the tendency to spend so much time enriching family life that one has little regard for other important responsibilities, especially those related to the work of the church. When church members become too involved in their families that they neglect building close relationships in the church, single people may suffer because they need intense participation in church life and activities.

(Sell 1995:75)

2. Stel 'n leierskapsam saam: (1) Die kerkraad moet kontrole uitoefen oor die huisgesin as primêre plek van geloofsbemiddeling. (2) 'n Bedieningskoördineerder word aangestel. Hierdie persoon is verantwoordelik om al die bedieninge met mekaar te koppel asook aan die verskillende lewensfasies van die kinders, tieners en volwassenes. Elke bediening het 'n persoon nodig wat die hart en siel daarvan is, iemand wat ywer vir die visie het. Hier word gedink aan 'n direkteur vir gesinsbediening met 'n gesinsbedieningstaakspan wat gesinsprogramme saamstel. (3) Plaas toerusting en die verskaffing van inligting hoog op die prioriteitslyd. 'n Gesinsbedienaar of –koördineerder is in die eerste plek iemand wat al bedieningsvlakke van die gemeente ondersoek en dienoreenkomstig toerus en inligting verskaf. Hy moet persone oplei om aktief in gesinsbediening betrokke te bly. Bybelklasse, kleingroepe, gebedsgroepe en kategeseklasse word besoek om gesprekke oor gesinsbediening te begin. Toerusting oor kommunikasie, geloof, die gesin, konflik, ouersorg en rolle is van die mees algemene temas vir gesinsbediening. (4) Stel 'n gesinsvriendelike leierskapsam vir gesinsbediening saam. Die leierskapsam kan baie tot 'n gesinsvriendelike gemeente bydra. Die volgende woorde van Jesus sê wat die geaardheid van hierdie leierskapsam moet wees: “Wees dus versigtig soos slange en opreg soos duiwe” (Mat.10:16). Die lede moet dus invloedryk wees, maar ook nederig en diensbaar. Hulle moenie self met allerlei geestelike probleme opgeskeep sit nie (vgl 2 Tim 2). Hierdie leierskapsam moet die verskillende bedieninge in die gemeente goed kan verteenwoordig. Hulle moet mense wees wat omgee. Die lede van die leierskapsam moet 'n goeie onderlinge verhouding uitstraal (vgl Clark 1997:48-49). (5) Gesinsgeoriënteerde eredienste word ingestel. Dit bestaan uit tematiese, nie-lesingagtige dienste met dramas, gesprekvoering en gebedsversoeke.

Benson (1997:137) onderskei tussen twee basiese leierskapsamme. (1) Die visiesam wat die uitvoering van die taak aan die gang hou en ander organisasies en individue betrokke kry. Hierdie sam is gewoonlik formele en informele gemeenskapsleiers wat meer proses-georiënteerd is en as fasiliteerders optree en die oog op die visie en die toekoms hou. (2) Die strategiese leierskapsam ontwikkel en faseer planne in wat op die visie gerig is. 'n Belangrike stap in die beplanningsproses om die vernuwings op 'n langtermyn te handhaaf, is die saamstel van taakspanne om 'n plan vir elke bedieningsvernuwing op te stel. Hierdie taakspanne moet die gesinne goed verteenwoordig, want hulle moet bewus wees

van alle gesinsverwante behoeftes en sal 'n passie en visie vir gesinsbediening moet hê (vgl Sell 1995:349).

3. Berei lidmate voor vir deelname: Strommen en Hardel (2001:292) meen: *“The first essential in fostering a congregation’s readiness to respond is an atmosphere that frees people to participate in effecting needed change”*. Lidmate moet die geleentheid kry om self 'n model vir die plaaslike situasie en behoeftes van die gemeente en gemeenskap te ontwikkel. Dit vereis dat die behoeftes van die gemeente en gemeenskap verken sal word en eers daarna kan 'n missie ontwerp word om die behoeftes aan te spreek. Die model wat in hierdie navorsing voorgestel word, is dus geen bloudruk vir 'n gesin, gemeente, kerk of gemeenskap nie. Die model vra wel pioniers, maar die insette of idees van die verskillende lidmate, ouers, tieners en ander persone wat gewillig is om 'n bydrae te lewer, moet erkenning geniet. Hierdie persone se bydraes word in die beplanningsproses met die nodige sensitiwiteit bespreek en verwerk sodat die maksimum lidmate in die gemeente in die taakspanne opgeneem kan word. Alhoewel die klem op beide taak en span val, word die gesin as minispan uitgesonder om saam met ander gesinne die gemeente as huisgesin van God te vorm en Hom as maksi-taakspan te dien.

4. Verenig rondom behoeftes en waardes: Die uitgangspunt is nie om 'n program van stapel te stuur om almal se behoeftes spoedig aan te spreek nie, maar eerder om van behoeftes bewus te word deur goed te luister en ook by die res van die gemeente 'n oplettendheid vir mekaar se behoeftes te kweek. Dit gaan oor prominente behoeftes in die eerste plek: *“Evident needs are the needs of hurting people who are looking for help, the kind which a congregation can most easily understand and address”* (Strommen 1997:89). Thomas (1996:158) meen twee van die belangrikste dinge om te doen om die gemeente te evalueer, is (1) om 'n duidelike beeld van die behoeftes van beide die gemeente en gemeenskap te kry en (2) om die Godgegewe bronne raak te sien om die behoeftes aan te spreek. Om iemand se behoeftes aan te spreek, kan basies in drie fases verdeel word: (1) inwinning van informasie oor behoeftes, (2) die hantering van behoeftes – eers die kritiese en daarna die kroniese behoeftes en (3) die opvolgfase (vgl Thomas en Ahlen, 1999:70-71).

5. Verkry 'n breë eienaarskap: Breë eienaarskap sluit 'n breë spektrum van mense in die gemeente en gemeenskap met hul onderskeie opinies en gesindhede in. Om werklik met 'n sinvolle tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid te kan begin, moet daar genoegsame tyd bestee word aan hierdie breë eienaarskap.

* **Vors die gemeente se geskiedenis na:** Gemeentes wat met 'n gesinsbediening begin, moet hul historiese verloop evalueer. Die mense, gebeure en gesinsreëls van die verlede sal bydra tot die effek van gesinsbediening. Die belangrikste gebeure in die geskiedenis van die gemeente moet vasgestel word. Wanneer na genoeg lidmate geluister word, sal die korporatiewe verhaal van die gemeente gehoor word. Hierdie geskiedenis is belangrik om die lidmate van die gemeente en hul siening van die bediening te verstaan. Wat onthou hulle, net die slegte of ook die goeie? Het die gemeente 'n duidelike identiteit of is alles vaag? Alle geskiednisse bestaan uit positiewe en negatiewe elemente. 'n Gemeente wat begin stagneer as gevolg van arm herinneringe is die gemeente wat gesinsbediening ernstig moet oorweeg. Die lidmate se seer sal eers hanteer moet word voor hulle bereid sal wees om na ander

se seer uit te reik. Die persoonlikhede en dit waarin die leiers van die verlede geglo het, speel 'n besliste rol (vgl Hebbard 1995:19-21). Die sosiale en politieke aangeleenthede rakende gesinne moet ook bestudeer word (vgl Sell 1995:352).

Vergelyk die kort bespreking van fokusgroepe by evaluering as moontlike metode om by behoeftes uit te kom wat nie noodwendig deur middel van 'n kwantitatiewe vraelys vasgestel kan word nie. Die volgende redes vir persone wat na hulp soek kan gebruik word om die enkele vrae vir 'n fokusgroep te vind: (1) 'n onvermoë by die persoon self om die probleem te hanteer, (2) omgewingsfaktore verhinder die persoon om die probleem te hanteer, (3) onbuigbare landswette vir immigrante en (4) ongelukke en rampe (vgl Ahlen en Thomas (1999:69-70). Die kwantitatiewe vraelys kan gebruik word om die aantal manlikes en vroulikes, ouerdomsver-spreiding, opvoedingsvlak, beroepe wat beoefen word, tydsbesteding, huweliksstatus, erediensbywoning, op watter terreine gesinne toegerus moet word, diens wat deur gesinne verlang word, ensovoorts vas te stel.

* **Onderzoek die haalbaarheid van gesinsbediening:** By onbekende planne kom die haalbaarheid daarvan gewoonlik ter sprake. Dit is dus belangrik dat die gemeente ook sal navors watter ander gemeentes met gesinsbediening besig is om 'n netwerk vir samewerking saam te stel. Dit kan moontlik die eerste teleurstelling wees om te ontdek dat daar min gemeentes is wat werklik met 'n deeglik beplande gesinsbediening besig is (Thomas 1996:87). Thomas (1996:141) beweer: *“Goals are powerful. They move people. At times, goals seem to have a life of their own, injecting energy into people and tasks”*. Vir die prioritisering van doelwitte word 'n duidelike strategie verlang, naamlik hoe gaan die doelwitte bereik word. Gesinsbediening sluit in die vasstel van doelwitte en mikpunte wat gebaseer word op die evaluering van gesinsbehoefte. Gesinsbediening vra vir haalbare doelwitte. Thomas (1996:142) meen daar is twee dinge wat goeie doelwitte van slegte doelwitte onderskei: *“... ownership and specificity”*. Haalbare doelwitte is dus die doelwitte wat deur die gemeentelêde self aanvaar word as goeie doelwitte. Geen gemeente kan die behoeftes van alle mense bevredig nie. Daar moet 'n prioritisering van doelwitte wees. Thomas (1996:143-144) beklemtoon die onderskeiding tussen doelwit – *“goal”* en begeerte of verlangde uitkoms – *“objective”*. *“An objective is a statement of aim. It identifies a desired outcome. But it isn't specific. It's general. ... Goals are measureable, quantifiable. The more specific a goal is, the more power it has”*. 'n Verlangde uitkoms kan net 'n goeie idee van iemand bly as dit nie deur 'n spesifieke duidelike doelwit gerig word nie. Daarom moet doelwitte met versigtigheid geëvalueer en geselekteer word. Om doelwitte te stel, laat die bediening op betekenisvolle mikpunte konsentreer (vgl Hebbard 1995:18-19). Na die infasering van die gesinsbedieningsmodel moet die model ook kwantitatief geëvalueer word. Daarom moet doelwitte meetbaar wees. Sell (1995:357-361) sê dat die visie en missie duidelik omskrywe moet word en met die res van die gemeente gedeel en aangevul sal word sodat elkeen deel daarvan voel. Strommen en Hardel (2000:285) noem die volgende belangrike doelwitte vir 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel met 'n gemeenskapsgerigtheid: *“closer family relationships; closer relationships with God; a faith-focused Christian education; a congregational sense of family; Christian youth subcultures; healthier communities; the transformation of culture”* (vgl paragraaf 9.3 paradigmaverandering). Benson (1997:110-120) bespreek sewe belangrike doelwitte om waardes in 'n gemeenskap te ontwikkel, wat hy *“The human development infrastructure”* noem: *“a shared vision of positive development; shared norms and*

beliefs; connections across socializing systems; everyday acts of asset building; engagement of organizations and systems; identifying, affirming and expanding current asset-building activities; introduction of new initiatives". Hierdie doelwitte moet in langtermyn en kortermyndoelwitte geklassifiseer word.

Die volgende komponente word gebruik vir 'n haalbare gesinsbediening: (1) Die ware behoeftes van die gemeente en gemeenskap word nagevors en gehanteer. 'n Deeglike nadenke oor en bespreking van behoeftes soos dit werklik in die gemeente as huisgesin van God voorkom en hoe die beskikbare bronne dit sal aanspreek, is van groot belang (vgl Thomas 1996:89). (2) Die gemeentekarakter speel 'n groot rol en daarom word aandag aan gesinsvriendelikheid geskenk. (3) Beskikbare bronne vir gesinsbediening word nagevors en bekend gemaak. (4) 'n Beradings- en omgeebediening saam met die behoeftes van gesinne word hoog op die prioriteitslys geplaas. (5) Die gemeente as gesin of uitgebreide familie is veral belangrik en spesifiek vir eensames.

Clark (1997:45) sê dat daar op sekere vrae antwoorde gesoek moet word in die formulering van 'n gesinsbedieningsmodel, byvoorbeeld: Wat word gedoen vir gesinsvriendelikheid met betrekking tot die jeug? Hoe kan tieners op 'n spontane wyse met hul ouers en die res van die gesin verhoudings bou? Op watter wyses kry gesinne soms onbewustelik seer? Wat is die maksimum wat van die gemeente ten opsigte van gesinsbediening verwag kan word? Waar wil die gemeente byvoorbeeld oor twee jaar met gesinsbediening wees?

Benson (1997:132) beweer dat die insameling van inligting ook 'n gemeenskaplike verwysingspunt word om 'n visie vir die toekoms te vorm en daarom is die volgende terreine belangrik vir die inwin van inligting: (1) die jeug se vermoëns en behoeftes, (2) volwassenes se houding en vermoëns, (3) gemeenskapsbronne en (4) die gemeenskap se gereedheid vir 'n nuwe inisiatief.

* **Verkry nie-amptelike beleidmakers se mening:** Die nie-amptelike wetmakers of wakers oor 'n gemeente moet ingesluit word omdat hul goedkeuring en ondersteuning nodig is as 'n verandering gemaak moet word. Dit is nie net die dominees en kerkraadslede nie, maar ook die nie-amptelike beleidmakers wie se mening oor die saak van belang is. Hierdie persone kan die weerstand aanhits of verwyder. In elke gemeente sal daar die mense wees wat omtrent oor alles wat na nuwigheid lyk skepties sal wees en wat uit hul pad sal gaan om die status quo te handhaaf. Weerstand is so oud soos die mens self. Strommen (1997:39) beweer: *"We cannot assume that advantageous innovations will sell themselves or that the world will beat a path to the door of a person who builds a better mousetrap"*. Die insluiting van hierdie persone in 'n taakspan is 'n noodsaaklike stap om met die weerstand te handel en om ondersteuning vir vernuwing te kry (vgl Strommen & Hardel 2000:294). *"Because the asset-building vision calls for communitywide responsibility for youth, involving many different stakeholders is important from the outset"* (Benson 1997:129).

* **Verkry die tieners se mening:** Die tieners moet by die leierspan ingesluit word alhoewel dit die grootste uitdaging sal wees om oud en jonk saam te laat werk, veral aan iets heel nuuts (vgl Benson (1997:130). Benson (1997:173) lig vier bydraes uit wat die jeug kan maak as gemeenskapsbouers: (1) *"... peer helping is a concrete*

and proven strategy that focuses on the heart of asset building: relationships. ... (2) [P]eer helping has been a leader in moving away from a professionals-only approach to young people's needs and concerns. ... (3) [P]eer helping actively engages young people as resources in their schools, congregations, and the community. ... (4) [P]eer helping has the potential to build bridges across youth-serving sectors because it already has a strong presence in public education, community youth organizations, and religious congregations". Hierdie potensiaal en bydraes van tieners sal beslis tot 'n dinamiese en 'n radikale nuwe konsep van kerk-wees lei.

* **Verkry geestelike leiers se mening:** Alhoewel die lidmate die hele idee rondom gesinsbediening moet verstaan en dit self moet beoefen, sal gesinsbediening nie oorleef sonder die ondersteuning van die gemeente se geestelike leiers nie. Die predikant wat gesinsbediening ondersteun, moet help om die gesinskonsep in die gemeente te herdefinieer. Ondersteuning moet ook van die ouderlinge en diakens asook ander leiers van die gemeente kom. 'n Geskrewe dokument alleen sal nie die lidmate oortuig nie. 'n Nawekamp kan van nut wees.

Alle leiers kan met die een of ander fase van gesinsbediening identifiseer. Sommige sal gesprekvoering of berading beklemtoon en ander het weer 'n aanvoeling om ouers met hul verantwoordelikhede te help. Daar is die persone wat die gemeente sal help om by die gemeenskap betrokke te raak. Plaas hierdie gemotiveerdheid onder leiers hoog op die prioriteitslys vir gesinsbediening. Maak seker wie reeds 'n verbintenis aangegaan het. Dit is nodig om te weet wie hierdie nuwe bediening ondersteun en wie daarvoor twyfel en persoonlike aandag nodig het. Gesinsbediening het gemeentelike verbintenis en samewerking nodig. Die verwagting dat almal met gesinsbediening sal verbind, is onrealisties. Sommige is bang vir gesinsbediening omdat dit verandering insluit (vgl Hebbard 1995:17-18). Een van die redes vir weerstand wat Strommen (1997:39) noem, is: *“Long established traditions, now sacred, that resist change”*.

* **Bydraes word bespreek:** Breë eienaarskap gaan gepaard met betrokkenheid wat konfereer en beplanning insluit. Die wat reeds betrokke geraak het, moet deel vorm van die beplanningspan om gesinsbediening tot aksie te laat oorgaan. Strommen en Hardel (2000:302-304) bied die volgende stappe vir die deelnemers. Die deelnemers bespreek die verlangde resultate. Drie basiese besluite moet geneem word: (1) Watter verandering of vernuwing is nodig om die gemeente tot die verlangde doel te lei? (2) Watter stappe is nodig om die ondersteuning en goedkeuring van die leiers en besluitnemers te kry? (3) Wie gaan watter take uitvoer en wanneer gaan dit gedoen word? Om te evalueer en aanpassing te maak is baie belangrik, maar dit kan ook baie maklik nagelaat word. Dit kan baie pynlik wees, maar is essensieel om die metode en programme aan te pas sodat die doel met gesinsbediening bereik kan word (vgl Sell 1995:364-365). (Vgl paragraaf 9.19 vir die evaluering van die gesinsbedieningsmodel)

Die volgende prioriteite is 'n moontlike resultaat van so 'n byeenkoms: Prioriteit 1: *Die belangrikheid van gebed:* Janssen (2000:29) sê: *“Although in Europe as a whole and in the Netherlands in particular, church membership is in steady decline, most Dutch youth still pray”*. Die volgende aanpassings kan gemaak word: Stel 'n gebedsgroep of -komitee saam wat hulle verbind om vir leiding te bid en hoe om 'n gebedsbediening te ontwikkel. 'n Biblioteek met boeke, video's, bandjies, programme en ander stof oor

gebed kan saamgestel word. 'n Groep van gebedsfasiliteerders word saamgestel. Prioriteit 2: *Die ontwikkeling van sterk gesinne*: Toerusting word aan alle tipes gesinne gebied om 'n sterk gesin te bou wat Christus-gesentreerd is en om geloof aan die volgende geslag te bemiddel. Die volgende instellings kan van hulp wees: Stel 'n span saam wat die visie “huiskerk as eerste kerk” gedurig onder die aandag sal bring. Ontwikkel 'n “gesinskategese”-bediening (vgl Oudelaar-Bijlsma 2003 in paragraaf 9.1.2 (7) oor buurtkategorie). Skep 'n geleentheid vir gesinne om opgevoed te word deur 'n multimedia-biblioteek, weeklikse gesinsforum, gesinsretraite en ontspanningsuitstappies vir gesinne saam met ander lede van die gemeenskap. Prioriteit 3: *Om 'n sendinggeoriënteerde gemeenskap van geloof te word*: In gehoorsaamheid aan die laaste opdrag, word besluit om na alle mense uit te reik deur kreatiewe bediening. Hiermee word 'n gemeenskapsgerigte ingesteldheid gehandhaaf deur die volgende te oorweeg: Stel 'n sendinguitreikaksie saam. Voorsien gereelde opvoedkundige en inligtinggewende forums om relevante sake te bespreek. Moedig die lidmate aan om aan hierdie sendingaktiwiteite deel te neem.

(Vergelyk diagram 79: *Prioriteite vir 'n gemeente* met verwysing na Strommen en Hardel 2000:298 asook diagram 19: *'n Konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening*). Diagram 79 dui die prioriteite van tieners en gesinne aan wat reeds 'n verbintenis aangegaan het om die Here te dien. Dit kan in vier kategorieë verdeel word: (1) versterking van gesinsverhoudinge, (2) geloofsgesentreerde Christelike opvoeding, (3) gemeente as gesin en (4) die skep van 'n Christelike jeug-subkultuur.

6. Stel taakspanne saam: (Vgl Aksieplan Een – Werkblad) Nadat die prioriteite deur die leierskapspan vasgestel is, word die taakspanne saamgestel wat veral ouers en tieners insluit. Elke taakspan se lede moet onderling ooreenkom oor die definiëring van die resultaat wat deur die taakspan verwag word. Dit vorm die gesamentlike visie van die taakspan. Hierdie bespreking en definiëring is 'n belangrike leerproses. Sommige lede sal byvoorbeeld nie in terme van resultate dink nie en ander is weer meer program-georiënteerd en hoe 'n taak aangepak moet word. Om almal die geleentheid te gee om deel te neem aan die beskrywing van wat verwag word, kan elke aksie wat beoog word soos volg beskryf word: “Ons wil ... sodat ...”. Dit beweeg die lede om 'n spesifieke resultaat van 'n spesifieke aksie kreatief te beskryf (vgl Strommen & Hardel 2000:301). Kreatiwiteit het te make met die uitdink van nuwe konsepte. Vernuwing fokus op die doen van nuwe idees. Om dit te laat realiseer moet vernuwing in die hande van taakspanne geplaas word om dit te deurdink om by die beste manier uit te kom om die vernuwing in werking te stel en dit te onderhou. Dit is altyd goed om nuwe idees op 'n klein skaal en korttermynbasis op die proef te stel. As mense weet dat iets tydelik is en geëvalueer gaan word, is hulle baie meer geneig om minder negatief te wees en saam te werk. Die lidmate moet die aanvoeling kry dat deeglike voorbereiding gedoen word om sukses te behaal. Die voorbereiding moet in gebed voor God plaasvind. So word God se leiding, seëning en bemagtiging verkry. Hierdie taakspanaktiwiteite word terselfdertyd 'n leerproses en beoefening van onderlinge geloofsgemeenskap (vgl Strommen & Hardel 2000:294-295). Strommen & Hardel (2000:304) verwys na die *“Youth and Family Institute of Augsburg College called Vision Pak to get through the process of implementation .... Visionpak is much like a day planner for carrying out a vision”*. Visiepak help die aksiespan om aan te teken wat gedoen moet word en wie verantwoordelik is om toe te sien dat dit gedoen word en wanneer die aksie uitgevoer moet word (vgl Aksieplan Een, Twee en Drie se werksblaaie).

Almal in die taakspan moet voel dat die gesinsbedieningsmodel deur hulself ontwerp is. Nadat 'n breë eienaarskap vir die bedieningsmodel verkry is, word aandag geskenk aan die aksies wat die gesinsbedieningsmodel tot handeling bring. Soos by menige konferensies, seminare, kursusse en kerklike vergaderings, word daar wonderlike modelle bespreek en soms word daar wel ook van wetenskaplike materiaal gebruik gemaak en met vele moeite ingefaseer. Heel dikwels kwyn die ywer spoedig in die aanvangsfase van die beplanningsproses. Om dit te voorkom, moet 'n ondersteuningsraamwerk ontwikkel word om op die langtermyn resultate of groei te kan verseker.

7. Verbind visie met 'n missie: Bosch (1991:372) beweer: *“It has become impossible to talk about the church without at the same time talking about mission. One can no longer talk about church and mission, only about the mission of the church”*. Die visie vir 'n model vir tiener- en gesinsbediening is gemeenskapgerig en die opbou van Christelike waardes in gesinne om effektiewe bemiddelaars in die koninkryk van God te wees. Dit is belangrik om hierdie visie duidelik onder die aandag van die gemeente te bring en dit aan 'n missie te verbind sodat die lidmate 'n verbintenis daarmee kan aangaan en tot handeling kan kom. Strommen (1997:104) meen: *“This connection enhances motivation, commitment, and a general sense of fulfillment”*.

Die formulering van 'n gesinsbedieningsmissie word bepaal deur 'n spesifieke benadering in gesinsbediening, byvoorbeeld 'n primêr voorkomend of herstellende benadering. Dit sal egter afhang van die beskikbare bronne soos beraders (vgl Thomas 1996:90 en 95). Volgens Brink en andere (2001:233-237) moet 'n filosofie ontwikkel word om in die begeleiding van kinders op die langer termyn effektief te kan wees. So 'n filosofie of model vir gesinne kan deur sleutelvrae ontwikkel word. Dit sluit vrae in wat elke gesinslid vir hom- of haarself kan afvra en kan dit dan ook saam met die res van die gesin bespreek (vgl Hebbard 1995:161 en Vraelys 2: *Sleutelvrae by die aanvang van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel*). Dit is belangrik dat lidmate daarvan bewus sal wees dat hul antwoorde oor die vrae wat aan hulle gestel is, gebruik word om 'n gesinsbedieningsfilosofie vir die gemeente te formuleer. Deur middel van hierdie vrae word gesinne se behoeftes en doelwitte en mikpunte vir gesinsbediening vasgestel. Hierdie antwoorde word ook gebruik om gesinsbediening te koördineer, te stimuleer en te propageer.

(Vgl paragraaf 9.17.1 – Koppeling van gemeentebedieninge aan gemeenskap) Elke gemeente het 'n hierargie van waardes wat oor 'n tydperk deur leiers en besluitnemers gevorm is. Die dominante waardes dui die gemeente se gevoel vir missie, verdediging en sy kulturele norme aan. Dit is nodig om die vraag "waarom bestaan ons" in hierdie verband te vra. Om die nuwigheid met die gemeente se missie te verbind, moedig 'n wye aanvaarding en ondersteuning aan. Dit laat die lidmate met 'n verwagting dat hul lewens en die gesinne se lewensomstandighede sal verander en dat almal daardeur sal baat (vgl Strommen & Hardel 2000:293). Benson (1997:112) beweer: *“Activating a community’s asset-building power requires broad acceptance of two beliefs: (1) all residents have the capacity to promote assets, and (2) all residents have responsibility to do so”*.

Die missie moet die gelowiges by die putte van die samelewing laat uitkom (vgl Hebbard 1995:2-6). Jesus het 'n Samaritaanse vrou by Jakob se put buitekant die stad Sigar ontmoet (Joh 4:1-42). Daar was 'n gemeenskaplike behoefte, naamlik 'n behoefte aan water. Jesus gebruik water as simbool om by die lewende water van God en die ewige lewe uit te kom. Brown (1966:178) meen: *“Passing from the literary analysis of the development of the scene to its contents, we find two topics that must be discussed: in Scene 1a the topic of living water, and in Scene 1b the topic of worship in Spirit and truth”*. Die lewende water is nie die ewige lewe nie, maar lei daarheen (v 14). *“The very use of the symbol of water shows how realistically John thought of eternal life: water is to natural life as living water is to eternal life”*. Die eerste toneel handel oor die plek van aanbidding (verse 20-21) en die tweede toneel oor die wyse van aanbidding: *“... wanneer die ware aanbidders die Vader deur die Gees en in waarheid sal aanbid ...”* (vers 23). Die stad se mense het in Jesus begin glo onder andere as gevolg van die getuigenis van die veelbesproke vrou. Jesus het na die mense geluister en dit het 'n impak op die mense se lewens gehad. Hy het by die putte gaan sit om die mense te laat verstaan dat Hy in hul omstandighede geïnteresseerd is. Paulus verwys ook na Jesus se begeerte om by putte te gaan sit: *“... maar Hy het Homself verneder deur die gestalte van 'n slaaf aan te neem en aan mense gelyk te word. En toe Hy as mens verskyn het, het Hy Homself verder verneder. Hy was gehoorsaam tot in die dood, ja, die dood aan die kruis”* (Fil. 2:7-8). Hebbard (1995:2) noem dit empatiese luister. Jesus het verstaan wat dit beteken om saam met mense die pad te loop en om tyd saam met hulle deur te bring sodat Hy hulle beter kan bedien. Die beste manier om opgelei te word om met gesinsbediening te kan begin, is om baie tyd by mense in nood te bestee. Dit beteken om na mense se huise te gaan, by die ongevalle afdeling van 'n hospitaal in te stap, in egskeidingshowe te gaan sit en inrigtings vir dwelmmisbruik en kinderhuise te besoek. Gesinsbediening is soms vol droefheid. Dit vra gewilligheid om die pyn van mense te hanteer. Dit is nie 'n glansryke bediening wat in die kalklig plaasvind nie (vgl Hebbard 1995:3).

8. Oordink en ontwerp bediening en programme: Die moontlikheid van bediening in die gemeenskap is wyd en word bepaal deur die aantal bestaande behoeftes. Om oor bepaalde bediening te besluit, vereis 'n versigtige benadering. Volgens Thomas en Ahlen (1999:72) moet daar eers vasgestel word of die behoefte wyd genoeg voorkom om met 'n bediening dienooreenkomstig te begin. Tweedens moet vasgestel word of daar nie reeds ander kerke of instansies is wat aan die besondere behoefte(s) aandag gee nie. Laastens moet die bronne ontdek word en die nodige toestemming bekom word om met die bediening te begin. Sell (1995:361-363) gee die volgende riglyne in hierdie verband veral met betrekking tot bepaalde programme: Bring verskillende idees uit die vraelyste en ander insette bymekaar. Om 'n netwerk van kerklike en gemeenskapsbronne op te bou, is 'n belangrike taak in die eerste 24 maande van gesinsbediening. Besoek ander kerke en gemeenskapsleiers. Ontmoet persone in privaatsektore, hospitale en ander diensinstitute. Die ondervinding is dat die privaatsektor wel geïnteresseerd raak as die gemeente in gesinsbediening belang stel. Die programme moet doelgeoriënteerd wees en kan programme soos gesinsverryking, huweliksverryking en enkelouerprogramme insluit. Programme en aanbiedinge met hoë kwaliteit moet die waarmerk van gesinsbediening wees. Dit is beter om met een of twee basiese aanbiedinge en programme in die eerste jaar te begin en om dit goed te doen as om met verskeidenheid temas en behoeftes te begin. Hanteer eers die mees sensitiewe

behoefte van die gesinne. Goeie rekord moet van die eerste jaar se pogings gehou word om die effektiwiteit daarvan aan te dui.

9. Verkry betrokkenheid by aksies: (Vgl Aksieplan Twee – Werkblad) Benson (1997:110) meen: *“Comprehensive-ness, collaboration, long-term perspective, and deep engagement and ownership by the people are the current mantras of community building”*. Die gemeente moet werk aan 'n atmosfeer waarbinne lidmate vry voel om deel te neem aan effektiewe verandering volgens behoefte. So 'n atmosfeer word bereik deur die gawes van elke lidmaat te ontwikkel en hul toe te rus vir 'n bepaalde bediening. Dit vra 'n wegbreek van 'n organisatoriese kontrole oor alles wat in die gemeente aangaan. Die lidmate word met die nodige ondersteuning en vertroue gehanteer en kreatiwiteit word aangemoedig (vgl Strommen en Hardel 2000:292-293).

'n Goeie benadering is om diegene betrokke te kry wat 'n bydrae tot die plan kan lewer en hulle wat gevra gaan word om die plan in werking te stel. Hierdie mense moet deelneem in die finale afronding van die vernuwing en moet 'n gevoel hê dat hulle 'n bydrae gemaak het tot die ontwikkeling van die gesinsbedienings-model. Dit lei tot eienaarskap van die plan, 'n motivering om te ondersteun en die verdere sukses van gesinsbediening. Die persone wat deur die plan geraak sal word, moet die aanvoeling hê dat die plan nodig is. Hulle moet insien dat dit God se missie vir die kerk is. Bosch (1991:378) beweer: *“The church-in-mission is, primarily, the local church everywhere in the world”*. Betrokkenheid lei tot verbintenis. 'n Ideale verbintenis beteken 'n gevoel van volle verantwoordelikheid om die visie tot aksie te laat oorgaan (vgl Strommen & Hardel 2000:294). Benson (1997:140) meen: *“... find appropriate ways to involve people within the structure of the initiative ... and second to connect them with other asset-building opportunities in the community”*. Die definisie van Burger (1991:73) oor geloofsverbintenis kan hier weer ter sprake gebring word: *“Solank individue nie 'n vaste, kontroleerbare geloofsverbintenis ('commitment') aan die visie van die gemeente het nie, kan daar geen sprake wees van 'n lewende en effektief funksionerende geloofsgemeenskap nie”*.

Om verandering in die gemeente en gemeenskap teweeg te bring moet die lidmate 'n gemeenskaplike aanvoeling vir die behoefte vir verandering hê. Benson (1997:107) beweer: *“For a community-building effort to be successful, the people it seeks to benefit must participate meaningfully”*. 'n Innerlike oortuiging kom na vore as mense sien hoe die behoefte vir verandering verbind word aan die kerk se missie en Christus se laaste opdrag. Daar is basies twee soorte behoeftes in 'n gemeente: (1) Die behoeftes van mense wat seergekry het en vir hulp soek, gesinne wat opbreek en jongmense wat min belangstelling in die kerk toon. (2) Die ander behoeftes is minder waarskynlik by lidmate. Dit kom voor in die afwesigheid van geestelike belangstelling, 'n gewilligheid om uit te reik na ander, 'n drang om te dien (vgl Strommen en Hardel 2000:293).

Om vrymoedigheid te kweek vir deelname moet lidmate ingelig word oor die strategie van gesinsbediening. Daar is drie redes waarom die gemeente oor gesinsbediening ingelig moet word: (1) Deur die gemeente van die begin af betrokke te kry, word 'n langtermyn eienaarskap vir die bediening ontwikkel. (2) Betrokkenheid lei tot deelname. Die gemeente is nie alleen 'n liggaam om versorg te word nie, maar ook 'n liggaam wat opgevoed moet word om ander te kan versorg. Bosch (1991:391) meen:

“Since God’s concern is for the entire world, this should also be the scope of the missio Dei. It affects all people in all aspects of their existence”. (3) Geopenheid oor wat beplan word, lei tot minder misverstande (vgl Hebbard 1995:26-27).

Die volgende riglyne kan help om die gemeente in te lig: (1) Gaan van die veronderstelling uit dat mense nie geneig is om te luister nie. (2) Gebruik veelvoudige kommunikasiekanale. Gedurende die eerste jaar word van vraelyste, ondersoek, informele besoeke, nuusbriewe, ensovoorts gebruik gemaak. (3) Gebruik die formele kommunikasiekanale. Dit sluit in die gemeente se nuus- en ouerbriewe. (4) Gebruik informele kommunikasiekanale. Die gemeentesekretaresse of -bestuurder wat almal in die gemeente ken, is 'n kanaal om die informasie bekend te maak. Gebruik ouers en tieners om deel te word van die nuusverspreiding oor gesinsbediening.

10. Voorsien langtermynondersteuning: Thomas (1996:146) meen: *“One important thing about long-term goals is that the more long-term they are, the harder it is to closely specify and quantify them”.* Daarom moet langtermyn doelstellings voortdurend hersien word. Die korttermyn doelstellings word gouer afgehandel en die inligting is dus geredeliker beskikbaar vir evaluering. Thomas (1996:147) beweer: *“In terms of Family Ministry, goals are essential. Without setting them and working to quantify them, you’re not likely to do more than find yourself frustrated by the fact that Family Ministry is such a great idea, but you see so little of it taking place”.*

Die aanneming van 'n voorgestelde vernuwing moet nooit as 'n voltooide handeling gesien word nie. Dit behoort 'n voortdurende proses te wees wat tot iets beters mag lei as die oorspronklike ontwerp. Die algemene ingesteldheid is dat planne sommer binne die eerste jaar moet slaag. Dit is waarom 'n taakspan so nodig is. Die taakspan is gemotiveer om by die vernuwing te bly, dit te evalueer en aanpassings te maak om die effektiwiteit daarvan te verbeter. Die taakspan word 'n leerspan wat leer om as span saam te werk. Die span leer deur die evaluering wat van tyd tot tyd gemaak word en deur indiensopleiding, werkswinkels en handboeke wat beskikbaar is. Die meeste taakspanne leer deur God se leiding te soek en te verstaan wat dit beteken om in God se missie betrokke te wees (vgl Strommen & Hardel 2000:295). Bosch (1991:392) beweer: *“Mission has its origin in the heart of God. God is a fountain of sending love. This is the deepest source of mission. It is impossible to penetrate deeper still; there is mission because God loves people”.*

Die wyse hoe gesinsbediening 'n aanvang neem, is krities vir die langtermyn-effek daarvan (vgl Hebbard 1995:16). Soos by die bou van 'n huis is daar net een geleentheid om die fondasie te beplan en te gooi. Daarom is dit nodig om vooraf deeglik te beplan voor die infasering plaasvind. Die volgende riglyne kan vir die beplanning gebruik word: (1) 'n verenigde visie van alle gemeentelike programme, (2) 'n verbintenis met mense eerder as met programme, (3) 'n integrale verbintenis en (4) 'n strategiese kalender en skedule-koördinasie. Teen hierdie agtergrond moet die woorde van Salomo se pelgrimslied in Psalm 127:1 onthou word: *“As die Here die huis nie bou nie, swoeg dié wat daaraan bou, tevergeefs”.* Saam met hierdie woord moet die gesin as deel van die uitgebreide huisgesin in God se koninkryk voorop staan.: *“Julle is dus nie meer ver van God af nie, nie bywoners nie, maar medeburgers van die gelowiges en lede van die huisgesin van God”* (Efes 2:19).

Soos gesinsbediening ontwikkel, kan die koördinerings daarvan en die programme wat wel gebruik word al hoe moeiliker word sodat dit later deur die mat begin val. 'n Gesinsvriendelike gemeentekalender moet veral twee eienskappe besit: (1) 'n verenigde visie van al die bedienings en programme deur die hele gemeente en (2) 'n totale verbintenis tussen gemeentelid onderling wat bo programme gestel word. Hierdie gesinsbedieningskalender word na aanleiding van die seisoene van die kerklike jaar saamgestel (vgl diagram 80: *Die seisoene van die kerklike jaar* en Clark 1997:52-53). 'n Gesinsvriendelike gemeentekalender moet van 'n bestaande gesinsvriendelike gemeente getuig. Die volgende gedagtes kan gebruik word om 'n gemeente te help om meer gesinsvriendelik te word: (1) Begelei vaders om leiding in huisgesinne te neem. (2) Help gesinne om 'n begrip te ontwikkel vir die gesin as hermeneuties-pneumatologiese ruimte. (3) Bevorder 'n aanbiddingskultuur om fragmentering te bekamp. (4) Stel literatuur en 'n gemeenteblad vir gesinsaktiwiteite en nuus beskikbaar. (5) Skep geleenthede vir getuies en insette tydens eredienste oor gesinsbediening. (6) Help gesinne om huisroetine en tydsbesteding te verbeter. (7) Vind maniere om buitekerklike kinders tydens eredienste te betrek. (8) Gee gereelde inligting oor gesinne aan die gemeente deur. (9) Betrek ondersteuningsgroepe wat in die gemeente werksaam is. Thomas (1996:94) meen dat die predikant ook gereeld oor gesinsbediening moet preek sodat die gemeente sy passie en verbintenis sal aanvoel.

9.17 Koppel tiener- en gesinsbediening aan gemeenskap

9.17.1 Koppel gemeentebedieninge aan gemeenskap

(Vergelyk diagram 81: *Koppeling van gemeentebedieninge aan gemeenskap* met verwysing na Hebbard 1995:200) By die koppeling van tiener- en gesinsbediening aan die gemeenskap, kom nuwe verhoudings ter sprake. Daarom moet die term “ontmoeting” sentraal staan: ontmoeting met mekaar, ontmoeting met die kerk en sy tradisies en ontmoeting met God (vgl Hendriks 2003:24). Om die bediening met die gemeenskap te koppel, verwys Hebbard (1995:200) na drie belangrike stadia, naamlik (1) die beradingstadium, (2) die gemeentelike stadium en (3) die gemeenskapstadium (Hebbard 1995:200). Die eerste stadium bestaan uit die opbou van 'n ondersteuningsraamwerk deur middel van berading en die aanbied van 'n verwysingsraamwerk om gesinne met probleme te ondersteun. Die tweede stadium fokus op 'n interne gesinsbediening binne die plaaslike gemeente. In die derde stadium word hierdie ondersteuningsraamwerk na die gemeenskap geneem.

Dit beteken dat daar oor sosialiseringsisteme heen verbintenisse gesmee word om individue, gesinne en lede van die gemeenskap tot ontmoeting te lei. Benson (1997:113) beweer: “*Currently, socializing systems in cities work in isolation. Building partnership across neighborhood, family, schools, religious institutions, youth organizations, and business requires creating mechanisms of dialogue and consensus building*”. Die kerk sal die inisiatief moet neem om uit al die verskillende sosialiseringsisteme en gemeenskapsektore lede te werf om in woonbuurte en die hele gemeenskap as visiespan op te tree. Die plaaslike owerheid in Suid-Afrika het reeds stede en dorpe in wyke verdeel met verteenwoordigers uit verskillende sektore, onder andere die kerk, jeug, bejaardesorg, sport, skole, woonbuurte en besighede om die gemeenskap te dien. Dit kan as die ideale koppelingsgeleentheid tussen kerk en plaaslike owerheid en al die ander sektore van die gemeenskap beskou word.

9.17.2 Koppel met gemeenskap deur middel van berading

Hebbard (1995:245-251) bespreek vyf verskillende vlakke in berading wat van hulp kan wees om geestelike leiers te stimuleer om met nuwe moed met berading voort te kan gaan. “*A family ministry can help a church develop multiple levels of response to the various emotional, psychological, and spiritual needs of members. I call it the funnel model*” (Hebbard 1995:245, vgl diagram 82: *Die tregtermodel*). Die boonste deel van die tregter stel 'n groot hoeveelheid mense voor met algemene probleme. Soos daar in die tregter af beweeg word, raak die probleme meer akut en die response meer gesofistikeerd en die beskikbare persone om bystand te verleen al hoe minder (Hebbard 1995:245).

Müller (1996:7) in sy betoog rondom 'n eko-hermeneutiese pastorale paradigma toon twee verskuiwings wat in die pastorale teorievorming plaasgevind het: (1) van 'n kerugmatiese na 'n deelnemende pastoraat en (2) van 'n terapeutiese na 'n hermeneuties-georiënteerde pastoraat. Putman (1994:152-154) verduidelik hierdie verskuiwing aan die hand van drie pastorale modelle. Hy benader die drie modelle deur te verwys na die posisie wat die pastor en pastorant inneem op die kontinuum tussen die oorgelewerde simboolkompleks (die geopenbaarde waarheid) en die persoonlike simbolisering daarvan.: (1) Die kerugmatiese model: “*In het*

kerugmatiese pastoraat staat de verkondiging van het geobjectiveerde simboolcomplex sentraal". By die kerugmatiese model speel die individu geen kreatiewe rol nie. (2) Deelnemende pastoraat: "Door uit te spreken wat nog onuitgesproken in mij leeft kan ik in het licht van het evangelie ontdekken wie ik ben. Pastoraat is in deze visie dienst aan de persoon in zijn individuele situatie". Die pastor luister nie deur die simboolkompleks na die pastorant nie, maar via die pastorant na die simboolkompleks. Die gevaar met hierdie model is dat die simboolkompleks of geopenbaarde waarheid ondergeskik gestel word aan die situasie van die individu. (3) Kommunikatiewe pastoraat: "In dit model word gepoogd om de overdracht van het symboolcomplex en de persoonlijke symbolisering op elkaar te betrekken in een dialogische relatie". Die gelowige word betrek by die simbolisering van geloof. Müller (1996:9) meen dat die hermeneuties-narratiewe benadering binne hierdie derde model pas. Hierdie benadering word ook in hierdie navorsing gevolg om persone deelnemers van die pastoraat te maak.

1. Vlak 1 - Bemoedigers: In Hand 4:36 word die naam Barnabas beskryf as iemand wat mense moed inpraat. Gal 6:2 doen ook 'n oproep dat ons mekaar se laste moet dra. Die predikant het 'n taak om alle lidmate op te voed om mekaar te bemoedig. Dit beteken om lidmate daartoe te lei om lede van die huisgesin van God te wees wat vir mekaar omgee.

2. Vlak 2 - Persone met 'n luister- en onderskeidingsvermoë: Mense wat kan luister en 'n onderskeidingsvermoë besit, kom uit alle ouderdomsgroepe. Hulle is die mense wat werklik 'n aanvoeling het vir mense met probleme, maar hulle kan ook die nodige grense stel om nie lewensredders te word nie. Dit is mense wat deur diep waters gegaan het en wat tot 'n dieper verstaan van die lewe gegroei het. Hulle is werklik van groot hulp in 'n gemeente en kan ook besliste bydraes vir gesinsbediening en aan die breër gemeenskap lewer. Hierdie persone word soms deel van die vergete (laikale – Heitink 1993:290) ampte van die gemeente en gevolglik raak die werk vir die pastor al hoe meer.

3. Vlak 3 - Pastorale sorg: Die meeste predikante wat 'n gawe vir berading en die nodige toerusting daarvoor ontvang het, doen gewoonlik meer berading as wat hulle werklik kan hanteer. Dit skep 'n ongesonde toestand vir almal. Dit sal meer sinvol wees as so 'n predikant hom ook besig sal hou met die opbou van 'n gevoel van omgee binne die groepe waarin hy berading doen. Kleingroepe in gemeentes doen soms meer berading met mekaar as waarvan hulle bewus is. Binne sulke groepe beweeg lidmate nader aan mekaar en terselfdertyd nader aan 'n oplossing vir hul probleme. In sulke situasies kan die pastor deur middel van 'n kommunikatiewe pastoraat sinvolle gespreksvoering lei, maar met 'n doelgerigte narratiewe perspektief, want dit is meer inklusief en verwys na die totale ekosisteem waarbinne die gesprek plaasvind (vgl Müller 1996:4).

4. Vlak 4 - Christelike berading: Die groeiende behoefte vir individuele, huweliks- en gesinsberading binne die plaaslike gemeentes is besig om geweldig toe te neem. Tog kan daar nie werklik sprake wees van individuele pastoraat as sodanig nie. Elke individu staan met sy probleem in verhouding met ten minste een ander persoon. Gemeentes staan meer en meer gevalle in die gesig wat langtermyn sorg en professionele hulp benodig. Alhoewel lidmate soms sku is om met hul probleme na die predikant te gaan, hang dit van die predikant se houding, beeld en pastorale

benadering af of persone na hom sal gaan. Daar is in die sommige gemeentes lidmate met praktiese toerusting om Christelike berading te hanteer. Hier moet egter gewaak word teen 'n kerugmatiese benadering waar die berader slegs enkele Bybelse verwysings doen en dit hanteer as 'n oplossing vir die probleem.

5. Vlak 5 – Langtermynsorg: Die behoefte vir meer intensiewe langtermynsorg en selfs hospitalisering is besig om in baie gemeentes toe te neem. Daar is lidmate wat met baie probleme worstel en wat nie altyd deur die gemeente self gehanteer kan word nie. Daar is wel sielkundiges en maatskaplike werkers met 'n benadering wat wel die geestelike lewe van lidmate insluit. Hierdie professionele persone moet deel vorm van die gemeentes se versorgingsraamwerk. Gemeenskapsgerigtheid ondersoek alle bronne en inkorporeer dit na goeddunke in die gemeente. Dit help om die tiener- en gesinsbediening aan die gemeenskap te koppel.

Hierdie verskillende groeperinge van mense vir verskillende vorme van versorging, en met verskillende verbintenisse en beroepe vra 'n gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid om in die missionêre doel van die gemeente deur middel van gesinne met versorging van die hele mens te kan slaag. *“Hier vind die ekosistemiese paradigma aansluiting by die Christelike boodskap en kan die omgewing en konteks ook by die gedagte van die heelheid van die mens betrek word”* (Müller 1996:38). Een van die opwindende geleenthede in gesinsbediening is die skakeling met staat en markplein of besigheidsektor as deel van die ekologie van die kerk en gesinne. Een of meer van die gesinslede is gewoonlik met een van dié sektore van die samelewing verbind. Die geleenthede vir die gemeente om tans in Suid-Afrika met staat en markplein saam te werk, is goed. Die gesinsproblematiek raak hierdie sektore van die gemeenskap direk. Gesinne se lewensomstandighede raak hul werkplek dramaties en ook omgekeerd (vgl Hebbard 1995:198-200). *“Family life ministry, when it joins hands with the business community, helps the local church be perceived as a group of people who are genuinely concerned”* (Hebbard 1995:200).

Die beradingsvlak kan terapie, ondersteuningsgroepe, die saamstel van plaaslike hulpnetwerke en verwysingsbronne insluit. Die program van die plaaslike gemeente word rondom geloof in gesinsbediening ontwikkel. Dit moet die behoeftes van gesinne op elke terrein van die ontwikkelende lewensfases bedien. As hierdie basis gevestig is, word dieselfde in die gemeenskap gedoen. Vrae soos die volgende sal aangespreek moet word: Hoe vind berading in die verskillende kulture plaas? Hoe kan daar met mense en gesinne kontak gemaak word om hul probleme en behoeftes te hanteer? Hoe word hierdie mense en gesinne op 'n relevante wyse by die Bybel en God se heilsplan uitgebring? (vgl Hebbard 1995:201). In paragraaf 9.16.2 (5) is reeds na Benson (1997:110) se sewe noodsaaklike doelwitte vir gemeenskaps-gebaseerde ontwikkeling van waardes verwys waarby die verskillende sektore soms reeds betrokke is, hoewel nie altyd op 'n gekoördineerde basis nie.

Menige predikante sit met die frustrasie dat daar ure aan berading bestee word wat nie veel resultate oplewer nie. Die gevolg is dat daar baie gemeentes is waar geen konstruktiewe berading gedoen word nie. Tog is daar 'n bewustheid van die pyn wat baie gesinne beleef. By die probleemstelling van hierdie navorsing word 'n hele aantal oorsake en vorme van pyn genoem. Die grootste behoefte in 'n gemeente en gemeenskap is pastorale versorging. Lidmate smag innerlike na geestlike leiers wat

hulle deur die komplekse fases van die lewensiklus van die gesin sal begelei. Müller (1991:94) stel voor dat daar van eko-hermeneutiese pastoraat gepraat sal word. Daarmee bedoel Müller dat die begrip “hermeneuties” die klem op die sisteem lê en die begrip “ekologies” lê die klem weer op die breë, holistiese benadering.: *“Nie een van hierdie beklemtonings kan in die pastoraat ontbeer word nie. ... Met ‘n eko-hermeneutiese benadering moet mense binne hulle ekosisteme verstaan word en daarbinne gehelp word om in die lig van hul eie, en God se Verhaal, vorentoe te beweeg”*. Müller (1991:94-97) onderskei ook tussen gemeenskapswerk en gemeenskapsontwikkeling wat ‘n omvattende begrip is wat ‘n multidissiplinêre spanbenadering vereis. Louw (2002:339) bespreek die verhouding tussen ‘n pastorale hermeneutiek en die huidige sosiale konteks soos dit bepaal word deur internasionale kommunikasie en globalisering.: *“More and more, theological education, as well as pastoral ministry, is compelled to deal with two very powerfull factors: contextualization and globalization”*. ‘n Nuwe paradigma om God te verstaan is dus ter sprake. Wat is die taak van die pastorale hermeneutiek in die spanningsveld van die twee magtigste invloedsfere in die postmoderne tyd, naamlik die ekonomie (markplein) en globalisering? Die antwoord lê binne die begrip “diensbaarheid”. Louw (2002:350) meen: *“In this global civil society a public church must become relevant and visible by means of servant ethics”*.

Van Pelt verwys na John Naisbitt wat sê omdat tieners nie almal in ‘n tipiese nukleêre gesin opgroei nie het die krisis nie minder geword nie. Van Pelt (1997:39) meen: *“The conscientious youth worker recognizes that kids are not islands. They are the product of and are continually being influenced by what takes place in the home. One approach to counseling concludes that without proper understanding of and critical involvement with families, we can never do counseling that will result in changed behavior”*.

9.17.3 'n Koppelingsmodel

Die koppelingsmodel kan as sentrale punt van die tiener- en gesinsbedieningsmodel met ‘n gemeenskapsgerigtheid beskou word. Die koppelingsmodel konsentreer op ‘n ontmoetingspunt tussen die kerklike kultuur en sekulêre kultuur (vgl diagram 71: *Dimensies van kruis-kulturele kommunikasie*). Die koppeling tussen kerk en gemeenskap volg die weg om verhoudings te skep en te bou deur middel van gemeenskaplike sake soos die gesinsproblematiek, kommunikasie, behoeftes, kultuur, skeppende kunste, ekologie van die skepping, berading en gemeenskapsbronne. Dissiplines wat hierby betrek word is onder andere die opvoedkunde, sosiologie, psigologie, antropologie, natuurwetenskappe en praktiese teologie en word binne die breër raamwerk van kerk, staat en markplein geplaas. Geloof moet in die sekulêre of postmoderne wêreld bemiddel word en daarom moet hierdie wêreld verken word en dit sluit onder andere denkpatrone, taalvorme, gedragpatrone, sosiale strukture en die media in. In paragraaf 9.7.3 word aandag geskenk aan die transformasie van die kultuur, kultuur as geloofsvormende faktor en die Christelike ingesteldheid ten opsigte van die kultuur. Die doelwit van hierdie navorsing is om aandag te skenk aan ‘n ontmoetingspunt tussen die kerklike en sekulêre waar geloofsbemiddeling meer effektief kan plaasvind as wat dit huidiglik in ‘n geïsoleerde kerklike situasie geskied. Hierdie ontmoetingspunt is die werklike leefruimte van tieners en hul gesinne. Vir die plaaslike gemeente beteken dit om die brûe wat tussen die kerk en gemeenskap opgeblaas is (vgl Heitink 1993:278) weer te

herbou. Die kerk en die wêreld staan beide in verhouding met die teorie (praxis een) en praktyk (praxis twee) alhoewel die beskouing van teorie en praktyk van mekaar kan verskil, maar daar is beslis ook raakpunte (vgl diagram 83: *Koppelingsmodel vir 'n ontmoetingspunt tussen kerk en wêreld*). Die brug tussen kerk en wêreld kan weer herbou word deur spesifiek aandag te skenk aan die Christelike ingesteldheid tot die kultuur, kruiskulturele kommunikasie en Christus as Transformeerder van die kultuur (vgl paragraaf 9.7.3 (3); diagram 84: *Die vyf vlakke om na die gemeenskap uit te reik* en Hebbard 1995:203).

Geloofsbemiddeling vind plaas deur middel van 'n netwerk van bedieninge - leitourgia, paraklese, didache, koinonia, diakonia, marturia, kerugma en kubernitiek wat almal deel vorm van die struktuur van die brug tussen die kerk en die wêreld. Die kerk het die taak om in die wêreld enige vorme van samelewingstrukture wat die beeld van God in die mens aantast te transformeer. Die kerk maak dus gebruik van 'n transformasiemodel uit reaksie teen samelewingstrukture wat 'n negatiewe invloed op die mens en kerk het (vgl Hendriks 1992:29-35 in paragraaf 9.7.3 – Transformasiemodel vir kulturele verandering). So 'n model kyk deur middel van die teologie en ekologie na die mens. Dit beteken om eko-hermeneuties deur middel van pastoraat geloof te bemiddel. Dit noodsaak die insluit van die wêrelddekkende as nuwe paradigma om kultuur te beskryf (vgl Louw 2002:340).

1. Kulturele en kommunikatiewe koppeling: 'n Doelbewuste en doelgerigte ondersoek moet gedoen word om die aard en funksie van die kultuur en kommunikasiesisteme van die gemeenskap te verstaan. Robertson (2000:63) beweer: *“Culture wars’ are frequently the result of the relativization of cultures (including religious doctrine and ritual), traditions and identities”* (vgl paragraaf 4.2. – Vreemde invloede in die samelewing). Browning en andere (1997:21) meen: *“We believe in the possibility of religiocultural change, the power of cultural movements, and the efficacy of debate and rational persuasion both to alter human behavior and to enable people to devise wise programs of intervention. Our hope is born from our religious convictions and a sense of history”*. Hierdie religieus-kulturele verandering moet deur middel van 'n onderrigbediening of geloofsbemiddeling in 'n multikulturele wêreld plaasvind waar globalisering die konteks van onderrig is en die medium hoogsgevoerde elektroniese tegnologie. Osmer (2001:39) beweer: *“The effects of these communication and transformation revolutions can be traced in three areas: economics, polity, and culture”*. Wanneer die kerk aan die gemeenskap deur middel van die kultuur gekoppel word, moet in berekening geneem word dat daar in die huidige tyd 'n kulturele homogenisering as gevolg van globalisering aan die gang is (vgl Osmer 2001:44). Benson (1997:86-99) bespreek twaalf kritiese kulturele skuiwe wat moet plaasvind om waardes by kinders en adolessente te ontwikkel. Hierdie kulturele skuiwe dui op 'n wegbeweeg van gesprekke oor kinder- en jeugprobleme na inter-geslagtelike gesprekke met alle kinders en tieners op 'n verhoudingsmatige basis deur middel van konsekwente boodskappe oor waardes om hulle op langtermyn tot medeverantwoordelikheid en gemeenskapsgerigtheid te lei. *“Most importantly, these shifts ultimately call upon communities to rally together around a shared vision and commitment to rebuild the developmental foundation for all children and youth”* (Benson 1997:86).

Gemeenskapsprogramme word soms te maklik gebruik sonder 'n deeglike kennis van wie die gemeenskapslede is wat bereik moet word (vgl Hebbard 1995:202). Die bediening moet 'n nie-bedreigende atmosfeer skep vir diegene wat bereik moet word.

Die respons van die gemeenskap op so 'n bediening moet soos volg kan lui: *“Ons het nie geweet dat enigeen na ons saak sal luister nie”* (vgl Hebbard 1995:203). Hesselgrave (1978:197 ev) het 'n model ontwikkel om die kulturele afstand tussen die sender en ontvanger van boodskappe te probeer oorbrug wat hier geïntegreer kan word.

2. Eko-hermeneutiese koppeling: Die algemene behoeftes en omstandighede van gesinne moet ontleed word. Die eko-hermeneutiese mensbeskouing soos deur Müller (1996:35-41) vertolk, is hier van belang en derhalwe ook 'n eko-hermeneutiese pastorale paradigma (vgl Müller 1996:7-17). Unieke probleme wat nie deur die plaaslike owerheid of ander kerke, professies of institute gehanteer word nie moet geïdentifiseer word. Dit sal bepaal watter waardes in die gesinne ingebou moet word of hoe die eko-hermeneutiese proses gaan verloop. Wanneer waardes in 'n gemeenskap ingebou word, wat 'n langsame en soms 'n lewenslange proses is, skep dit 'n eenheidsgevoel en samewerking. *“It becomes a community vision that builds bridges across political, religious, and moral perspectives”* (Benson 1997:229). Die reaksie van die gemeenskap hierop is soos volg: *“Ons het nie geweet dat daar iemand is wat genoeg omgee om ons te probeer verstaan nie?”* (vgl Hebbard 1995:203-204).

Die doelwit van hierdie koppelingsmodel is om gesinne tot verhaal te lei. Dit gaan oor gesinne in krisis en die benutting van rituele in hierdie krisissituasies (vgl paragraaf 6.11.5 – betekenis en funksionaliteit van rituele, byvoorbeeld familierituele wat tot gemeenskaplikheid lei). In 'n hoë mate gaan dit oor herstel van verhoudinge as gevolg van versteuringe soos onvergewensgesindheid (vgl Müller 1996:186-188). Wat die herstel van verhoudinge, ook verhouding met die self bemoelik, is skuld, skaamte, aanvaarding, angs en hoop (vgl Bons-Storm 1989:39-42). In die gemeenskap is daar talle mense met hierdie donkertes in hulle lewe wat maar bloot onderdruk en verhoed word om tot verhaal te kom. Sulke persone moet gehelp word om tot verhaal te kom deur hul eie verhaal te begin vertel en dit dan aan God se Verhaal te koppel om tot insig en selfverstaan te kom. Müller (1996:190-192) meen dat terapeutiese rituele kan werk en gee 'n aantal riglyne, onder andere: *“Die ritueel is meer effektief wanneer die gemeente as ‘n versorgende gemeenskap betrokke is”*.

3. Gekoppel deur die Woord: 'n Ontmoetingspunt tussen die Woord van God en die behoeftes van die gemeenskap moet gesoek word. Hoe kan die Woord die probleme soos konflik, dwelmmisbruik en armoede op 'n relevante wyse aanspreek? Die kerk kan die leiding neem om die bestaande bronne in die gemeenskap te koördineer en om onderlinge samewerking te stimuleer. Om diensbaarheid as opdrag van God in die wêreld uit te leef, moet die kerk die eerste treë gee. Dit moet gedoen word om Jesus Christus as Oorwinnaar, Verlosser en Geneesheer te proklameer. Die repons van die gemeenskap op sodanige hulp moet soos volg kan lui: *“Ons het nie geweet dat sulke oplossings in die Bybel geskrywe staan nie”* (vgl Hebbard 1995:204). Die gemeenskap moet dus gelei word om tot verhaal, herstel of genesing te kom deur hul eie verhaal met die Bybelse verhaal te koppel. 'n Eenvoudige Bybelleesprogram wat die seisoene van die kerklike jaar volg en illustreer, kan benut word (vgl Marais 1999). Die kweek van opbouende familiegewoontes (vgl Marais en andere 2001) of die ontwikkeling van waardes by tieners en gesinne kan ook prominensie geniet (vgl Benson 1997:32-33).

4. Gekoppel deur Jesus Christus: Op vlak vier word Jesus Christus as dié Geneesheer in mense se lewens bekend gestel. Hy word bekend gestel as die Outeur van gesinslewe en die Redder van die sondige mensdom. Te maklik word na hierdie vlak gesprong sonder die nodige verhoudingsbou. Soms word hierdie stap uitgelaat en word net die behoeftes wat aangevoel word, gehanteer. Die natuurlike respons behoort te wees: *“Ek het nie geweet dat Christus so baie vir my omgee nie”* (vgl Hebbard 1995:204). Hierdie koppeling is moontlik die moeilikste van almal, want dit vra om Jesus se bedieningspatroon getrou te volg wat soms die volgeling in baie moeilike situasies kan laat beland. Aan die ander kant is hierdie bedieningspatroon ook opwindend veral met betrekking tot die inkleding van die bediening deur die simboliese en rituele (vgl die gelykenisse van Jesus Christus). Maar hoe verstaan die postmoderne mens heil? Bosch (1991:398) verwys na die krisis in die verstaan van heil in die moderne tyd: *“The modern story of success tends toward becoming a story of catastrophe, and some people even try to withdraw into an illusory pre-technological world”*. Die probleem van die moderne wêreld wanneer probleme opduik, is dat dit meesal los van Jesus Christus beskou word (vgl Bosch 1991:398). Bosch (1991:399) meen die oplossing van die probleem is in ‘n komprehensiewe Christologiese raamwerk van die heil geleë: *“... which makes the totus Christus – his incarnation, earthly life, death, resurrection, and parousia – indispensable for church and theology”*.

5. Gekoppel aan die kerk: Die laaste vlak verteenwoordig die uitdaging om die nuwe kind van God in die geloofsfamilie op te neem. Hierdie nuwe lid sal dan kan sê: *“Ek het nie geweet dat enige kerk soveel kan omgee en soos ‘n huis kan voel nie!”* (vgl Hebbard 1995:204 en 205). Die bespreking rondom die sigbaarheid van die kerk in die gemeenskap in paragraaf 9.4.8 kom weer hier ter sprake. Bosch (1991:399) beweer dat daar nooit voorheen ‘n tyd was waarin mense soveel sosiale nood beleef het as tans nie: *“But never before have Christians been in a better position than they are today to do something about this need”*.

'n Koppelingsmodel bied volgens (Hebbard 1995:206) 'n holistiese gesinsbediening en dit word deur die bediening van Jesus Christus gedemonstreer en behels die volgende: (1) Meer geleentheid en weë word vir ongelowiges geskep om van die verlosingswerk van Jesus Christus te hoor. (2) 'n Realistiese benadering vir gesinsprobleme word vanuit 'n Bybelse perspektief gevolg. (3) Geleentheid word vir lidmate geskep om hul unieke gawes in diens van koninkryk van God te gebruik. (4) 'n Eenvoudige manier om van 'n behoeftegeoriënteerde bediening na aktiewe deelname in die koninkryk van God word gevolg. (5) Geleentheid word geskep om persone op 'n konfidensiële wyse te beraad. (6) 'n Duideliker begrip word gevorm hoe die individu, gesin, gemeente en gemeenskap in harmonie kan saamwerk.

9.17.4 Programme vir koppeling van gemeente aan gemeenskap

(Vgl diagram 85: *Programme om die gemeente aan gemeenskap te koppel* en Hebbard 1995:202). Die effektiwiteit van gesinsbediening is nie geleë in programme nie. Dit is geleë in die Goddelike bedoeling met die gesin – sy liefdevolle gerigtheid na die wêreld deur Jesus Christus. God het die huisgesin die sentrum van sy influisteringe gemaak. Binne gesinne is altare gebou om God te aanbid. Deur al die eeue heen is die gesin die basiese eenheid van die samelewing. Die geskiedenis en die huidige lewe vertel genoeg wat gebeur as die gesin as instelling van God geïgnoreer word. Dit sluit egter nie die gebruik van liturgieë of programme uit nie. Dit

het wel 'n funksie, maar moenie bo die stille influistering van God verhef word nie. Wanneer die gemeente in die gemeenskap betrokke raak, is dit ook aanvanklik op programme aangewese. Die volgende programme word deur Hebbard voorgestel en aangepas om die gemeente met die gemeenskap te koppel:

(1) 'n Studie van 'n bepaalde Bybelteks of verhaal kan gedoen word om die Bybelse verhaal aan gesinsverhoudings te koppel om die gesin tot verhaal te bring. Bestudeer 'n evangelie met betrekking tot die huwelik, ouerlike sorg, kommunikasie of etiek. Dit sal veral by vlakke drie en vier ter sprake wees (vgl paragraaf 9.17.3 (3) en (4)). (2) 'n Gemeenskapsverrykende reeks kan een van die mees populêre reekse in 'n gemeente wees. 'n Byeenkoms wat byvoorbeeld oor die opbou van goeie buurmanskap gaan, word bekend gemaak. Paneelbesprekings, lesings, films en aanbiedings deur middel van drama kan gereël word. (3) 'n Gesinslewereeks kan vir elke jaar beplan word wat op die gesin se behoeftes konsentreer wat ook deel van die gemeente se jaarkalender kan word. 'n Spreker of verskeie sprekers kan die jaartema by hierdie gesinslewekonferensies hanteer. Waak daarteen dat dit nie om die spreker gaan nie, maar om die gesinne wat versterk moet word. (4) Vir die aanvang van 'n gesinsnetwerk kan goedversorgde omsendbriewe aan lede en gaste in die gemeenskap gestuur word om hulle op hoogte te hou van gebeure en geleenthede. (5) Opvoedkundige seminare kan 'n uitstekende manier wees om na die gemeenskap uit te reik. Kundiges van nabygeleë universiteite kan uitgenooi word om deel te neem. Ouerskap of finansiële beplanning is relevante onderwerpe om te oorweeg, maar dit hang af van die behoeftes binne die gemeenskap en die kreatiewe wyse hoe gesinsbediening bestuur word (vgl paragraaf 9.16.2 (5) oor die inwinning van informasie). (6) Onderwerpe vir voorkomingsessies wat gehanteer kan word, is ouersorg aan kinders, die leë-nes-sindroom, huwelikskommunikasie, huweliksverryking, finansiële bestuur, tydsbestuur, bou van geestelike waardes, depressie, Christelike besigheidsetiek, bou van geestelike tradisies, egskeiding, enkelouerskap, sterwe en roumart, hantering van siekte, werksverlies, alkohol- en dwelmmisbruik. (7) Huwelikskampe of 'n gesinsretraite moet egter nie as 'n substituuat vir terapie gesien word nie. Dit kan op 'n jaarlikse basis plaasvind en kan aangebied word vir paartjies op verskillende stadia van hul huwelikslewe (vgl Carter & McGoldrick 1999:202-213 – *“Creative meaningful rituals for new life cycle transitions”*). Gesinsretraites moedig gesinne aan om verhoudings te bou en om geestelike bande te bou. (8) Oudiovisueel hulpmiddels soos klankkassette of laserskywe vir motoriste is ook 'n moontlikheid vir 'n bediening in gesinsbediening – *“...en as jy op pad is...”* (Deut 6:7). Dit kan ook gebruik word as 'n uitnodiging na seminare. Die handhawing van 'n hoogstaande kwaliteit is 'n vereiste. Gesinsbediening deur middel van video's bring hierdie bediening tot in die gesinskamer of slaapkamer. Video's kan geproduseer, reproduseer en versprei word. Professioneel vervaardigde video's is vrylik beskikbaar vir gebruik. In elke gemeente behoort daar 'n gesinsvideoteek te wees.

Die moontlikhede is onbeperk veral as die drie groot sektore in die gemeenskap, die kerk, staat en markplein verken en benut word. Die moontlikheid om hierdie drie sektore saam te snoer is onwaarskynlik as dit met betrekking tot 'n bepaalde kerkverband of gemeente gedoen word. Die meer effektiewe weg is 'n gemeenskapsprojek waaraan hierdie drie sektore gekoppel kan word om dit gesamentlik te laat realiseer en tot selfstandigheid te lei. Met hierdie benadering word die diverse potensiaal in die gemeenskap tot 'n dinamiese strategie verenig. Dit moet as 'n nuwe

verbondenheid binne 'n sekulêre verwondheid gesien word wat aan die kerk, staat en markplein 'n nuwe dimensie bied waardeur God sy heilsplan aan die hele wêreld kan openbaar.

9.18 Die infasering van die model

(Vergelyk diagram 2: *Die siklus van geloofsbemiddeling* wat kortliks by die opsomming van hierdie navorsing bespreek word) Die diagram gee uitdrukking aan die hele verloop van geloofsbemiddeling as kommunikatiewe proses wat tot handeling binne die gemeenskap lei. Die doel is om die tieners hul weg terug na die gemeente of kerk en gesin te vind as geloofsbemiddelaars van die toekomstige geslag.

Van Zyl (1991:33 en 35) se skematiese voorstelling, waarna Prinsloo, Prinsloo en Marais (1996:191) verwys, gee die geheelbeeld van die verskillende vlakke van die navorsingsprogram, naamlik beplanning, uitvoering en evaluering (vgl diagram 10: *Verskillende vlakke van die navorsingsprogram*). Die volgende drie komponente is van belang vir die infaseringfase.: (1) Die teoretiese infasering is 'n operasionele besluitnemingsfase oor wat gedoen gaan word. (2) Die tweede komponent is die formele infasering wat oor bepaalde riglyne handel wat gedoen sal word. (3) Die derde komponent is die praktiese infasering en handel oor wat werklik gedoen word. Hierdie uitvoeringsfases kan die infasering van die tiener- en gesinsbedieningsmodel laat slaag of misluk. Hierdie model gaan van die veronderstelling uit dat die infasering ook binne die konteks van die gemeenskap, wat die gemeente insluit, 'n invloed sal hê. Die evaluering sal dus nie net onder lidmate van die gemeente plaasvind nie. Die evaluering vind ook in die gemeenskap plaas om vas te stel watter invloed die gemeente op die gemeenskap het. Dit plaas die gemeente in 'n redelike strategiese en vanselfsprekend aanvanklik in 'n baie mededingende posisie.

(Vergelyk diagram 86: *Hoe om as gesin met gesinsbediening te begin*) 'n Gesinsanalise en behoeftebepaling is noodsaaklik, want elke gesin het 'n unieke kombinasie van gawes en talente wat in die gemeente en gemeenskap benut kan word. Die gesinsanalise kan op verskillende wyses gedoen word, onder ander deur middel van gespreks- of fokusgroepe, 'n genogram, ekokaart, temperamentstoets of 'n Symlogtoets (*“Systematic multiple level observation of groups”*). Nadat vasgestel is watter posisie elke gesinslid in die gesin en gemeente kan inneem om diens te lewer, word aandag geskenk hoe en waar die diens gelewer gaan word. Dit is raadsaam dat die gesin eers self sal probeer vasstel hoe hulle hul gawes wil aanwend of die gesin kan ook die plaaslike hulpbronne, soos die biblioteek of gemeenskapsprojekte benut om tot 'n besluit te kom. Deduksie vra altyd induksie. Die visie of mikpunte moet ook duidelik gedefinieer word, byvoorbeeld om spesifieke bekwaamhede volgens persoonlike gawes te ontwikkel, geestelik verryk te word om 'n nuwe waardering vir mekaar te ontwikkel en dit dan ook in die gemeenskap uit te leef.

Om oor 'n bepaalde aksieplan te besluit, om vas te stel wat die verlangde uitkoms moet wees en watter vernuwende insette gelewer kan word om die verlangde uitkoms te laat realiseer en gereeld daarvoor te bid, kan van die drie werkblaaie, Aksieplan Een, Aksieplan Twee en Aksieplan Drie gebruik gemaak word. Om nie te dupliseer nie, kan vasgestel word wat reeds op die terrein van dié besondere aksie gedoen word, wat die stappe van aksie sal wees en wie daarvoor verantwoordelik

gaan wees. Die laaste kolom in die diagram dui die tydskedule vir die aksie aan. Die taakspanlede se name word op die beplanner aangebring asook die datum van taakverrigting.

9.19 Evaluering van model

9.19.1 'n Siklies-empiriese proses

Wat van kardinale belang is, is dat nóg die ondersoekproses nóg die geloofsbemiddelingsproses ooit 'n finale punt kan bereik. Hierdie twee komponente in die praktiese teologie vind binne 'n siklus plaas (vgl diagram 12: *Die vyf fases in die empiriese siklus* - Van der Ven (1998:119-156) se benadering vir 'n empiriese-teologiese ondersoek). Van der Ven se benadering dui op 'n siklus waarin die empiriese proses plaasvind. Die een fase lei tot die ander wat daarop dui dat daar nie 'n eindpunt tussen teoretisering en praktisering kan kom nie. Heitink (1993:151) sê dat die teorie gedurig in die praktyk geëvalueer moet word wat weer met 'n nuwe teorie na vore kom.

1. Hoofaksente van die ondersoek: Die meegaande diagram 87: *Evaluering: Waar en wanneer?* dui die hoofaksente van die empiriese ondersoek aan: (1) monstertrekking en monstergrootte, (2) data-insameling byvoorbeeld deur middel die rekenaarprogram “*Research Toolbox*”, (3) 'n kodeboek vir die beskrywing van veranderlikes en die opstel van 'n vraelys en (4) die data-analise wat die navorsingspopulasie en teologiese gesindheidsdraers en gesindhede beskrywe (vgl vraelys 3: *Die oorsigvraelys* wat as kriteria gebruik kan word om die effektiwiteit van gesinsbediening te meet en vraelys 1: *Vrae vir die vyf bedieningsvlakke in die plaaslike gemeente*).

2. Interne en eksterne ondersoekterreine: Strommen & Hardel (2000:296) verwys na die Trinity Lutheran Church wat 'n familie met die volgende visie is: “*to GATHER in worship, GROW in God’s word, and GO forward in faith to serve their Lord Jesus Christ*” en stel voor dat die interne en eksterne informasie van die gemeente soos volg nagegaan en geëvalueer kan word:

'n Taakspan met lede wat uit tieners en volwassenes bestaan (vgl paragraaf 9.16.2 (6)), word saamgestel om informasie van die interne en eksterne omgewing van die gemeente te ondersoek, in te samel en te interpreer. Die volgende faktore in die gemeenskap wat 'n impak op die gemeente het, is voorbeelde wat ondersoek kan word: (1) die veranderende aard van die gesin, (2) die veranderende rol van die vrou, (3) toename in sekularisasie, (4) 'n groeiende morele vakuum, (5) 'n drastiese toename in mense met seer en (6) die individualistiese en materialistiese leefwyse. Die deelnemers besluit dan wat die grootste probleem is en watter aanpassings in die gemeentelike bediening nodig is. Hierna word 'n evaluering van die interne omgewing van die gemeente gedoen. Die volgende vier imperatiewe van tiener- en gesinsbediening is 'n paar van die moontlike ondersoekterreine: (1) 'n Christelike opvoeding wat op geloof gebaseer is, (2) sterk lewensvormende gesinne, (3) die gemeente as gesin en (4) Christelike jeugsubkulture. Strommen en Hardel (2000:296-297) sê dat die deelnemers in hierdie ondersoek, beide volwassenes en tieners, hierdie informasie wat ingevorder is, kan gebruik om te bepaal in watter mate die gemeente suksesvol was met genoemde imperatiewe. Die volgende twee vrae

kan gebruik word om die analise van die data te rig: (1) Wat word as die sterkpunte van die gemeente beskou en (2) wat kan nog sterker funksioneer?

3. Fokusgroepe: Om gesprekke in die eksterne en interne omgewing van die gemeente te begin, word die gebruik van fokusgroepe aanbeveel. Fokusgroepe is groepbesprekings wat op 'n spesifieke versameling van sake ingaan. Dit word onderskei van die breër kategorie van groepsbesprekings deur die uitsluitlike gebruik van groepsinteraksie om data in te win. In plaas daarvan om vrae aan die individu of persone in 'n groep te vra, moedig die navorsers of fasiliteerders die deelnemers aan om met mekaar te gesels. Die fasiliteerder stel 'n minimum van ongeveer twaalf vrae op om die gespreksgroep tot gesprek te stimuleer. Elke groepslid deel sy verhaal met die ander groepslede. Die deelnemers skep dus 'n gehoor vir mekaar (vgl Barbour & Kritzinger 1999:4). Fokusgroepe is veral bruikbaar om mense se ondervinding, menings, wense en belange na te vors. Die metode is veral bruikbaar om die deelnemers te stimuleer om hul eie vrae, raamwerke en konsepte en prioriteite in hul eie woordeskat tot uitdrukking te bring (vgl Barbour & Kritzinger 1999:5).

Fokusgroepe bevorder interaksie deur houdings, menings, insigte en persepsies te ontwikkel. Dit is 'n uitstekende metode om binne groepsverband tot ontdekking te kom hoe daar gedink word. Die doel is om soveel informasie as moontlik in te win. 'n Oop bespreking kan binne 'n konfidensiële situasie op hierdie wyse aangemoedig en gerealiseer word. Dit is 'n metode om konkrete informasie en opinies in te win wat as relevant beskou kan word. Die primêre doel is nie om probleme op te los nie of om tot gevolgtrekkings te kom nie. Die fasiliteerder word ook nie toegelaat om enige partye in die groep na 'n bepaalde gevolgtrekking te lei nie.

Dit is 'n sosiaal-georiënteerde metodiek wat mense in natuurlike situasies ondersoek. Deelnemers se gevoelens kom ter sprake wat nie maklik met 'n vraelys of kwantitatiewe ondersoeke vasgestel kan word nie. Fokusgroepe werk goed met enige populasie asook 'n diverse populasie, byvoorbeeld persone met beperkte opvoeding en verbale vaardighede asook waar persone 'n lae selfbeeld en gebrek aan ondervinding het om persoonlike gevoelens tot uitdrukking te bring. Daarom sal hierdie metode veral goed werk waar 'n gemeenskapsgerigte bediening beoefen word en eksterne ondersoeke onder armer dele van die gemeenskap gedoen moet word. Nie-verbale kommunikasie speel dikwels in sulke situasies 'n prominente rol. Die koste is reëltief laag en dit bied spoedige resultate. Die benutting van fokusgroepe is ook eenvoudig, want dit bestaan nie uit ingewikkelde en wetenskaplik gefundeerde vraelyste nie.

Dit is wenslik dat fokusgroepe ook in sekere omstandighede met 'n kwantitatiewe metode gekombineer sal word. Die fokusgroep kan die navorsers help om 'n vraelys vir 'n kwantitatiewe ondersoek te struktureer. Dit help om vas te stel watter vrae gevra moet word en hoe om die vrae te formuleer, want dit word gedoen aan die hand van wat in die fokusgroepe na vore gekom het, onder andere die begripsvermoë en verbale uitdrukkingsvermoë (vgl Barbour & Kitzinger 1999:5-6).

Nadat hierdie empiriese ondersoek voltooi is, bring dit die navorsing weer uit by nuwe oorwegings vir tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsbediening. Dit dui op 'n sikliese beweging tussen teorie en praktyk met voortdurende aanpassings soos die tyd verloop.

4. Induksie en deduksie: Nadat die tiener- en gesinsbedieningsmodel in gemeentes ingefaseer is, moet die effektiwiteit daarvan geëvalueer word. Induksie word toegepas om vanaf die spesifieke ervarings by die toepassing van die model na die algemene rondom die effektiwiteit van die model te beweeg. Deur middel van empiriese refleksie vind teorievorming plaas. Dit word induktiewe logika genoem (vgl Van der Merwe 1996:287). Induksie en deduksie is die twee bene van die wetenskaplike siklus en diagram: 88 *Die wetenskaplike siklus*, van Babbie, waarna Van der Merwe (1996:288) verwys en diagram 67: *Die wisselwerking tussen teorie en praktyk* beeld die wisselwerking tussen teorie en praktyk in praktiese teologie uit. Die praktyk verwys na die handeling van individue en groepe in die kerk en samelewing. Onder teorie word 'n samehangende hermeneuties-teologiese teorie verstaan, wat die Christeliek tradisie verbind met die ervaring van die postmoderne mens. Diagram 89: *Induksie: Hoe en waarheen?* bied 'n uiteensetting hoe teologiese waarneming op verskillende maniere kan geskied nadat die model in 'n gemeente toegepas is. Lidmate kan aan hierdie waarneming deelneem deur vraelyste te voltooi, die kwantitatiewe navorsingsmetode, of deur op 'n steekproefbasis deel van 'n fokusgroep, die kwalitatiewe navorsingsmetode, te word.

5. Inhoudsanalise: Wat deur die model van hierdie navorsing verbeter moet word, is die geloofsbemiddelingsproses as kommunikatiewe handeling. Met verwysing na geloofsbemiddeling aan die mens op alle moontlike vlakke, kan 'n chi-kwadrat-onderzoek, 'n nie-parametriese metode, gebruik word om die verband tussen kennis, ervaring en wilshandeling aan die een kant en simbole, rituele, gesin en gemeenskap aan die ander kant, bepaal word (vgl diagram 90: *Inhoudsanalise* wat saam met die diagram: 89 *Induksie: Hoe en waarheen?* oordink moet word om bewus te bly van die interaksie tussen die onafhanklike veranderlikes). 'n Inhoudsanalise stel die navorser in staat om te bepaal in watter mate daar interaksie tussen die verskillende faktore in geloofsbemiddeling is, byvoorbeeld het die benutting van rituele en simbole werklik 'n verskil by geloofsvorming of geloofsbemiddeling aan tieners gemaak.

6. Reflektering: Nadat die teologiese waarneming afgehandel is, word die waarneming met teoretiese en empiriese literatuur vergelyk. Die waarnemer of navorser het met 'n sekere mate van kennis na die praktyk van waarneming gegaan en die praktyk word dus na die bestaande literatuur of teorieë gereflekteer. Uit hierdie reflektering word die navorser bewus van die probleme in praktyk asook die probleme met teorievorming.

7. Probleemformulering: Dit bring die navorser by 'n nuwe probleemformulering oor watter probleme in die gemeente en samelewing bestaan en watter probleme met die model ondervind word. Hierdie ondersoek stel dus vas in watter mate die model geslaag het in geloofsbemiddeling aan en geloofsvorming by tieners. Met ander woorde, in watter mate het die geloofsbemiddelingsproses die tiener se denke gestimuleer en tot geloofservaring en -handeling gelei? Hierdie bevindinge lei tot 'n uitgebreide navorsingsplan om die ondersoek voort te sit.

9.19.2 Bekendmaking van resultate aan gemeente

Wanneer hierdie vrae in die kleingroepe bespreek is, word dit aan die gemeente gerapporteer wat daardeur tot beter insig oor tiener- en gesinsbediening gelei word. Op hierdie wyse maak elke lid of deelnemer 'n bydrae tot die gemeentelike agenda vir die volgende paar jaar. Strommen en Hardel (2000:297) sê dat 'n besluit geneem moet word aan watter resultate die hoogste prioriteit gegee moet word. Die volgende kan as moontlike prioriteite beskou word: (1) 'n Persoonlike verhouding met Christus, (2) 'n belangstelling in die Bybel, (3) inspirerende eredienste, (4) 'n warm verwelkomende atmosfeer in die gemeente en (5) doelgerigte gebed.

9.19.3 Langermynvisualisering

Nadat daar besluit is watter faktore die hoogste prioriteit moet geniet, word die deelnemers gevra om te visualiseer wat God binne die volgende drie jaar gaan doen. 'n Beeld moet gevorm word van dit wat nog nie werklik bestaan nie. Almal se visie word volgens onderwerp georden om uit te vind wat die algemene droom van die gemeente vir die toekoms is (vgl Strommen en Hardel 2000:297). Strommen en Hardel (2000:299-300) noem 'n hele aantal drome waarvan die volgende voorbeelde is: sendingbewuste geloofsgemeenskap, ontluiking van geestelike gawes, ontwikkeling van sterk gesinne, gebedskrag en kreatiewe opvoedkundige benaderings. Hierdie drome kan teen 'n muur in die kerkgebou opgeplak word om almal 'n geleentheid te gee om vir hierdie drome te stem deur plakkers aan te bring by die drome wat die hoogste prioriteit moet geniet.

9.20 'n Terug- en vooruitskoue

9.20.1 Algemene beskouinge

Hierdie navorsing is gedoen met die oortuiging dat tieners en hul gesinne tot verhaal kan kom deur die verhaal van God aan mense in die Bybel met hulle eie lewensverhaal wat in die postmoderne tyd afspeel, te koppel sodat daar oor die toekoms van die gesin gedroom kan word. God het 'n hoopvolle droom vir die gesin wat Hy in sy Woord met elke gesin wil deel (vgl Gen 12, Deut 5-6 en Jos 24). Deur terug te kyk hoe God saam met gesinne was, is daar hoop vir elke gesin om tot verhaal te kom en met 'n nuwe vooruitsig na die toekoms te kyk. Hierdie hoop en droom oor die gesin kan nie deur geskrewe programme of modelle per se reggestel word nie, maar is vervat in 'n proses waarin gesinne van vlees en bloed op 'n praktiese wyse gelei word om opnuut die verbondsliefde van God te ervaar. Die inhoudelike van die Christelike geloof en die uitbeelding, verkondiging en uitlewing daarvan met die nodige begeleidingsmateriaal kan in gesinne 'n nuwe dinamiek en getuienis in die kerk van Jesus Christus bring. Gesinne en tieners kan weer tot geloofshandeling kom en hul geloof laat groei deur Christelike familiegewoontes te koester, die Woord te simboliseer en te ritualiseer. Gesinne moet leer om agtertoe na die goedheid van God te kyk om vorentoe te kan beur. Dit beteken om vanuit 'n Bybelse gesinsvisie missionêr vir mekaar en noodlydendes te leef en saam fees te vier.

9.20.2 Spesifieke beskouinge

1. God en gesin: God het 'n duidelike doel met elke gesin, of dit 'n bekende of onbekende gesinsamestelling is, waardeur Hy as hulpmiddel herskeppend werk in die wêreld werk.

2. Die gesin: Die gesin moet as een van die belangrikste pneumatologiese leefruimtes vir geloofsbemiddeling beskou word waardeur God skeppend werk.

3. Die gesinshoof: Die gesinshoof moet die gesin lei sodat elkeen sy funksie in die gesin, gemeente en gemeenskap vervul.

4. Paradigma: Die paradigma vir tiener- en gesinsbediening in die postmoderne multikulturele tyd moet 'n duidelike gerigtheid na die gemeenskap hê om daar met 'n Christelike kultuurskat mededingend te wees. In reële terme beteken dit 'n klemverskuiwing van programme na prosesse en persone asook van teorie na praktyk en geloofshandeling. Hierdie klemverskuiwing vereis 'n kulturele verandering in die kerk wat in elkeen se hart met oortuiging gevestig moet word.

5. Staat en markplein: Die realisering van 'n gemeenskapsgerigtheid is alleen moontlik met die samewerking van staat en markplein onder leiding van die Heilige Gees wat deur verskillende institute en persone kan werk ongeag kultuur of godsdiens.

6. Diens: Deur middel van 'n proses- en verbondsmatige asook inklusiewe tiener- en gesinsbediening word die gesinsverband versterk tot 'n getuienis in die koninkryk van God. Die vergete amp van die gelowige kry weer 'n prakties-teologiese perspektief. Diens en diensbare kommunikasie is sleutelbegrippe vir 'n haalbare gesinsbediening. Vir diensbaarheid word derhalwe nie in die eerste plek op die behoeftes van tieners en gesinne as sodanig gefokus nie, maar op die potensiaal van elke gesinslid wat binne gawes en talente geleë is. 'n Gemeenskapsgerigte bediening fokus op die ontdekking van diensgeleenthede en hoe om 'n praktiese bydrae te lewer. Hierdie ingesteldheid open die deur vir die missionêre taak van die kerk in die wêreld.

7. Sigbare kerk: Die liggaam van Jesus Christus moet weer sigbaar word in die samelewing deur middel van die mees verwaarloosde bedieninge soos evangelisasie en diakoniek. 'n Ontmoeting tussen teorie, praktyk, kerk en wêreld moet plaasvind en moenie as bedreigende of geïsoleerde komponente teenoor mekaar staan nie.

8. Simbolisering en ritualisering: Die simbolisering en ritualisering van geloofsinhoude en die aanwending van simbole en rituele by die terapeutiese proses speel 'n uiters belangrike rol. Die nie-verbale dimensie van kommunikasie moet verken en aangewend word om saam met die verbale en ouditiewe tot beter verstaan van die geloofsinhoud te kom.

9. Geloof: Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne tyd fokus op 'n ontmoetingsgebeure as verstaanshandeling ongeag die situasie. Die geloofslawe van die tiener word gesien as 'n interaktiewe kognitiewe, konatiewe en affektiewe proses waar nie een van hierdie elemente bo die ander verhef word nie. 'n Ware geloofsverbintenis kan alleen plaasvind as hierdie drie elemente in noue verhouding

met mekaar hanteer word. Geloofsvorming by tieners moet ook as 'n oorgangsfase in tieners se lewensiklus gesien word waar skeiding van kindwees met vaste reëls plaasvind en deur 'n heroriënteringsfase beweeg om vir die volwasse lewe nuwe reëls te integreer.

10. Inklusief: Die isolering van bedieninge en individualisme moet met betrokkenheid in 'n God-mens-wêreld-verhouding deurbreek word.

11. Ekologie: Die ekologie van die gesin word by geloofsbemiddeling en – vorming verken om tot verstaan van die lede van die gesin en gemeenskap te kom.

12. Spiritualiteit: Betrokkenheid by verskillende gemeentelike en gemeenskapsprojekte en die gevolglike insluiting by die verskillende bedieninge lei tot 'n verdiepte spiritualiteit.

13. Dissiplines: 'n Gemeenskapsgerigte tiener- en gesinsbediening bring verskillende dissiplines byeen om vanuit 'n prakties teologiese, sosiologiese, antropologiese, psigologiese en pedagogiese gesigspunte na die heil van die gesin te kyk.

14. Gesinsbedienaar: Die gesinsbedienaar sal ernstige oorweging moet skenk aan die hele idee van tiener- en gesinsbediening met 'n gemeenskapsgerigtheid deur middel van simbole en rituele en sal ook ernstige selfondersoek moet doen alvorens dié taak aangepak word.

15. Visie en missie: Die prioriteite vir 'n gemeente en gemeenskap moet met genoegsame tyd en deelname van verskillende lede in die gemeente en gemeenskap duidelik in 'n visie omskryf word en wat by die gemeente ingeskerp moet word om tot missievorming te kan lei. Die voorafgaande aksente kan vir visie- en missievorming benut word, maar vergelyk ook wat reeds by die formulering van die konseptuele model in hierdie verband uiteen gesit is.

16. 'n Versigtige benadering: 'n Woord vir 'n versigtige hantering van die model wat in hierdie navorsing ontwikkel is, word gerig: *“Met geduld kan iemand in 'n magsposisie tot ander insigte gebring word; met 'n versigtige benadering word weerstand afgebreek”* (Spr 25:15).

“God van Abraham, Isak en Jakob,

*leer ons u liefde vir families,
want U weet hoe swaar dit is om
teen huiswerk, vergadering en TV in
die huis aan haar te bind.*

*Laat ons verwonderd wees
oor geslagte van geloof-trou
wat vloei in die bedding van verbond.*

Maak ons lief vir reg, ja reg,

*met voorleef wat gewoonte word,
want u wet is waar en soet soos heuning.*

*Bind klein gesinne aan die groot familie van geloof
met U as Vader,
Jesus as oudste broer
en die kerk as moeder.*

*Open ons oë vir gesinloses en gebrokenes.
laat weduwees en wese, gays en geskeides
heling vind in die kring
waar bloed van 'broer en suster'
vreemdes aan mekaar verbind."*

(Naudé 1999:63-64)

Amen.

BIBLIOGRAFIE

- Aerts, L 2002. Jonge mense by die bron: Liturgie in Taizé, in Barnard en Schuman (eds) 2002: 147-157.
- Alberts, A 1990. *Dissipline met liefde*. Kaapstad: Human & Rousseau.
- Allen, KR, Fine, MA & Demo, DH 2000. An overview of family diversity: Controversies, questions, and values, in Demo, Allen & Fine (eds) 2000:1-14.
- Amato, PR 2000. Diversity within single-parent families, in Demo et al (eds) 2000:149-172.
- Anderson, H et al (eds) 1998. *The family handbook*. Louisville: Westminster John Knox.
- Anderson, R 1998. The tasks of grandparents in families, in Anderson, H et al (eds) 1998:83-88.
- Anderson, RS 2001. *The shape of practical theology: Empowering ministry with theological praxis*. Downers Grove: Inter-Varsity Press.
- Armstrong, RS 1979. *Service evangelism*. Philadelphia: The Westminster Press.
- Arnold, W 1998. Ministry with stepfamilies, in Anderson, H et al (eds) 1998:142-145.
- Augé, M 1979. *The anthropological circle: Symbol, function, history*. New York: Cambridge University Press.
- Ausubel, DP & Kirk, D (eds) 1977. *Ego psychology and mental disorder: A developmental approach to psychopathology*. New York: Grune & Stratton.
- Babin, P 1991. *The New Era in Religious Communication*. Minneapolis: Fortress.
- Baddeley, AD 1999. *Essentials of Human memory*. Cornwall: Psychology Press.
- Baldoch, J 1990. *The elements of Christian Symbolism*. Longmead Dorset: Element Books.
- Barbour, RS & Kitzinger J (eds) 1999. *Developing Focus Group Research: Politics, theory and practice*. London: Sage.
- Barna, G 1995. *Generation next: What you need to know about today's youth*. Ventura: Regal Books.
- Barna, G & Hatch, M 2001. *Boiling point: It only takes one degree: Monitoring cultural shifts in the 21st century*. Ventura: Regal Books.
- Barnard, M & Post, P (reds) 2001. *Ritueel bestek: Antropologiese kernwoorde van de liturgie*. Zoetermeer: Meinema.
- Barnard, M 2001. Zien, in Barnard & Post (eds) 2001:115-130.
- Barnard, M 2002. Tendense in die dinamiek van kultus en kultuur: Perspektiewe in die liturgiewetenskap, in Barnard & Schuman (reds) 2002:11-27.
- Barnard, M & Schuman, NA (reds) 2002. *Nieuwe wege in die liturgie*. Zoetermeer: Meinema.
- Bartholomew, C, Greene, C & Möller, K (eds) 2000. *Renewing Biblical interpretation*. Grand Rapids: Zondervan.
- Barton, SC 1998. Jesus' relationship to his own family, in Anderson, H et al (eds) 1998:233-237.
- Barton, SC 2001. *Life together: Family, sexuality and community in the New Testament and today*. Edinburgh: T&T Clark.
- Beeby, HD 2000. A missional approach to renewed interpretation, in Bartholomew, Green & Möller 2000:268-283.
- Bekker, J 1983. Die gesin, bousteen van die samelewing, in *Venster op die gesin: Openhartige gesprekke met ouers, kinders en familie*, 1983:356-360.
- Bellah, RN et al 1996. *Habits of the Heart: Individualism and commitment in*

- American life*. Berkeley: University of California.
- Bellis, AO 1998. Hebrew Scripture and the family: The grounding of marriage in the order of creation (Genesis 2:18-24) in Anderson et al (eds) 1998:201-203.
- Benson, DC 1988. *The visible church*. Nashville: Abingdon.
- Benson, PL 1997. *All kids are our kids: What communities must do to raise caring and responsible children and adolescents*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Beukes, MJ du P 1993. 'n Prakties-teologiese visie op die begeleiding van adolessente deur die kerk, in *Praktiese teologie in Suid-Afrika*. 8 (1) 1993:29-41
- Biezais, H 1979. *Religious symbols and their functions: Based on papers read at the symposium on religious symbols and their functions held at Åbo on the 28th - 30th of August 1978*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Biezais, H 1979. Die hauptprobleme der religiösen Symbolik, in Biezais (ed), 1979:VII-XXIX.
- Biller, HB 1993. *Fathers and families: Paternal factors in child development*. Westport: Auburn House.
- Bischoff, JH (red) 1996. *Kerkspieël V: Verslag van die vyfde wetenskaplike opname van die Ned Geref Kerk in Maart 1996 in opdrag van die algemene Sinode*.
- Bons-Storm, R 1989. *Hoe gaat het met jou? Pastoraat als komen tot verstaan*. Kampen: Kok.
- Boran, G 1996. *Youth ministry that works: Practical ideas for working with young people*. New Jersey: Paulist Press.
- Borgman, D 1997. *When Kumbaya is not enough: A practical theology for youth ministry*. Peabody: Hendrickson.
- Bosch, DJ 1991. *Transforming mission: Paradigm shifts in theology of mission*. Maryknoll: Orbis.
- Botman, HR 2000. Theology after apartheid: Paradigms and progress in South African public theologies, Alston, WM (ed). *Theology in the service of the church: Essays in honor of Thomas W. Gillespie*, 36-51. Michigan: Grand Rapids.
- Bourdieu, P 1991. *Language and symbolic power*. Edited and introduced by John B. Thompson. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson. Cambridge: Harvard University Press.
- Brannen, J 2000. Reconsidering children and childhood: Sociological policy perspectives, in Silva & Smart (eds) 2000: 143-158.
- Brienen, T 1985. Het begin in het gezin, in Knevel, AG (ed), *Geloofsopvoeding en catechese*, 15-21. Kampen: Kok.
- Brink, V & Brink, T 1999. *Ouerskap in die nuwe millennium: Vrae wat ouers vra*. Kaapstad: Struik.
- Brink, V, Brink, T & Du Toit, P 2001. *Verhoudingsgerigte kinderbediening: 'n Sertifikaatkursus*. Wellington: Hugenote Kollege.
- Bronswijk, AC 1987. *Symbolen, de taal van kunst en liturgie*. 's-Gravenhage: Boekencentrum.
- Brown, RE 1966. *The gospel according to John*, 1 (I-xii). London: Geoffrey Chapman.
- Browning, DS et al (ed) 1997. *From culture wars to common ground: Religion and the American family debate*. Louisville: Westminster John Knox.
- Browning, RL & Reed, RA 1998. Families and worship, in Anderson, H et al (eds), 1998:258-274.
- Brueggemann, W & Stroup, GW (eds) 1998. *Many voices, one God: Being faithful in a pluralistic world*. Louisville: Westminster John Knox.
- Brueggemann, W 2000. Always in the shadow of the empire, in Budde & Brimlow (eds) 2000:39-58.

- Buber, Martin 1958. *I and Thou*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Bucer, M 1991. *Over de ware zielzorg*. Kampen: De Groot Goudriaan.
- Budde, ML & Brimlow, RW (eds) 2000. *The church as counterculture*. Albany: State University of New York.
- Bulckens, J 1994. *Zoals eens op de weg naar Emmaüs: Handboek voor catechetiek*. Leuven: Acco.
- Burger, CW s a. *Geloofsvorming by kinders: Huidige stand van die gesprek*. Ongepubliseerde referaat. Buro vir Voortgesette Teologiese Opleiding en navorsing. Universiteit van Stellenbosch.
- 1991. *Die dinamika van 'n Christelike geloofsgemeenskap: Nuut gedink oor gemeentes*. Kaapstad: Lux Verbi.
- 1995. *Gemeentes in transito: Vernuwingsgeleentehede in 'n oorgangstyd*. Kaapstad: Lux Verbi.
- 1995. Presensie: By God en by mense, in Smit (red) 1995:36-49.
- Burns, J 1988. *The youth builder: Today's resource for relational youth ministry*. Eugene: Harvest House.
- 2000. Relational youth ministry, in McDowell, S & Willey, R (eds) 2000:35-38.
- Caemmerer, RR 1971. The human family in God's design, in Feucht, OE (ed) 1971, *Helping families through the church: A symposium on family life education*, 3-9. Saint Louis: Concordia.
- Cahill, LS 2000. *Family: A Christian social perspective*. Minneapolis: Fortress Press.
- Carlson, RP 1998. Naboth's vineyard: A clash of family values (1 Kings 21:1-16), in Anderson, H et al (eds) 1998:214-217.
- Carr, A & Van Leeuwen, MS (eds) 1996. *Religion, feminism, and the family*. Louisville: Westminster John Knox.
- Carter, M & McGoldrick, M 1999. *The expanded family life cycle: Individual family, and social perspectives*. Boston: Allyn and Bacon.
- Carter, W 1998. New Testament scriptures and the family, in Anderson, H et al (eds) 1998:224-228.
- Clapp, R 1996. *A peculiar people: The church as culture in a post-christian society*. Illinois: Inter Varsity Press.
- 2000. Practicing the politics of Jesus, in Budde & Brimlow (eds) 2000:15-37.
- Clark, C 1997. *The youth worker's handbook to family ministry*. Michigan: Zondervan.
- 2001. The missional approach to youth ministry, in Senter III et al (eds) 2001:77-96.
- Clasen, FJ 2002. *Woordwyser: 'n Dag-tot-dag Bybelleesprogram*. Lynnwoodrif: NG Kerk Oos-Transvaal.
- Codrington, G en Robinson, K. 2002. *Yesterday, today, tomorrow: A view on the generations in South Africa and their affinity with advertising*. [www document]. URL <http://www.tomorrowtoday.biz/generations>.
- Coleman, W 1998. Being Christian in a world of fear: The challenge of doing theology within a violent society, in Brueggemann & Stroup (eds) 1998:35-45.
- Cole-Turner, R 2001. Science, technology, and the mission of theology in a new century, in Stackhouse & Browning (eds) 2001:139-165.
- Conradie, A 1983. Die rol van die moeder in kinderopvoeding, in *Venster op die gesin: Openhartige gesprekke met ouers, kinders en familie* 1983:20-25.
- Cooke, BJ 1990. *The distancing of God: The ambiguity of symbol in history and theology*. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- Coonz, S 2000. Historical perspectives on family diversity, in Demo et al (eds) 2000:15-31.

- Croatto, JS 1987. *Biblical hermeneutics: Toward a theory of reading as the production of meaning*. New York: Orbis Books.
- Dallos, R 1999 [1995] Constructing family life: Family belief systems, in Muncie, J et al (eds), *Understanding the family*, 173-211. London: Sage.
- Davis, J 1991. Adolescent subculture. Birmingham, in Ratcliff & Davis 1991:7-41.
- Dawn, MJ 1995. *Reaching out without dumping down: A theology of worship for the turn-of-the-century culture*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Dayringer, R 2000. *Life cycle: Psychological and theological perceptions*. New York: The Haworth Pastoral Press.
- Dearman, JA 1992. *Religion and culture in Ancient Israel*. Peabody: Hendrickson.
- De Chapeaurouge, D 1991. *Einführung in die Geschichte der Christlichen Symbole*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Deist, FE & Burden, JJ (reds)1980. *'n ABC van Bybel-uitleg*. Pretoria: JL van Schaik.
- De Jong van Arkel, JT 1991. Ekosisteedenke as meta-teorie in die praktiese teologie, in *Praktiese Teologie in SA* 6 (10) 1991:61-75.
- Dekker, G 1987. *Godsdienst en samenleving: Inleiding tot de studie van de Godsdienstsociologie*. Kampen: Kok.
- 2000. *Zodat de wereld verandert: Over de toekomst van de kerk*. Baarn: Ten Have
- De Klerk, BJ 2002. Liturgie, transformasie en die Afrika Renaissance, in Barnard en Schuman (eds) 2002:50-62.
- De la Rey, RP 1992. *Die tienerondersoek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk: 'n Gedragwetenskaplike benadering*. Universiteit van Pretoria.
- Demo, DH, Allen KR & Fine MA 2000. *Handbook of family diversity*. Oxford University.
- Den Dulk, M 1998. *Vijf kansen: Een theologie die begint bij Mozes*. Zoetermeer: Meinema.
- Depoortere, KAMJ 1994. Jongeren en liturgie: Vragen aan de ouders, aan de cultuur en aan de kerken. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika* 9 (1), 45-54.
- De Villiers, DE 1996. 'n Christelike gesinsethos, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. 11 (2) 1996.
- De Villiers, DE 1999. Die NG Kerk en die oorgang na 'n nuwe Suid-Afrika, in *Skrif en Kerk* 20 (1) 1999:15-38.
- De Vries, M 1994. *Family-based Youth Ministry: Reaching the been-there, done-that generation*. Illinois: Intervarsity Press.
- De Wet, DC 1981. Hoe beleef die katkisant die kategese in die vyf gemeentes van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Stellenbosch. Ongepubliseerde M.Th-skripsie, Universiteit Stellenbosch.
- De Witt, T 1979. *Jy en jou kind*. Johannesburg: Perskor.
- Die Kerkbode 19 April 2002. G'n jeugbediening sonder gesinsbediening, bylae vi.
- 3 Mei 2002. Kinders kan SA waardes bou, bl 1.
- 6 September 2002. Tieners het rolmodelle dringend nodig, bl 5.
- 15 November 2002. Mbeki vra bosberaad met godsdiensteleiers, bl 2,
- Dillistone, FW 1986. *The Power of Symbols in Religion and Culture*. New York: Crossroad.
- Dingemans, GDJ 1987. *Een huis om in te wonen. Schetsen en bouwstenen voor een kerkorde van de toekomst*. Gravenhage: Uitgeverij Boekencentrum.
- [1986] 1991a. *In de leerschool van het geloof: Mathetiek en vakdidactiek voor catechese en kerkelijk vormingswerk*. Kampen: Kok
- 1991b. *Als hoorder onder de hoorders: Hermeneutische Homiletiek*. Kampen: Kok.
- 1996. *Manieren van doen: Inleiding tot de studie van de praktische theologie*.

- Kampen: Kok.
- 2000. *De stem van de roepende: Pneumatologie*. Kampen: Kok.
- Dolamo, RTH 1999. Search for Justice: Challenges to theology, in *Skrif en Kerk* 20 (1) 1999:39-50.
- Drane, J 2000. *Cultural change and biblical faith: The future of the church. Biblical and missiological essays for the new century*. Cumbria: Paternoster.
- Du Toit, J 1985. Die opvoeding van die kleuter in die enkelouergesin. Ongepubliseerde M.Ed-skripsie, Randse Afrikaanse Universiteit.
- Du Toit, PA 2001, Jeugleiers is avonturiers wat op nuwe paaie loop, in *Die Kerkbode*, 167:6-7 (17 Aug).
- Eliade, M 1961. *Images and symbols: Studies in religious symbolism*. London: Harvill.
- Elsttain, JB 1990. The family in a time of trouble, in Blackenhorn, D, Bayne, S & Elsttain, JB (eds), *Rebuilding the nest: A new commitment to the American family*, 258-261. Milwaukee: Family Service America.
- Erasmus, LE, Bowler A & Goliath, D (reds) 1996. *Doeltreffende Kommunikasie: Trefboodskappe by die werk*. Kaapstad: Nasou.
- Ermisch, J & Ogawa, N 1994. *The family, the market and the state in ageing societies*. Oxford: Clarendon.
- Farley, E 1996. *Deep symbols: Their postmodern effacement and reclamation*. Pennsylvania: Trinity Press International.
- Fields, D 1998. *Purpose Driven Youth Ministry, 9 Essential Foundations for Healthy Growth*. Grand Rapids: Zondervan.
- Firet, J 1987. *Spreken als een leerling: Praktisch-theologische opstellen*. Kampen: Kok.
- Forster, ML & Brandes, SH (reds) 1980. *Symbol as sense: New approaches to the analysis of meaning*. New York: Academic Press.
- Fourie, P 1983. *Beeldkommunikasie*. Johannesburg: McGraw-Hill.
- Fowler, S 1988. *The church and the renewal of society*. Potchefstroom: University for Christian Higher Education. (Wetenskaplike bydraes of the PU for CHE Series F: Institute for Reformational Studies F2 Brochures Number 43)
- Fretheim, TE 1998. The ten commandments (Exodus 20:2-17; Deuteronomy 5: 6-21), in Anderson, H et al (eds) 1998:204-206.
- Friel, J & Friel, L 2001. *Die sewe grootste foute wat (goeie) ouers maak*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Frymer- Kensky, T 1996. The family in the Hebrew Bible, in Carr en Van Leeuwen (eds) 1996:55-73
- Gadamer, H-G 1975. *Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik 4.Aufl*. Tübingen: JCB Mohr.
- Garbarino, J 1985. *Adolescent development and ecological perspective*. Columbus: Bell & Howell.
- Garbers, JG 1996. *Doeltreffende geesteswetenskaplike navorsing: Navorsingsbestuur vir navorsers, studieleiers & M- en D-kandidate*. Pretoria: Van Schaik.
- Gorman, FH 1998. The family in community (Leviticus 25), in Anderson, H et al (eds) 1998:207-209.
- Gouws, T & Snyman, M 1994. *Om beter te kan sien: 'n Gids tot visuele geletterdheid*. Pretoria: J.P. van der Walt.
- Grün, A 2000. *Een veilige schuilplaats: Meer levensvreugde door rituelen*. Tielt: Lannoo.
- Habermas, J 1984. *Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen*

- Handelns*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Haight, R 1999. *Jesus symbol of God*. New York: Orbis Books.
- Hall, CM 1994. *New families: Reviving and creating meaningful bonds*. New York: Haworth.
- Hall, DJ 1998. Confessing Christ in the religiously pluralistic context, in Brueggemann & Stroup (eds) 1998:65-77.
- Handboek vir die erediens van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, 1988. Kaapstad: NG Kerk-Uitgewers.
- Hanekom, AR 1994. Ritueel en simbool as kommunikasiemedia, in Van Rensburg, G & Hendriks, J (reds), *Vernuwing in jeugbediening: Gemeentes aan die woord*. Pretoria: Engedi.
- 1995. Simbool en ritueel as instrumente vir geloofsvorming. Ongepubliseerde B.Th-skripsie, Universiteit van Stellenbosch.
- 2000. *Hoe leer ons kinders glo? Praktiese gids vir ouers, onderwysers en predikante*. Wellington: Lux Verbi.
- Hart, T 2000. Imagination and responsible reading, in Bartholomew, Greene & Möller (eds) 2000:305-334.
- Hauerwas, S [1988] 2001. *Christian existence today: Essays on church, world, and living in between*. Reprint, Grand Rapids: Brazos.
- Hebbard, DW 1995. *The complete Family Life Ministry in the Church*. Nashville: Thomas Nelson Publishers.
- Heitink, G & Veenhof, J (reds) 1990. *Heil, heling, gezondheid*. 's-Gravenhage: Meinema.
- Heitink, G 1990. Pastoraat en andere vormen van hulp, in Heitink en Veenhof (reds) 1990:117-230.
- 1993. *Praktische Theologie: Geschiedenis, teorie, handelingsvelden*. Kampen: Kok.
- 1999. Geloven in de stad van die mens, in *Skrif en Kerk* 20 (1) 1999:66-78.
- 2000. *Praktisch-theologisch onderzoek*. Ongepubliseerde lesing aangebied aan die Universiteit van Pretoria in 2000.
- Hendricks, P 2003. Groeien in het werken met jongeren, in *Praktische Theologie*, 30 (1) 2003:24-40.
- Hendriks, J & Schippers, KA (reds) 1988. *Wegen van de kerk naar de samenleving*. Zwolle: Waanders.
- Hendriks, HJ 1992. *Strategiese beplanning in die gemeente: Die beginsels en praktyk van gemeentevernuwing*. Wellington: Hugenate Uitgewers.
- Hess, CL 1998. Ministry with children and youth, in Anderson et al 1998:132-137.
- Hesselgrave, DJ 1978. *Communicating Christ cross-culturally*. Grand Rapids: Zondervan.
- Hetherington, EM & Stanley-Hagan, M 2000. Diversity among stepfamilies in Demo et al (eds) 2000:173-196.
- Heumann, J 1983. *Symbol: Sprache der Religion*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Heyns, JA 1978. *Dogmatiek*. Pretoria: N.G. Kerkboekhandel Transvaal.
- Hines, PM, et al 1999. Culture and the family life cycle, in Carter & McGoldrick (eds) 1999:69-87
- Hossfeld, F-L & Zenger, E (eds) 1993. *Die Psalmen I: Psalm 1-50*. Würzburg: Echter Verlag (Die Neue Echter Bibel).
- Hultgård, A 1979. Man as symbol of God, in Biezais, H. *Religious symbols and their functions*, 110-115. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Hugo, EAK 1985. Die invloed van verstedeliking op die huweliks- en gesinslewe, in

- Van Jaarsveld, FA (red), *Verstedeliking in Suid-Afrika*, 135-144. Universiteit van Pretoria.
- Hunt, RA 1998. Ministry with couples, in Anderson, H et al (eds) 1998:129-131.
- Hochschild, AR 1995. Understanding the future of fatherhood: The 'daddy hierarchy' and beyond, in Dongen et al (eds) 1995:219-230.
- Hyde, KE 1991. Adolescents and religion, in Ratcliff & Davies (eds) 1991:119-161.
- Jacobs, CD 1987. Die kind in die spervuur, in Louw 1987:30-37.
- Jacobs-Malina, D 1993. *Beyond patriarchy: The images of family in Jesus*. New Jersey: Paulist Press.
- Janssen, JAPJ et al 2000. The structure and variety of prayer, in *Journal of empirical theology* 13, 29-54.
- Janssen, J 2003. De jeugd, de religie en de toekomst. *Praktische Theologie*, 2003 30 (1), 3-23.
- Jayne, A 2000. Empowering youth to influence their communities, in McDowell & Willey (eds) 2000:174-178.
- Jeanrond, WG 1991. *Theological hermeneutics: Development and significance*. New York: Crossroad.
- Jetter, W 1986. *Symbol und ritual: Anthropologische elemente im Gottesdienst*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Johnston, R 1992. *Developing student leaders: How to motivate, select, train, and empower your kids to make a difference*. Grand Rapids: Zondervan.
- Joubert, SJ 1994. Rituele en seremonies: Van toe tot nou. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika* 9, 72-82.
- Jung, CG (ed) [1964]1978. *Man and his symbols*. London: Pan/Picador.
- Karecki, M 1997. The religious ritual as a key to wholeness in mission, in *Missionalia* 25 (4): 598-606.
- Kaufmann, LT 2001. Good news to the poor: The impact of Albert Nolan on contextual theology in South Africa, in Speckman, MT & Kaufmann, LT (eds), *Towards an agenda for contextual theology: Essays in Honour of Albert Nolan*, 17-32. Pietermaritzburg: Cluster Publications.
- Kennedy, DJ 1993. *Jeug EE III program*. Pretoria: EE III SA
- Kim, Y 2000. Philosophy and the prospects for a universal ethics, in Stackhouse en Paris (eds) 2000:69-104.
- Kitching, D & Robbins, D 1997. *Youth ministry: The basics and beyond. Youth specialists explore the challenges of youth ministry in the 21st century*. Wellington: Youth Specialities (SA) Publishing House.
- Kitching, D 1997. A new paradigm: The basics and beyond, in Kitching & Robbins 1997:1-12.
- Klein, WW, Blomberg, CL & Hubbard, RL (eds) 1993. *Introduction to Biblical interpretation*. London: Word Publishing.
- Knijn, T 1995. Towards post-paternalism? Social and theoretical changes in fatherhood, in Dongen et al (eds) 1995:1-20.
- Knippenberg, T 2000. The structure and variety of prayer. *Journal of empirical theology* 13, 55-67.
- Koopman, N & Vosloo, R 2002. *Die ligtheid van die lig: Morele oriëntasie in 'n postmoderne tyd*. Wellington: Lux Verbi.
- Koteskey, RL 1991. Adolescence as a cultural invention, in Ratcliff & Davies 1991:42-69.
- Kruger, P 1993. Simboliese handelinge in die Psalms, in *Ned. Geref. Teologiese Tydskrif*, 34 (2), 115-123.

- Kurz, G 1982. *Metapher, allegorie, symbol*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Laird, J 2000. Culture and narrative as metaphors for clinical practice with families, in Demo, Allen & Fine (eds) 2000:338-401.
- Lamb, M 1995. Paternal influences on child development, in Dongen et al (eds) 1995:145-157.
- Latten, J 2000. Het gezin van de toekomst, in Manting & Liefbroer (reds) 2000:25-42.
- Laeyendecker, L & Stegeren, WF [1978]1982. *Strategieën van sociale verandering* 2de dr. Amsterdam: Boom Meppel.
- Laeyendecker, J 1988. De r.k. kerk en de moderne wereld, in Hendriks & Schippers (reds) 1988: 16-36.
- Lee, JM 1991. Procedures in the religious education of adolescents, in Ratcliff & Davies (eds) 1991: 214-256.
- Le Roux, J H 1992. *Aan wie se kant is God?* C B Powell-Bybelsentrum, Universiteit van Suid-Afrika.
- Looise, LJ 1988. Kerk en buurt in een oude stadswijk, in Hendriks en Schippers (reds) 1988:118-127.
- Lloyd, MA 1985. *Adolescence*. Cambridge: Harper & Row.
- Louw, DJ 1989. *Gesinsverryking: Riglyne vir groei en kommunikasie*. Pretoria: Academica.
- 1999. Gesinsbediening as gesinsverryking: Oor die waarde van 'n sisteembenaarding vir 'n pastorale diagnose van gesinsdinamika, in *Skrif en kerk*. 20(1) 119-138.
- 2002. Pastoral Hermeneutics and the challenge of a global economy: Care to the living humand web, in *The journal of pastoral care & counseling*, Winter 2002, 56 (4): 339-350.
- Louw, WJ (ed) 1987. *Gesin in krisis*. Pretoria: Van Schaik.
- Malina, BJ 1993a. *Windows on the world of Jesus: Time travel to Ancient Judea*. Louisville: Westminster John Knox.
- 1993b. *The New Testament world: Insights from cultural anthropology*. Rev ed, Louisville: Westminster John Knox.
- Malina, BJ & Neyrey, JH 1996. *Portraits of Paul: An Archaeology of Ancient Personality*. Louisville: Westminster John Knox.
- Manting, D & Liefbroer, AC (reds) 2000. *Bevolking en gezin: Gezinnen in beweging: Consequenties voor vaders, moeders en kinderen*. Brussels: Centrum voor Bevolking en Gezinsstudie. (Bevolking en Gezin [Boekaflevering] (29) 2000/2).
- Marais, JF 1999. *Leesrooster vir lidmate, gebaseer op die kerklike jaar*. Stellenbosch: Buro vir Voortgesette Teologiese Opleiding en navorsing.
- Marais, JF, Simpson, N.W. & Swart, JJ (reds) 2001. *Sewe familiegewoontes wat geloof laat groei*. Buro vir Voortgesette Teologiese Opleiding en Navorsing, Teologiese Fakulteit Universiteit van Stellenbosch.
- Martinson, R & Martinson, SA 1998. Work of families: Roles of families, in Anderson, H et al (eds), 1998:63-70.
- McDowell, J 2000. The disconnected generation, in McDowell & Willey (eds) 2000:XI-XV.
- McDowell, S & Willey, R 2000. *Youth ministry handbook: Making the connection*. Nashville: Word Publishing.
- McNabb, B & Mabry, S 1990. *Teaching the Bible Creatively: How to awaken your kids to Scripture*. Grand Rapids: Zondervan.

- Menken-Bekius, C 1998. *Rituelen in het individuele pastoraat: Een praktisch-theologisch onderzoek*. Kampen: Kok.
- Meyers, C 1997. The family in Israel, in Perdue et al (eds), *Families in Ancient Israel*, 1-47 Louisville: Westminster John Knox. (The family, religion, and culture)
- Moltman, J 2001. The destruction and healing of the earth: Ecology and theology, in Stackhouse & Browning (eds) 2001:166-190.
- Montague, GT 1997. *Understanding the Bible: A basic introduction to biblical interpretation*. New York: Paulist Press.
- Morgan, R & Barton, J (eds) 1988. *Biblical interpretation*. New York: Oxford University.
- Mulder, NFS 1994. Die jeug as brugbouers, in Van Rensburg & Hendriks (reds) 1994:152-160.
- Müller, JC 1991. Eko-hermeneutiese pastoraat en gemeenskapsontwikkeling: 'n Afrikaperspektief. *Acta Theologica* 11 (1), 91-98.
- 1993. Die gebruik van rituele in die pastoraat. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika* 8 (1) 1-13.
- 1996. *Om tot verhaal te kom: Pastorale gesinsterapie*. Pretoria: Die Raad vir Geestelike Navorsing.
- 2002. *Gesinne van binne: Vertel die verlede en droom oor die toekoms van jou gesin*. Bloemfontein: Barnabas.
- Müller, JC & Van Deventer, WV 2001. Armoede, armes en arm mense: 'n Prakties-Teologiese naratiewe perspektief, in *Acta Theologica* (2) 85-97.
- Müller, P (red) 2002. *Die nuwe hervorming*. Pretoria: Protea Boekhuis.
- Müller, WW 1990. *Das Symbol in der dogmatischen Theologie: Eine symboltheologische Studie anhand der Theorien bei K. Rahner, P. Tillich, P. Ricoeur und J. Lacan*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Naudé, PJ 1999. *Onder die skewe reënboog: 'n Evangelie van hoop vir gewone mense in 'n gekwelde land*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Neff, BJ 1991. Communication and relationships, in Ratcliff & Davies 1991:162-177.
- Nel, M 1982. *Jeug en evangelie*. Pretoria: NG Kerkboekhandel Transvaal.
- 1994. *Gemeentebou*. Halfway House: Orion.
- 1998. *Jeugbediening. 'n Inklusiewe gemeentelike benadering*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- 2001. The inclusive congregational approach to youth ministry, in Senter III et al 2001:1-22.
- Olson, DH, Russel, CS & Sprenkle, DH 1983. Circumplex model of marital and family Systems: VI. Theoretical update, in *Family Process* 22, 1983:69-83.
- Olson, DT 1998. Family relationships as metaphor (Hosea 1-3), in Anderson, H et al (eds) 1998:218-220.
- Osmer, R 2001. The teaching ministry in a multicultural world, in Stackhouse & Browning (eds) 2001:37-75.
- Oudelaar-Bijlsma, H 2003. Provider: Een nieuwe naam in de cathecese, in *Praktische Theologie*, 30 (1), 41-59.
- Pace, S 1998. The creation story, in Anderson, H et al (eds) 1998:198-200.
- Palkovitz, R 1997. The "recovery" of fatherhood?, in Carr en Van leeuwen (eds) 1997:310-329)
- Paris, PJ 2001. Moral exemplars in global community, in Stackhouse en Browning (eds) 2001:191-219.
- Parrott III, L & Parrott, L 1993. *Relationships: An open and honest Guide to healthy connections*. New York: McGraw Hill.

- Pentikäinen, J 1979. The symbolism of liminality, in Biezais (ed) 1979:154-166.
- Perdue, LG et al 1997. *Families in Ancient Israel*. Louisville: Westminster John Knox.
- Perdue, LG 1997. The Israelite and early Jewish family, in Perdue et al (eds) 1997:163-222.
- Peters, T 1996. *For the love of children: Genetic technology and the future of family*. Louisville: Westminster John Knox. (The family, religion, and culture)
- Peterson, GW et al 2000. Gender and parent-child relationships, in Demo et al (eds) 2000:82-104
- Preto, NG 1999. Transformation of the family system during adolescence, in Carter & McGoldrick (eds) 1999:274-286.
- Pieterse HJC 1988. *Die Woord in die werklikheid: 'n Teologie van die prediking*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- 1993. *Praktiese teologie as kommunikatiewe handelingsteorie*. Pretoria: Raad vir Geestelike Navorsing.
- Pieterse, HJC & Vos, CJA 1991. Pneumatologiese perspektiewe vanuit 'n kommunikatiewe handelingsteorie, in *Acta Theologica*, 1 (2), 1-18.
- Porter, EJ 1995. *Building good families in a changing world*. Carlton: Melbourne University.
- Post, SG 1998. Family: A Protestant prospective, in Anderson, H et al (eds) 1998:21-23.
- Post, P 2001. Ritualiteit als symboolhandel, in Barnard & Post (reds) 2001:33-46)
- Putman, W 1994. Het zelf en het pastorale gesprek, in *Coda: Tijdschrift voor Therapeutische Hermeneutiek*, (3) 1994:140-164.
- Pretorius, JWM 1987. Die kwesbaarheid van die moderne gesin, in W.J. Louw (red) 1987:19-29.
- Pretorius, JWM 1988. *Opvoeding, samelewing, jeug: 'n Sosiopedagogiek-leerboek*. Pretoria: Van Schaik.
- Prins, JMG 1997. Postmoderniteit en jeugbediening: Enkele aspekte van 'n paradigmaverskuiwing en die implikasies daarvan vir die kerklike jeugbediening, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. 12 (2), 38-60.
- 2000a. Geloofsoortuigings, ervarings en -gedrag van kerklik betrokke tieners - verslag van 'n empiriese ondersoek, in *Ned Geref Teologiese Tydskrif*, 41 (1/2) 15-27.
- 2000b. Die godsdienstige houdings van kerklik betrokke tieners, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. 15 (1), 82-99.
- Prinsloo, CS Prinsloo, RJ & Marais C 1996. Die ontwerp en uitvoering van navorsing met die oog op implementering, in Garbers (red) 1996:186-206.
- Ratcliff, D & Davies JA (eds)1991. *Handbook of youth ministry*. Birmingham: Religious Education Press.
- Raubenheimer, OSH 1997. A profile of South African, in Kitching & Robbins 1997:27-41.
- 1997. 'n Profiel van die jeug in Suid-Afrika, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. 12 (2), 48-60.
- Reid, BE 1998. Family conflict generated by Jesus' proclamation of the kingdom of God, in Anderson, H et al (eds) 1998:242-245.
- Reid, J, Newbigin, L & Pullinger, D 1996. *Modernity, postmodern and Christian*. Carberry: The Handsel Press.
- Reischman, C & Reischman, G 2002. *Reaching generation X and beyond*. [www document] URL <http://www.tacf.org/stf/1-6article1.html>.

- Richards, LO 1983. *Childrens's ministry: Nurturing faith within the family of God*. Michigan: Zondervan.
- Ricoeur, P 1971. *Symbolik des Bösen: Phänomenologie der Schuld II*. München: Karl Alber Verlag.
- 1991. *From text to action: Essays in Hermeneutics, II*. London: The Athlone Press.
- Robertson, R 2000. Globalization and the future of 'traditional religion', in Stackhouse & Paris (eds) 2000:53-68.
- Robbins, D 1990. *The ministry of nurture*. Grand Rapids: Zondervan.
- Sapp, GL 1991. Adolescent thinking and understanding, in Ratcliff & Davies (eds) 1991:70-96.
- Schippers, KA 1988. Spelen op het middenveld, in Hendriks en Schippers (reds) 1988:137-150.
- Schulze, LF 1998. Hoe postmodern is postmodernisme? Enkele gedagtes, in *Acta Theologica*, 18 (1), 10-25.
- Schweiker, W 2000. Responsibility in the world of Mammon: Theology, justice, and transnational corporations, in Stackhouse en Paris (eds) 2000:105-139.
- Seim, TK 1998. Family in a time of social and eschatological crisis, in Anderson, H et al (eds) 1998:242-245.
- Sell, CM 1995. *Family ministry*. Grand Rapids: Zondervan.
- Senter III, MH 1987. Models of youth ministry, in Benson WS en Senter III, MH (eds), *The complete book of youth ministry*, 239-270. Chicago: Moody.
- 1992. *The coming revolution in youth ministry*. Wheaton:Victor.
- Senter III, MH & Nel, M (eds) 2001. *Four views of youth ministry and the church: Inclusive congregational preparatory, missional, strategic*. Grand Rapids: Zondervan for Youth Specialities.
- Shriver, Jr. DW 2000. The taming of mars: Can humans of the twenty-first century contain their propensity for violence?, in Stackhouse & Paris (eds) 2000: 140-183.
- Silva, EB & Smart, C (eds) 2000. *The new family?* Thousand Oaks: Sage.
- Silva, EB & Smart, C 2000. The 'new' practices and politics of family life, in Silva en Smart (eds) 1-12.
- Smart, C 2000. The 'new' parenthood: Fathers and mothers after divorce, in Silva en Smart (eds) 100-114.
- Smit, A (red) 1995. *Nuut gedink oor leierskap in gemeentes: Die begeleiding van 'n Christelike geloofsgemeenskap*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Smith, WC 1998. The role of churches in relationship to government on behalf of families: A practical perspective, in Anderson et al (eds) 1998:101-104.
- Snyman, J 1994. 'n Groeimiddel vir jeugbediening, in Van Rensburg & Hendriks (reds) 1994:138-151.
- Spader, D & Liechty, E 2000. Peer-to-peer evangelism, in McDowell en Willey (eds) 2000:179-184.
- Springer, M & Smith, C (eds) 1995. *The seven principles of effective youth ministry: A handbook for spiritual growth*. San Jose: Resource Publications.
- Spruijt, E, De Goede, M & Van der Valk, I 2000. Veranderende gezinsvormen en het welbevinden van jongeren, in Manting & Liefbroer 2000:85-108.
- Stackhouse, ML 1997. *Covenant and commitment: Faith, family, and economic life*. Louisville: Westminster John Knox.
- Stackhouse, ML & Paris, PJ 2000. *Religion and the powers of the common life: God and globalization*, vol 1. Harrisburg: Trinity Press International.
- Stackhouse, ML & Browning, DS (eds) 2001. *The spirit and the modern authorities: God and globalization*, vol 2. Harrisburg: Trinity Press International.

- Stander, H 2000. *Simbole: Veilig of gevaarlik?: 'n Gids tot Christelike simbole en tekens*. Kaapstad: Struik.
- Steinberg, N 1998. The family stories in Genesis, in Anderson, H et al (eds) 1998:195-197.
- Steyn, AF & Breedt A (reds) 1977. *Die veranderende gesin*. Pretoria: Academica.
- Stone, JD (ed) 1981. *Catching the rainbow: The complete youth ministries handbook, vol 2*, Nashville: Abington.
- Stoneberg, T 1998. The tasks of men in families, in Anderson, H et al (eds) 1998:71-75.
- Strahan, BJ 1994. Parent, Adolescents and religion, in *Valuegenesis Project Report (2)*. Cooranbong: Avondale Academic.
- Strauss, MU 1995. Eerste treë in die ontwerp van 'n gereformeerde liturgiese simboliek. *Acta Theologica* 15 (2).
- Streib, H 1991. *Hermeneutics of metaphor, symbol and narrative in faith development theory*. New York: Peter Lang.
- Strommen, MP 1997. *The innovative church: Seven steps to positive change in your congregation*. Augsburg: Fortress
- Strommen, MP & Hardel, RA (eds) 2000. *Passing on the faith: A radical new model for youth and family ministry*. Winona: Saint Mary's Press.
- Strydom, D 1995. Die selfkonsep van adolessente seuns in gesinne met 'n psigies-afwesige vader. Ongepubliseerde M.A.-skripsie, Universiteit van Pretoria.
- Schweiker, W 2000. Responsibility in the world of Mammon: Theology, justice, and transnational corporations, in Stackhouse & Paris (eds) 2000:105-139.
- Taylor, RL 2000. Racial, ethnic, and cultural diversities in families, in Demo et al (eds) 2000:232-251.
- Teachman, JD 2000. Diversity of family structure: Economic and social influences, in Demo et al (eds) 2000:32-58.
- Te Velde, M 1993. *Gemeente opbouw, bd 4: Handreiking voor een gemeente-werkplan*. Barneveld: De Vuurbaak.
- Thomas, JV & Ahlen, JM 1999. *One church, many congregations: The key church strategy*. Nashville: Abington.
- Tidball, D 1983. *An introduction to the sociology of the New Testament*. Cape Town: Paternoster Press.
- Tieleman, D 1993. Pastoraat en zingeving, in *Gereformeerde Theologiesch Tijdschrift*, 1993:1-31.
- Tillich, P 1964. *Die Frage nach dem Unbedingten: Schriften zur Religionsphilosophie. Gesammelte werke band V*. Stuttgart: Union.
- Toynbee, A 1976. *A study of history, One volume edition*. London: Thames and Hudson.
- Tracy, D 2000. Public theology, hope and the mass media: Can the muses still inspire? in Stackhouse & Paris (eds) 2000:231-254
- Turner, VW 1972 [1968]. *The drums of affliction: A study of religious processes among the Ndembu of Zambia*. Oxford: Clarendon.
- 1973 [1967]. *The forest of symbols: Aspects of Ndembo ritual*. Ithaca: Cornell University.
- 1985. *On the edge of the bush: Anthropology as experience*. Tucson: The University of Ariona.
- Van der Merwe, H 1996. Die navorsingsproses: Probleemstelling en navorsingsontwerp, in Garbers (red) 1996:285-300.
- Van der Ven, JA 1993. *Practical theology: An empirical approach*. Kampen: Kok.

- 1993. *Ecclesiology in context*. Kampen: Kok.
- 1994. Empirical methodology in practical theology: Why and how?, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika* 9 (1), 29-44.
- 1998. *Practical Theology: An empirical approach*. Leuven: Peeters.
- Van der Ven, JA, Dreyer & JS, Pieterse, HJ 1997. Belief in God among South African youth and its relation to their religious socialization and praxis. *Hervormde Teologiese Studies* 53 (3) 1997:864-880.
- Van der Walt, J 1983. Huisgodsdien, in *Venster op die gesin: Openhartige gesprekke met ouers, kinders en familie* 1983:220-224.
- Van der Watt, JG 2001. Die funksie van verwysings na fisiese families in die Johannesevangelie, in *Verbum et Ecclesia*, 22 (1) 2001:158-177.
- Van der Westhuizen, P 1993. Rituele in maatskaplike werkhulpverlening, in *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. 8 (1), 14-28.
- Van der Woerd, A 2003. Geloofsopvoeding in een moderne samenleving, in *Praktiese Teologie*, 2003 30 (1), 60-73.
- Van Dongan, M, Frinking, G, Jacobs, M 1995. *Changing fatherhood: A multidisciplinary perspective*. Amsterdam: Thesis Publications.
- Van Driel, L & Kole, IA [1983] *Godsdienstbeleving van jongeren tussen veertien en achttien jaar: Een vergelijkend onderzoek gehouden op drie protestants-christelike en drie reformatoriese skole vir het algemeen voortgezet onderwijs*. Kampen: Kok.
- Van Jaarsveld, P 1983. Die rol van die vader by kinderopvoeding, in *Venster op die gesin: Openhartige gesprekke met ouers, kinders en familie* 1983:14-19.
- Van Leeuwen, MS 2000. Faith, feminism, and the family in an age of globalization, in Stackhouse & Paris (eds), 184-230.
- Van Leeuwen, MS 2002. De onalledaagse taal van de liturgie, in Barnard & Schuman (reds) 2002:65- 81.
- Van Niekerk, PA & Swanepoel, P (reds) 1990. Gesagsprobleme by kleuters, in *Pedagogiek-joernaal* 11 (1), 127-137.
- Van Niekerk, PA 1978. *Die onderwys en die kind met probleme*. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers.
- Van Pelt, R 1997. *Intensive care*. Wellington: Youth Specialities (SA) Publishing House.
- Van Rensburg, CJJ, Kilian, CJG & Landman, WA (reds) 1981. *Fundamenteel-Pedagogiese begripsverklarings - 'n Inleidende oriëntering*. Pretoria: N.G. Kerkboekhandel.
- Van Rensburg, G & Hendriks, J (reds) 1994. *Vernuwing in jeugbediening: Gemeentes aan die woord*. Pretoria: Engedi.
- Van Ruler, AA 1969. *Theologisch werk. Deel I*. Nijkerk: Callenbach.
- Van Schoor, M 1986. *Wat is Kommunikasie?*. Pretoria: Van Schaik.
- Van Zyl, C 1991. The De Lange Report: Ten years later. Ongepubliseerde PhD-proefskrif, Universiteit van Pretoria.
- Veenhof, J 1990. Geloof en genezing, in Heitink en Veenhof (reds) 1990:56-69
- Venster op die gesin. Openhartige gesprekke met ouers, kinders en familie, 1983. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO Reeks F: Instituut vir Reformatoriese Studies F3 Versamelwerke, 19)
- Verhey, A 2001. The Spirit of God and the Spirit of medicine: The church, globalization, and a mission of health care, in Stackhouse & Browning (eds), 107-138.

- Vermeulen, JJ 2002. Leiers wat dien en bedien. 'n Eksegetiese ondersoek na leierskap in die Pauliniese briewe. Ongepubliseerde PhD-proefskrif, Universiteit van Pretoria.
- Vos, CJA & Pieterse, HJC 1997. *Hoe lieflik is u woning*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- 1996. *Die volheid daarvan I: Homelities uit 'n hermeneuties-kommunikatiewe perspektief*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- 1999. *Saam aan tafel: Verduidelik aan jou kind die betekenis van die brood en die wyn en vier saam fees by die nagmaal*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Vuchinich, S 1999. *Problem solving in families: Research and practice*. Thousand Oaks: Sage.
- Wegman, HAJ 1991. *Riten en mythen: Liturgie in de geschiedenis van het christendom*. Kampen: Kok.
- White, E 1991. Between suspicion and hope: Paul Ricoeur's vital hermeneutic, in *Literature and theology: An interdisciplinary journal of theory and criticism*, 5 (3) 1991:309-321.
- Whitmore, TD 1998. The role of churches in relationship to government on behalf of families: A theoretical perspective, in Anderson et al (eds), 1998:96-100.
- Witte, J 1998. A secular legal perspective, in Anderson, H et al (eds), 1998:31-33.
- 2001. The spirit of the laws, the laws of the spirit: Religion and human rights in a new global era, in Stackhouse & Browning (eds) 2001:76-106.
- Wolfteich, C 1998 1998. Families and violence, in Anderson et al (eds), 1998:181-186.
- Zorgman, WH 1980. Opvoedingsverhoudinge in die gesin by die kind in ernstige opvoedingsnood. Ongepubliseerde M.Ed-skripsie, Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

Diagram: 1

'n Paradigmaverandering van teorie na praktyk en van gemeente na gesin en gemeenskap

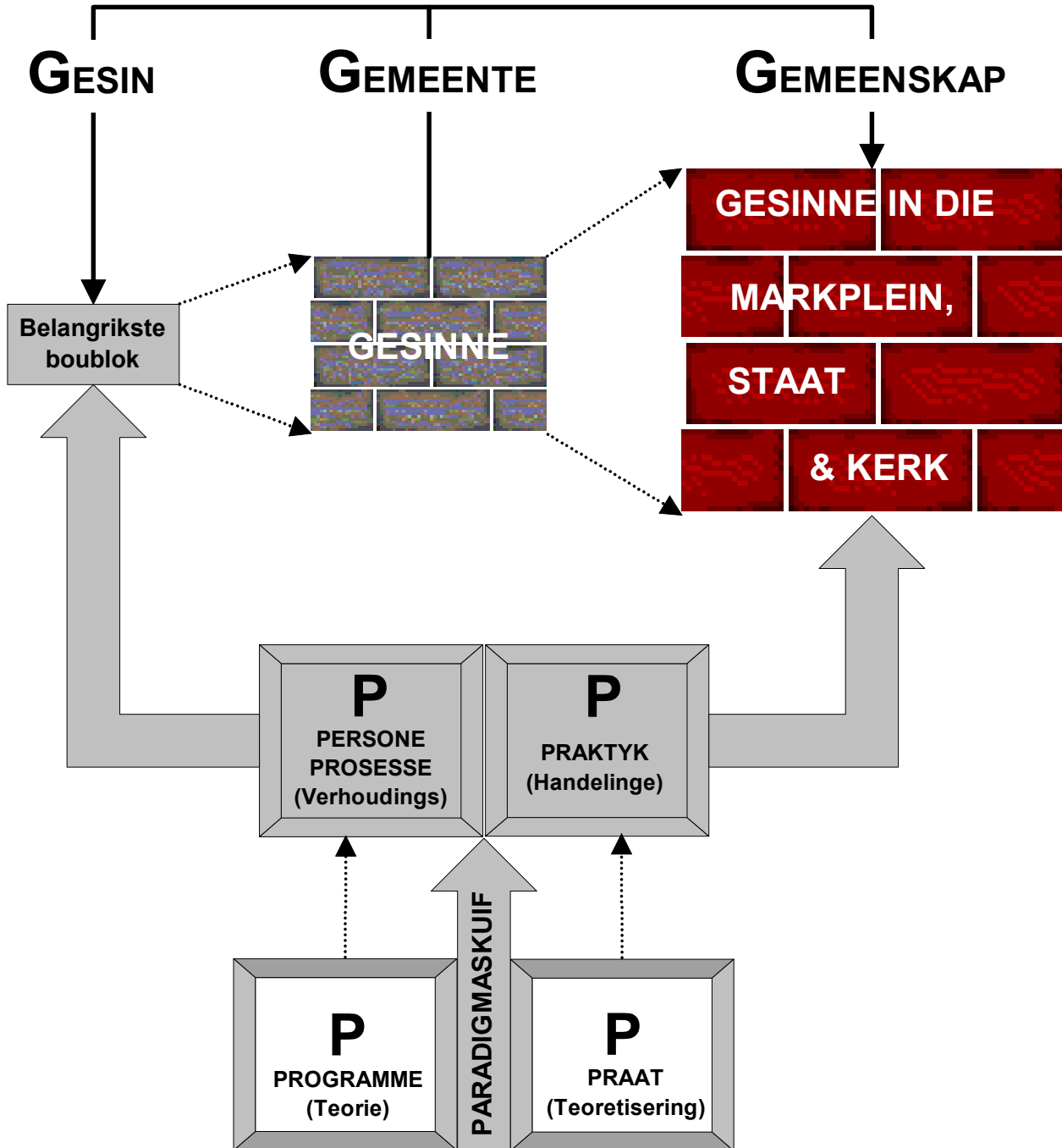

Diagram: 2
Die siklus vir geloofsbemiddeling

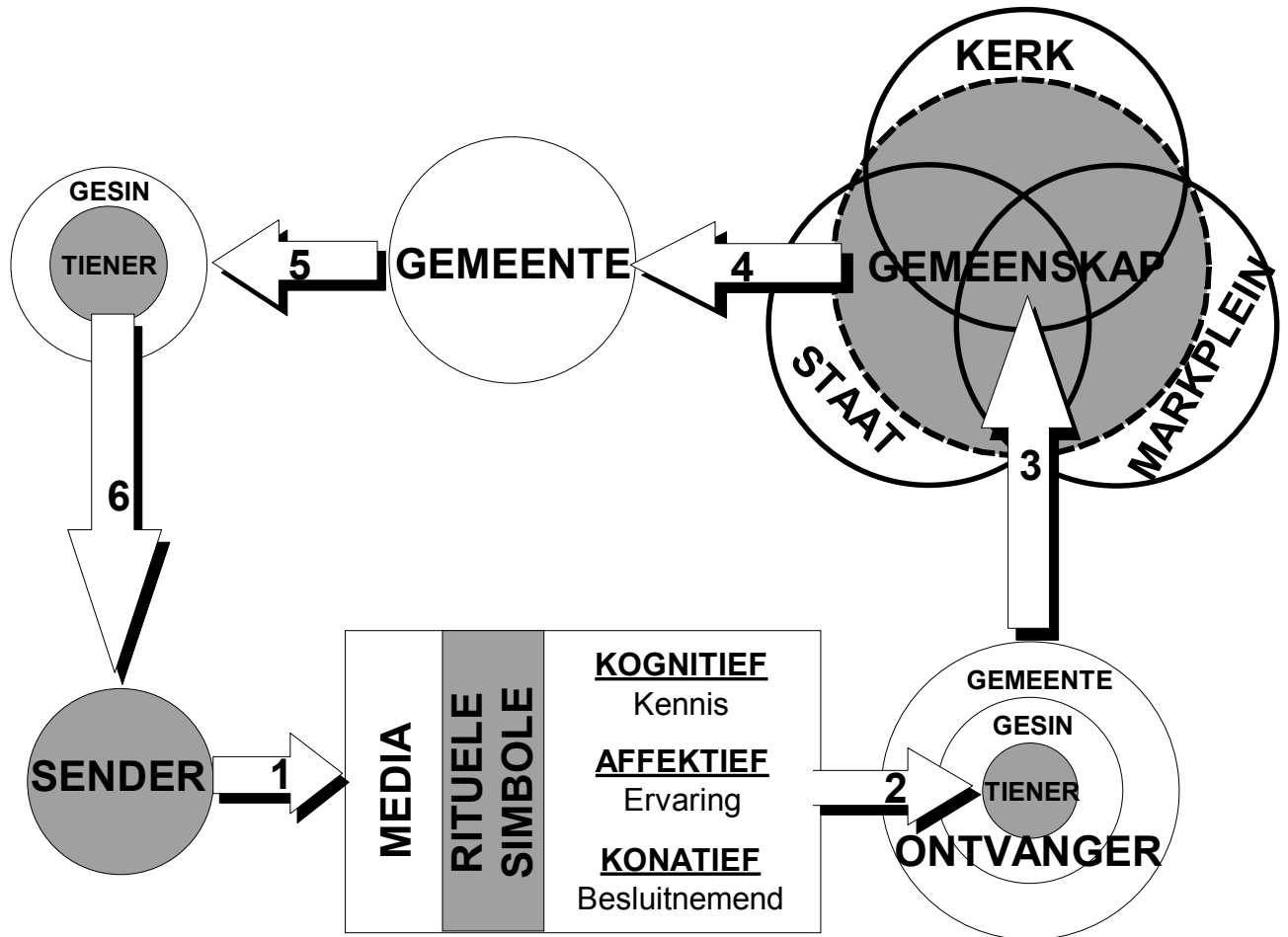

Diagram: 3

Die situasie van die praktiese teologie met die klem op godsdien en samelewing

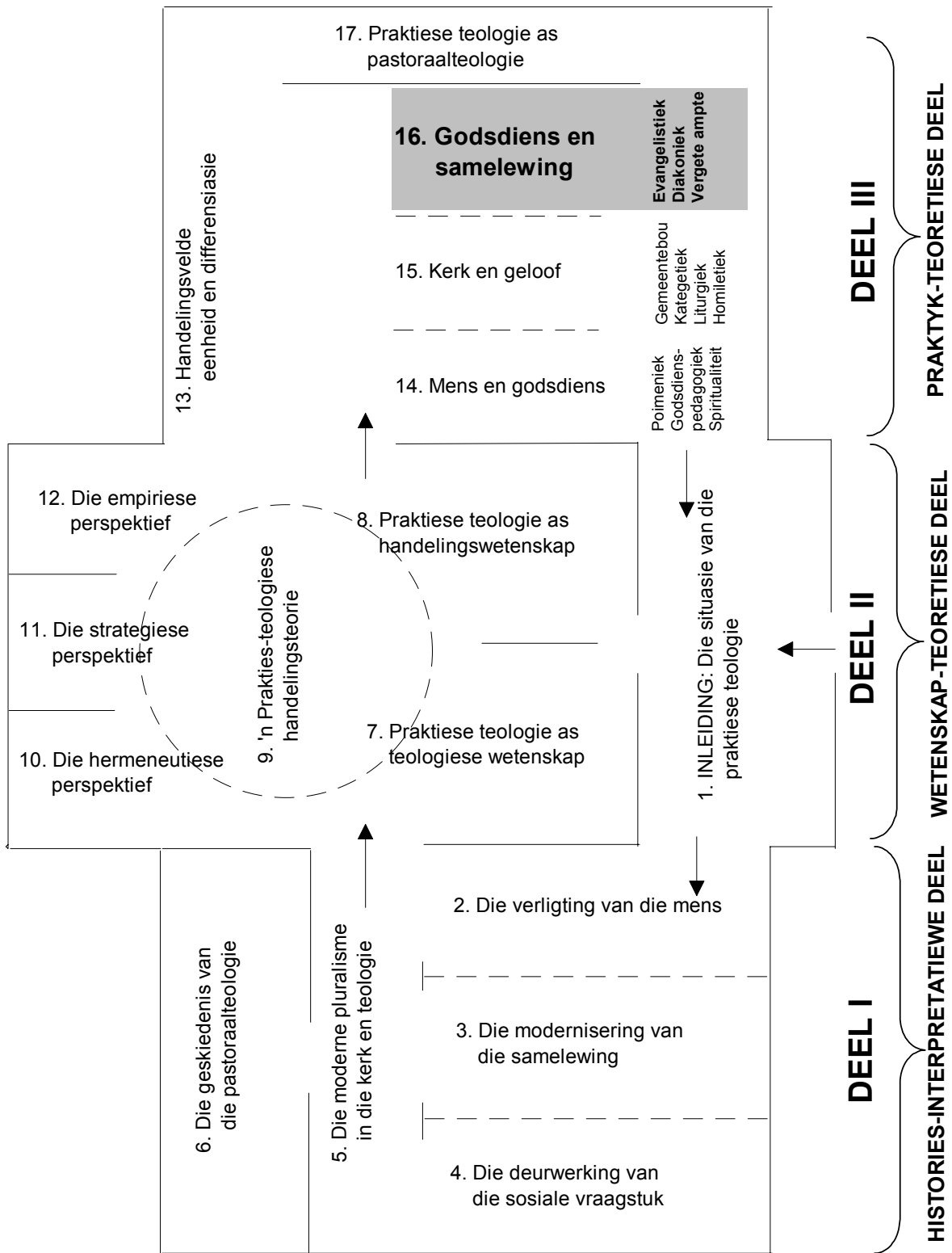

Diagram: 4
Differensiasie volgens handelingsvelde

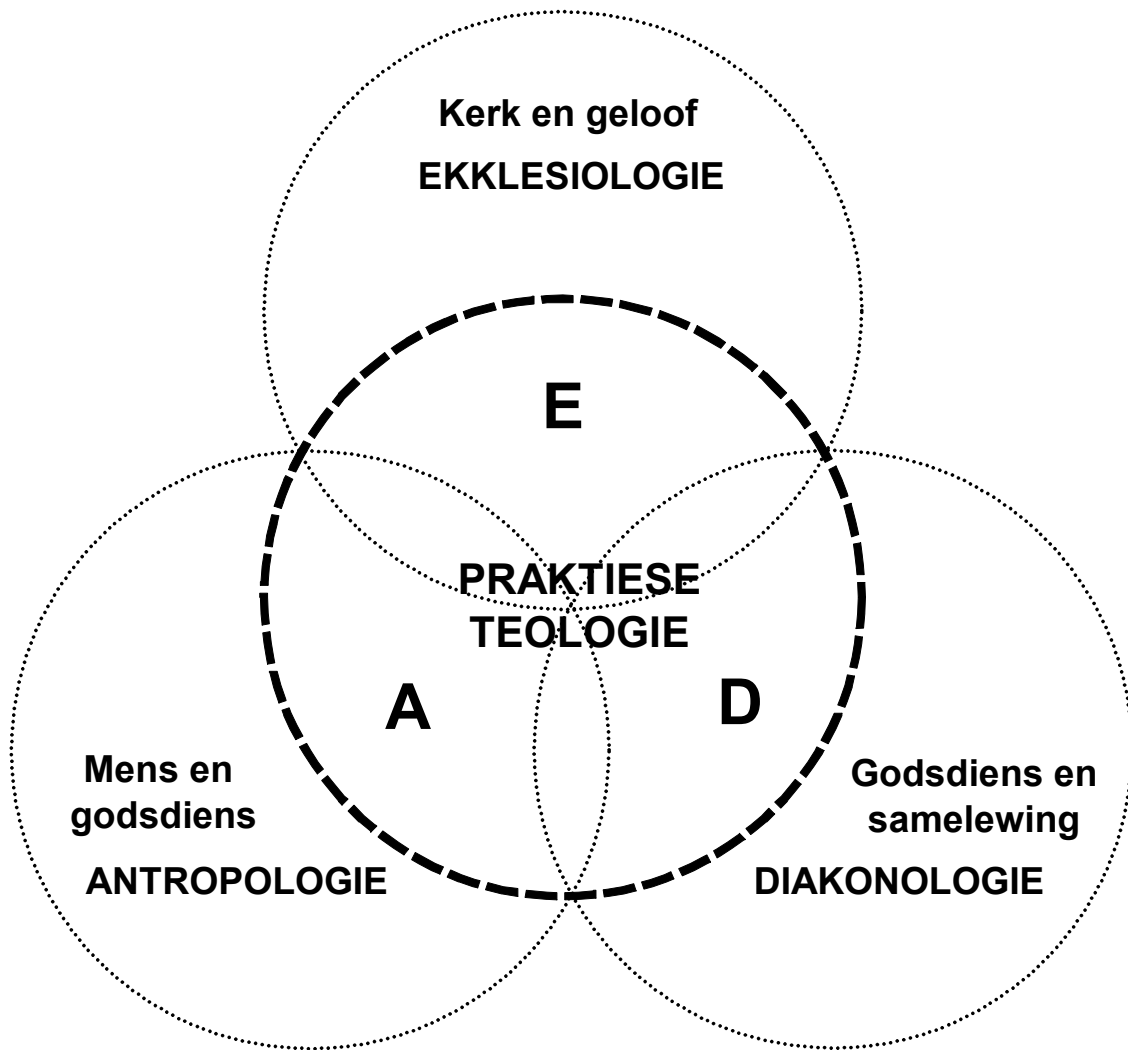

Diagram: 5
Die sewe poorte in prakties-teologiese navorsing

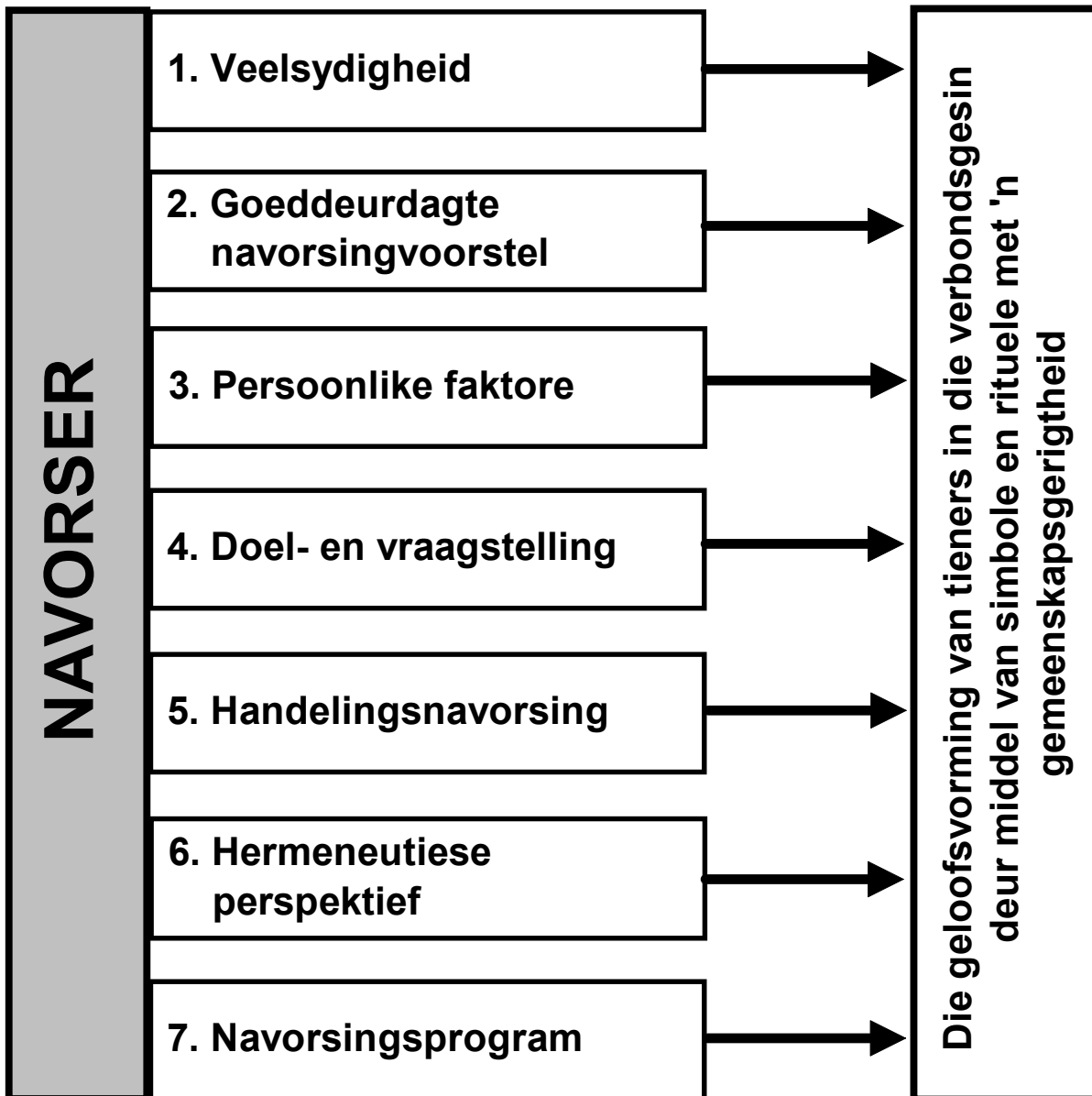
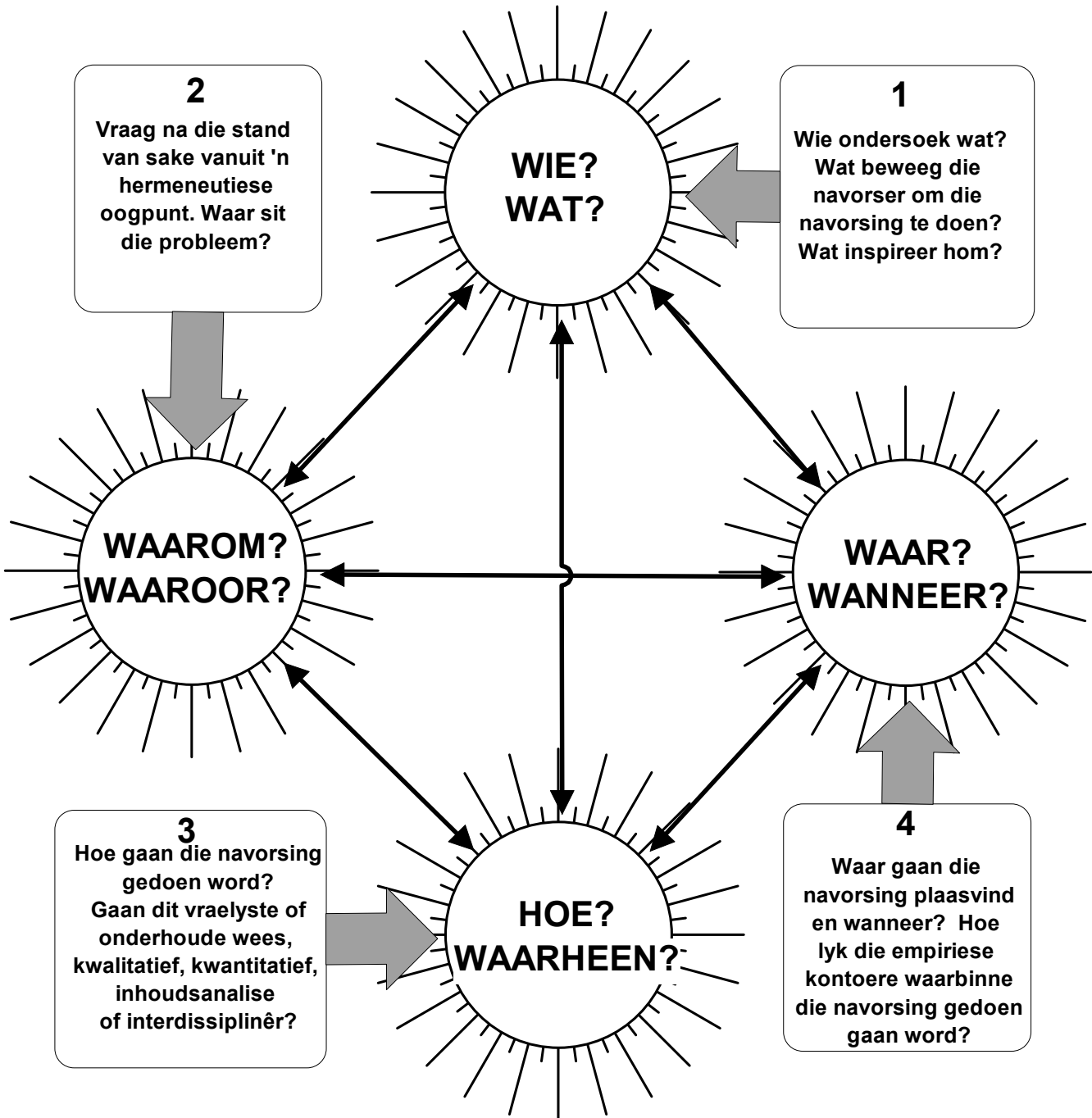

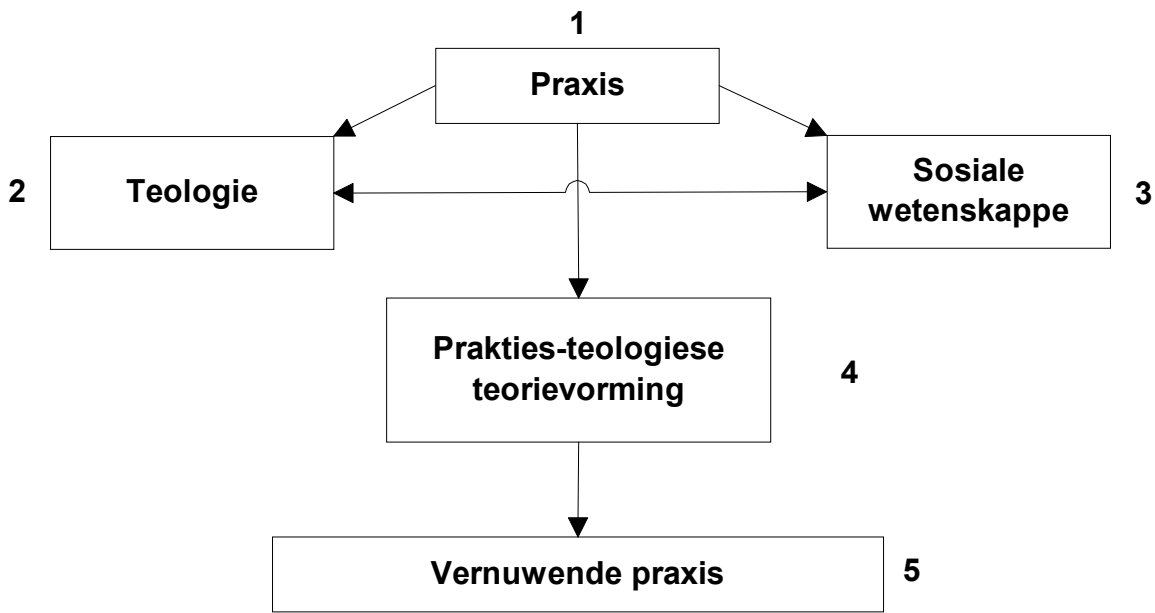

Diagram: 6

'n Interpretasiemodel vir die navorsingsvoorstel

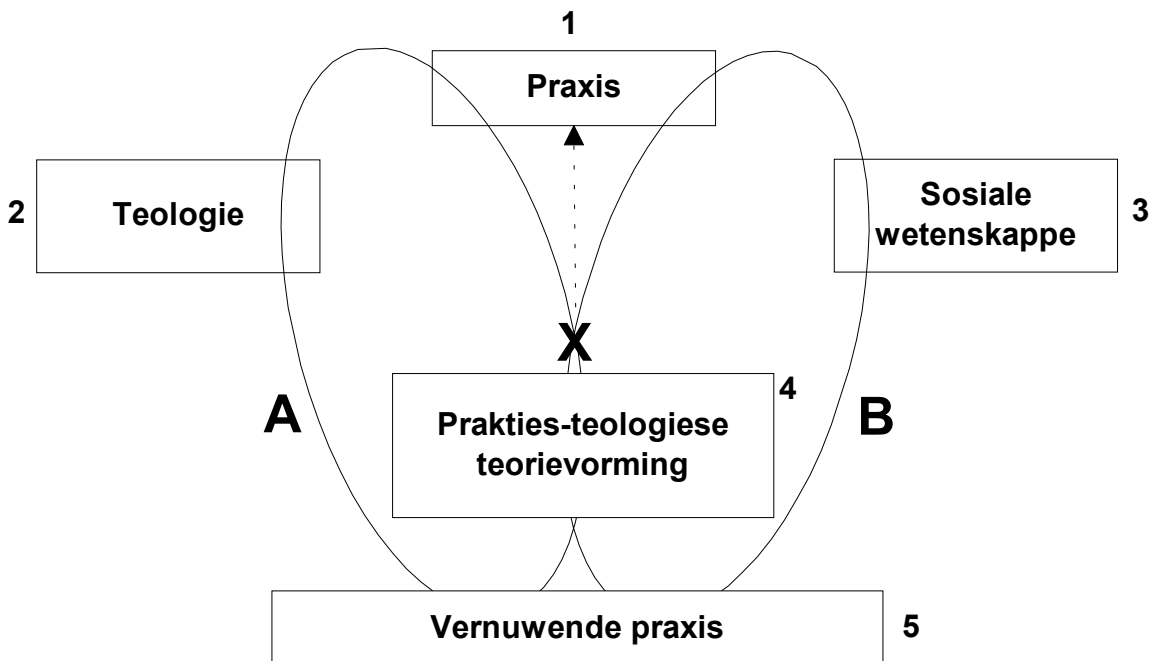

Diagram: 7
Interdissiplinêre verhouding tussen teologie en die sosiale wetenskappe

(Dingemans 1991a:21)

Diagram: 8
Teologiese en sosiaal-wetenskaplike refleksie

(Dingemans 1991a:22)

Diagram: 9
NAVORSINGSMETODOLOGIE

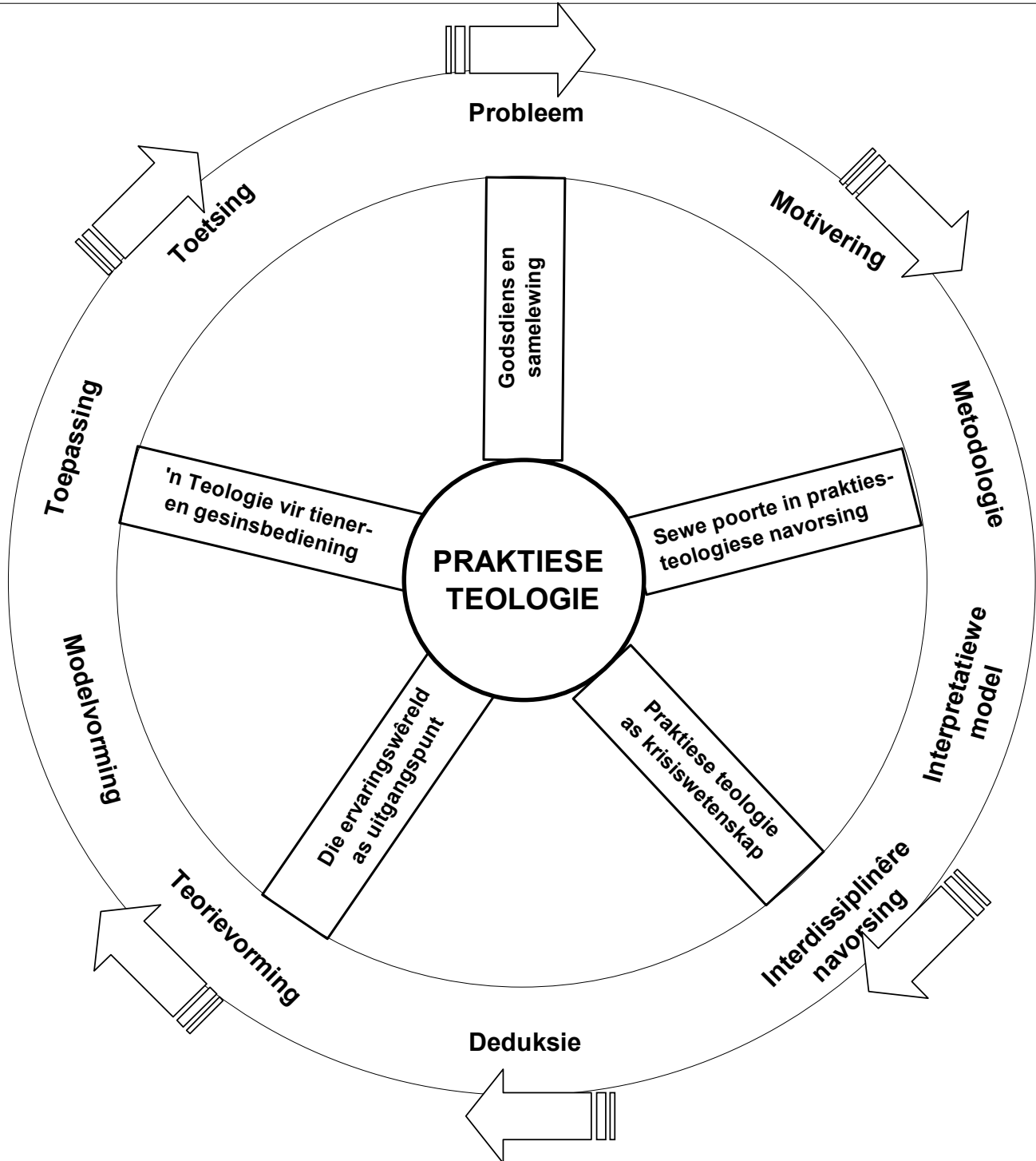
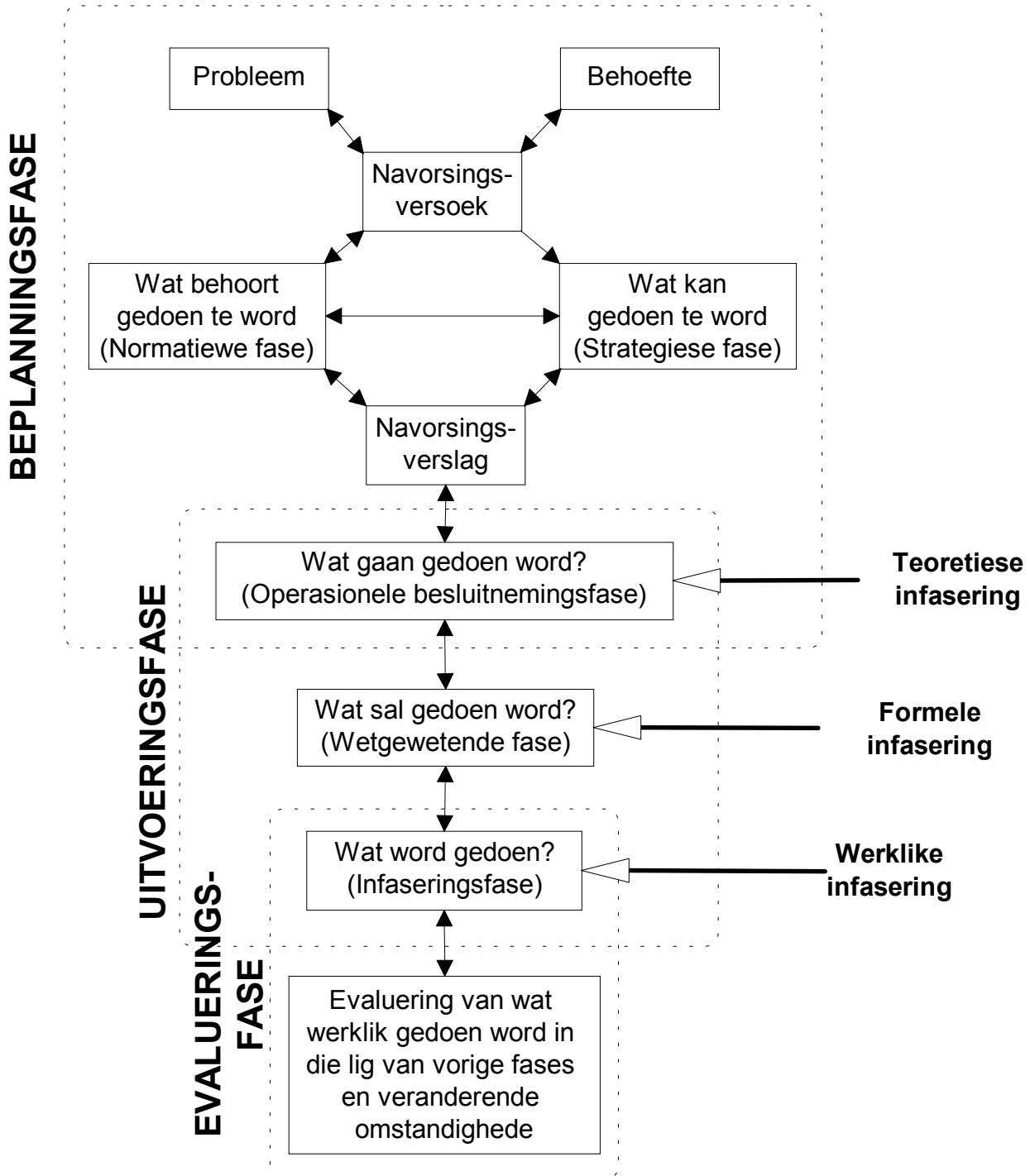

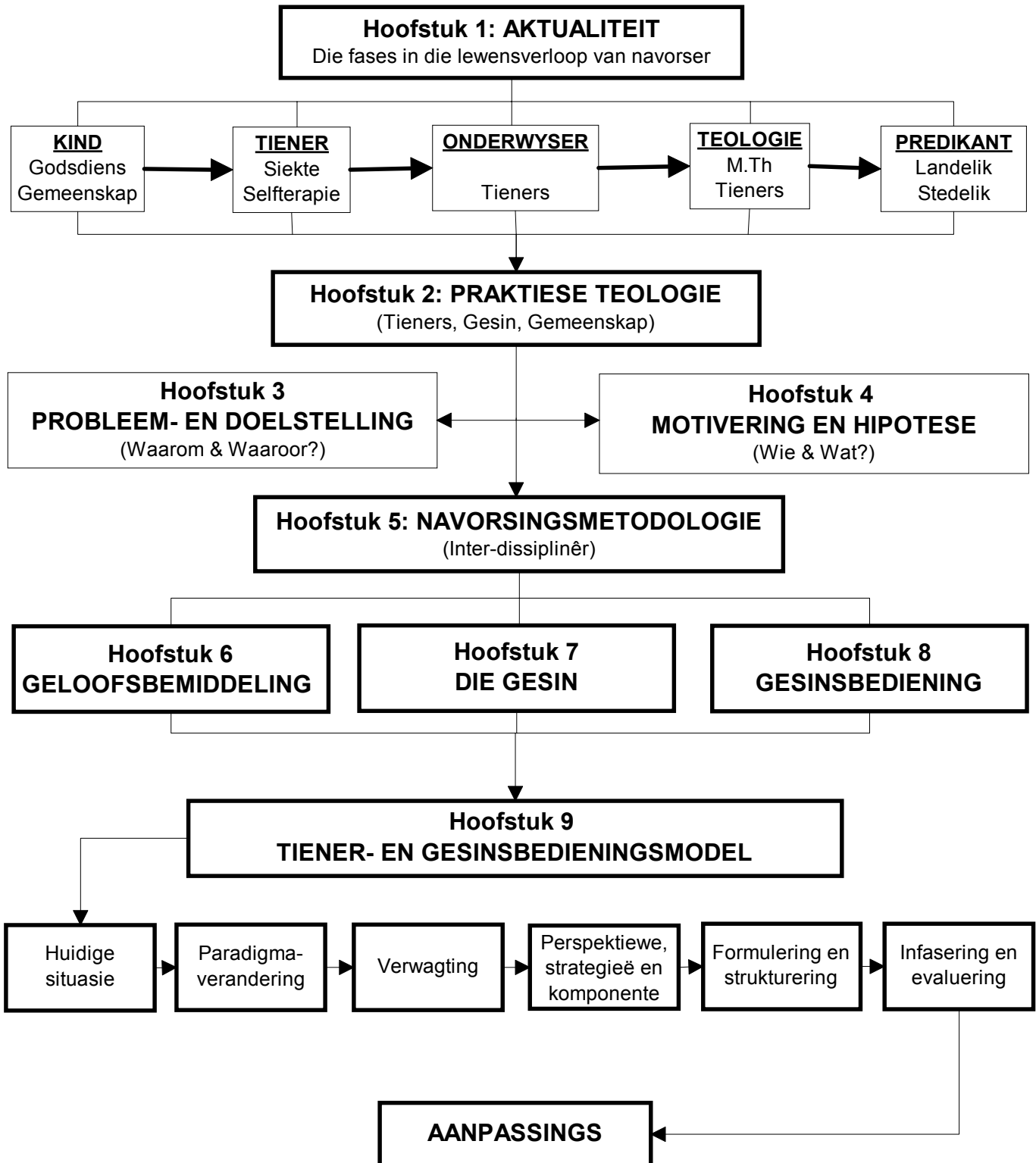
Diagram: 10

Verskillende vlakke van die navorsingsprogram

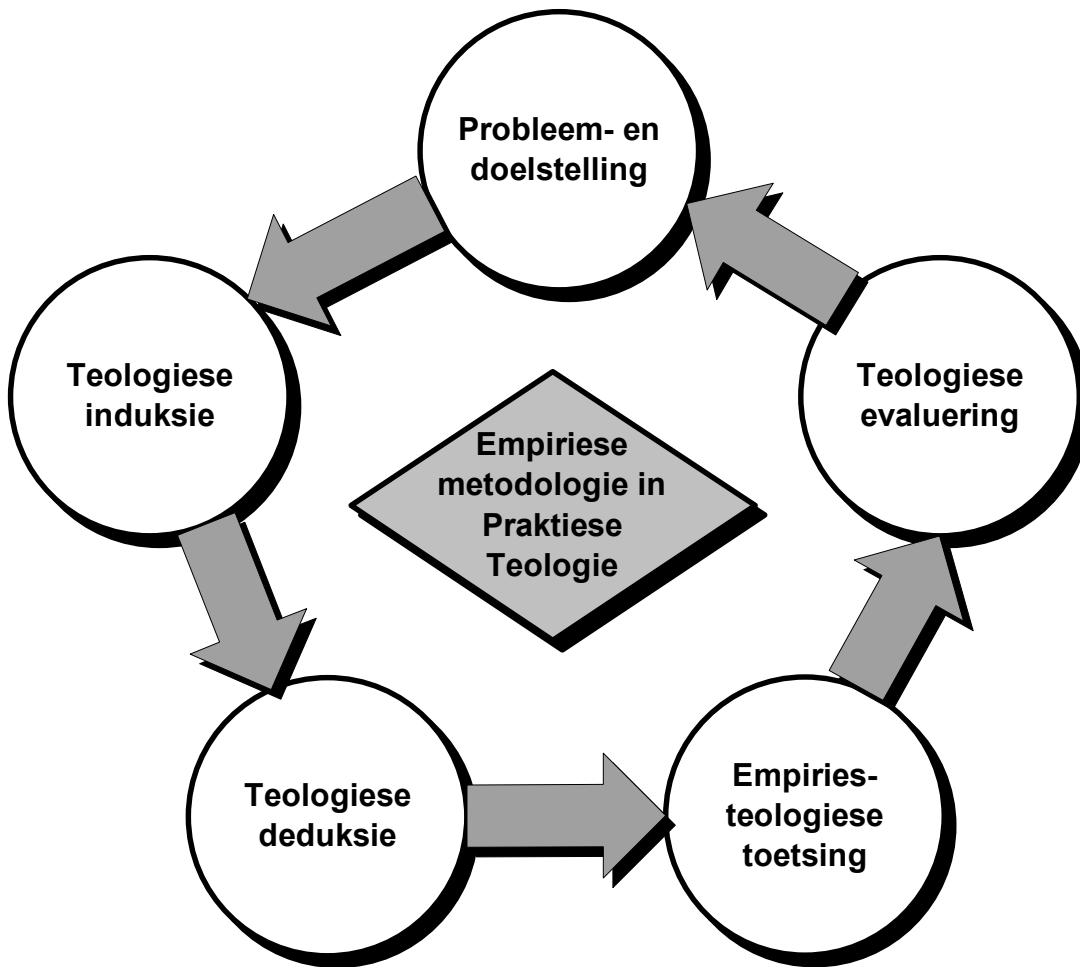
(Van Zyl 1991:33 en 35, vgl Prinsloo, Prinsoloo en Marais 1996:199)

Diagram: 11 Die navorsingsplan

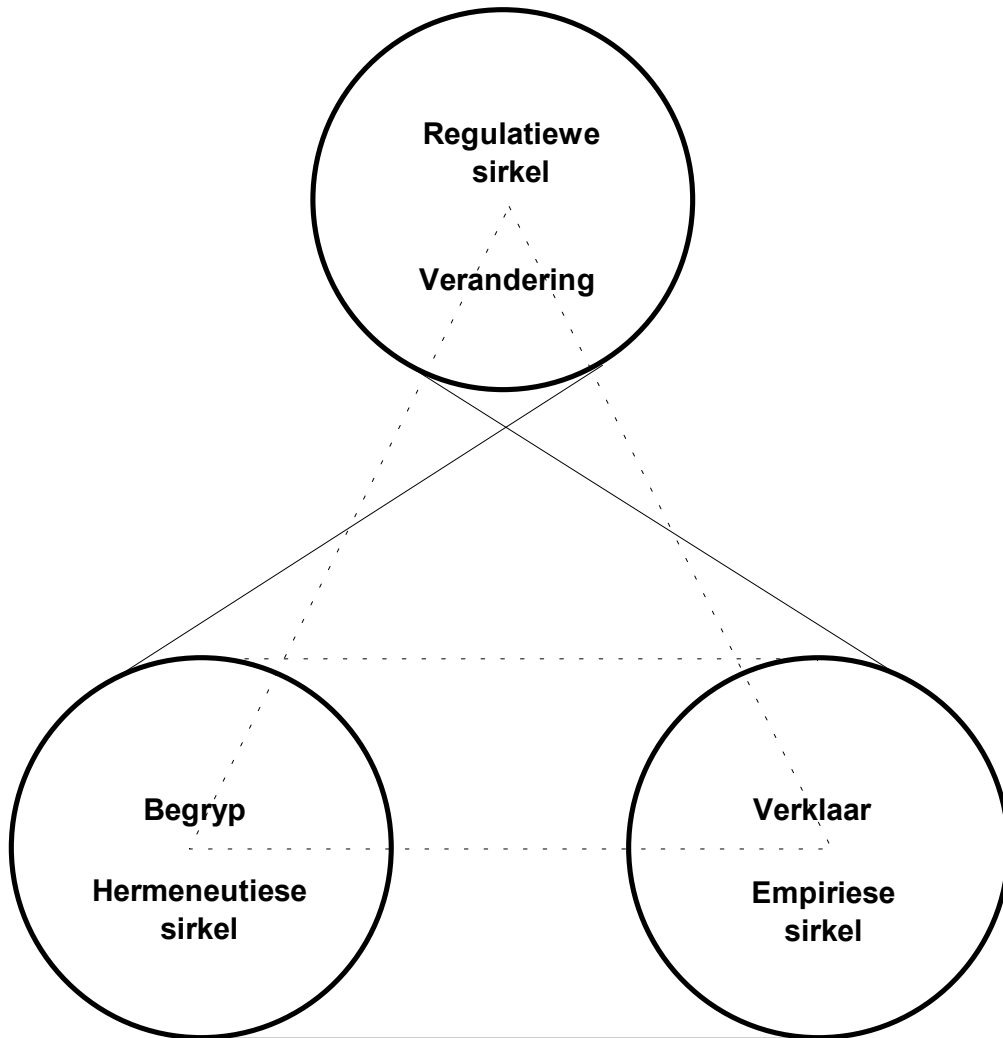

Diagram: 12
Die vyf fases in die empiriese siklus

(Van der Ven 1998:119-156)

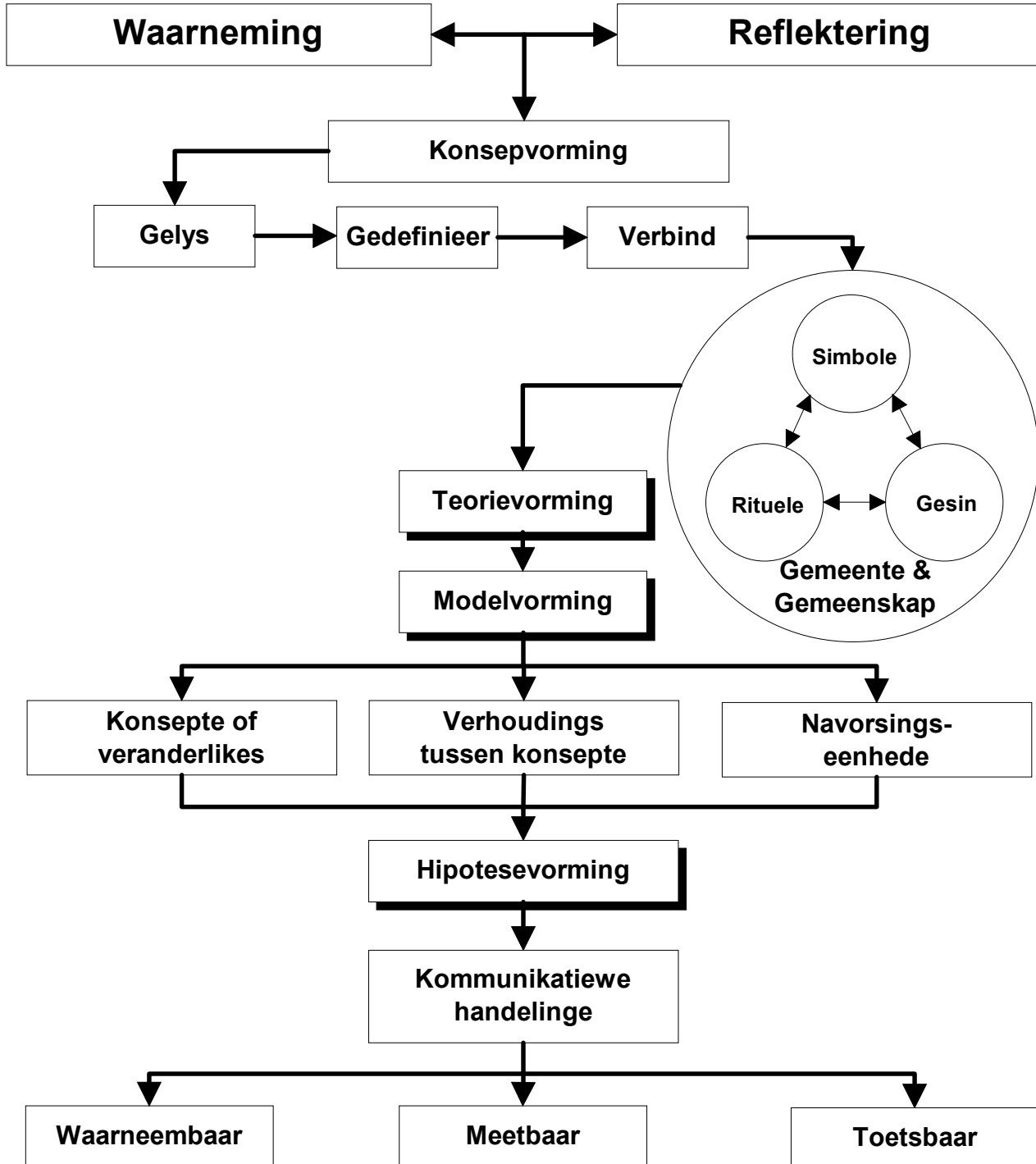
Diagram: 13
Die metodologie van die praktiese teologie

(Heitink 1993:162)

Diagram: 14

Deduksie: Teorie-, model- en hipotesevorming

Diagram: 15
Probleemstelling

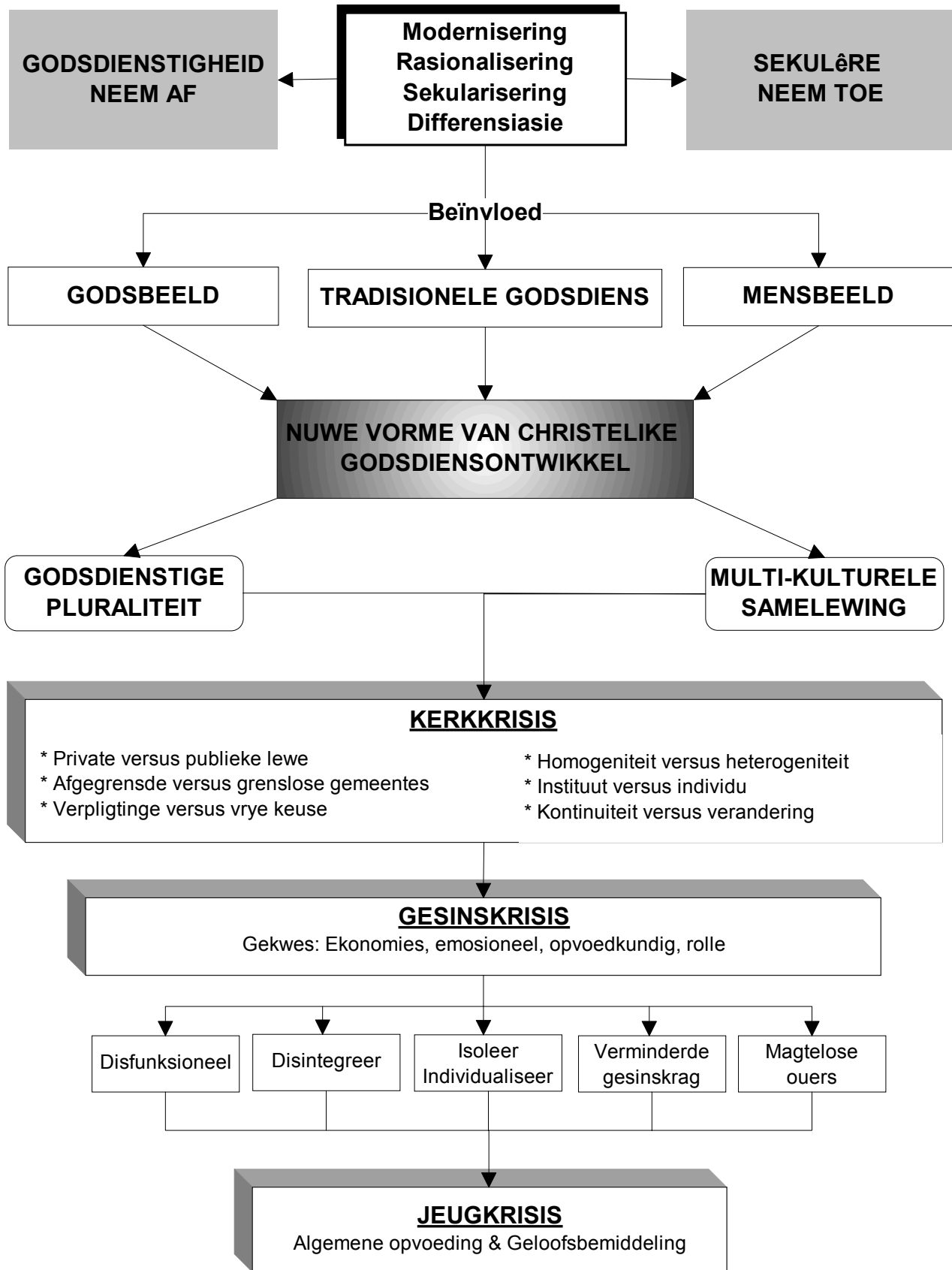

Diagram: 16

Die probleem- en doelstelling: Waarom en waaroor?

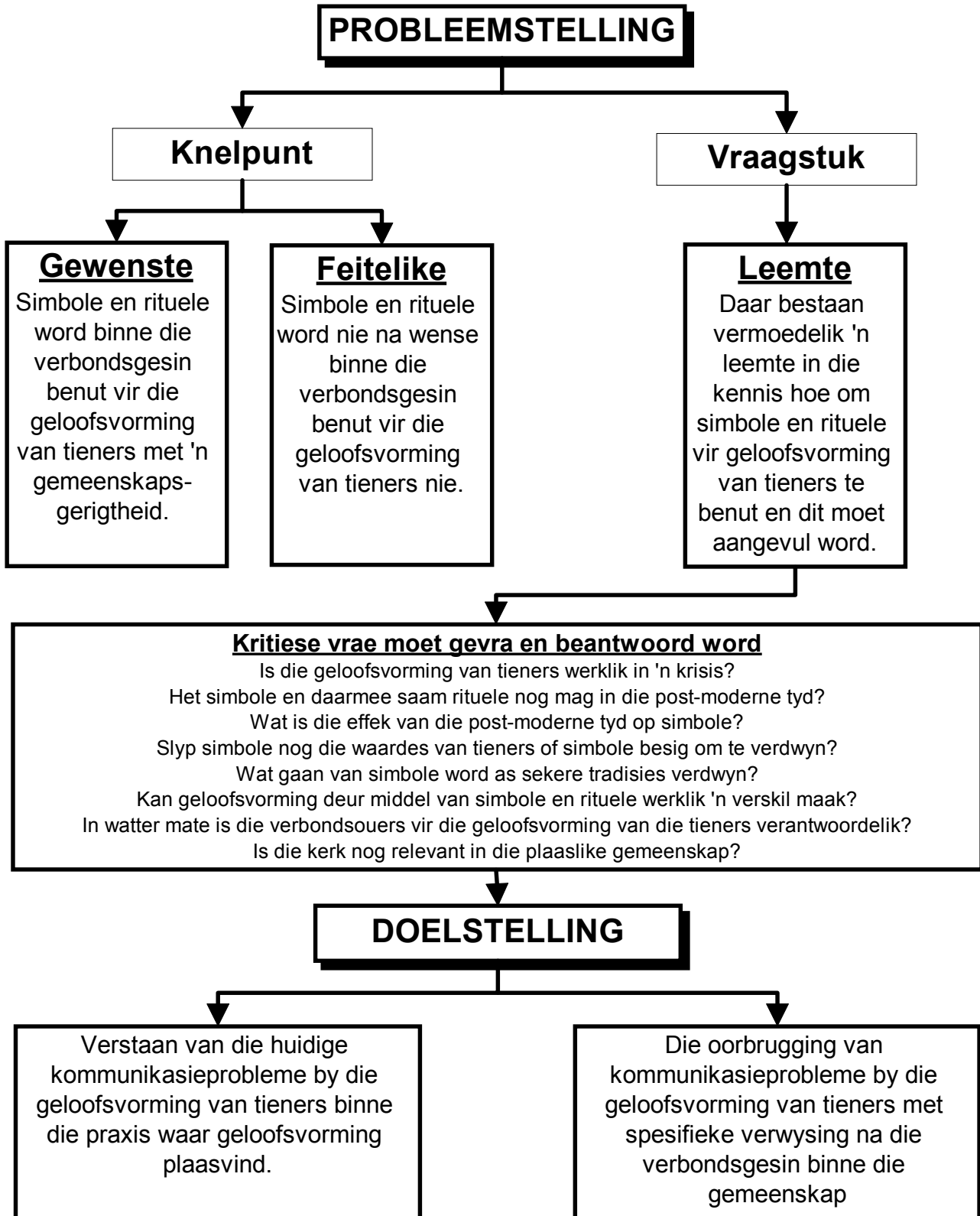

Diagram: 17

Die twee basiese invloedsfere van die gesin

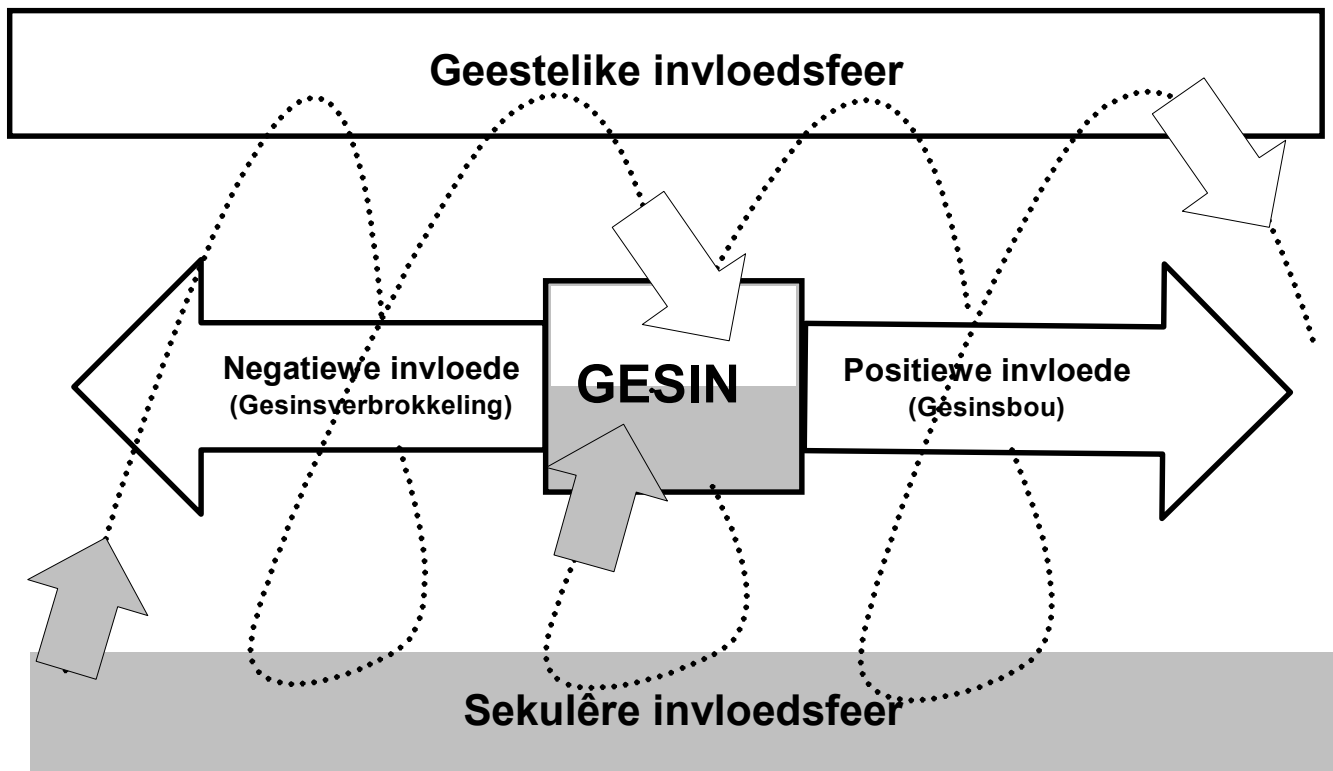
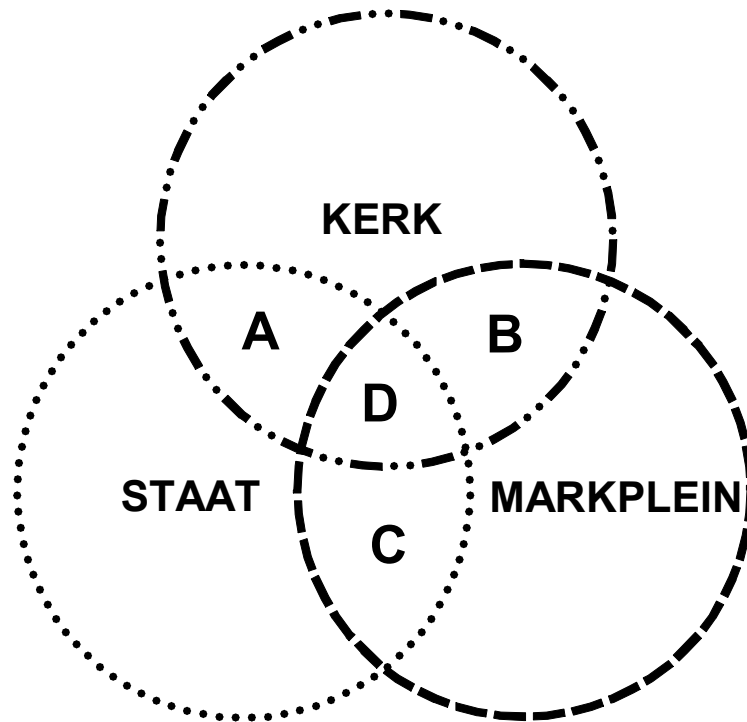

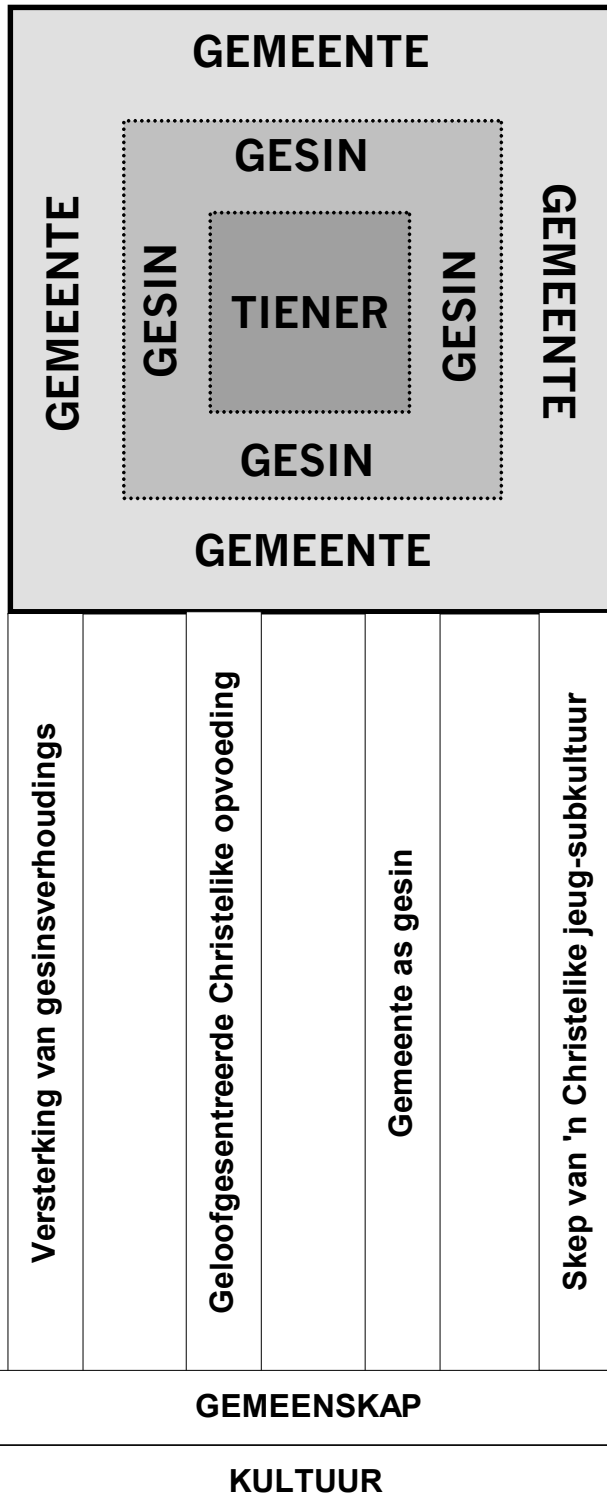
Diagram: 18
Samewerking tussen kerk, staat en markplein

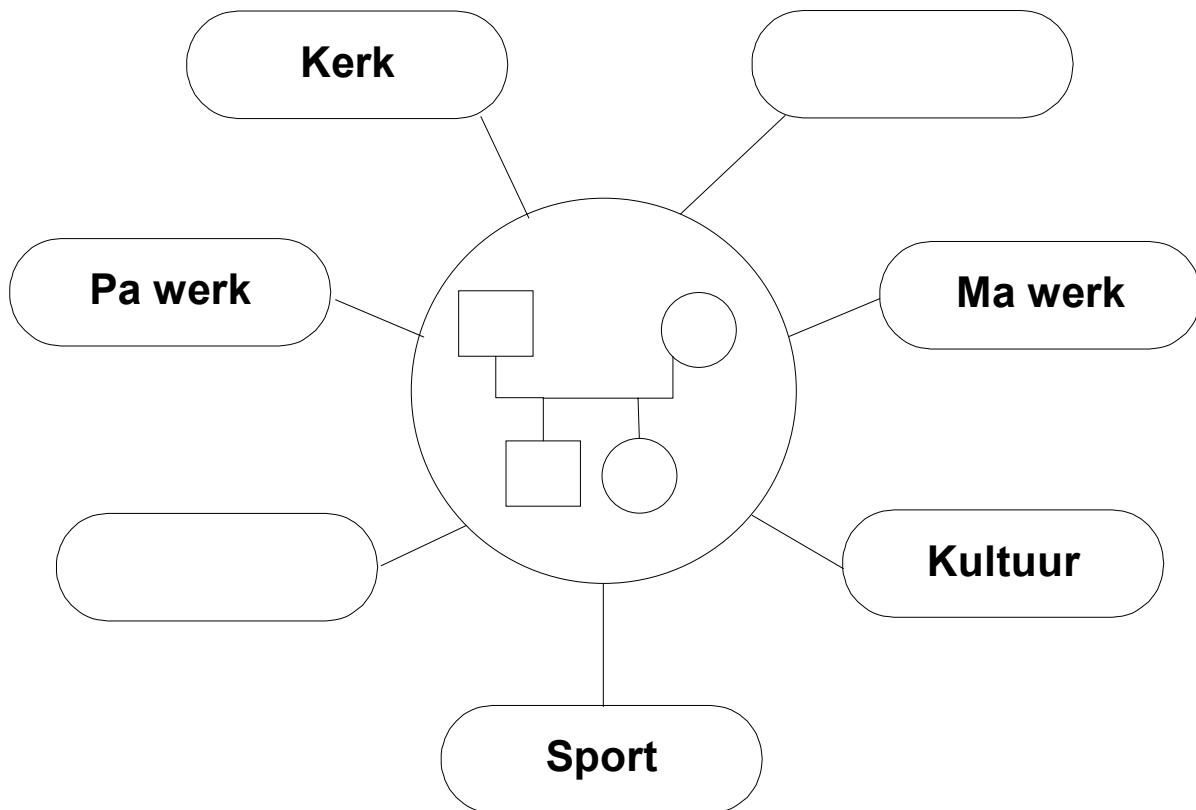
In 'n soeke na samewerking in die plaaslike gemeenskap om geloof te bemiddel, kan as uitgangspunt geneem word dat daar wel areas is waar oorvleueling (A, B, C, D) tussen kerk, staat en die markplein bestaan. Dit moet geïdentifiseer en beskrywe word. Verally area D waar kerk staat en markplein oorvleuel moet gesoek en benut word.

Diagram: 19 (vgl diagram 79)

'n Konseptuele model vir tiener- en gesinsbediening

Diagram: 20
Ekokaart

□ (Pa en seun)

○ (Ma en dogter)

(Muller 1996:157)

Diagram: 21

'n Motivering vir die navorsing: Wie en Wat?

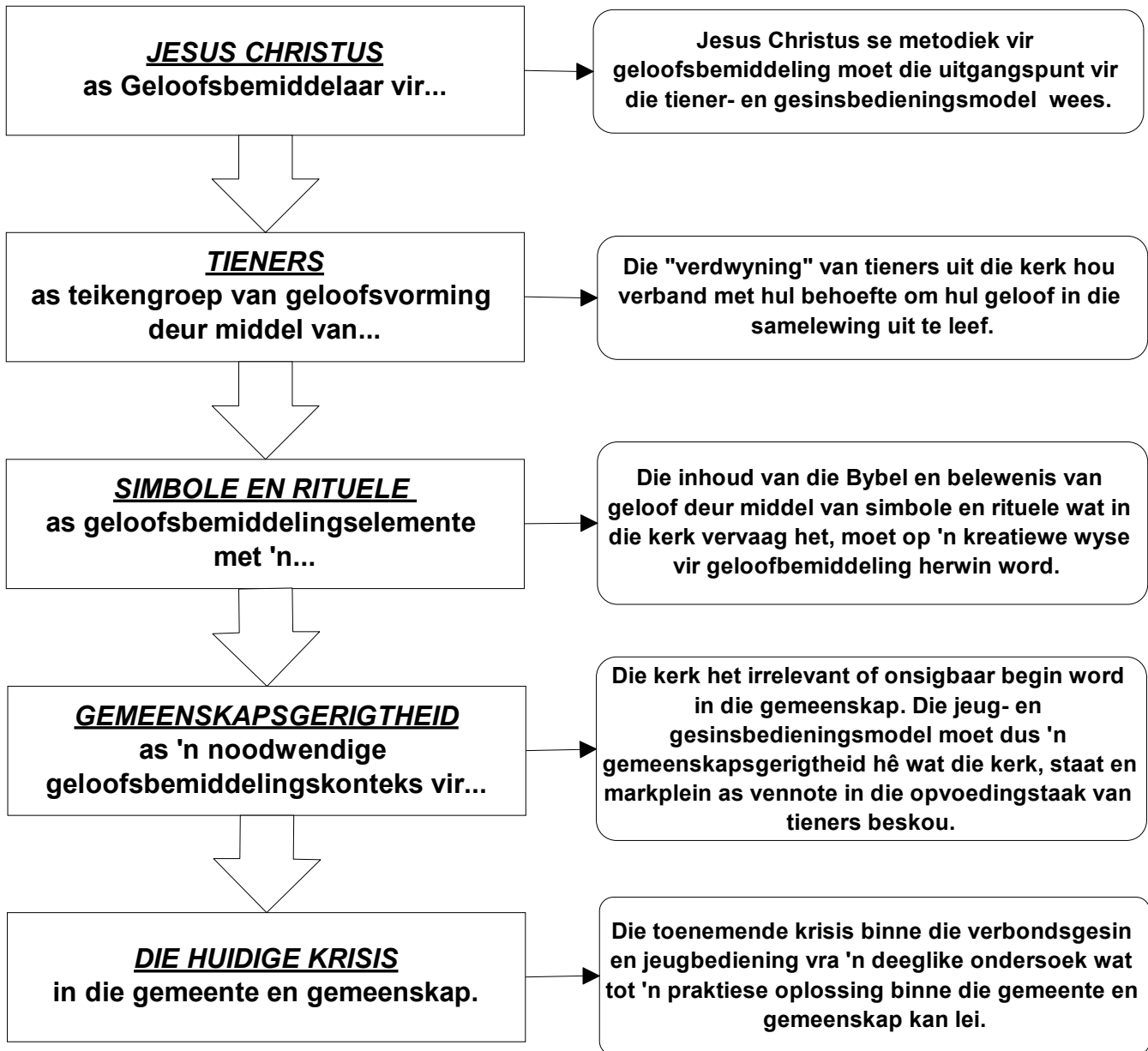

Diagram: 22

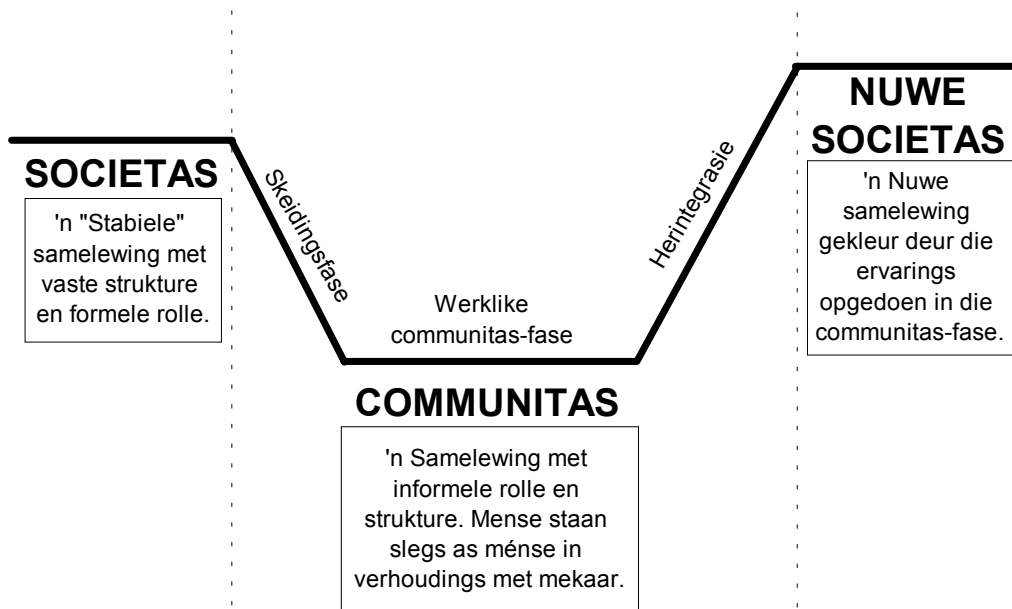
Victor Turner se voorstelling van 'n sosiale drama

(Vgl Burger 1995:29)

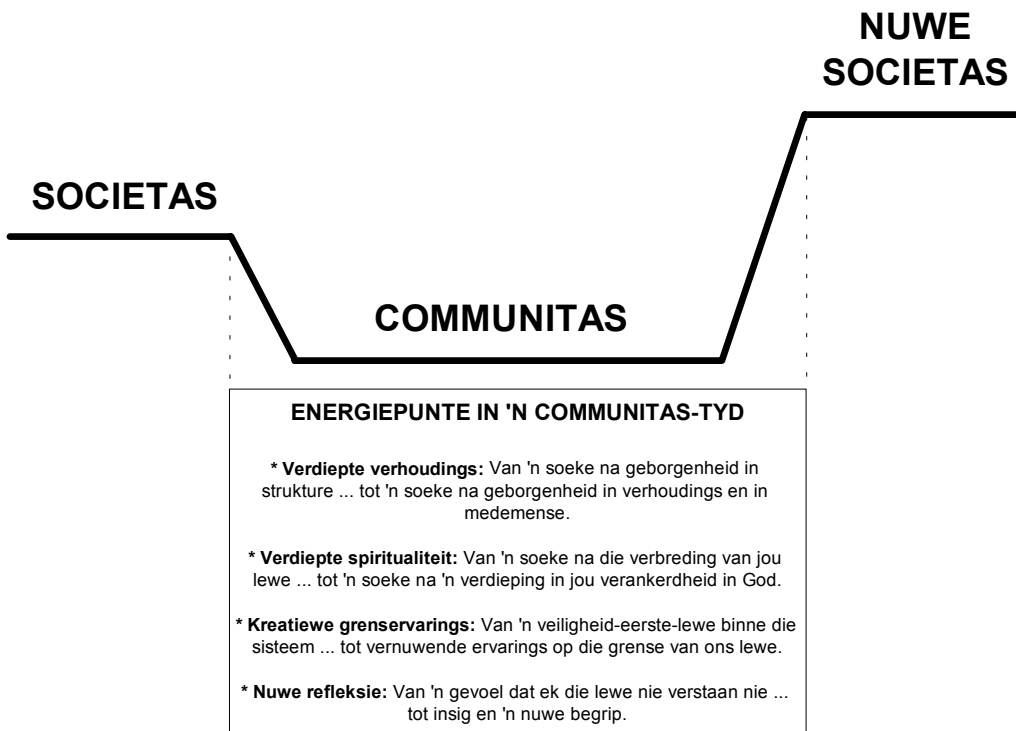
Diagram: 23

Arbuckle se gewysigde Turner-model

(Vgl Burger 1995:30)

Diagram: 24
Vier energiepunte

(Vgl Burger 1995:31)

Diagram: 25
Motivering en hipotesevorming

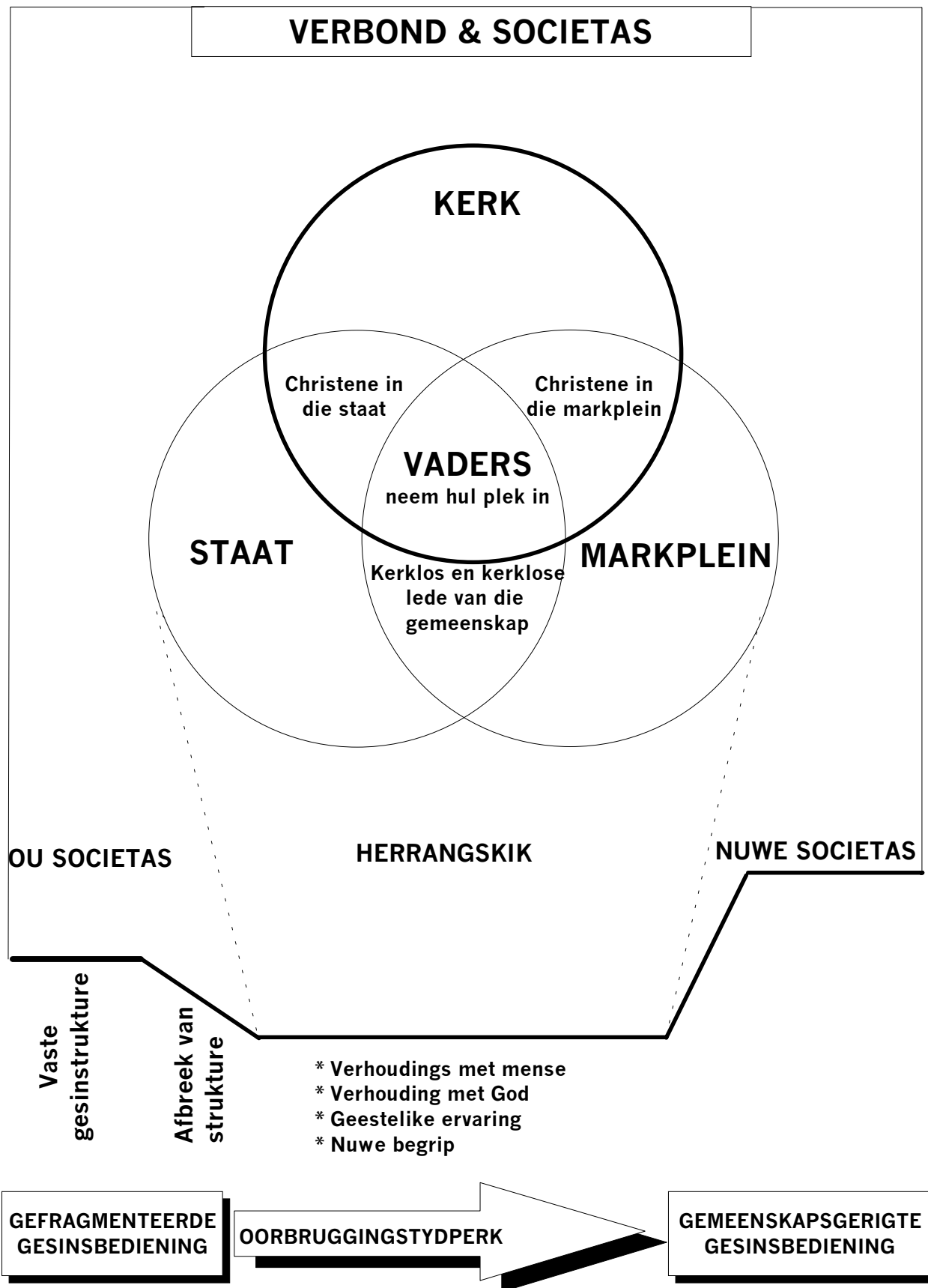

Diagram: 26

God se plan met die verbondsgesin

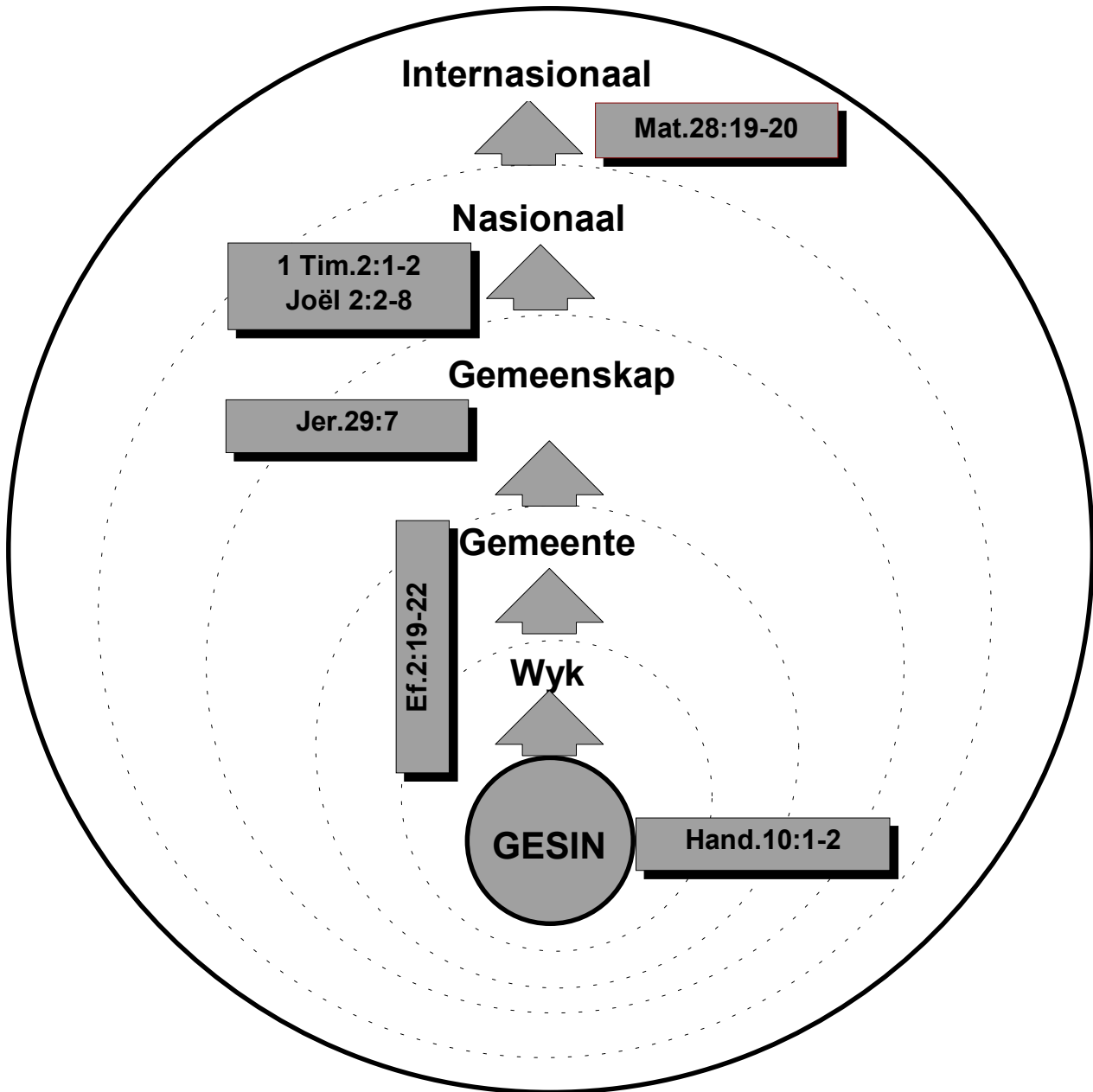
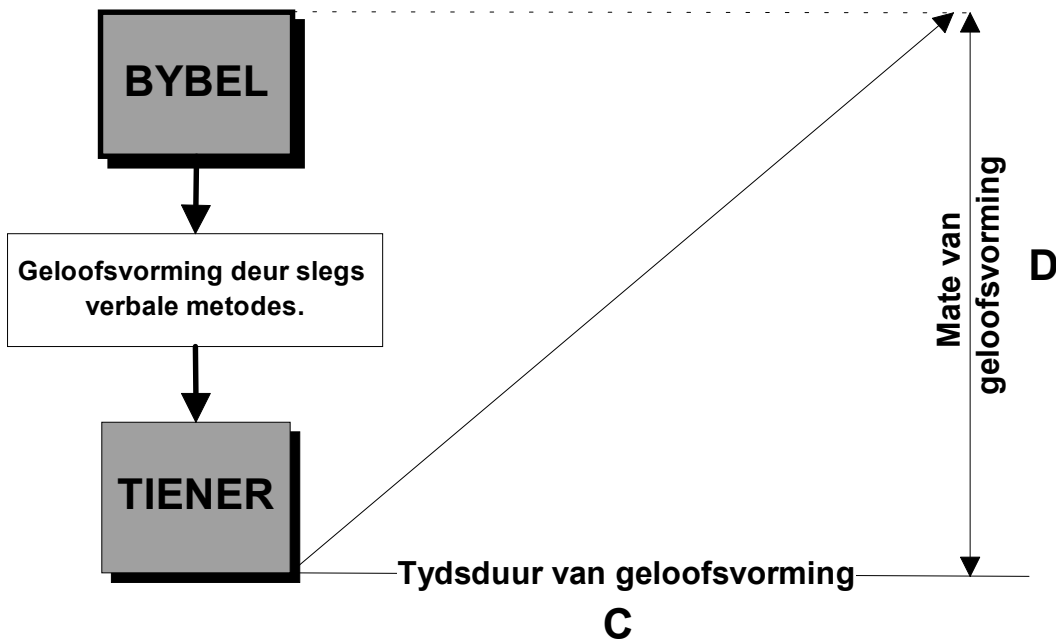
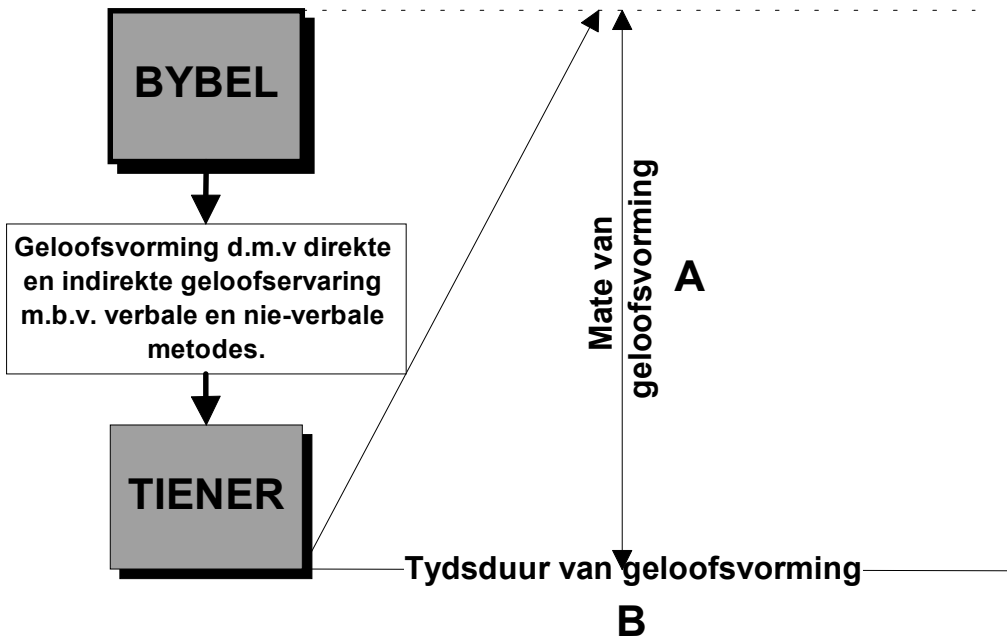

Diagram: 27

'n Nuwe benadering vir geloofsvorming by tieners

Diagram: 28
Leer deur ervaring

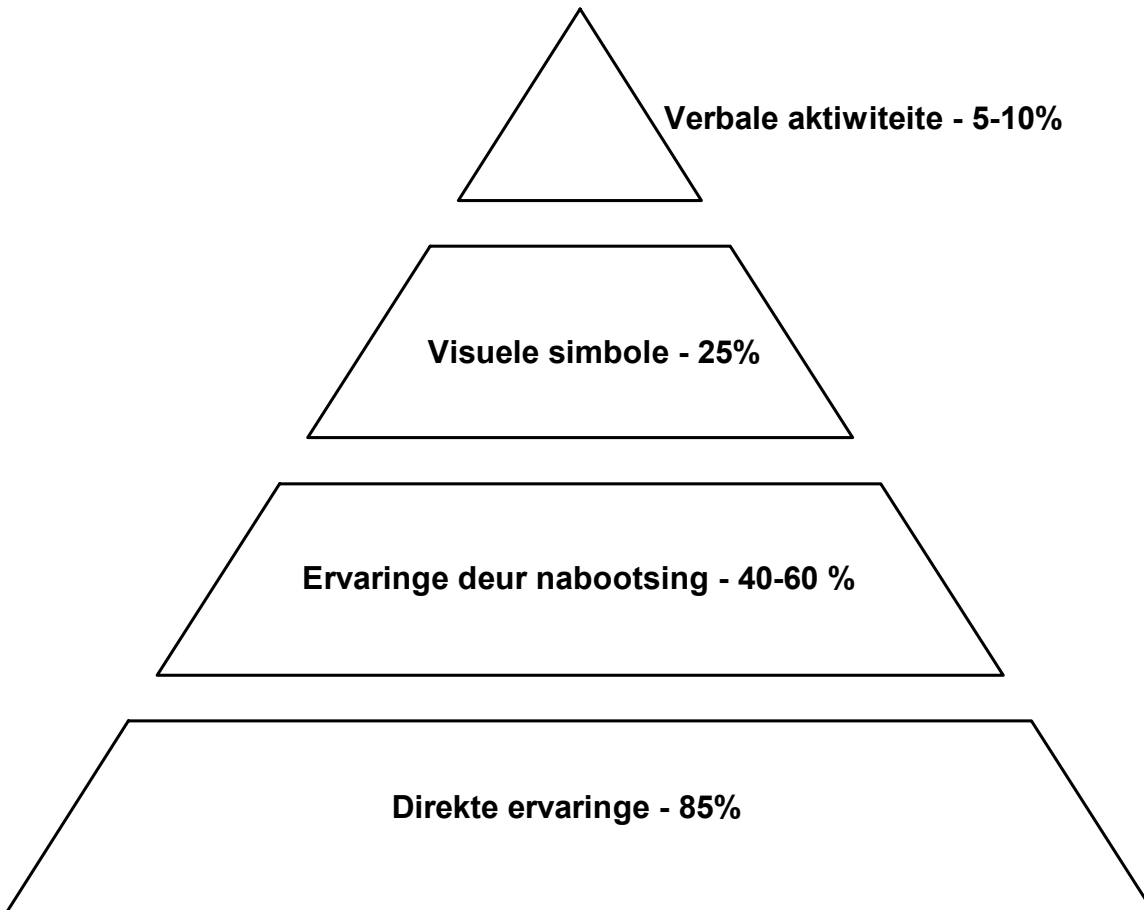

Diagram: 29
Diensbare kommunikasie vir 'n nuwe gemeenskap

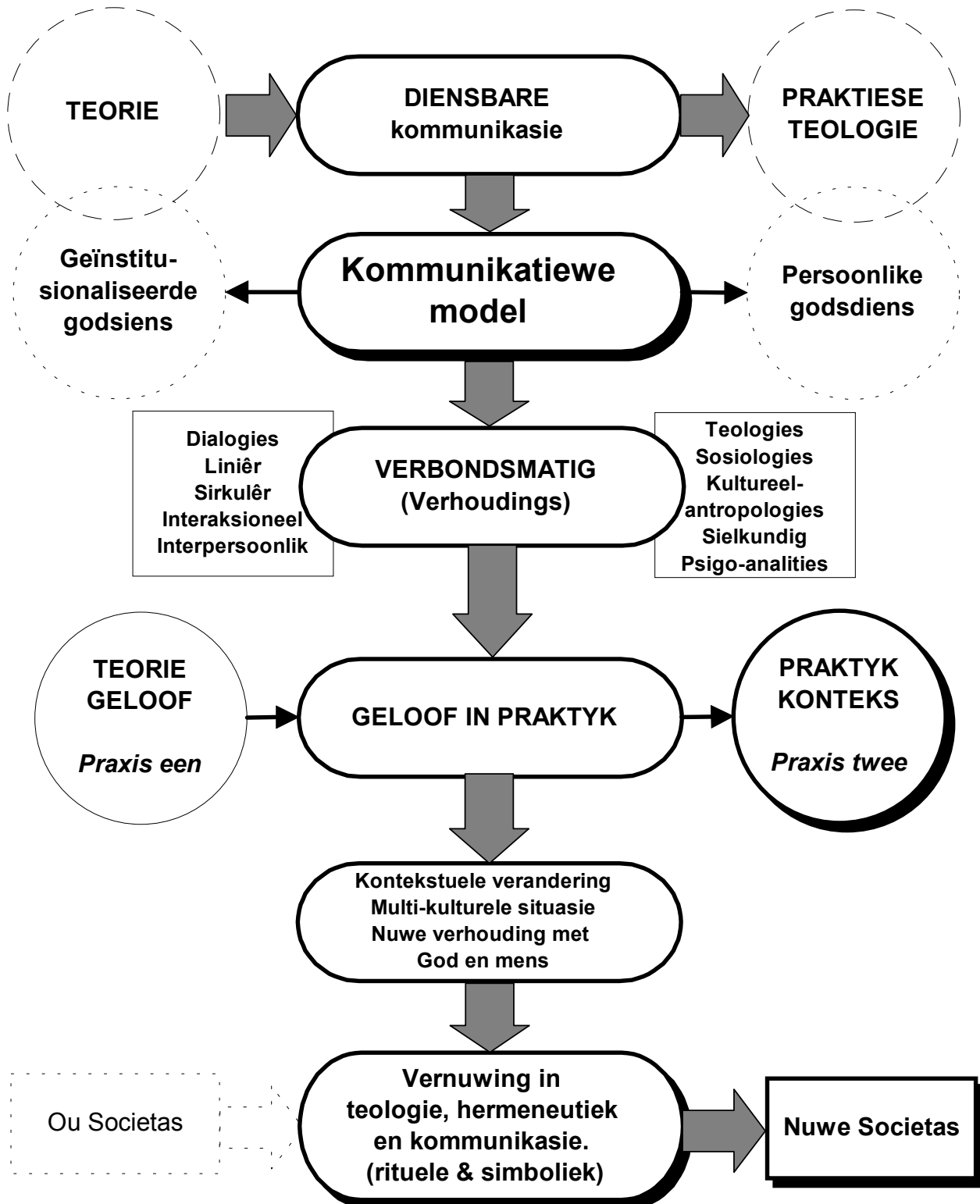

Diagram: 30

Geloofsbemiddeling as kommunikatiewe handeling

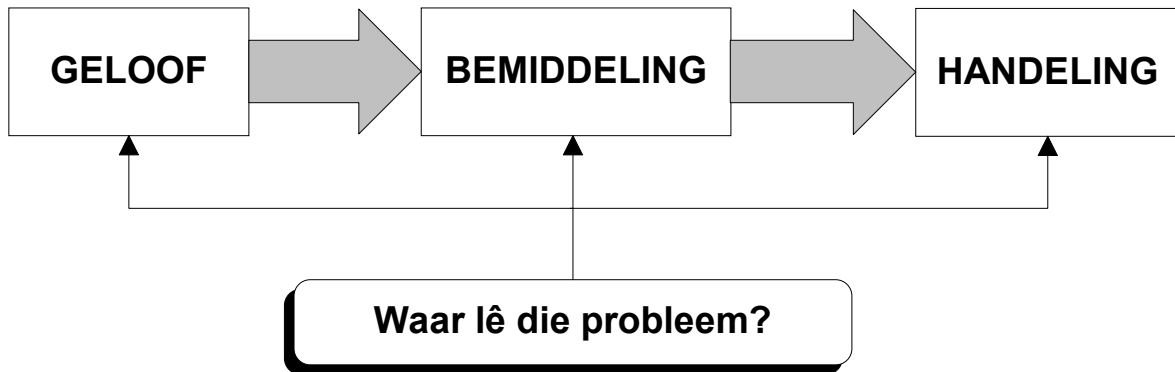
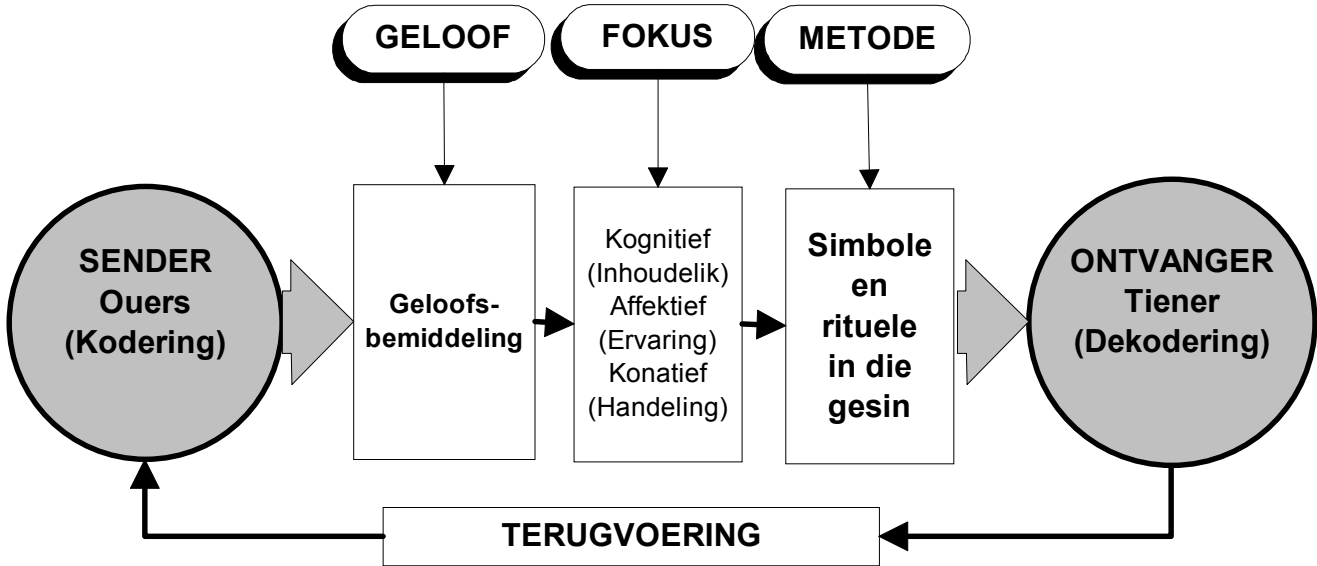
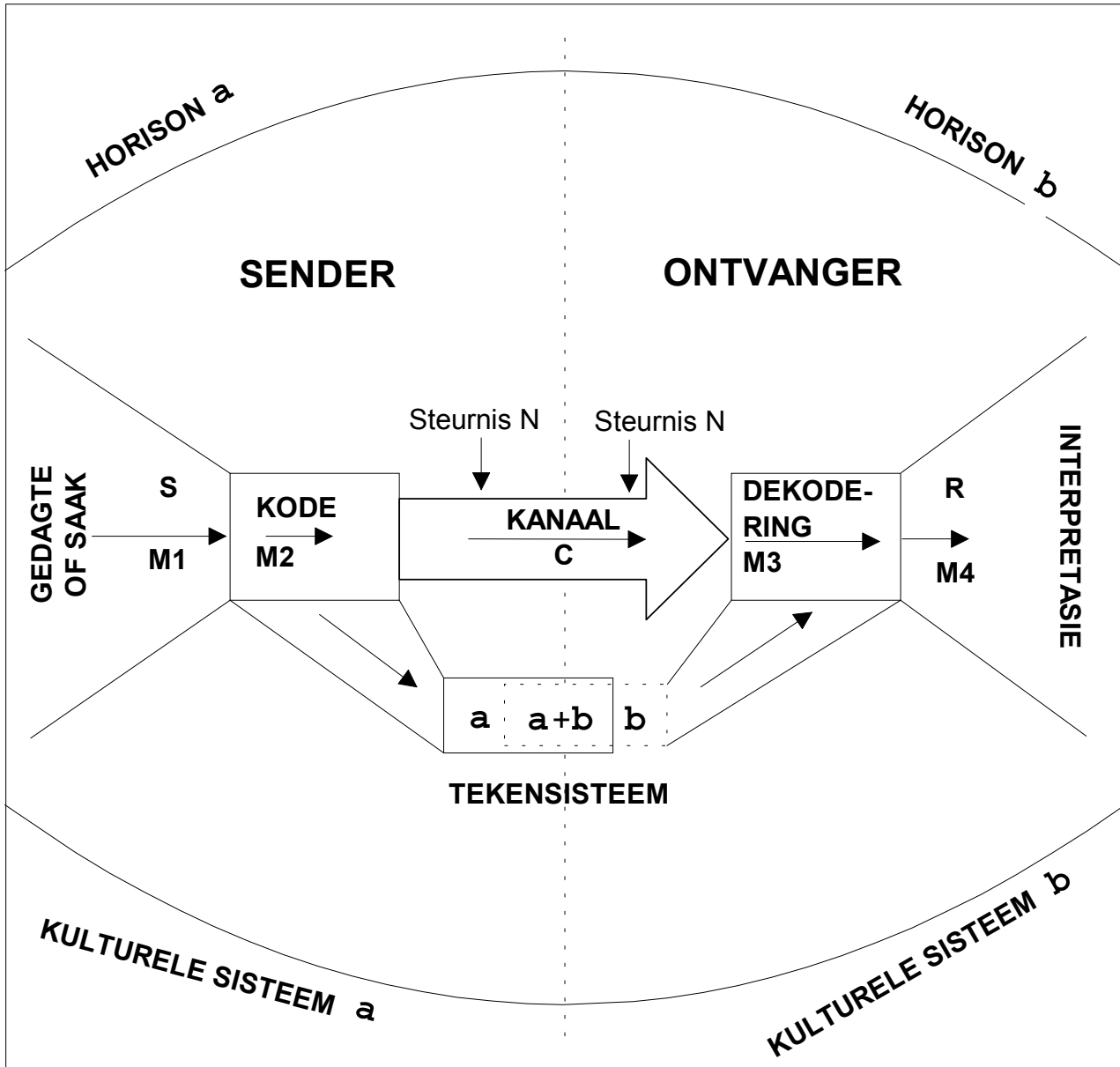
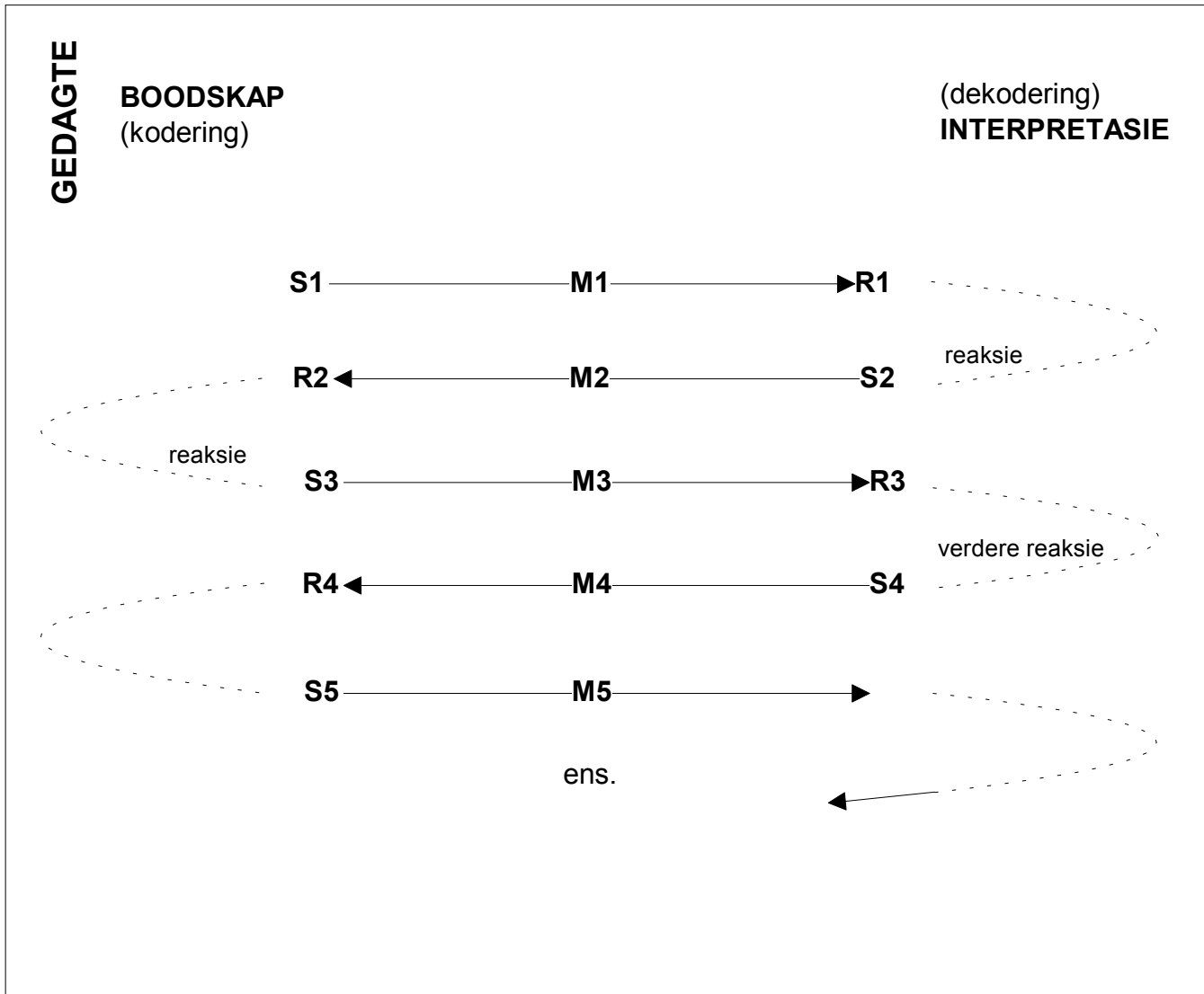

Diagram: 31
Liniêre kommunikasie

(Dingemans 1991b:142)

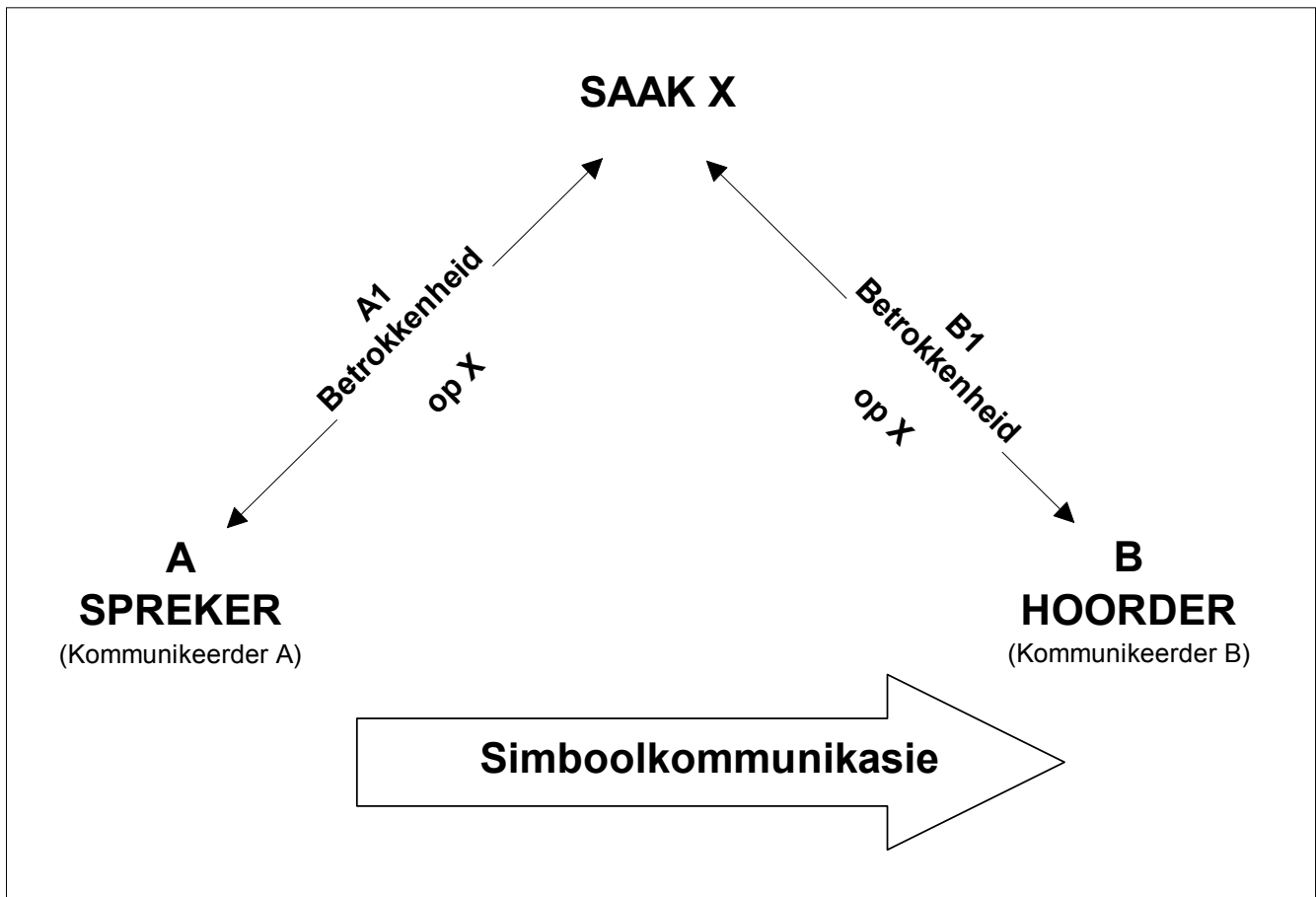
Diagram: 32
Sirkulêre kommunikasie

(Dingemans 1991b:149)

Diagram: 33
Interaksionele simboolkommunikasie

(Dingemans 1991b:147)

Diagram: 34

Kommunikasieprosesse soos deur Laswell voorgestel

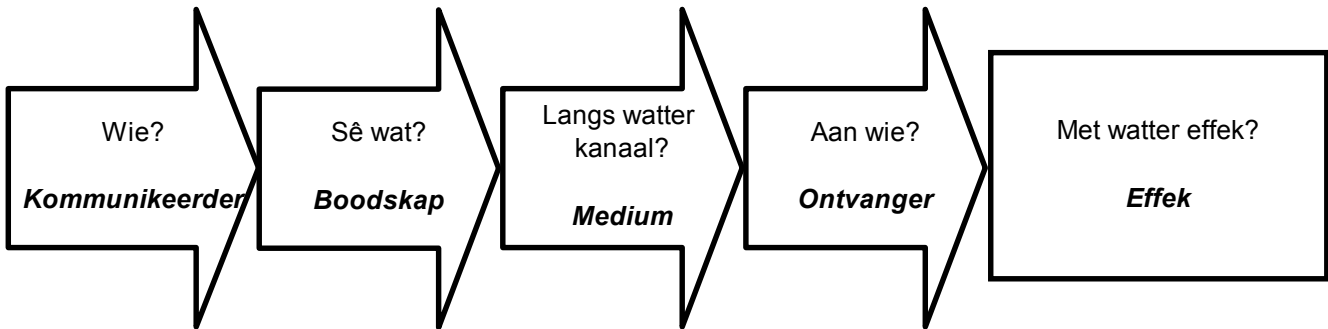
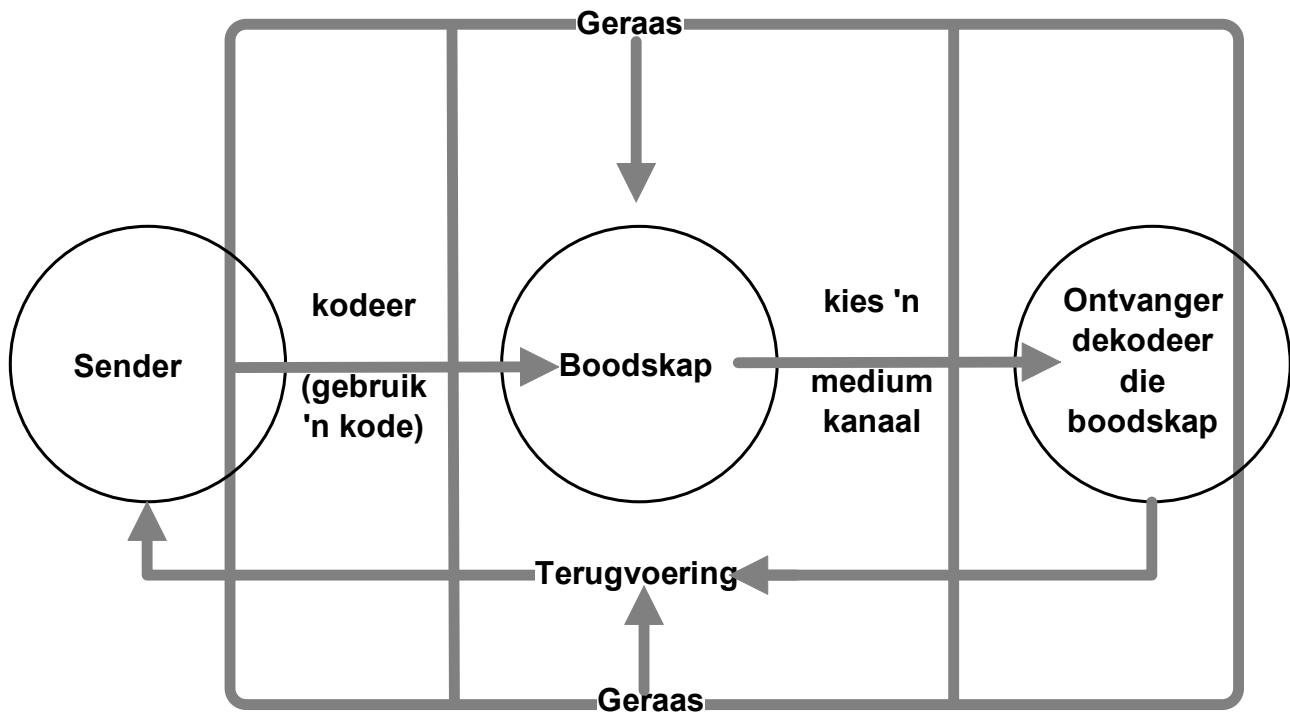

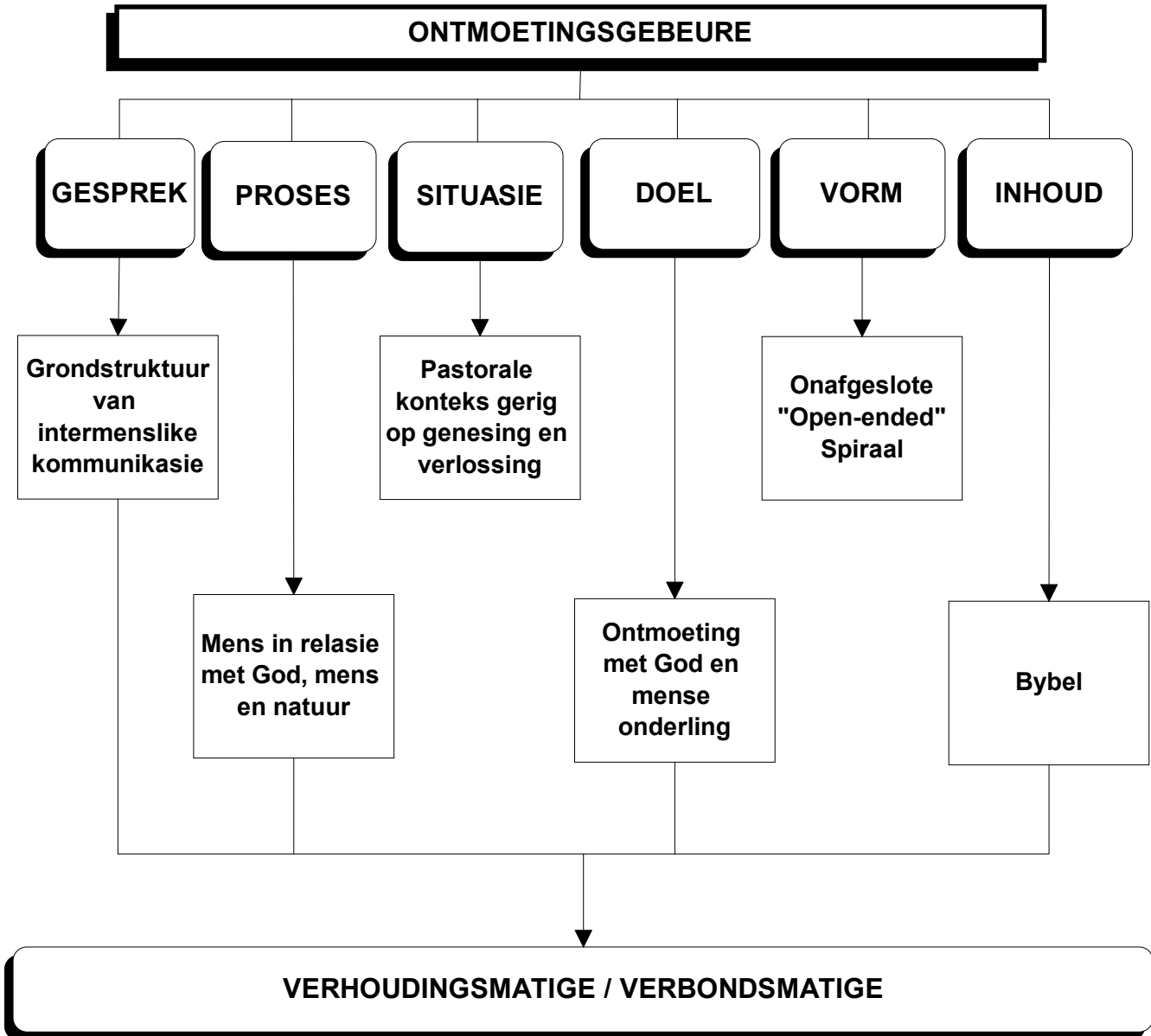
Diagram: 35

Kommunikasiemodel van Jakobson

(Erasmus, Bowler en Goliath 1996:3)

Diagram: 36
Die dialogiese kommunikasieteorie

(Vos en Pieterse 1997:19-27)

Diagram: 37
Interpersoonlike kommunikasie

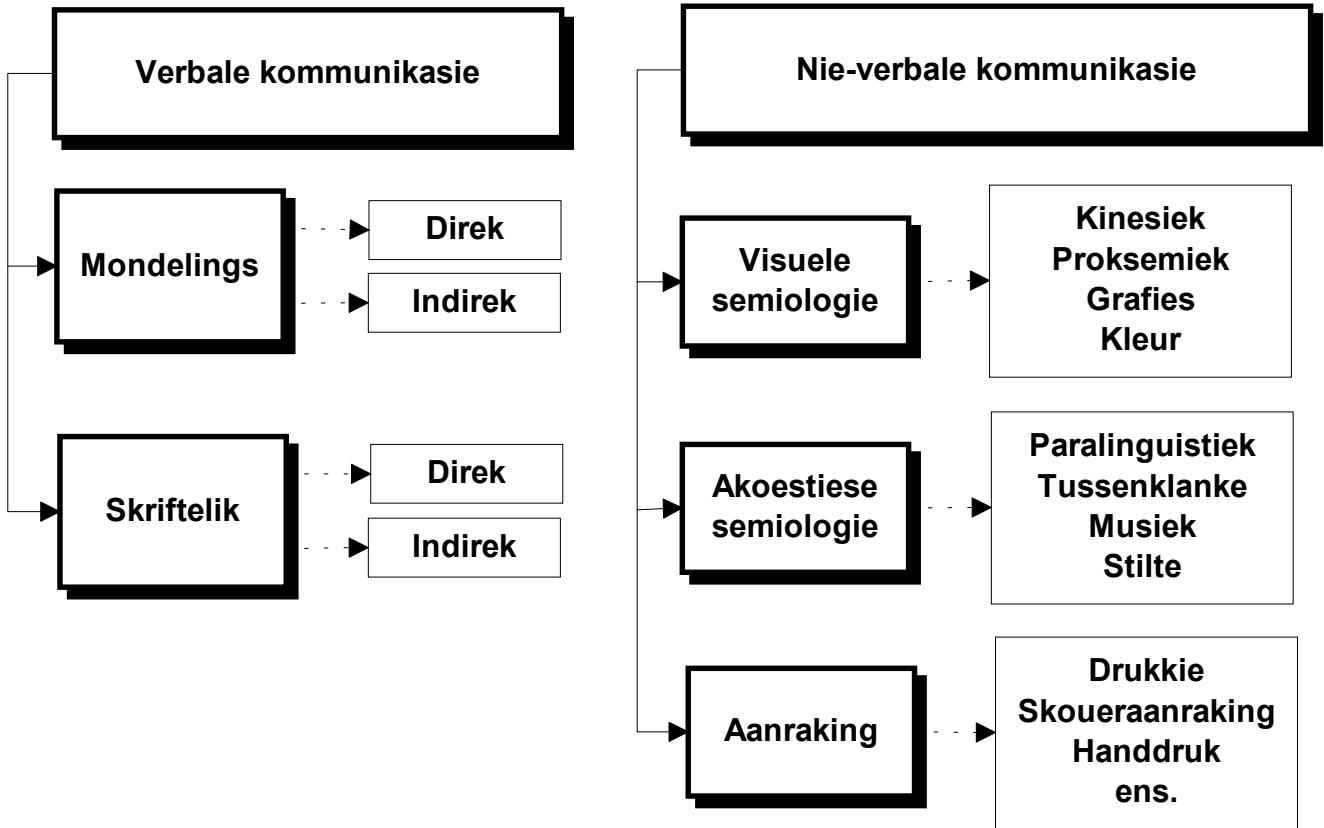

Diagram: 38
Betekenisverlies by geloofsbemiddeling

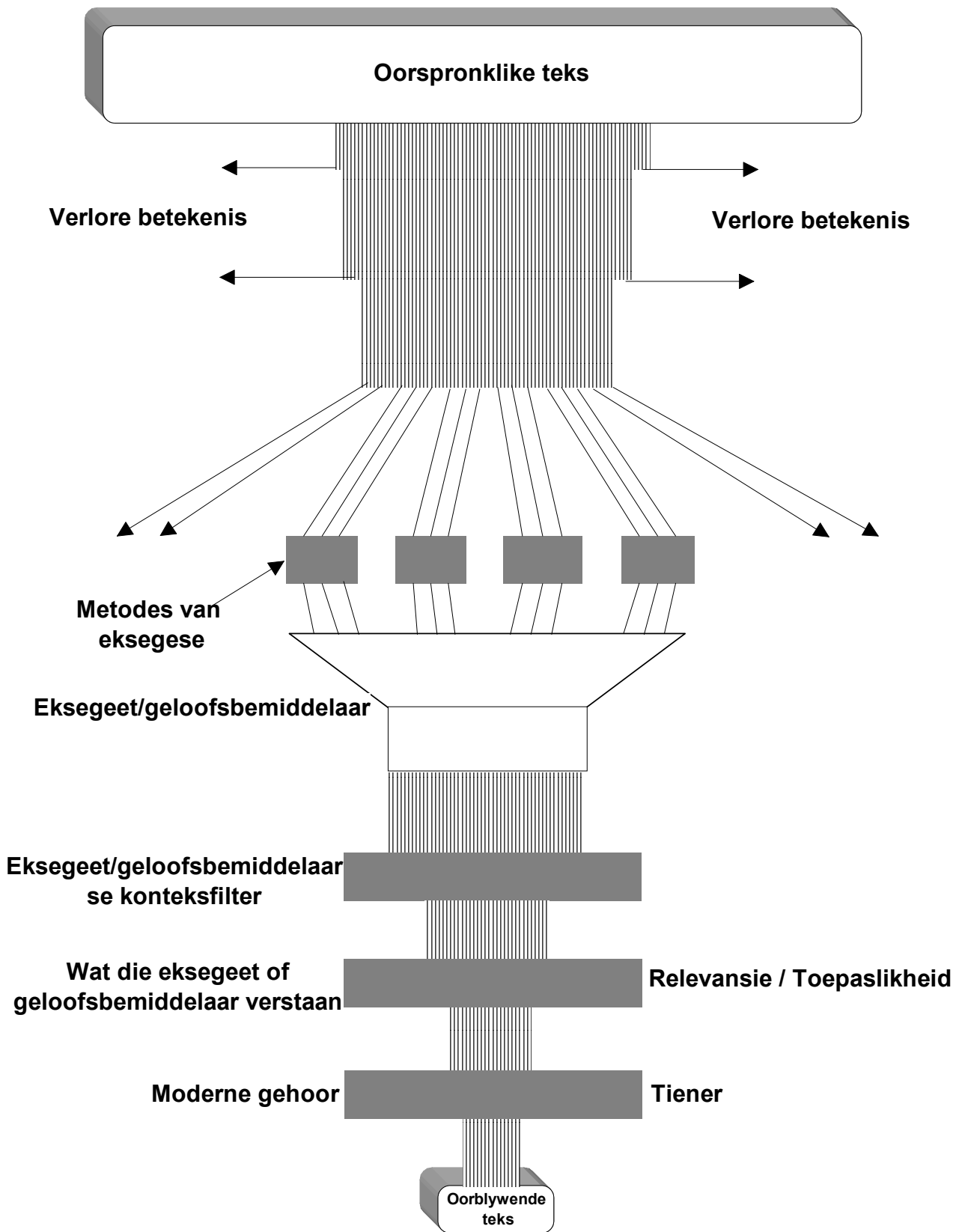

Diagram: 39

Geloofsbemiddeling aan tieners in die postmoderne konteks

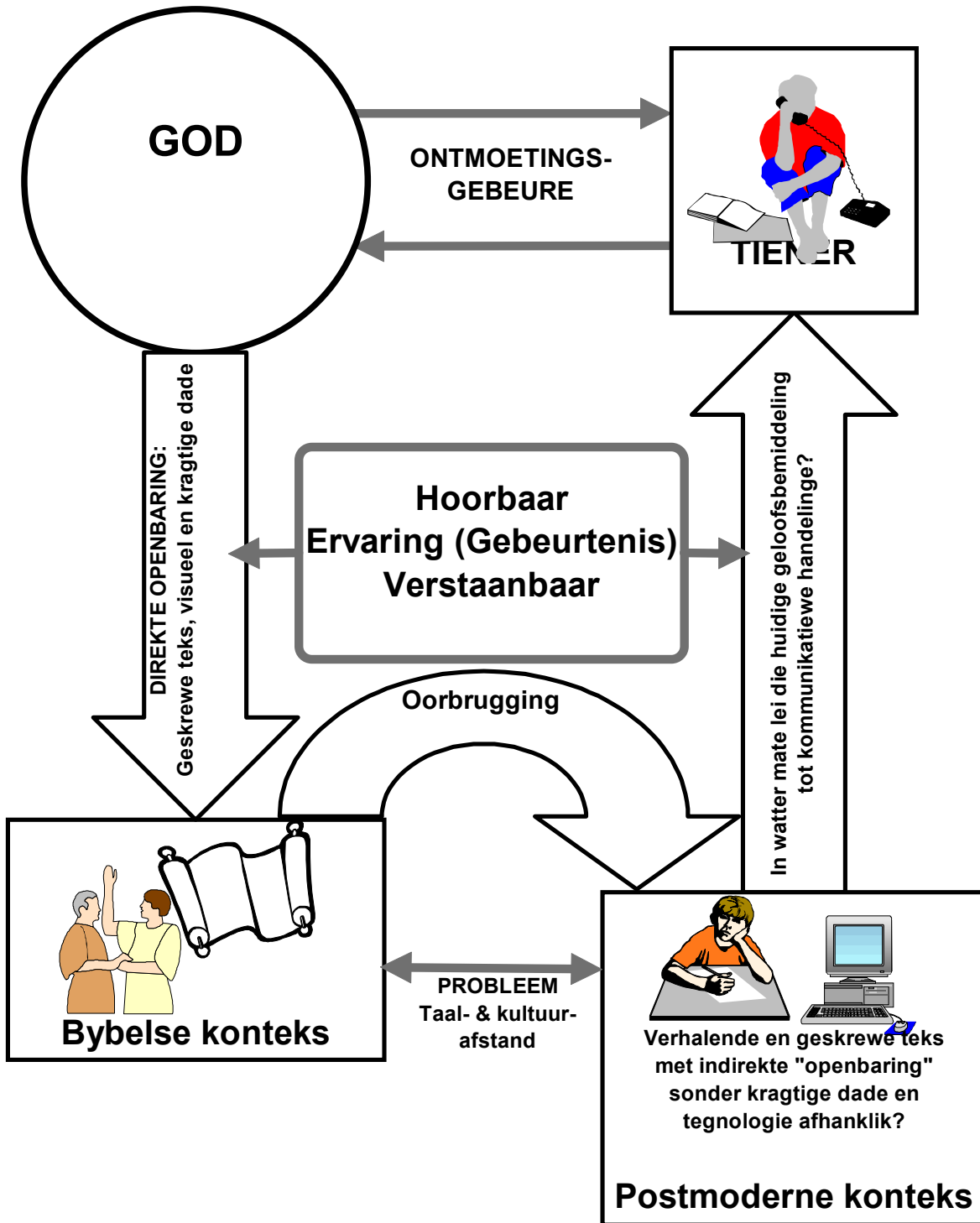
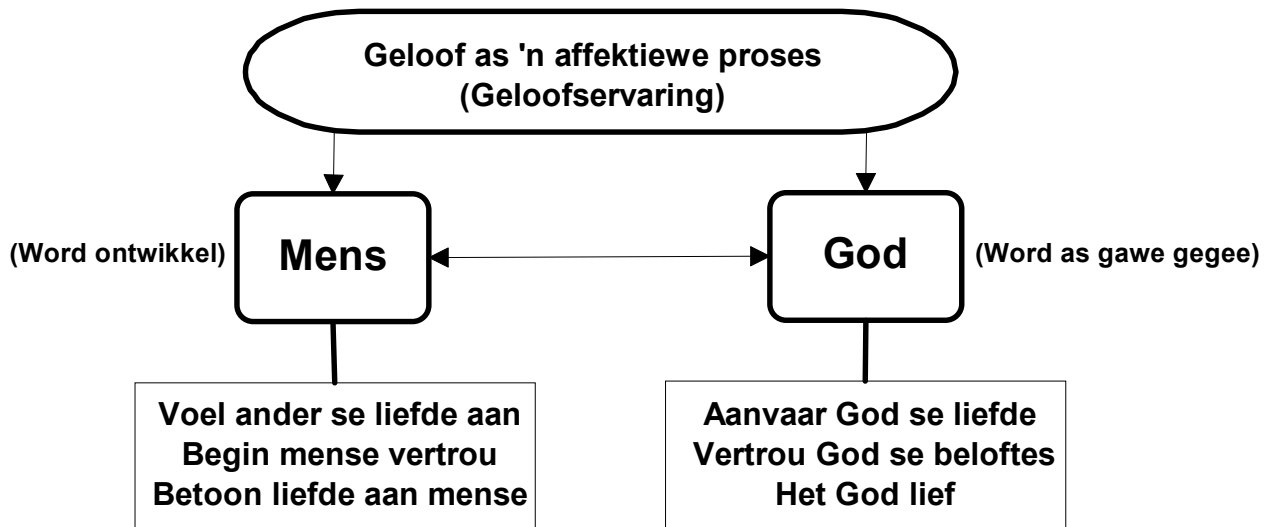
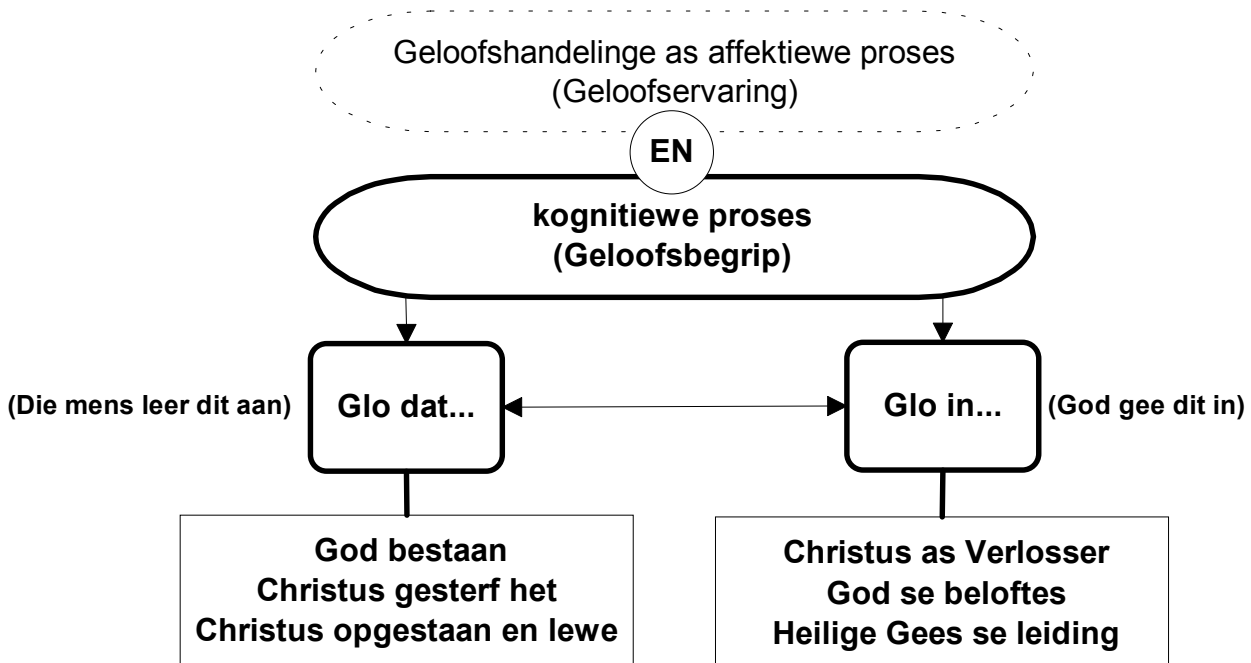

Diagram: 40
Geloof as 'n affektiewe proses

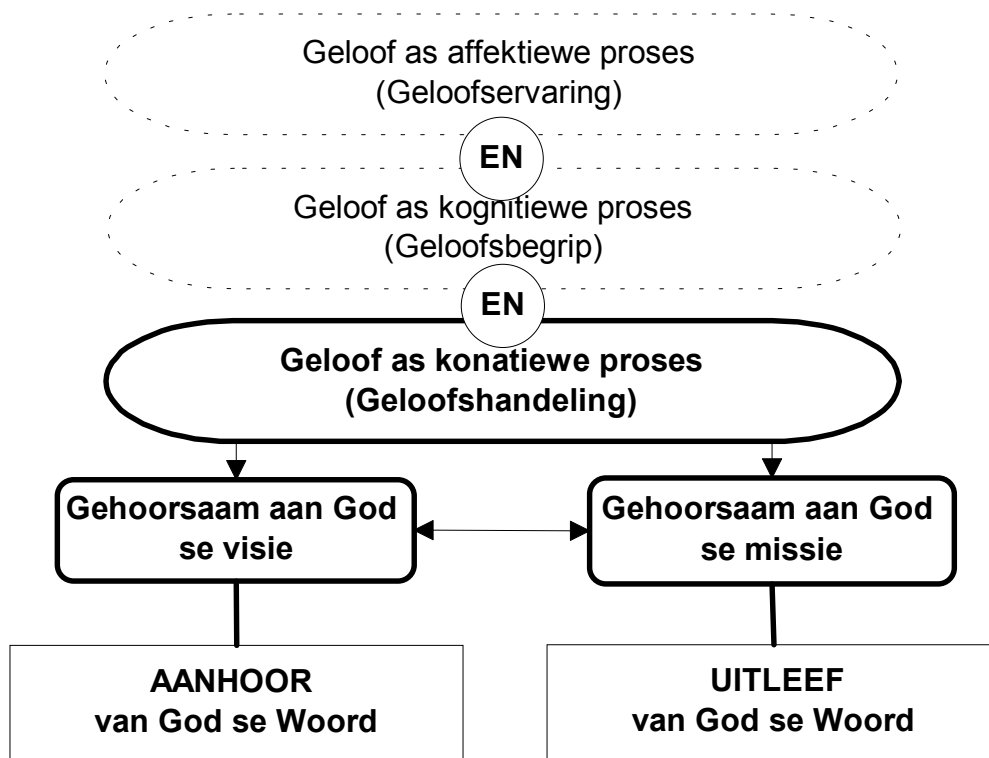
(Strommen en Hardel 2000:76)

Diagram: 41
Geloof as kognitiewe proses

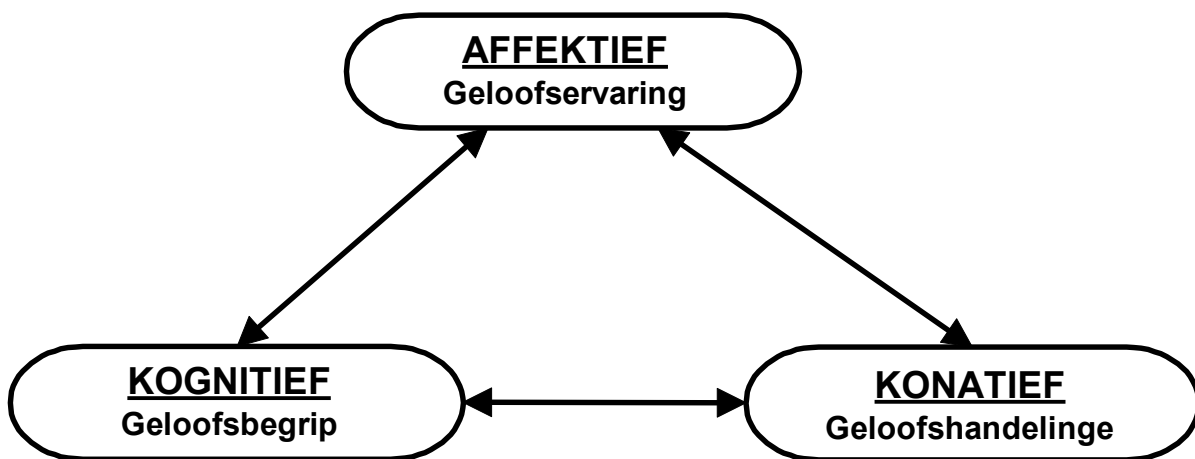
(Strommen en Hardel 2000:77)

Diagram: 42
Geloof as konatiewe proses

(Strommen en Hardel 2000:80)

Diagram: 43
Geloof as komprehensiewe proses

(Strommen en Hardel 2000:81)

Diagram: 44

Verbale en nie-verbale openbaring

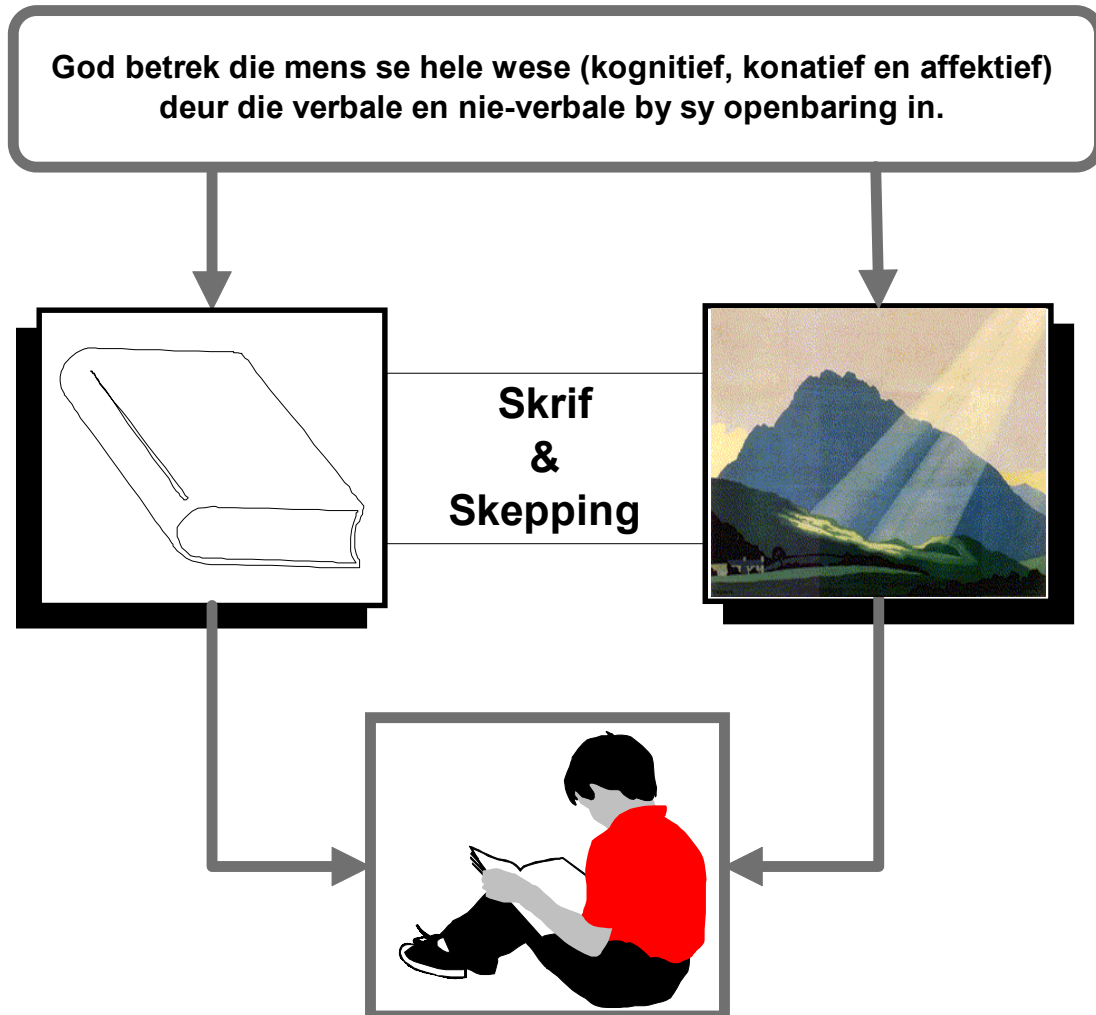

Diagram: 45

Rituele as 'n simbolies-kommunikatiewe handeling

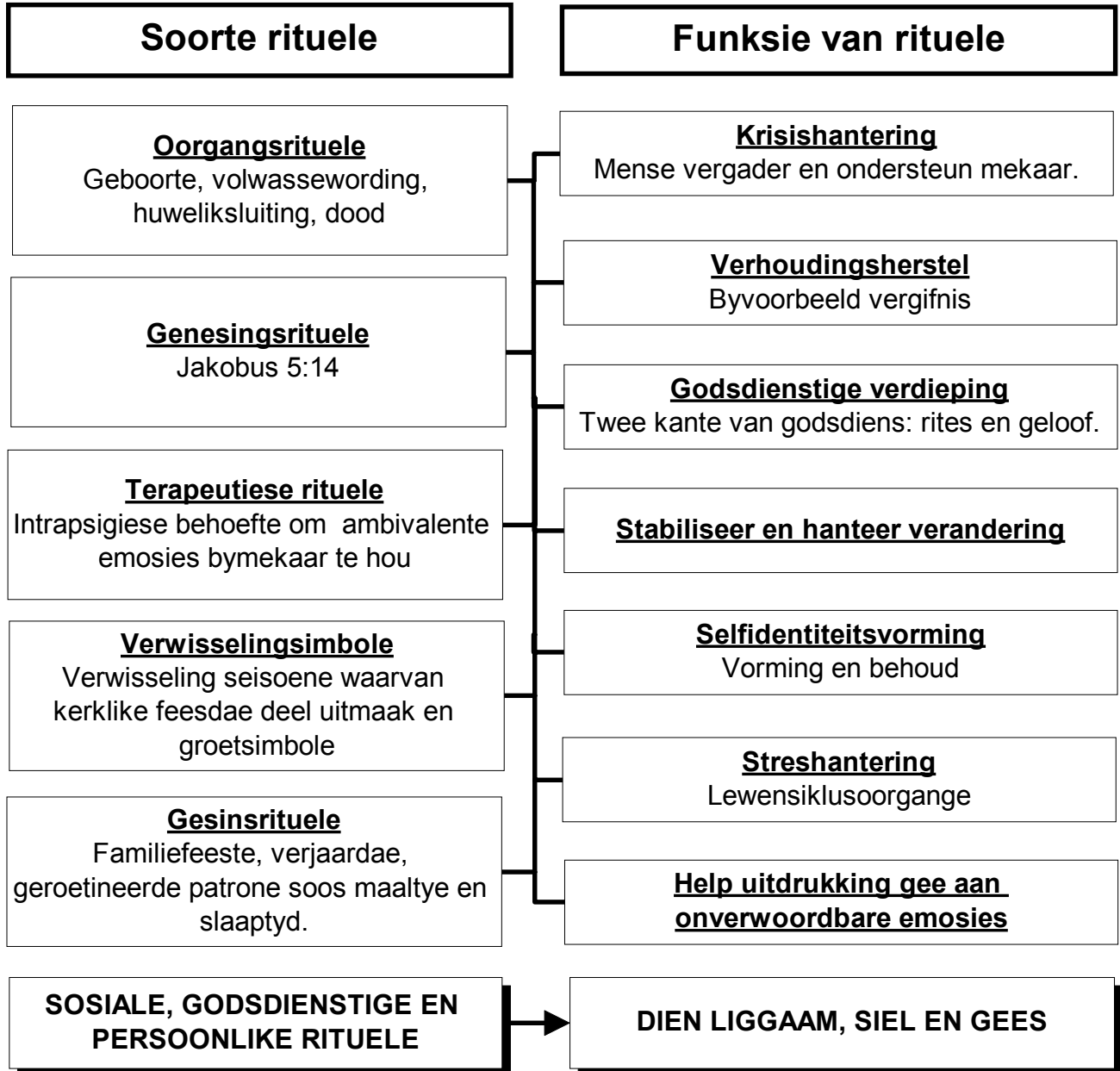
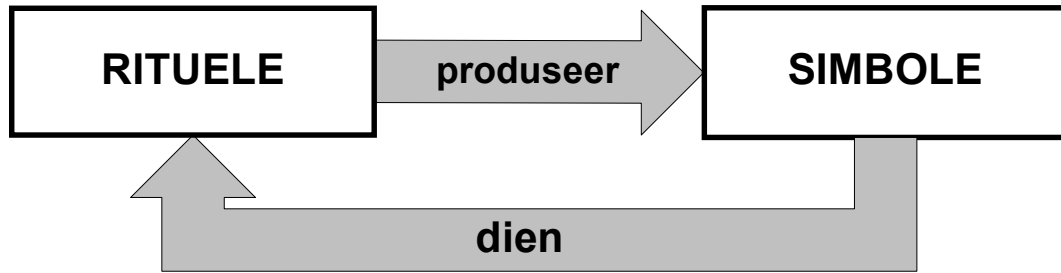
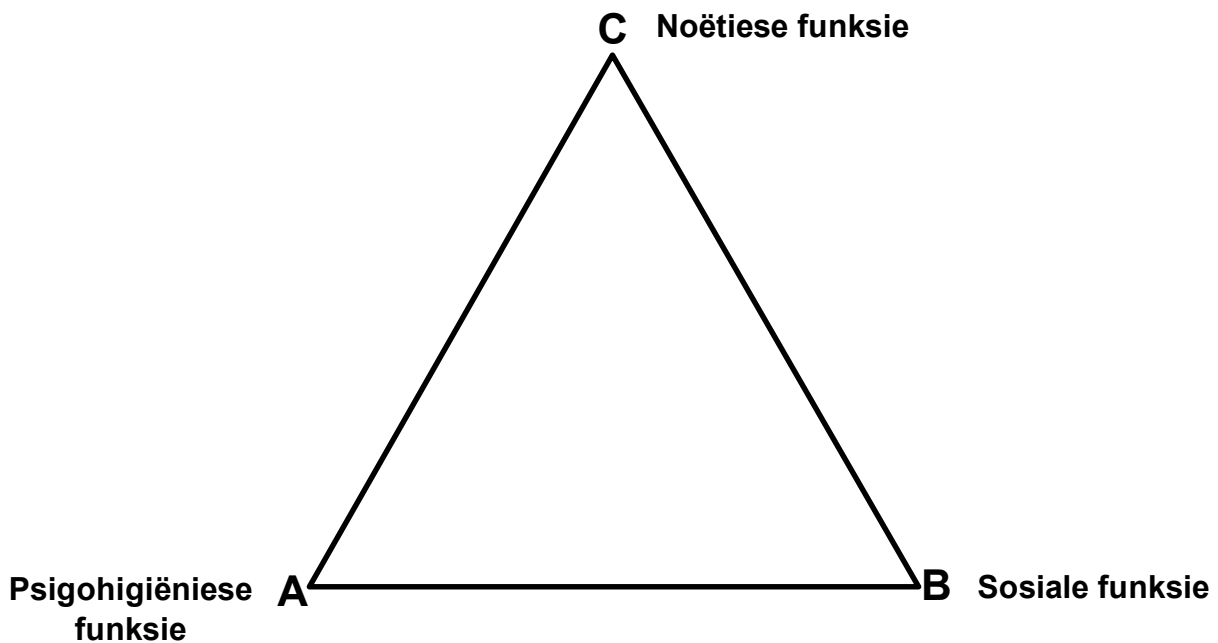
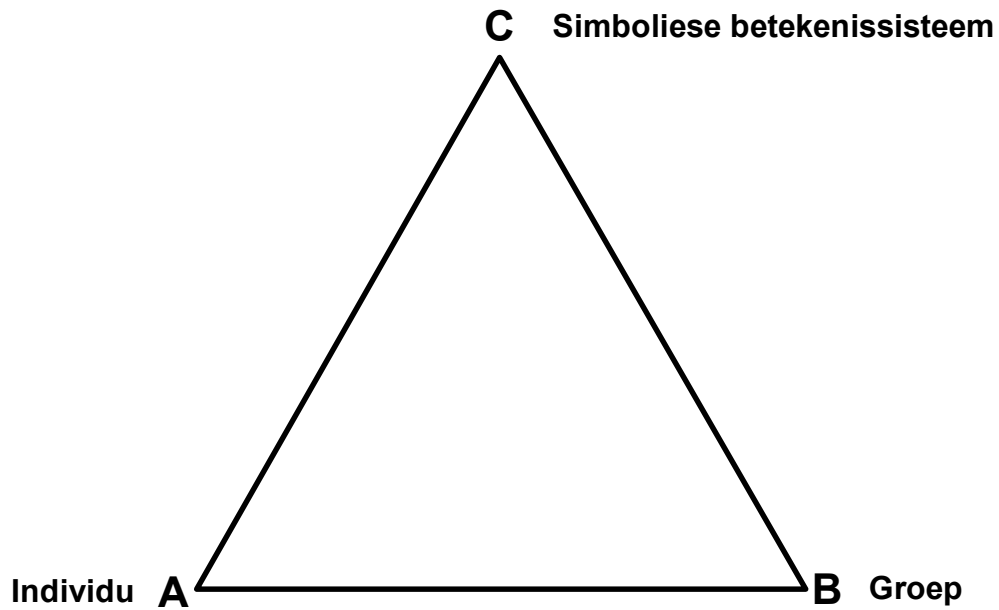

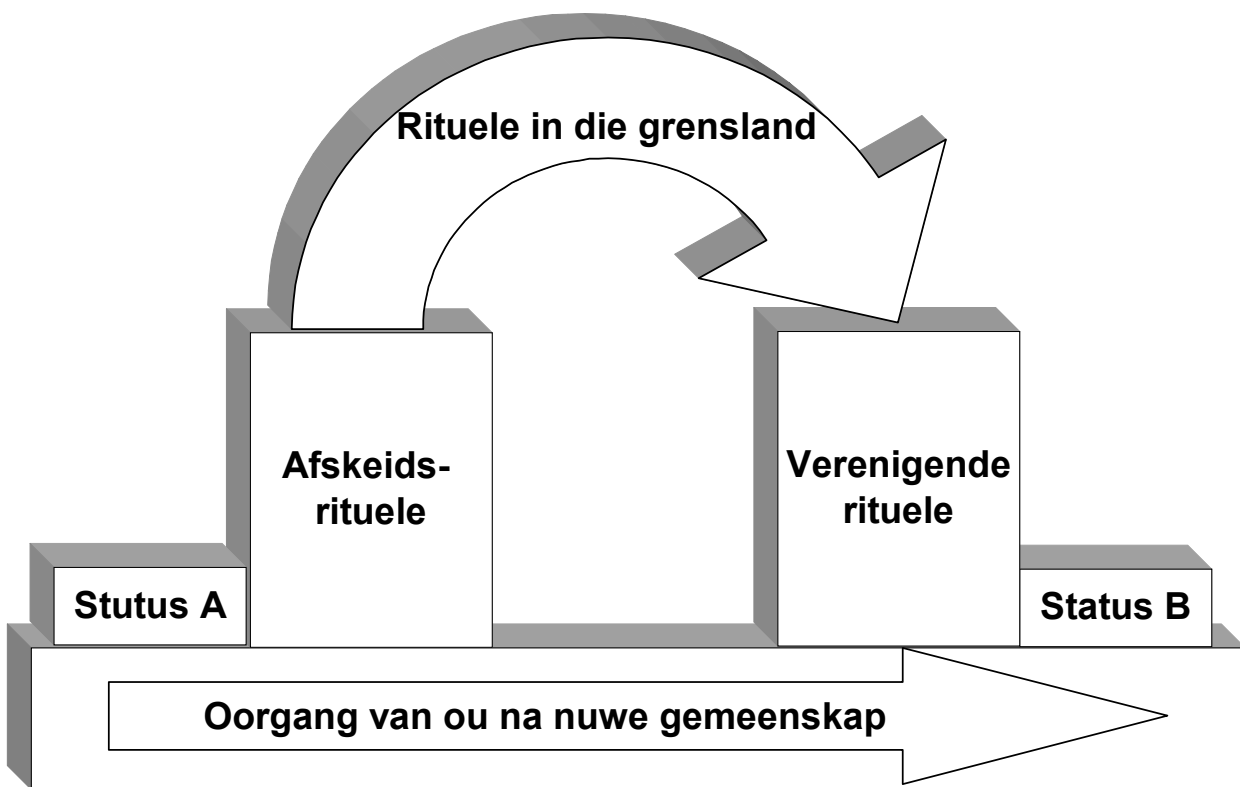
Diagram: 46

Die funksiedriehoek van die ritueel

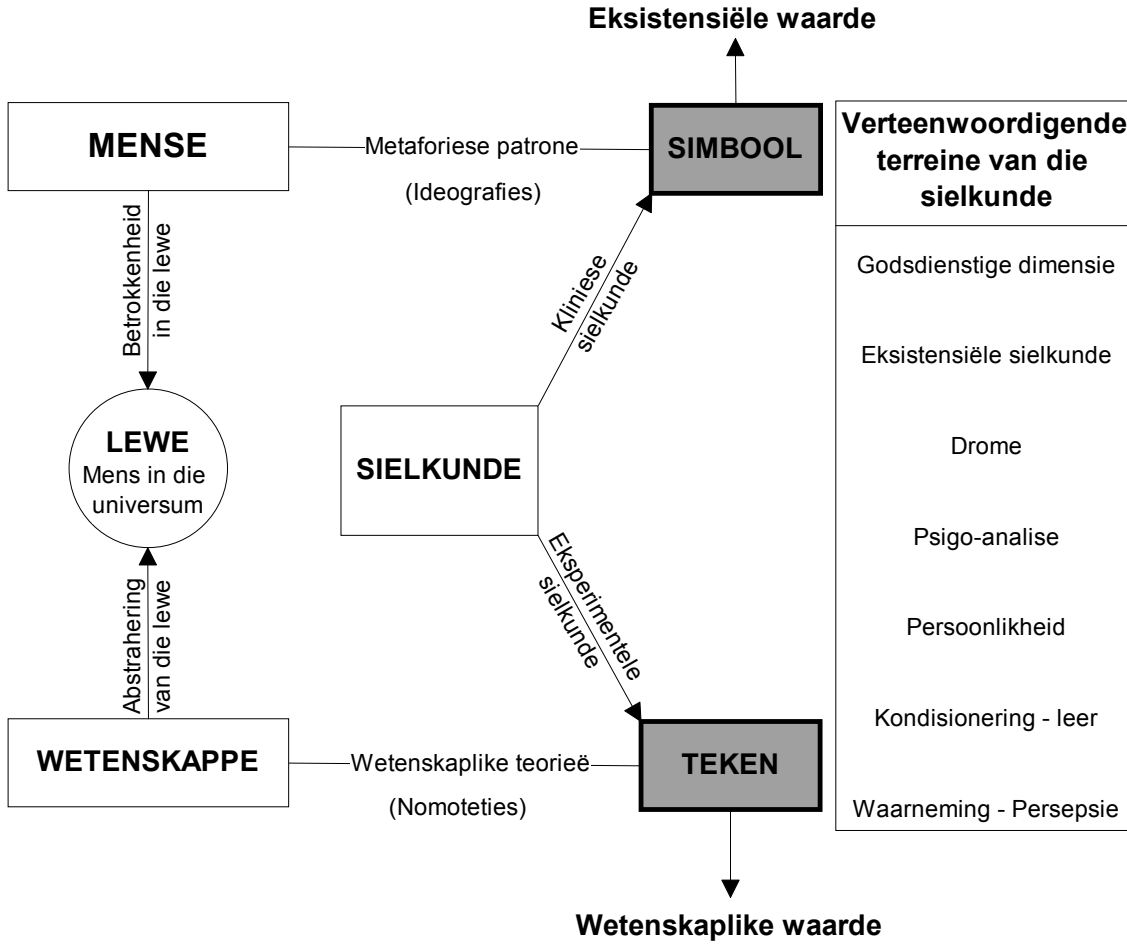
(Menken-Bekius 1998:41)

Diagram: 47
Rituele in die liminale fase

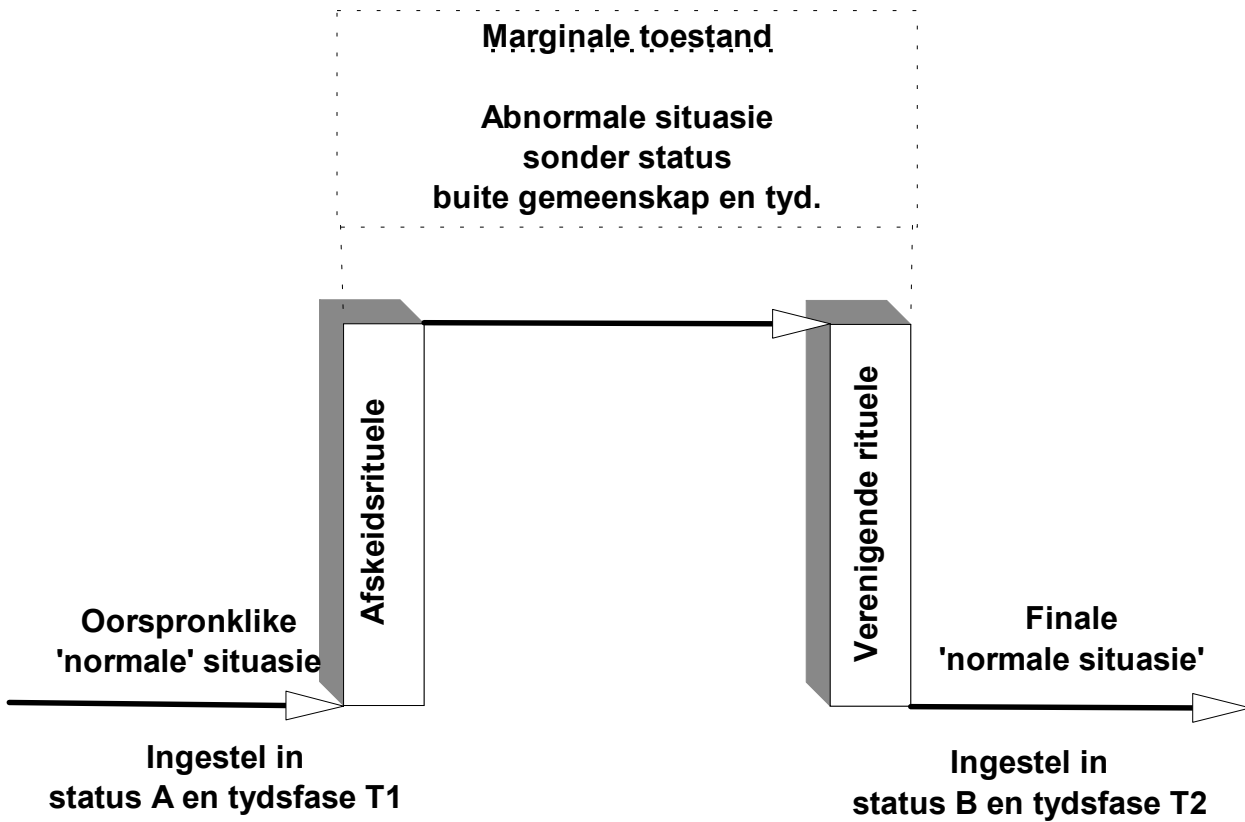
(Menken-Bekius 1998:48)

Diagram: 48
Die onderskeiding tussen simbool en teken

(Biezais 1979:XXIV)

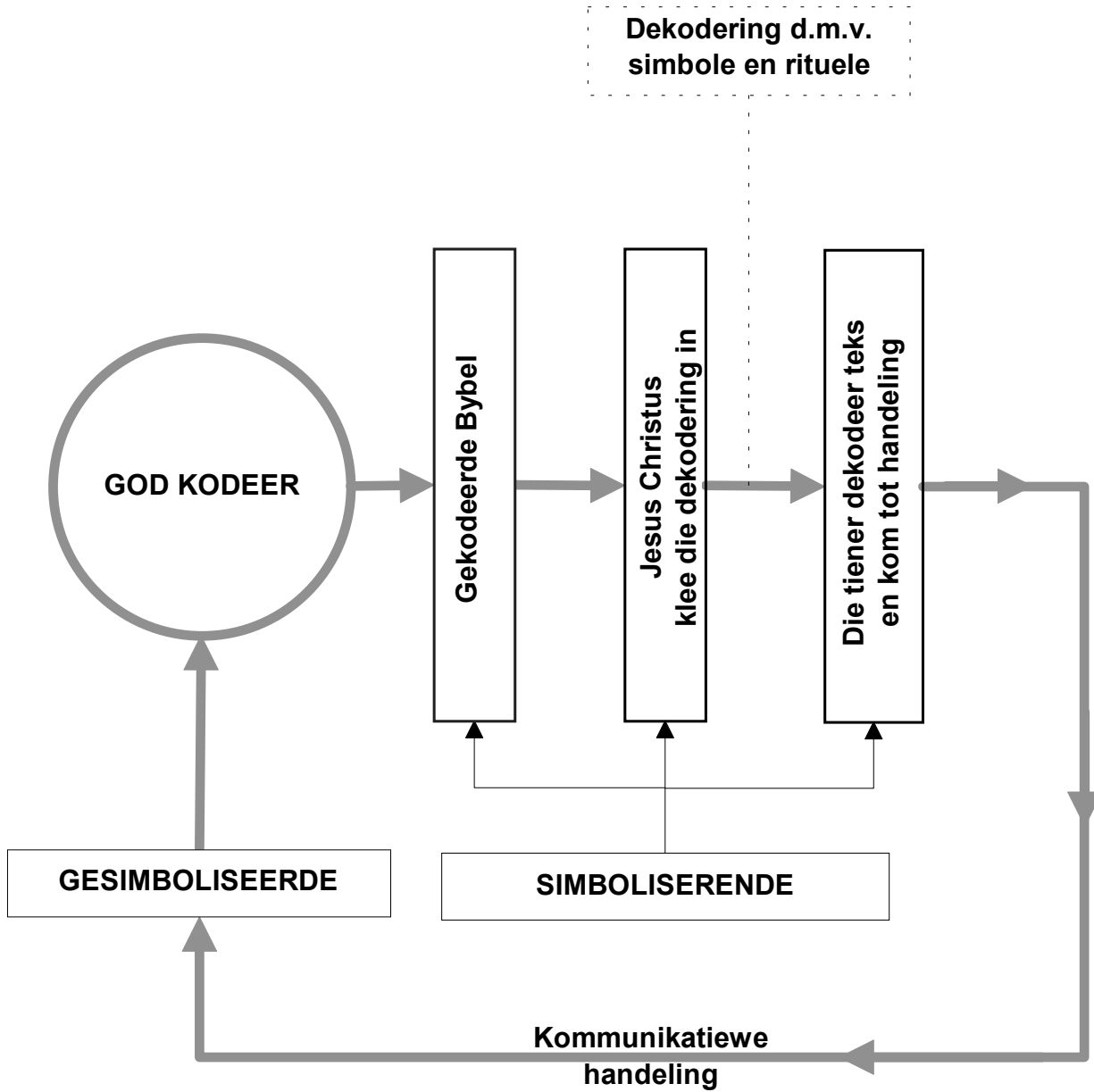
Diagram: 49
Die liminale fase by ritualisering

(Menken-Bekius 1998:47)

Diagram: 50

Dekodering van die teks deur middel van simbole en rituele

Diagram: 51
Die teks in die postmoderne konteks

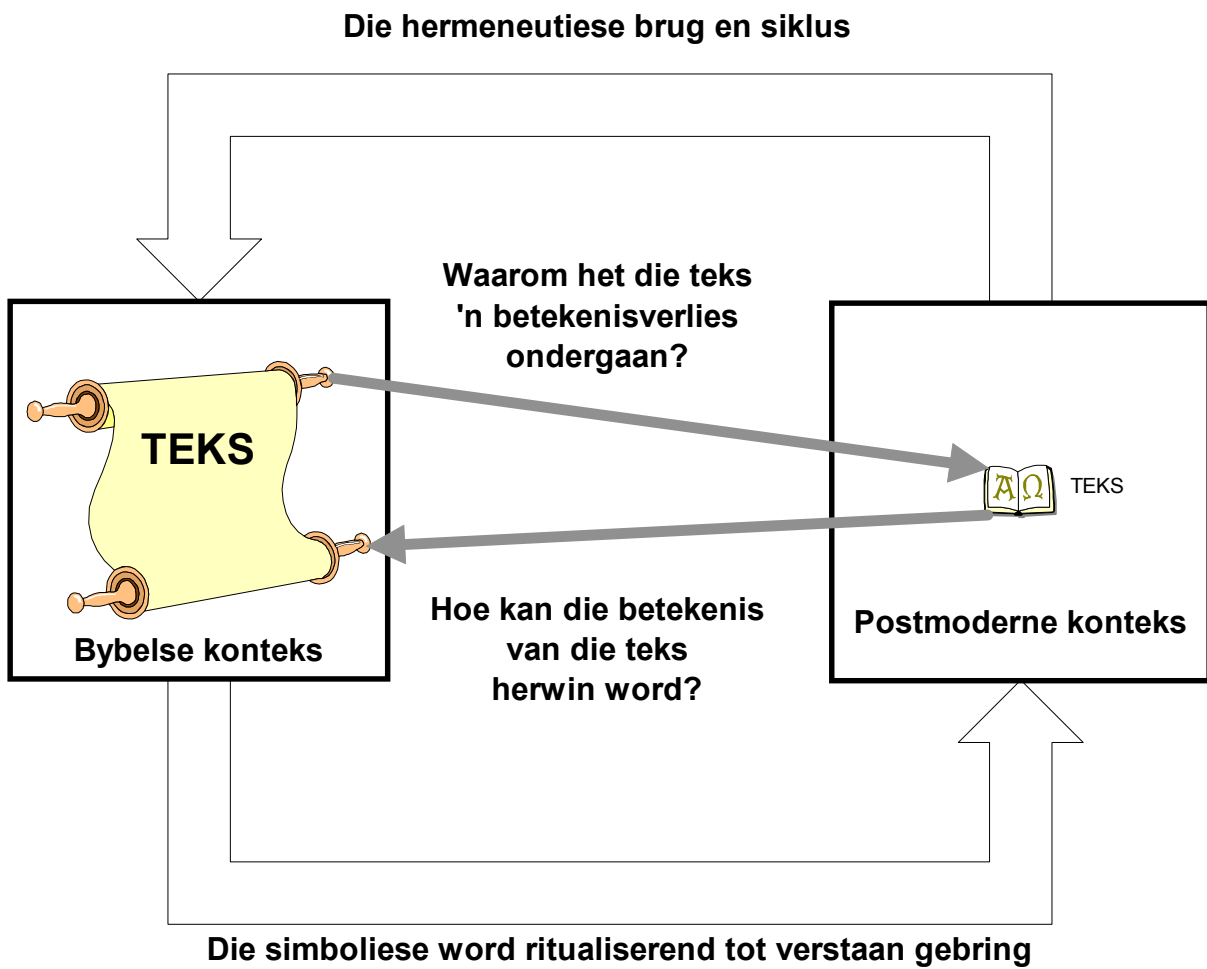
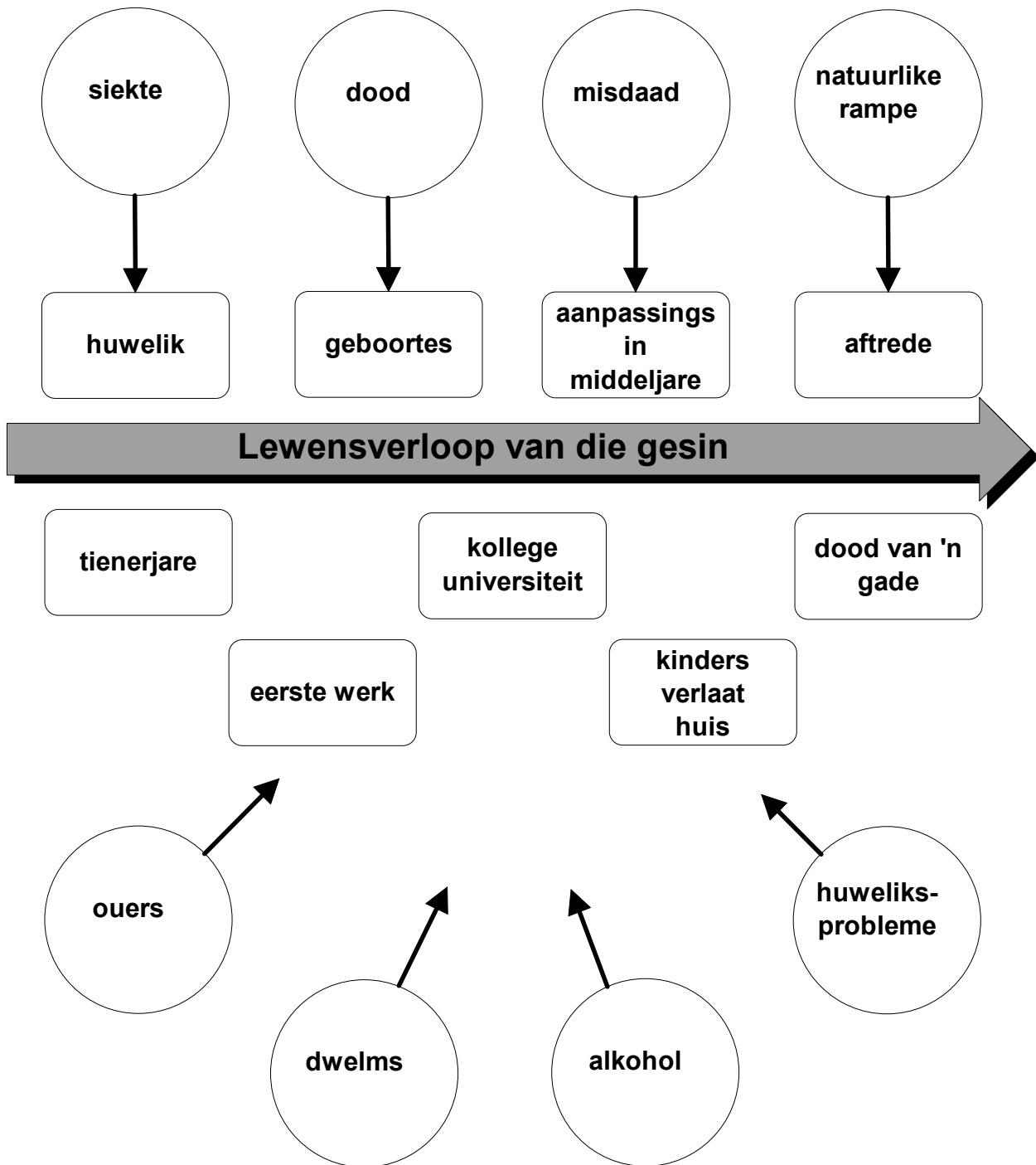

Diagram: 52

Basiese vrae en antwoorde oor gesinsbediening

Diagram: 53
Die lewensverloop van 'n gesin

(Hebbard 1995:9)

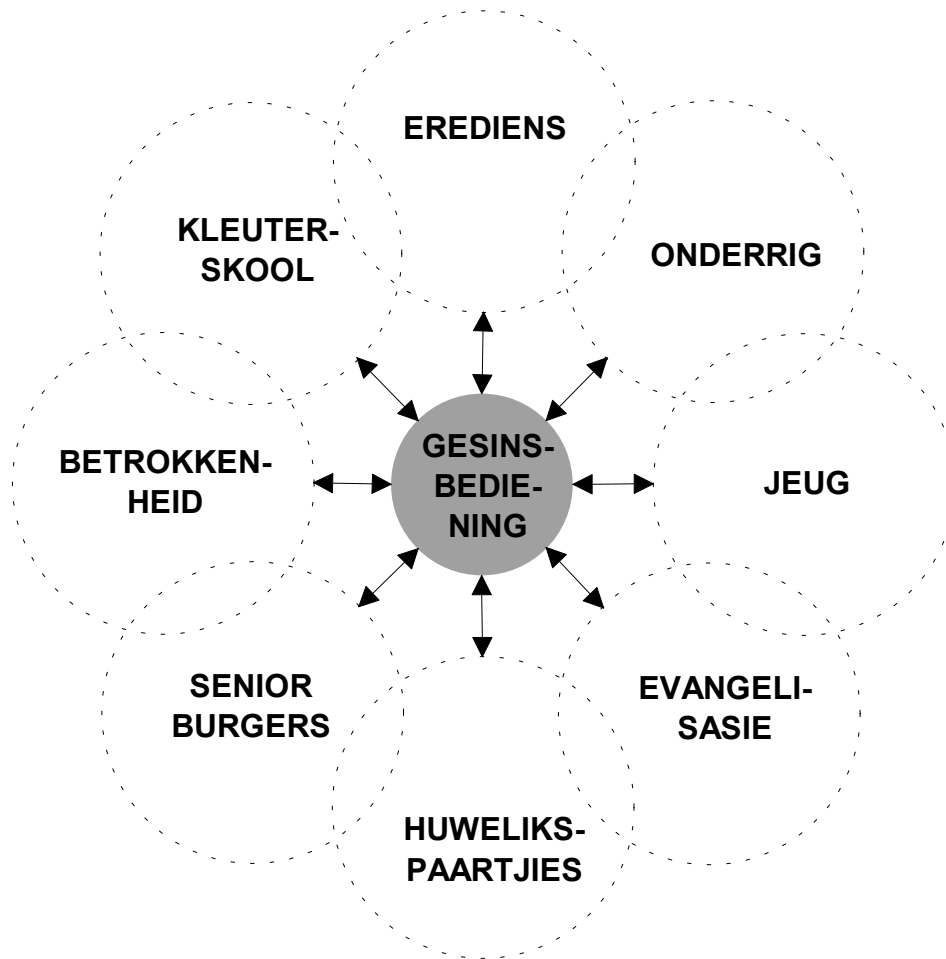
Diagram: 54
Stages of the family life cycle

Stage	Emotion Issues	Stage Critical Tasks
1. The Unattached Adult Courtship	Accepting parent-offspring separation.	a. Differentiation from family to origin. b. Development of peer relations. c. Initiation of career.
2. Newly Married Couple Family Formation	Commitment to the marriage.	a. Formation of marital system. b. Making room for spouse with family and friends.
3. Childbearing First Child	Accepting new members into the system.	a. Adjusting marriage to make room. b. Taking on parenting roles. c. Making room for grandparents.
4. Preschool-Age Child Childrearing	Accepting the new personality.	a. Adjusting family systems to needs of a specific child. b. Coping with energy drain and lack of privacy.
5. School-Age Child Multiple Children	Allowing child to establish relationships outside the family.	a. Extending family system to interact with society. b. Encouraging child's educational achievement.
6. Teenage Child First Child Leaves Home	Increasing flexibility of family boundaries to allow child's independence.	a. Shifting parent-child relationship to balance freedom/limits. b. Refocusing on mid-life career and marital issues. c. Beginning concerns for older generation.
7. Launching Center Last Child Leaves Home	Accepting exits from and entries into the family.	a. Releasing young adult children into work, college, and marriage. b. Maintaining a supportive home base.
8. Middle-Age Parents The Empty Nest	Letting go and facing each other again.	a. Rebuilding the marriage. b. Realigning family to include spouses of children and grandchildren. c. Dealing with aging of one's own parents.
9. Retirement and Old Age Contracting Family	Accepting retirement.	a. Adjusting to retirement. b. Coping with death of parents, spouse. c. Closing or adapting family house. d. Maintaining individual and couple functioning. e. Supporting middle generation.

Sources: Adapted from Duvall, 1977; Barnhill and Longo, 1978; Carter and McGoldrick, 1988.

(Dayringer 2000:128)

Diagram: 55
Die integrasie van bedieninge

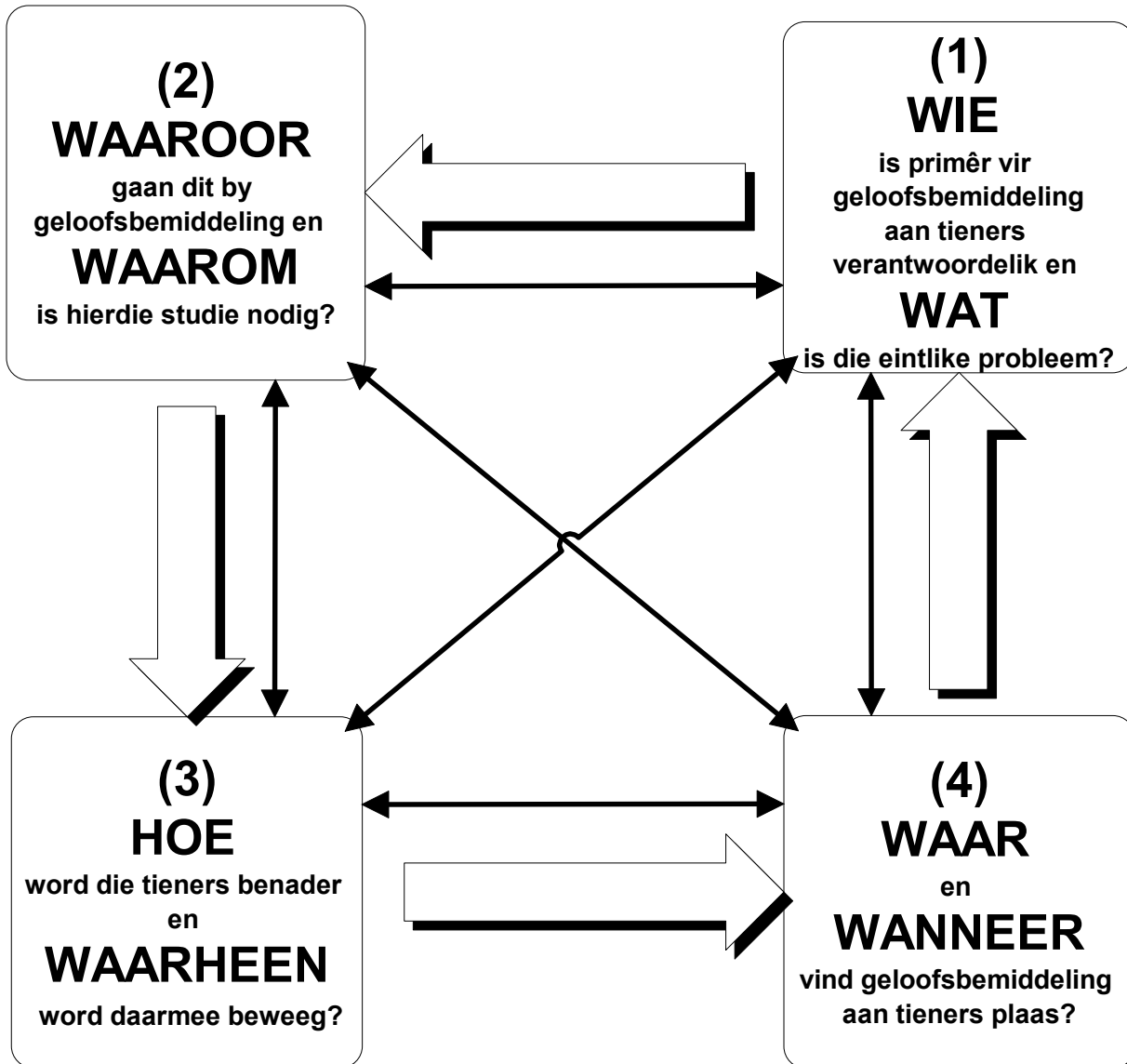

(Vgl Hebbard 1995:13)

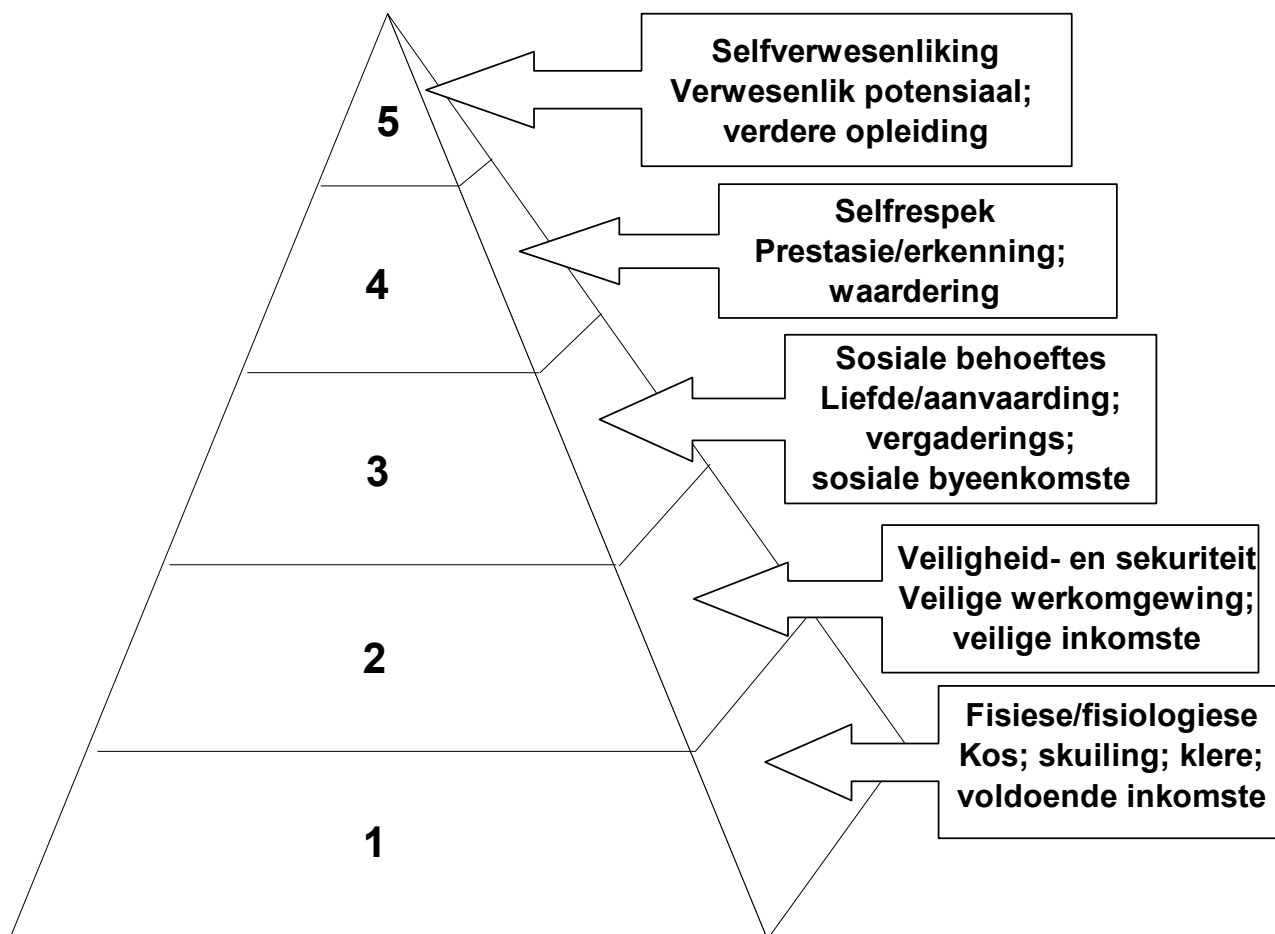

Diagram: 56

Vrae oor geloofsbemiddeling aan tieners

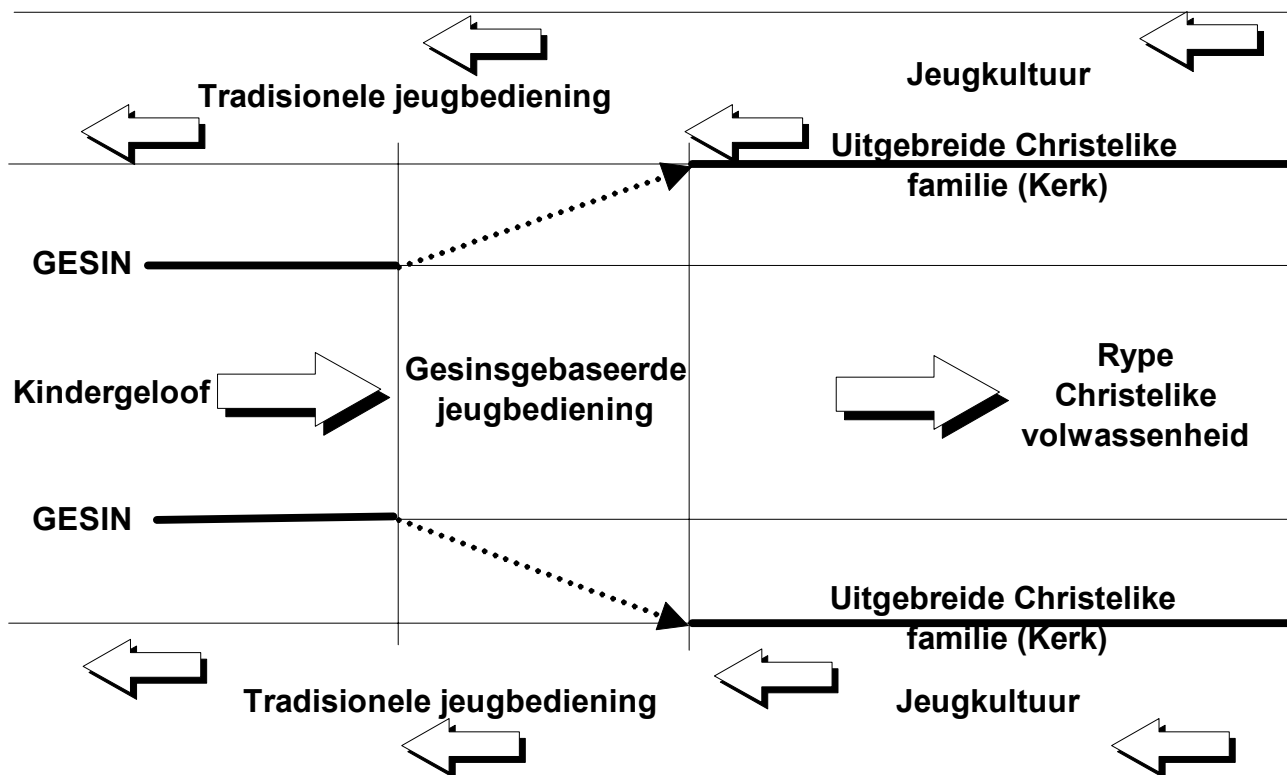

Diagram: 57
Maslow se behoeftehiërargie

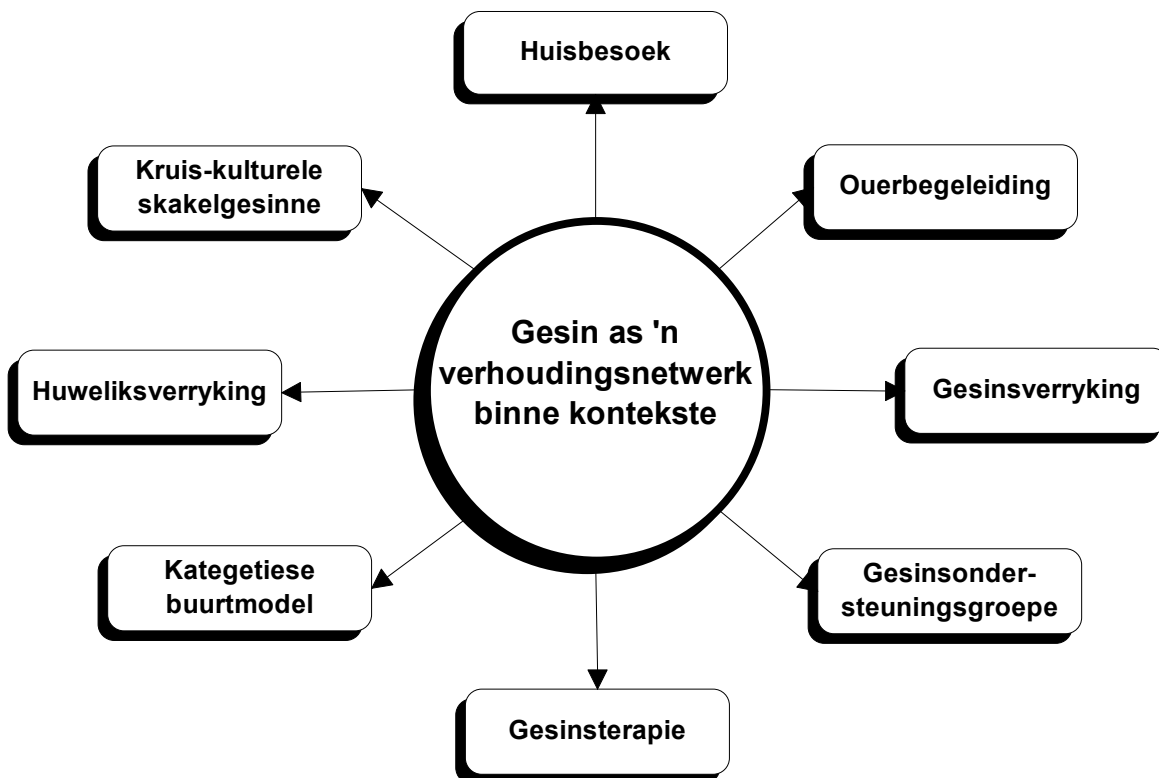
(Erasmus et al 1996:30)

Diagram: 58
Die kragte van 'n jeugkultuur

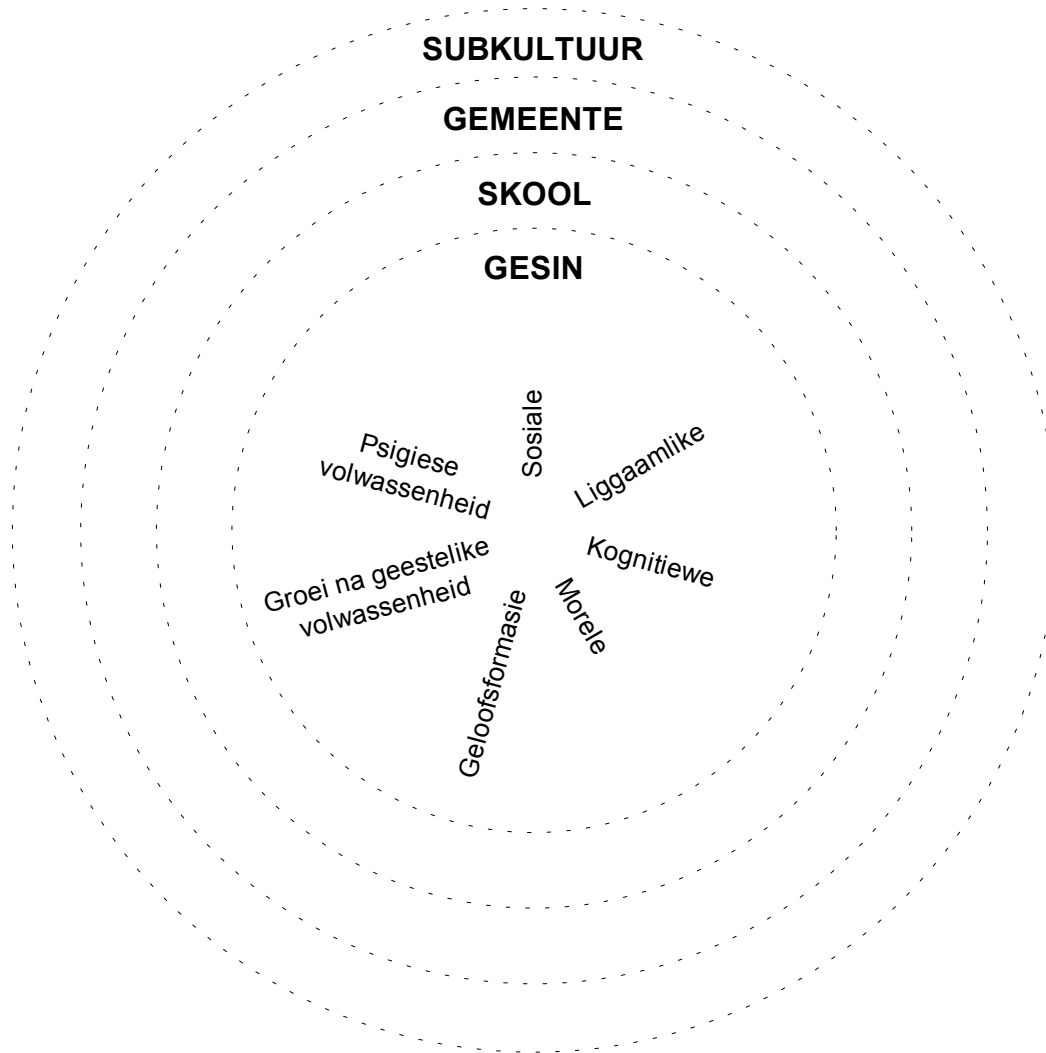

(De Vries 1994:158)

Diagram: 59
Verskillende vorme van gesinsbediening

Diagram: 60
Die ekosisteem van tieners

(Snyman 1994:139)

Diagram: 61
'n Tiener- en gesinsbedieningsmodel

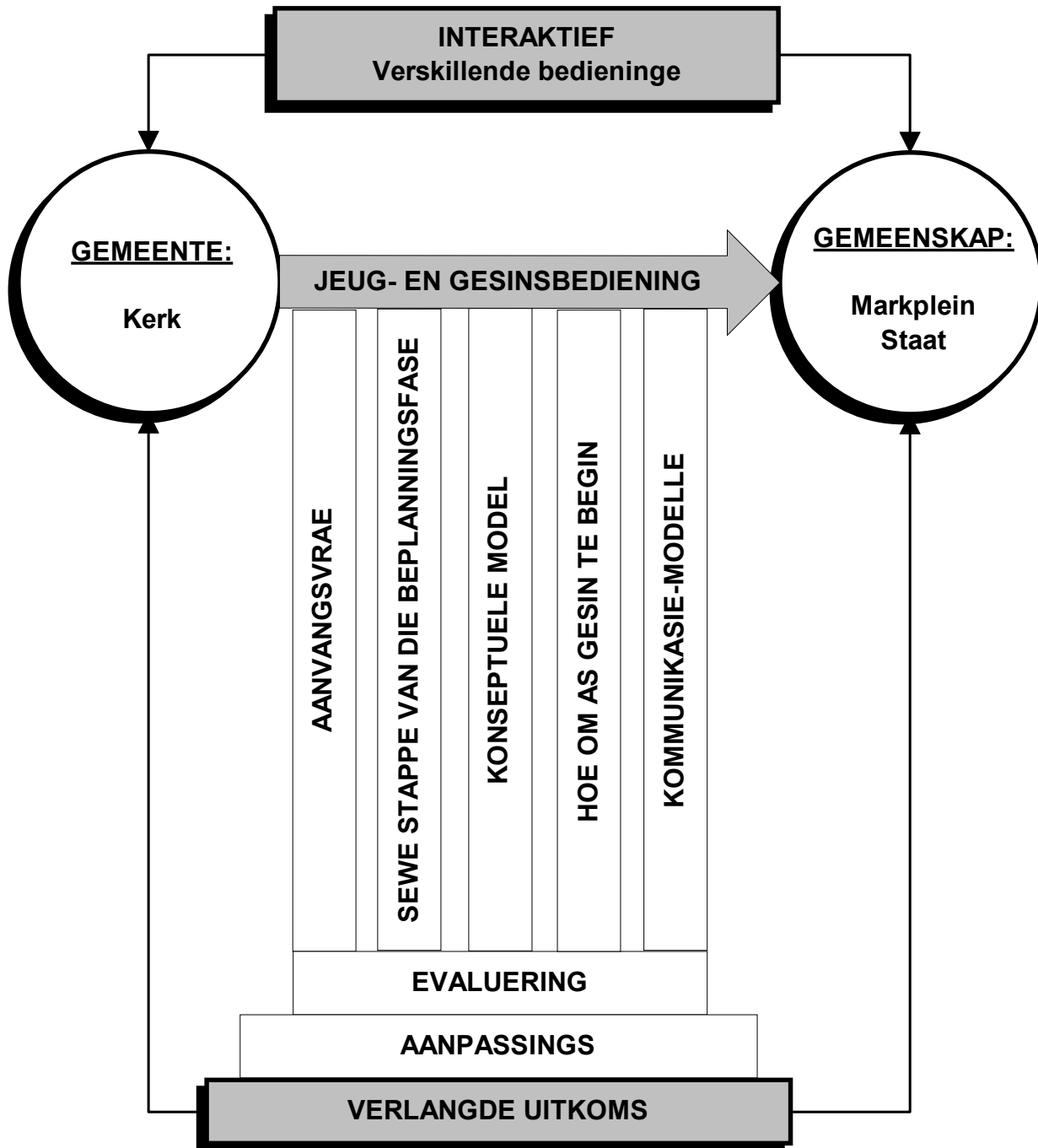

Diagram: 62
Verskillende gemeentemodelle

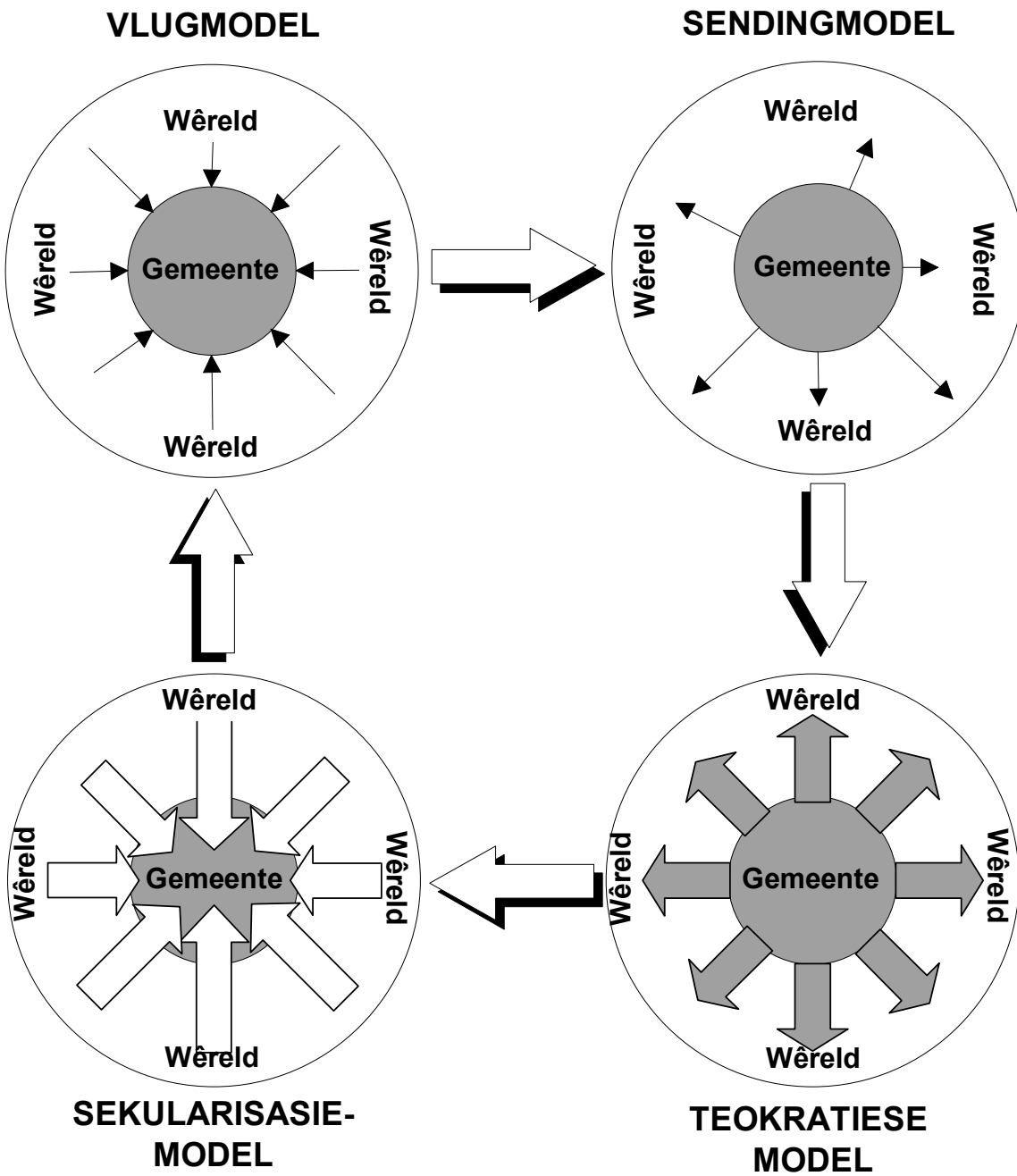
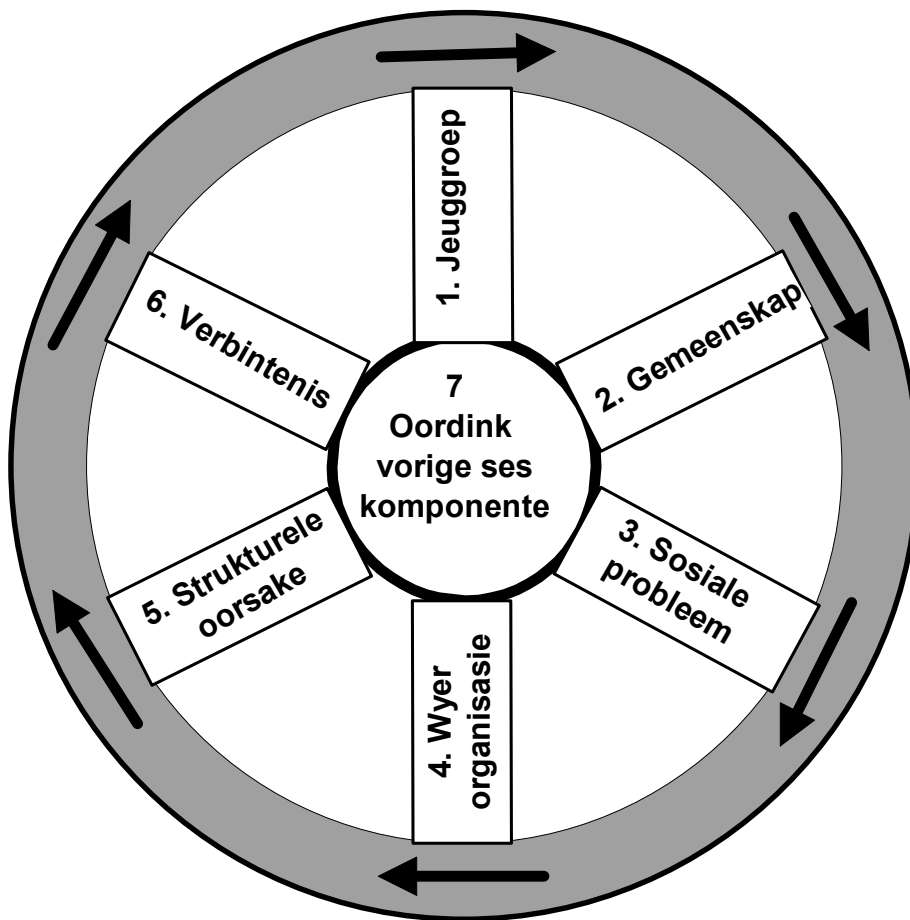

Diagram: 63

Die komponente van geloofsontwikkeling in die gemeenskap

ONTDEKKING VAN VERSKILLENDE FASES IN GELOOFSONTWIKKELING

Diagram: 64

Geloofsvorming deur middel van simbole en rituele

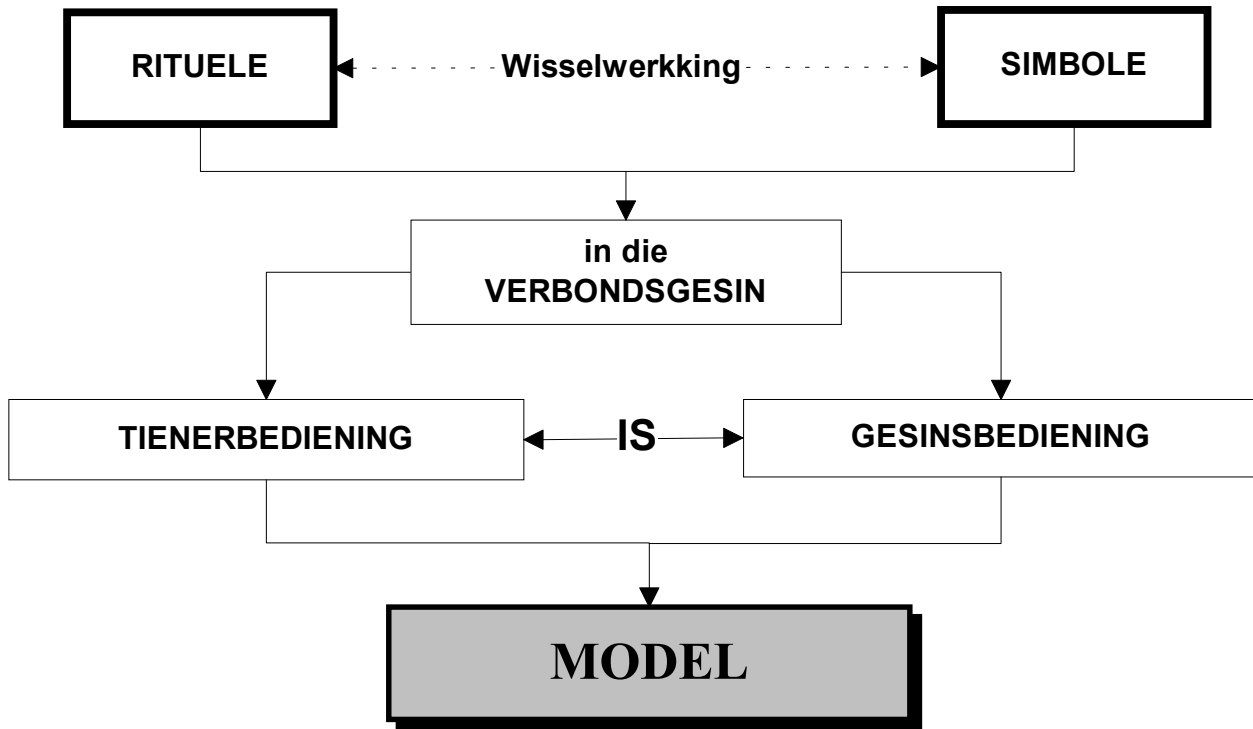

Diagram: 65

Die vier basiese leerstyle

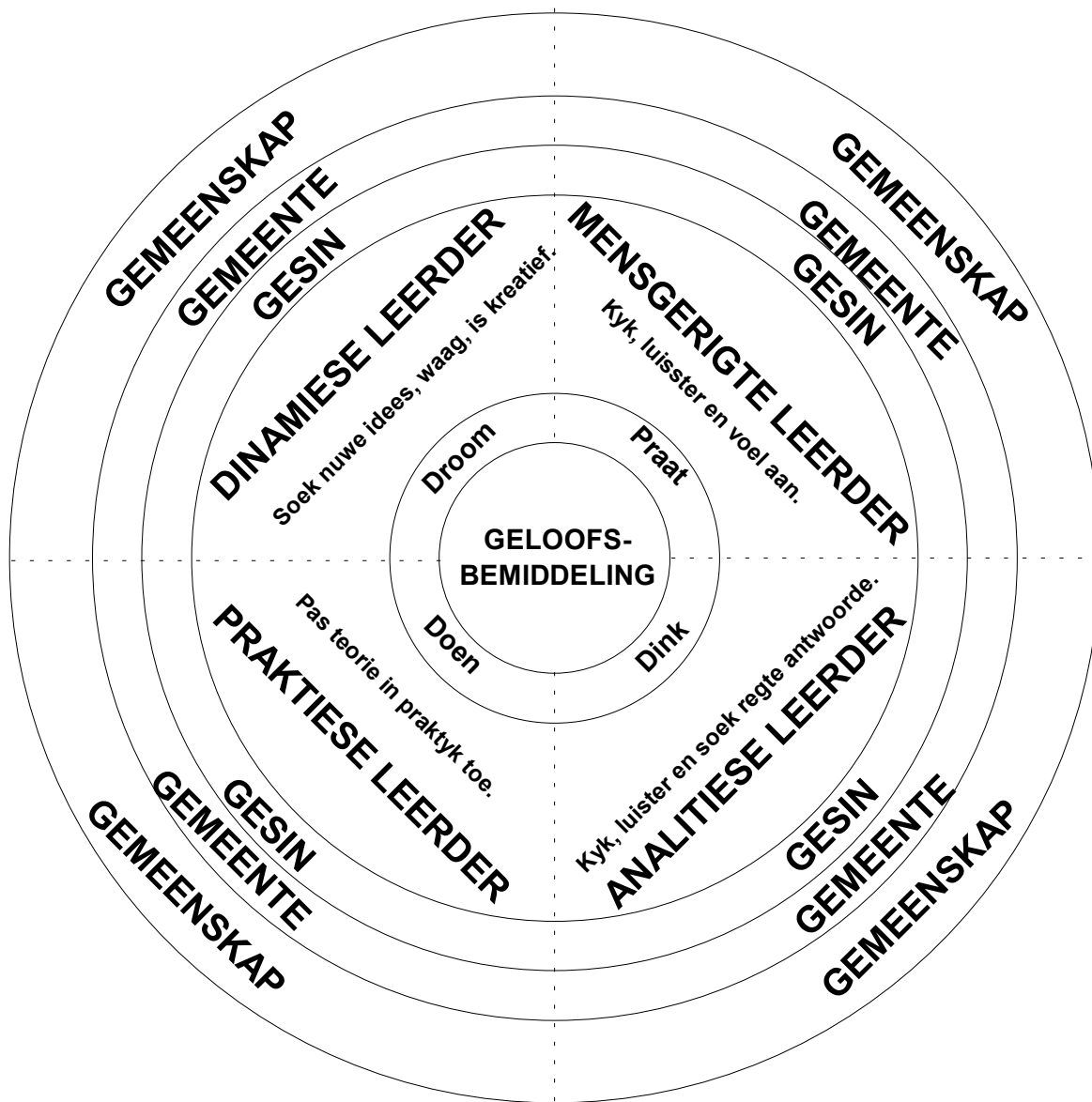
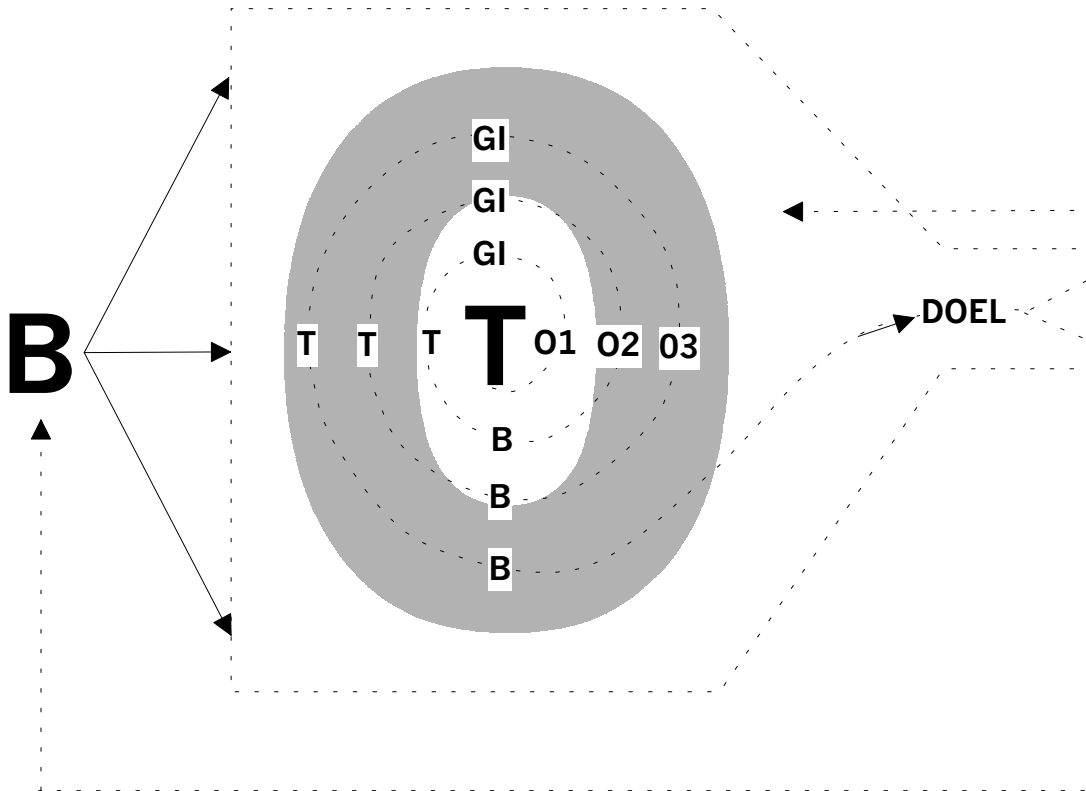

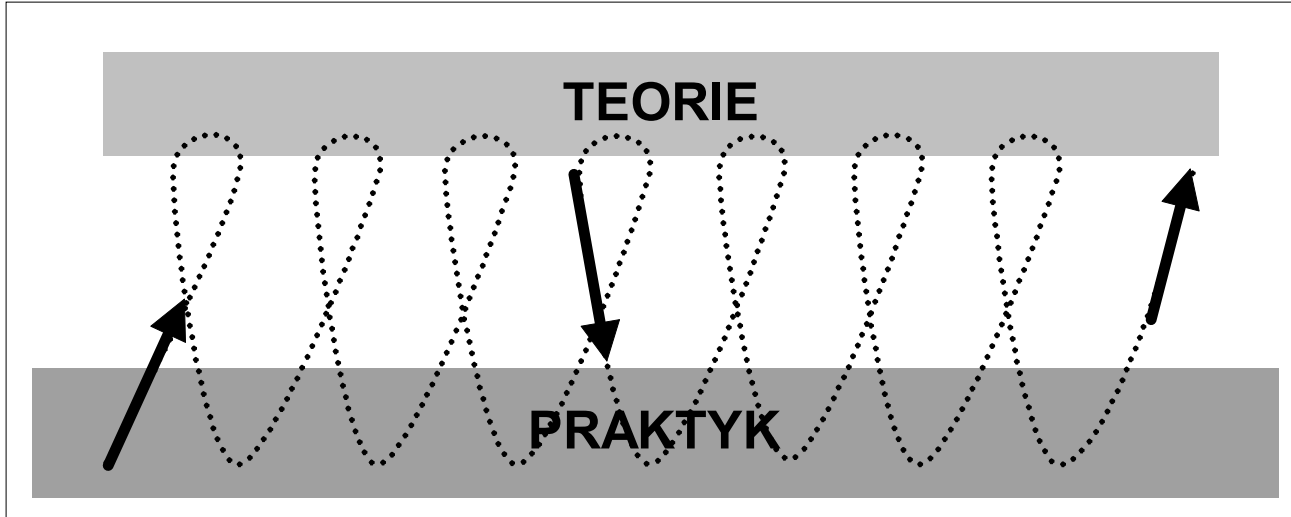
Diagram: 66
Die vier interaktiewe veranderlikes

(Lee 1991:220)

Diagram: 67

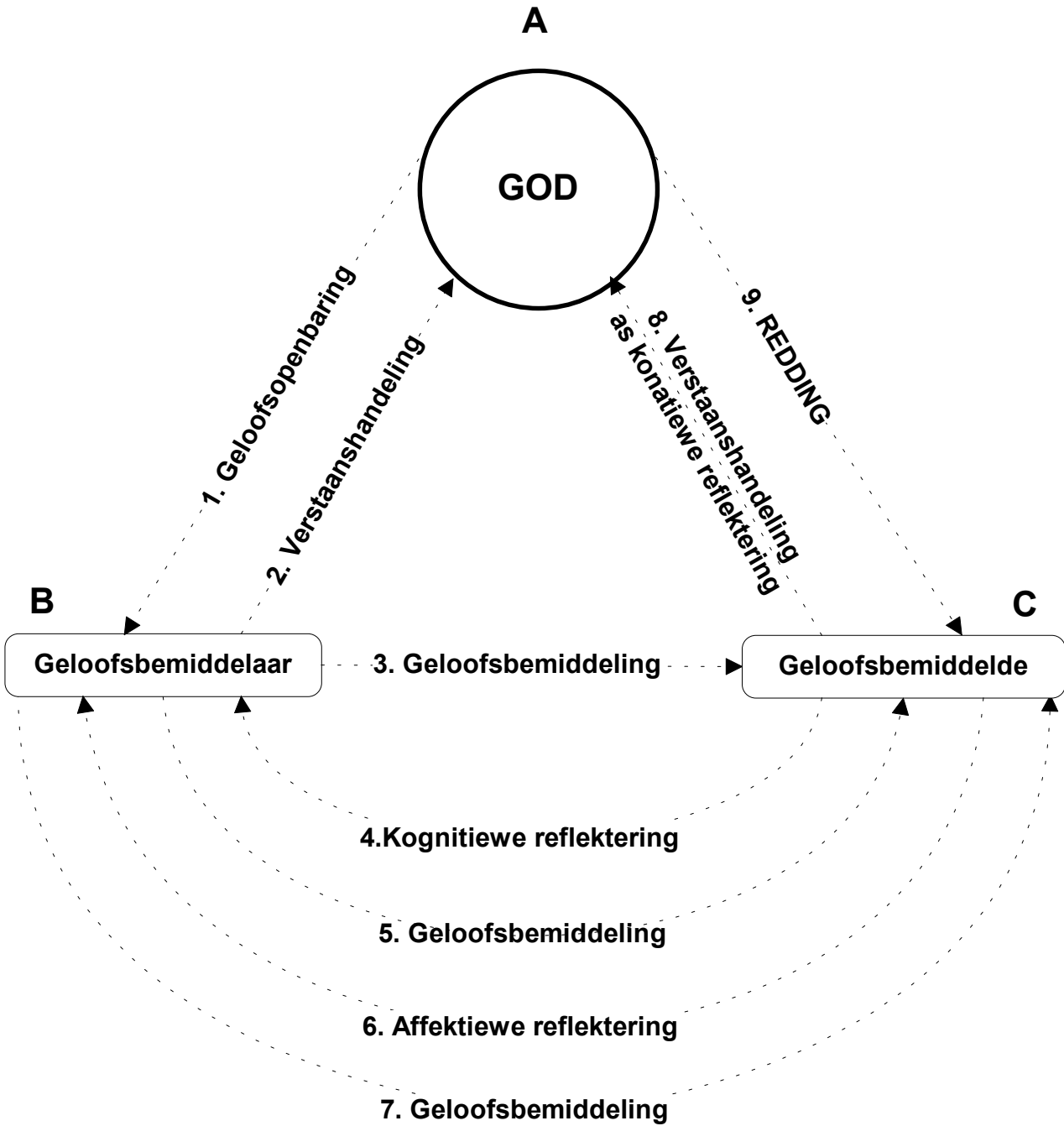
Die wisselwerking tussen teorie en praktyk

(Vgl Heitink 1993:151)

Diagram: 68

Geloofsbemiddeling as verstaanshandeling

Sirkulêre kommunikasie

Diagram: 69

Die verlangde uitkoms met die nuwe paradigma vir geloofsbemiddeling

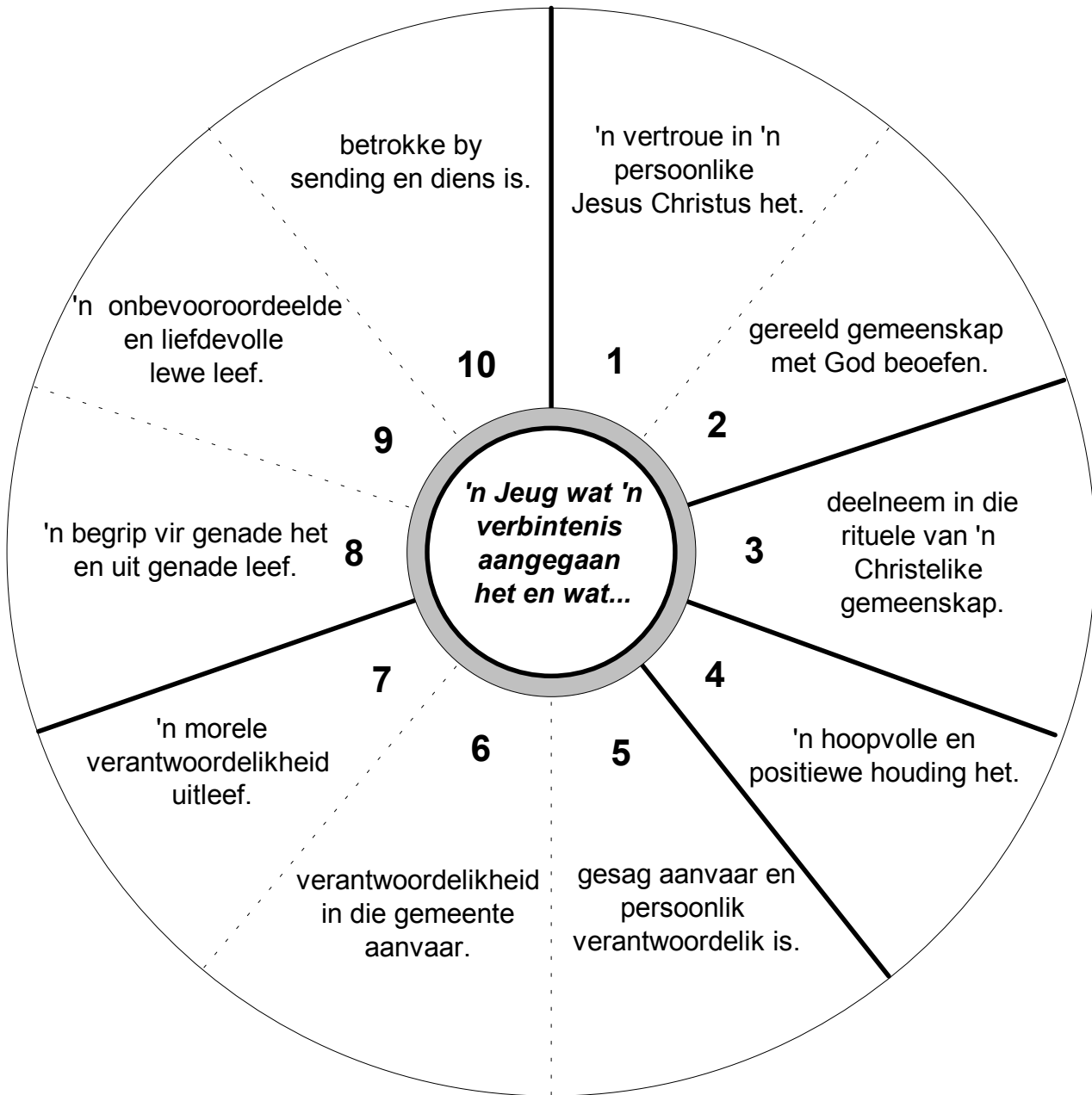

Diagram: 70
DIE INVLOEDSFEER VAN TIENERS

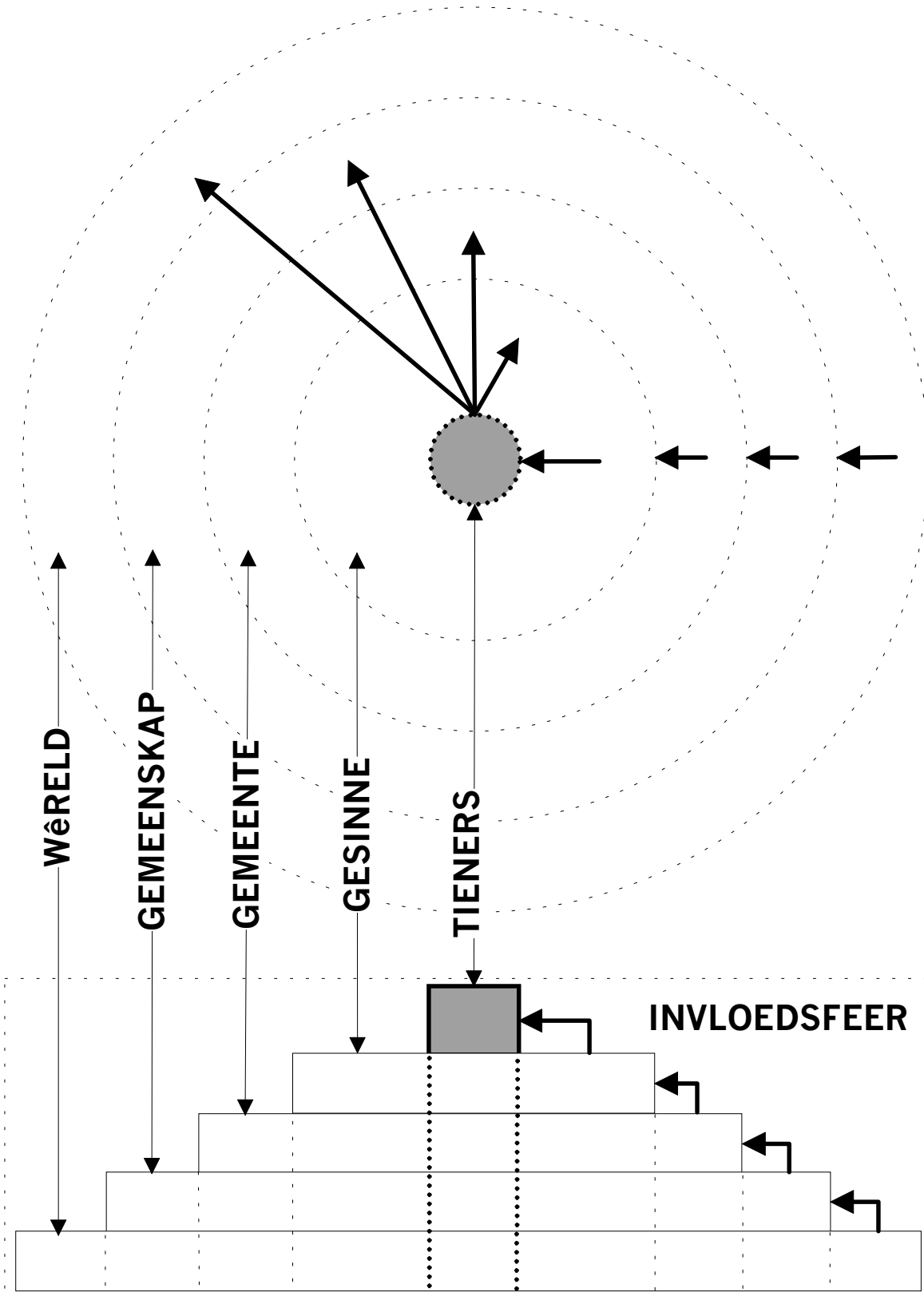

Diagram: 71
Dimensies van kruis-kulturele kommunikasie

(Vgl Hesselgrave 1992:120)

Diagram: 72

'n Bybelse perspektief vir 'n gesinsbedieningsmodel

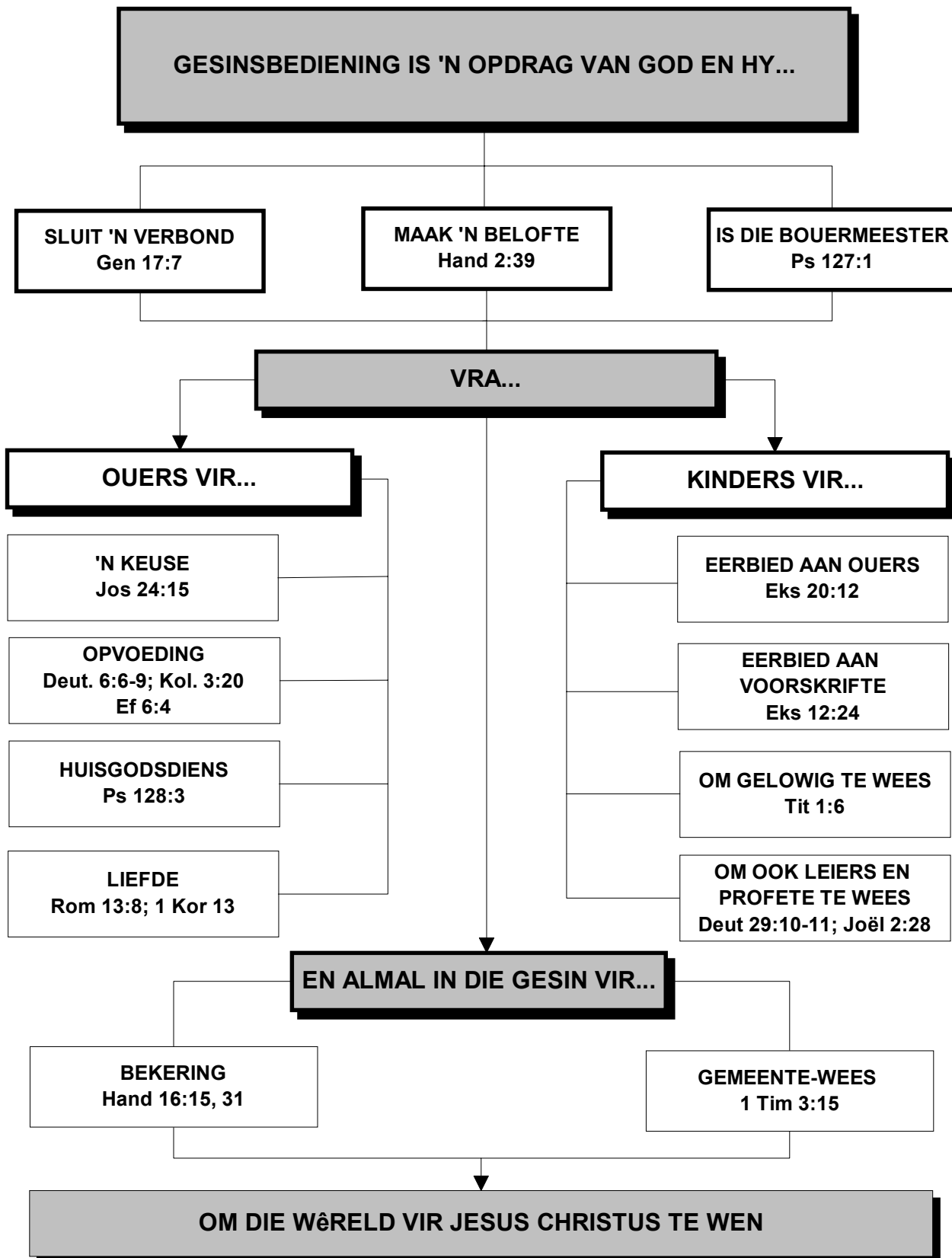

Diagram: 73
Interaktiewe geloofsbemiddeling

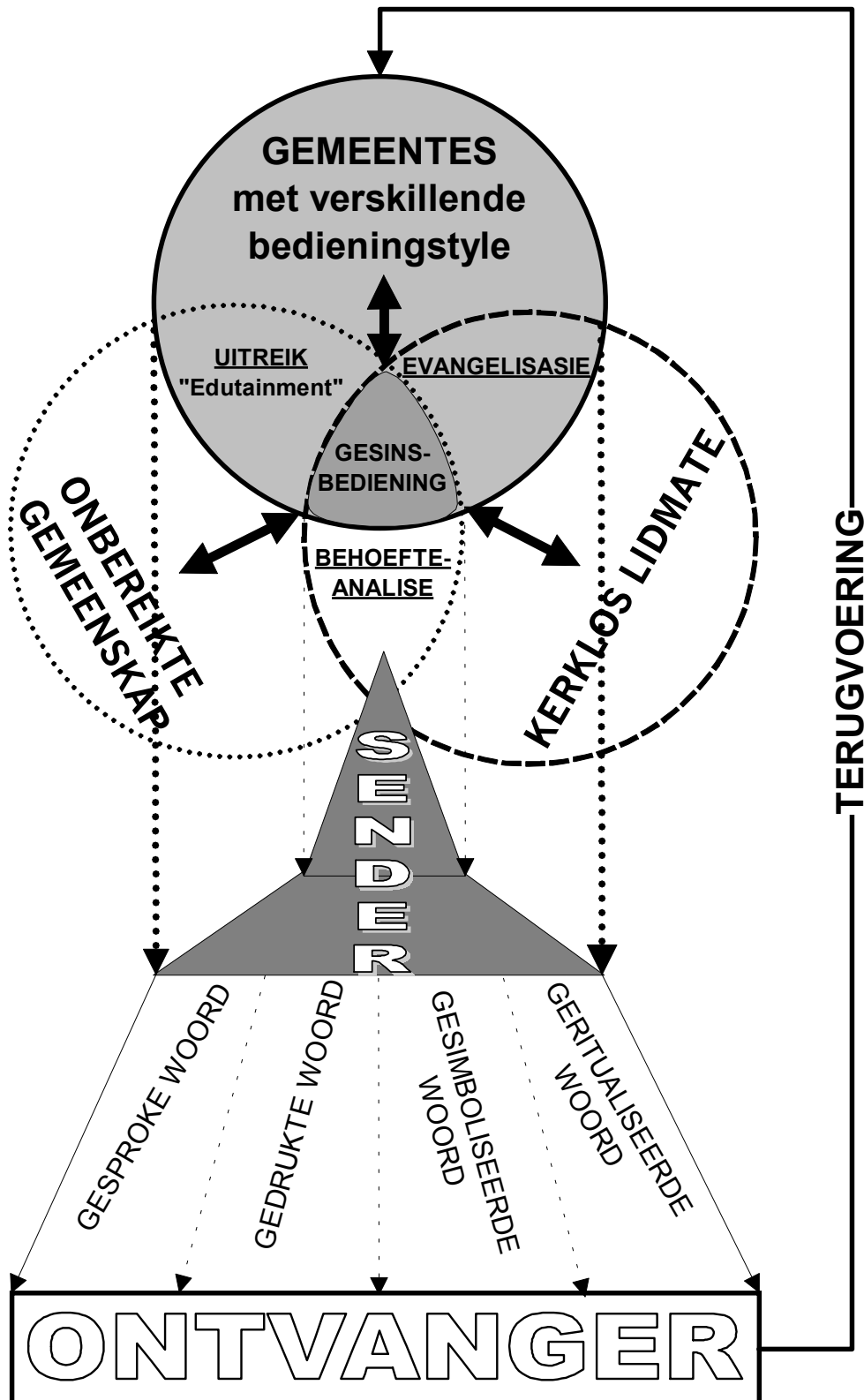

Diagram: 74

Die komponente van 'n tienerbedieningsmodel

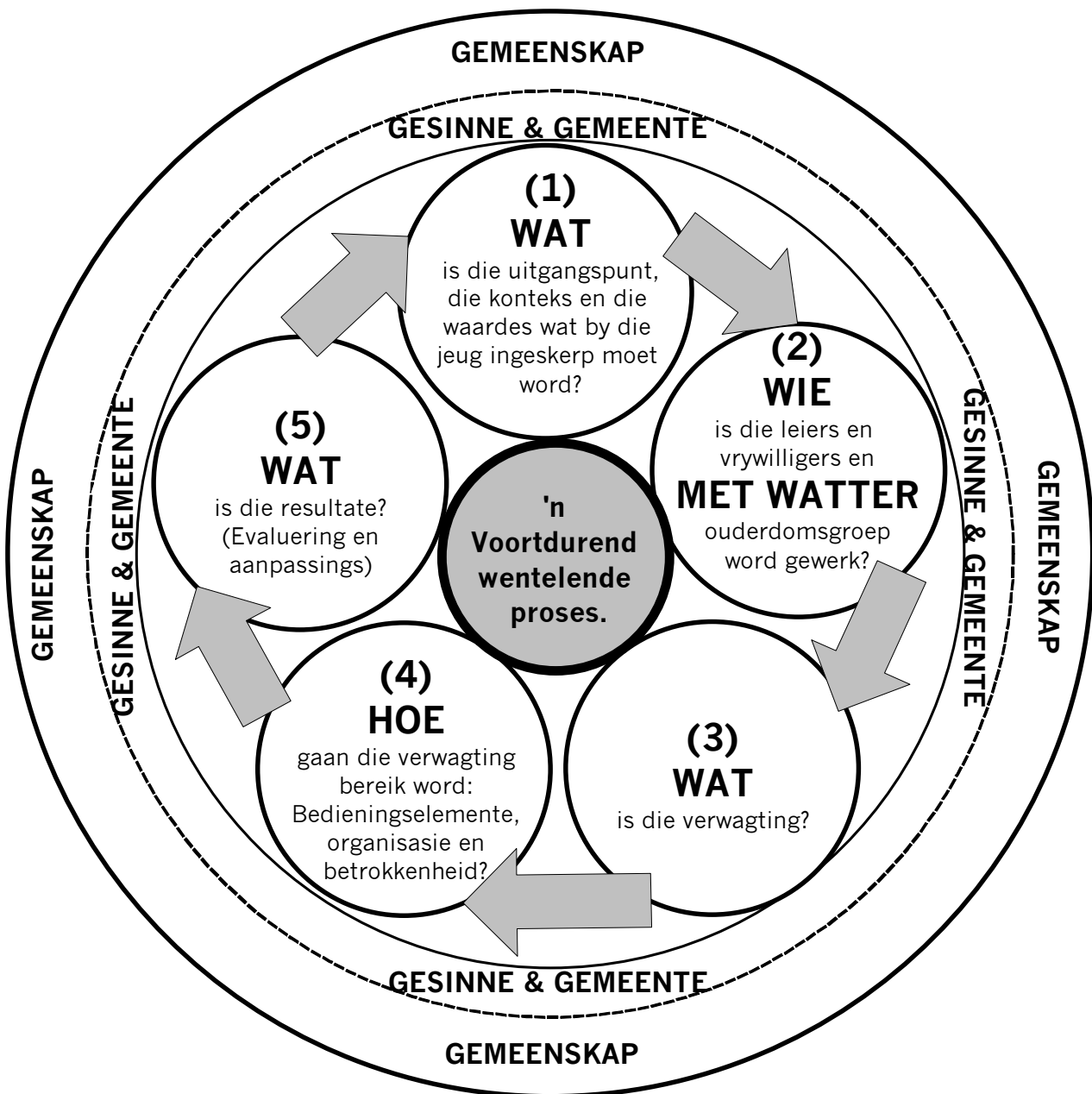

Diagram: 75

'n Holistiese benadering vir 'n tienerbedieningsmodel

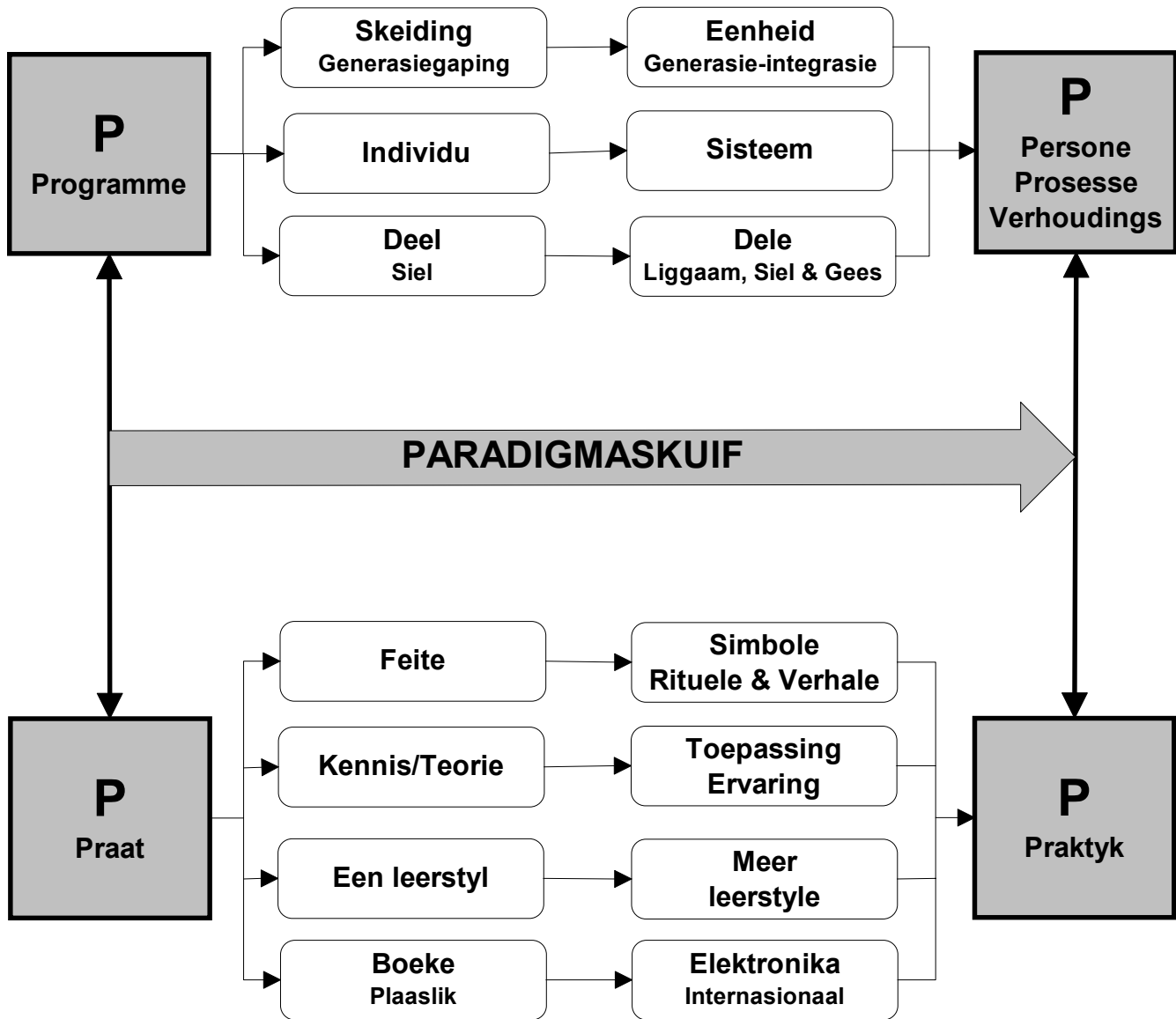

Diagram: 76

'n Geloofsbemiddelingstruktuur vir tiener- en gesinsbediening

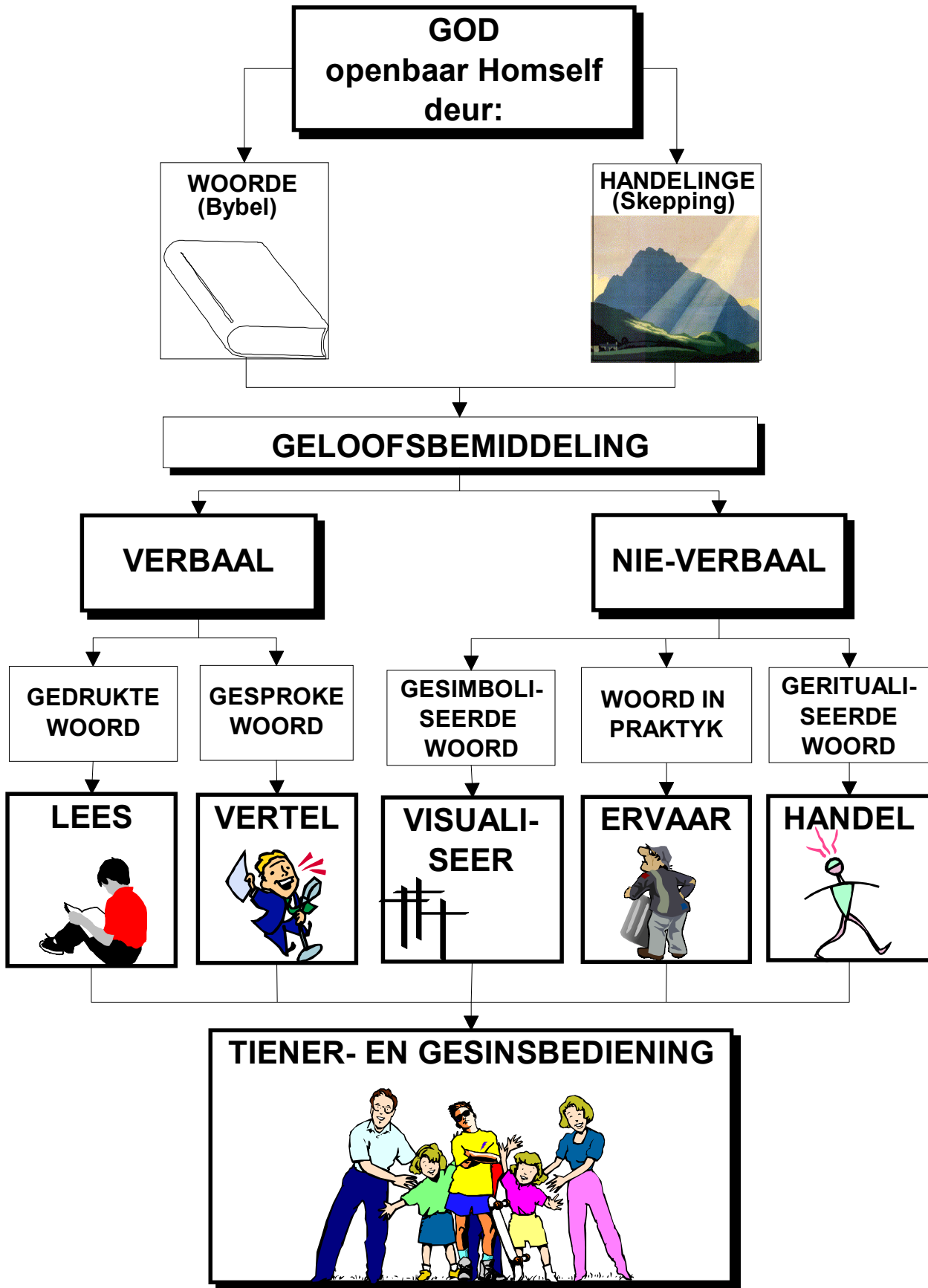

Diagram: 77

'n Konseptuele model vir die beplanningsfases van gesinsbediening

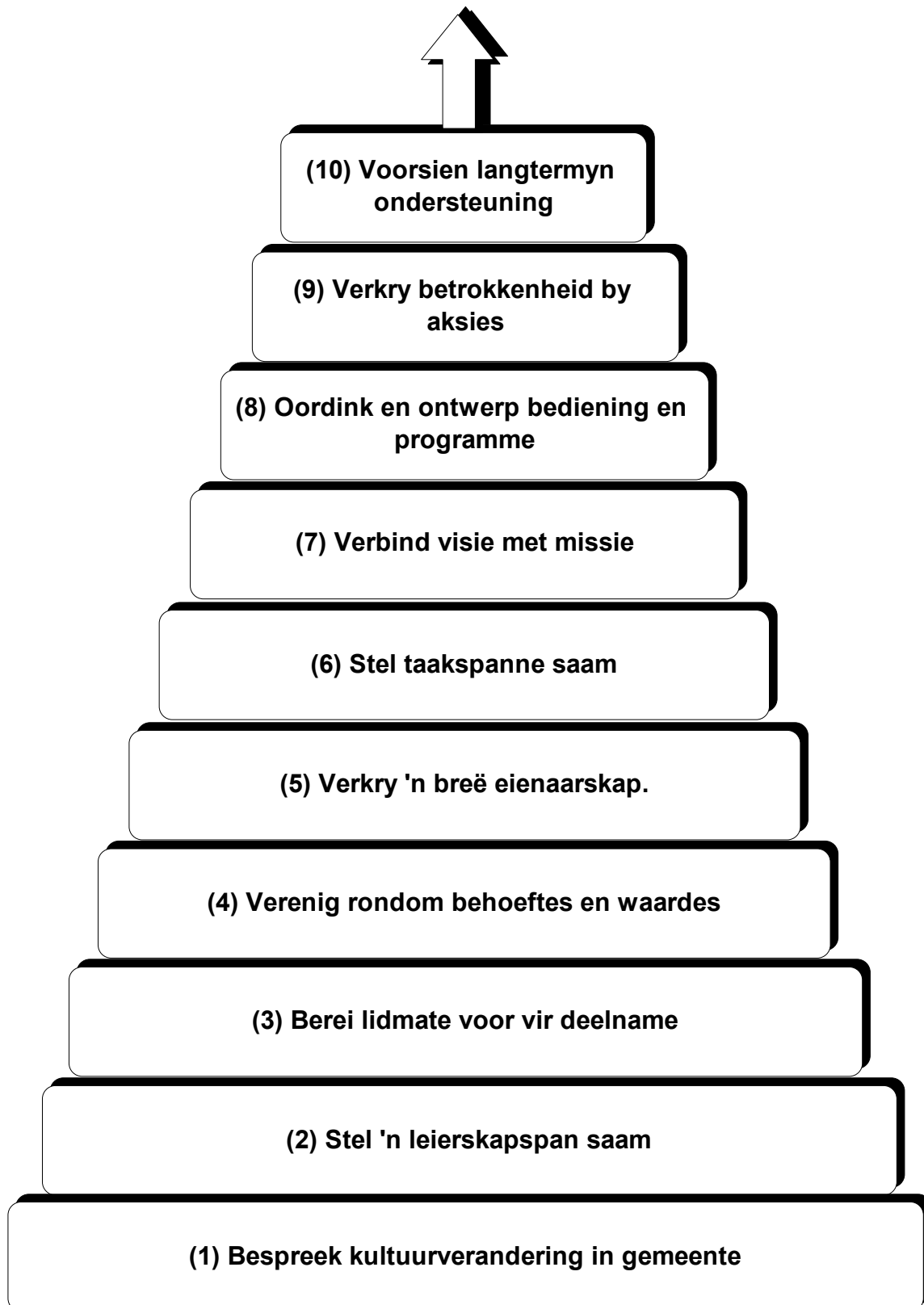

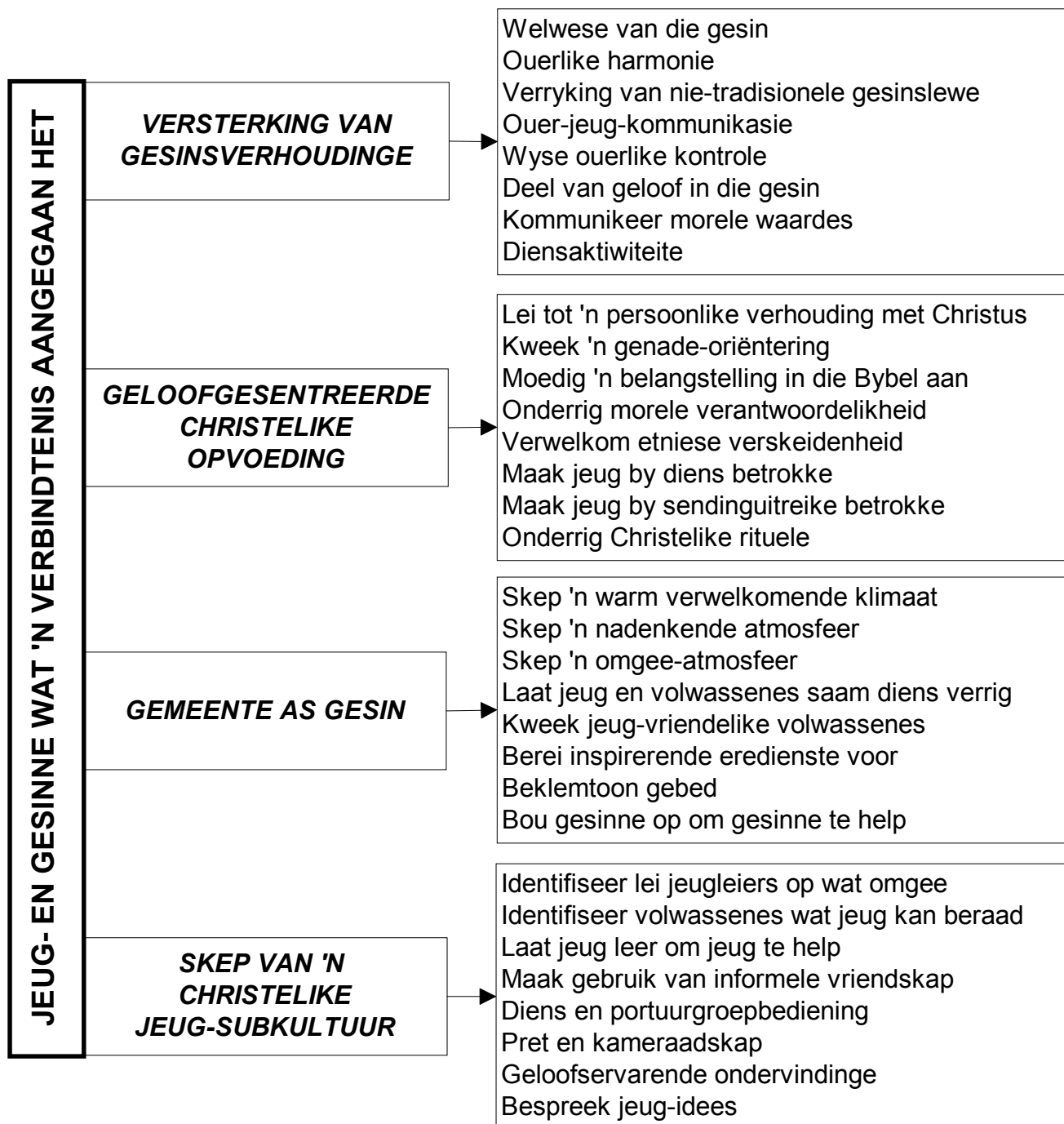
Diagram: 78

Vyf bedieningsvlakke vir die plaaslike gemeente

(Vgl Hebbard 1995:219)

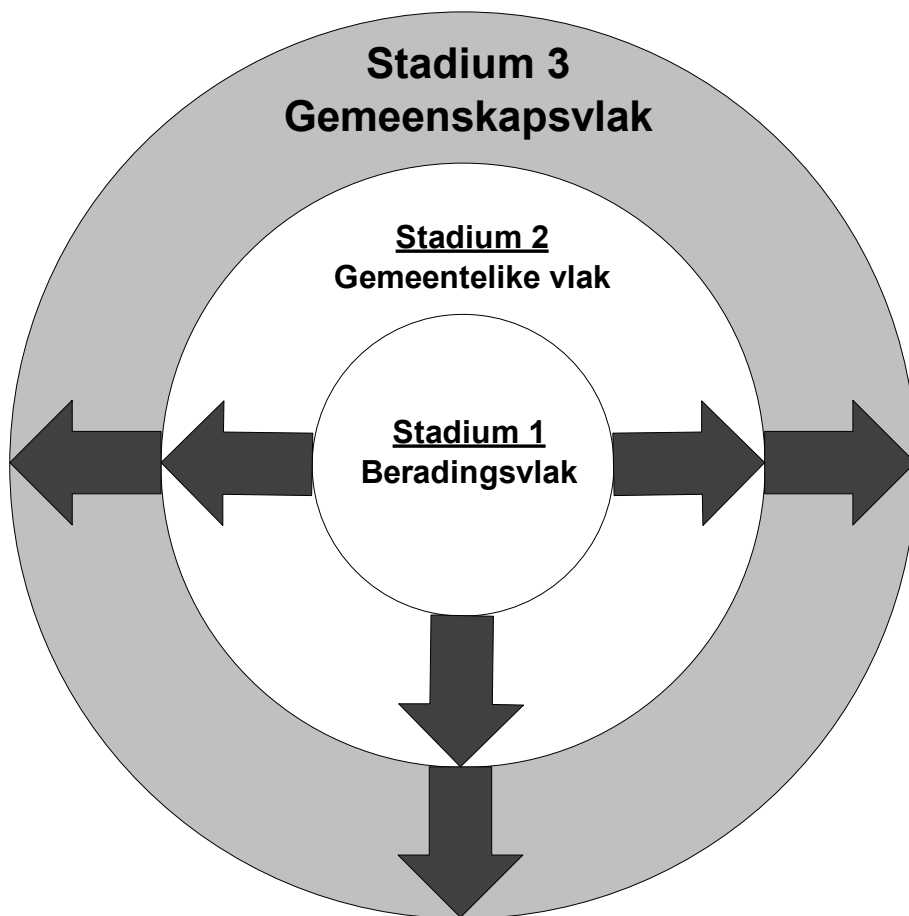
**Diagram: 79 (vgl diagram 19)
Prioriteite vir 'n gemeente**

Diagram 80
Die seisoene van die kerklike jaar

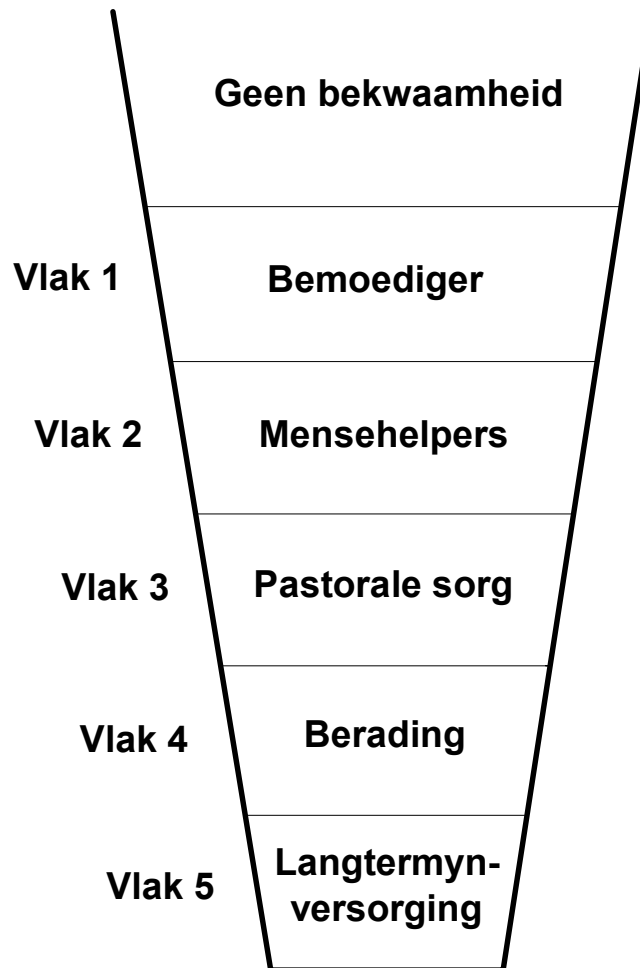
Seisoene van die kerkjaar	Tyd van die jaar	Kleure	Simbole	Diens-aktiwiteit
<i>Advent</i>	4 Sondag voor Kersfees	Koningsblou en Purper	Adventskrans	Gasvryheid
<i>Kersfees</i>	25 Desember	Wit en Goud	Boom en geskenke	Gee
<i>Epifanie</i>	Tussen 6 Januarie en lydingstyd	Groen	Ster	Getuienis
<i>Lydingstyd</i>	46 dae voor Paasfees	Grys, donker aardse kleure	Kruis, Doringkroon	Hertoewyding
<i>Paasfees</i>	Wissel jaarliks	Wit en goud	Son, Paaseiers	Viering van die oorwinning
<i>Pase</i>	Tussen Paasfees en hemelvaart	Wit en goud	Son, lig	Viering van die oorwinning
<i>Pinkstertyd</i>	Tussen hemelvaart en Pinksterfees	Rooi en goud	Duif	Uitleef van gawes
<i>Pinksterfees</i>	50 dae na Paasfees	Rooi en goud	Vuur	Uitleef van gawes
<i>Koninkryktyd</i>	Tussen Pinksterfees en Advent	Groen	Hart Koringaar	Sending

Diagram: 81
Koppeling van gemeentebedieninge aan gemeenskap

(Vgl Hebbard 1995:200)

Diagram: 82
Die trechtermodel

(Vgl Hebbard 1995:246)

Diagram 83

**Koppelingsmodel vir 'n ontmoetingspunt
tussen kerk en wêreld**

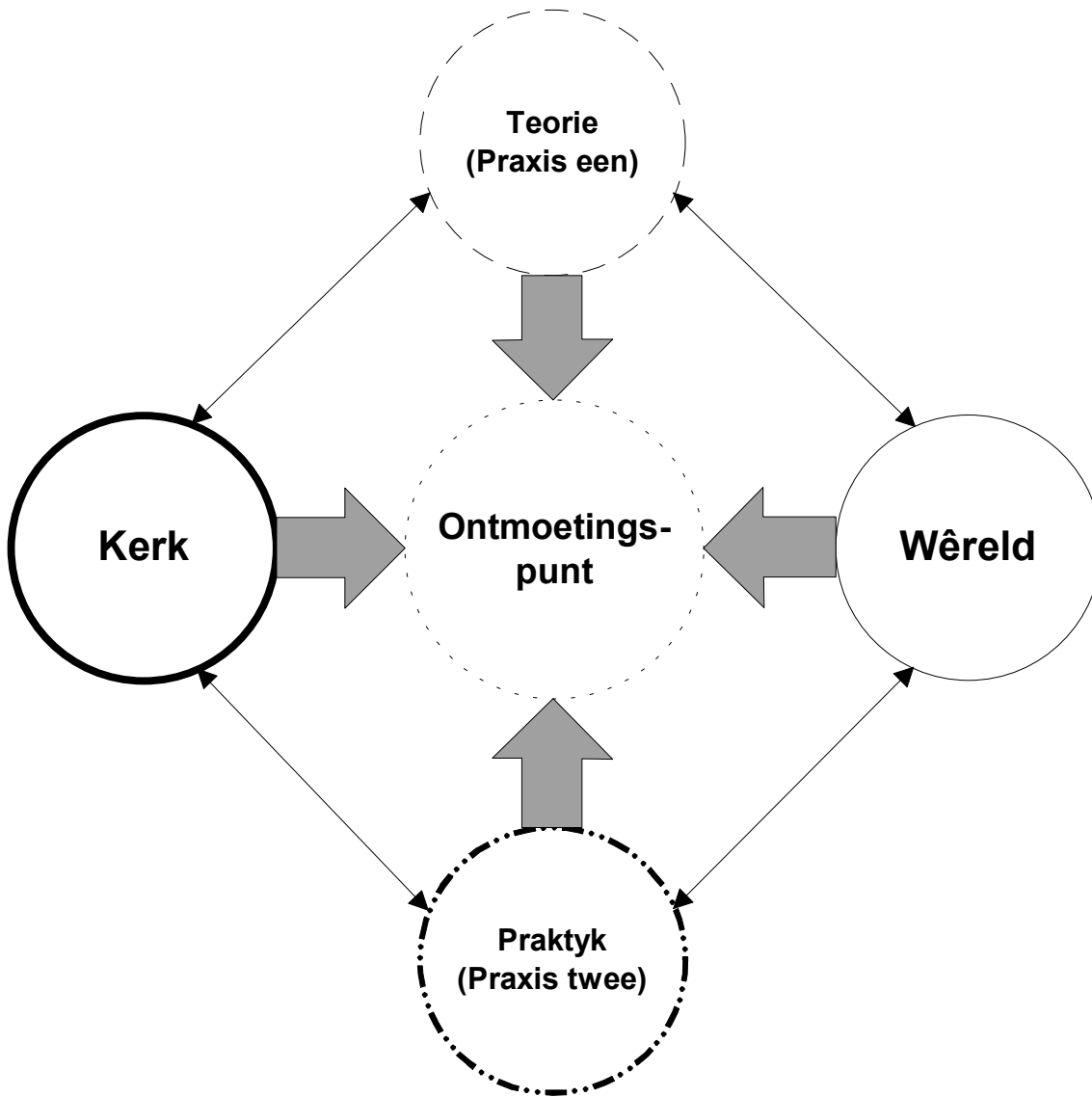
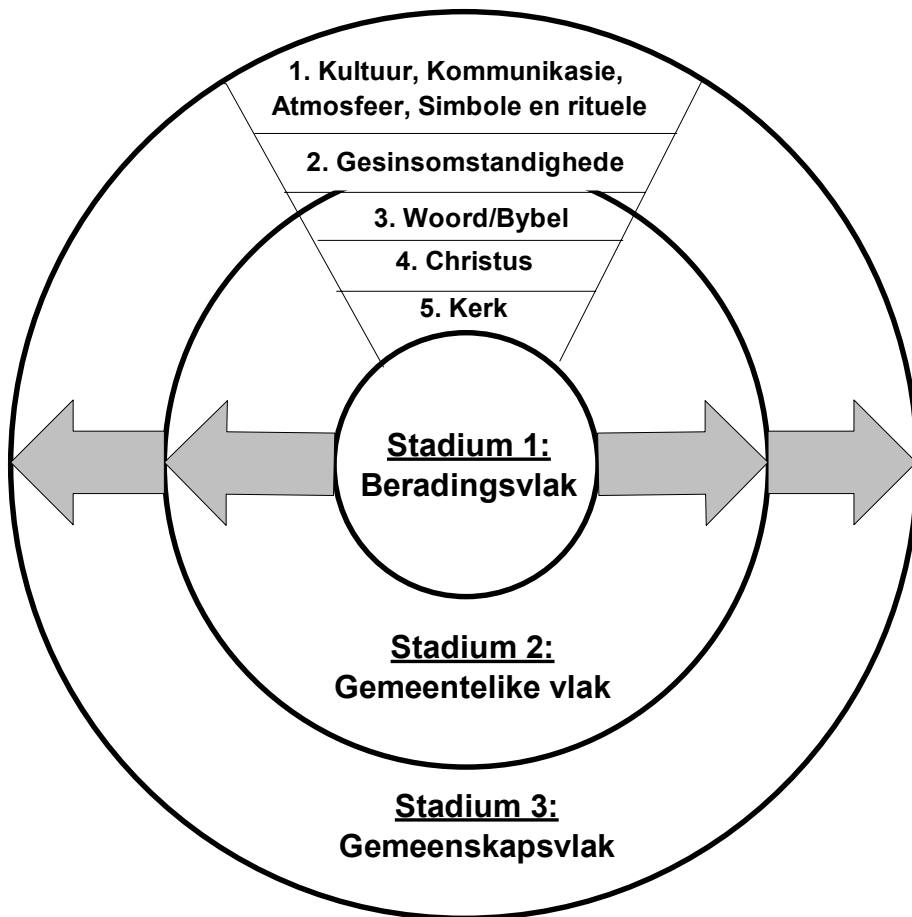

Diagram: 84

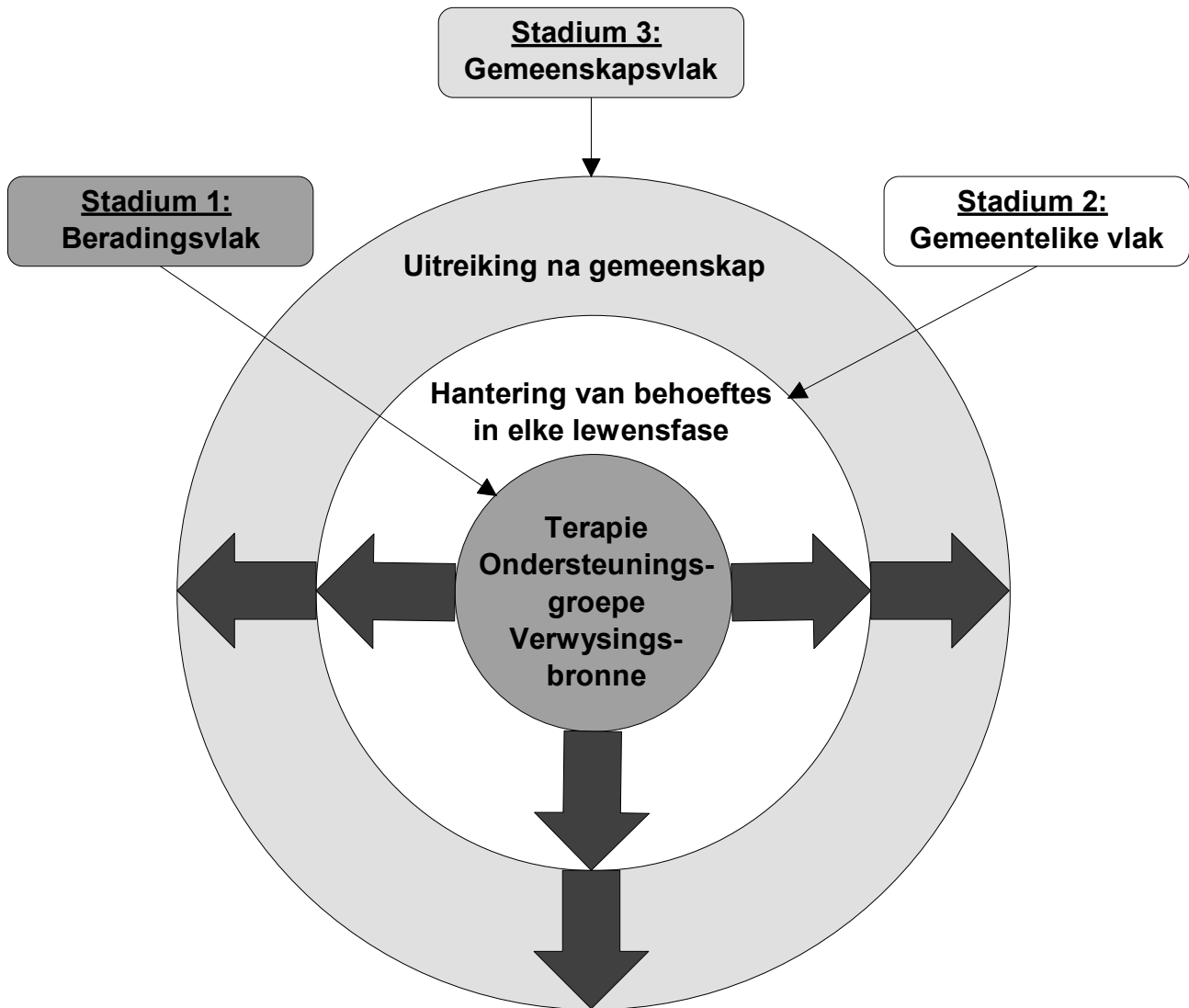
Die vyf vlakke om na die gemeenskap uit te reik

(Vgl Hebbard 1995:203)

Diagram: 85

Programme om gemeentebedieninge aan gemeenskap te koppel

Vgl Hebbard 1995:202)

Diagram: 86

Hoe om as gesin met gesinsbediening te begin

GESINSANALISE & BEHOEFTEBEPALING

Wie is elke gesinslid? Wat is sy of haar posisie in die gesin?
Wat is elkeen se uitstaande behoefte? Watter saak moet eerste aandag kry?

OPENHARTIGE GESPREK
GENOGRAM
EKOKAART
TEMPERAMENTSTOETS
SYMLOG

HOE GAAN BEHOEFTE AANGESPREEK WORD?

Gesin besin eers self

Wend dan tot plaaslike hulp

Gesin se eie voorstelle

Videoteek of Biblioteek

Besluit oor die beste een

Toerustingsgeleentheid

Bybelstudie oor saak

Berading

Gesinsprojek

Gemeenteprojek

MIKPUNT

SPESIFIEKE BEKWAAMHEID
(Bv. om beter te kommunikeer)

GEESTELIKE VERRYKING
(Bv. verhoudingsbou met God en mekaar)

WAARDERING VIR MEKAAR
(Bv. kwaliteit tyd met mekaar deurbring)

OM GEMEENSAP VIR GOD TE BEREIK
Bv. kreatiewe gemeenskapsprojekte

Diagram: 87
Evaluering: Waar en Wanneer?

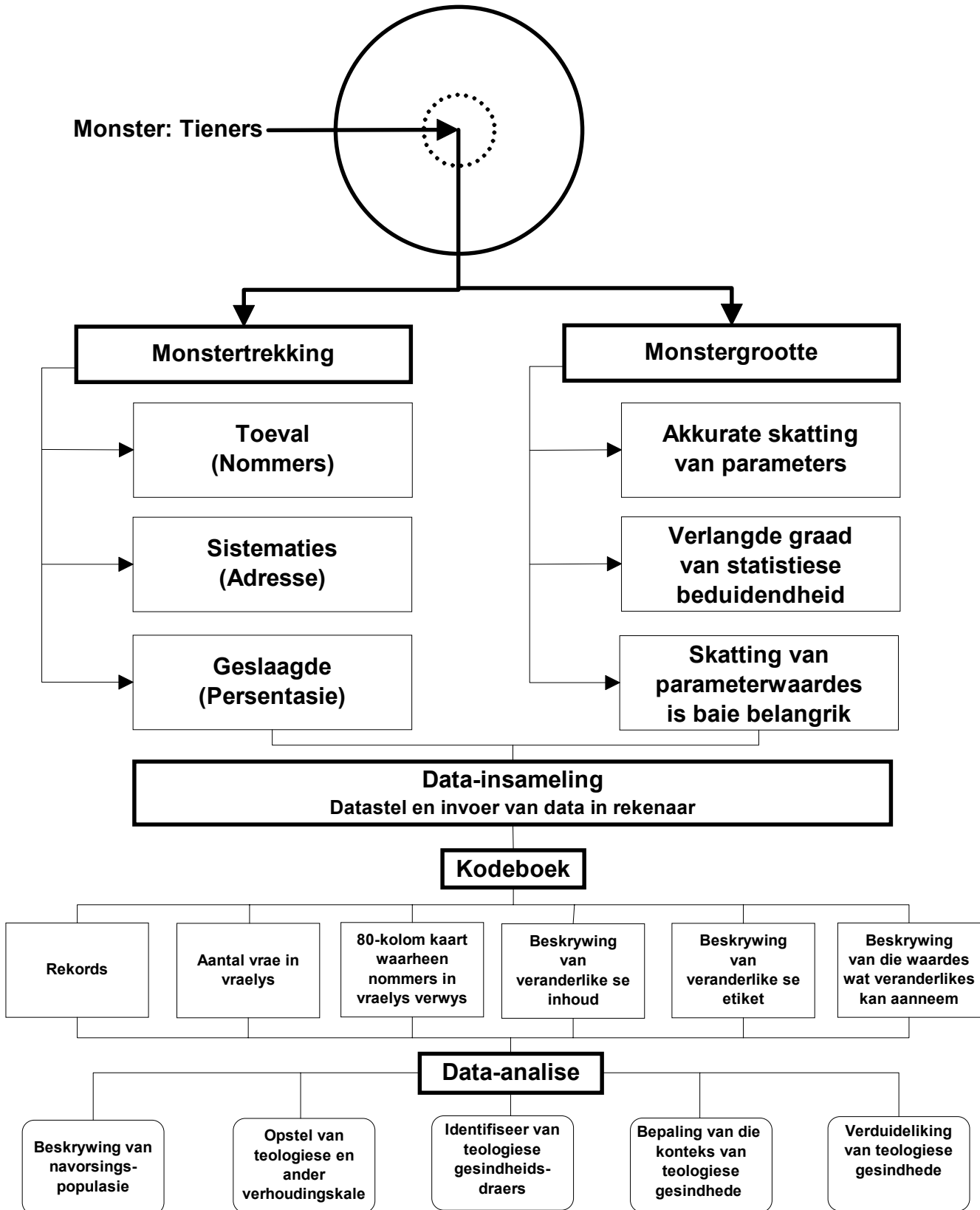
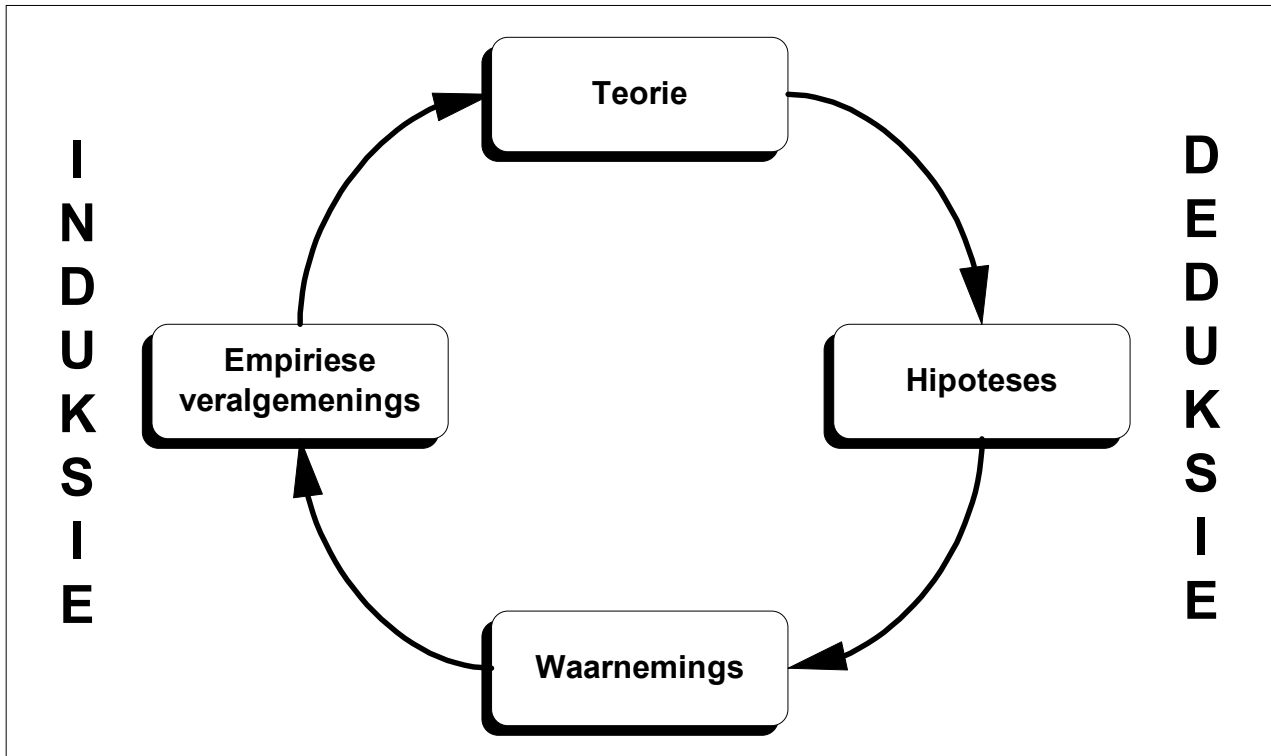

Diagram: 88
Die wetenskaplike siklus

Van der Merwe (1996:288) met verwysing na Babbie (1992:53)

Diagram: 89
Induksie: Hoe en Waarheen?

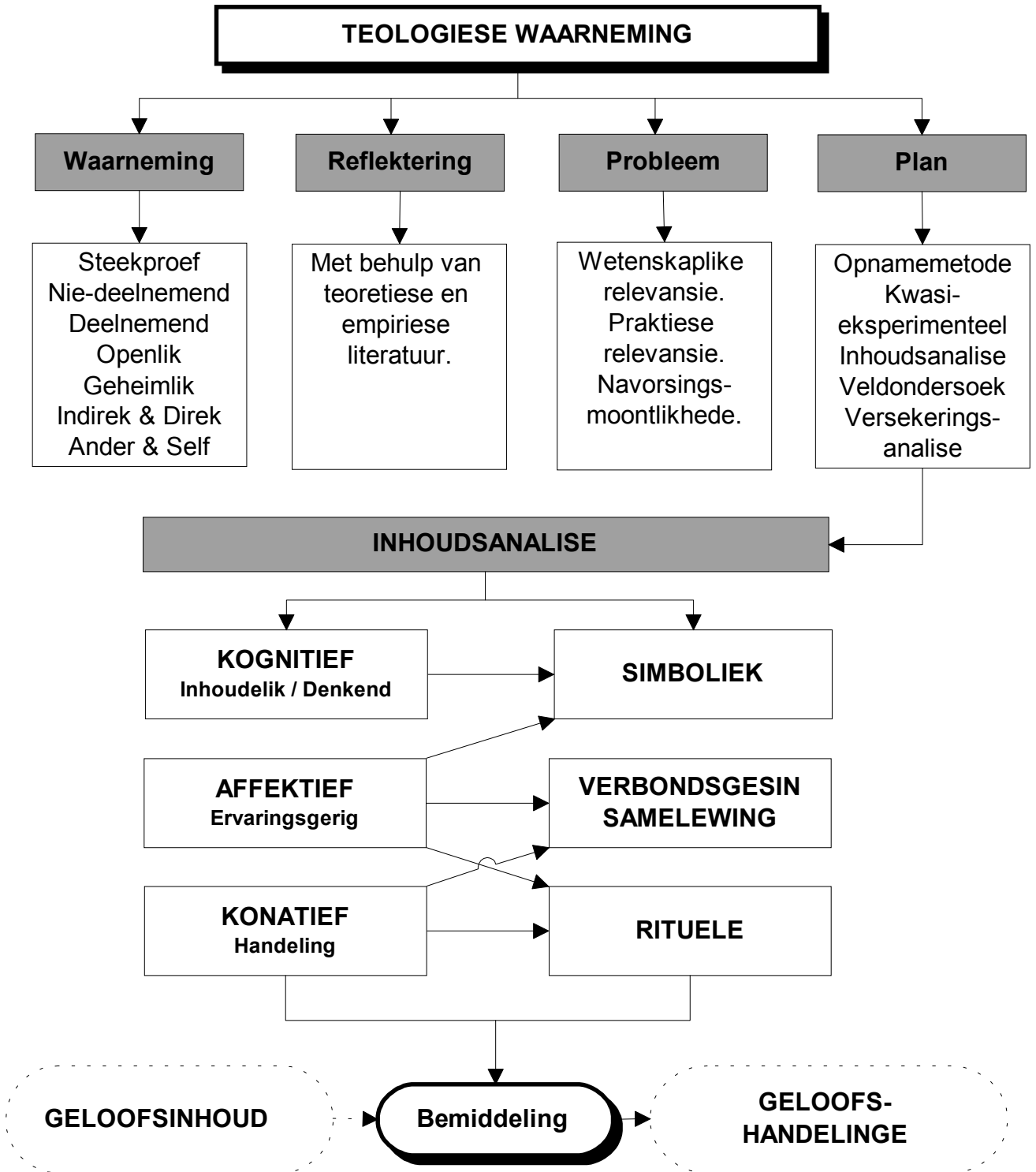

Diagram: 90

Inhoudsanalise : Chi-kwadraat-toetsing

Kategorieë globaal gesien		WYSE VAN GELOOFSBEMIDDELING			
		Simbole	Rituele	Gesin	Gemeen- skap
FOKUS VAN GELOOFSVORMING	Kognitief (Kennis)				
	Affektief (Ervaring)				
	Konatief Handeling				

Vraelys: 1
**Vrae vir die vyf bedieningsvlakke in die plaaslike
gemeente**

1. Persoonlike vlak:

- 1.1 Verstaan ek wie ek as persoon is en hoe dit my in die bediening raak?
- 1.2 Kan ek persoonlike en gesinsgrense instel en handhaaf?
- 1.3 Handhaaf ek die hoogste vlak van professionele etiek?

2 Gesinsbedieningsvlak:

- 2.1 Hoe werk ek en my gesin as bedieningspan saam?
- 2.2 Respekteer ek die privaatheid van my gesin?
- 2.3 Beskerm ek my gesin van mense wat hulle bedreig?

3 Programmeringsvlak:

- 3.1. Hoe stimuleer ek verandering binne die bestaande programme van die gemeente?
- 3.2 Beklemtoon ek die geboorte van nuwe programme?
- 3.3 Hoe werk ek saam met die mense wat betrokke is in my bediening?
- 3.4 Is die programme gesinsbedieninggeoriënteerd?

4. Gemeenteleierskapvlak:

- 4.1 Beskou die gemeenteleiers hierdie bediening as waardevol?
- 4.2 Verstaan ek die verskillende persoonlike ingesteldhede van die gemeenteleiers met wie ek saamwerk?

5. Gemeentelike vlak:

- 5.1 Wek die bediening opgewondenheid by die lidmate?
- 5.2 Is daar 'n verband tussen wat aan lidmate geleer word en hul behoeftes?

Vraelys: 2

Sleutelvrae by die aanvang van 'n tiener- en gesinsbedieningsmodel

Oordink en beantwoord die volgende vrae biddend oor jou beskouinge van die volgende faktore en sleutel terme in jou geestelike lewe en met betrekking tot tiener- en gesinsbediening en bespreek dit dan met die res van die gesin indien moontlik:

1. **God:** Wie is God vir my en hoe ken ek Hom?
2. **Bybel:** Wat beteken die Bybel vir my en watter rol speel dit in my lewe?
3. **Geloof:** Watter plek het geloof in die alledaagse lewe?
4. **Waarheid:** Watter kennis is waar en hoe onderskei 'n mens tussen die verskillende ideologieë?
3. **Mens:** Wie is die mens en watter plek het hy in die skepping?
4. **Leer:** Hoe leer mense en hoe dink hulle oor abstrakte dinge soos geloof?
5. **Tiener- en gesinsbediening:** Wat wil ek met gesin- en tienerbediening bereik? Watter plek moet dit in die kerk inneem?
6. **Rasionaal vir tiener- en gesinsbediening:** Hoekom wil ek by tiener- en gesinsbediening betrokke wees? Is dit werklik God se roeping vir my lewe?
7. **Ontwikkelingsfases van die gesin en tieners:** Hoe raak die beskikbare kennis oor die verskillende fases van die gesin en tieners my benadering tot die gesin en tieners?
8. **Oogmerke en beplande verwagting met tiener- en gesinsbediening:** Watter mikpunte het ek vir tiener- en gesinsbediening? Wat moet binne die gesinsverband gebeur?
9. **Die rol van leierskap in tiener- en gesinsbediening:** Watter verband is daar tussen ouers en ander leiers in tiener- en gesinsbediening? Wat moet die verhouding tussen hierdie persone wees?
10. **Die balans tussen programme in tiener- en gesinsbediening:** Hoe sien ek die balans tussen aanbidding, onderrig, geloofsgemeenskap en diens in tiener- en gesinsbediening?
11. **Verwysingsraamwerk:** Hoe lyk die plaaslike verwysingsraamwerk en watter hulp kan dadelik aangebied word?
12. **Bronne:** Watter bronne is onmiddellik beskikbaar om benut te word?
13. **Toerusting:** Watter voortgesette toerusting is nodig?
14. **Navorsing:** Wat is die huidige toestand van gesinne?
15. **Remediasie:** Watter berading kan aangebied word?
16. **Heropvoeding:** Watter soort verryking word aangebied?
17. **Rekonstruksie:** Wat sal die impak van tiener- en gesinsbediening op die totale gemeente wees?
18. **Handelinge:** Hoe kan daar na die gemeenskap uitgereik word?
19. **Die plek van evaluering in tiener- en gesinsbediening:** Waarom moet ek gedurig tiener- en gesinsbediening evalueer? Wat moet ek evalueer?
20. **Administrasie en organisasie:** Hoe belangrik is administrasie en organisasie in tiener- en gesinsbediening. Watter plek moet dit inneem?

Vraelys: 3
Die oorsigvraelys

1. Watter impak het die program op die verhoudings van getroude paartjies?
2. Wat is die inisiatiewe vir huweliksverryking?
3. Hoeveel egskeidings vind in die gemeente plaas?
4. In watter mate vind godsdienstige beoefening in huise plaas?
5. Raak die tieners meer entoesiasies oor die godsdienstige lewe?
6. Is gesinne meer by uitreike en kampe betrokke?
7. Is daar 'n algemene groei in die gemeente aan die gang?
8. Hoeveel lidmate is werklik by gesinsbediening betrokke?
9. Hoeveel lidmate kan werklik gemaklik oor gesinsbediening gesels?
10. Is daar gewone lidmate wat opgelei is om die gesinsbediening te hanteer?
11. Is gesinsbediening 'n hoofsaaklike bediening of vind dit net sporadies plaas?
12. Word die program voldoende finansieel gesteun en is daar genoegsame personeel?